

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire: SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մէթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան		10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՈՒՐԲԱԹ 1 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1926

1 OCTOBRE 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Բ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 183 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՏԱՐԱՓՈԽԻԿ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻՆ ԱՅՍ ԵՂԱՆԱԿԻՆ. ԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ.

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԷՐ ԵՂԷՔ ՁԵՐ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻՆ

Մեզի կը հաղորդեն թէ Թեմական Խորհուրդը մօտերս շրջաբերական մը պիտի հրատարակէ, նոր ընտրութեան ձեռնարկելու համար:

Մեզի ծանօթ չէ վերջնական որոշումը. բայց կրցանք ստուգել թէ որոշ պայմանաժամ մը պիտի տրուի, հաւանաբար մինչեւ Նոյեմբեր, որպէս զի արձանագրութիւններ կատարուին, եւ յետոյ տեղի ունենան ընտրութիւնները, առանց աճապարանքի եւ առանց աղմուկի:

Առենին յայտնեցինք մեր դիտողութիւնները, Պատգ. ժողովին առթիւ, որ կիսկատար փորձ մըն էր ազգային կազմակերպութիւն ստեղծելու: Հակառակ իր համբաւին, Փարիզը չափազանց ետ մնացած է այս ճամբուն վրայ ոչ միայն գործքով, այլ և միտքով: Հին գաղութին մէջ տարրեր կան որոնք լսել անգամ չեն ուզեր «կազմակերպութիւն» բառը եւ կ'առաջնորդուին «ընկալեալ» սովորութիւններով: Անոնք ոչ իսկ նկատի կ'առնեն որ ֆրանսահայ գաղութ մը ունինք այսօր, հոծ եւ կենսունակ. հետեւաբար եւ պարտականութիւններ՝ անոր հանդէպ: Անոնց համար մեր ազգային կեանքը կ'ամփոփուի ժամուն չորս պատերուն մէջ, եւ ո՛վ որ կը համարձակի աւանդութիւնը խախտել, «խռովարար» է, կամ առնուազն գաղթական, դրսեցի:

Ամէն պարագայի մէջ, ձեռնարկ մը կատարուեցաւ, եւ այսօր կանոնագրի հիմք մը կայ, որ բոլորս կը հոտի, բայց կրնայ բարեփոխուիլ:

Այդ բարեփոխման, կամ աւելի ճիշդ՝ Եւրոպայի լաւագոյն կազմակերպութեան համար, տարրական պահանջ է հ ե տ ա ք ր ք ր ո ւ ի լ, կատարել իր պարտականութիւնը եւ գործադրել իրաւունքները: Չի բաւեր պատուհանէն պէս գանգատիլ, կամ հրաշք սպասել վեղարներէ եւ փիլոններէ: Պատգամաւորական առաջին ժողովին առթիւ, աչքի զարկին շարք մը թերութիւններ, որոնք հետեւանք էին անհոգութեան կամ անհասկացողութեան: Ընտրական հրահանգը շատ սահմանափակ էր եւ առանձգական: Իւրաքանչիւր շրջան իր պատգամաւորներն ընտրեց համաձայն իր տեսակէտին, եւ ընդհանրապէս ափյափոյ: Դժուար էր դարմանել այդ պակասները, առանց գործը փժեցնելու: Ֆրանսայէն դուրս գաղութներ կան որոնք ընտրովի մարմիններ ունին, ինչպէս Լոնտոնն ու Պելժիան. այստեղ ոչ մէկ շրջան միւսին կը նմանի, իսկ Փարիզը բոլորովին աննման է . . .

Ինչպէս ըսինք, մեզի ծանօթ չեն բազրուած շրջաբերականին տրամադրութիւնները: Բայց մէկ բան որոշ է,— Քանի որ հրաւէր պիտի ուղղուի պարտականութիւնները կատարելու եւ քուէարկութեան մասնակցելու, հանրութեան կ'իյնայ առաւելագոյն օգուտը քաղել այդ առիթէն: Գործին կը վնասէ ինչպէս քար անտարբերութիւնը, նոյնպէս եւ մետասաններորդ ժամու իրարանցումը: Ընտրողներու քանակն ու տեսակէտն է որ ընթացք պիտի տայ հանրային կեանքին: Ան որ մեկուսի կը կենայ գործի ժամուն, իրաւունք չունի գանգատելու կամ իմաստութիւն ծախելու:

Որպէսզի Եւրոպան կարենայ ունենալ իրական, ժողովրդավար կազմակերպութիւն, անհրաժեշտ է արթուն գտնուիլ նախնական աշխատանքներու շրջանին: Եւ անհրաժեշտ է սկզբունքներ արծարծել, անձեր փնտռելէ առաջ: Օրինակ.— տարրական պահանջ է վերցնել յարանուանական խտրութիւնը: Շատ մը գաղութներու մէջ դարմանուած է ոչ միայն այդ ժամանակավրէպը, այլ եւ սեռի խտրութիւնը: Այստեղ ալ Մարսիլիան որոշ քայլեր առած է: Հարկ է ընդհանրացնել մանակի փորձերը, մանաւանդ որ, ոչ մէկ տեղ այնքան սպառնալից է այլասերման, օտարացման վտանգը, որքան այս համայնակուլ միջավայրին մէջ:

Եւ աւելորդ է ամուլ մրցակցութիւններ կատարել: Թող առողջ սկզբունքներ դրուին եւ անոնց բոլորտիքը համախմբուին բոլոր ընդունակ ուժերը: Ընտրական պայքարը կ'այլասերի, եթէ կանխակալ կարծիքներով առաջնորդուինք, կամ հոսանք մը նշանաբան ընտրէ ասպարէզէն քշել միւսը: Կիրքերը պէտք է մարին հիմնական նպատակին առջեւ, եւ ասպարէզը բացուի միայն տեսակէտներու եւ արժէքներու համար:

Տէր եղէք ձեր իրաւունքին, եւ առաջ քաշեցէք այն ուժերը որ կը հասկնան ձեր տառապանքը եւ կրնան օգտակար ըլլալ ձեզի:

Ինքնապաշտպանութեան կռիւ կը մղէինք երէկ, ուրիշ երկինքի տակ եւ ուրիշ գետնի վրայ: Ինքնապաշտպանութեան, ազգային դիմագծի պահպանման նոյն պայքարն է որ կը պարտադրուի այսօր, օտար ափերու վրայ: Որքան լաւ կազմակերպենք մեր ուժերը, այնքան պիտի սահմանափակուի չարիքը, որ ամէն կողմէ պաշարած է մեր ցիրուցան բազմութիւնները:

Շ.

"ԱՌԱՆՑ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒՆ ՖՐԱՆՍԱՆ ԿՈՐԾԱՆԱԾ Է,,

Առջի օր գրեցինք թէ յատուկ յանձնախումբը եռանդով կ'աշխատի, օտարականներու հպատակութիւնը դիւրացնելու համար: Այս առթիւ Ռօնի երեսփոխան եւ Foyer Françaisի նախագահ Շարլ Լամպէռ, որ յանձնախումբին ամէնէն գործօն անդամն է, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— «Ֆրանսան Եւրոպայի միակ երկիրն է որուն ծնունդները կայուն են, նոյն իսկ կը նուազին: Ամէն տարի Գերմանիոյ բնակչութիւնը կ'աճի 750,000 ծնունդով: Տասը տարիէն Ֆրանսան երրորդ կարգի երկիր մը պիտի դառնայ, անզօր՝ իր դրացիներուն առջեւ: Իր ծնունդները նուազելով՝ այլ եւս չպիտի կրնայ բնակիչները ղրկել իր գաղութները, ուր պիտի խուժեն օտար քաղաքացիները: Ենթակայ պիտի դառնայ պատերազմի յայտարարութեան մը եւ յարձակողները վտանգաւոր պիտի ըլլան մանաւանդ անոր համար որ, իր մարդկային շտեմարանը կը պարպուի: Մէկ դարման կայ ասոր, — օտարներու հպատակութիւնը: Ո՞վ կը համարձակի այսօր ըսել թէ Միացեալ Նահանգները մեծ ազգ մը չեն ազգային ոգիով: Արդ, 1787ին, Անկախութեան Պատերազմին ատեն, Միացեալ Նահանգները չորս միլիոն բնակիչ կը հաշուէին: Այսօր 117 միլիոն քաղաքացի ունին: Շնորհիւ շարունակական ներգաղթի քաղաքականութեան մը, շնորհիւ օտարներու հպատակութեան, Միացեալ Նահանգները հարիւր տարուան մէջ աշխարհի առաջին ազգը ստեղծեցին: Ամերիկան այլ եւս գոցած է իր դուռները եւ միւս ազգերը այժմ դէպի Ֆրանսա պիտի թափեն իրենց ժողովուրդը: Այսօր չորս միլիոն օտարական կայ Ֆրանսայի մէջ: Եկող տարի շատ աւելի պիտի ըլլայ: Ֆրանսա արտագրիչ երկիր մըն է որ պէտք ունի օտար բանւորութեան: Հազարաւոր օտարականներ կ'ապահովեն մեր հանքային արտադրութիւնը, հարիւր հազարաւոր օտարականները հասարակ բանւոր եւ հողագործ կը հայթայթեն մեզի: Արդ, պէտք է ընտրել երկուքէն մէկը, — կա՛մ իրրեւ կոյր, թեթեւ սրտով ընդունիլ որ Ֆրանսան կորսուի, պզտիկ ազգ մը դառնայ եւ ջնջել օտար բանւորութիւնը, կամ ուզել որ ամէն տարի դառնայ մեծ ազգ մը, տնտեսապէս եւ ֆիզիքապէս:

«Պէտք է զգուշանալ օտարատեցութենէ. բայց չորս միլիոն օտարականներու ներկայութիւնը երկրին ներսը՝ վտանգաւոր է: Ենթադրեցէք թէ պատերազմ ծագեցաւ: Ի՞նչ պիտի ընենք: Այդ օտարականները սահմանագլուխ փոխադրելու համար պէտք է ամբողջ երեք ամիս շարժման մէջ դնել մեր բոլոր կառախումբերը: Եթէ փորձենք անջատ բանակատեղիներու մէջ համախմբել, պէտք է կերակրենք: Մինչդեռ լաւագոյն տարրերը քաղաքացի դարձնելով, կրնանք ցորենը որոմէն զատել, ընտրողական ներգաղթի քաղաքականութիւն մը վարել, եւ, պատերազմի ատեն, անոնք որ չէզոքներ կամ հակառակորդներ պիտի ըլլային, պիտի զօրացնեն մեր զօրագունդերը»:

Յանձնախումբը դիտած է որ նախկին ձեւով տարին հազիւ 5000 հպատակութիւն կ'ընդունուէր: Անցեալ տարի կարելի եղած է 11,000 գործողութիւն կատարել. բայց օրական 150-200 դիմում կ'ըլլայ եւ եթէ դիւրութիւններ տրուին, պիտի կրկնապատկուի: Նոր ծրագրով, կարելի պիտի ըլլայ տարին 100,000 նոր հպատակ արձանագրել, որոնք 40 միլիոն ֆրանք եկամուտ պիտի բերեն եւ որոնց զաւակները ֆրանսական դպրոց երթալով, լաւ Ֆրանսացիներ պիտի դառնան:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սեպտեմբեր 8էն 9 լուսնալու գիշերը Վլատիկովկասի մէջ կատարուած են ընդհանուր ձերբակալութիւններ, խորհրդային իշխանութեան դէմ ապստամբութիւն կազմակերպելու ամբաստանութեամբ: Ձերբակալութիւնները կատարուած են Մոսկուայի յատուկ հրահանգով: Ձերբակալուածներու մէջ կան բազմաթիւ նախկին սպաներ, ուսուցչապետներ, փաստաբաններ, Չէկայի գործակալներ: Կը հաղորդուի, որ ձերբակալութեան հրամանը տրուած է Լոնտոնէն ու Փարիզէն ստացուած տեղեկութիւններու հետեւանքով: Իբրեւ թէ Ռուսաստանի զանազան վայրերուն մէջ երկար ատեն գոյութիւն ունեցած են հակապոլշեւիկ կազմակերպութիւններ, որոնք կապ կը պահեն նախկին իշխան Նիքոլա Նիքոլայեւիչի հետ: Կը սպասուին նոր գնդակահարութիւններ:

ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՌՈՒՍ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսացիները խորհրդային իշխանութեան յանձնած են Սեւ ծովու Վրանկէլեան նաւատորմը, որ մինչեւ հիմա Պիզէրթի նաւահանգիստը կը մնար: Այս նաւատորմը մօտ օրէն Պոլսոյ ճամբով Օտեսա պիտի երթայ: Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ Լօզանի դաշնագրին Նեղուցներու վերաբերեալ տրամադրութեան համաձայն, խաղաղութեան ատեն օտար մարտանաւեր կրնան Նեղուցներէն անցնիլ առանց ո եւ է ձեւակերպութեան, պայմանաւ որ անոնց ուժը Սեւ ծովու եզերքի ամէնէն զօրաւոր պետութեան նաւատորմի ուժէն մեծ չըլլայ: Թուրք թերթերը դիտել կուտան թէ այժմ Ռուսերը միայն վեց թորփիլանաւ ունին Սեւ ծովու մէջ, մինչդեռ երբ Վրանկէլի նաւատորմը ներս մտնէ, մեծ պետութիւնները պիտի կրնան իրենց ուզած վայրկեանին Վրանկէլի նաւատորմին չափ ուժով նաւատորմ մը ղրկել Սեւ ծով:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ գործակալութիւնը կը հերքէ Գարախանի պաշտօնանկութեան լուրը եւ կ'ըսէ թէ Գարախանի բացակայութեան իրեն պիտի փոխանորդէ իբրեւ գործակատար, Լեթոնիոյ սովետական ներկայացուցիչ Չերնիխ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հելլէն դահլիճը հրաժարած

Երեքշաբթի օր Յունաստանի բոլոր կուսակցութեանց պետերը գումարուեցան Հանրապետութեան Նախագահ ծովակալ Քօնտուրիօթիսի մօտ, վարչապետ Քօնտիլիսի ներկայութեամբ, խորհրդակցելու համար յառաջիկայ խորհրդարանային ընտրութեանց և ներկայ դահլիճին իշխանութեան գլուխ մնալուն մասին: Վիճաբանութիւնները տեւեցին մինչեւ ժամը 4.30, սակայն կարելի չըլլալով ո եւ է համաձայնութեան գալ կուսակցութեանց պետերուն հետ, զօր. Քօնտիլիս Հանրապետութեան նախագահին յանձնեց դահլիճին հրաժարականը՝ դիւրացնելու համար անոր աշխատանքը: Ծովակալ Քօնտուրիօթիս մերժեց հրաժարականը և խնդրեց զօր. Քօնտիլիսէ որ շարունակէ պաշտօնը: Իր նախարարներէն երեքը միայն կողմնակից էին հրաժարելու: Արքայականները հետզհետէ կը զօրանան և կը վախցուի որ ընտրութեանց մէջ մեծամասնութիւն շահին:

Նախարարական այս տագնապը աւելի կը կնճռոտէ կացութիւնը, որ Օգոստոս 21էն՝ Փանկալօսի տապալումէն ի վեր խառնաշփոթ է: Վէնիզէլօս պատգամաւոր մը ղրկած է Աթէնք ազատական կուսակցութեանց ուղղուած նամակով մը, որուն մէջ կ'ըսէ թէ Քօնտիլիսի դահլիճը բաւարար ապահովութիւն կը ներշնչէ ընտրութեանց անկողմնակալ կատարուելուն և նրպաստաւոր կ'արտայայտուի համեմատական դրութեան: Վէնիզէլօս կ'աւելցնէ թէ ընտրութիւններէն վերջ կարելի է կազմել միացեալ դահլիճ մը՝ ամէնէն զօրաւոր կուսակցութեան պետին նախագահութեամբ և թէ ինքը այժմէն յանձն կ'առնէ արտաքին նախարարի պաշտօնը այդ դահլիճին մէջ, որ պիտի կրնայ առնուազն երկու տարի պաշտօնավարել և կարգն ու ապահովութիւնը վերահաստատել:

«Բէշատիյէ» գրահաւորը

Թուրք կառավարութիւնը պատերազմէն առաջ «Բէշատիյէ» անուն զրահաւոր մը ապսպրած էր Անգլիոյ և իբրեւ կանխավճար 150 հազար ոսկի յանձնած էր «Թուրքիոյ Ազգ. դրամատան»: Պատերազմին հետեւանքով Անգլիացիները չյանձնեցին զրահաւորը: Թուրք կառավարութիւնը այժմ անգլ. դրամատունէն կը պահանջէ 150.000 ոսկին: Դրամատունը կ'ուզէ 1914ի սակով վճարել: Էնկիւրի կը մերժէ: Բանակցութիւնները կը շարունակուին:

Ռուսեւասիական դրամատունը փակուած

Ռուսեւասիական Դրամատունը Սեպտեմբեր 27 Երկուշաբթի առտուընէ սկսեալ դադրեցուց իր վճարումները՝ Եւրոպայի եւ Ասիոյ իր բոլոր մասնաճիւղերուն մէջ: Այս հրահանգը տուած է դրամատան վարչական խորհուրդը, որ որոշած է ընկերութիւնը կամաւոր լուծման ենթարկել եւ անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարած է պաշտօնական հաշուեյարդարող մը նշանակել տալու համար:

Յիշենք թէ այս դրամատան կեդրոնը կը գտնուէր Ռուսիոյ մէջ, ուր հարիւր մասնաճիւղ ունէր. սակայն 1917 դեկտ. 15ի ազգայնացման հրովարտակին վրայ իր բոլոր դրամներն ու գոյքերը գրաւուեցան պոլշեւիկներուն կողմէ: Հակառակ ասոր, դրամատան արտասահմանի, մանաւանդ Չինաստանի և Մանչուրիոյ մասնաճիւղերը շարունակեցին գործել մեծ դժուարութեամբ: Քանի մը ամիսներէ ի վեր Չինաստանի մասնաճիւղերը անկարող դարձած էին իրենց ընդհանուր ծախքերը գոցելու և վարչական խորհուրդի ջանքերուն հակառակ, կարելի չեղաւ հաւասարակշռութիւն առաջ բերել: Այս պայմաններուն տակ է որ լուծման որոշումը տրուեցաւ, կացութիւնը փրկելու համար: Ընկերութեան բացը հինգ միլիոն ստեռլին կը հաշուեն անգլիական թերթերը:

Տրապիզոնէն յետոյ Ինէպօլուն

Թուրք թերթերը կը շարունակեն ողբալ երկրին տնտեսական քայքայման վրայ: Վերջերս ուշագրաւ հատուած մը արտատպեցինք Տրապիզոնի մասին: «Իգտամ» հետեւեալ տեղեկութիւնը կը ստանայ Ինէպօլուէն.—

Տրապիզոնի ցաւերուն մասին յօդուած մը կարդացինք: Ինէպօլու ալ նոյն ցաւերը ունի: Եթէ այս կացութիւնը քանի մը տարի տեւէ, Ինէպօլուի հարուստները ուրիշ տեղ պիտի գաղթեն եւ քաղաքը աղքատներու բոյնի մը պիտի վերածուի: Նոյն իսկ այսօր, մեծ դրամագլուխի տէր 7-8 վաճառականներ իրենց կապը կտրած են Ինէպօլուի հետ:

Պատճառը այն է որ նաւահանգիստ եւ ճամբայ չկայ:

Ատանացի վաճառական մը սնանկացած է: Պէտք է դաս առնել ասկէ, եւ դարման փնտռել: Երբ կարգ մը առեւտրական-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

"ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ"Ը

Մեր ազգային հաստատութիւններէն շատ քիչերն են որ կրցան վերապրիլ Մեծ-Աղէտէն ետք։ Անոնցմէ մէկն է Դպրոցասէրը։ Արեւմտահայ վերջին կէս դարու կեանքին մէջ իր ունեցած գործնէութիւնով Դպրոցասէրը եղաւ մեր վերածնութեան փայլուն գործօններէն մէկը, հասցնելով զարգացած հայ կիներու եւ հայ գաւառին նուիրուած անձնուէր կին-գործիչներու սերունդ մը։

Ցետոյ եկան աղէտները որոնց ընթացքին այդ հաստատութիւնը անցաւ նոր փուլերէ։ Իզմիրի դէպքերէն ի վեր Դպրոցասէրը նետուած է Մարսէյլի ափունքը, զուրկ այն հետաքրքրութենէն եւ գուրգուրանքէն զոր ժողովուրդը, մանաւանդ Պոլսոյ հայութիւնը չխնայեց ամբողջ կէս դար։

Պէտք է մերկացնել ճշմարտութիւնը այդ գեղեցիկ հաստատութեան շուրջ, պէտք է փորձել ծիգ մը հայութեան երբեմնի վերաբերումը նորէն կեդրոնացնելու համար Դպրոցասէրին վրայ, որուն վերապահուած է թերեւս աւելի կենսական դեր ապազգայնացումի նոր դաշտին՝ գաղութի հայութեան մէջ։

Այսօր Դպրոցասէրին կրթական մակարդակը աւելի վար է քան պոլսական ամէնէն խոնարհ նախակրթարանի աստիճանը։ Ընդ տնօրէնը Պ. Իչգալացեան (հնչակեան) ծանօթ է պոլսահայ կրթական շարժումին մօտէն հետեւողներուն եւ այդ ծանօթութիւնը պիտի բաւէ լիակատար գաղափար մը տալու Դպրոցասէրի ներկայ կացութեան մասին։ Ցնօրէնին օգնական նշանակուած է իր եղբայրը, որ Մարսէյլի գործարաններուն կեանքը անհանդուրժելի գտնելէ եւ դըպրոցին մատակարար-աշխատաւորութիւնը փորձելէ ետք, կոչուած է այդ պաշտօնին։ Իրենց հետ կը պաշտօնավարէ, իբրեւ այցելու-ուսուցիչ, Պ. Ցովսէփ Գույումճեան (ռամկավար)։

Ելթէնկատի չառնենք այցելու ֆրանսացի կնոջ մը շատ սահմանափակ դերը եւ շրջանաւարտ օրիորդներու ուսուցչական պաշտօնը, Դպրոցասէրի կրթական «մշակ»ներու թիւը կ'ամբողջանայ Իչգալացեաններով։

Դպրոցասէրի վարչութիւնը կը կազմեն երկու վճարուած խնամակալուհիներ, Օր. Պալթազար, որ դժբախտաբար իր առաջացած տարիքին պատճառաւ ենթարկուած է երկրորդին՝ Տիկ. Պօյաճեանի քմահաճ ուղղութեան։ Իսկ այդ ուղղութիւնը կը ձգտի ու յաջողած է երբեմնի մեծ հաստատութիւնը վերածել որբուհիներու պատսպարանի մը, տեսակ մը անհատական ձեռնարկի որ չենթարկուիր որ եւ է ազգային վերհսկողութեան։

Ո՞ւր է յանցանքը։ Խնամակալուհիներո՞ւն. երբե՛ք։

Երբ ժողովուրդը կամ զայն ներկայացնող մարմինները կը բաւականանան, հակառակ եղած բազմաթիւ բողոքներուն, տարին անգամ մը հաշուական քննիչ մը (նախկին հնչակեան Ս. Քարեանը) նշանակել եւ իրենց պարտքը կատարած ըլլալ, երբ Եւրոպայի Առաջնորդը իր բազմաթիւ այցելութիւններու ընթացքին մէկ անգամ չէ հետաքրքրուած իր լսածները ստուգելու, ինչպէ՞ս մեղադրել ուրիշները որոնց անկարող ձեռքերուն ձգուած է Դպրոցասէրը։

Խնամակալուհիներու յաճախ կրկնած չքմեղանքը եղած է թէ «քանի որ գաւառ չկայ, ո՞րու համար պատրաստեն ուսուցչուհիները»։ Հապա ֆրանսահայ գաղութներէն եկած ուսուցչուհիի խնդրանքնե՞րը, հայ դաստիարակութիւնով օժտուած մայրերու պէ՞տքը, հայ աղջկանց բարձրագոյն դպրոցի մը խոշոր պահա՞նջքը։ Չէ՞ որ Մարսէյլ հաստատուած օրերուն հայ ծնողներ մէկ անգամէն հարիւրի մօտ աշակերտութիւն մը տուին Դպրոցասէրին եւ յետոյ յուսախաբ, մէկիկ մէկիկ ետ քաշեցին իրենց զաւակները եւ յանձնեցին ֆրանսական դըպրոցներու։

Դպրոցասէրին շուրջ ամէնէն կսկծալի պարագան նիւթականի կորուստը չէ անշուշտ։ Դպրոցասէրի անկումին պատճառ դարձողները կը խլեն միջոցներուն լաւագոյնը եւ պատրաստ միակ գետինը, ունենալու կրթական բարձրագոյն հաստատութիւն մը գահավէժ ապազգայնացումի այս շրջանին։ Ատոր փոխարէն կայ Տիկիններուն (աւելի ճիշդը Տիկ. Պօյաճեանի) չքմեղացումը թէ Դպրոցասէրը հիմա որբուհիներ կը հոգայ։ Բայց ո՞վ տուաւ իրենց հին Դպրոցասէրը իր ուղղութենէն փոխելու արտօնութիւնը, կէս դարու խնամքով եւ գուրգուրանքով կառուցուած շէնք մը քմահաճօրէն տարբեր նպատակի մը յատկացնելու իրաւունքը, երբ մանաւանդ իրենց մէկ երկու հարիւր որբուհիներէն դուրս տասնեակ հազարաւորներ գէշ աղէկ հոգացուեցան առանց ազգային հազուագիւտ հաստատութիւններ քանդուելու։

Ու գոնէ՝ ատիկա կարենային ընել...։

Հարցին ամէնէն սեւ կողմը նոյնիսկ այդ պատսպարանին գայթակղութիւնն է, գայթակղութիւն մը որ սեփականութիւնն է ամէն Մարսիլահայու, անցնող-դարձող հետաքրքիրներու, նոյնիսկ Առաջնորդին, որո՛ն խօսուած է շատերու կողմէ, մէջն ըլլալով ռամկավարներ եւ հնչակեաններ։

Մարսէյլ փոխադրութենէն ասդին, հարիւրաւոր որբուհիներ եկած ու անցած են Դպրոցասէրէն ամուսնանալու համար առաջին դիմողին հետ։ Եղա՞ծ է հարցնող թէ ի՞նչ են ամուսնութեան թեկնածու պարոնին նիւթական պայմանները, յարմարութիւնները, ֆիզիքական վիճակը եւլն.։ Պահանջուած միակ պայմանն է ըլլալիք վճարումը, սակարկութեան համեմատ 300էն մինչեւ 3000 ֆրանք։ Եղած են դէպքեր երբ անծանօթ պարոն մը ներկայացած է Ուրբաթ օր, ամուսնացած Բշ. եւ Դշ. Մարսէյլէն հեռացած է նորապսակ զոյգը։ Ատկէ անդին հետաքրքրուող չկայ մեկնած որբուհիով։ Ցիշած ըլլալու համար օրինակ մը, անցած Ապրիլին ներկայացած է երեք անգամ ամուսնացած մարդ մը որ 20 տարեկան տղայ ունէր, եւ չորրորդ կինը ընտրած է Դպրոցասէրի որբուհիներէն 19 տարու աղջիկ մը։ Կլորիկ գումար մը հարթեց ամէն դժուարութիւն ու նոյն իսկ աւելին, Դպրոցասէրի Խնամակալ Տիկինները կնքահօրը յանձնեցին ուրիշ չորս աղջիկներ եւս զանոնք փարիզ տանելու եւ... ամուսնացնելու համար։ Ազգային իշխանութիւնները (միակ պատասխանատուն) պիտի կրնա՞ն ըսել թէ ի՞նչ եղան, ո՞ւր են այդ միւսները։

Որբուհիները, որոնք 200ի մօտ են հիմա, քիչ բացառութիւնով եկած են Յունաստանի Բըլլիֆին որբանոցէն։ Բըլլիֆը հոգացած է անոնց մէկ տարուան ապրուստը, պայման դնելով որ մէկ տարուան կրթութենէ ետք յարմարագոյնները ամուսնացուին, իսկ Ֆրանսայի մէջ ծնողք ունեցողները յանձնուին իրենց ծնողներուն։ Ազգը դեր չունի այս որոշումներուն մէջ, ոչ ալ ձանձրութիւնը յանձն առած է հսկելու ատոնց գործադրութեան։

Թէ ի՞նչ է անոնց կերած-խմածը կամ հագածը, լաւագոյն է որ անաչառ մարմին մը երեւան հանէ ամէն ինչ եւ իր քննութեան արդիւնքը մամուլին հաղորդէ։ Ցնուր մերկացումներ ոչ մէկ կերպով պիտի կրնան դարմանել անցեալի կատարուած իրողութիւնները, բայց անյետաձգելի հարց է, եթէ երբեք ճիշդ է ընդհանուր գիծերու մէջ պարզուած այս վիճակը, որ ժողովուրդը տէր կենայ Դպրոցասէրին։

Նոր մարմին մը, պայմանաւ որ խիղճ ունենայ եւ մտահոգուի եւրոպահայ գաղթին ցեղային շահերովը, պիտի կրնար շուտով մաքրել Դպրոցասէրը եւ զայն վերածել այն օրինակելի հաստատութեան, որ շատ աւելի աննպաստ պայմաններու եւ բարբարոս լուծի մը տակ կրցաւ գլուխ հանել արեւմտահայ վերածնունդի գործին մէջ իրեն յատկացուած բաժինը։

ՇԻՐԽԱՆ

Մարսէյլ

ՇԱՏ ԳՐԵՑԻՆՔ ՔԻՉ ՀԱՍԿՑԱՆ...

Ամէնքս ալ կարդացինք «Յառաջ»ի աչալուրջ խմբագրականը եւ հասկցանք, որ ան աւելի ուշադրութեան հրաւէր մըն էր նաեւ Շուշանեանի չափազանց խանդավառ հաւատքին՝ հանդէպ C.G.T.ի (Աշխատանքի Ընդհ. Համադաշնակցութիւն)։ Այստեղ ծուռ հասկնալիք ոչինչ կայ, այլ քանի մը անկիւնէ դիտելի պարագաներ։

«Հայը նամարտ չէ եղած», այո, ան շատ հաւատացած է բարոյական խոստումներու, յաճախ այն աստիճան որ օտարին շահերը գերադասած է, բայց զոհուած է, չարաչար տուժած ու խաբուած։ Այսօր արիւնքամ ու թափառաշրջիկ, բունազուրկ զանգուած մըն է, որ պէտք ունի հանգստի, վէրքեր պատատելու, նոր ուժ եւ նոր ուղի գտնելու համար։ Միթէ՞ «նամարտ»ութեան քարոզներ են ասոնք։ Շուշանեան կ'առարկէ թէ «ֆրանսացի բանուորին ականջը չեն մտներ ասոնք», թէ «ան կրնայ վատ եւ աններող ըլլալ»։ Հոս է վէճին աղբիւրը։ Պէտք է հասկնալ թէ ինչո՞ւ ֆրանսացի բանուորը վատ ըլլալու աստիճան ատելութեամբ կրնայ լեցուիլ օտար բանուորին հանդէպ, որ աւելի անբախտ է ու անվարձ քան ինք։ Նախ ճշդենք որ ո՛չ մէկ օտար բանուոր ֆրանսացի ընկերոջ "կառքի անիւներուն տակ ք'ր գլտորելու" վատութիւնը չպիտի գործէ. այդ չի պահանջեր իր շահն իսկ։ Որքան բարելաւի ֆրանսացի բանուորի վիճակը, այնքան լաւացած կ'ըլլայ օտարինը նոյնպէս փոխադարձաբար։

Արդ, աջէն ու ձախէն զանգատներ կը լսուին թէ օտարը կը քամէ Ֆրանսայի բարիքները, թէ կը խլէ տեղացի աշխատաւորին հացը, թէ արգելք կ'ըլլայ իրաւունքի պայքարին։ Ճի՞շդ է այս. ես պիտի ըսեմ՝ մէկ աստիճան միայն։ Բացի ափ մը բախտաւոր բացառութենէ, օտարականներու մեծագոյն զանգուածը եկած է տեղացի աշխատաւորին թշուառութիւնն ու տաժանքը իր ուսերուն վրայ տանելու։ Ֆրանսայի յարաճուն ճարտարարուեստը մաշեցնող աշխատանքներու համար պէտք ունի մարդկային ուժերու. այդ պակասը լրացնողը օտարականն է, արտասահմանէն գնուած անհարազատ, աժան, հում ուժը։

Մտէք կապարի եւ երկաթի հալոցներու ծանր բաժանումներուն մէջ, մտէք մոմի եւ արուեստական իւղերու գործանոցներէն ներս, դիտեցէք կղմինտրի կամ քարափին վրայ ածուխ պարպելու գործողութիւնները, եւ տեսէք թէ այդ կրակի, իւղի, ածխափոշիի եւ հողի քանդիչ մթնոլորտին տակ տառապող օտարականներու կողքին ո՛րքան են զուտ տեղացի աշխատաւորները։ Գացէք քաղաքապետական հիւանդանոցները եւ պիտի տեսնէք որ բնակչութեան թիւին համեմատ օտար հիւանդներ այնքան ուշագրաւ համեմատութիւն մը կը կազմեն, որ առողջապահական պիւտճէի տեսակէտով զանգատներ իսկ լսուեցան։ Այո, օտարականը իր կուրծքին տակ ծանր հազ մը ունի, իր երակներուն դալուկ ուժաթափութիւն մը եւ սրտին մէջ անհուն տառապանք մը։ Փողոցէն իսկ օտարականին ինքնութիւնը կը հասկնաս առանց հարցնելու։ Երեսներու անբնական բացուածք, ճակտի ու երեսի ջղայնոտ խորշոմներ, ոսկորներու կորացում, ամբողջ ձանձրոյթ ու յուսաբեկում մատնող քալուածք մը։ Սպանդանոց տարուող եզն իսկ այսպէս դառնօրէն չի քալեր։ Սուրիայէն քառասունէ աւելի անձնական ընկերներ ունէի, կայծկլտուն եւ խանդավառ պարմաններ, իւրաքանչիւրը օջախի մը մարմնացած յոյսը, իսկ այսօ՞ր, դեռատի ծերուկներ, ողջ դատարկուած հոգիներ, ծախուած մարմիններ միայն։

Ինչո՞ւ են այսպէս։ Որովհետեւ ծուխ կը շնչեն ու ցեխ կը թքնեն. որովհետեւ կը դատարկեն իրենց երակներու կենսունակութիւնը, դարձնելու հսկայ անիւներ, որպէսզի Ֆրանսայի արտադրութիւնները անմրցելի աժանութեամբ գրաւեն համաշխարհային շուկաները եւ դարմանեն պատերազմական մսխումներով սնանկացած երկիրը։ Անոնք իրենց տաժանելի աշխատանքով, երկաթ ու ածուխ կրողներու շարքերը գրաւած են, որպէսզի իրենց վերեւ տեղացի ազնուապետական բանուորութիւն մը գոյանայ, համեմատաբար դիւրատար գործով, լաւ վճարումով եւ զերծ կուրծքի մաշումներէն։ Կը տեսնէ՛ք, տեղացի բանուորին կեանքն է որ կը պաշտպանուի, ֆրանսացի խոնարհ բնակչութեան արիւնը կը խնայուի։

Եւ ի՞նչ է այս օրհնաբեր աշխատանքին վարձքը։ Հիւրանոցներու շահագործում, հասարակաց ճաշարանի մէջ կտոր մը հացի հետ պնակ մը խառնապուր աւելի քիչ քան իրենց թափած քրտինքը։ Ցետո՞յ, օ՜հ. սա ապերախտ զանգատները թէ մենք տեղացիին հացը կը խլենք...։ Կը հարցնենք. մե՞նք ենք հաց խլողը թէ չիւան ու թարմ կեանք քամողներ. մենք բարիքներ վայելողնե՞ր ենք թէ մեր արիւնով արգասաբերողներ։ Շուշանեան մոռցա՞ծ երբեք արդարութեան վրայ, երբ օտար բանուորը կը ներկայացնէր «փոքր կուշտ», «եսասէր» եւ գործադուլի դաւադրող»։ Ի՞նչ ընէ օտարը երբ չի գնահատուիր երկուստեք ալ, երբ գործարանատէր թէ աշխատաւոր կ'ուզեն շահագործել եւ արհամարհել զինք միեւնոյն ատեն։ Եթէ տեղացի աշխատաւորի զաւակը, որ չի կրնար օգտուիլ, հանրային դպրոցներու ձրի ուսումէն, ի՞նչ կ'ըլլայ հապա օտարինը։ Եթէ օտարը տեղացի աշխատաւորի իւրաքանչիւր քայլին, գործադուլին հետեւի, ո՞վ պիտի խնամէ իր զաւակները։ Արհեստակցականները, եթէ անոնք այդքան կարողութիւն ունին, թող գոհացնեն նախ իրենցինները, թող բարձրացնեն իրենց շարքերուն գիտակցութիւնը որպէսզի իրարը միակողմանի չդատեն, որպէսզի պարզ ու վստահ տեսնեն որ երեք ու կէս տարի ռազմաճակատներու վրայ հերոսաբար վատնուած արեան պակասը լրացնող օտար բանուորութիւն մը կայ, որ տառապելով կը ստեղծագործէ, որ ճակատագրով հաւասար է եւ արժանի է անխտիր պաշտպանութեան։

*
* *

Դառնանք միւս անկիւնը։

Իրականին մէջ գործադուլներու հարիւրին 90ը վիժած են եւ սպառած բանուորական շարքերու դիմադրելու միջոցները։ Գործարանատէրեր գիտակ ասոր, յաճախ բանուորութիւնը կը մղեն գործադուլի, սնանկացնելու համար ղեկավարները եւ վհատեցնելու բանուորները։ Անգլիական մեծ գործադուլը պերճախօս օրինակ մըն է։ Պոլտուին՝ պահպանողական աղուէսը՝ կրցաւ կազմալուծել ածխագործները, հակառակ համաժողովրդային օգնութիւններու։

Որոնց կամ աւելի Լավուլթը (Լիոն) թարմ օրինակ է։ Գործադո՛ւլ. օտարականներ եւ հայեր կը հետեւին. նահա՞նջ... բայց ոչ 25 հայերով, այլ հազարաւոր ֆրանսացիներով։ Ի զուր ամբողջ յանցանքը կը բարդեն C. G. T. U.ի վրայ. ասիկա կազմակերպչական աւելի տեղական հոգեբանութեան արդիւնք է։ Ո՛վ փնասեց տեղացի աշխատաւորութեան շահերուն, նոյն ինքն։ Թէ՝ ինչո՞ւ, օտարականը որ մարդ է եւ ունի ստամոքս ու ընտանիք հապճեպով գործ փնտռելու կը ձեռնարկէ, կ'ընդունի առաջին հանդիպածը եւ առաջարկուած օրավարձքով, կ'ըլլայ զգաստ, չէզոք, «եսասէր», կը դառնայ հաւատարիմ մէկ մասը մեքենային։ Ցեղացին «ակռայ կը կճրտէ», ահա հոգեբանական այն թունաւորումը, որ կը ներարկուի անոնց մէջ օտարը ներկայացնելով «գործադուլներ խանգարող»։

Ցետոյ կան պրոպագանդի զոհեր։

Ամսական վճարողներ որ ոչինչ կը ստանան փոխարէն։ Ես կը ճանչնամ շատ հայ բանուորներ արձանագրուելու ախտէն վարակուած, անոնք ոչ ծանօթութիւն ունին Արհեստակցականներու մասին, ոչ ալ տեղական լեզուին, բայց իրենց գրպանը ունին կարմիր քարթեր, թուղթէ պատէնչներ, ուրիշ ոչինչ, ասոնք ներբողուած «առողջ գիտակցութեան եւ ըմբոստ խառնուածքի» քայլերէն աւելի ցուցամոլութեա՞ն թէ վախկոտութեան արդիւնքն են։

Պատկերը ամբողջացնելու համար, աւելցնեմ որ, ասիկա այն օրերուն է երբ գործի առատութիւն կը տիրէ, գործաւորի պահանջ կայ, տեղացի աշխատաւորութիւնը միշտ նախապատուուած է, եւ Արհեստակցականներ ալ իրօք են, նժարը իրենց կողմ կը հակի դեռ, ուստի կրնան արժեցնել իրենց պայմանները, բայց եւ այնպէս շատ փայլուն չէ կացութիւնը։ Շուշանեան ինք ալ կ'ընդունի։

Բայց ան աւելի վաղուան անորոշութենէն մտահոգ է։

Այդ մասին ալ ունիմ ըսելիքներ։

ԱՐՍԷՆ Կ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կը խնդրուի միայն Թերթին կամ խմբագրին անունով ղրկել հրատարակութեան սահմանուած նիւթերը։

ՆՈՐ ՀՈՎԵՐ ՌՈՒՍՄՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐՈՒՆ […]

(ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԹԵՐԹԷ ՄԸ […])

Ռուսիա ուշագրաւ փոփո[…] թիւններու ենթարկուած է […] կայ տարուան սկիզբէն ի վեր […] մանք կը պնդէին թէ Լենինի մահուընէն ի վեր Մոսկուայի […] ամէնէն խոշոր դէմքն է Ստալին […] համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը։ Ուրիշներ […] պնդէին թէ Չեկայի հանգուցեալ պետ Ֆելիքս Ձերժինսկին […] կարեւոր էր։

Ձերժինսկիէն մեռնելէն […] պատահած դէպքերը հաստատեցին այս վերջին կարծիքը, […] հետեւ երկոտասնեակ մը պաշտօնատար աւատապետներ, որոնք […] կենդանութեանը ստուերին […] մնացած էին, հիմա բացէ ի բաց կռիւ յայտարարած են համայնավար վարիչներուն դէմ։

Ստալին տակաւին իշխանութեան գլուխ կը գտնուի, […] խնդիր է թէ որքա՛ն երկար կրնայ մնալ, որովհետեւ […] Հրեայ գործավարները ժամ[…] կաւորապէս քաշուած են հր[…] րակէն։ Լէոն Թրոցքի, զոր […] Ձերժինսկի իբր իր բերանը կը […] ծածկէր՝ առաջ քշելու համար […] չափաւոր բարենորոգումները, […] սնցուցած է Ձերժինսկիի […] տուած կրկնակ պաշտօնները, Մենժինսքի յանձնաժողովի […] խագահութիւնը, եւ Ազգային տնտեսութեան գերագոյն […] հո՛րդին փոխ-նախագահութիւնը։ Այս վերջին մարմինը, […] խագահն էր Ձերժինսկի […] իր մահը, խորհրդային […] րութեան ներքին տնտեսական […] քաղաքականութիւնը կը վար[…]

Ստալին Միկոյեանը […] Քամենեւի տեղ, ուրիշ […] Ռօզենֆելդ, որ յեղափոխ[…] ի վեր Մոսկուայի խորհուրդի […] խագահն էր։ Քամենեւ կորսնց[…] ո՛չ միայն իր այս պաշտօնը, […] եւ աշխատանքի եւ պաշտպ[…] թեան նախագահութիւնը, […] բեւոր պաշտօն մըն է Ռուսիոյ […] Սօքոլնիքօֆ, Զինովիեւ, Ռ[…] փիաթէքօֆ եւ Եոֆֆէ միւ[…] բեւոր Հրեաներն են, որոնք […] սակցութեան ներքին խորհ[…] ներէն դուրս նետուած են։ […] կարեւոր Հրեայ գործավար[…] թողուած է, Լիթվինօֆն է, […] չէրինի լուրջ հիւանդութ[…] պատճառաւ կը մնայ արտա[…] գործերու փոխ-գործավար։

Այս Հրեայ գործավար[…] հեռացման հետեւանքով հ[…] րաւոր ուրիշ մանր մունր […] տօնեաններ, մեծ մասով Հրեա[…] պաշտօնանկ եղան։ Արդէն […] ներ սկսած են շրջիլ թէ հա[…] նավար կուսակցութիւնը հ[…] հրէական դարձած է։

Ու այսպէս, համայն[…] կուսակցութիւնը որ առաւել[…] գործն է Հրեաներու, որոնք […] հրաժարիլ համաշխարհային […] ղափարութեան հրէական […] քականութենէն, ու Ռուսիա […] սօր կը կառավարուի Վրաց[…] լու, Լեհերու, Լիթուանիներու, […] յերու եւ Կովկասցիներու կող[…]

Ամբողջ յեղափոխու[…] վարողները եղած են այն […] յին փոքրամասնութիւններ[…] ռուսական հին կառավարութ[…] տարիներով կեղեքած էր, ու […] չեւ այսօր Հրեայ փոքրամաս[…] թիւնը առանց բոլորին զոհ[…] էր։ Ռուսերը՝ կուսակցու[…] ներկայ վէճերուն պատճառ[…] շատ մանր պաշտօններու կո[…] են, սակայն հաւանաբար […] գային աւելի կարեւոր պաշ[…] ներ ձեռք պիտի բերեն։

Համայնավար կուսակցու[…]

…րքերուն մէջ ծագած ներկայ …ճներուն հիմնական պատճառն է …րկրին մէջ տնտեսական քախումը։ …իւղացիները շարունակ կը մեր-…ին հպատակիլ համայնավար օ-…էնքներուն եւ «կոլոր քաղաքին …ու գիւղին միջեւ», ինչպէս կը կո-…են համայնավարները, վերջ ի …երջոյ հասած է այն կէտին, ուր …իւղացին պոյքոթի կ'ենթարկէ …ամայնավար գործարաններու …րտադրութիւնները՝ անոնց ծի-…ռազելի գինին պատճառաւ։

…կառավարութիւնը նոյնպէս չի …րնար նիւթապէս օգնել՝ արտա-…սահմանէն ներածելու համար ա-…ման նիւթերը, զորս կարելի է …ախանակել գիւղացիներու բեր-…քերուն հետ, այս վերջիններն ալ …րենց կարգին արտասահման ղըր-…ելով կրնային դրամի վե-…ածել։

Զերժինսկի անցեալ ամեռ նա-…ատեսեց ներկայ տնտեսական …ապը եւ աշխատեցաւ համոզել …րեայ խմբակը, որ առ այժմ …յետաձգէ համաշխարհային յե-…ափոխութեան իր խաղը եւ ա-…մէնէն առաջ Ռուսիան վերականգ-…է տնտեսապէս։ Ինք կուսակից էր …արտաքին առեւտուրի մենա-…որհը ջնջելու, երկրին մէջ մաս-…նաւոր առեւտուրը աւելնայ, օ-…ար դրամագլուխը Ռուսիա մտ-…է, եւ հետզհետէ դրամատիրական …նկերային պայմաններ ստեղ-…ծուին «պետական ընկերվարու-…թիւն» պիտակին տակ։ Ըն կ'ուզէր …ր պետութիւնը շարունակէ իր …եռքը պահել ծանր ճարտարար-…ւեստը, միւսները ձգելով անհա-…տական դրամագլուխներուն։

Ընդհակառակն, հրեայ խըմ-…բակը կը պահանջէր շարունակել …րկայ արտաքին եւ ներքին քա-…ղաքականութիւնը։ Անոնք դարձ-…եալ կը քարոզէին գրաւել գիւղա-…ցին ցորենը եւ զայն ծախել ար-…տասահմանի մէջ, կը պահանջէին …աւելի մեծ գումարներ տրամա-…դրել համաշխարհային յեղափո-…խութեան համար եւ կը հակա-…ռակէին նոր զիջումներ ընել մաս-…նաւոր դրամագլուխին՝ երկրին մէջ։ Անոնք կը պնդէին որ Ռուսիոյ …տնտեսական վերականգնումը մանր …մըն է բաղդատմամբ հա-…մաշխարհային յեղափոխութեան, …ուն նշանները կ'ուզէին տեսնել …արտասահմանի ճարտարարուես-…տական ամենէն փոքր կեդրոնին մէջ։

Մոսկուայի մէջ իրարու հա-…կադիր երկու տեսակէտներ կը …բաղխին։ … Մէկ կողմէ Ռու-…սիոյ տնտեսական վերականգնու-…մը, որ կը նշանակէր ոչ-համայ-…նավար հայրենասիրութիւն, միւս …կողմէ համաշխարհային յեղա-…փոխութիւնը, կամ ճշմարիտ …հրէութիւնը։ Այս վերջինը կոր-…ծանուեցաւ։

…Հրեաները միջազգային ժողո-…վուրդ մը ըլլալով, հասկնալի է …թէ ինչո՛ւ կը բաղձային համաշ-…խարհային յեղափոխութեան, ո-…րուն մէջ աւելի կամ նուազ ղե-…կավար դեր պիտի կատարէին։ …Քաղաքական …որդեկորէն ինչ որ կարելի էր …ըսել անոնք՝ Ռուսիայէն արմա-…տախիլ ընելու համար ազգայնա-…կանութիւնն ու հայրենասիրու-…թիւնը։

Սակայն ազգային ինքնավա-…րութիւն շնորհելով զանազան կե-…ղեքուած փոքրամասնութեանց, …ընելով ուսու մտաւորականու-…թիւնը եւ հարստարելով մնացած-…ները, Ռուսիոյ անունը Ս. Խ. Հ. …Միութեան փոխելով ուսու ազգայնա-…կանութիւնը գործադրելէն, փոխա-…նակ զայն արմատախիլ ընելու։ …Ամէն կը նմանէր Ամերիկայի …հոգելից ըմպելիները արգիլող …օրէնքին, գործադրուած ուրիշ երկ-…

րի մը մէջ, ուրիշ ձեւերով, որ գործնապէս նոյն արդիւնքները տուաւ։

Հրեայ հասարակութիւնները չկրցան առաջացնել իրենց ցեղին դատը Ռուսիոյ մէջ։ Ընդհակառակն, անոնք աւելի տագնապալից դարձուցին Ռուսիոյ Հրեաներուն դիրքը քան պատերազմէն առաջ։ Անցեալին միջհակահրէական ջարդեր կատարուեցան. հիմա համայնավար կուսակցութիւնը հակահրէական դարձած ըլլալով, ապագային եւս նման դէպքեր պիտի ծագին։

ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Լոնտոն, 27 Սեպտ.

Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ Լոնտոնի Միացեալի առաջին ցերեկոյթը, իր կեդրոնատեղին։

Միացեալի նախագահը Պ. Ցակոբեան երկու խօսքով բացատրեց թէ ամրան եղանակին ամէն Շաբաթ օր տեղի պիտի ունենան այսպիսի հաւաքոյթներ, ուր զանազան անձեր պիտի խօսին տարբեր նիւթերու վրայ։ Միացեալը կը ձգտի իրական կապեր հաստատել Հայաստանի համալսարանին եւ ուրիշ գաղութներու հաստատութեանց հետ։ Կը խոստանայ նաեւ մօտերս հրատարակել զուտ գրական հանդէս մը։

Այս ձեռնարկին կ'աջակցի Պ. Պ. Մայքլ, հարուստ հնդկահայ մը եւ նախագահը Լոնտոնի Հայ կարմիր խաչին։ Պ. Մայքլ գրաբարի ուսանող մըն է եւ իր տանը մէջ ունի հիանալի գրադարան մը հայերէն գրաբար եւ անգլիերէն գիրքերով։ Ամէն տարի գրադարանը կը ճոխացնէ Վենետիկի Մխիթարեաններուն վանքը այցելելով։ Վենետիկ ապսպրած է եւ մօտերս կը սպասէ փոքր տպարանի մը մեքենան եւ տառերը։ Կը յուսանք թէ Պ. Մայքլ պիտի արտօնէ որ իր գրադարանէն եւ տպարանէն օգտուին նաեւ Լոնտոնի Միացեալի անդամներէն զատ ուրիշ հայրենակիցներ։

Ցերեկոյթին բանախօսն էր փրոֆ. Թումաեան, որ ճառ մը կարդաց «Գրականութեան եւ քաղաքակրթութեան» մասին։

Խօսեցաւ նաեւ Գուսան վրդ. եւ Պ. ատենապետին հրաւէրին վրայ երգեց գրաբար, հին հայերէն երգ մը։ Երգուեցաւ նաեւ «Ով Րեծասքանչ դու լեզու»։ Երանի թէ այն կիսարահայ պարոնները եւ տիկինները որոնք իմ անցեալ շաբթուայ գրածէս խրտչելով կը սպառնան (թերեւս իբրեւ կատակ) ինծի ծեծ մը քաշել, ներկայ ըլլային եւ լսէին հայերէնի ճոխութիւնն ու գեղեցկութիւնը։ Ես պատրաստ եմ շաբաթը անգամ մը ծեծ ուտել, եթէ Լոնտոնի Հայերը իրարու հետ հայերէն խօսին եւ աւելին, — հայերէն սորվին։

Ցուսա՛մ թէ ներկայ պիտի ըլլան Շաբաթ օրուայ հաւաքոյթին, ուր պիտի խօսի Պ. Խոսրով Արտոնց եւ պիտի երգուին հայերէն երգեր։

*** Կիրակի օր պատարագէն վերջ կարգացուեցաւ Կաթողիկոսական կոնդակը Ս. Միւռոնի օրհնութեան մասին եւ պնակով մը հաւաքուեցաւ 10 ոսկիէն մօտ գումար մը որ պիտի ղրկուի Էջմիածին։

Արտաշէս

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ բոլոր Թղթակից-ներէն գրել Թուղթին ՄԷԿ ԵՐԵՍԸ ՄԻԱՅՆ։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

86.— ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ-ՊՕՄՕՆ-ՄՕՆԹԷԼԻՎԷ

Երեք պզտիկ սիրուն գիւղեր, իրարմէ 10-15 վայրկեան հեռաւորութեամբ։ Առաջինը՝ ժայռուտ բլրակներու կողքին անջատ խրճիթներ՝ մէկ կամ երկու լուսամուտներով, միայարկ։ Երկրորդը՝ դաշտային բայց օդաւէտ շքեղ տուներ երկու յարկի վրայ։ Իսկ երրորդը՝ քիչ մը բարձր դիրքով, ունի մեծ պարտէզներ պըտղատու ծառերով եւ տուներուն արտաքին տեսքն ալ աւելի գեղեցիկ է։ Մարսիլիայէն հեռու է 18 վայրկեան, հանրակառքով։

Կիրակի առտու մըն էր որ այցելեցի Սէն-Ժիւլիէն։ Փողոցի մը ծայրը՝ պարտէզի կողքին նըշմարեցի գեղեցիկ աղջիկ մը, գունաւոր գոգնոցով, մազերը «a la garçonne» ֆրանսուհիի երեւոյթով՝ մանկական կառք մը ունի ձեռքը որուն մէջ նիհար ու տժգոյն երախան ակնապիշ կը դիտէ երկինքը։ Քիչ անդին երկու իտալացի ծերեր տաք վիճաբանութեան մը բռնուած են։ Մօտեցայ աղջկան եւ ֆրանսերէն «Ո՞ւր է Հայոց եկեղեցին» հարցուցի։

Օրիորդին Թուրքերէն պատասխանին վրայ, ապշելով ուղղուեցայ դէպի մատուռ։

Խաչվերաց էր եւ ժամուորներուն հետ համեմատելով դպիրները շատ էին, երեք չորս հարսեր իրենց պառաւ կեսուրներով եւ հինգ ալ ծերուկներ կային միայն։

Թէ իբրեւ եկեղեցիի եւ թէ իբրեւ մանկապարտէզի կը ծառայէր այս պզտիկ շէնքը, պատէն կախուած էին զանազան տեսակ սիրուն ձեռագործներ պզտիկներու ձեռքով բանուած։

Ժամ մը վերջը 60 հոգիէ աւելի բազմութիւն մը լեցուած էր եւ արդէն տասը հոգի ալ դուրսը մնացեր էին։

Այս հողամասերը ութը տարի առաջ բոլորովին ամայի եւ խոպան էին եղեր, տէրը՝ ծերուկ ֆրանսացի մը, իր պառաւ կնոջ հետ առանձին կ'ապրէր «Շաթօ» կոչուած գեղեցիկ դղեակի մը մէջ, եւ երբ այրը կը մեռնի, կինը կը սկսի հողերը ծախել մեթրը 70 սանդիմէն մինչեւ երկու ֆրանքի։ Այն ատեն նոր եկած իտալական գաղութ մը, արհեստով որմնադիր, բայց աղքատ, քանի մը տուներ շինելէ վերջ կը թողու իր վիճակին։ Գիւղին կեանքը կը սկսի խմորիլ դէպքէն վերջ, երբ կը հասնին հայ գաղթականները։ Իտալացիներ առիթը գտած նկատելով մեթրը կը ծախեն 15—20 ֆրանքի, իսկ այժմ 30 ֆրանքի ալ հող չկայ։ Ազգային պզտիկ շարժում մ'ը կը սկսի 1926 փետրուարին։ Նշանակովի առժամեայ հոգաբարձութիւն մը կը կազմուի, Սահակ քահանայ Շամլըեանի նախագահութեամբ, կը կատարուի մարդահամարը շատ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ եւ ազատ ու գաղտնի քուէարկութեամբ կ'ընտրուի նոր հոգաբարձութիւնը, որ կը գործէ առ այժմ։ Դպրոցը որոշ եկամուտ մը չունի բացի ամսաթոշակներէ, միայն կեդրոնէն խոստացուած է ամէն ամիս 300 ֆրանքի օգնութիւն մը ընել։ Մանկապարտէզը ունի 41 երկսեռ աշակերտներ, որոնք Օր. Սիրան Առաքելեանի ջանքերուն շնորհիւ կարճ ժամանակի մէջ մեծ յառաջդիմութիւն կատարած են։ Դպրոցը Պօմօնի մէջ ըլլալուն, աշակերտները կարգ մը դժուարութիւններ կը քաշեն երթեւեկի պատեհ, բայց տնտեսուհին անխոնջ աշխատող մը, ամէն առաւօտ թէ՛ Սէն Ժիւլիէն եւ թէ Մոնթէլիվէ երթալով մէկ մէկ կը հաւաքէ պզտիկները, եւ խումբով կ'առաջնորդէ Պօմօն։

Այս երեք գիւղերուն մէջ Հայերը 130 ընտանիք կը հաշուուին, 500 անձ, 200 այրեր իսկ 300 կիներ եւ օրիորդներ։ Մատուռին բացումէն ի վեր ունեցած են 7 մկրտութիւն, 5 ամուսնութիւն եւ 3 մահ։ Ցանի մօտ նշանտուք եղած է, բոլորն ալ հայ օրիորդներու հետ։ Նիկոմիդիոյ շրջանէն 30ի մօտ բարեկեցիկ ընտանիքներ որոշ շրջանակ մը կազմած են եւ ունին ընտանեկան հաճելի կեանք մը։ Կը բնակին Սէն Ժիւլիէն իրենց սեփական հողերուն վրայ, Մոնթէլիվէ 6—7 ընտանիքներ, բոլորն ալ վարձուոր, իսկ մնացեալ մեծամասնութիւնը կը բնակի Պօմօն։ Ամերիկայէն նոր եկած դրամատէր Հայեր մեծ տարածութեամբ հողեր առնելով սկսած են 15—20 սենեականոց մեծ տուներ շինել տալ։ Պօմօնի մէջ կան նաեւ երկու հայ նպարավաճառներ, մէկ հացագործ եւ մէկ մսավաճառի խանութ։ Արեւելքի մեր գաւառային սովորութեան նման, կիրակի օրերուն շատ մը հայ կիներ իրենց մեղէն կերակուրներն ու կարկանդակները կը տանին հացագործին փուռը ձգելու համար, եւ յետոյ կատարելապէս անհոգ իրենց ամուսիններով եւ զաւակներով Մարսէյլ կ'իջնեն զբօսնելու։

Մարսէյլ Ստ. Միլտոնեան

Ն. Ք. Ը.Ը. ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Վերջերս Ռոպէրթ Քօլէճի ուսանողներէն մէկը (քրիստոնէութիւնը ընդունած Թուրք մը) յանուն Թուրքիոյ Երիտ. Քրիստ. Ընկերակցութեան ճառ մը խօսած էր Հէլսինկֆորսի մէջ։ Թուրք թերթերը այս առթիւ զայրացած բուռն յօդուածներ հրատարակեցին յիշեալ երիտասարդին եւ ընկերութեան դէմ։ Պոլսէն 27 Սեպտ. թուականով հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Էնկիւրի հրաման տուած է փակել յիշեալ ընկերութեան Պոլսոյ գրասենեակները, այն առարկութեամբ թէ հակառակ իրենց խոստումին, Երիտ. Քրիստոնեաներու Ընկերակցութիւնը կրօնական քարոզութիւններ կ'ընէ Թուրքիոյ մէջ։

ՎԻԼՀԷԼՄ Բ. ՄԷԿ ՄԻԼԻԱՌ ՄԱՌՔ ԿԸ ՍՏԱՆԱՅ

Բրուսիական կառավարութեան եւ Հօհէնցօլէրնեան ընտանիքի ներկայացուցիչներուն միջեւ կատարուած բանակցութեանց հետեւանքով համաձայնութիւն գոյացաւ, որով նախկին կայսր Վիլհէլմ, գահաժառանգը եւ իրենց ընտանիքները մէկ միլիառ ոսկի մառք պիտի ստանան գերմանիայէն իրենց պահանջներուն փոխարէն։

Պատերազմէն առաջ Վիլհէլմի հարստութիւնը 100 հազար տոլար կը հաշուուէր. իսկ հիմակուան կարգադրութեան համաձայն, 250 հազար տոլար պիտի ստանայ։ Վիլհէլմ կը հրաժարի իր բազմաթիւ դղեակներէն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՆՈՐ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ (Սեփ. թղթ.).— Վերջերս ծայր տուած է տեղափոխութիւն մը աշխատանքի պայմանաժամը լրացնող եւ այր մարդ ունեցող Հայերու մէջ։

Մեկնողներուն տեղ կրկնապատիկ նորեկներ կը հասնին։ Սակայն գործատէրերը գոհ չեն այս վիճակէն, որովհետեւ վարժուածներու տեղը անվարժներով կը լեցուի։ Այս տեղափոխութեան բուն պատճառը այն է որ այրերու համար բաւականաչափ գործ չկայ. հատ ու կտոր գործ գտնողներէն շատերն ալ գոհ չեն օրավարձերէն։ Հակառակ ասոր, Լարժանթիէռէն եւ Ժուայէօզէն, ու երբեմն ուրիշ վայրերէն, հոս գործի կուգան որոնք յուսախաբ կը դառնան։

Այս տեղափոխութեան հետեւանքով կը տեսնենք ազգային օրկաններու կազմալուծումը։ Երիտասարդաց միութեան ատենապետը, եւ ընդհանուր ժողովի նախագահը հեռացած ըլլալով, միութիւնը անգործութեան մատնուեցաւ։ Նոյնպէս տեղափոխութեամբ պակսեցան Ազգային միութեան ատենապետն ու ուրիշ երկու անդամներ։ Պակսած անդամներուն տեղ ուրիշը ընտրելու, եւ կամ բոլորովին նորը կազմելու տրամադիր մարդ չկայ։ Հայ առաքելական եկեղեցին եւ անոր կազմած Ցիկնանց քրիստոնէական միութիւնը յամրաքայլ կը յառաջդիմեն, շնորհիւ քարոզիչներու գործունէութեան։ Աստուածածնի տօնին առթիւ խաղողի օրհնութիւն կատարուեցաւ։ Անցեալ շաբթու Հօկի մասնաճիւղ մըն ալ կազմուեցաւ, ոչ այնքան եռանդով։

Առաջին անգամ ըլլալով նշան մը եւս եղաւ, իսկ Վալս Լէպէնէն Հայուհի մը Ֆրանսացի երիտասարդի մը հետ նշանուեցաւ։ Հայ երիտասարդ մը իր կարի արհեստը լրացնելով, Հավր գնաց եւ հոն առանձին խանութ բացաւ։ Նախկինին վրայ խանութ մը եւս աւելցաւ որ պիտի զբաղի թիթեղի եւ երկաթեղէնի վերաբերեալ առարկաներ նորոգելով։ Ջաւարի (պուլղուր) մեքենայ մը փափաքողներուն ձաւար եւ ծեծած ցորեն (եարմա) պիտի հայթայթէ։ Մօտալուտ կը համարուի Լսարան ընթերցարանի մը բացումը, եթէ ժողովուրդը կամք ընէ եւ կամ ձեռնարկուները քաջալերէ։

Ա. Մանուկեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՊԷԼՎԻԼ ՊԱՐՏՈՒԱԾ 5—2

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պէլվիլի մասնաճիւղի ֆութպոլի Ա. խումբը պարտուեցաւ (C. S. Clodo)ի Ա. խումբէն 5—2ով։ Պէտք է ըսել որ Պէլվիլի խումբէն քանի մը կարեւոր անդամները պակաս էին նոյն օրը։ Դատաւորի կողմնակալութիւնն ալ աչքի կը զարնէր։

Այս կիրակի մասնաճիւղը պիտի կազմէ իր երկրորդ խումբը։

ՀԱՅԵՐԸ ՅԱՂԹԱԿԱՆ 5-1

Վիէն.— Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մըրցումը ֆրանսական խումբի մը հետ որ եկած էր Շասէն։ Հակառակ օդին անձրեւոտ ըլլալուն, բազմութիւն մը փութացած էր մարզադաշտը։ Ժամը 2.30ին սկսաւ առաջին խաղը, երկու կողմն ալ յամառութեամբ կը կռուէին։ Կոլիկ «փաս»երով մերիններրը չաճեցան մէկ նշանակէտ, քիչ վերջ երկրորդ եւ երրորդ մը եւս. այսպէս անցաւ առաջին կիսախաղը երեք նշանակէտով։

Երկրորդ կիսախաղին ֆրանսացիները, աւելի յանդուգն ու կորովի, մէկ նշանակէտ շահեցան, բայց մեր մարզիկները առանց յուսահատելու շարունակեցին խաղը, եւ երկու նշանակէտ եւս շահեցան։

Գ. Պ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի Վալանսի եւ Լիոնի շրջականներու հեծելանիւի մըրցումը տեղի ունեցաւ Կիրակի օր, կէս օրէ յետոյ ժամը 2ին։ Հեռաւորութիւնն էր 58 քիլոմեթր։

Առաջին անգամ Վալանս հասաւ Հայկազուն Յովսէփեան։ Ժամկ. 1 ժամ 38 վայրկեան, եւ շահեցաւ զոյգ մը կօշիկ։ Բ.— Յակոբ Գապայեան, առաջինէն 5 մեթր տարբերութեամբ, շահեցաւ զոյգ մը ջուրի աման։ Գ. Գապայեան առաջինը Փուզէն հասնելով ստացաւ հեծելանիւի լամբար մը։ Դ.— Ժորժ Շաքարեան շահեցաւ ֆանելա մը։ Դ.— Յովհաննէս Զալըզեան (Սէն Շամոն) շահեցաւ լամբար մը։ Ե.— Հրանտ Մկրտիչեան (Փուզէն) շահեցաւ ջուրի աման մը։ Զ.— Ռուբէն Սարգիսեան (Փուզէն) շահեցաւ մէկ շիշ շամբանեայ։ Է.— Աւետիս Պէքինէկեան՝ փոքր շիշ մը շամբանեայ, Ը.— Սարգիս Կարապետեան (Փուզէն)։ Թ.— Մկրտիչ Աճէմեան։

Մրցման կը հետեւէին ֆրանսական «Պէտէքրասիոն»ի անդամները՝ երեք ինքնաշարժներով եւ ջերմապէս կը գնահատէին մեր մարզիկներու կարողութիւնը։ Ճամբու ընթացքին երբեմն մինչեւ ժամը 49-50 քիլոմեթրի վրայ կը վազէին։ Հայ երիտասարդներ ալ իրենց կարգին երկու ինքնաշարժներով կը հետեւէին։ Յառաջի հրաւէրին վրայ, Փուզէնէն եւ Սէն Շամոնէն փութացած էին հայ վազողներ որոնք իրենց կարգին բաւական յաջողութիւն ցոյց տուին։

Գործադիր Յանձնախումբը սարքած էր թէյասեղան մը ի պատիւ մարզիկներուն։

** Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վարչութիւնը այս առթիւ իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ այն հայրենակիցներուն, որոնք իրենց նիւթական աջակցութիւնը բերած էին։

***

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Փարիզի ֆութպոլի Ա. խումբը կը մրցի կիրակի 3 Հոկտ. ժամը 2ին Saint Georges d'Argenteuilի Ա. խումբին դէմ։

Ժամադրավայր Place Clichy, Sortie du Métro et Nord-Sud, ժամը ճիշտ 1ին.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՆԱՐԳԱՆՔԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

«Յառաջ»ի 180 թիւին մէջ Փարիզի հայ սկաուտական խումբին կողմէ գրութիւն մը կար որու մասին կ'ուզեմ ճշդում մը ընել։

«Մի՛ ոմն» կոչուած Օննիկ Եազմաճեանը ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ ամէնէն եռանդուն ու անձնուէր սկաուտապետը՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնարկութեան թուականէն ի վեր։ Սկաուտական ու մարզական կեանքին նուիրուած, Պ. Եազմաճեան 1919ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդր. վարչութեան որոշումով մինչեւ Հայրենիքի դռները ափ առաւ հայ արիները մարզելու պաշտօնով, ու 4—5 տարի խիստ դժուարութիւններու ենթարկուելով, վերջերս հասած է Փարիզ։

Շատ ցաւալի է որ սկաուտական խումբի անդամները իրենք իրենց թոյլ տուած են հրապարակաւ անարգել իրենց սկաուտ եղբայրը։

Հին խմբապետ մը

ներ զանազան պատճառներով հրապարակէն կը քաշուին, ուրիշներու վրայ ալ կ'ազդեն։ Միեւնոյն ատեն մեր ունեցած հարստութիւնը բաժան բաժան կ'ըլլայ եւ կ'անցնի այնպիսի տարրերու ձեռքը, որոնք երբեք չեն կրնար Թուրքիոյ բարեկամ դառնալ։

«Լօթիւս»ի նաւապետին վերադարձը

«Լօթիւս»ի նաւապետ տեղակալ Տըմօն Զորեքշաբթի օր Պոլիսէն Մարսիլիա հասաւ եւ խանդավառ ընդունելութեան արժանացաւ ծովային ու նաւային բոլոր կազմակերպութիւններու ինչպէս նաեւ ժողովուրդին կողմէ։ Հայրը եւ երկու քոյրերն ալ դիմաւորելու եկած էին զինքը։ Տեղակալը եւ ընտանիքը ինքնաշարժով առաջնորդուեցան գարեջրատուն մը, ուր ընդունուեցան Մարսիլիոյ քաղաքապետին եւ երեսփոխաններուն կողմէ։ Իրիկունը գինիի սեղան մը տրուեցաւ ծովային կազմակերպութեանց եւ տեղական իշխանութեանց կողմէ՝ նաւապետին ի պատիւ։

Խօսուեցան բազմաթիւ ճառեր։ Նաւապետներու Միութեան նախագահ Պ. Մաս բարի գալուստ մաղթեց Տըմօնի եւ զզուանքով բողոքեց 34 օրուան ապօրինի բանտարկութեան եւ դատապարտութեան դէմ։ Խօսեցան նաեւ Մարսիլիոյ Քաղաքապետը ծերակուտական Պ. Ֆլէսիէր եւ երեսփոխան Թասսօ, որոնք դատապարտեցին Թուրքերուն արհամարհական դիրքը Ֆրանսայի նաւային ուժին հանդէպ եւ պահանջեցին որ արդար հատուցում մը ըլլայ Ֆրանսայի։ Տեղակալ Տըմօն հոետորի տաղանդ չունենալով չկրցաւ ճառ խօսիլ եւ երկու խօսքով շնորհակալութիւն յայտնեց։

Նաւապետը պատմեց թէ զինքը ձերբակալած էին «Լօթիւս»ի մեկնելէն չորս ժամ առաջ, խոստանալով որ նաւը չմեկնած պիտի վերադառնայ։ Սակայն նոյն իրիկունն իսկ զինքը բանտարկեցին սենեակի մը մէջ, ուր 200 ուրիշ բանտարկեալներ կային։ Հարցաքննիչ դատաւորը քանիցս հարցաքննած է զինքը։ Իսկ դատարանը կ'ուզէր յանցաւոր նկատել զինքը, որպէսզի կարենայ հատուցում պահանջել Մէսաժըրի Մարիթիմ ընկերութենէն։

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Մէսաժըրի ընկերութիւնը դատ բացած է «Պօզգուրտ»ի տէրերուն դէմ, որոնցմէ 20,000 ոսկի կը պահանջէ, իբրեւ հատուցում, այն առարկութեամբ որ նաւապետ Հասանի սխալ շարժումը պատճառ եղած է աղէտին։ Միւս կողմէ, «Պօզ Գուրտ»ի տէրերն ալ իրենց ընկղմած նաւուն արժէքն ու խեղդուողներու արեան գինը կը պահանջեն Մէսաժըրիէն։

Այս երկու դատերը կը տեսնուին Պոլսոյ առեւտրական դատարանին առջեւ։

Օդանաւի արկած

Շարթրի մօտերը ռումբ արձակելու փորձեր կատարող ֆրանսական մեծ օդանաւ մը հազար մեդր բարձրութենէ ռումբ մը նետած էր, երբ յանկարծ կրակ առաւ։ Օդանաւին մէջ գտնուող հինգ սպաները ամէն ջանք ըրին ապահով գետին իջնելու համար, սակայն հազիւ հողին հասած, պէնզինի մթերանոցները բռնկեցան եւ հինգն ալ ողջ ողջ այրեցան։

⁂ Նիւ-Եօրք-Փարիզ օդարշաւի արկածին պատճառները քննող մարմինը այն եզրակացութեան հասած է որ հարիւրապետ Ֆօնք ոեւէ յանցանք չունի եւ թէ եղածը «դժբախտ արկած մըն է»։

Յիշեալ օդանաւին մեքենավարը Իսլամօֆի մասին Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ կովկասցի Թուրք մըն է եւ կը կոչուի Եագուպ Իսլամօֆ։ Հայրը՝ դեր-ծովակալ Իսմայիլ Իսլամօֆ, փեթրոկրատի աշխարհագր. ընկերութեան անդամ եղած է եւ հիւսիսի ծովերուն մէջ շատ մը կղզիներ եւ ծովախորշեր գտած է, զորս մկրտած է թրքական անուններով։ Այժմ Պոլիս կը գտնուի։

Հաւասարակշռութիւնը պահելու համար...

Սեպտ. 22ին Մոսկուայի կոմունիստներուն մէջ լուր տարածուեցաւ, թէ Սթալինը Մոսկուա է հրաւիրած Ազրպէյճանի ներքին գործավար եւ Չէկայի նախագահ Բաղըրովը, միութենական բարձր պաշտօնի մը գլուխ դնելու նպատակով։ Բաղըրովը յայտնի համիսլամական Թուրք գործիչ է։ Հաւանաբար Թուրք կոմունիստները առաջ քաշած են զինքը իբրեւ հակակշիռ հայազգի Միկոյեանի։

Ածուխը չպիտի սղի

Ամէն տարի Հոկտեմբերի մէկին ածուխը կը սղէ եւ փոխանակ «ամառուան գին»ին ձմեռնային գինով կը սկսի ծախուիլ։ Այս տարի Անգլիոյ հանքագործներու գործադուլին պատճառաւ Անգլիայէն անթրասիթ չի ներածուիր եւ միայն Պելճիքան է որ կը հայթայթէ Ֆրանսայի ածուխին մեծ մասը։

Հանրօգուտ շինութեանց նախարար Պ. Թարտիէօ ածուխի մեծ վաճառականները իր մօտ հրաւիրելով կարգադրեց որ Հոկտեմբերի սկիզբը չբարձրացնեն ածուխի գինը, այլ ժամանակ մը յետաձգեն։ Այս յետաձգումը երկար պիտի չտեւէ, քանի որ Պելճիքա մօտ օրէն պիտի բարձրացնէ ածուխի գինը։

Տիկին Ուիլսըն Պոլիս կ'երթայ

Պուքրէշէն 29 Սեպտ. Թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ նախագահ Ուիլսընի այրին, որ քանի մը օրէ ի վեր յիշեալ քաղաքը կը գտնուէր, մեկնած է Պոլիս, ուր պիտի մնայ մէկ-երկու օր։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԻՏԱԼԻԱ տնտեսական կարեւոր համաձայնագիր մը կնքած է Եէմէնի արաբական պետութեան պետ իմամ Եահեայի հետ, որով կ'ամրացնէ Կարմիր Ծովու վրայ իր զինուորական դիրքը։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ արտաքին նախարար Պուրօֆ Հոկտեմբերի առաջին շաբթուն Հռոմ երթալով Մուսոլինիի պիտի ներկայանայ։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ շրջանին մէջ Յուլիս 19էն մինչեւ 22 Սեպտ. հպատակութիւն յայտնած են 567 ապստամբներ, որոնցմէ մէկ քանին հրոսապետներ։

ՓԱՐԻԶԻ ալպանական դեսպանը կը հերքէ թերթերու այն լուրը թէ ապստամբ Ալպանացիներ Շքոտրան գրաւած են։ Ալպանիոյ մէջ կատարեալ խաղաղութիւն կը տիրէ։

"Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ" ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԵՐԵԿՈՅԹ - ԹԱ.ՐՈՆ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

9 Հոկտեմբեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

«Petit Journal»ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

21, RUE CADET, MÉTRO CADET

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ, ԳԵՂԱՐ. ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ, ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ, ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր, Jazz-Band,

և ճոխ պիւֆէ — Մուտքը 7 ֆր.

"Հ. Յ. Դ. ՕՐ"Ը ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Օրուայ տօնին առթիւ Սէն-Շամօնի տեղական կոմիտէն կազմակերպած է գեղարուեստական հանդէս մը որ տեղի պիտի ունենայ 3 Հոկտ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սալ տէ քօնֆէրանսի սրահին մէջ։

ՊԻՏԻ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Պիտի ըլլան Արտասանութիւններ, երգեր, նուագ եւ կովկասեան պարեր։ Մուտքը 3 ֆրանք։

"Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ"Ը ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ

Լիօնի Շրջ. կոմիտէն կազմակերպած է հանդէս մը

9 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8 ուկէսին

Յըդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մուտք մասնաւոր տոմսերով

Տոմսերը կը ծախուին ճանկէօզեանի ճաշարանը

202, Rue Boileau, Lyon.

"Հ. Յ. Դ. ՕՐ"Ը ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. օրուան տօնին առթիւ տեղւոյն ենթակօմիտէն կազմակերպած է գեղարուեստական հանդէս մը, որ տեղի պիտի ունենայ 3 Հոկտ. կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2ին Ռէվիէ յունական մեծ սրահին մէջ։

Պիտի բանախօսէ ընկ. Յ. Սրապեան։ Պիտի ըլլան Արտասանութիւններ, մեներգներ, նուագ եւ կովկասեան պարեր։

Մուտքը Ա. կարգ 1,50, Բ. 1 ֆրանք։

Ընկեր Լեւոն Գեւոնեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր քրոջ աղջիկը, ՕՐ. ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՉԻԿԵԱՆ, որ չիջեցաւ մէկ ժամուան մէջ, անողոք հիւանդութեան մը հետեւանքով։ Մեր վշտակցութիւնը սգաւոր ընտանիքին, որ քանի մը ամիս առաջ ալ հայրը կորսնցուցած էր։

Այրի Տիկին Աղապի Խաչիկեան և Օր. Աղաւնի Խաչիկեան, Այրի Տիկ. Թ. Հարիկեան և զաւակները, Յարութիւն Գեւոնեան (Պոլիս), Լեւոն Գեւոնեան, Վահան Հարիկեան, Զարեհ Բիթալճեան, Տէր և Տիկին Ռուբէն Խաչիկեան (Պոլիս), սրտի դառնակսկիծ ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց սիրեցեալ զաւկին, քրոջը, քեռորդիին և ազգականին՝

ՕՐ. ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՉԻԿԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ կարճատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ ծաղիկ հասակի մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը Շաբաթ Հոկտ. 2 ժամը 10ին Փարիզի հայ եկեղեցիին մէջ 15, Rue Jean Goujon, և մարմինը պիտի փոխադրուի Պանթէօի գերեզմանատունը։

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

Փարիզ, 30 Սեպտ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը՝ շաբաթ երեկոյ (2 Հոկտ.) ժամը 9ին Café Rocherի մէջ 128 Bld. St. Germain։ Միասին ունենալ անդամատետրերը։

Հ. Յ. Դ. Լիօնի «Կուկունեան» խումբի Ա. դասախօսական ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը ճիշտ 8.30ին, գրադարանի նախկին սրահը, 76, Rue Rabelais։ Դասախօս ընկեր Ն.

Հ. Յ. Դ. ԳէՈՐԳ-ՉԱՎՈՒՇ խումբի ժողովը վաղը՝ շաբաթ երեկոյ, 2 Հոկտ. ժամը 9ին, Ռոստոմի սրահը։ Դասախօս ընկ. Ռ.։

ԼԻՈՆԻ Տարոն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը՝ վաղը՝ Շբ. 2 Հոկտմ. իրիկուան ժամը 8ին Դաշնակցութեան նախկին գրադարանի սրահը։

ՊՈՒԱ-ԿՈԼՈՄԲԻ եւ ԱՆԻԷՐԻ շրջանին մէջ կազմուած է Հ. Յ. Դ. ԵՌԱԳՈՅՆ խումբը, որուն կը հրաւիրուին մասնակցիլ այն բոլոր Դաշնակցական ընկերները որ կը գտնուին Պուա-Կոլոմպ, Անիէր, Գոլոմպ, Արժանթէօյլ, Լա Կարէն եւայլն։ Ներկայանալ վաւերագրով։ Ժողովի օրերը կը ծանուցուին Յառաջի մէջ։ Իսկ անձամբ կարելի է դիմել Յ. Հիսաեանի, 87, Ռիւ տը լա Րընէսանս, Պուա-Կոլոմպ։

ՍԵԲԱՍՏԱՀԱՅԵՐՈՒ Նահանգային Միութեան տարեկան Բ. ընդհ. ժողովը վաղը՝ Շաբաթ երեկոյ 61, Րիւ Մէօսիէօ լը Փրէնս (Մէթրօ Օտէօն) Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը ստիպողական է։ Անդամներութիւնը օրինական պիտի համարուի։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը կը հաղորդէ.—

19 Սեպտեմբերի մարզական օրը, ժամանակին անձկութեան պատճառաւ յետաձգուած հեռաւորութիւն ցատկելու, եւ արգելարշաւի մրցումները, տեղի պիտի ունենան Հոկտ. 3ի կիրակի առաւօտ Stade de Montrougeի մարզարանին մէջ։ Մասնակցողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ նոյն օրը ժամը 9ին։

(կնիք)

"Խարտոց"ի Դ. թիւը փնտռեցէք ամէն տեղ վաղը Շաբաթ օր, 16 էջ, ճոխ բովանդակութեամբ և բազմաթիւ նկարներով։ Գին 1 ֆր.։

ՍԱԿԱՐԱՆ

30 Սեպտեմբեր 19[26]

ԴՐԱՄՆԵՐ

Սթերլին,	L. St.
Տոլար,	Dollar
Մարք (ոսկի)	Mark
Թրքական Թղթ.	L. Trq.
Թրք. ոսկի	» or
Մէճիտիէ	Médjidié
Լէվա 100 հատը	Léva
Տրախմի »	Drachme
Լիր » »	Lire
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge
Զուից. »	Frc. Suisse
Լէյ 100 հատը	Ley
Ձերվոնեց	(10 Roubles or)

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ	I Cr. Fonc. Eg.
»	II »
»	III »
Թուրքի եղիթղ.	Lots turcs

Le Gérant : H. TEU[...]

Imp. MASSIS

208bis, Rue Lafayette P[aris]

խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire: SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration) 208 bis, Rue Lafayette
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն) PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մեթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ԿԻՐԱԿԻ
3
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1926

3 OCTOBRE 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Բ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 184 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ ԽՈՒՍԱՓԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՁԳՈՒՇԱՑԷՔ ԾԱՅՐԱՅԵՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ,,Ը

Ինքնագոհ սնապարծութեան տօն մը չէ այս, «Դաշնակցութեան Օր»ը, որ հաստատուեցաւ անցեալ տարի, համաձայն 10րդ ընդհ. ժողովի որոշման:

Դարերէ ի վեր հայ ժողովուրդը ունի տօներ եւ յիշատակներ, որոնց տարեդարձը կը տօնէ անխափան, պտղունց մը խունկով կամ շքեղաշուք հանդիսաւորութեամբ: Ընդհանրապէս պարտութեան եւ լացի օրեր են անոնք, կամ զուտ կրօնական, համաքրիստոնէական յիշատակներ, որոնք մեքենաբար կրարու կը յաջորդեն:

«Դաշնակցութեան Օր»ը բառին տօնական իմաստով տարեդարձ մը չէ, ոչ ալ յիշատակի տօնը այս կամ այն խոշոր դէպքին, այլ վերյիշումը, խտացումը ամբողջ շրջանի մը պատմութեան, իր յաղթանակներով եւ ցնցումներով: Հայկական վերածնութեան, «ազատութեան ճանապարհ»ի նոր հանգրուան մը բացուեցաւ յիսունական թուականներուն: Շնորհիւ վաթսունական թուականներու լուսաւորութեան ճիգերուն և, աւելի վերջը, երկու հատուածներու հաղորդակցութեան, արդէն ունէինք սերունդ մը, որ պատրաստ էր գործի վերածելու ցանուած հունտերը: Ազատութեան տենչը վերացական խօսք մը չէր անոնց համար, այլ շօշափելի պատկեր մը, արկածալի, վսեմ ու գրաւիչ հեռանկար մը: Եւ անոնք պատմութենէն ու կեանքէն սորվելով անոր հասնելու միջոցները, ասպարէզ կ'իջնէին անձին լանդով եւ կատարեալ վճռականութեամբ:

Այսպէս է որ ունեցանք անհաման փաղանգը «արի արանց» հերոսներու, որոնցմէ տասնեակներու անունները գոց եղած են, բայց հազարեակներ կը մնան անյայտ եւ առանց երգի: Անոնք դէպի մահը գացին այնքան երկիւղածութեամբ որքան առաջին քրիստոնեաները: Անոնք ալ ունէին հաւատք մը, հայրենիքի եւ ազատութեան գաղափարը, ու մինչ առաջին քրիստոնեաները քարայրներէն դէպի կրկէսները կ'առաջնորդուէին հլու հնազանդ, աստուածավախ համակերպութեամբ, մեր առաջին ռազմիկները կը կռուէին մինչեւ վերջին փամփուշտը, եւ իրենց արեան կաթիլներով կ'արծարծէին կրակը:

«Դաշնակցութեան Օր»ը, ուրեմն, առաւելապէս փառաբանութեան օրհներգ մըն է, գիտակցութեան եւ պայքարի «Մեծասցուցէ»ն, որուն առջեւ չի կրնար չխոնարհիլ ամէնէն խորթ անհատն անգամ: Այստեղ չկայ կուսակցական մենաշնորհ, ոչ ալ հատուածական խտիր: Ո'վ որ մեռաւ ազատութեան համար, առանց հաշուելու եւ առանց վայրկեան մը ընկրկելու, դրական արժէք մը, պարծանք մըն է ո'ր եւ է ժողովուրդի համար: Վա՜յ անոնց որ չեն գիտեր յարգել իրենց մեռելները: Դաշնակցական ուխտեալներուն հետ ինկած են նաեւ շատ ու շատ ուրիշներ, կուսակցական կամ ոչ. ինչպէս անկէ առաջ ալ անոր հետ գործած են հազարներ, միեւնոյն գաղափարներուն համար: Մենք ակնածանքով կը խոնարհինք բոլորին առջեւ, եւ կ'ուզէինք որ անոնց յաջորդները չգոհանային միայն անոնց յիշատակներով:

Բայց Դաշնակցութիւնը, ինքն իրեն համար հաստատելով տարուան մէջ մասնաւոր Օր մը, կ'ուզէ ոչ միայն արդար հպարտութեամբ նայիլ իր 35 տարուան անցեալին, իբրեւ հզօրագոյն ազդակը հայ ազատագրական դիւցազնամարտին, այլեւ թարմանալ, ամրանալ ինքն իրմով: Ազատամարտը չէ վերջացած, տարաբախտաբար. եւ այն կայծերը որ սերունդներ վառեցին երէկ, կը մնան, տակաւին, իբրեւ մշտավառ մոբենիներ: Որքան ալ փոխուած ըլլան աշխարհն ու մարդիկը, սրբութիւններ կան որոնք յաւիտենական են: Այդպէս է ազատութեան գաղափարը, որ կը ծնի մարդուն հետ, բայց և կը խափանուի անո'ր ձեռքով: Եւ որքան ատեն որ խափանողներ և բռնացողներ կան, անպակաս պիտի ըլլան ըմբոստացներն ու կռուողները: Թէեւ տարբեր պարագաներու մէջ, այդ հոգը ունինք այսօր ալ: Եւ, եղերական ցնցումներէ յետոյ, ունինք նաեւ սփոփարար կէտ մը, — այլ եւս չկան խարխափումներ: Անցեր է փորձի շրջանը, եւ հայ ժողովուրդը կանգ առած է որոշ, թանձրացեալ հանգրուանի մը վրայ, — Միացեալ Հայաստան: Թափուած արիւնը բիւրազան ակերով եկած յանգած է կորիզի մը ուրկէ անդրին փրկութիւնը հեռու չէ:

Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդի ծոցէն քաղած է իր ցանած հունտերը. և որքան աւելի ուժ ունենայ զանոնք զարգացնելու, այնքան պիտի մօտենայ այդ օրը,

Ընկեր կամ համակիր, բոլոր անոնք որ ազնուութեան և երջնչման կարօտը ունին, «Դաշնակցութեան Օրը» պիտի նկատեն ոչ միայն անցեալ փառքերու յիշատակ մը, այլ և առիթ մը ի ն ք ն ա դ ա տ ա ս տ ա ն ի:

Գացողներուն փառքը երգած ատեն, պիտի մոռնանք նաև հոլխացնել անոնց աւանդները:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԳՐԱԳԻՐ, ՍՊԱՍԱՒՈՐ, ՊԱՇՏՕՆԵԱՅ

Թուրքիոյ ելմտական գործավարը Պոլիս հանդիպեցաւ այս շաբթու, դրամ գանձելու համար: Այս առթիւ Թուրք թերթերը հեգնութեամբ դիտել կուտան թէ՝ նախորդ գործավարը իր հաստատած տուրքերով եղած-չեղածը քաշեց տարաւ, եւ այսօր Պոլիսը դրամ կը սպասէ Էնկիւրիէն: «Իգտամ» դիտել կուտայ.

Պոլսէն դարձեալ դրամ հաւաքելու համար մէկ միջոց միայն կայ, այն է Պոլիսը արդիւնաբերական կեդրոնի մը վերածել: Պոլիս դրամ բերելու ուրիշ միջոց չենք գիտեր: Պոլսոյ մէջ քիչ վաճառատուն և խանութ չփակուեցաւ: Հոն աշխատողները պարապ կը պտտին: Տակաւին նոր գործեր ալ չբացուեցան: Պոլսոյ տնտեսական վիճակը երթալով աւելի չպիտի շտկուի: Մինչեւ որ այստեղ արտադրութեան կեդրոն չըլլայ, յոյս չկայ Պոլսոյ համար: Պոլիս եթէ այսպէս մնայ ու սպասող ըլլայ և եւրոպական ապրանք սպառէ, Անատոլուի երկրագործական շահը սահմանափակ պիտի մնայ:

Պոլսոյ ժողովուրդին մեծագոյն մասը հիմա պարապ կը պտտի. անոնք Պոլսոյ արտադրող ձեռքերը չեն, անոնց գործ պէտք է ճարել:

Մենաշնորհի դրութիւնները ատեն մը վերջ մեր մէջ շատ յոռի արդիւնքներ պիտի տան: Արդէն վաղուց ի վեր պաշտօններով իրենց գրաղում հայթայթել ուզող Թուրքեր, ասկէ վերջ դարձեալ այդ պաշտօնով և ամսականով աշխատելու մտայնութենէն չպիտի կրնան ելլել և արտադրելու ու նախաձեռնութեան ոգիէն զրկուելով պիտի կորսնցնեն իրենց բարոյական արժէքը: Արհեստական ձեռնարկներու պակասութենէն, առատ առատ գրագիր և սպասաւոր պիտի պատրաստենք:

ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ամերիկեան Նպաստամատոյցի 1925ի տեղեկագրին համաձայն, քանի մը տարուան ընթացքին Նպաստամատոյցի տեսական խնամքը վայելած են 132,532 որբեր, որոնց 75 առ հարիւրը մինչեւ 10 տարեկան մանուկներ եղած են:

Գործունէութեան սկիզբէն մինչեւ 31 Դեկտեմբեր 1925, ծախսուած է 81,787,780 տոլար: Այս գումարէն դուրս կը մնայ դարձեալ Ռըլիֆի կողմէ բաշխուած ալիւրը, որ կը յանգի 13,000,000 տոլարի:

1922ին Թուրքիայէն Յունաստան փոխադրուած են 15,644 որբեր, որոնց վրայ 1923-25 աւելցած են 2,624 եւս: Որբերու ընդհ. թիւն է 18,268: Այս թիւը 1925 Դեկտեմբերին իջած է 3,192ի հետեւեալ կերպով. Արհեստի դրուած և ազգականներու քով ղրկուած են 14,738 հոգի և մեռած 338 հոգի:

Արձակուած հայ որբերէն Հայաստան ղրկուած են 313, Եգիպտոս 237, Ֆրանսա 238, Սելանիկ՝ վարժարան դրուած՝ 34:

1925 Դեկտեմբերին որբանոցներու մէջ կը գտնուէին. Աթէնք, Զափիոն որբանոցին մէջ 469 յոյն, 723 հայ: Կղզիներու եւ խուլ համրերու վարժարանին մէջ կը գտնուէին վեցական հայ որբեր: Սիրայի որբանոցին մէջ 893 յոյն, 723 հայ: Կորնթոսի որբանոցին մէջ 176 յոյն, 818 հայ:

ՊՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԴՐԱԽՏԻՆ ՄԷՋ

Պոլշեւիկեան թերթերը մտահոգուած են վերջին տարիներս աւազակութեան դէպքերուն շատնալուն համար: «Թրուտ» Սեպտ. 15ի թիւին մէջ կը գրէ.—

«Աւազակութիւնը ընթացիկ երեւոյթ դարձած է մեր երկրին մէջ: 1925ի առաջին եռամսեային Ռուսիոյ մէջ 15,000 դէպքեր պատահած են, վեց ամսուան մէջ Լենինկրատի մէջ՝ 12,000 դէպքեր: Միայն Վորոնէժի նահանգին մէջ ութը ամսուան ընթացքին հետապնդուած են 7,000 անձեր, ինչ որ ամիսը 900 և օրական 30 մարդ կ'ընէ: Ռոսթովի մէջ վերջին վեց ամսուան ընթացքին դատարան յանձնուած են 342 ափաշներ, մեծ մասը բանուորներ: Անիկա ցոյց կուտայ թէ աւազակութիւնը տարածուած է մանաւանդ անոնց մէջ, որոնք մեծցած են սովետական վարչաձեւի տակ և որոնք ընկերային կեանքի կազմակերպիչները կը նկատուին պաշտօնապէս:»

ԱՋԻ-ՁԱԽԻ ԿՌԻՒԸ

Ուկլանօֆ, Մոսկուայի համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, հետեւեալը կը յայտարարէ.—

«Ընդդիմադիրներու ապօրէն աշխատանքները ամէն օր աւելի բուռն հանգամանք կը ստանան: Անկարելի չէ որ մօտ օրէն կուսակցութեան ծոցին մէջ բացէ ի բաց կռիւ յայտարարուի»: Ուկլանօֆ կ'աւելցնէ թէ Զինովիէֆ և Քամէնէֆ տեղի տուին Թրոցքիի առջեւ, որ միացեալ ընդդիմադիրներու գաղափարախօսն է և կը պահանջէ որ ընդդիմադիր խմբակները իբրեւ օրինաւոր ճանչցուին և խօսքի ազատութիւն տրուի անոնց: Ուկլանօֆի համաձայն ընդդիմադիրները կ'աշխատին իրենց համախոհներ գտնել աւելի շատ երիտասարդներուն մէջ:

Սթալինի կողմնակիցներէն Քիրօֆ ալ Լենինկրատի մէջ յայտարարեց թէ ընդդիմադիրները «գաղտնի բջիջ»ներ կը կազմակերպեն: Անոնք արգիլուած գրականութիւն կը տարածեն, գաղտնի գումարումներ կ'ունենան, սակայն կուսակցական ժողովներուն մէջ կեղր. Կոմիտէին ի նպաստ կը քուէարկեն: Ներքին կռիւները հետզհետէ կը ծաւալին եւ Մոսկուայի մէջ կը կարծուի թէ «բերդը ներսէն պիտի առնուի»:

Ընդդիմադիրները միացեալ ծրագիր չունին, միայն թէ բոլորը «մէկ ճակատ» կը ներկայացնեն Սթալինի դէմ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Չեմպըրլէյն-Մուսոլինի տեսակցութիւնը

Հինգշաբթի օր Լիվոռնոյի նաւահանգիստին մէջ խարսխած անգլիական «Տոլֆին» զբօսանաւին մէջ հանդիպում մը ունեցան Իտալիոյ դիկտատորը եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը: Թուարիի մէջ Պրիանի եւ Շթրեզէմանի տեսակցութենէն վերջ օրուան քաղաքական կարեւոր դէպքն է այս տեսակցութիւնը, որ մօտաւորապէս երկու ժամ տեւեց: Մուսոլինի ծաղկեփունջ մը ղրկելէ վերջ տիկին Մուսոլինիի, «Տոլֆին» զբօսանաւը մտաւ ժամը 11.30ին, ընկերակցութեամբ արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղար Կրանտիի եւ Մարքիզ Փաուլուչչիի: Մուսոլինի եւ Չէմպըլէյն մտերմաբար իրարու ձեռք սեղմելէ վերջ կամրջակին վրայ խօսեցան մինչեւ ժամը մէկ: Յետոյ մտերմական ճաշ մը ըրին: Խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենար ֆրանսերէն եւ առանց թարգմանի: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ պետական երկու մարդիկը քննեցին օրուան ամէնէն կարեւոր միջազգային խնդիրները եւ գոհունակութեամբ նկատեցին որ իտալեւանգլիական յարաբերութիւնները շատ մտերմական են եւ թէ եւրոպական ամէնէն կարեւոր խնդիրներու լուծման մասին երկու կառավարութեանց տեսակէտները իրարու համապատասխան են:

Միջազգային մամուլը կը զբաղի այս խնդրով եւ ոմանք կ'ըսեն թէ Անգլիա եւ Իտալիա համաձայնած են միասին գործելու ո՛չ միայն Միջերկրականի այլ նաեւ Պալքաններու եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

Անգլիական թերթերը կը գրեն թէ խօսակցութեան առարկայ դարձած է Թանճերի և Ալժեզիրասի խնդիրը, հոգատարութեանց հարցը — եթէ Գերմանիա գաղթավայր պահանջէ, Իտալիա եւս իր պահանջները պիտի դնէ: Եւրոպական բոլոր գործերու մէջ Իտալիա եւ Անգլիա պիտի գործակցին: Իտալիա պիտի ճանչցուի իբրեւ ծովային մեծ պետութիւն մը եւ իր իրաւունքները պիտի պաշտպանուին Անգլիոյ կողմէ: Անգլիա Մերձաւոր Արեւելքի մէջ գործելու կատարեալ ազատութիւն պիտի տայ Իտալիոյ, որ նոյն ազատութիւնը պիտի ունենայ նաեւ արեւմտեան Միջերկրականի և Պալքաններու մէջ:

Ֆրանսեւգերման միջադէպեր

Հռենոսեան գրաւուած հողամասերուն մէջ վերջին օրերս պատահած կարգ մը միջադէպեր գրգռութիւն առաջ բերած են գերման հանրային կարծիքին մէջ: Անցած օր Կէրմէրսհայմի մէջ Ֆրանսացի սպայ մը զինքը հետապնդող վեց Գերմաններու սպառնալիքէն ազատելու համար զէնքի դիմեց: Գերմաններէն մէկը վիրաւորուեցաւ, ուրիշ մը՝ Միւլլէր՝ սպաննուեցաւ: Գերման ազգայնամոլ մամուլը այս առիթը շահագործեց ժողովուրդը գրգռելու եւ գրաւուած հողամասերու պարպումը պահանջելու համար: Միւլլէր թաղուեցաւ ազգային յուղարկաւորութեամբ: Ներկայ էին պետական պաշտօնական անձնաւորութիւններ: Պավարիոյ պետութեան ներկայացուցիչն ու Կէրմէրսհայմի քաղաքապետը ճառեր խօսեցան Միւլլէրը ներկայացնելով իբրեւ հայրենիքի համար զոհուած:

Քոպլենցի մէջ եւս նոր դէպք մը պատահեցաւ: Ֆրանսացի զինուորներ բռունցքով, աքացիով եւ գաւազանով արիւնլուայ վիճակի ենթարկած են գերման ուսանող մը, որ Ռօն փողոցին մէջ օգնութիւն աղաղակող կին մը փրկելու կերթար: Ասկէ զատ Թրէվի մէջ ալ Թէօտոր Հէլշթայն անուն բանւոր մը սպաննուած է քաղաքին շրջակաները Մօթէ անուն Ֆրանսացի աշխատաւորի մը կողմէ: Գերմանները Ազգերու Դաշնակցութեան դիմեցին բողոքելու համար այս արարքներուն դէմ:

Կարմիր վտանգին դէմ

Լոնտոնի մէջ նոր պայքար մը բացուած է համայնավար հոսանքին դէմ: Առջի օր ժողով մը գումարուեցաւ այս նպատակով, եւ գլխաւոր ատենախօսը, պահպանողական երեսփոխան Լէմփսըն որ հանրածանօթ է իբրեւ իրազեկ ռուսական գործերու, յայտարարեց թէ կարմիր վտանգը այսօր աւելի քան երբեք կը սպառնայ Անգլիոյ: Ես ինքս ականատես եղած ըլլալով ռուսական երկու յեղափոխութեան, եկած եմ այդպիսի աղէտ մը խնայելու Մեծն Բրիտանիոյ: Պէտք է դիմագրաւել ներկայ վտանգին, այս երկրէն վտարելով Մոսկուայի գործակալները:

Ածխագործները կը վերսկսին

200,000 հանքագործներ վճռեցին աշխատանքը սկսիլ Անգլիոյ հանքերուն մէջ, գործադուլը ձախողած ըլլալով: Հաշիւ եղած է թէ գործաթողներուն մէկ հինգերորդը աշխատանքը վերսկսած է արդէն: Վերջին օրերս աւելի շատցան վերսկսողները: Տեղ տեղ ցոյցեր կ'ըլլան աշխատողներուն դէմ: Միայն Հոկ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԻՆՉՈ՞Ի ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻՆՔ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

I

ԻՆՉՈ՞Ի ՊԷՏՔ Է ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԸԼԼԱԼ

Վերջին տասնամեակի քաղաքական լայն վերիվայրումները որ մասնաւոր ուժգնութեամբ անդրադարձան հայ աշխատաւոր ժողովուրդի տնտեսութեան, ընկերային ու քաղաքական կացութեան վրայ՝ տագնապալի, անկայուն բայց բաբախուն ու կենդանի ընծայեցին նաեւ հայ հանրային կեանքը։

Ըլլա՛յ մեր հայրենի երկրէն ներս, ըլլա՛յ դուրսը՝ անհնար է է այլեւս քաղաքական կարծիք չունենալ, անցնիլ անտարբեր հայ ժողովուրդը հետաքրքրող հիմնական խնդիրներու քովէն, սպասել հանդստութեամբ որ կուսակցութիւնները ճակատ ճակատի գան ու արդիւնքը վայելել կամ այդ պայքարներու բացասական հետեւանքներուն ենթարկուիլ՝ հայհոյելով ու անիծելով ճակատագիրը։

Այսօր հայ քաղաքացին՝ տարագիր կամ ոչ՝ կը գտնուի աւելի քան երբեք հետեւեալ երկընտրանքին առջեւ,— կամ՝ ոեւէ հայ քաղաքական կուսակցութեան պատկանիլ ու հետեւաբար քաղաքացիական պարտականութիւնը կատարել։ Կամ՝ արհամարհելի արժէք դառնալ, հանրային տեսակէտէ ու անուղղակի դառնալ ազգային տարրալուծման ազդակ մը։

* * *

Մէկ կողմէն ուրեմն՝ դէպքերու բերումով՝ նախապէս հանրային խնդիրներով չհետաքրքրուող բազմութիւն մը այսօր հարկադրաբար կը խառնուի կուսակցական պայքարի, միւս կողմէ՝ որբ եւ ոչ որբ յետպատերազմեան սերունդը հետզհետէ հասակ կը նետէ ու կը նետուի ասպարէզ։

Վերջին կռիւները՝ միջկուսակցական հողի վրայ ու այլ նմա՛ն դէպքեր, կ'ապացուցանեն այս իրողութիւնը։ Ցունաստանէն Ֆրանսա, Սուրիայէն Եգիպտոս՝ հայ ժողովուրդը բաւական լայն խաւերով կռնակ կը դարձնէ անտարբերութեան ու կը մտնէ կուսակցական շարքերէ ներս։ Անիկա դրական իրողութիւն է՝ պայմանաւ որ կուսակցութիւնները, իրենք, քաղաքացիական պարկեշտութիւն ունենան։

Կռիւը ըլլայ գաղափարական հողի վրայ։ Անձնականութենէ հեռու եւ անշահախնդիր։

Ու նաեւ, ինչ որ կարեւորն է, ամէ՛ն քաղաքացի գտնուի համապատասխան կուսակցութեան մէջ ու գիտնայ թէ ինչո՛ւ կը պատկանի այսինչ կամ այնինչ կուսակցութեան։

Որովհետեւ երկու տեսակի կուսակցական կայ ու երկու տեսակ կուսակցական խառնուածք։ Մէկը՝ որ բնազդական ու ներքին մղումով մը, յաճախ առանց անդրադարձումի, երբեմն ուրիշներու թելադրանքով եւ կամ յեղյեղուկ կիրքերու ու զգացումներու գոհացում տալու համար կը դառնայ կուսակցական, ու միւսը՝ որ կը հաշուէ դրականն ու բացասականը, կը նայի ետ ու առաջ, հազար կը չափէ ու մէկ կը կտրէ։

Առաջինները՝ յաճախ այնքան դիւրութեամբ կը հեռանան որքան դիւրութեամբ որ եկած էին։ Երկրորդ դասակարգը կը կազմէ, ոեւէ կուսակցութեան լաւագոյն դրամագլուխը, անոր մտաւորական ուժէն յետոյ ու անոնց հետ որ խառնուածքով կուսակցական են, «ի ծնէ», ինչպէս մարդ կ'ըլլայ ի ծնէ կոյր։

Եւ եթէ այս վերջինները կրնան լուսաբանուիլ իրենք իրենց՝ առաջիններուն ճամբան, ընդհակառակը, պէտք է լուսաւորել։ Ու հարցումը կը պարտադրուի ինքնիրեն։— Ինչո՞ւ պէտք է կուսակցական ըլլալ։

ԱՌԱՋԻՆ։ Որովհետեւ կարելի չէ առանց ոեւէ կուսակցութեան պատկանելու՝ քաղաքացիական պարտականութիւնները լրիւ կատարել՝ ընդհանրապէս ամէն երկրի ու մասնաւորաբար պետականութենէ զուրկ ժողովուրդներու մէջ։ Մօտաւորապէս նոյն կամ զրացի դասակարգերու պատկանող, ընդհանուր գիծերու մէջ նոյն նպատակը հետապնդող ու այդ նպատակին հասնելու համար մօտաւորապէս նոյն գործելու եղանակները իւրացուցած քաղաքացիներու համախմբումներն են միայն՝ կուսակցութիւնները՝ որ մեր ժամանակին մէջ կը ղեկավարեն ժողովուրդները։ Ինչ ալ ըսուի՝ կուսակցութիւններու դէմ՝ մեր ընկերութիւնը չունի տակաւին ուրիշ ոեւէ քաղաքական կազմակերպութեան ձեւ որ կարենայ ստանձնել ընկերային յառաջդիմութեան կամ ժողովուրդներու անկախութեան համար մղուած կռիւը, ազգային թէ միջազգային հողի վրայ։ Իրենց ամբողջ թերութիւններով կուսակցութիւններն են միայն որ այդ խոշոր պարտականութեան զինուորեալները կը մնան։ Ուրեմն՝ ոեւէ քաղաքացի ոեւէ կուսակցութեան մէջ մտնելով է միայն որ լրիւ կրնայ կատարել իր ժողովուրդին կամ իր համապատասխան դասակարգին հանդէպ ունեցած պարտականութիւնը։

ԵՐԿՐՈՐԴ։ Որովհետեւ բազմութենէն անջատուած անհատ մը, նոյնիսկ տաղանդաւոր՝ քաղաքական լայն նշանակութենէ զուրկ է։ Շղթայէն անջատուած օղակ մը։ Ու անհատը ուզէ կամ ոչ՝ կուսակցութիւնները կը պայքարին ու կը կառավարեն։ Ու անհատը պարտաւորուած է կրել այդ պայքարին հետեւանքները ու ենթարկուիլ այդ կառավարութիւններուն։

Անժխտելի ճշմարտութիւն է որ վերջին երեսնամեակի ընթացքին, հայ ժողովուրդի քաղաքական բախտի տնօրինման տեսակէտէն՝ խոշորագո՛յն դերը խաղացած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Ան վարած է հայ ժողովուրդը։ Կռուած անոր անունով ու յաղթած կամ պարտուած անոր հաշուին։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որ հայ ժողովուրդի ամէնէն հարազատ, բազմաճիւղ ու զօրաւոր կազմակերպութիւնն է եղած, որուն համար իրաւամբ կ'ըսուի՝ թէ բուսած է ժողովուրդին ծոցէն ու ծլարձակած է հայրենի հողի վրայ, այսուհանդերձ, հակառակ համակիր լայն զանգուածներու— գիւղացի, աշխատաւոր, մտաւորական ու միջակորեար— բնաւ չէ ներկայացուցած թուականապէս հայ ժողովուրդի մեծամասնութիւնը։ Բայց հակառակ այդ հանգամանքին, կռուած է երեսունըհինգ տարի անընդհատ ու լա՛ւ է ըրած, յաճախ յաղթական ու հպարտ, երբեմն պարտուած ու ճղակոտոր բայց միշտ ամուր հաւատքով դէպի ապագան։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան երեսունըհինգամեայ արխիւը, դժնդակ ու հերոսական պայքարի արդասիքը՝ Հայաստանի աշխատաւորական Հանրապետութիւնը կը պատկանի այսօր բոլորի՛ն, հայ գիւղացիին ու նոյնիսկ հայ մեծատունին։ Այս դրական կողմն է, կայ նաեւ բացասականը։

Այդ երեսունըհինգամեայ յեղափոխական կռուի ընթացքին, ունեցած ենք բազմաթիւ զոհեր։ Մոխիրի վրայ նստած են մեր գիւղերը։ Հիմնայատակ եղած են մեր տուները ու արեւմտահայերս, աքսո՛ր վտարուած ենք մեր հայրենիքէն՝ ու այս բոլոր բացասական հետեւանքներուն, դաշնակցական կամ համակիր եւ կամ անոր կողքին կռուող բազմութեան հետ՝ ենթարկուած է նաեւ հայ ժողովուրդի մնացեալ մասը՝ քաղքենի կամ ոչ։

Ու հոս է որ այդ քաղքենի կամ ոչ բազմութեան առջեւ կը դրուի հետեւեալ հարցը։ Կուսակցութիւնները կ'աշխատին ու կը պայքարին յանուն բազմութեան մը որ կը հետեւի իրենց։ Ո՞րն է օգտակարը։ Տրամաբանականը՝ անհատին համար։

Խառնի՞լ իր ճիգը բոլորին։ Կռուի՞լ բոլորին հետ որպէսզի յաղթանակի պարագային իր ուրախութիւնն ու վայելքը ըլլայ արդար ու պարտութեան պարագային գոհունակութիւնը ունենայ իր պարտականութիւնը կատարած ըլլալու, թէ մնալ ստուերի մէջ ու թոյլ տալ որ ուրիշները իր ճակատագիրը վճռեն։ Իր գլխուն վրայ հաշուի նստին։ Աշխատին աւելի կամ նուազ անշահախնդրութեամբ իրեն համար։ Լաւ թէ գէշ՝ անհատը յետոյ իրաւունք իսկ չունի հաշիւ պահանջելու, որովհետեւ ան որ կը փախի քաղաքացիական պարտականութենէ, դասալիք մըն է։

Այդ ըսել է՝ տուրքը վճարել ու այդ վճարուած տուրքին ընձեռած իրաւունքներէն չօգտուիլ։ Այդ ըսել է՝ աչքերը կապել ու նստի՛լ ուրիշի կառքին վրայ ու ըսել՝ քշէ ուր որ ուզես։ Թո՛ղ չըսուի որ անհատը կրնայ կուսակցութիւններէ դուրս ալ ինքզինքը արժեցնել։ Ունինք ցայտուն օրինակներ։ Քաղաքական ու հանրային առաջնակարգ գործիչ մը՝ Յովհ. Քաջազնունիի պարագան՝ մէկ։ Զօր. Անդրանիկինը՝ երկու։ Առաջինը՝ որքան ատեն որ կը պատկանէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որքան ատեն որ իր գաղափարներն ու քաղաքական կարծիքները հաշտ կ'ընթանային այդ կազմակերպութեան ծրագրին հետ, կը խաղար կարեւոր դեր մը։ Այն օրը որ դադրեցաւ այդ կուսակցութենէն, դադրեցաւ այդ դերէն՝ հակառակ իր շուրջը եղած աղմուկին։ Ոեւէ առաջնակարգ մտաւորական ուժ չի կրնար խոշոր դեր խաղալ եթէ իր ետեւը չունի մեծ կազմակերպութիւն մը։ Քաջազնունին կը վերստանայ իր նշանակութիւնը եթէ մտնէ նորէն կուսակցութեան մը մէջ որուն ծրագիրը համապատասխանէ իր ընկերային դաւանանքին։ Նոյնն է նաեւ Զօր. Անդրանիկի պարագան։ Ու Քաջազնունիներու եւ Զօր. Անդրանիկներու տեղ, կուսակցութիւններու շարքերը կը լեցնեն ուրիշներ։ Յոգնածներուն տեղ նորերը որ նոյնպէս հասակ կը նետեն։ Պայքարը կը շարունակուի։ Անհատներուն դերը յարաբերական է։ Հիմնականը զանգուածն է իր հաւատքովը, թափովը եւ ուժգնութեամբը։ Հիմնականը գաղափարն է որ կը շարժէ զանգուածները։

Ու վաղը՝ այդ անհատները որքան ալ խոշոր ըլլան, կը կրեն այդ պայքարին հետեւանքները՝ դրական կամ բացասական։

ՎԱԶԳԷՆ Գ. ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՇԱՏ ԳՐԵՑԻՆՔ ՔԻՉ ՀԱՍԿՑԱՆ...

Ըսինք թէ մեր ընդդիմախօսը մտահոգ է վաղուան անորոշութենէն,— Ֆրանքի բարձրացում եւ գործադրկութիւն։ Բայց ի՞նչ միջոցաւ։ Ամերիկեան փոխառութեա՞մբ։ Ոչ։ Այդ մանկի գործ է որ դարձեալ սնանկութեան կը մղէ։ Այդ պարագային արհեստակցական միութեանց դեղահատը պարապ յոյս մըն է օտարներուն համար։

Ֆրանքի կայունացման բուն ազդակը Ֆրանսայի կարողութիւնն է։ Ան է որ պիտի ապահովէ յամրընթաց ու միշտ տեւական վերելք մը, որու հակազդեցութիւնը պիտի ըլլայ նոյնքան դանդաղ բայց անցողակի գործադրկութիւն։ Կ'ըսեմ անցողակի, որովհետեւ Ֆրանսան 49 միլիառը անցնող իր ելեւմուտքն հաւասարակշռելու, պարտքերու մասնավճարները հատուցանելու, տնտեսական պարտութենէ մը խուսափելու, միջազգային հակակշռէ մը ազատելու, իր գաղութները պահպանելու համար պիտի դիմէ ճարտարարուեստի արդիականացման եւ կրկնակի գերարտադրման, շահագործելով օտար բանւորութեան գոյութիւնը։

Այս տեսակէտով ալ շատ նպաստաւոր դիրք ունի քան եւրոպական որ եւ է պետութիւն. ունի գաղթային հում նիւթ եւ օտար բազուկները շահագործելու ոչ միայն պահանջք, այլեւ միջոց։ Հոս տեւական գործադրկութեան վախ չկայ, բացի մասնակի ցնցումներէ, որ հետեւանք են պատերազմին եւ որմէ վարակուած են բոլոր մեծ պետութիւնները։ Միացեալ Նահանգները դիւրութեամբ խոյս տուին, Գերմանիա յաղթահարեց, Անգլիա կը տառապի, բայց Ֆրանսա պիտի դիմագրաւէ, «Լիզոտ ու Մրոտած» մեր բաժիններով։ Հայ բանւորնե՛ր, յախուռն քայլերու պէտք չկայ, Ֆրանսա իր գոյութեան համար իսկ մեզ պիտի շահագործէ, բայց գործ պիտի ապահովէ. եւ այս մեր գոյութեան ալ հարցն է։

«Մեր յեղափոխական մեռելներու յիշատակը յարգող» ընկերոջմէն կ'ակնկալէի որ ցոյց տար հայ հոգիին ու յեղափոխականի երկու արժանիքները, տառապանքներու դիմագրաւելու կամքը եւ ապագայի գիտակից յոյսը. ուրիշ ոչ մէկ արկածախնդրութիւն, որովհետեւ այդ նեղ օրերուն երկիցս շահագործուած, արհամարհուած, կիսաքաղց ու հիւծած օտար բանւորութիւնն է դարձեալ, որ մրոտած ճակտին քրտինքով օգնութեան պիտի փութայ Ֆրանսայի տնտեսական պայքարին եւ պիտի ապահովէ անոր յաղթանակը։ Այնպէս որ, «եսասիրութեան» խօսք չի կրնար ըլլալ։

Իսկական գործադրկութիւն ես կը տեսնեմ Ֆրանքի թաւալագլոր անկման ատեն։ Անկախութեան համար կռուող Ֆրանսան՝ Ամերիկեան սեղանաւորութեան գիրկը իյնալէ աւելի պիտի նախընտրէ կծկուիլ իր պատեանին մէջ, պիտի հարկադրուի 48ուկէս միլիառ թղթադրամը փոխարինել երեք ուկէս միլիառ ոսկեդրամի եւ նոյնքան ալ թղթադրամի շրջանառութեամբ, դրամագլուխի սով պիտի տիրէ ներքին հրապարակին վրայ, արտաքին շուկան պիտի փճանայ նոր սակագիններու պատճառով եւ գործարանատէրը որ ոչ պիտի կրնայ գնել եւ ոչ ալ ծախել, պիտի արտադրէ այնքան, որքան կը պահանջէ Ֆրանսայի կեանքը։ Ֆրանսան՝ ֆրանսացիներուն պիտի ըսեն եւ վեհանձնօրէ՛ն պիտի թողուն օտարականներուս երեք միջոց.— ամէն գնով գործի հետապնդում, արտագաղթ եւ տօնքիշօթային միջազգայնականութիւն։

Առաջինը յուսահատական է։ Տեղացի բանւորը պիտի պահանջէ գործի ապահովութիւն, կառավարութիւնը պիտի հարկադրէ եւ գործարանատէրը պիտի ընդունի, ցնցումներէ խուսափելու համար։ Արհեստակցականները ինչո՞վ պիտի պաշտպանեն մեզ, ոչինչով կամ շատ շատ բարեացակամ խօսքերով։ Այն ատեն Սպանիացին, Լեհը, Ալժերիացին պիտի գնահատեն կիսամերկ մնալ իրենց երկրին մէջ, քան անօթի մեռնիլ լուսայորդ պողոտաներու վրայ։ Իտալացին պիտի դիմէ լատին աշխարհը եւ Թուրքը սլաւական տափաստանները։ Եւ որովհետեւ մեզ Հայերուս համար աւելի դիւրին է չունել երկնային դրախտ քան խորհրդային, միջոց ունեցողներ պիտի փորձեն զայն գտնել Պրազիլիոյ կոյս անտառներուն մէջ, իսկ մնացողները պիտի ցրուին Ֆրանսայի յետին գիւղերուն մէջ, եւ կամ «սէնտիկալիզմ»ի դրօշը բռնած՝ պիտի փութան դէպի պատնէշ...

Թող չըսեն թէ շատ մը գործադուլներու մէջ անկարելի է չէզոքութիւն։ Ո՞վ կը հաւատայ որ Ռընոյի 30,000 աշխատաւորութեան մէջ փոքրաթիւ հայ աշխատաւորներու չէզոքութեամբ գործադուլ կը վիժի, երբ անդին հազարաւորներ կան որ վաղուան անօթութիւնէն մտահոգ՝ դաւաճանութիւն չեն սեպեր աշխատիլը։ Կարելի չէ զոյգ Սիդրոէնի 20,000 բանւորներու անձնական հաշիւները բաղդատել մեր հոգերուն հետ. շատեր զաւակ ունին, աշխատող կին կամ խնայուած դրամ։ Մեր կարծիքով, մեծ գործարաններու այն գործադուլներուն մասնակցելու է, երբ ամբողջ բանւորութիւնը մէկ մարդու նման կանգնած ըլլայ։ Այդ ատեն աշխատիլն է վտանգաւոր։ Իսկ փոքր գործարաններուն մէջ, երբ տեղացի եւ օտար խառն համեմատութիւն կը կազմեն, լաւ է թափանցել գործակիցներու հոգեբանութեան. ազգային խմբակցութիւնները կրնան գէշ ազդեցութիւն յառաջ բերել, գայթոյթ գրգռել։ Ուժերու բաժանում կայ, պարտութիւնը հաւանական է. մասնակցութիւնը կամ ոչ կախում ունի ղեկավարներու եւ դէպքերու ընթացքէն։ Իսկ հոն ուր տեղացին մեծամասնութիւն կը կազմէ, լաւագոյն է վստահութեամբ նայիլ իրարու եւ թիկունք տալ երկուստեք։

Այն գործարաններու մէջ ուր օտարականները գերակշիռ են, նշանակէ թէ գործը տաժան[ելի] եւ օրավարձքը ցած։ Տեղ[ացի] չպիտի ուզէ անցնիլ գործադ[ուլներ]ուն տեղը, իսկ գործ փնտռող օտարականներուն հետ երբ [...] ըլլայ հայրենակցաբար վա[րուիլ] վախ չկայ գործադուլի մա[սնակցե]լէ։ Ես նկատած եմ որ այ[ս] գործադուլներ շատ անգամ յաջողին, երբ լաւ կը կազմա[կերպ]ուին։ Գործարանատէրը չ[...] վարժ աշխատաւորին տեղ վարժներ առնել. միւս կողմէ [...] դրամագլուխը անզօր ըլ[լալ] մրցիլ մեծերու հետ, ուզէ կա[...] մասամբ գլուխ կը ծռէ։

Սխալ է ըսել, թէ գործ[...] մը երբ ղեկավարուած է C. G. [...] կողմէ՝ մասնակցելու է, բայց C. [...] U.ին՝ ոչ։ Այդ անգործնակա[ն] ենթադրենք որ C. G. T. [...] պարագլուխը գործադուլի մ[...] ամբողջ գործաւորութիւնը [...] նակցած է, այն ատեն ի՞նչ [...] լայ C. G. T.ին համակրող բանւորի վիճակը։ Մենք [...] կրնար ամէն մէկ հրամանի, մէկ շարժման մէջ խամաճիկի կատարել, երբ գիտենք որ փր[...] լու վտանգ կայ։

Մենք մեր շահերուն հետ, այս՝ ոչ Շ. Նարդունիի բացար[...] չէզոքութիւնն է ոչ ալ Շուշան[...] անվերապահ մասնակցութ[իւնը]. Երկու չափազանցութիւններ[ը] նոյնքան վտանգաւոր, անհա[...] պատասխան են մեր կացութ[եան] մեր նպատակներուն։ Մենք պ[...] է ղեկավարուինք մեր շահ[...] որոնք խորքով կը նոյնանան [...] ազգի գիտակից բանւորութեան [...] հերուն։ «Յառաջ» այսպիսի [...] մագործակցութեան հրաւէր [...] էր որ ուղղեց հայ աշխատա[ւո]րութեան։

Բայց այս ըսել չէ, թէ աշխատաւորութիւնը հեռու [...] է արհեստակցականօրէն կազ[...] կերպուելէ։ Հ. Յ. Դաշնակ[ցու]թիւնը պէտք է կազմակերպէ աշխատաւորութիւնը, ի հարկէ վ[...] շինական, պաշտպանողական, [...] տիրապետական նպատակներով[...] դերը պատմականօրէն իրեն [...] նայ, որովհետեւ հայ կուսակ[ցու]թիւններու դաշնակցութիւն[ն է] միայն, որ կրնայ առողջ մի[...] գայնականութեան ոգին ներ[...] հայ աշխատաւորութեան եւ [...] յութեան ձգտումն ու հոգեբ[...] թիւնը փոխանցել միջազգայն[...] նութեան։ Արհեստակցականն[...] հետ ան պարտի հայ աշխատա[...] շահերուն խօսիլ, պաշտպանել[...] իսկ մեզ անոնց մէջ տանիլ զ[...] լու մեր տեղը։ Բայց այս Շու[...] նի փառաբանած մասնակ[...] թիւնը չէ, դիւանագիտական [...] բերութիւն մը, որ կրնայ [...] զրքացնել շատ մը վտանգներ[...]

ԱՐՍԷՆ Կ. ՄԽԼ[...]

*
* *

Լուռ է իմ սիրտը, տխուր է յաւէրժ, տխուր անդադար.
Չի լսեր հոգւոյս սարսափի ճիչերն հատնող, ոգեվար,
Ամառուայ կիզիչ արեւուն նման կ'այրի մշտավառ,
Մեր հին հայրենի գուսան երգիչի իր երգն է անմար։

Ու ես վեր կ'ելլեմ, կը գոցեմ դուռն իմ աւելի ուժգին.
Կուգամ վերստին գիրկը մենութեանս, դէմքով սարսու[...]
Նստած իմ սրտիս ճիշդ դէմն ու դիմաց, որ կուլայ կր[...]
Ու իր արցունքէն, իմ ա՛լ արցունքներս, կ'ուզեմ որ յոր[...]

Օ՛, իմ արցունքներս, ձեզմէ կերտուած երգերս են միայն,
Որ պիտի խեղդեն վատութիւնն այս չար դարուս Մարդկութեան[...]
Դուք էք որ յաւէտ պիտի բորբոքէ՛ք Ոգին հայկական,
Որ դեռ անտարբեր' իր մեծ վէրքէն վերջ, դիակ մ'է համայն։

Ո՞վ պիտի երգէ, եթէ դուք չըլլաք, ո՛վ իմ արցունքներ,
Յիշատակն անմահ, մեր մեծ մահերուն շիրիմին վրայ[...]
Ո՞վ պիտի պատմէ Ողբերգն այն հսկայ, որ չէ՛ դեռ երգ[...]
Եթէ դուք չ'ապրիք, ո՞վ պիտ'ըսպանէ մեր նենգ ոսոխ[...]

Դուք միշտ կաթեցէ՛ք, կաթեցէ՛ք հոսուն, անո՛յշ արցունքներ.
Ու ձեր անձրեւէն թրջուի՛ թող ծարաւ հոգիս անապատ.
Ես կ'ուզեմ երգել, գերեզման չիջած երգ մը գերիվեր,
Որմէ ներշնչուած' իմ ցեղըս ապրի՛ յաւիտեան ազատ։

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՄԵԿԸ

Հոկտեմբեր մէկը, նուիրական ագատօնն է այն հազարաւորյայտնի եւ անյայտ հայ-հերոսներու, որոնք մտնելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ, յանուն հայրենիքի ազատագրութեան՝ զոհուել են ռազմադաշտերում:

Հոկտեմբեր մէկը, նուիրական տօն է, այն բոլոր գիտակից հայերի համար, որոնք իրենց հասնում մասնակցութիւնն են բերել, ցարդ մղուած մեր ազգային ազատագրական պայքարին:

Եւ վերջապէս Հոկտեմբեր մէկը, նուիրան տօն լինելու է նաեւ նոր սերունդին, որը ցարդ մղած պայքարը շարունակելու կոչումը ունի:

Այսօր, ամէն օր եւ ամէն ժամ, երբ հայ մարդը, տարւում է իր հայրենի յուշերով, ապա իսկոյն նա սուզւում է անմահների աշխարհում, դիտում է այն հսկայ դիտարանից (որին պատմութիւն ենք ասում) եւ տեսնում մեր հազարաւոր նահատակները զոհուած ազատութեան ճանապարհին: Մեր հայրենի լեռներն ու ձորերը, դաշտերն ու տափաստանները, ծածկուած են նրանց պաշտելի մասունքներով, (որից ափսո՜ս այնքան հեռու ենք): Մեր դժբախտ իրականութիւնը, որբի ու գաղթականի մի ամբողջ խառնուրդ է, որոնց սիրելիները խողխողուել են Մոնկոլեան գազանների սրերից...: Մեր ազգը ծւատուած ու բնաւեր թափառում է աշխարհից աշխարհ...

Նոր սերունդը պէտք է զարգանայ իր նախորդների խտէալով, աւելի ճոխացնելով ու կատարելագործելով, նա պէտք է մարզուի հասարակաց պայքարի հնոցում ինչպէս նաեւ ունենայ անձնուիրութեան եւ զոհաբերումի յարատեւ ձգտումը, հանրային այլազան պահանջների առթիւ:

Եւ նոր սերունդը գիտակցաբար պէտք է տօնէ Հոկտեմբեր մէկը:

Պէտք է տօնենք, յարգած լինելու համար մեր անմահների միշատակը, պէտք է տօնենք, կրելու համար մեր հոգիներու խորքում մի անխախտ հաւատք, մի օր եւս մղելու համար այն հսկայ մարտը, որ պիտի պայթի վաղ թէ ուշ, քանի բռնակալին մտրակը, դեռ շառաչում է մեր ուղեղներին, որովհետեւ մեր հայրենիքը ամայացած է իր զաւակներից, ու մենք, վտարանդի Հայերս, չունինք մի օթեւան լոյս արեւի տակ:

Հայ ժողովուրդի գիտակից տարրը, ինչպէս մինչեւ այժմ, պահել ու պահպանել է իր հոգիի խորքում ազատագրութեան անխախտ գաղափարը, այնպէս էլ սրանից յետ, պիտի պահի ու պահպանի, մինչեւ մի օր չէ մի օր, վերջնականապէս տեսնէ նրա յաղթանակը:

Յարգա՜նք ջահակիրներին, որոնք ինկան խոր գիտակցութեամբ:

Յարգա՜նք Հ. Յ. Դաշնակցութեան պանթէօնի մէջ հանգչող հազարաւոր յայտնի եւ անյայտ նահատակներին:

Ս. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կը խնդրուի միայն Թերթին կամ խմբագրին անունով ղրկել հրատարակութեան սահմանուած նիւթերը:

ԴՊՐՈՑ ԹԷ ՑԻՄԱՐԱՆՈՑ

«Փրավտա», Մոսկուայի պաշտօնաթերթը,իր Օգոստ. 19 Թուակիր թերթին մէջ հետեւեալ հատուածը կը հրատարակէ Սոչիի (Վրաստան) հայկական շրջանի դպրոցներու մասին.—

Երեխաները այստեղ բաժանուած են ոչ թէ խմբակներու (դասարան), այլ շարքերու, համաձայն հասակի բարձրութեան: Առաջին շարքին մէջ են որ կ'իյնան բոլոր կարճահասակները, թէեւ երրորդ դասարանին կը պատկանին:

Յետոյ կուգան հասակով աւելի բարձրները եւ, վերջապէս, ամենաբարձրները: Բոլոր երեք շարքերուն կը դասաւանդուի միաժամանակ, բայց աշխատանքի բաժանումով եւ հետեւեալ ձեւով. — առաջին շարքը՝ կը գրէ, միաժամանակ երկրորդ շարքը՝ կ'երգէ, իսկ 3րդը՝ մարմնամարզ կ'ընէ:

Կը մտածէք, թէ «երգիչները» եւ «մարզիկները» կը խանգարե՞ն կամ կը խնդեցնեն գրողները: Վախնալու բան չկայ, մանաւանդ որ առաջին շարքերը կը նկարեն գրքի կէս էջի վրայ, միայն հետեւեալ տողը՝ «Լենինը բանուորներու գերհրամանատարն է»: էջի միւս կէսը՝ 1, 2, 3, 4, մինչեւ տասը: Կէս էջ «լօզունգ» (նշանախօսք) եւ կէս էջ թիւեր: Եւ այսպէս ամբողջ տետրակը ամբողջ տարին:

Այսպիսի դպրոցի մը շրջանաւարտները կարելի է առանց որ եւ է քննութեան ազատօրէն փոխադրել յիմարանոց: Միւս հայկական դպրոցին, Պիլենէոմ գիւղին մէջ, ձեր աչքին կը զարնէ պատէն կախուած «շնորհալի» դասացուցակը: Ուզած օրդ, շաբաթուայ մէջ միշտ միեւնոյն դասերն են. —

Ա. դաս ընթերցանութիւն:

Բ. » Գրել:

Գ. » Կոմպլեքս:

Ի՞նչ բան է «կոմպլեքս»ը (հաւաքածոյ):

Հա՜, սա այն նոր «առարկան» է, որու մասին այնքա՞ն շատ կը խօսէր ուսուցիչը:

— Այսինքն, ի՞նչ առարկայ, ի՞նչին կ'ակնարկէ — կը հարցնեմ ուսուցիչին:

Առարկայ է, — կը պատասխանէ ուսուցիչը, — ըսենք, օրինակի համար, երբ դասարանն են՝ ե՛ւ ուսուցիչը եւ աշակերտները, ե՛ւ նստարաններն ու վառարանը, բոլորը միասին, ահա այն ժամանակ կ'ըլլայ կոմպլեքս: Վարժապետ Բեզուժեանը (անխելքեան) դրած է խիստ պարտադիր կանոններ աշակերտներուն համար՝ «Բոլոր աշակերտները պիտի նստին իրենց տեղերը եւ առանց աղմուկի սորվեն անգիր իրենց դասերը: Դասի ժամանակ մէկը չպիտի ուղղէ միւսի սխալը: Դասի ժամանակ լռութիւնը պիտի ըլլայ աւելի քան թէ սովորաբար: Ամէն մէկը պիտի գիտնայ իր դասը յոյժ լաւ: Երգի դասի ժամանակ պէտք չէ մոռնալ կարգապահութիւնը: Ձեռք բերուած գիտութիւնները չմոռնալ, յայտնել նաեւ ձեր ծնողներուն: Դասամիջոցներուն խուլիգանութիւն (ստահակութիւն) չընելու չխաղալ սիրահարներու խաղեր»:

Ազգային փոքրամասնութիւններու դպրոցներէն մէկուն՝ Լուսաժողկոմի Շրջանային Կեդրոնը կ'առաջարկը գրաւոր՝ «մտցնել դպրոցին մէջ գիւղատնտեսական թեքում»:

Դպրոցական խորհուրդը այդ առթիւ նիստ կը գումարէ, եւ կը քննէ խնդիրը եւ կ'որոշէ. «Լսեցինք՝ դպրոցին մէջ գիւղատնտեսական թեքում մտցնելու առաջարկը. որոշեցինք՝ ցանկապատ շինել դըպրոցական հողամասի շուրջ»:

Յունական դպրոցի մը մէջ որ հինգ խմբակէ կը բաղկանայ, չկայ ոչ մէկ դասագիրք: Ամբողջ դպրոցը կ'ունենայ միակ հին յունական թերթով՝ որ հրատարակուած է Աթէնքի մէջ:

Եւ նկատել որ Սոչիի շրջանի հայ դպրոցները նախանձելի կը համարուէին ցարական շրջանին...:

Մ. ԿՈԼՑՈՎ.

ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

87.— ԹԱՐԱՐ

Լիոնէն 44 քիլոմեդր հեռու, ծառաստաններով շրջապատուած գեղեցիկ գիւղաքաղաք մըն է Թարար, 10 հազար բնակչութեամբ: Օդն ու ջուրը շատ առողջ են: Ունի 25ի չափ գործարաններ, մեծ մասով մետաքսի: Հայերուն թիւն է վեց, որոնք երեք ամիսէ ի վեր եկած են Պէյրութէն, պայմանագրութեամբ: Մօտ օրէն երկու ընտանիք եւ տասը որբուհիներ եւս պիտի գան:

Օրական 8 ժամ աշխատութեան փոխարէն կը ստանանք 13-16 ֆրանք, ձրի բնակարան եւ վառելիք:

Տեղացիները գոհ են մեզմէ եւ մենք ալ փոխադարձաբար: Կը կը ստանանք միայն «Յառաջ», որ իր շինիչ յօդուածներով կը զգուշացնէ մեզ հազարաւորներու մէջ լուծուելու վտանգէն եւ միշտ վառ կը պահէ հայրենիքի սէրը, օր մը դարձեալ հոն վերադառնալու մեծ յոյսով: Մօտակայ գիւղերու մէջ ալ մէկ հայ ընտանիք կայ:

Յ. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՄԵՐ ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ

ԿԱՐՏԱՆ (Մարսէյլ).— Մեր գիւղին մէջ ամէն մարդ ձմեռուան համար պատրաստութիւն կը տեսնէ: Եթէ բախտ ունենաք Կարտանի մօտը գտնուող Puits Biverի ածուխի հորերուն շուրջը շինուած պզտիկ գիւղակէն անցնելու, առաջին անգամ «Հայաստան» կոչուած թաղամասը պիտի տեսնէք որ զուտ հայաբնակ թաղ մըն է: Հոս կը տեսնէք որ, ոմանք ցորեն կը խաշեն, ոմանք արդէն խաշած են եւ կապերտներու վրայ փռած: Ուրիշներ չորցուցած կը ծեծեն պարկերու կամ փոսերու մէջ լեցուած: Վերջապէս քիչ վարը ուրիշներ ծեծուած ձաւարը հովին կուտան եւ ոմանք ալ կորկոտ կը պատրաստեն:

Այստեղ հայկական պզտիկ գիւղ մըն է, թաղ մը ըլլալէ զատ: Միւս թաղերէն կը զատուի ընդարձակ դաշտով մը, որուն եզերքն ի վար կը հոսի պզտիկ առու մը: Ունի մսավաճառ մը, հացագործ մը, սրճարան մը եւ երկու նպարավաճառներ: Տուներուն մէջ կան նաեւ կօշկակարներ:

Հոս, աղմուկը հայկական է. գրեթէ բոլորն ալ հայերէն կը խօսին: Թուրքերէն խօսողները ընդհանրապէս էրիկ-մարդիկներն են, իսկ պզտիկները աղճատ ֆրանսերէն կը խօսին: Այս երկու վերջինները ցեղեկները բացակայ կ'ըլլան գիւղէն. մեծերը ածուխի հորերը կ'իջնեն, իսկ մանուկները դպրոց կ'երթան: Ծուխը՝ որ բուխերիկներէն կը բարձրանայ, հայկական երեւոյթ ունի, սաւանի մը պէս կը տարածուի երկնքի կապոյտ երեսին: Տուներուն առջեւի պզտիկ պարտէզները զարդարուած հարսերու կը նմանին, ու երկնքի կապոյտին հետ սիրաբանութիւն կ'ընեն, աչքով իրար կը կանչեն:

Տաներ, իրենց գիւղական սովորութեամբ կանանչ լուբիա կը չորցնեն, ոմանք ալ լեզուի ձեւով ջարդուած սմբուկ փռեր են կարպետներու վրայ, ուրիշներ շքանշաններու պէս ջարդուած լոլիկ կը չորցնեն:

Ամէն մարդ իր պզտիկ մառանը լեցնելով զբաղած է, ձմեռուան մը վախը՝ իր սրտին մէջ: Բայց ան մտադիր է ձմեռը հոս անցնել ու թերեւս շատ մը ձմեռներ, ամառներ, քանի որ Հայաստանի դուռները փակ են:

Յ. ՉԷՐՉԵԱՆ

ԹԱՏՐՈՆ

“ՍԱՄՍՈՆ„

Թատերական խաղերու շըրջանը սկսած է: Առաջին թատերական երեկոն ունէր երկու խաղ. — ՍԱՄՍՈՆէն Գ. արարը միայն: ՍԱԹԵՆԻԿ ՈՒ ԱՐՏԱՇԷՍ:

*
* *

Աստուածաշունչէն ծանօթ է եբրայական դիւցազնական անուն մը, Սամսոն, որ կը ներկայացնէ Ուժին մարմնացումը, եւ որ իր հզօր դնդերներուն մէկ պրկումով կործանեց Եհովայի տաճարը, եւ փլատակներուն տակ սպաննեց ինքզինքն ալ, Փղշտացիներն ալ, ամբո՜ղջ:

Սամսոն թատերախաղը նման ուժ մը, արդէն քաղաքակրթութեան ուժն ու կեանքը,— դրա՜մը — շնորհած էր իր հերոսին Պրաշարի, որ, ինչպէս բոլո՛ր հարուստները անպայման, հարստացած է բռնակրութեան տաժանքներուն մէջ, զօրացած, ամեհի եւ անգութ է դարձած: Ու Պրաշար իր այդ ուժովը կը սարսէ ու կը կործանէ սակարանը, փլատակներուն մէջ թաղելով ինքզինքն ալ, փղշտացի հարուստներն ալ, որովհետեւ անոնցմէ մէկը խլած էր իր կինը:

Շահխաթունի լեցուած էր նման գերընական ու անհաս ուժի մը ներկայութեամբ, եւ վախճանին ամէնէն կատարեալ եղերականութեանը վիշտովը: Ու գաստմէն դողաց էժտէհարի պէս, այն պահուն երբ կը կործանէր ինքզինքը, կը կործանէր բոլոր հարուստներուն «պատիւը», կը կործանէր նաեւ իր բարեկամը, որ շնաց կնո՛ջը համար:

Այլ եւս Շահխաթունիի շարժուձեւերը կը մատնեն մտերմութիւնը, որ ունի շարժանկարային խաղերու համար: Աչքի պարզ նայուածքին մէջ իսկ ան կը գնէ այնքան լայն ճառագայթ, որ հասնի ու դամուի թատերասրահին ամէնէն հեռաւոր պատին: Իր դողերը, հաղորդականութեամբ՝ ելեքտրական, եւ ըստ բնոյթին՝ երկրաշարժային (սիսմիք) են, այնպէս որ հեռաւոր հանդիսատեսն իսկ կրնայ չափել անոնց լայնութեան գծապատկերը (թրասէ): Իր ամենէն յամր շարժումն իսկ կրնայ փոխանցել մեծ տարածութիւններու եղերքին: Այս պատճառաւ, պզտիկ բեմերու վրայ, որոնց տարածութիւնը քիչիկ է, իր խաղերը պիտի թուին «չափազանց» եւ անհաշտօրէն սաստիկ: Շահխաթունիի տաղանդը զարգացած է խոստմնակ, բաղդատած՝ հայ թատրոնին նախնականութեան, հայ թատերախաղերու մանրանկ քայլերուն, եւ մեր հանդիսատեսներու աղքատ ճաշակներուն հետ: Շահխաթունի մեծ ու լայնատարած թատրոններուն կը տիրէ, իր կատարեալ ու տաղանդաշատ խաղարկութեամբ: Սակայն պզտիկ բեմերու վրայ վախնամ որ շատ իրաւունք ունենանք մեր տհաճութիւններուն մասին խօսելու երբ իր խաղարկութեան սաստկութեամբը նեղէ մեզ:

Պ. Սարեան (Շահան) սիրոյ արժանաւոր հակառակորդը եղաւ Պրաշարի (կովէն): Բնական ու դիւրին յաջողդականութիւն մը տեսնուեցաւ իր հանդարտութեան տեղատուութեան, եւ իր յուզումներուն մակընթացութեան մէջ, երբ խաղը հետզհետէ կը զարգանար դէպի եղերականութիւն, համաձայն Պրաշարի Սամսոնեան ուժին: Ու եղերականօրէն ապրեցաւ իր կործանումի պահը: Սարեան շարունակ կ'աճի:

Պզտիկ դեր մըն ալ, քանի մը խօսք, ունէր Նշանեան, որ լաւ հրեայ եղաւ: Ցաւօք:

*
* *

ՍԱԹԵՆԻԿ ԵՒ ԱՐՏԱՇԷՍ կը կոչուի այն ոչնչութիւնը, զոր խաղացին Պ. Նշանեան (Արտաշէս), Տիկ. Նշանեան (Սաթենիկ), Պ. Լ. Ցարուք (Եզովբոս) եւ պալատականներ:

Անմիջապէս ըսենք որ, թէեւ խաղը անհամ էր, բայց դերասանները մեղք չունէին: Ահա հատ մըն ալ աւելցաւ Ս. Բիւրատներու, Պէշիքթաշլեանի եւ ուրիշներու «պատմական» կոչուած անճոռնի թատերախաղերուն վրայ:

Կը թուի թէ մերինները ծանօթ չեն պատասխանատուութեան գաղափարին, ծանօթ չեն նաեւ դժբախտ ճակատագիրին օտար մեծ տաղանդներու, վիպասան կամ թատերագիր, որոնք զարնուեցան ու ինկան, երբ պատմութեան մօտեցան առանց լամբարի:

Եզովբոս, կուզիկ ու գօս, կը սիրահարի Ալանաց իշխանուհիին, Սաթենիկի, կրետէի՜ մէջ (sic), եւ որուն կը հետեւի մինչեւ Հայոց արքունիքը, ուր հիմակ գիրի է ան: Եզովբոս իր խորհուրդներով կը փրկէ(?) «արի արքայն» Արտաշէսի գահն ու երկիրը: Կը մերժէ, հակառակ իր թաքուն սիրոյն, Սաթենիկի սէրը, եւ կը յանձնէ զայն Հայոց թագաւորին:

Հետեւողութեամբ ֆրանսական խաղի մը, Վարուժանի եւ պատմական երգերու բառերով կարկտուած՝ անհեթեթ, «կուզիկ» խաղ մը: Ի՞նչ համարձակութիւն է: Բայց չի՜ բաւեր անուն մը եւ մականուն մը ունենալ, նոյնիսկ քիչ մը բան ալ աւելի, յաւակնելու համար գրել խաղ մը «ի պետս Հայ բեմին»: Մենք կը մերժենք ճանչնալ այս վիժուկ խաղը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ.

Հ.Մ.Ը.Մ.ի փարիզի ֆութպոլի Ա. խումբը կը մրցի այսօր կիրակի ժամը 2ին Saint Georges d'Argenteuilի Ա. խումբին դէմ:

Ժամադրավայր Place Clichy, Sortie du Métro et Nord-Sud, ժամը ճիշտ 1ին.

*
* *

Այսօր կիրակի Buffaloի եւեւ գտնուող Լուվրի մարզարանը Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պ. Գօլոմպ-Սըմճանթէօյլ մասնաճիւղի (Սըմէնիա) Առաջին խումբը կը մրցի corporatif լաւագոյն խումբերէն Ի. Ս. Լուվրի առաջինին դէմ:

Հաւաքավայր Բօրթ տ'Օրլէան ժամը 1.30էն 1.45:

Պահեստի խումբն ալ որ նախորդ կիրակի Թիէի առաջինին յաղթեց 4-1ով, կը մրցի Ի. Ս. Վիլժուիֆի առաջինին դէմ:

Հաւաքավայր մեթրօ Իթալի ժամը 1ին ճիշտ:

Հ. Թ.

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆ ԳԱՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Լոնտոնաբնակ յայտնի ռամկավար Պ. Արշակ Սաֆրաստեան, որ վերջերս վերադարձաւ Հայաստանէն, կը յայտարարէ թէ Երեւանի Զէկայի բանտը, «որ քաղաքական յանցաւորներին յատկացուած է, աւելի հանգըստաւէտ է քան քաղաքին մէջ որ եւ է բնակարան: Բանտին մէջ տեսած սենեակներս շատ աւելի լաւ էին քան իմ բնակած պանդոկի խուցս, ուր գիշերն ի բուն ստիպուած էի պատերազմ մղել լուերու եւ մլուկներու անթիւ բանակներու դէմ...»:

Քանի որ Պ. Սաֆրաստեան ըստ իր յայտարարութեան շուտով նորէն պիտի երթայ Հայաստան, մեր բարի խորհուրդն է թէ իրեն եւ թէ նման խորհրդային իշխանութեան բոլոր ազնիւ բարեկամներուն, փոխանակ Երեւանի մլուկներու, լուերու անթիւ բանակներով լի կեղտոտ պանդոկները իջնելու, Երեւանի կայարանէն ուղղակի ձեռք առնել Ցէրեան փողոցը եւ տեղաւորուիլ Զէկայի հանգստաւէտ բնակարանը: Այնուհետեւ իրենց կը մնայ ներկայացնել իրենց տպաւորութիւնները, երբ վերադառնան արտասահման:

ԲԻՆՈ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Հայրենակցական Միութիւնը կարգ մը գիրքեր գնած եւ ղրկած ըլլալով Հայաստան, հետեւեալ նամակը ստացած է Երեւանէն, Սեպտեմբեր 1 թուով.—

Օգոստոս 27ին ստացանք ձեր ուղարկած գրքերը թվով 13 հատ, որի մասին գրեցինք նաեւ «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ (թիւ 197 - 1926):

Մենք գնահատում ենք ձեր նվէրը ոչ միայն իբր ինքնին արժէքավոր բան, այլ եւ՝ որ նա կարող է օրինակ ու խթան հանդիսանալ նման միութիւններին ու անհատներին: Հանրային մի գրադարան ժամանակի ընթացքում կարող է իսկապէս դառնալ իր անուան համապատասխան մի հաստատութիւն մի միայն համահայ հավաքական աշխատանքով եւ մասնակցութեամբ:

Վարչութիւնս հայտնելով իր ջերմ շնորհակալութիւնը՝ յոյս ունի թէ այս նվէրն առաջինը լինելով մեզ համար՝ վերջինը լինելու չէ ձեզ համար:

Հանրային Գրադարանի վարիչ

Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Պրիւքսէլէն Պ. Վահան Խօրասանճեան, որ անցեալ տարի տասը բաժնեգին դրած էր մեր տրամադրութեան տակ, զանազան հաստատութեանց «Յառաջ» ղրկելու համար, այս տարի եւս նորոգած ըլլալով այդ գումարը, յատկացուցինք հետեւեալ հիմնարկութեանց.—

1. Զուիցերիոյ դպրոցին (Պընէէն) ։

2. Զուիցերիոյ Հայկական Տան (Շամփէլ):

3. Վառնայի Հ. Յ. Դ. «Բաբգէն Սիւնի» գրադարանին:

4. Ռուսճուգի Հ. Յ. Դ. գրադարանին:

5. Սայտայի ամերիկեան որբանոցին:

6. Սիդայի ամերիկեան որբանոցին ։

7. Պուքրէշի Հ. Մ. Ը. Մ.ին:

8. Աղեքսանդրիոյ Յառաջդիմասէր Միութեան:

9. Սէրէզի Որբերու Միութեան ։

10. Քսանթիի Որբերու Միութեան ։

**Մարսիլիայէն Պ. Տիգրան Ուլուսեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Յարութիւն Ուլուսեանին:

տեսմբեր 1ին 7500 հոգի գործի գացին, մէկ շաբթուան մէջ 35,000ի բարձրացնելով վերականգնողներուն թիւը:

Ուրիշ մահուան յոյն գիրի

Քանի մը օր առաջ Աթէնքի հասաւ յոյն գիրի մը, որ փախած էր Թրքական բանտէն: Իր յայտարարութեան համաձայն, 800 Յոյներ տակաւին գերի են Թուրքերուն ձեռքը, որոնք կը մերժեն յանձնել զանոնք: Յունական կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի այս գերիները ազատելու համար:

Ռուս զաղթականները

Մարսիլիայէն կը հեռագրեն թէ ներգաղթի նրաման ստացած երկու հարիւր Ռուսեր Նովորոսիսկ մեկնեցան «Ֆրիմ» շոգենաւով:

Կացութիւնը Ցումատանի մէջ

Հանրապետութեան նախագահը կրկին -Չօր. Թօնպիլիս յանձնեց նոր դահլիճը կազմելու պաշտօնը: Հրաժարելու կողմնակից նախարարներուն տեղ ուրիշներ պիտի անուանուին: Կառավարութիւնը որոշեց 15 օր յետաձգել ընտրութիւնները, որոնք տեղի պիտի ունենան Նոյեմբեր 7ին, համեմատական դրութեամբ եւ բոլոր երաշխաւորութիւնները պիտի տրուին ազատ ընտրութեան համար:

Փանկալօսի կինը մեծ քանակութեամբ մետաքսեղէն բերել տուած էր Փարիզէն, առանց մաքսատուրք վճարելու: Պիրէօսի մաքսային իշխանութիւնները գրաւած են այդ ապրանքներուն մեծ մասը եւ իւր հարիւր հազար տրամի կը պահանջեն զանոնք յանձնելու համար: Այս տուրքը սովորական մաքսին տասնապատիկն է. չվճարուելու պարագային, գրաւուած ապրանքները պիտի ծախուին պետական գանձի հաշւոյն:

Պատմական դատարութիւնը

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ պարսիկ կառավարութիւնը կը շարունակէ ամենայ հետապնդել Շահի անձին դէմ դաւադրութեան կազմակերպողները: Ամէն օր նոր ձերբակալութիւններ կը կատարուին: Բազմաթիւ կարեւոր զինուորականներ եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ անձնապանութեան կը զրկեն, դատարանին խուսափելու համար:

Պոլոյեան միջազգային խմբակը

Սեպտեմբեր 30ին Պրիւքսէլի մէջ Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Լիւքսէնպուրկի եւ Պելճիքայի ներկայացուցիչներուն միջեւ կնքուեցաւ համաձայնագիր մը, որով կը կազմուի երկաթի միջազգային մեծ քարթէլը: Ասիկա կը նկատուի առաջին քայլը դէպի եւրոպայի Միացեալ Նահանգները կազմութիւնը:

Առայժմ գրական տարեկան արտադրութիւնը պիտի ըլլայ 27,500,000 թոնօ, ապագային պիտի կրնայ մինչեւ 30,600,000 թոնոյի բարձրանալ: Մինչեւ հիմա համաձայնութիւնը դրամական մասին արդէն եղած էր Պելճիքա, որ 265,000ի տեղ 295,000 թոնօ կը պահանջէր: Պելճիքայի զոհացում տրուեցաւ:

«Ջուր»ը աւելի ծանր է քան «Թաց»ը

Ամերիկայի նյմական նախարարութիւնը տեղեկագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն ճիշդ 335 հոգի սպաննուած են, գործադրութեան օրէնքին գործադրութեան համաձայն գոք: Մինչեւ արդէն նպատակին համար ծախսուած է 114,724,000 տոլար: 335 զոհերը նրապէս սպաննուած են, մաքսանենգները եւ ոստիկանները միջեւ ծագած կռիւներու ընթացքին: Տակաւին կան խարդախ, Թունաւոր ալքոլէ մեռածներ:

Այս հաշիւը կ'օգտագործեն հակաառնողները, եւ կը պահանջեն բարեփոխել օրէնքը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՉԻՆԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ կը գործադրուի պաշտօնապէս ըսելով Չէքոսլովաքիա Շաբաթէն կիրակի լուսնալիք գիշերը ժամը 12էն ժամացոյցները մէկ ժամ ետ առնուեցան:

ՕՐ. ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԱՆՇԵԱՆ
ԵՒ
ՏԻԱՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԻՇԵԱՆԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ
Լիոն 25 սեպտ. 1926

ՕՐ. ԱՆՈՅՇ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ
ԵՒ
Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՃԵՂՆԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ
Փարիզ 26 սեպտ. 1926

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՒ, Պ. Ա.— Ստացանք 20 ֆր.: Կ'ուղղենք պահոց Թիւրքը:
ՄԱՐԻՆԻ, Ն. Գ.— Ստացանք 100 ֆրանք:
ՆԻՍ, Հ. Ա.— Ստացանք 150 ֆր.: Նամակը յաջորդիւ:
ՎԻԵՆ, Ա. Խ.— Ստացանք 20 ֆրանք:
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ, Մ. Խ.— Ստացանք մէկ ուկիլին:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Վ. Թ.— Ստացանք 42 ֆրանք:
ՓԱՐԻԶ, ԵՐ.— Ստացանք 50 ֆրանք:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ. Գ.— Ստացանք 20 ֆրանք:
ՎԱԼԱՆՍ, Տօքթ.— Ստացանք 190 ֆրանք:
ՎԻՆ ՏԻՎՐԷ, Մ. Մ.— Ստացանք 20 ֆրանք:
ՖՕՆ ՏՕՆԵԱ, Ա. Մ.— Ստացանք 20 ֆրանք, Ա. Գ.ի հաշւ.

ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Գ.— Ստացանք 20 ֆրանք:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Գ.— Ստացանք 20 ֆրանք:
ՓԱՐԻԶ, Զ. Գ.— Նոյնպէս:
ԼԸ ՓԻՒԻ Փ. Ա.— Նոյնպէս:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Հ. Գ.— Նոյնպէս:
ԼԻՈՆ, Մ. Թ.— Ստացանք 1050 ֆրանք գործադրութեան հաշւոյն:
ՍԷՆ ԴԻՍԻ, Վ. Գ.— Ստացանք 20 ֆրանք:
ՎԱԼԱՆՍ Մ. Մ.— Ստացանք 100 ֆրանք:
ԼԻՈՆ Ն. Գ.— Ստացանք 22 ֆրանք:
ԼԻՈՆ Ս. Թ.— Ման ուղղեալ 15 ֆրանք է:
ԳԼԱՄԱՐ Գ. Ա.— Ստացանք 20 ֆրանք:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Մ.— Ստացանք 20 ֆրանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Երեւանցի Լեւոն Թաշճեան Պատանեկան կը փնտռէ եղբայրը Յարութիւն Պատանեկեանը որ Հալէպ ըլլալ կը կարծուի, իմացող եւս հաճեցեք գրել Յակոբ Լէյլեկեանին, որ Պէյրութէն Ամերիկա անցած է: Տեղեկութիւն «Յառաջ»ին

— Մուշեցի Ուլալեան Կարօն, Զիթող գիւղէն 915ին իր մայրը եւ գլուխ կ'իմանայ Թուրքերէն ազատուած կամ Կովկաս պատսպարուած ըլլալ. գիտցողներ կը փնտռեն մայրը, բոլորը եւ եղբայրը, տեղեկացնել եւ ստանալ

«Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԵՐԵԿՈՅԹ - ԹԱՏՐՈՆ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

9 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյեան ժամ 8.30էն մինչեւ առաւօտ

«Petit Journal»ի ՇԷՆՔ. ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
21, RUE CADET, MÉTRO CADET

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ, ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ, ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր, Jazz-Band, եւ ճոխ պիւֆէ — Մուտք 7 ֆր.

«Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի Շրջ. Կոմիտէն կազմակերպած է հանդէս մը 9 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8 ուկէսին

ՅՈՒՆ. ԹԱՏՐՈՆԻ ՍՐԱՀՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մուտք մասնաւոր տոմսերով

Տոմսերը կը ծախուին Յակոբեանի ճաշարանը
202, Rue Boileau, Lyon.

ԲԱՑՈՒՄ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ

ԴԻՆԻԱՐ Տ. ՆԱՒՐԵԱՆ

THEATRE L'ATELIERի մէջ 4, Place Dancour

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ

10 Հոկտեմբեր կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ (QUO VADIS ?)

Աշխարհահռչակ տաւմը 6 արար

---

500 ֆրանք նուէր Movses Sédéfian, Rue Duguesclin 236 Lyon, France.

— Լաթթիկ Քէշիշեան կը փնտռէ իր քեռին՝ Պեննէ Կիւլեանը որ հիւսիսային Ամերիկա կը գտնուի 3 տարի առաջ: Իմացողներ L. Kechichian, 2 Rue de Maronete, Paris 20: Կը խնդրուի Հայաստանին և Ալպարանի աքաստալի:

— Կը փնտռուի Համբոյի (Զաքի) Գրիգոր Խօրիմեանը, որմէ խմբեր ալդէն ի վեր լուր չկայ: Ուղղ. տեղեկութիւն տուողին տարուած մը «Յառաջ» կը նուէրուի, իսկ ոգեւոր ... տուողը պիտի ստանայ 500 ֆր. նուէր: Կը խնդրուի Պ. Պոլսոյ եւ Ցուսաստանի թերթերէն արտատպել: Տեղեկացնել.— Եզնօրի Խօրիմեանին Etablissement H. Pellet, Vienne (Isère) France.

— Կը փնտռուի Միշէլ Ֆիթօղեան Փօլաթեան որու վերջին հասցէն էր 12 Rue 14 Juillet, La Houille, la Carrière sur la Seine. Իր մասին գիտցողներէն կը խնդրուի մարդասիրաբար հաղորդել հետեւ. հասցէին: Թիւ 80 Avenue Péreire, Asnières (Seine).

— Կը փնտռուի Նահու գիւղէն Աբրահամեան Ռուբէն, Կարապետ Տէր Սարգիսեան ...

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Լաւ սպիտակեղէն գործող (lingerie): Ներկայանալ օրիորդներով, Պ. Notarasի, 62, Rue d'Hauteville.

ՎԱՐՁՈՒ ՐՆԱԿԱՐԱՆ

1 սենեակ, ճաշարան եւ խոհանոց մը տրամադրելի է 2-3 հոգիներ ընտանիքի մը համար: Դիմել 17bis, Avenue Curie, Chaville.

Տօքթ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ

48, rue Montmartre

(Ի. յարկ. որ կտրէք առաջին դուռ.) Ֆրանսական կարող մասնագէտներով

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԿՆՈՋ ՈՒՆԿՆԵՐԻ, ՔԻԹԻ, ԱԿՌԱՅԻ ԵՒ ԿՈԿՈՐԴԻ հիւանդութեանց

Téléph. CENTRAL 73-38
Métro: SENTIER կամ HALLES

Ընդունելութեան ժամեր՝ ամէն օր 8ը30՝—10ե. 1,30 — 8

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՃԱՇԱՐԱՆ «ԱՆԻ»

67, Rue Monsieur-le-Prince (6) Métro Odéon կամ St. Michel ընտանեկան մաքուր, համով եւ առատ կերակուրներ: Ճաշը մօտ 4 ֆրանք, Յատուկ տոմսակով 3.75 ֆր. Այցելեցէք եւ գոհ պիտի մնաք

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉ

Բացուած է Հայկական սափրիչ խանութ մը Rue J.-A. Vial Թիւ 8. ԽՈՐԷՆ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ սըրահին կից, ...

... խնդրուի զիրար փոխադրել ... իմացնել, եւ խնդրուի Խոր Պ. Pascal Derboghossian, 1 Rue de Constantine, Toulouse (France). ... «Արեւ»ին արտատպել:

— Կը փնտռուի Տիկ. Անժէլ Ալթըուրեան (ծնեալ Մերեան) Տրապիզոնցի: ...

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ

Բիւ Լաֆայէթի մօտերը, կահաւոր, երկու սենեակ եւ մէկ խոհանոց բաղկացած յարկաբաժին մը վարձու է մէկ կամ երկու ամոլներու: ... Դիմել Պ. Գ. Զաւէնեանին, 14 rue Cadet.

ՎԵՐՆԱՑԱՐԿԸ

Սենեակ մը ... դեռ ... ուղղութեան ... Դիմել 17, Rue Damesme, Métro: Place d'Italie.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

«Յառաջ»ը եւ «Մարմարա»ն կը ծախուին Պ. Մեթեյեանին, Poste Restante, Marseille.

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ ԲԱՑՈՒԱԾ ՀԱՅ ՃԱՇԱՐԱՆ

ԱՐՓԵՆ

ՊԵՆԵՆԻ ՉԵՔԱՑՔՆԵՐԸ ... 8ը 9.30

28, rue Lesage, Paris XXe. 18bis Rue Jouge Rouve
Métro Belleville. Tramway 5, 36. Tél. Menilm. 61-85

ԽԻՍՏ ՇԱՀԱՒՈՐ ԳՈՐԾ ՄԸ

Խիստ շահաւոր գործ մը բռնած կ'ըլլայ, եթէ առնէք շատ փոքր ... Կաղապարդ ... հողի վրայ ... փոխարէն ... ձեռք կը ... ամսական ... գին ... Ամէն ... 40, 50 ֆրանք եւ ... Վ. 10, 12, 13 ֆրանքէն ...

ՊԱՐՈՒՆԱԿ ՄԵՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ:—

1.— Գնուելիք Հողին միայն Հայերուն տասը կանխիկ ..., Միացեալ 3 տարիէն վճարելի: Այսպէս մէկը 10 ֆրանքէն 500 մեթրնոց հողի մը համար (որ 5000 ֆրանք կ'արժէ) պէտք է վճարել միայն 500 ֆրանք կանխիկ, իսկ ամսէն ամիս 125 ֆրանք:

2.— Հայերին տասը կանխիկ վճարելի գումարին ... կարելի է դիւրութիւններ տալ:

3.— Կանխավճարը տրուած օրն իսկ ձեր հողը ձեզի կը յանձնուի եւ այդ վայրկեանէն սկսեալ ձեզին սեփականութիւնը կ'ըլլայ ...

4.— Ամսավճարները համար մինչեւ վերջնական ... վճարելու ...

5.— «Լիպակիկ»ին, այսինքն փողոցներու ... Թիւնը մեր վրայ է:

6.— Ջուրը արդէն մեր ծախքովը բերուած է:

7.— Մեր հողերը մեծ մասամբ ծառուտ են, ... ձեզի ... հողին վրայ վճարուած գումարին ...

8.— Մեր հողերը գնողները ...

9.— Կալուածին մինչեւ հողին գանուած ...

10.— Տարեկան տուրքը միայն 100ին 7 է, եւ ոչ թէ 9 կամ 10:

11.— Մեր հողերը կը գտնուին 80 մեթր բարձրութեան վրայ ...

12.— Կարելի է երկու հողի մէջ ...

Ավրան դիւրութիւններ եւ նպաստաւոր պայմաններ ...

Օգտուեցէք այս առիթէն ...

ԽԻՍՏ ՇԱՀԱՒՈՐ ԳՈՐԾ ՄԸ

Տակաւին ծախու հողեր ունինք ժիւզիզիէն մէկ կայարան անդին՝ Սամինի Սիւր Օրժ՝ Փարիզէն կէս ժամ հեռու, մեթրը 10, 12, 13 ֆրանքէն:

ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ MERLIMONT-PLAGE

որ կը գտնուի Paris-Plageի եւ Berck-Plageի մէջտեղ, Փարիզէն 3 ժամ հեռու, մեթրը 16 ֆրանքէն մինչեւ 50 ֆր. Աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել անձամբ, նամակով կամ հեռաձայնով:

Պ. ԿՐԷԿՈՒԱՐ ՇԷՔԵՐԵԱՆԻ

12, Rue Կրանժ Պաթելիէր, Փարիզ, Մեթրօ: Ֆօլիէր կամ Պատոլ: Թէլէֆօն, Փրովանս 67-51:

ՍԱԿԱՐԱՆ

30 Սեպտեմբեր 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ

Անգլիան	L. St.	172 82
Տոլար	Dollar	35 63
Մարք	Mark	8 37
Թրքական Ոսկի	L. Trq.	18 49
Թղթ. ոսկի	» »	150
Մէճիտիէ	Médjidié	11 50
Լէվա 100 հատը	Léva	25 60
Տրախմի	Drachme	44 30
Լիր	Lire	132 50
Պելճ. ֆրանք	Frc. Belge	95 90
Զուից. »	Frc. Suisse	679
Լէյ 100 հատը	Ley	15
Ռուպլի	(10 Roubles or)	

ԱՐԺԷԹՂԹԵՐ

Նպ. Թր. Ֆոնսիէ	I Ct. Fonc. Eg.	5300
»	II »	3150
»	III »	2600
Թրքական Լոթ	Lots turcs	175

«ՇԻՐԱԿ»

ՀԱՅ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑ

26, Rue de Trévise, Métro Cadet
Tél. Bergère 33-63

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի գործի գործաւոր մը ... Fessart, Փարիզ (19րդ): Դիմել Տօնօն:

ԳՈՐԾ ՆՈՐՈԳՈՂ ԳՈՐԾԱՒՈՐՆԵՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Լաւ եւ կանոնաւոր ... Դիմել ՍԱՐԳԻՍ ... ԵԱՆԻ Rue Lepic 45, Paris 18. Հետ. Marcadet 27 - 14. Métro Blanche.

Le Gérant: H. TEURNIER

Imp. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire: SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մէթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան		10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1926

5 OCTOBRE 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Ա. ՏԱՐԻ Թիւ 185 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԴԻՄ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4ԻՆ ՀԱՐԷՄԸ ԵՒ ԲԱԶՄԱԿՆՈՒԹԻՒՆԸ ՋՆՋՈՒԵՑԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐԷՄԻՆ ՎԱԽՃԱՆԸ

Մուսթաֆա Քէմալ շարունակելով իր յանդուգն նորասիրութիւնը, Հոկտ. 4ին ջնջեց նաեւ հարէմը: Աւելի ճիշտ՝ աւանդական բազմակնութիւնը. որովհետեւ, Մ. Քէմալ ինք չքեղագոյն հարէմը կը պահէ, եթէ այդ բառը հասկնանք եւրոպական իմաստով:

Սուլթանութեան եւ Խալիֆայութեան ջնջումէն յետոյ, երրորդ վճռական քայլն է այս, եւ շատ աւելի խոր ու հիմնական քան առաջին երկուքը, որոնք միայն վարչաձեւերու հետ կապ ունէին:

Գուրանին արտօնած բազմակնութեան տեղ հաստատելով արեւմտեան միակնութիւնը, Մ. Քէմալ կ'առաջնորդուի զուտ ազգային հոգէ մը.— Թուրք ցեղին պահպանման բնազդէն: Իրմէ առաջ յուզուած է այս խնդիրը Թուրք մտաւորականներու եւ գործիչներու կողմէ, բայց ոչ ոք համարձակած է խախտել օրէնքը: Հաստատուած է որ հարէմի դրութեամբ, ուզածին չափ կին առնելով եւ ուզած ատեն արձակելով, Թուրքը չի կրնար ընտանիք ունենալ այնպէս ինչպէս քաղաքակիրթ ազգերը: Ճիշտ է որ բաժնուած ատեն կարգադրութիւններ կ'ըլլան զաւակներու համար, բայց ատոնք պարզ կարկտաններ են, եւ հետեւանքը՝ ընտանեկան կազմալուծում: Ուրիշ խօսքով՝ անճիտում: Եւ արդէն կը տեսնենք որ Թուրք ցեղին աճումը գրեթէ կանգ առած է: Թուրք բռնակալները դարերու ընթացքին բնակչութեան նուազումը լեցուցած են բռնի եւ զանգուածային իսլամացումներով, գերեվարութեամբ և ջարդերով: Այդ բարբարոսութեանց հետեւանքով ալ, քիչ-շատ բարեխառնուած է Թուրք-մոնկոլ դիմագիծը: Թուրք ժողովուրդին մէջ ձուլուած են ոչ միայն քրիստոնեաներ և Հրեաներ, այլ և տարբեր ցեղերու պատկանող իսլամներ — չէրքէզ, պարսիկ, ալպանացի, քիւրտ, Թաթար եւլն.: Ճիշտ այս միջոցին Պոլսոյ Թուրք Թերթերուն մէջ կը յուզուի հրեայ «տէօնմէ»ները բոլորովին Թրքացնելու խնդիրը: Ասոնք Թէեւ տաճկցած են տարիներ առաջ, բայց կը պահեն իրենց կարգ մը աւանդութիւնները, և մոլեռանդները աղջիկ. չեն տար բուն Թուրքերու: Ինչպէս Թուրք պահպանողականները, քէմալական մամուլն ալ յաճախ կը մեղադրէ Սելանիկցի «տէօնմէ»ները, իբրեւ պատճառ շատ մը չարիքներու: Իթիլաֆականները Թուրք ցեղը սրբացնելու համար, մինչեւ այսօր ալ կը պնդեն Թէ «տէօնմէ»ներն են ջարդերուն կազմակերպիչները, կամ Թուրք ժողովուրդը այլանդակողները: Մուսթաֆա Քէմալ ինքն ալ «տէօնմէ» մըն է, բայց նաեւ ոխերիմ Թշնամին՝ Իթթիհատական ճավիտներու սերունդին:

Այսպէս կամ այնպէս, Գաղատիոյ վարիչները կը շարունակեն իրենց Թունդ ազգայնական քաղաքականութիւնը, փրկելու համար Թուրք ցեղը, որ անսահման տարածութիւններ ունի —Ֆրանսայի գրեթէ երկու անգամը— բայց ոչ Թիւ: Եւ ոչ ալ ուժ՝ ոտքի կենալու: Ուրիշ խնդիր է Թէ ո՛րքան արդիւնաւոր պիտի ըլլան այս արուեստական պատուաստները: Միակնութեան հաստատումը, եթէ յաջողի, արդիւնք պիտի ունենայ տարիներ յետոյ:

Հարէմէն ջնջումը ունի նաեւ տնտեսական պատճառներ: Կը յիշուի որ Էնկիւրի օրէնքով արգիլեց հարսանեկան շռայլութիւնները: Հարէմը ինքնին աղբիւր է ոչ միայն ցոփութեան եւ ծուլութեան, այլեւ կրկնապատիկ ծախքի: Քէմալական իշխանութիւնը բազմատեսակ եւ ծանր տուրքեր հաստատեց, եւ նոր զոհողութիւններ կը պահանջէ: Վերջերս Պոլսոյ Թերթերը կը գանգատէին Թէ ելմտական վարչութիւնը քաշած տարած է Պոլսոյ դրամները, շարք մը տուրքեր դնելով: Էնկիւրի նեղուեցաւ եւ պատասխանեց Թէ ընդհակառակն Պոլիսն է որ դրամ քաշած է Անատոլուէն, ուր գիւղացին շատ աւելին կը վճարէ: Եւ կ'ազդարարէր որ տուրքերը զանձուին, «ազգին արժանապատուութեան եւ անկախութեան համար»:

Նոր յեղաշրջումը է հարկէ դժգոհութեան նոր ալիք մը պիտի բարձրացնէ «հարէմ-սէլամլըք»ի սերունդին մէջ, որ մեծամասնութիւն կը կազմէ: Բայց Էնկիւրի շատ լաւ ուսումնասիրած է բողոքներն ու դժգոհութիւնները լռեցնելու եղանակը: Անկախութեան դատարանի վերջին մահավճիռները այնքան սարսափ ձգած են որ, անխծելով հանդերձ քէմալական իշխանութիւնը, առ այժմ ոչ ոք կը համարձակի գլուխ վերցնել: Ազգային պետութիւնը կը կազմակերպուի պիրկ Թափով, հրամանագիրներով եւ պատժական տնօրինութիւններով: Հարուածը ֆէսէն անցաւ «գաֆէս»ներուն, պալատէն մինչեւ կանացը, որ անոր մաս կը կազմէր:

Հարէմին լուծումը կը լուծէ շատ մը ներքին հոգեր, բայց ամէն հիմնականը, Թուրք պետութեան գոյութիւնն ու ամրապնդումը, որ հիմնուած է կախաղանի եւ «եաթաղան»ի, ահի եւ բռնութեան վրայ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՌԱՄԿԱՎԱՐ "ՇԷՖ,,Ը՝ ԻՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ռամկավար ժամկոչները խնդութեան կոչնակներ կը զարնեն, ամէն անգամ որ տղեկ մը քէն կ'ընէ դաշնակցութեան դէմ, — «քայքայո՛ւմ, փլուզո՛ւմ»...: Բայց բառ չեն գրեր իրենց ծոցին մէջ ծաւալող խլրտումներու մասին: Անցեալ տարի Քալիֆորնիոյ մէջ իրար ծեծեցին ռամկավար *Նոր Օրի* խմբագիրն ու կուսակցութեան վարիչը, գործը դատարան ինկաւ եւ մէկի տեղ երկու Թերթ կը հրատարակուի այժմ, եւլն.: Ահաւասիկ ուրիշ մը, պելճիքայի իրենց անմնման կուռքը, Մ. Միհրդատեանց, որուն անունը առանց ածականի յիշել՝ դաւաճանութիւն կը համարէին: Մարդը միջոց մը գտաւ Հայաստան երԹալու մասնաւոր «միսիա»ով, — եւ ահա երկու անգամ է որ կը մռնչէ իր ընկերներուն եւ երկրպագուներուն դէմ, մինչեւ անգամ կը սպառնայ «պրօշիւր» մը հրատարակել եւ մերկացումներ կատարել: Մտիկ ընենք.

— « *Հրաժարմանս գլխաւոր եւ հիմնական պատճառը այն է, որ իմ եւ Ռամկավար կուսակցութեան մտայնութեան եւ գործելակերպին միջեւ գաղափարային անջրպետ մը բացուած էր: Իմ կարծիքով կուսակցութիւնը շեղած է նոյն իսկ զուտ ռամկավարական աշխարհահայեացքէ: Մեր ծոցին մէջ տիրող տիրացուական եւ ազգայնական ռոմանթիկ տրամադրութիւնները — մեծ մասամբ Վեր. Հնչակեաններէ փոխանցուած ժառանգութիւն մը — այլ եւս անհանդուրժելի դարձած էին ինձ:*

Ես համոզուած եմ որ կարգ մը ռամկավար գրողներու շաղակրատութիւնն է որ մեր երկրին մէջ կը ստեղծէ այն հանրային կարծիքը որ ռամկավար կուսակցութեան յայտարարած բարեկամութիւնը անկեղծ եւ անվերապահ չէ: Խօսքի այդ հեղեղը որուն առաջ անկարելի է ու եւ է Թումբ կանգնեցնել, մեզ դարձուց ծիծաղելի եւ արհամարհելի:

Ռամկավար լիտըրները Թէ Փարիզ եւ Թէ Ամերիկա կը մասնակցին Դաշնակցական բրօբականտի ծառայող հանդէսներու, երբ իրենց օրկաններու մէջ կը ձաղկեն Դաշնակներու ազգակործան քաղաքականութիւնը: Նոյն օրկանները սառն եւ տատանուող կեցուածք մը ցոյց կուտան Լիոնի ֆաշիստական ոճրին հանդէպ: Թողէ՛ք որ ֆաշիստները փառաբանողներ ալ չեն պակսիր: Նոյն օրկանները լայնատարած կը հրատարակեն իրենց մէկ կարեւոր անդամին անիմաստ քաշքշուքները Հօկի դէմ: (Կ'ակնարկէ Արշակ Չօպանեանի):

Գիտակից ռամկավարական աշխարհահայեացքով շարք չկայ: Կա՛յ ռամկավարական մտայնութիւն մը՝ Թրծուած ազգայնամոլութեամբ, կղերամտութեամբ, ռոմանթիք տրամադրութեամբ:»

ՊՈԼԻՍԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՊԻՏԻ ՏԱՅԻՆ

Խորհրդային իշխանութիւնը գրքի ձեւով հրապարակ հանեց այն գաղտնի դաշնագիրները որ կնքուած էին մեծ պետութեանց միջեւ, Թուրքիոյ բաժանման մասին: Առաջին երեք փաստաԹուղԹերը կը վերաբերին Պոլսոյ: Արտաքին Նախարար Սազանոֆ 1915 Մարտ 4 Թուակիր յիշատակագրով կը պահանջէր հետեւեալ հողերը.

Պոլիս քաղաքը, Վոսփորի արեւմտեան եզերքը, Մարմարա ծովը և Տարտանէլը, հարաւային Թրակիան՝ մինչեւ Էնօս-Միտիա գիծը, Իզմիթի ծոցը, Սեւ ծովի նեղուցի և Սաքարիա գետին միջեւ ինկը գտնուող Փոքր Ասիոյ ծովեզերքը, Մարմարայի կղզիները, ինչպէս նաեւ Պօղճա և Իմպրօս կղզիները:

Անգլիական և ֆրանսական մասնաւոր շահերը չպիտի խանգարուին այս շրջանակին մէջ:

Ֆրանսական և անգլիական կառավարութիւնները կը յայտնեն Թէ պատրաստ են ընդունելու մեր այս առաջարկները, պայմանաւ որ շահին պատերազմը, և Օսմ. կայսրութեան ու ուրիշ վայրերու մասին իրենց ունեցած պահանջները գոհացում գտնեն:

Այս առԹիւ Անգլիա եւ Ֆրանսա հետեւեալ պահանջները դրած էին . —

1. Պոլիսը ազատ նաւահանգիստ պիտի ըլլայ և Ռուսիա ղրկուած ապրանքները ազատօրէն պիտի փոխադրուին: Առեւտրական նաւերը պիտի կրնան ազատօրէն անցնիլ նեղուցներէն:

2. Ֆրանսայի, Անգլիոյ և Ռուսիոյ միջեւ պիտի կնքուի համաձայնագիր մը, որով կը ճշդուին Ֆրանսայի և Անգլիոյ շահերը, Փոքր Ասիոյ մէջ: Այս շահերը պիտի ճանչցուին Ռուսիոյ կողմէ:

3. Իսլամական նուիրական հաստատութիւնները պիտի պաշտպանուին և պիտի դրուին Արաբիոյ իսլամ անկախ պետութեան տիրապետութեան տակ: Պարսկաստանի չէզոք գօտին, որ 1907ի անգլեռուս համաձայնագրով ճշդուած է, Անգլիոյ ազդեցութեան գօտիին վրայ պիտի աւելցուի:

Փաստ կար որ Խալիֆայութիւնը զատուի Թուրքիայէն: Ամէն պարագայի տակ հաճի (ուխտագնացութիւն) ազատութիւնը պիտի ապահովուէր է: Ռուսիա կը հաւանի որ Պարսկաստանի չէզոք գօտին Անգլիոյ յանձնուի, բայց կ'ուզէ որ իրեն մնան Սպահան և Ռաշտ քաղաքներուն շրջակայ նահանգները: Նոյնպէս, Ռուսիոյ և Աֆղանիստանի սահմանին վրայ գտնուող Զուլֆաքրի չէզոք շրջանը պէտք է Ռուսիոյ մնայ:

ՀԵԼԼԷՆ կառավարութեան կողմէ վերջերս հրապարակ հանուած 500 տրախմինոց ԹղԹադրամներուն վրայ տպագրուած է Այա Սօֆիայի մզկիԹը, վրան խաչով: Թուրք ԹերԹերը կը բողոքեն:

ԿԱԹԻՆ լիտրը մէկուկէն ֆրանքի պիտի բարձրանայ Հոկտեմբեր 10էն սկսեալ:

ԱՄՍԹԷՐՏԱՄԻ մէջ կազմուած գոհարավաճառներու միջազգային խմբակի մը կողմէ ներկայացուցիչներ մեկնած են Պոլիս, Նախկին Սուլթանին պատկանող գոհարեղէնները գնելու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՌԱՄԿԱՎԱՐ - ՊՈԼՇԵՒԻԿ ԽԱՅՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ, ԾԵԾԿՈՒՈՒՔ ԵՒ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

Երէկ հասած *Ալիք*էն (28 Սեպտ.) կ'իմանանք զզուելի դէպք մը, որ կրնար ծանր հետեւանքներ ունենալ: Սելանիկի ռամկավարպոլշեւիկ խմբակը կ'որոշէ Սեպտեմբեր 26ին միԹինկ մը գումարել եկեղեցիին մէջ: Ոստիկանութիւնը իմանալով, կ'արգիլէ: Հակառակ ասոր, իրենց ԹերԹը միԹինկի կը հրաւիրէ ժողովուրդը: Որոշուած օրը եկեղեցիին դիմացի սրճարանը կը հաւաքուին միԹինկին կազմակերպիչները: Ոստիկանական պաշտօնեաներն ալ ժամանակին հասած ըլլալով, սպան կը կանչէ ռամկավար ԹերԹին խմբագիրը եւ կ'ազդարարէ Թէ միԹինկը արգիլուած է: Ասոր վրայ խմբագիրը ծանուցանելով միԹինկին յետաձգումը, կը հաւաքէ իր ընկերները եւ կ'ուղղուի դէպի Առաջնորդարան: Յետոյ գռեհիկ պոռչտուքներ կ'արձակեն: Ոստիկանները միջամտելով, կը ցրուեն ցուցարարները: Բայց Թողունք որ *Ալիք*ը պատմէ.—

Հակառակ ոստիկաններու միջամտութեան, աղմուկն ու պոռչտուքները կը շարունակուին նաեւ փողոցին մէջ: Եւ այս անգամ կարգ մը դատարկապորտներ, «Գողերու ո՛ւր դարձուցիք այստեղ» ըսելով, կը յարձակին այդտեղ գտնուող մեր կարգ մը ընկերներուն վրայ: Եւ կռիւը կը սկսի, կոկորդ կոկորդի: Բռունցքներ, բիրեր կը սկսին ճօճիլ օդին մէջ: Համայնավարներէն մէկը— ինչ որ ցոյց կուտայ Թէ կանխամտածութեամբ եւ պատրաստութեամբ եկեր էին— ծոցէն դուրս կը հանէ կապարի գունդ ունեցող խարազան մը, եւ կ'ուզէ զարնել մեր ընկերներէն մէկուն: Նոյն միջոցին, սկաուտ Վահէ Պօղոսեան կը յարձակի խարազանակիր այդ համայնավարին վրայ եւ ձեռքէն կը խլէ կապարեայ մտրակը: Մատաթ անունով պոլշեւիկ պարագլուխ մը կը բռնէ որբի մը կոկորդէն եւ կ'ուզէ խողդանգել զայն, ուրիշներ վրայ կը հասնին եւ կ'ազատեն որբը: Ցուցարարները, իրենց կատաղութեան մէջ, նոյն իսկ կը ծեծէին իրենց ընկերները: Համայնավար-ռամկավար խմբակի երկրորդ աստիճանի պարագլուխներէն Հասէսեան, Զիրէկեան, Գր. Մորճիկեան կռւին նախայարձակները եղան: Բարեբախտաբար, մեր ընկերները գիտցան աւելի պաղարիւն վերաբերում մը ցոյց տալ, այլապէս, դէպքը գուցէ շատ աւելի ծանրակշիռ հետեւանքներ ունենար:

Երկու ոստիկանները անկարող կ'ըլլան ընդհարումին առաջքը առնել եւ անոնցմէ մին, ատրճանակը հանած, օդին մէջ կը սկսի կրակել, օգնական ուժ ուզելու համար:

Քանի մը վայրկեանէն, մօտակայ Գ. պահականոցէն հասան տասնի մօտ ոստիկաններ եւ բիրերով, մէկ ակնթարթի մէջ մաքրեցին փողոցը: Ոստիկաններու այս յարձակումէն քանի մը հոգի բիրի հարուածներ կերան: Այսպէս այդ իրարանցումին մէջ, բիրի ուժգին հարուած մը կերաւ նաեւ Հօկի նախկին քարտուղարը՝ Արսէն Մութաֆեան:

Աղմկարարներու ցրուումէն յետոյ, ոստիկանապետի հրամանով, տեղւոյն վրայ ձերբակալուեցան Գառնիկ Նաւասարդեան, Պետրոս Ախիկեան, Կէտիքեան, Մատաթ եւ «Աշխատանք»ի ցրուիչը՝ Գասարճեան, որ կը ղեկավարէր յարձակումը:

Թիւրիմացութեամբ ձերբակալուեցան նաեւ ընկ. Արշակ Ենովքեան եւ Թերթիս ցրուիչը Գր. Սանթիկեան, որոնք կատարուած դիմումի մը վրայ անմիջապէս ազատ արձակուեցան:

Թրոցքի եւ Զինովիեվ կը հաշտուին

Մոսկուայէն կը հեռագրեն «Նիւ Եօրք Հէրըլտ»ի Հոկտ. 3 Թուականով.—

Քանի մը ամսուան լռութենէ վերջ Թրոցքի կրկին մուտք գործեց քաղաքական ասպարէզի մէջ: Այսօր գումարուած հրապարակային միթինկի մը մէջ Զինովիեվի հետ բուռն յարձակում գործեց կեդր. կոմիտէի քաղաքականութեան դէմ եւ ջատագովեց լայն ժողովրդավարութիւն:

Զինովիեվ քննադատեց սովեդներու տնտեսական քաղաքականութիւնը, եւ ըսաւ Թէ անհրաժեշտ է աւելի դրամ գանձել գիւղացիներէն, ճարտարարուեստը վերականգնելու համար: Երկու նախկին հակառակորդները հաշտուեցան փոխադարձաբար իրար գովելով:

Այս բուռն ճառերը փոքրիկ մէկ երեւոյթն են այն մեծ ճակատամարտին, որ կը մղուի կուսակցութեան ծոցին մէջ՝ կեդր. կոմիտէի վերջին նստաշրջանէն ի վեր, մեծամասնութեան եւ ընդդիմադիրներու միջեւ, որոնց պետը Զինովիեվ այն ատեն վտարուեցաւ քաղաքական Բիւրոյէն: Այս կռիւները շատ ուշագրաւ կը դարձնեն կուսակցութեան համագումարը, որ յետաձգուած է Հոկտ. 25ին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՆՁՈ՞Ի ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻՆՔ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

I

ԵՐՐՈՐԴ։ Պէ՛տք է պատկանիլ ոեւէ կուսակցութեան, որովհետեւ կարելի չէ ընկերային ասպարէզի մէջ ոեւէ տեւական ու հիմնական արդիւնքի հասնիլ՝ առանց կուռ, զօրեղ ու ամուր կազմակերպութիւններու։

Օրինակ։ Ի՞նչ կ'ուզէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը. հայ աշխատաւոր ժողովուրդին համար այսօր Միացեալ, անկախ եւ (աշխատաւորական) Հայաստան։ Կ'ուզեմ՝ ես, կ'ուզես՝ դուն, կ'ուզէ՝ միւսը։ Կ'ուզենք բոլո՛րս զատ զատ։

Ուրեմն տուեալ պայմաններու մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաքելութիւնն է մեր առանձին ու փոքրիկ կամքերը բերել իրարու՝ իւրաքանչիւրիս՝ անջատ ու փոքրաքանակ ուժերը կուտակել ու մէջտեղ բերել հաւաքական գիտակցութիւն մը, ամբողջական ուժ մը, ամուր ու՝ հետեւողական կամք մը։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կամքը։

Ցո՛յց տալ մեզի նշանակէտ մը։ Գծել մեր կամքին համաձայն մեր ճամբան ու մեր ձեռքը տալ դրօշակ մը։

Պարագան նոյնն է բոլո՛ր կուսակցութիւններուն համար։ Իմ ճիգս՝ կ'ընէ մէկ։ Քու ճիգդ հետը՝ կ'ընէ երկու։ Կուսակցութիւնները ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ գումարը հազարաւոր ճիգերու՝ խառնուած մէկի մէջ։ Ուժգին ու կարգապահ խոյանք մը։ Հոս է ուժը։ Հոս է մեծութիւնը։ Այսպէս զինուած է որ կարելի է ճամբայ ելլել։ Երթալ յառաջ ու բարձրանալ վեր։

Ու չմոռնանք ժողովուրդին իմաստութիւնը։ Ճամբորդը որ կը հասնի ուշ ու փոթորկոտ գիշերին՝ ահաւոր կիրճի մը առջեւ՝ փակուած մեծ ապառաժով մը։ Կը տքնի երկար ու կ'իյնայ վաստակաբեկ։ Ապառաժը տեղի չի տար մէկ հատիկ կամքի առջեւ։ Կու գայ երկրորդը ու նոյնպէս խոնջ կ'իյնայ գետին ու այսպէս յաջորդաբար։ Ամէն մարդ կը փորձէ մինակ՝ վստահ կամ ոչ իր ուժին։ Այսպէս են նախնական մարդիկը, ու պատմութիւնը կը պատմէ որ, ընկերնե՛ր, իրենցմէ մէկը կ'առաջարկէ ոտքի ելլել ու ապառաժը —հասարակաց թշնամին— հրել միասին։ Այս անգամ կոպիտ քարը կը խախտի տեղէն։

Այս սրտառուչ մանրավէպէն է որ կը մեկնի ամէ՛ն կազմակերպութիւն, ամէ՛ն հաւաքական ուժ։ Այսպէս է որ կը ծնին կուսակցութիւնները։ Բանակները։ Պետութիւնները։ Այսպէսով է որ մարդկութիւնը ըրած է իր մեծագոյն նուաճումները։

* * *

Բայց երիտասարդ ուսանող ընկեր մը ունիմ, լաւ Հայ մը ու ճշմարիտ ընկերվարական մը որուն գրած եմ այս բոլորը, որ լեցուն է, գիտեմ, իր հայրենիքին ու հայ աշխատաւորութեան հանդէպ իր պարտականութիւնը կատարելու սրբազան գիտակցութեամբ, բայց որ կ'երկմտի երկու ճամբաներու առջեւ։ Բռունցքը կզակին՝ խոհական, կը մտածէ։ Գա՞յ Հ. Յ. Դաշնակցութեան թէ երթայ հայ համայնավարներուն։ Կ'առարկէ որ, հայ համայնավար կուսակցութիւնը չի պաշտպաներ հայրենի հողը, իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ծրագրով միայն ընկերվարական է։

Ու կ'աւելցնէ.

Որ մտնելով ոեւէ կուսակցութեան մէջ պիտի կորսնցնէ իր անկախութիւնը։ Ստիպուած պիտի ըլլայ հաշտեցնել իր բո՛լոր գաղափարները իր կուսակցութեան ծրագրին հետ։ Հարկադրանքին տակ պիտի գտնուի պաշտպանելու իր կուսակցութեան լաւ կողմերուն հետ նաեւ թերութիւնները ու կը պատահի նաեւ, կ'ըսէ, որ ըլլայ փոքրամասնութեան մէջ, ու հարկադրուի գլուխը ծռել մեծամասնութեան առջեւ։ Այսինքն՝ ընել ինչ որ գուցէ վնասակար կը գտնէ, երթալ ծուռ ճամբէ մը։ Ասիկա լուրջ առարկութիւն մըն է որուն պատասխանը՝ ահաւասիկ։

Ո՛րքան մարդ այնքան գաղափար, այնքան խառնուածք, այնքան գործելու եղանակ ու հետեւաբար այնքան կուսակցութիւն։ Ո՛չ մէկ անհատ կրնայ լիակատար գոհացում գտնել ոեւէ կուսակցութեան մէջ՝ եթէ այն կուսակցութիւն մը չէ որ կը սկսի եւ կը վերջանայ իրմով։

Ու ամէ՛ն կուսակցութիւն հիմնուած է որոշ զիջումներու վրայ։ Ամէ՛ն մարդ կը զոհէ քիչ մը բան իր անկախութենէն՝ մնացեալ մեծ մասը պաշտպանելու համար։ Ան որ չըներ այս փոքրիկ զոհողութիւնը հասարակաց բարօրութեան համար՝ կը թերանայ իր պարտականութեան մէջ։ Ան որ կ'ուզէ բացարձակապէս անկախ ըլլալ՝ թո՛ղ երթայ անապատ։ Կուսակցութիւնները հնարաւորութիւն կու տան զարգացնելու մտաւորական առուտուրը։ Հետեւաբար կը զարգացնեն հաւաքական գիտակցութիւնը։ Յառաջ կը բերեն ընդհանուր կամք։

Ու ի վերջոյ կարելի չէ, ձեռքերը ծալլել կուրծքին վրայ ու յօրանջել, ըսելով որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ծրագրով միայն ընկերվարական է (կը բարբառի՛ս...), իսկ հայ համայնավարները չեն պաշտպաներ հայրենի հողը։

Քաջ մարդը կ'ընտրէ մէկը կամ միւսը։ Ու կ'աշխատի հաւատարիմ բանուորի մը պէս՝ հպարտ ու խոնարհ։

II

Ա.— ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՀԱՅ ԵՆՔ ԵՒ Կ'ՈՒԶԵՆՔ ՀԱՅ ՄՆԱԼ

Ընդհանուր առումով երկու տեսակի կուսակցութիւններ կան,— դասակարգային եւ քաղաքական։ Մեր պատմութեան այս բախտորոշ շրջանին, հայ ժողովուրդի միակ եւ հզօրագոյն կուսակցութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, դարձած է առաւելապէս քաղաքական կազմակերպութիւն մը, քաղաքական հեռանկարներով՝ նպատակով է որ մատչելի է հայ աշխատաւոր ժողովուրդի ջախջախիչ մեծամասնութեան։

Այդ նպատակն է՝ Միացեալ-Անկախ Հայաստան։ Մենք երիտասարդներս կ'ուզենք այս երեք բառերուն կցել ուրիշ մը եւս որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան երեսունըհինգամեայ ամբողջ պատմութեան ընթացքին չէ դադրած հարազատ ըլլալ իրեն— Աշխատաւորական։

— Միացեալ, անկախ եւ աշխատաւորական Հայաստան։

Հակառակորդ կուսակցութիւնները՝ աջէն թէ ձախէն, չեն հանդուրժեր մեր դրօշակին վրայ այս սքանչելի նշանաբանը։ Մեր պատմութեան ու մեռելներուն այս մեծ պատգամը որ ընդունակ է ամբողջ ազգը շարժելու։ Ու օգտուելով այն հանգամանքէն որ Դաշնակցութիւնը առայժմ ստիպուած է իր ամբողջ ուժն ու գործունէութիւնը կեդրոնացնել քաղաքական գետնի վրայ՝ աջէն կ'ամբաստանեն զայն յեղափոխականութեամբ, ձախէն՝ ազգայնականութեամբ ու հակընկերվարութեամբ։ Ու հսկայ բազմութեամբ հետզհետէ ասպարէզ մտնող որբ սերունդը որ մեծ մասով բանուոր կը դառնայ ու միւս կողմէն այն բո՛լոր բանուորները որ զարթօնքի մէջ կ'ապրին՝ շփոթած, յաճախ կը կենան, ճամբուն մէջտեղը։ Մէկ կողմէն՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր անցեալովը, իր պատմութեամբը, իր հերոսական պայքարովը, իր առնականութեամբը, իր մարտական կուռ կազմակերպութեամբ կը հրապուրէ զիրենք, միւս կողմէ՝ աջէն թէ ձախէն՝ հինգ տարիէ ի վեր լրբօրէն կրկնուող ամբաստանութիւնները, քսու քարոզներն ու զրպարտութիւնները կը պղտորեն իրենց սիրտերը։

Այս երիտասարդներուն է որ կ'ուզեմ բացատրել թէ ինչո՞ւ, մենք՝ բազմութիւն մը որբեր ու բանուորներ, Լիբանանէն մինչեւ Ֆրանսա ու Յունաստանէն մինչեւ Մ. Նահանգներ կը պատկանինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Նախ՝ որովհետեւ Հայ ենք եւ կ'ուզենք Հայ մնալ։ Հոս է մեր հիմնական տարբերութիւնը հայ համայնավարներէն։ Այո՛, հայ ենք ու խորապէս ընկերվարական ըլլալը չարգիլեր մեզ որ սիրենք մեր կիսակործան ու փառապանծ երկիրը։ Մեր մեծազանգուած ու վիթխարի Մասիսը որ իմաստութեան կամուրջ կը նետէ վերը Լուսաւորչի կանթեղին ու վարը Շիրակի դաշտերուն միջեւ։ Արագածը որ քաղցրօրէն կը ժպտի այս ալեհեր հսկային դիմաց ու Հրազդանը որ կը շտապէ կարծես Արագածի ու Մասիսի մէջտեղէն, աղմուկով ու վայրենօրէն՝ զարնուելով ժայռերուն ու քերելով Երեւանի կողը։ Իրիկնամուտի մը, մօտէն, Հրազդանի ափէն ես տեսած եմ մեր մեծ լեռը, հսկայ՝ ինչպէս մեր մեծ ցաւը որ բոլորիս աչքերուն մէջ կը նստի արքայօրէն, հպարտ ու հնամենի՝ ինչպէս մեր ցեղը, ընկերնե՛ր, բայց միշտ առոյգ ու բնազդաբար հանած եմ գլխարկս երկիւղածօրէն ու պատկառանքով։ Հոդ է որ՝ առաջին անգամ՝ սրտիս մէջ խօսած է ուժգնութեամբ ցեղին ձայնը։ Ցուրտ ու յիմար մարդիկ կրնան ծիծաղիլ։ Ի՞նչ փոյթ։ Պահեր կան երբ մարդ կը զգայ թէ մեծ ներկայութիւն մը կը բնակի իր սրտին մէջ՝ ցեղին հոգին։ Անդառնալիօրէն ինքնակալ։ Ահա՛ այդ հոգին էր որ կը կրէ իր մեծ կրծքին տակ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Երեսունը հինգ տարի անընդհատ, արիւնոտ ու զարհուրելի ժամանակներու մէջէն, իր ակռաներովն ու իր ամբողջ կատաղութեամբը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պաշտպանած է Հայու հոգին թշնամիի յարձակումներուն դէմ։ Ազգի մը համար՝ հոգեկան եւ մտաւորական հարստութիւնը նոյնքան արժէքաւոր է եւ անհրաժեշտ—որքան նիւթականը։ Ի՞նչ արժէք ունի, ըսէք, հայրենի հողը, երբ հայրենի շունչը բացակայ է հոնկէ։

(2) ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՀՐԱՑԱՆԱԶԱՐԿ.— Թէհրանի մէջ Շահին դէմ սարքուած դաւադրութեան իբրեւ մեղսակից ձերբակալուածներուն մէջ են նաեւ երեսփոխան մը, բարձրաստիճան սպայ մը եւ Շահին նախկին մէկ թիկնապահը։ Վերջին երկուքը Շահին հրամանով հրացանազարկ եղած են, ուրիշ երկու դաւադիրներու հետ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ բոլոր Թղթակիցներէն գրել թուղթին ՄԷԿ ԵՐԵՍԸ ՄԻԱՅՆ։

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

Ներգաղթի խեղկատակութիւնը.— Ծապլվարի հերոսները.— Նոր սերունդին կրթութիւնը.

Աթէնք 23 Սեպտ.

Ուրիշ առթիւ մը կը գրէի որ ներգաղթի փողը սկսած է հնչել Յունաստանի մէկ ծայրէն միւսը։ Դեռ երէկ խոշոր պաստառներով հինգ հազար գաղթականներու գաղթին աւետաբերները այսօր ջուրը ինկած հաւերու նման, խեղդուկ ձայնով մը հազար գաղթականի մեկնումին մասին կը գրեն ու կը խօսին։

Եւ որովհետեւ շատ որոշ կերպով կ'ըմբռնեն իրենց խաբէութիւնը, չեն զլանար նաեւ իրենց մխիթարական խօսքերը ընել տունը տեղը ծախած, գործերը երեսի վրայ ձգած եւ գոյքերը կապած գաղթականին, որ խորապէս զայրացած է եւ հիասթափուած իր անունն ու թշուառութիւնը շահագործողներէն։

Արձանագրութիւնները կը շարունակուին, տեղ տրուելով մասնաւորաբար բոլոր անոնց՝ որոնք սա կամ նա ձեւով հաճելի եղած են Հօկերուն, պ. կ. խաչերուն եւ «Հայաստանցի»ներուն։

Այս խտրական ընթացքը այնքան դառնացուցած է խեղճ գաղթականութիւնը որ՝ Սելանիկի շրջանի Հարման գիւղացիներէն մօտաւորապէս 300 հոգինոց խումբ մը դիմած են պատկան իշխանութեանց, զիրենք Ֆրանսա փոխադրելու համար։

Վերջերս Յունաստանի ներքին կեանքը ունեցաւ փոթորկայոյզ պահեր եւ անցքեր, որոնց ընթացքին մեզի կը մնար, վերապահ դիրք բռնել։

Դժբախտաբար այնպէս չէ եղած ցարդ եւ չեղաւ նաեւ վերջին արիւնալի դէպքերու ընթացքին։

Արդարեւ, գտնուեցան քանի մը խելքներ, որոնք ուղղակի մասնակից եղան վերջին զինուորական շարժման պահուն յոյն համայնավարներու սարքած անկարգութեանց։

Կառավարութիւնը կարճ ատենի մը մէջ կրցաւ զսպել քանի մը գոյն ներկայացնող այս շարժումը (Սեպտ. 9)։ Բայց՝ դէպքերու մասին եղած յայտարարութիւններու ատեն չմոռցաւ յիշել թէ «դժբախտաբար Հայեր ալ մասնակից եղած են համայնավարականներու շարժման եւ յարձակած կառավարական ոստիկաններուն վրայ»։

Ու մտածել որ քանի մը բախտախնդիրներու այս արարքը կրնար շատ տխուր հետեւանքներ ստեղծել, եթէ կառավարութիւնը բարեացակամութիւն ունեցած չըլլար մեզի հանդէպ։

Մտածեցէք հետեւանքը, եթէ մեր բանուոր հայրենակիցները, փոխանակ միանալու յոյն բանուորին հետ, իրենց շահերը պաշտպանող կապերով, ելլեն եւ գործակցին համայնավար հրձիգներու հետ, որոնց գործը հեռաւոր կապ անգամ չունի իր գերագոյն շահերուն հետ։

* * *

Անցնելով ուղղակի Ազգ. վարչական մեքենային, պիտի արձանագրեմ որ, տիրող քաոսը երթալով կը խորանայ եւ կը լայնայ։ Ո՛չ ոք կը համարձակի հրապարակ գալ։ Վերջերս համերաշխական փորձեր եղան, որոնք ցարդ որոշ արդիւնքի մը չեն յանգած։

* * * Կրթական կեանքը իր նոր ու բնականոն շրջանին մտաւ։ Ուրախալի է որ գոնէ այս կենսական գետնին վրայ՝ գործ չեն ունեցած ցարդ կուսակցական հակամարտութիւններ եւ հաշիւներ։ Ընդհակառակը ուսուցիչները, հակառակ իրենց շատ աննշան վարձատրութիւններուն, ջանք չեն խնայեր հայ նոր սերունդին դաստիարակութեանը համար։ Ու եթէ այս տարի կարգ մը խաղեր եղան այս գետնին վրայ, դատապարտուեցան անզօրութեան, որովհետեւ թաղերու մէջ, թաղային եւ ուսուցչական մարմինները կըրցան իրարու հետ հասկացողութեան լեզու մը գտնել։

Մխիթարական է նաեւ գիտել որ պատանի նոր սերունդը բոլորովին անտարբեր իր շուրջը անցած դարձածներուն, կը շարունակէ կազմակերպուիլ եւ դաստիարակուիլ։ Վերջերս կազմուեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութիւններ Աթէնքի եւ բոլոր արուարձաններուն մէջ, եւ ունեցան իրենց սեփական գրական եւ ազգային օրկանը՝ «Լուսաղբիւր»։ Թերթը իր քանի մը թիւերը լոյս ընծայեց արդէն, եւ մենք շատ յուսալից ենք անոր յաջողութեանը մասին։

ՄԱՐԳՈՍ

ՍԷՆՏԻՔԷ՞ ԹԷ ՉԷԶՈՔ

Ստորագրողս, գործարանային բանուոր մըն եմ։ Շատ մը բանուոր ընկերներուս հետ ունեցած կարծիքի փոխանակութեան եւ փորձառութեան իբրեւ եզրակացութիւն, կը համարձակիմ ըսելու թէ բացարձակ չէզոքութիւն մը միայն նպաստաւոր կրնայ ըլլալ մեզի՝ հայ բանուորներուս համար։ Սակայն պարտաւոր ենք լրջօրէն գնահատել ներկայացող կացութիւնը որ միշտ փոփոխական է։ Սէնտիքաներէն եւ ոչ մէկը, C.G.T. կամ C. G. T U., ոչ միայն զօրաւոր ու կարող չեն բանուորական պոյքարը համապատասխան կերպով վարելու, այլեւ չունին, հսկայ բանուորական զանգուածներու կազմակերպական գործին համար անհրաժեշտ եւ լայն գիտակցութիւնը։ Անոնք չեն կրցած կամ չեն ուզած տարրական միջոցներն իսկ ձեռք առնել։

Բանուորներու կազմակերպութիւնը, եթէ միայն գործադուլ կազմակերպելու համար պիտի ստեղծուի, առանց նախապէս պահանջուած պատրաստութիւնները տեսնելու, ոչ մէկ դրական արդիւնք կու տայ, որովհետեւ այդ ձեւով շահ մը չապահովուիր, քանի որ գործաւորը առանց օգնութեան մնալով պիտի ստիպուի հրաժարիլ անկէ։ Ինչպէ՞ս կարելի է դիմագրաւել այդպիսի կացութիւն մը.— պայքարէն առաջ ձեռք առնելով այնպիսի միջոցներ. որոնցմով կարելի պիտի ըլլայ իրապէս մեղմել, բանուորին ցաւերը. այսինքն՝ բնակարանային դիւրութիւններ, բժշկական խնամք, գոնէ կէս օրավարձերու վճարում, պարէնի եւ այլ պէտքերու աժան գիներով ապահովում եւայլն։ Մէկ խօսքով ընտանիքներ որոշ ժամանակ ապրեցնելու իրական բաւարարութիւն՝ այն ատեն ահա «սէնտիքէ» կ'ըլլանք ինքնաբերաբար։ Իսկ երբ գործադուլի յաջորդ օրն իսկ անօթութեան պիտի մատնուինք, եւ փոքր շարժումի մը համար բանտերը պիտի քշքշուինք, որուն պատճառ կրնայ ըլլալ մեր իրա ւական անորոշ ու անապահով կա ցութիւնը, մեզի կը մնայ չէզոքու թիւն, ոչ մէկ կողմն առնելութիւ չզրգռելու պայմանով։

Շատ պարզ է, որ ընէկ կայուն վիճակ ունեցող բանուո ները պէտք է նախ իրենք կա մակերպուին, յետոյ դուրսէն կողները։ Մինչդեռ տեղացին յաճախ հեռու կը կենան սէնտի քաներէ։ Այսպիսի կացութեան մէջ, հայ բանուորը ինչպէ՞ս պի համարձակի սէնտիքայի անդա ըլլալ։ Մանաւանդ, որ մինչ այսօրս ոչ մէկ Ֆրանսացի բանու չէ յորդորած անդամագրուիլ։ Նե համապատասխան կազմակերպու թիւն մը, պահանջուած բար յատկութիւններով ու միջոցներ հրապարակ գայ, եւ կարենայ տար բանուորը քիչ շատ հաւասա կեանքի արժանացնել, օրինակ նապէս ալ պաշտպանելով զա այն ատեն, նպատակին հա կըլլայ ինքնին։

Ուրիշ կարեւոր կէտ մըն բանուորական կազմակերպու ները, միայն գործադուլով, հանջներով չեն կրնար պաշտպ նել բանուորին շահերը, այլեւ ռավարութեան եւ գործատէրե վրայ ազդեցութիւն բանեցնել համար պէտք է ունենան իր ներկայացուցիչները երեսփոխ ժողովներու եւայլնի մէջ, որպ օրէնքի ուժով ալ իրաւունք հանջեն։ Արդ, օտարը քուէ տա առնելու իրաւունք չունի, ուր հոս ալ բանուորը արժէքէ զուրկ Հետեւաբար, շիտակ չէ աննշ հայ բանուորը, անհաւասար պ քարի մղել, մանաւանդ որ, քաշած տառապանքը, այլեւս մնալու կարողութիւն չէ ձգ Թո՛յլ տուէք որ քիչ մը հանգ առնէ խեղճը. ա՛յս է տրամա նական ուղին, այսինքն չէզոք թիւն։ Ամէն մարզի մէջ ալ։

Մարսէյլ Կ. Մ

ՀԱՐԵՄԻՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅ

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ԿԻՆ

Ամերիկեան թերթի մը թղթակիցը կը հեռագրէ.—

Հին Սթանպօլը իրարանց մէջ է։ Մինչեւ Հոկտեմբեր Երկուշաբթին ոեւէ Թուրք նայ արձակել իր հին կիները ամուսնանալ ուրիշ չորս նոր հետ։ Միայն չորս կին. բայց նոնց ապրուստն ու հանգիստը տի ապահովէ մինչեւ անոնց կ քին վերջը։ Մինչեւ Երկուշա կէս գիշեր որեւէ Թուրք կրնայ արձակուիլ իր ամու կողմէ առանց պատճառի. եթէ կինը կարենայ գործը չի կապել մինչեւ ժամը այլեւս արձակուելու վախէն դատի։ Բազմակնութեան եւ րին ամուսնալուծման վերջ դրան այլեւս Թուրք րերուն համար։

Էնկիւրիի Ազգային Ժո կողմէ ընդունուած Զուից կան քաղաքային Օրէնքը ծադրութեան կը դրուի շաբթի օրուընէ սկսեալ։ հին մահմետական օրէնք դարերով վարեց ընտանեկ անհատական կեանքը Մ երկրին մէջ։ Հին օրէնքով տարուած ամուսնութիւններ ամուսնալուծումները ի զօր տի մնան, բայց նոր օրէնքով մուսնալուծումները դատա վճիռին պիտի ենթարկուին,

...ու կին հաւասար իրաւունքներ պիտի վայելեն, բազմակնութիւնը ոճիր պիտի նկատուի եւ երկու կին առնողները հինգ տարի բանտարկութեան պիտի դատապարտուին։

Ծերունի Ալի Հասան երկար խօսեցաւ ինծի այս խնդրին մասին, սեւ սուրճի գաւաթը ձեռքը եւ կիկլակ քաշելով, երբ միասին նստանք Եփ.քսէք գալտըրըմի բարձունքը սրճարանի մը մէջ։ Ալի ծեր է եւ գէր, լաւ կը ճանչնայ աշխարհը. կիներն ու կեանքը։ Աշխարհը պտտած է։

Ալի ըսաւ.

— Էֆէնտի՛, աշխարհ գէշ օրերու հասաւ։ Ես ոչ մէկ աղէկութիւն կը տեսնեմ այս նոր փոփոխութեանց մէջ, որոնք հակառակ են Շէրիաթին եւ Մարգարէին։ Մուհամմէտ ըսած է որ եթէ մարդ մը չի կրնար գոհանալ մէկ կնոջմով, ուրիշ երեք հատի հետ ալ կրնայ ամուսնանալ։ Երիտասարդութեանս շատ կիներ ունեցայ։ Սակայն երբեք չուզեցի չորսէ մէկտեղ ունենալ։ Կը հաւատամ թէ ատիկա լաւ մեթոտ մըն էր։ Շատեր կ'ըսեն թէ բազմակնութիւնը մեծ ազդեցութիւն ունեցած է վերջին 600 տարիներու ընթացքին Թուրքիոյ մղած պատերազմներուն վրայ։ Թուրք բանակին համար առաջին անգամ զինուորագրուողները եղած են անոնք որոնք չորս կին ունէին քան ամուրիները։ Կարծես թէ ռազմաճակատը իրենց սովորական տունը եղած ըլլար։ Բնականաբար. հարեմի փորձառութիւնը ունեցող մարդ մը շատ աւելի լաւ կռուիլ գիտէ քան ամուրի մը։ Եւ սակայն ես չեմ հաւատար թէ Թուրքերը ռազմասէր դարձած են իրենց ներքին կռիւներուն պատճառաւ, քանի որ ամուսինը պէտք չունէր զինուոր երթալու՝ կիներու ձեռքէն ազատելու համար։ Գուրանը միջոցը տուած էր անոր՝ անբաղձալի կնոջ ձեռքէն ազատելու երբ որ ուզէր եւ քանի անգամ որ ուզէր։ Կը բաւէր երեք քար նետել կնոջ դիմաց եւ երեք անգամ կրկնել թէ «դուն իմ կինս չես», ու ամէն բան կը լմննար։

— Ի՞նչ կը խորհին Թուրքերը նոր օրէնքին մասին։

— Նոր օրէնքը պոչաւոր փորձանք մըն է։ Այրերուն համար երջանկութեան վերջը կը նշանակէ։ Իմ ամուսնանալու օրերս շատոնց անցած են, սակայն նոր օրէնքին համաձայն Սարայի թագուհիին հետ անգամ չպիտի ուզէի ամուսնանալ։ Շատեր երկար ամուսնական կեանք ունեցած են, ատեն ատեն թարմացնելով իրենց հարեմները դեռատի աղջիկներով։ Այդպիսի սովորութիւն մը յանկարծ մէջտեղէն վերցնել շատ դժուար է։ Վերջին շաբթուան ընթացքին շատ մը ընտանիքներ պիտի վերակազմուին։ Արդէն տարէքոտ այրեր սկսած են ճամբել իրենց ծերացած կիները եւ երիտասարդ աղջիկներ կ'առնեն անոնց տեղ։ Գուրանի համաձայն, Թուրքերը կրնան ամուսնանալ մինչեւ 14 տարեկան աղջիկներու հետ, բայց նոր օրէնքը աղջիկներու համար նուազագոյն տարիք կը նշանակէ 18 տարեկանը։

— Թրքուհիներուն համար այս օրէնքը լա՞ւ է, չէ՞։

— Անշուշտ. եւ արդէն անոնք կարծես հասկցած են այդ օրէնքին առաւելութիւնները։ Լուրը վառօդի արագութեամբ տարածուեցաւ իրենց մէջ։ Վերջին օրերս Թուրքերը մեծ դժուարութիւն կը քաշեն դեռատի կիներ գտնելու համար, որովհետեւ այս վերջինները կը նախընտրեն նոր օրէնքին համաձայն ամուսնութիւն կնքել։ Չեմ կրնար մեղադրել զիրենք։

Ալի բացատրեց թէ նոր ամուսնութիւնները պիտի կնքուին ամէն քաղաքի մէջ Քաղաքապետին կողմէ, իսկ ամուսնալուծում պիտի կատարուի անհաւատարմութեան, կոյտ արարքի, դասալքութեան եւ անտանելի վիճակի պատճառաւ։

Ալի յայտնեց թէ ինք երկու կին ունի, մէկը իրեն տարեկից, որուն հետ կ'ապրի երեսուն տարիէ ի վեր, միւսը 20 տարեկան, որուն հետ ամուսնացած է հինգ տարի առաջ։

Հարցուցի թէ նոր օրէնքին գործադրութենէն առաջ չուզե՞ր օգտուիլ առիթէն եւ հին կիներուն տեղ երկու նորեր առնել։ Ալի ձեռքը լայնատարած անդրավարտիքին գրպանէն հանեց եւ միւս ձեռքովը զայն բռնելով, ըսաւ.

— Էֆէնտի՛, ես ծեր եմ եւ հպարտ եմ ըսելու որ տարիները իմաստութիւն տուած են ինծի։ Գիտեմ թէ հիմա կրնամ արձակել երկու կիներս. սակայն ինքզինքիս կը հարցնեմ հետեւեալը.— «Ես որ այս երկուքին բնաւորութեան վարժուած եմ. ի՞նչ գիտնամ թէ նորեկները ի՛նչ տեսակ կիներ պիտի ըլլան։ Մտածելու խնդիր է ասիկա։ Ես փիլիսոփայ եմ։ Բարեբախտաբար դեռ քանի մը օր ունիմ մտածելու։

Ալի ձեռքը բացաւ, ու ափին մէջ տեսայ վեց խճաքար։

ՀԱՅԵՐԷՆԸ ԿԵՆԴԱՆԻ ԼԵԶՈՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հայ ազգին դարերով հպատակ հանդամանքը զանազան իշխանութեանց տակ, թոյլ չէր տար եւրոպական պետութիւններուն պաշտօնապէս ընդունիլ հայ կենդանի լեզուի մը գոյութիւնը, նոյնիսկ իր անկախութեան տիրանալէն վերջ։ Մեր հայրենի երկրին վերջին վերիվայրումներն ալ պատճառ եղան այս զանցառութեան։ Պերլինի համալսարանին մէջ հայերէնը իբրեւ հին լեզու մը միայն կ'աւանդուէր յաճախակի ընդհատումներով եւ գրաբար. թէեւ այս տարի աշխարհաբարը ընդունուեցաւ եւ արդէն կոչուած է հայ դասախօս մը, յայտնի գործիչ եւ ուսուցիչ տքթ. Արտ. Աբեղեանը։

Ի հարկէ յառաջդիմութիւն մըն էր այս, մեր լեզուի դատին համար, բայց վերջնական քայլը առնուած չէր։ Պերլին կամ գերմանական ուրիշ քաղաքներ գտնուող ուսանողներ, որոնք ոչ-վաւերացեալ կամ անբաւական համարուած օտար վկայականներ ունէին, ստիպուած էին քննութեան պարագային երեք լեզուներ գիտնալ. եւ որովհետեւ հայերէնը իբր այդ չէր ճանչցուած, անգլիերէնը կը բռնէր անոր տեղը հայերուս համար. հետեւաբար, հմուտ պէտք էր ըլլալ գերմաներէնի իբր մայրենի լեզու, ֆրանսերէնի՝ իբր երկրորդ եւ անգլիերէնի՝ իբր երրորդ լեզու։ Այս հանգամանքը իր անուղղակի օգուտը կրնար ունենալ անշուշտ, լեզուի եւ գրականութեան հետեւողներու համար, բայց ժամանակի կորուստ եւ դառն յուսախաբութիւն կը պատճառէր հայ երիտասարդներու մեծամասնութեան, որ աւելի արհեստներու կը հետեւի։

Արդ, վերոյիշեալ տրամադրութիւններուն ենթակայ ուսանող մը տքթ. Աբեղեանի հաւանութեամբ երկրորդ անգամ ըլլալով փորձած է կրթական նախարութենէն խնդրել, որ գերմանական բարձր ռէալական դպրոցներէն մէկուն վերջին քննութիւններուն մասնակցելու պարագային, լեզուներու շարքին, ֆրանսերէնէն եւ գերմաներէնէն զատ, անգլիերէնի տեղ իր մայրենի լեզուն՝ հայերէնը հարցուի իրեն։ Այոր վրայ 30 Օգոստոս թուակիր հրամանագրով մը հայերէնը կ'արտօնուի անգլիերէնի տեղ։ Ահա նամակին թարգմանութիւնը.

«Փրուսիոյ կրթական նախարարը, 30 Օգոստոս 1926 UII 23222 հրամանագրով, կ'արտօնէ որ դուք քննութիւն տալու պարագային անգլիերէնը հայերէնով փոխարինէք։

Ուրեմն յուսալի է, որ ապագայ սերունդին մէջ այլեւս քիչ հանդիպինք հայ գիտականներու եւ տօքթօրներու, որոնք հայերէն չգիտնան եւ այս կամ այն կերպ չքմեղանան։

Պերլին Պ. Ց.

ՈՎ ՈՐ ՎՃԱՐԷ ԱՆՈՐ ՀԵՏ

Իվիվան Քաց, գերման համայնավար եւ անդամ Րայխսթակին, որ վտարուեցաւ վերջերս, իր թերթին մէջ կարգ մը մերկացումներ կ'ընէ պոլշեւիկեան բարքերու մասին։ Կը բացատրէ թէ ինչո՛ւ համար գերման համայնավարութեան վարիչները Սթալինի կողմը բռնեցին Զինովիէվի դէմ, մինչդեռ իրենց կուսակիցներուն ստուար մեծամասնութիւնը Զինովիէվի հետ է։

«Գերման խմբակցութիւնը քաջութիւնն ունեցաւ Մուժիկներու թագաւորին, Սթալինի կողմը բռնելու, որովհետեւ այս վերջինը միլիոններ ունի իր ձեռքին տակ։

«Գերման համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն Սթալինի կողմը բռնեց, յեղափոխութեան դէմ։ Բայց կուսակցութեան մեքենան եւ գործադիր կոմիտէն քաղաքական օրկաններ չեն, այլ սեղաւաւորական։ Անոնք կ'ապրին եւ կը մեռնին համաձայն Մոսկուայի միլիոններուն։ Գերման համայնավար կուսակցութենէն աւելի քան հազար պաշտօնեաներ պիտի կորսնցնեն իրենց հացը, եթէ Սթալին դադրեցնէ դրամը։ Անոնք կ'աշխատին անոր համար որ դրամ կուտայ, Զինովիէֆ ըլլայ թէ Թրոցքին կամ Սթալին։ Անոնք որ եւ է սկզբունք չունին. կամ աւելի ճիշդը՝ մէկ սկզբունք ունին.— Ամսական 700—1000 մարք, որ լաւագոյն է քան ամսական 50 մարք նպաստ անգործներուն։

⁂ Քացի հետ արտաքսուած գերման համայնավարները, Տիկ. Ռութ Ֆիշըր, Մասլով, Քորշ եւլն. նոր խմբակցութիւն մը կազմելով, կոչ մը ուղղեցին կուսակցութեան անդամներուն։

Կոչը կ'ըսէ թէ Ռուսիոյ եւ Գ. Միջազգայինի այսօրուան վարիչները որոշած են հաշուեյարդարի ենթարկել Եւրոպայի համայնավար կազմակերպութիւնները։ Կոչը ստորագրած են նաեւ համայնավար կուսակցութեան 700 պաշտօնեաներ։ Նոր եւ աւելի կարեւոր հերձուած մը կը սպասուի կուսակցութեան մէջ, որ այսօր հազիւ 50 հազար անդամ ունի, մինչդեռ քանի մը տարի առաջ կէս միլիոն կը հաշուէր։

⁂ Ռուս կոմկուսին 15րդ համագումարը, որ տեղի պիտի ունենար Հոկտ. 15ին, յետաձգուեցաւ 25ին։

Այս յետաձգման շնորհիւ, Կեդր. կոմիտէն պիտի կրնայ ամէն միջոց ձեռք առնել որպէսզի ընդդիմադիրները կարելի եղածին չափ տկար ըլլան ժողովին մէջ։

Մաքրագործում մը կը շարունակուի։ Նոր եւ ցնցող արտաքսում մը տեղի ունեցաւ։ Սմիլնոֆ, անդամ պետական տնտեսական ծրագիրներու վարչութեան, վտարուեցաւ։ Այս մարդը կը պատկանէր հին լենինեան պահակախումբին եւ խիստ կարեւոր դիրքեր գրաւած է խորհրդային վարչութեան մէջ։ Կը մեղադրուի թէ գաղտնի ժողով մը սարքած է Մոսկուայի մէկ արուարձանին մէջ եւ «խռովարարական» ճառեր խօսած։ Վերստուգիչ յանձնաժողովին առջեւ հանչուելով, այնտեղ ուժգնօրէն քննադատեց կուսակցութեան վարչութիւնը։

Միւս կողմէ պաշտօնանկ եղաւ երիտասարդ կոմունիստներու միութեան քարտուղարը, Վոնեռվիչ, որ փորձած էր Զինովիէվի ի նպաստ հոսանք մը յառաջ բերել արտասահմանի մէջ։ Ֆրանսացի համայնավար մը տեղեկացուցած է այս դաւադրութիւնը։

Կեդր. կոմիտէի գիտական հանդէսին՝ «Պոլշեւիկ»ի մէջ հրատարակուած է նախկին գործավար Շլեափնիքովի մէկ յօդուածը։ Շլեափնիքոֆ, որ ընդդիմադիր է, կը պաշտպանէ Բագուի բանւորական խումբը եւ անոր վարիչ Մեդվեդեվը։ (Այս խմբակցութիւնը պահանջած էր դադրեցնել արտասահմանի բանւորական կազմակերպութիւնները պառակտելու, անոնց դրամ բաշխելու գործերը եւ աւելի իրապաշտ քաղաքականութեան մը հետեւիլ Ռուսիոյ մէջ, զիջումներ ընծայելով անհատական նախաձեռնութեան եւ օտար դրամագլուխին։) Շլեափնիքոֆ կը յայտարարէ թէ «Փրավտա» սխալ մեկնած է իրենց տեսակէտը, բանավէճ յարուցանելու համար եւ ուժգնօրէն կը յարձակի Կեդր. Կոմիտէի անդամներուն վրայ։ Թերթին խմբագրութիւնը կ'ըսէ թէ կուսակցութեան մեծամասնութիւնը պատրաստ է եւ պայքարը մօտալուտ։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐԸ

Անցեալ ձմեռ Ռուսիոյ մէջ անձնասպան եղաւ երիտասարդ բանաստեղծ Սէրժ Եսէնին, որուն երկրորդ կինը եղած էր յայտնի պարուհի Իզատօրա Տունքան։ Ներկայիս ժառանգական դատը կը տեսնուի Մոսկուայի մէջ։

Սովետական օրէնքներուն համաձայն, ամէնէն առաջ ժառանգութեան իրաւունք ունին օրինաւոր զաւակները, յետոյ կուգան մեռնողին տան մէջ բնակող ծնողները, որոնց ապրուստը կը հոգար մեռնողը։

Բանաստեղծ Եսէնինի ժառանգորդները բազմաթիւ են. Սինայտա Մէյէրհօլտ-Ռայխի հետ իր ամուսնութենէն ունի երկու զաւակներ. ամուսնութենէն դուրս օրինապէս ճանչցուած երկու զաւակներ եւս ունի. կան նաեւ իր ծերունի հայրն ու մայրը եւ երկու քոյրերը, զորս կ'ապրեցնէր։ Ասոնցմէ զատ կայ նաեւ բանաստեղծին վերջին կինը՝ ծնեալ կոմսուհի Սօֆիա Թօլսթոյ, որուն հետ ամուսնացած էր Եսէնին՝ առանց ամուսնալուծուելու Իզատօրա Տունքանի հետ։

Եսէնինի ծնողքը դատարանին առջեւ յայտնեցին թէ իրենց զաւակը երկու կին ունէր. եւ թէ իր երրորդ ամուսնութիւնը կոմսուհի Թօլսթոյի հետ բացարձակապէս ապօրէն էր, հետեւաբար կոմսուհին որ եւ է իրաւունք չունի բանաստեղծին գրական ժառանգութեան մէջ։

Դատաւորը երկար քննութիւններէ վերջ հաստատեց թէ Եսէնինի եւ կոմսուհիին ամուսնութիւնը օրինական էր։ Այս վճիռին վրայ, դատը աւելի ուշագրաւ հանգամանք ստացած է եւ ամէն մարդ կը սպասէ վերջնական դատավճիռին։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

87.— ԱՎԻՆԵՕՆ

Ավինեօն՝ Վօքլիւզի նահանգին կեդրոնը՝ կը գտնուի Մարսէյլ—Լիօն գծին վրայ։ Մեծ քաղաք է 45 հազար բնակչութեամբ։

Հոս միակ Հայ մը կայ, 1923էն ի վեր, որ միշտ կայարանը կ'երեւայ ձեռնակառքով մը եւ ուտելիք կը ծախէ ճամբորդներուն։ Օրավարձքով աշխատող կիլիկեցի մըն է։

Շուրջ 3-4 ամիս առաջ հայ անգործ դերձակ մը, հոս գործ գտնելով եւ գոհ իր վիճակէն, ուրիշ երկու դերձակներ եւս բերել կուտայ Մարսէյլէն, որոնք եւս գոհ են ու կ'աշխատին։ Կան երկու հացագործ եւ երկու շինութեանց մէջ աշխատող բանւորներ։ Այս հաշուով այժմ Ավինեօնի մէջ կան 13 հոգի, որոնց 6ը ամուրիներ, երկու ընտանիքով, երեք զաւակներով։

Գործաւորական մեծ հաստատութիւններ չկան։

Շատ հաւանական է որ այս գաղութը ընդարձակուի, մէկը միւսը քաշելով։

Նկատելի է որ երբ ո եւ է անգործ Հայու մը Հայ չգտնուած քաղաք մը կ'առաջարկենք երթալ աշխատելու, կը դժկամակի, խորթ կուգայ իրեն իր շուրջի հայկական մթնոլորտը ձգել ու հեռանալ։ Սակայն անգործութեան սպառնալիքէն մղուած, բախտ փնտռել կ'ելլէ Հայ չգտնուած տեղեր եւ անգամ մը որ հաստատուի եւ գոհ մնայ, կը սկսի իրեն քաշել իր ծանօթներն ու ազգականները, որովհետեւ միակ հայ շունչն ու սիրտն է որ կը մխիթարեն զինքը։ Այսպէս եղած է եւ Ավինեօնի մէջ։

Բոյնէն քշուած կռունկներ կ'երթա՜ն ու կ'երթա՜ն... իրարու ետեւէ քաշելով, մէկը միւսին ձայն տալով...։

Անցորդ

88.— ՓԷՐԹՈՒԻ (ՎՈՔԼՈՒԶ)

Մարսէյլէն 60 քիլոմէդր հեռու գիւղաքաղաք մըն է. օդը ջուրը մաքուր եւ մեր երկիրը կը յիշեցնէ իր գեղեցիկ պարտէզներով ու այգիներով։ Ժողովուրդին հին խաւը կ'ապրի նահապետական կեանք մը, նման մեր հայրենի երկրին աշխատասէր ու առաքինի ժողովուրդին։

Բացի խղանների գործարանէ մը, ուրիշ աշխատանոցներ չգտնուելով, Հայերը շատ քիչ համեմատութեամբ տեղաւորուած են հոս։ Միայն 25 հոգի ենք։ Չորս ընտանիքներէ երկուքը իրենց ազատ գործը ունին. եւ կը զբաղին կօշկակարութեամբ եւ դերձակութեամբ, մնացածները կ'աշխատին զանազան գործերու՝ պարտէզներու եւ ագարակներու մէջ։ Կան 7-13 տարեկան վեց պզտիկներ՝ երեք մանչ երեք աղջիկ որոնք ֆրանսական դպրոց կը յաճախեն եւ հայերէնը բոլորովին մոռցած են. թէեւ ընտանիքները բոլորն ալ հայախօս են։ Ապրուստը համեմատաբար աւելի սուղ է։ Բոլորս ալ իրարու մօտ կ'ապրինք, կը յիշենք միշտ անցեալը, եւ ապագայի լաւ յոյսերով կ'անցընենք մեր պարապ ժամանակները։

Լ. Փայլակ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱ՞Ծ

Քիչ անդին կը հրատարակենք Աթէնքի մեր թղթակցին հաղորդած տեղեկութիւնները, ներգաղթի խայտառակութեանց մասին։

Երէկուան թղթաբերով հասած «Ալիք»ի մէջ կը կարդանք հետեւեալ նոր տեղեկութիւնը.

Հաւաստի աղբիւրէ մը մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Հելլէն կառավարութիւնը, հայ գաղթականներու դէպի Պաթում փոխադրութեան համար որոշած է տրամադրել «Թէմիսթօկլէս» շոգենաւը։

Բայց նկատի ունենալով, որ «Թէմիսթօկլէս» կրնայ աւելի քան 3000 հոգի ճամբորդ փոխադրել, կառավարութիւնը պայման դրած է 3000 հոգի մէկ անգամէն փոխադրել։

Միւս կողմէն ծանօթ է որ խորհրդային իշխանութիւնները տրամադիր են միայն 1000 հոգի փոխադրել առաջին առիթով, այնպէս որ, այս մասին կարելի չէ եղած համաձայնութիւն մը գոյացնել՝ կառավարութեան եւ Ներգաղթի ներկայացուցիչներուն միջեւ։

Կ'իմանանք, որ դիմումներ կատարուած են Մոսկուա, որպէսզի միանուագ 3000 հոգի փոխադրելու արտօնութիւն ստացուի։ Այս արտօնութիւնը գալէն յետոյ միայն կարելի պիտի ըլլայ օգտուիլ Հելլէն իշխանութեանց տրամադրած շոգենաւէն։

Նկատի ունենալով կառավարութեան ցոյց տուած այս աջակցութեան առաւելութիւնները, կը կարծուի թէ պիտի սպասուի նոր 2000 հոգիի արտօնութեան, որ չգիտցուիր թէ երբ կուգայ։

Ցամենայն դէպս, կարելի է յետաձգուած նկատել առանձին հազարեակի մը առաքումը, ցնոր տնօրինութիւն, գուցէ մինչեւ 2—3 ամիս։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՑԱՂԹԱԿԱՆ

Կիրակի ժամը 3ին Արժանթէօյլի մարզադաշտին վրայ մօտ 900 հայ եւ ֆրանսացի բազմութեան մը ներկայութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Առաջին խումբը իր ամբողջական կազմով մրցեցաւ S. G. Argenteuilի առաջինին հետ։ Խաղը սկսելէն 5 վայրկեան վերջ մերինները շահեցան խաղին միակ նշանակէտը։ Մեր յառաջապահները չկրցան օգտուիլ միջնապահներու տասնեակ մը փասերէն։ Պաշտպանողականը յաջող էր։

Անցեալ տարի նոյն խումբին հետ 1—1 հաւասար մնացած էին։

⁂ Կիրակի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պէլվիլի Մասնաճիւղի ֆութպօլի Ա. խումբը յաղթեց՝ U. S. Galeries-Lafayetteի Ա. խումբին 0ի դէմ 3ով։ Պէլվիլի խումբը շատ լաւ խաղ մը ունեցաւ։ Հայերու ի նպաստ «փէնալթի» մըն ալ շնորհուեցաւ։

Մասնաճիւղի Բ. խումբն ալ յաղթեց՝ Morvan Sporting Clubի պահեստի խումբին, 0ի դէմ 1ով։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ Կոստան Զարեան Հոլանտա գնաց, Արուեստի ընկերութեան հրաւէրով, շարք մը դասախօսութիւններ տալու համար զանազան քաղաքներու մէջ, հայ արուեստի եւ գրականութեան մասին։

Ընդդիմադիրները միշտ կը գործեն

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ ընդդիմադիրներուն պետերը, Թրոցքի, Զինովիէվ, Ռատէք, Փիաթաքօֆ, Սմիլկա, եւ Սափրանօֆ ժողով գումարելով Մոսկուայի օդանաւորդներու մէկ գործարանին մէջ, սկսեր են խորհրդակցիլ, հակառակ կուսակցութեան որոշման: Գործարանին բանուորները լսելով այս գաղտնի ժողովը, բանաձեւ մը հանած են, որով կը մեղադրեն ընդդիմադիրներուն ընթացքը: Մոսկուայի կոմիտէն ալ պահանջած է կեդր. կոմիտէէն, միջոցներ ձեռք առնել անսաստողներուն դէմ:

Պոլշեւիկներու համագումարին յետաձգումը զանազան կասկածներու տեղի տուած է: Կ'ըսուի թէ ընդդիմադիր պետերը կա՛մ պիտի ձերբակալուին, եւ կամ անփսաս վիճակի մէջ պիտի դրուին:

Կացութիւնը Սուրիոյ մէջ

Համայնավար «Իւմանիթէ», որ մասնաւորապէս կ'արծարծէ սուրիական շարժումը, փառաբանելով Սուլթան էլ Աթրաշն ու Տոքթ. Շահպէնտէրը, կը գրէ թէ ապստամբութիւնը ոչ թէ սանձուած, այլ ամրապնդուած է: «Անցեալ Օգոստոսի վերջերը համաժողով մը գումարուեցաւ Էլ Ազրավի մէջ, որ ազգային կառավարութիւն մը ընտրեց: Բոլոր ապստամբական խմբակները ընդունեցին միակ հրամանատարութեան սկզբունքը: Եւ անմիջապէս կանոնաւոր բանակ մը կազմուեցաւ, հրամանատարութեամբ Րաշիտ պէկ Թալիքի, որ մեծ դեր կատարած է Սուլթան էլ Աթրաշի հետ: Րաշիտ պէկ Թալիք, նախապէս Հալէպի կուսակալ եղած է: Զօրաշարժը կ'աճի օրէ օր եւ կանոնաւոր, քաջամարտիկ եւ լաւ սպառազինուած զինուորներ կ'աւելնան: Այսպէս մեթոտիկ եղանակով կազմակերպուած Սուրիոյ ազգային ապստամբութիւնը կրնայ յուսալ թէ շուտով ծովը պիտի թափէ եւրոպական աշխարհակալութիւնը եւ անոր սպասաւորը, ֆրանսական զինապաշտութիւնը»:

⁂ Սուրիոյ նորընտիր մարզպան Պ. Փօնսօ Երկուշաբթի իրիկուն մեկնեցաւ դէպի Պէյրութ:

Պարտքերու խնդիրը

Ամերիկայի պահանջի խնդիրը օրուան հարցն է, որովհետեւ խորհրդարանի բացումը մօտեցաւ եւ օրակարգի առաջին հարցերէն մէկն է Պէրանժէ-Մէլլըն համաձայնութեան վաւերացումը: Կիրակի օր Ալանսօնի մէջ հացկերոյթի մը պահուն, Երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնաժողովի պարտքերու բաժնի տեղեկաբեր Ատրիէն Տարիաք խօսեցաւ կարեւոր ճառ մը, որուն մէջ ըսաւ. «Իրողութիւն է որ պարտք ունինք թէ՛ Անգլիոյ եւ թէ Ամերիկայի, ուստի խնդիրը այն չէ թէ այդ պարտքերը կը ճանչնա՞նք թէ ոչ: Մեր ո՛չ մէկ վարչապետը ուրացաւ զանոնք: Ֆրանսական խորհրդարանին առջեւ երկու խնդիր կը ներկայանայ. կա՛մ պարզապէս մերժել Ուաշինկթընի համաձայնութիւնը եւ մենք մեզ դնել ըմբոստ պարտականի տեղ, եւ կամ վաւերացնել զայն կարգ մը վերապահումներով, օրինակ ապահովութեան մասին աւելի բացորոշ պայմաններ պահանջելով:

Ասոնցմէ զատ կայ նաեւ երրորդ ճամբայ մը. այն է միջդաշնակցային պարտքերը լուծելու խնդիրը ամբողջութեամբ ներկայացնել Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւարարութեան եւ կամ միջազգային դատարանի մը կարգադրութեան:

Իտալիա եւ Եէմէն

Գրած էինք թէ Իտալիա դաշնագիր մը կնքած է Եէմէնի հետ: Ահա՛ գլխաւոր գիծերը.— 1.— Իտալիա կը ճանչնայ Եէմէնի քաղաքական եւ ամբողջական անկախութիւնը ինչպէս նաեւ իր վեհապետը: 2.— Երկու կառավարութիւնները յանձն կ'առնեն զիւրացնել առեւտրական փոխանակութիւնները երկու երկիրներուն միջեւ: 3.— Եէմէնի կառավարութիւնը փափաք կը յայտնէ Իտալիայէն ներածել այն նիւթերն ու մասնագէտները, որոնք կրնան օգնել Եէմէնի տնտեսական զարգացումին: 4.— Երկու երկիրներու վաճառականները չպիտի կրնան արգիլուած ապրանքներու առուծախ ընել: Այլապէս անոնք պիտի գրաւուին: 5.— Դաշնագիրը տասը տարի պայմանաժամ պիտի ունենայ:

Անգլիոյ Կայսերական Խորհրդաժողովը

Հոկտ. 19ին Լոնտոնի մէջ կը գումարուի Մեծն Բրիտանիոյ կայսերական խորհրդաժողովը: Բոլոր գաղթավայրերէն պատուիրակներ սկսած են հասնիլ: Օրակարգի ամէնէն կարեւոր հարցը այն է որ անգլ. գաղթապետութիւնները (Տօմինեօն) կ'ուզեն դիւանագիտական ներկայացուցիչ ունենալ այն երկիրներուն մէջ ուր մասնաւոր շահեր ունին: Նոր դեսպանները անգլիական դեսպանատուները պիտի նստին: Աւստրալիոյ վարչապետ Պրիւս Մարսիլիա հասնելուն մամուլին յայտարարեց թէ Լոնտոնի մէջ խորհրդակցութեան նիւթ պիտի դառնան գաղթավայրերու յարաբերութիւնները մայր երկրին հետ: Անջատողական շարժման մասին խօսք չի կրնար ըլլալ, բոլոր գաղթավայրերը խորապէս կապուած են մայր երկրին: Ամէն գաղթապետութիւն իր սեփական կառավարութիւնը ունի, կերպով մը անկախ, միաժամանակ անքակտելի կերպով կապուած մնալով կայսրութեան հետ: Բայց այս աւանդական կապը պատճառ չէ որ աւելի լայն ինքնավարութիւն չպահանջենք: Մենք Աւստրալիացիներս, ինչպէս նաեւ Քանատացիները, կը պահանջենք որ աւելի մեծ ազատութիւն տրուի մեզ, որպէսզի մենք կարենանք մեր գործերը կարգադրել մեր հասկցածին պէս, առանց հեռանալու Մեծն Բրիտանիոյ հանդէպ մեր հաւատարմութենէն:

Հինգ օրուան աշխատանք

Ամերիկեան Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, որ ներկայիս Տիթրոյիթի մէջ համաժողով կը գումարէ, իր օրակարգին վրայ ունի շաբաթական հինգ օր աշխատելու հարցը, զոր Ֆորտ մտցուց վերջերս իր բոլոր գործարաններուն մէջ: Դաշնակցութեան նախագահ Կրինի կարծիքով այս բարենորոգման շնորհիւ բանուորները առողջ պիտի մնան և Ամերիկա պիտի պահէ իր առաջնակարգ տեղը ճարտարարուեստի աշխարհին մէջ:

Համաժողովը միաձայնութեամբ վաւերացուց այս առաջարկը: Քուէարկութեան մասնակցեցան 107 աշխատաւորական միութեանց ներկայացուցիչները: Երեքուկէս միլիոն բանուորներ պիտի օգտուին, եթէ գործատէրերը չհակառակին:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի ընկ. ընդհ. ժողովը այս երեկոյ ժամը 9ին, Գաֆէ Ռօշէի մէջ, 128, Պուլըվար Սէն Ժէրմէն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Միասին ունենալ անդամատետրերը:

Հ. Յ. Դ. Անիէռի «Եռագոյն» խումբի ընկերական ժողովը՝ 8 Հոկտ. ժամը 8ին, Café de Bourguignonի սրահը: Կը հրաւիրուին մասնակցիլ նաեւ նոր ընկերները իրենց վաւերաթուղթերով,

ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը՝ Կիրակի, 10 Հոկտեմբեր ժամը 2.30ին Ռոստոմի սրահը, 131, Fbg. du Temple:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան Միութեան դասախօսական ժողովը՝ 10 Հոկտ. Կիրակի առաւօտ: Պիտի դասախօսէ ընկ. Փօղոս Հիւսեան: (Գրադարանի բացման հանդէսը յետաձգուած է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ազապի Խաչիկեան և զաւակը, ինչպէս նաեւ Գեւոնեան, Հարիկեան և Քիթապճեան ընտանիքները իրենց խոր շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք ներկայ գտնուեցան վաղամեռիկ՝

ՕՐ. ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՉԻԿԵԱՆԻ

յուղարկաւորութեան եւ անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

«Յառաջ»ի եւ «Մարմարա»ի գործակալն է Գեղամ Ծերիկեան, Poste Restante, Marseille.

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ կը հրաւիրուի Տիկ. Խ. Գարաճեան, ընտանեկան նամակ մը ստանալու համար:

ԱՖԻՕՆ - ԳԱՐԱՀԻՍԱՐՑԻՆԵՐՈՒՆ

Լիօնի Աֆիօն-Գարահիսարցիները նկատի ունենալով Ֆրանսայի զանազան մեծ ու պզտիկ քաղաքներուն մէջ հաստատուած հայրենակիցներու միջեւ կապ հաստատելու պէտքը, կազմեցինք «Աֆիօնի Հայրենակցական Միութիւնը»:

Կը հրաւիրենք բոլոր քաղաքացիները որ հաճին իրենց բնակավայրը եւ ընտանեկան անդամներուն անունը, մականունը եւ տարիքը իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Union Patriotique d'Afion. 19, Rue Pasteur, Lyon (Rhone).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՊՕԼԻՆ, Գ. Զ.— Ղրկել Մանուկ Ալանեան անունով:

ԱԹԷՆՔ, Մարգոս.— Կրնաք գրել ամէն նիւթի վրայ, առանց շատ ուշացնելու:

ՊԵՐԼԻՆ, Պ. Ֆ.— Շատ սիրով:

ՊԵՐԼԻՆ, Գ. Շ.— Ղրկեցինք նոր բաժանորդներուն:

ՓԼԸՐԹԻՒԻ, Լ. Մ.— Ստացանք 20 ֆրանք:

ԺԸՆԵՒ, Ա. Խ.— Այստեղ միայն ֆրանսերէնը կայ: Կարելի է փնտռել «Դրօշակ»ի գրադարանը, ուր կը գտնուի ամբողջական հաւաքածոն: Հինգ ֆրանքը ձեր եղբօր յանձնեցինք:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Կ.— Ստացանք 20 ֆրանք: Կը ղրկուի:

ՓՈՆԹ-Ա-ՄՈՒՍՈՆ, Ս. Պ.— Նոյնպէս:

ԼՕՐԻԹ, Զ. Է.— Նոյնպէս:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ցարութիւն Թաշճեան կը փնտռէ իր հօրեղբայրը Յակոբ Վարդապետ Թաշճեան (կարպիս) որ ընդհանուր պատերազմին մերսինի կը գտնուէր, իսկ յետոյ լուր առնուած չէ: Կը խնդրուի լուր ունեցողներէն տեղեկացնել Թերթիս գրաշարներէն Ցարութիւն Թաշճեանի:

— Վաղարշակ Պարսիկեան, նախկին արմաշական, որ կը կարծուի Ատիս Ապապայի մէջ գտնուիլ, եւ Մխսաք Էժտէհարեան, նախկին լէգէոնական, Ֆրանսայի մէջ: Տեղեկացնել Շ. Նարդունիի, «Յառաջ»ի հասցէով:

— Եղիսաբեթ Լեւոն Թաշճեան Պաստեղեան կը փնտռէ եղբայրը Ցարութիւն Պաստեղեանը որ Հալէպ ըլլալ կը կարծուի, ինչպէս նաեւ հօրեղբօր որդին Յակոբ Էշխեղղողեան որ Պէյրութէն Ամերիկա անցած է: Տեղեկացնել «Յառաջ»ի:

— Մնացական Սէտէֆեան Կարնոյ Ջիթող գիւղացի: 915էն ի վեր անյայտ է. կ'ենթադրուի Ռուսաստան կամ Կովկաս ապաստանած ըլլալ. զինքը կը փնտռեն մայրը, քոյրը, եւ եղբայրը, տեղեկացնել եւ ստանալ 500 ֆրանք նուէր Movses Séféfian, Rue Duguesclin 236 Lyon, France.

— Բնիկ Տէնտիլցի Կարապետ Օհաննեան կը փնտռէ իր հօրեղբօր որդին Գառնիկ Օհաննեանը և Իսահակ Արսլանեանը, որոնք կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուին: Գրել Հ. Մաճառեանի, 39 Rue de l'Oreillon; Paris (11).

— Լութֆիկ Քէշիշեան կը փնտռէ իր քեռին՝ Պենոն Կիւլեանը որ հիւսիսային Ամերիկա կը գտնուէր 3 տարի առաջ: Իմացնել L. Kechichian, 2 Rue de Maronete, Paris 20: Կը խնդրուի Հայրենիքէն և Ասպարէզէն արտատպել:

— Կը փնտռուի Հաճընցի (Հաճի) Գրիգոր Խրիմեանը, որմէ իզմիրի աղէտէն ի վեր լուր չկայ: Ստոյգ տեղեկութիւն տուողին տարուան մը «Յառաջ» կը նուիրուի, իսկ ողջութեան լուրը տուողը պիտի ստանայ 500 ֆր. նուէր: Կը խնդրուի Կ. Պոլսոյ եւ Յունաստանի Թերթերէն արտատպել: Տեղեկացնել.— Եղբօրը Ա. Խրիմեանին Etablissement H. Pellet, Vienne (Isère) France.

— Կը փնտռուի Միշէլ Ֆրանքլէն Պօյաճեան որու վերջին հասցէն էր 12 Rue 14 Juillet, La Houille, la Carrière sur la Seine. Իր մասին գիտցողներէն կը խնդրուի մարդասիրաբար հաղորդել կաթող. պատրիարքութեան 80 Avenue Péreire, Asnières (Seine).

— Կը փնտռուի նաեւ բնիկ Շապին-Գարահիսարցի Տիկ. Սաթենիկ Գասպարեան, ծնեալ Նուլեան, որ Հայ կաթոլիկ պատրիարքարանին կողմէ Ֆրանսա ղրկուած է իբր գաղթական: Իր մասին գիտցողներէն կը խնդրուի մարդասիրաբար հաղորդել վերի հասցէին:

— Եօզղատի Ղարաեաղուպ գիւղէն Հայկանուշ Կիրակոսեան, մայրը Սէֆէրեան, կը փնտռէ եղբայրը Պարոյր որուն Յունաստան գտնուիլը լսուած է:

Իմացնել M. Pascal Derboghossianի, 1 Rue de Constantine, Toulouse (France). Կը խնդրուի Աթէնքի «Նոր Օր»էն եւ Սելանիկի «Ալիք»էն արտատպել,

— Կը փնտռուի Տիկ. Անժէլ Ալպուղէթեան (ծնեալ Միրիճանեան) Տրապիզոնցի: Հասցէն իմացնել Յառաջի միջոցով Տ.քթ. Ե. Խ.ի:

ԿԱՀԱԳՈՐԾ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կահագործութենէ հասկցող երեք գործաւորներու պէտք կայ: Դիմել ՊՕՂՈՍ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ, 12, Rue Marcel-Sembat. Montreville (Seine).

Կ'ուզուի լաւ կարուհի մը գոհացուցիչ վարձատրութեամբ: Դիմել խմբագրատուն:

ՎԱՐՁՈՒ ՍԵՆԵԱԿ

Առաջին յարկ անկիւնի վրայ և առանց ընտանիքի տան մը մէջ: Դիմել Fabrique Orient Moderne 51-53 Boul. Aug. Blanqui, Métro: Corvisart.

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ

Րիւ Լաֆայէթի մօտերը, կեդրոն տեղ, երեք սենեակէ և մէկ խոհանոցէ բաղկացած յարկաբաժին մը վարձու է մեկնումի առիթով: Յարմար է բժիշկի, ատամնաբոյժի, փաստաբանի եւն.ի համար: Պայմանները հասկնալու համար դիմել Պ. Գ. Զամիչեանի, 14 rue Cadet:

ՍԱԿԱՐԱՆ

5 Հոկտեմբեր 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.
Սթերլին,	L. St.	171
Տոլար,	Dollar	35
Մարք (ոսկի)	Mark	8
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	18
Թրք. ոսկի	» or	152
Մէճիտիէ	Médjidié	12
Լէվա 100 հատը	Léva	25
Տրախմի »	Drachme	42
Լիր »	» Lire	134
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	96
Զուից. »	Frc. Suisse	679
Լէյ 100 հատը	Ley	18
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	170

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	4990
» II	»	2900
» III	»	2500
Թուրքիոյ երկաթղ.	Lots turcs	170

Le Gérant : H. TEURNIER

Imp. MASSIS

208bis, Rue Lafayette Paris(10)

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,
JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).
Հեռաձայն՝ Nord 57-82
Մեթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան		10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՈՒՐԲԱԹ
8
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1926
8 OCTOBRE 1926
On reçoit des annonces en français et en arménien.

Բ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 186 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԶԳՈՅՇ! ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ՆՈՐ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ ՏՐՈՒԵՑԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԵՍՏ, ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԵՒ ՆԵՐԴԱՇՆԱԿ

Ամերիկահայ թերթերէն քաղելով, այսօր կը հրատարակենք Մալաթիոյ Հայրենակցական Միութեան (Կրթասիրաց) 23րդ պատգմ. ժողովին որոշումները:

Ամիսներ առաջ, այդ Հայրենակցականն ալ պատուիրակութիւն մը ղրկած էր Երեւան, «Նոր Մալաթիա»ի մը հիմերը դնելու համար: Պատգմ. ժողովի որոշումէն կը հետեւի թէ՝ այդ ծրագիրը մէկդի դրուած կամ յետաձգուած է, իբրեւ անգործնական եւ առ այժմ պիտի շինուին միայն հինգ տուն եւ կօշիկի գործարան մը: Այս ծրագրին համար, որ պիտի գործադրուի առաջիկայ տարուան ընթացքին, վարկ սահմանուած է 30,000 տոլար, թէեւ Մալաթիոյ Կրթասիրացը 160,000 տոլար դրամագլուխ ունի, ինչպէս կը հաւաստեն երազեկներ:

Վերջերս տեղական թերթ մը կը գրէր թէ Արաբկիրի Հայրենակցականը, որ եռանդով գործի սկսած էր «Նոր Արաբկիր» մը շինելու համար, կէս ճամբան կանգ առած է, կամ առ նուազն ծրագրի վերաքննութիւն պիտի կատարէ:

Ուրեմն, նահանջ մը տեղի կ'ունենայ: Նահանջ մը՝ ոչ թէ շինութիւններէն հրաժարելու, այլ խոշոր ծրագիրները թեթեւցնելու եւ իրագործելի դարձնելու:

Իսկապէս, շատ բանաւոր է այս վերաքննութիւնը:

Մենք թուանշան չունինք աչքի առջեւ, ստուգելու համար թէ ի՛նչ կ'արժէ նոր աւան մը Հայաստանի մէջ: Ակներեւ է որ շատ մը որոշումներ տրուած են առաջին խանդավառութեան տակ, առանց գործնական հաշիւներու: Յետոյ, նկատելի է որ նոր աւաններու վայրերը կ'ընտրուին Երեւանի բոլորտիքը, եւ քաղաքի ծրագրով: Քիչ կը խորհուի լքուած և քանդուած գիւղերու, կամ գիւղական վայրերու մասին: Կը թուի թէ Հայրենակցականները աւելի շատ ճարտարարուեստական գործեր կը հետապնդեն եւ այդ ուղղութեամբ ծրագիրներ կը պատրաստեն: Փորձը ցոյց կուտայ որ այդ պարագային դժուար է իրականացնել «նոր» քաղաքներու ծրագիրները: Գործը կէս ճամբան կը մնայ, կամ Հայաստանի կեդրոնը կը զարգանայ ի վնաս գաւառական, գիւղական ամայի շրջաններուն, որոնք այնքան կարօտ են վերաշինութեան:

Մեր նպատակը չէ նոր ծրագիր առաջարկել հիններուն տեղ: Հայրենակցականներուն կատարած ուսումնասիրութիւններն ու փորձառութիւնները կրնան սրբագրել շատ մը թերութիւններ: Միայն թէ՝ Մալաթիոյ բանաձեւին վրայ, — համագործակցաբար վարել հայրենիքի վերաշինութեան գործը — կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել կարեւոր կէտ մը:

Ամերիկահայ թերթերը կէս միլիոնէն մինչեւ մէկ միլիոն տոլար կը հաշուեն 140 հայրենակցական Միութիւններու դրամագլուխը, կամ գոնէ կարողութիւնը: Արդ, եթէ անպատճառ նոր քաղաք մը պիտի շինուի, գործարաններով եւ ապրելու յարմարութիւններով, կարելի է այդ ծրագիրը իրագործել հաւաքաբար: Արդէն ճամբայ ելած Հայրենակցականները թող իրենց եռեւէն քաշեն միւսներն ալ: Թող իւրաքանչիւրը տրամադրէ դրամագլուխ մը, իր համաձայն նիւթական կարողութեան, և շարունակուի արդէն հիմնադրուած քաղաքը: Այդ պարագային կը սրբագրուին տեղական հայրենասիրութեան վրիպումներն ալ: Ինչ կը վերաբերի իր նահանգին կամ քաղաքին անունը յաւերժացնելու անմեղ փառասիրութեան, կարելի է նոր քաղաքին թաղերը կամ փողոցները կոչել նահանգներու, քաղաքներու անունով,— Արաբկիր, Մալաթիա, Խարբերդ, Ակն եւն.: Եւ յետոյ չմոռնանք որ տակաւին առկախ կը մնայ Հայաստանի սահմաններու խնդիրը: Այսօր թիզ մը հող չունինք արեւմտեան (թրքական) Հայաստանէն, եւ յառաջիկային աւելի ընդարձակ սահմանի վրայ կրնան շինուիլ բուն յիշատակաւանները:

Այսպիսի ծրագրով մը, թէ բարոյական կապը կը զօրանայ, իսկապէս գործակցութիւն հաստատուելով, թէ աշխատանքը շուտ կ'արդիւնաւորուի, եւ թէ շատ մը պահանջներ գոհացում կը ստանան: Մեր հասկցած եղանակով քաղաքի մը մէջ, Արաբկիրցին պիտի հաստատէ իր մանուսայի գործարանը, Մալաթիացին՝ կօշիկի, Սեբաստացին՝ գորգի, Վասպուրականցին՝ ոսկերչի արհեստանոցը եւլն.: Ուրիշ խօսքով, ոչ կրկնութիւններ պիտի պատահին, ոչ ալ անախորժ մրցակցութիւն, եւ ստիճանաբար պիտի գոցուին պակասները:

Այսօրուան համար անհրաժեշտը՝ ամփոփ եւ անմիջական վերաշինութիւնն է: Որքան համեստ, գործնական եւ ներդաշնակ ըլլան ծրագիրները, այնքան արագ պիտի օգտուի հայրենիքը: Եւ պիտի խնայուին աւելորդ ծախքեր:

Մանաւանդ որ, Հայրենակցականները նոր քաղաքներ ծրագրած ատեն, ամբողջութեամբ չեն տրամադրեր իրենց պատրաստ գումարները, այլ հանգանակութեան կը ձեռնարկեն այդ նպատակով:

Այս ալ կէս ճամբան մնալու կը տանի: Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

''ՍՈՍԿԱԼԻ ՏԱԳՆԱՊ,,

Պոլսոյ «Եէնի Սէս» թերթը կը գրէ թէ ծանր տագնապի մատնուած են ծխախոտ մշակողները.

«Թուրք ծխախոտի մշակութիւնը, որ երկու տարի առաջ սկսաւ, այս տարի սոսկալի տագնապի ենթարկուած է: Ընկերութիւններ, որ միլիոնաւոր ոսկիի գործառնութիւն ունէին Թուրքիոյ մէջ, ստիպուեցան իրենց գործը պակսեցնել, մասնաճիւղերը փակել և ծխախոտ չգնել: Հակայ հաստատութիւններ, որ ատենին պետութեան նման կազմակերպութիւն ունէին, այժմ կ'աշխատին մէկ երկու պաշտօնեաներով վարել գործերը:

«Ծխախոտի այս տագնապը շատ մեծ է: Աւսր հետեւանքով ծխախոտի գնումը դադրած է, գիները ինկած են, և գիւղացին ահագին վնասի ենթարկուած է:»

Թուրք թերթը այս տագնապին պատճառ կը նկատէ գերմանիոյ հաստատած մաքսը, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի դժկամակութիւնը եւ յոյներուն մրցակցութիւնը:

ԱՅԼ ԱՌԱԿ ԼՈՒԱՐՈՒՔ...

Թուրք թերթերը կը շարունակեն վախն ի վախը տրտունջներ յայտնել նոր հաստատուած տուրքերու ծանրութեան մասին: Երեւի կառավարութիւնն ալ կը զգայ որ չափը անցաւ: Ներքին գործավարութիւնը շրջաբերական մը ուղղած է, հասկնալու համար թէ նոր տուրքերը ի՛նչ ազդեցութիւն գտած են երկրին տնտեսութեան վրայ: Այս առթիւ քէմալական «Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ, Եօնուս Նատի պէյի ստորագրութեամբ.—

«Մենք քննութիւն չենք կատարած, բայց կը կարծենք թէ նոր տուրքերը վնասած են կարգ մը գործերու և անձերու: Մեզի կը հաւաստեն թէ, նոր տուրքերուն պատճառաւ գոցուած խանութներ և վաճառատուններ կան:

Յետոյ մեզի կ'ըսեն թէ նոր տուրքերը պատճառ դարձած են դրամագլուխի գաղթին: Արդարեւ, շահատուրքի ձեւը պետութիւնը պարզապէս ընկեր կը դարձնէ գործատէրերուն հետ. իսկ ասիկա հաշտ չէ ժողովուրդի մտայնութեան հետ: Յայտնի է թէ այս դրութիւնը Ֆրանսայի մէջ անգամ չյաջողեցաւ:

Մեզի կ'ըսեն նոյնպէս թէ սպառման տուրքը կը մեռցնէ կարգ մը արհեստներ, որովհետեւ ձեռքէ ձեռք՝ անդադար կ'աւելնայ: Եւ իբրեւ օրինակ կը յիշեն կարգ մը հաստատութիւններ, որ վնասուած են, ինչպէս մենք ալ գիտենք: Այս հաստատութիւններուն մէկ մասը փակուած է, միւսն ալ դժուարութեամբ կը յարատեւէ:

Եթէ բոլոր ըսուածները գրի առնենք, թերեւս այս տեսակ 5—10 յօդուած չբաւէ»:

ԴԷՊԻ ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆ

Իտալիոյ դիկտատորը Մուսոլինի, Փերուզայի համալսարանին մէջ ճառ մը խօսեցաւ հին Հռոմի նաւային զօրութեան մասին եւ եզրակացուց այսպէս.— Հռոմ զօրաւոր էր թէ ցամաքի եւ թէ ծովու վրայ, շնորհիւ երկար գոհողութեանց, անխախտ յարատեւութեան եւ անզուսպ կամքի մը: Այս առաքինութիւնները, որոնք կ'արժէին երէկ, պիտի արժեն նաեւ վաղը եւ միշտ:»

50,000 սեւ շապիկաւորներ եկած էին մօտիկ շրջաններէն՝ Մուսոլինին ծափահարելու համար: Դիկտատորը անոնց ուղղելով խօսքը, ըսաւ.

«Երբ ֆաշիզմը մէկուն հոգիին մէջ մտնէ, ա՛լ անկէ դուրս չելլեր: Այսօր չորս տարի վերջ բոլորս ալ պատնէշին վրայ ենք, պատրաստ բոլոր ճակատամարտներու: Ես կռիւ կը փնտռեմ. ես չեմ խուսափիր խոչընդոտներէ. դիմադրութիւնները փոխանակ գիս ընկճելու, աւելի խիստ, աւելի յամառ եւ աւելի անհաշտ կը դարձնեն: Ես յանձն առի նիւթական եւ բարոյական մեծութիւն տալ իտալական ժողովուրդին: Մենք ջահակիրներն ենք քաղաքական նոր դրութեան մը, քաղաքակրթութեան նոր եղանակի մը: Պատմութեան մէջ եթէ եղած է ռամկավարական, այսինքն ժողովրդական պետութիւն մը, ատիկա ֆաշիստ Իտալիանն է: Կարթագինէն մոլորակ մըն է պատմութեան երկինքին մէջ, սակայն Հռոմը շատ աւելի մեծ աստղ մըն է մեր հորիզոնին վրայ: Մենք կրնանք ընկճուիլ երբեմն, սակայն մեր հոգիները անընկճելի են: Մենք կրնանք կասեցնել մեր յառաջխաղացումը, բայց յետոյ աւելի արագօրէն կը վերսկսինք զայն:

«Ֆաշիզմը պիտի շարունակէ այդ յառաջխաղացումը մեթոտով, կորովով եւ տենչով, մինչեւ որ իր բոլոր նպատակները իրագործէ»:

Իտալական բոլոր թերթերն ալ նոյնութեամբ հրատարակած են այս կարեւոր ճառը եւ կը պահանջեն որ ատիկա առանձին հրատարակուելով բաժնուի բոլորին եւ դպրոցներուն մէջ բացատրուի աշակերտներուն հանդիսաւորապէս թէ առանց ծովու վրայ տիրապետութեան, Հռոմ չպիտի կրնար կայսրութիւն կազմել եւ տիրել:

Ժօռնալ տ'իթալիա կ'ըսէ թէ Մուսոլինի պատմութեան դրուագները յիշելով նպատակ ունեցած է հասկցնել իտալական ժողովուրդին թէ Հռոմ իր մեծութիւնը կը պարտէր նաւային անխոնջ բարգաւաճման, ինչպէս նաեւ Կարթագինէի ծովային ուժին դէմ իր յամառ պայքարին:

ՏԻԳՐԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ ՄԵՌԱՒ.— Թիֆլիսի թերթերը կը գրեն թէ Սեպտ. 13ին մեռած է «Աղբիւր - Տարազ»ի խմբագիր Տիգրան Նազարեան, որ քառասուն տարիներէ ի վեր կը գործէր եւ վերջերս Հայաստան դարձաւ Եւրոպայէն: Հանգուցեալը ծանօթ էր իր գեղարուեստական (Տարազ) եւ մանկական (Աղբիւր) հանդէսներով: Հրատարակած է նաեւ բազմաթիւ գրքոյկներ այդ ճիւղերուն մասին: 68 տարեկան էր: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Սեպտ. 16ին, Թիֆլիս:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Ներքին նախարար Պ. Ալպէր Սարօ օտարականներու մասին նոր շրջաբերական մը ղրկեց բոլոր նահանգապետներուն: Կը քաղենք էական մասերը.—

Մասնաւորաբար 27 Ապրիլ 1926 թուակիր շրջաբերական մը կը յիշեցնէ թէ օտարականները պէտք է ետ կենան հանրային խաղաղութիւնը խանգարող ամէն կարգի գրգռիչ փորձէ: Մեր օրէնքներով հաստատուած եւ երաշխաւորուած ազատութիւնները թոյլ չեն տար օտարականներուն, որ մեր հողին վրայ փոխադրեն իրենց պատկանած երկրին քաղաքական վէճերն ու կռիւները եւ խանգարեն ընդհանուր հանդարտութիւնը, բիրտ ձեռնարկներով կամ գրգռիչ ցոյցերով:

Օտարականները Ֆրանսայի մէջ ամենաբարեացակամ ընդունելութեան կ'արժանանան, ուստի եւ բոլորին ալ տիրական պարտականութիւնն է համակերպիլ հանրային կարգի սկզբունքներուն եւ խղճմտօրէն յարգել իշխանութիւններն ու հիմնարկութիւնները այն երկրին, որ իրենց այսքան ազատամիտ հիւրընկալութիւն մը կը շնորհէ:

Բացարձակ արդարութեան եւ արդարամիտ անկողմնակալութեան այս պայմանները ներկայիս չեն յարգուիր օտար խմբակցութեանց եւ մեր հողին վրայ օտար լեզուով հրատարակուող թերթերու կողմէ: Անոնք ուժգին հակաճառութիւններ կ'ընեն եւ իրարու դէմ անարգալից, սպառնական ու հայհոյալից պայքար կը մղեն: Ասոնցմէ շատեր նոյն իսկ չեն քաշուիր կարգ մը օտար անձնաւորութեանց վտարումը պահանջել, եւ կամ ընդհակառակն կանխաւ կը բողոքեն վարչական այս կարգի հաւանական միջոցներու դէմ (Ակնարկութիւն ֆաշիստ եւ հակաֆաշիստ իտալացիներու, Ծ. Խ.): Այսպիսի շարժումի մը կարելի չէ հանդուրժել եւ պէտք է անմիջապէս վերջ գտնէ:

Հանրապետական կառավարութիւնը օտարականներուն կ'երաշխաւորէ մեր հողին վրայ բնակութեան ազատութիւն եւ ապահովութիւն, սակայն կը պահանջէ որ անոնք խուսափին կարգն ու հանրային ապահովութիւնը խանգարող ամէն տեսակ շարժումէ: Կը պահանջէ նոյնպէս որ բոլոր օտարականները ամբողջովին յարգեն ֆրանս. պետութեան գերիշխանութեան իրաւունքները:

Ձեր աչալրջութեան եւ հաստատամտութեան կը վստահիմ անհրաժեշտ կորովով գործադրելու համար այս հրահանգները, որոնց կարեւորութիւնը դուք ալ կ'ըմբռնէք:

Այս առթիւ իրաւունք պիտի ունենաք ձեռք առնելու ձեր անհրաժեշտ նկատած միջոցները. մասնաւորապէս պէտք է ազդարարէք, ի հարկին, օտար խմբակցութեանց եւ մեր հողին վրայ օտար լեզուով հրատարակուած թերթերու պատասխանատու վարիչներուն որ ամէն գրգռութիւն, ամէն բուռն վիճաբանութիւն կամ գրգռիչ ցոյց, ինչպէս նաեւ վտարման իրաւունքին ամէն միջամտութիւն բացարձակապէս արգիլուած են: Անսաստողները վարչական ծանր պատիժներու պիտի ենթարկուին:

Հաճեցէք ուշադիր հսկողութիւն մը կազմակերպել այդ թերթերուն վրայ, միւս կողմէ հրահանգել որ օտար լեզուով խմբագրուած բոլոր նշանատախտակներն ու ծանուցումները օտար բնագրին քով ֆրանսերէն թարգմանութիւն մը ունենան:

Ասկէ զատ, բացարձակապէս պէտք է արգիլէք օտարականներուն, որ փողոցին մէջ իրենց վրայ կրեն այնպիսի նշաններ եւ խորհրդանշաններ, որոնք կրնան հանրային ապահովութիւնը խանգարող հակացոյցերու եւ միջադէպերու տեղի տալ:

Հանրային իշխանութիւնը, որ օտար զանազան խմբակցութեանց նկատմամբ բացարձակ անկողմնակալութիւն կը պահէ, առանց տկարացումի պէտք է պատժէ արարքները անոնց, որոնք չարաչար կը գործածեն մեր հիւրընկալութիւնը:

Հետեւաբար, ի հարկին ինծի պէտք է ուղղէք այն բոլոր առաջարկութիւնները, զորս անհրաժեշտ կը նկատէք՝ բոլոր օտարականներուն յարգել տալու համար կարգի պահպանումը և ֆրանսական պետութեան գերիշխան իրաւունքները:

⁂ Համայնավար օրկան «Իւմանիթէ» այս նոր հրահանգը կը մեկնէ հետեւեալ կերպով.— Յայտնի է թէ «հանրային ապահովութիւն» ըսելով իշխանութիւնները նախ կը հասկնան դրամատիրական ազատ շահագործումը: Այսպէս, օտար աշխատաւորները, որոնց լայնօրէն կոչ կ'ընէ Ֆրանս. ճարտարարուեստը, չպիտի կրնան ո՛չ սէնտիկաներու մէջ մտնել, ո՛չ քաղաքական կազմակերպութեան մը պատկանիլ, ոչ ալ գործադուլի եւ ցոյցի իրաւունք վայելել»:

⁂ Ֆիկառօ շատ յարմար կը գտնէ ներքին նախարարին նոր շրջաբերականը եւ կ'ըսէ թէ օտարականները պէտք է յիշեն որ մենք բարեացակամ ենք իրենց անձին եւ անկողմնակալ՝ իրենց վարդապետութեանց հանդէպ, սակայն եթէ իրենց քաղաքական զգացումներով ուզեն զրգռել իրենց կողմնակիցները, այն ատեն պիտի խնդրենք որ իրենց երկիրը վերադառնան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻՆՔ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

II

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, երեսունըհինգ տարի առաջ հայ հոգին գտած է խարխուլ, յուսահատ ու հնազանդ օտարին։

Սորվեցէք մեր մօտիկ անցեալի պատմութիւնը ու կը տեսնէք։ Ո՞վ է, ո՞վ է որ առաջին անգամ հրդեհ ձգած է հայ հոգիին մէջ՝ յանուն հայրենի հողին ազատագրութեան։ Ո՞վ է որ առաջին անգամ Սիւնեաց լեռներու հողին փակած գիւղերէն մինչեւ Պոլսոյ գարշահոտ պանդուխտխանները՝ վառած է հաւատքը ապագայ յաղթութեան։ Երբ ամենուրեք հայ ժողովուրդը կքած մեծ բեռան մը ու մեծ բռնութեան մը տակ կը հեծեծէր, ո՞վ է որ եղած է թշնամիին բարբարոսութեան դէմ մեր ատելութեան ջահակիրը։

Երեսունըհինգ տարի անընդհատ տարած է նաեւ լոյս՝ գաւառէ գաւառ ու հիւղէ հիւղ։ Մեր պապերը չունէին իրենց շրթներուն վրայ յեղափոխութեան ու ազատութեան այն երգերը որոնց ջերմ շունչին տակ մեր մանկութիւնը մեծցաւ։ Չունէին՝ հերոսական այն պատմութիւնը՝ լեռներու ծերպերուն մէջ կռուող քաջերու՝ որուն աւանդութիւնը, ժամանակը ինչքան ալ անգութ ըլլայ, դժուարաւ պիտի սրբէ հայ աշխատաւոր ժողովրդի յիշատակէն։ Ու դեռ երէկ, ու դեռ մինչեւ այսօր՝ ո՞ր կուսակցութիւնն է որ իր մարմնին մէջ իսկ կը կատարէ սրբազան գործողութիւնը հայ ժողովուրդի երկու թեւերուն միացման։ Կուսակցութիւններու կազմակերպութիւնները հայ ժողովրդին մէջ եղած են արեւելահայ կամ արեւմտահայ։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է միայն որ Հայ է պարզապէս։ Մարդ կը մոռնայ այս մեծ ընտանիքէն ներս թէ ինք ուր է ծնած։ Պզտիկ առաքինութիւն չէ կուսակցութեան մը համար դառնալ համահայկական։ Հարազատ՝ թէ Արցախի դաշտերուն մէջ ապրող հայ գիւղացիներուն եւ թէ՝ Լիոն ու Մարսէյլ, օտար աստղերու տակ աշխատող հայ բանուորներուն։ Պզտիկ աշխատանք չէ՝ ծագէծագ, տարբեր պայմաններու մէջ ապրող բազմահազար ժողովուրդ մը առնել մէկ երդիքի տակ ու խանդավառել նոյն դրօշակով։

*
* *

Հայ ժողովրդին առջեւ դրուած է ճակատագրական երկընտրանք մը։ Կա՛մ կը դառնայ գնչու ու կը կորսուի աշխարհի չորս ծագերը եւ կամ կը մնայ Հայ, հայորդական՝ աշխատաւոր մարդկութեան մեծ գաղափարականին բայց հարազատ իր ցեղին հոգիին։ Ու միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ իր երեսունըհինգամեայ պատմութեամբ, իր արու նկարագրով, իր հերոսական անցեալով ու աւանդութիւններով ու իր անյրդուելի հաւատարմութեամբ դէպի հայրենական ամէն հարստութիւն՝ պիտի կրնայ փրկել ու ոտքի պահել հայ ժողովուրդի հոգին։

Ո՞ր Հայն է որ մեր ցեղային մշակոյթի զարգացումը պիտի վստահէր հայ համայնավարներուն։ Գիտէ՞ք մէկ հատիկ հայ համայնավար որ հարազատ ըլլայ մեր ցեղին պատմութեան ու անցեալին։ Ու յետոյ, մի՛ մոռնաք մեր մեռելները, ընկերնե՛ր։

Ամբողջ երկիր մը կը ծխայ։ Մեր գիւղերը բնաւեր են ու մեր գիւղաքաղաքները կործանած։ Ո՛չ մէկ տուն կանգուն մնաց ու ո՛չ մէկ հայրենաւանդ շէնք անխարխուլ։ Մեր քոյրերը պղծուեցան ու մեր հարսերը խողխողուեցան՝ մայրութեան արշալոյսի մէջ իրենց աչքերը չբացած։ Ամէն մէկս քանի մը մեռել ունինք մեր վտիտ ու վաստակաբեկ եւ կամ ամուր ուսերուն։ Յիշատակ դարձաւ մեր երկիրը։ Ու ինչպէս սուգի ու յիշատակի օր մը, «Յառաջ»ի խմբագիրը ըսաւ այնքան ազնուական ցաւով ու լրջութեամբ «Ժողովրդի մը կէսը յուղարկաւորն է միւս կէսին»։ Ու մեղի ըսին թէ քաղաքականութեան մէջ պէտք է դրական ըլլալ ու ձեռք քաշել զգացումներէ։ Բայց մեր այս բոլոր մեռելներուն համար որ ինկան որպէսզի ունենայինք Հայաստանի հանրապետութիւնը, արդեօք հայ համայնավար կառավարութի՞ւնն է որ աստեղատուն մը պիտի կանգնէ։

Մեր մեռելներուն յիշատակը կ՚անարգեն մեր հայրենիքին մէջ՝ յանուն կասկածելի նշանաբաններու ու քանի անգամներ հայհոյեցին մեր սուգի ու յիշատակի օրուան։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ պիտի իր լրումին տանի մեր բոլոր մեռելներուն աւանդը։ Ու ան է միայն որ կը պահէ ամուր անոնց աճիւնն ու սրբութիւնը։ Գաղափարականը որու համար ինկան։

Ու ասոնք բոլորը սրտի բաներ են։ Ու ասոնք բոլորը կուգան անցեալէն։ Բայց այսպէս է նաեւ ներկան։

*
* *

Ըսինք որ Հայ ենք ու կ՚ուզենք Հայ մնալ։ Ո՛վ չուզեր թող երթայ բարով՝ իր գիտցած ճամբով։

Ըսինք որ կը պատկանինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան՝ որովհետեւ, մեր հայրենի երկրին մէջ այս վայրկեանիս պղծած են մեր մայրենի լեզուն։ Այս կէտին մէջ ո՛չ մէկուն շրթունքին վրայ առարկութիւն կայ։ Այլանդակած են զայն ու արգիլած անոր բնական զարգացումը։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հաւատարիմ ջահակիրը եղած է միշտ մեր հայրենաւանդ լեզուին։ Գիտէ որ ցեղային լեզուն գլխաւոր ազդակներէն մէկն է ազգային գիտակցութեան ու հայ լեզուին գլխաւոր մշակները իր հետը եղած են անցեալին մէջ ու իր դրօշակին հետ են այսօր։

Մեր հայրենի երկրին մէջ՝ նոր սերունդը կը կրթեն հակահայ ոգիով (ինչ որ Հայ չէ հակահայ է)։ Մեր մշակոյթը փոխարինուած է զզուելի խառնիճաղանճով մը։ Ցամենայն դէպս՝ օտար։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կ՚առաջադրէ կրթութեան մէջ ներմուծել Հայու հոգի։ Ներշնչուիլ մեր պատմութենէն։ Հաւատարիմ ըլլալ մեր ցեղային առաքինութիւններուն։ Հայ պատանիէն հայ քաղաքացի պատրաստել։

Մեր հայրենիքին մէջ հայ գրականութիւնը վերածած են կատակերգութեան։ Բռնօրէն լռեցուցած հայ ժողովուրդին ստեղծագործ ու բանաստեղծ ձայնը՝ թոյլ տալով որ խառնիճաղանճ մը բարձրանայ ամէն կողմէ։ Հայ գրականութիւնը աքսորական է ու իր Իսահակեանները սակարկութեամբ ներս կ՚ընդունուին՝ մինչդեռ Շանթերն ու Համաստեղները կը ծիւրին օտար ափերու վրայ։ Երբ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը վարէր մեր երկիրը, ո՞ր հայ գրագէտն էր, ըսէ՛ք, որ ստիպուած էր քարշ գալ օտար երկիր։ Դուռը բաց էր ու եկողին կ՚ըսէին։ Գալդ բարի, ընկե՛ր։

Մենք Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ ենք, որովհետեւ կը հաւատանք որ անոր շունչին տակ՝ կարելի է ոչ միայն անաղարտ պահել, հապա նաեւ զարգացնել հայ մշակոյթը։ Եւ այդպէսով է որ մենք կրնանք կտակել, մեզմէ յետոյ եկողներուն՝ Հայու հոգին։ Մեր մեռելներուն մեզի թողած մեծ աւանդը՝ որ հիմա վիրաւոր ինկած է հայ համայնավարներուն կողքի ու օտար ոտքերուն տակ։

(Յ) ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆՆԵԱՆ

ՄԻԱՆԱ՞Լ ԹԷ ՈՉ

ՆԱԽ ԾԱՆՕԹԱՆԱՆՔ

Բանւորական հարցը նոր բան չէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար։ Դեռ եւս ինըհարիւրական թուականների սկիզբներից, Բագուի, Թիֆլիսի, Բաթումի պէս խոշոր արդիւնաբերական վայրերում, ինչպէս նաեւ Գանձակի, Երեւանի Ալեքսանդրապոլի եւ նման փոքր առեւտրական քաղաքներում մինչեւ բոլշեւիկեան շրջանը, մենք ունեցել ենք շատ լաւ կազմակերպուած արհեստակցական միութիւններ, որոնց արդիւնաւէտ գործունէութիւնը կազմում է մի ակնածելի էջ Հ. Յ. Դ. պատմութեան մէջ։ Եւ այսօր ֆրանսահայ բանւորութիւնը որ իրեն հեռու է պահում ֆրանսական Արհեստակցական միութիւնների մէջ մասնակցելու խնդրում, թող իմացած լինին ֆրանսացի աշխատաւոր ընկերները, որ մենք ունինք, յարգելի պատճառներ, որոնք կարօտ են լուրջ ուսումնասիրութեան։ Հայ աշխատաւորներիս թող միեւնոյն յայտարարի վրայ չդնեն մահմետական, չինացի, ռուս-միապետական եւ նման յետամնաց աշխատաւորների հետ։ Հայ աշխատաւոր ժողովուրդը իր քաղաքական-ազգային եւ տնտեսական-դասակարգային պայքարը մօտ կէս դար շարունակ տարել է օրինական ճանապարհով եւ պիտի շարունակէ, ձեռք ձեռքի տուած բոլոր աշխատաւոր զանգուածների հետ։

Հայ աշխատաւոր ժողովուրդը արդէն ապացուցել է որ շատ լաւ խմոր, եւ վստահելի տարր է թէ՛ քաղաքական եւ թէ դասակարգային պայքարին համար։ Իսկ այսօր որ ստիպուած ենք աւելի զգոյշ շարժուելու դէպի առաջ, այս բանի մէջ ոչ ոք իրաւունք չունի մեզ մեղադրելու։ Աշխարհիս վրայ ապրող բոլոր աչքի ընկնող քաղաքակրթուած ազգերին, պետութիւններին, միապետական, հանրապետական, աշխատաւորական ու համայնավարական բոլոր կուսակցութիւններին շատ լաւ ճանաչեցինք մեր դժբախտ օրերին, ոմանք մեզ խաբեցին, ոմանք լքեցին, ոմանք շարունակում են, մեր արդար դատի դէմ դաւել ոմանք էլ չնայած իրենց կոչումին, շարունակում են մարտիրոս հայ աշխատաւոր ժողովուրդի տանջանքի ու հալածանքի հանդէպ խուլ եւ կոյր ձեւանալ... Մենք այլեւս առաջուան միամիտ Հայը չենք, երբ համամարդկային գաղափարներով մեզ ոգեւորելով նետւում էինք կռուի ասպարէզ եւ վերջն էլ մնում էինք մինակ, ենթակայ հազար ու մի փորձանքների...

Մեր մանուկ հանրապետութեան մէջ մենք հիմք էինք դրել աշխատաւորական իրաւակարգի. բոլշեւիկները եկան գրաւեցին մեր երկիրը եւ ձեռք ձեռքի տալով ջարդարար թուրք փաշաների հետ, շարունակում են լենինեան եւ քէմալական «վարդապետութիւնները բռնի պարտադրել երկրում ապրող անպաշտպան հայ ժողովուրդին», «վարդապետութիւններ» որոնք այնքան են խորթ մեր ժողովուրդի համար, որքան բողոքական ու կաթոլիկ վարդապետութիւնները մահմետական ժողովուրդի համար։

Հայ ժողովուրդի մի հսկայ զանգուած է որ այսօր անօգնական վիճակի մէջ թափառում է օտար երկիրներում, իր սեփական աչքերով շատ բան է տեսնում եւ իր կաշուի վրայ շատ բան է զգում իր թափառած երկիրների մէջ։ Մի խօսքով ձեռք է բերում ահագին փորձառութիւն որ իրեն իսկական ուղեցոյցն է իր այս աստանդական կեանքի մէջ։

Հայ աշխատաւոր գիտակից տարրը, որ իր հայրենիքում մասնակցել է յեղափոխական եւ դասակարգային պայքարներին, որ քաղաքակրթուած ազգերին եւ նրանց վարած պայքարների մասին միայն լսել ու կարդացել է, այսօր այդ ազգերի հետ անձամբ շփւում է եւ ծանօթանում նրանց ազգային առանձնայատկութիւնների հետ եւ ըստ այնմ իրեն համար որոշ գաղափար կազմում։ Նա տեսնում է որ ազգերը նման չեն իրենց անցեալով ու ներկայով, մշակոյթով եւ կարողութեամբ, եւ որ բոլոր երկիրներում չի կարելի մեզ համար միեւնոյն ուղղութեամբ շարժուիլ, այլ պէտք է աշխատիլ մանաւանդ մեզ պէս անօգնական ժողովուրդի համար ընտրել այնպիսի մի ուղի, որ զերծ մնանք ուժեղ ցնցումներից, այլեւս ոյժ եւ կարողութիւն չունինք ուժեղ ցնցումների դիմանալու։ Ֆրանսահայ բանւորներս աշխատելով ֆրանսական գործարանների մէջ ֆրանսայի եւ օտար աշխատաւորների հետ պէտք է ուսումնասիրենք ֆրանսացի աշխատաւորների նիստ ու կացը, նրանց տնտեսական, քաղաքական ու քաղաքակրթական կարողութիւնները, ֆրանսայի աշխատաւորական, քաղաքական եւ տնտեսական կազմակերպութիւնները, որպէսզի ի վիճակի լինինք մօտիկից ճանաչելու եւ մեր դիրքը որոշելու։

Այս ուղղութեամբ մեզ հայ աշխատաւորներիս պէտք է նեցուկ հանդիսանայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ անդամ է միջազգային աշխատաւորական հսկայ կազմակերպութեան։

Ֆրանսահայ աշխատաւորներիս մեծագոյն մասը անդամ կամ համակիր է Հ. Յ. Դաշնակցութեան, եւ քանի որ մի անորոշ ժամանակով մեզ վիճակուած է ապրել Ֆրանսայում որպէս պարզ աշխատաւորներ ֆրանսացի աշխատաւորների հետ միասին, ուրեմն պարզ է որ Հ. Յ. Դ.-եան ղեկավար մարմինները պէտք է աշխատին մեզ առաջնորդ հանդիսանալ մեր այս նոր ասպարէզում։

Նախ պէտք է մեզ համար պարզենք թէ իրենից ինչ ուժ է ներկայացնում ֆրանսական Արհեստակցական միութիւնների կազմակերպութիւնը։ Հետաքրքիր է իմանալ Ֆրանսայում աշխատող ֆրանսացի եւ օտար բանւոր-բանւորուհիների քանակը եւ թէ սրանցից ո՞րքանն են անդամ C.G.T.ի՛ ինչպէս նաեւ C. G. T.ի գործնէութեան համառօտ պատմութիւնը։

Թէ ֆրանսացի եւ թէ օտար բանւորների մի չնչին տոկոսն է արձանագրուած C. G. T.ի մէջ, պարզ է որ այս դէպքում մենք պէտք է չէզոք մնանք, քանի որ ոչ մի օգուտ չենք կարող սպասել մի խեղճ ու կրակ կազմակերպութենից, այլ ընդհակառակը մենք կը տուժենք այդ կազմակերպութեան հրահանգները կատարելով։

Իսկ եթէ ուժեղ կազմակերպութիւն է եւ մեծ հեղինակութիւն ունի բանւորական շրջաններում եւ եթէ շօշափելի գործ է կատարում աշխատաւոր դասակարգի համար, ինչ խօսք որ ֆրանսահայ բանւոր-բանւորուհիներս էլ հէնց մեր շահի տեսակէտից պէտք է անդամագրուենք C. G. T.ի կազմակերպութեան մէջ։

Ռընօի գործարանում, որտեղ աշխատում են մօտ 30,000 բանւոր-բանւորուհիներ, այս տարւայ Ապրիլ 1ին եւ Մայիսին տեղի ունեցան գործադուլներ, առաջինը մի օրւայ գործադուլ էր, որպէս բողոքի ցոյց ապրուստի սղութեան դէմ, որ անցաւ շատ անյաջող, եւ գլխաւորապէս տուժեցին օտարականները։ Իսկ Մայիսի գործադուլը, որ միանգամայն անհրաժեշտ էր, տարուեցաւ շատ անկանոն, մի քանի անփորձ երիտասարդների կողմից։ Բոլոր նշաններից երեւաց որ Ռընօի գործարանի ֆրանսացի բանւորների մեծ մասը անդամ չէ Արհեստակցական Միութիւններին։

Իմ անձնական տպաւորութիւնս այն է, որ առհասարակ ֆրանսացի ժողովուրդը ի վիճակի չէ այնպիսի մեծ քաղաքական ու տնտեսական կազմակերպութիւններ ստեղծելու, ինչպիսին գոյութիւն ունին Անգլիայում, Գերմանիայում, Աւստրիայում եւ Ռուսաստանում (բոլշեւիկներից առաջ)։

Այն Ֆրանսան, որ իր վառած յեղափոխական պայքարներով, ընդդէմ միապետութեան, կղերականութեան եւ ազնուականութեան, բոլոր ազգերին սովորեցրել է յեղափոխական կռուի ձեւերը այն Ֆրանսան որ այս մեծ պատերազմից յաղթական ելաւ, ասել է թէ յաղթուածների չափ ցնցումների չենթարկուեց, այսօր այդ նոյն Ֆրանսայի աշխատաւորական կուսակցութիւններն ու կազմակերպութիւնները համեմատաբար աւելի քիչ գործ են կատարում Ֆրանսայի աշխատաւոր ժողովուրդի համար, քան թէ իր հարեւան մի շարք երկիրների քոյր կուսակցութիւններն ու կազմակերպութիւնները։

Մեզ, հայ աշխատաւորներիս համար անհրաժեշտ է լաւ ուսումնասիրել այն հիմնարկութիւնները, որոնց խնամքին ենք ուզում յանձնել մեր բախտը։

ԲԵՆՕ

ԱՆԴՐԱՏԼԱՆՏԵԱՆ
ՆՈՐ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ

Գերմանիոյ Ցէսսաու քաղաքին մէջ ներկայիս շինուելու վրայ է հսկայ օդանաւ մը, որ պիտի կրնայ հարիւր ճամբորդ առնել մէջը։ Օդանաւին երկայնութիւնը պիտի ըլլայ 126 մեդր եւ պիտի ունենայ չորս շարժանիւ (մօթէօր)։ Թեւերուն մէջ խցիկներ պիտի շինուին, որոնք պիտի յատկացուին գոյքերու, ուտելիքներու, թղթատարի եւ պաշտօնէութեան։ Առջեւի մասին մէջ պիտի գտնուին երկաթուղիի խցիկներուն նման խցիկներ՝ պատուհաններով եւ ելեկտրական լոյսով, որոնք պիտի յատկացուին ճամբորդներու։ Ասոնցմէ զատ ճաշասրահ մը եւ ընթերցարան մը պիտի ունենայ։

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՓԱԽՉ...

Ամէն օր ականատես են ... ցուցարձէրուն եւ կը կա... վերջերս Սուրիայէն փոխադ... 300 որբերու մասին։ Ամէն ... դէպի քաղաքները կը վազ... իրենց շունչը տնօրէններ... կ՚առնեն. իրենց դժգոհ... յայտնելով իրենց գիւղի վ... ներու մասին, կ՚ուզեն ... աշխատիլ որ եւ է գործարա... եւ կամ ուրիշ լաւ վարպ... քով։ Տնօրէնները ձանձրացա... բեմ հայ որբէն իբրեւ գ... թէն փոխադրուած՝ ճամբու... կ՚առնեն 250-300 ֆրան... որբը պարտքով կուտայ, ե... ռանց ինքնութեան թուղթ... մեծ քաղաքներ կը ղրկեն։ ... որբը կը պատի ոստիկանն... կամ կը ներկայանայ գործա... տէրերուն որոնք չեն ընդու... ռանց ինքնութեան թուղթ... վկայականի։ Ցղան քովը ունի ... քանի մը ֆրանքն ալ կը ... եւ պարտքով կը վերադա... տնօրէնին քով։ Այս անգամ ... րէնը կը վռնտէ եւ «գիւղ ... կ՚ըսէ. իսկ խեղճ որբին ... տուած 250 ֆրա՞նքը։

Այսպէս, որբեր ամէ... տասնեակներով կուգան ... ներուն քով եւ շատեր ալ ... բահատ կը փախչին ուրիշ ... քաղաքներ, եւ իրենց վերջի... գիմը սպառելէ եւ գործ չգ... յետոյ, նորէն կը վերադա... տաժանելի կեանքին։

Ինչո՞ւ այս հարիւրաւոր... քը դժգոհ իրենց գիւղի ա... կատէբերէն՝ կուգան քաղա... Ասոնց մէջ 10-20 ամէն... յիսուն, բախտախնդիրներ են... կը փախչին լոկ տեսնելու եւ ... լու փափաքով. իսկ միւսները...

Ես իբրեւ աւելի փորձ... որբ մը եւ ինքս ալ փախս... ամիս մը պտտած գիւղեր... ղաքներ, հետեւեալ պայմա... րուն մէջ կը գտնեմ դժգ... թիւնը. —

1.— Միանձնութիւն։ Հայ... վարժուած չէ առանձնու... գիւղին մէջ. ան ընկերային... շրջաններ կը փնտռէ։

2.— Խորթ միջավայր։ Ֆ... կան լեզուն չի հասկնար։

3.— Փաթրօններու կոպ... մունքը (այս է ամենամեծ ... ճառը)։

4.— Ցաժանելի աշխա... (Կիրակի օրն ալ) եւ առաւ... 4էն իրիկնամուտը ժամը ... չեւ 10։

5.— Ագարակատէրերու ... տոտութիւնը. ոջիլ շատ կայ ... ղացիներու մօտ։ Երբ հայ որ... վրձինով ակռան կը լուայ ... վարպետը տեսակ մը քամահ... քով կը նայի խեղճին։ Շա... անգամ մը երես լուալ. բ... չկայ։ Ինչպէ՞ս հանդուրժէ ... որբը՝ երբ ինքը որբանոց... մէջ վարժուած էր կատա... մաքրութեան։

6.— Անբաւարար վճա... եւ սնունդ. որբը ամսական կ՚... 100-120 ֆրանք՝ որուն ... ալ իր շրջանի տնօրէնը 15 ֆ... վար կը դնէ։

Այս վեց կէտերը շատ ... րութեամբ կրնայ դար... Որբախնամ կոմիտէն, դար... լով որբերու դաղթը դէպի ... ղաքները։

Գալով հայ մնալու տես... տին, այս խնդիրը շատ ծեծ... եւ պարզ է։ Զուլման վտանգ... մէկ վայրկեան կը սպառնայ ... է գարման գտնել վերքը ... ցած։ Խօսքս կ՚ուղղեմ հայ ... մակերպութիւններու, մանա... Հայրենակցական Միութիւն... Ֆրանսա եկող հայ որբ...

որբերին հասցէն կը գտնուի Փարիզ Որբախնամ կոմիտէին քով. ամէն հայրենակցական միութիւն իր հայրենակից որբերու հասցէն կ'առնէ. իսկ եթէ մէկ քանի հոգի ունի կամ բնաւ չունի, կրնայ ուրիշ հայ որբերու, հայրենակցական միութիւն չունեցողներու՝ հասցէն առնել: Իր թղթակցին որբին հետ եւ եթէ որբը որ եւ է դժգոհութիւն ունի՝ միութիւնը անմիջապէս կըրնայ բողոքել կոմիտէին: Հայրենակցական միութիւնները կրնան ազատել որբերը կոմիտէին վճարելով 250 ֆրանք եւ կը տեղաւորեն հայաշատ քաղաքներ: Որբը շատ դիւրութեամբ կը վճարէ իր պարտքը: Իսկ եթէ այս ալ անկարելի է, կրնան իրենց բաժանորդագրուած թերթերը կարդալէ յետոյ ղրկել հայ որբին որ հաճոյքով պիտի լափէ: Ամէն հայ գիտակից անհատ կրնայ ընել այս: Կրնայ հասցէները առնել եւ թերթերուն հետ գիրքեր ալ ղրկել, որով մենք որբերս պաշտպաններ կ'ունենանք: Ամենամեծ պարտականութիւն ունին «Յառաջ»ը, Պատանեկան միութիւնները եւ Զ. Բ. Միութիւնը: 1924ին եկած որբեր կան գիւղերը որոնք մոռցած են իրենց լեզուն եւ շատեր ամուսնացած Ֆրանսացի աղջիկներու հետ. Մենք դժուարութեամբ կրցանք չորս-հինգ հոգի քաղաք բերել մեր ընկերներուն քով:

Երեք հարիւր որբ՝ երեք հարիւր տկուն սերունդ կը նշանակէ: Կ'ուզէ՞ք որ անդունդը գլտորին: Որբի մը տկար ձայնով՝ կը ձայնեմ ձեզ, ո՜վ հայրենակիցներ, անպատասխանի մի թողուք տկար աղաղակս:

Լը Փիւի Պօղոս Այվազեան

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ֆրանսայի մէջ տասնըմէկ միլիոնէն քիչ մը աւելի ընտանիքներ կան: Այս ընտանիքներէն մօտ երկու միլիոնը մէկ մէկ զաւակ ունին. երեք միլիոնը՝ երկերկու զաւակ. մէկուկէս միլիոնը՝ երեք զաւակ: Ֆրանսայի մէջ ընտանեկան օջախներու թիւը չէ որ կը նուազի, այլ զաւակներու քանակը: Օջախներ միշտ կը կազմուին, սակայն... առանց զաւակի:

Ֆրանսական թերթ մը այս թիւերը տալէ վերջ, իր ընթերցողները կը մխիթարէ՝ ըսելով որ այս ցաւը միայն Ֆրանսայի յատուկ չէ, ո՛չ ալ ներկայ դարուն: Քաղաքակրթական որոշ զարգացման աստիճանի հասնող բոլոր ազգերը՝ Եգիպտացիները, Պարսիկները, Յոյներն ու Հռոմայեցիները նոյն վիճակին ենթարկուած են իրենցմէ առաջ:

Յետոյ կ'աւելցնէ.

— Եւ ի՞նչ ըրած են այդ հին ազգերը ատոր դարման տանելու համար...: — Օրէնքներ հաստատած են, որով տուրքի կ'ենթարկեն ամուրիներն ու ամուլ ընտանիքները: Այս միջոցները անզօր եղան անցեալին մէջ: Ո՞վ կըսէ թէ նոյնը չպիտի պատահի ներկայիս ալ...: Մեր օրէնսդիրները, մեր ամբոխավարները ո եւ է կասկած չունին այդ մասին: Ահա՛ թէ ինչու անոնք վստահ ըլլալով որ Ֆրանսա այլ եւս չի կրնար իր սեփական միջոցներով պահպանել իր բնակչութեան ներկայ քանակը, իրենց վերջին յոյսը կը դնեն մեր երկրին մէջ վխտացող օտարականներու ֆրանս. հպատակ դառնալուն վրայ: Հպատակութեան գրասենեակները պիտի ծնցուին, եւ 1500-2000ի փոխարէն տարեկան 100,000 օտարականներ ֆրանսական հպատակ պիտի դառնան: Հարիւր հազա՞ր: Քիչ մը շատ չէ՞ք գտներ այս թիւը...:

Ֆրանսացի յայտնի իրաւագէտ մը ըսած է.

— «Օտարականները առաջին առթիւ իրենց վրայէն պիտի նետեն սէրը հանդէպ իրենց հայրենիքին, որքան ալ անկէ մեկնած ըլլան, որովհետեւ դժուար է որ ծառ մը բան մը պահած չըլլայ այն հողէն, ուր արմատ ձգած է:»

Յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ.

— Որքան ալ մեծ անհրաժեշտութիւն եղած ըլլայ օտարներու հպատակութիւնը Ֆրանսայի բնակչութիւնը աւելցնելու համար, լաւ է մտածել Ֆրանսայի հին իրաւագէտի մը այս խօսքին վրայ, մատի շարժումով մը օտարահպատակները Ֆրանսացի դարձնելէ առաջ:

ՄԱԼԱԹԻՈՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑԸ ԵՒ "ՆՈՐ ՄԱԼԱԹԻԱ,,Ն

Ամերիկայի Մալաթիացիներու Հայրենակցական Միութիւնը, որ ծանօթ է «կրթասիրաց» անունով, իր 23րդ պատգմ. ժողովը գումարեց Ուստըրի մէջ եւ տուաւ գործնական որոշումներ:

Ժողովը, որուն կը մասնակցէին 18 մասնաճիւղեր՝ 23 ձայնով, իր օրակարգին վրայ ունէր 36 հարցեր: Ժողովը միաձայնութեամբ ընդառաջ գնաց համագործակցութեան սկզբունքին եւ որոշեց, հայ մամուլի մէջ կոչ ընել բոլոր հայրենակցական միութիւններուն՝ համագործակցաբար վարելու հայրենիքի վերաշինութեան պարտականութիւնը, պահելով գործակցող կողմերու ինքնուրոյն գոյութիւնը:

Նոր Մալաթիոյ հիմնարկութիւնը սկզբունքով ընդունուած էր նախորդ շրջանէն: Պատգ. ժողովը՝ թելադրուած մինչեւ ցարդ ձեռք բերուած փորձառութենէն, մէկդի նետեց յախուռն ծրագիրները, եւ տուաւ համեստ որոշումներ, որոնց գործնականացումը ուղիղ կը համեմատի իր ուժին հետ: Մօտիկ ապագային վերապահելով աւելի եւս արդիւնաւորման եւ լայնացման ծրագիրը, յառաջիկայ տարուան համար որոշեց Օգոստոսի մէջ շինել հինգ տուն եւ յարակից կօշիկի գործարան մը: Այս նպատակին համար միաձայնութեամբ քուէարկեց 30,000 տոլարի պիւտճէ մը:

Թղթակցութիւններէն եւ արտասահմանի մասնաճիւղերու տեղեկագիրներէն յայտնի եղաւ որ, նախորդ տարուան ընթացքին Կըրթասիրացի Հալէպի Դպրոցը ունեցած է չորս շրջանաւարտներ: Պատգամաւորները խոր գոհունակութեամբ նշմարելով այս ուսանող-ուսանողուհիներու յառաջդիմութեան ձգտումը, 500 տոլարի պիւտճէ մը յատկացուցին՝ յառաջիկայ տարուան ընթացքին զանոնք տեղական բարձրագոյն հայկական վարժարաններ ղրկելու համար:

Ժողովը երախտաւ. ծափահարութիւններով ողջունեց Սէնթ Լուիզի հայ գաղութէն Մալաթիացի Պ. Նշանէն Խանձեանի 1000 եւ Մ. Խանձեանի 500 տոլարի նուիրատուութիւնները, առաջինը Նոր Մալաթիոյ մէջ մատուռ մը կառուցանելու եւ երկրորդը կօշիկի գործարանին արդիւնաւորման զարկ տալու համար:

Պրն. Խ. Փոյաճեան՝ Նիւ Եորքէն՝ յառաջիկայ տարուան ընթացքին ստանձնեց ուսանողի մը վճարմունքը ամբողջ ծախսը:

ԵՐԲ ԿԻՐՔԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ...

Ամերիկայի Հայ կարմիր խաչը, որ յայտնի է իր բեղուն գործունէութեամբ, պաշտօնական յայտարարութեամբ մը կը տեղեկացնէ թէ Հայաստանի կարմիր խաչի նախագահ բժ. Կամսարական, գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար վարկաբեկած է այդ հաստատութիւնը, Ամերիկեան կարմիր խաչին առջեւ: Խնդիրը հանրային հանգամանք ունենալով, կ'արտատպենք յայտարարութեան այդ մասը:

Երբ մարդիկ կը ջիջանին ամերիկեան պաշտօնական մարմնի մը աջակցութիւնը մուրալու, որպէս զի խափանեն մեր գործունէութիւնը՝ այն պատրուակով թէ մեր գոյութիւնը արգելք կը հանդիսանայ իրենց գործունէութեան ամերիկահայ ժողովրդական խաւերու մէջ, մենք այդ կը նկատենք խոստովանութիւնը իրենց տկարութեան եւ կենսունակութիւնը՝ մեր կազմակերպութեան:

Եթէ այս միայն լինէր էութիւնը բժիշկ Ս. Կամսարականի ձախորդ առաքելութեան, մենք նորէն կը հետեւէինք մեր աւանդական քաղաքականութեան — լռել եւ գործել:

Մեր զայրոյթն ու բողոքը պէտք է արձանագրենք, սակայն, հրապարակութեան մը դէմ, զոր բժ. Ս. Կամսարական կամ իր անունով իր թարգմանը ըրած է Ամերիկեան կարմիր խաչին եւ որուն արձագանգը կը գտնենք Կեդր. Վարչութեանս ուղղուած 23 Օգոստ. 1926 թուակիր նամակի մը մէջ, ուր բառացի գրուած է.

«Աւելին ըլլալով մեզի տեղեկութիւն տրուեցաւ թէ ձեր կազմակերպութիւնը, մինչ կը գործածէ Հայ կարմիր խաչ անունը, Հայաստանի զրկուածներուն եւ հիւանդներուն մէջ նըպաստի գործ յառաջ չի տանիր, այլ ձեր հաւաքած դրամները կը ծախսուին միում տալու համար այս երկրին մէջ գտնուած հայկական խմբակցութիւններու քաղաքական նպատակներուն»:

Արդ՝ Հայ կարմիր խաչի հաշուեկշիռները կը հրատարակուին ամէն վեց ամիսը անգամ մը, բոլոր կարեւոր առաքումները կը յայտարարուին մամուլով, մէջտեղն է մեր եռամեայ տեղեկագիրը, ուր ամէն մուտք եւ ելք տրուած են փաստերով:

Միթէ՞ կարելի չէ օգտուիլ այդ բոլորէն՝ Ուաշինկթընի պաշտօնատուններուն ականջին զրպարտութիւններ փսփսալէ առաջ:

Հայ կարմիր խաչը վեց հազար տոլար տրամադրած է Պոլսէն եւ Յունաստանէն Հայաստան փոխադրուելիք գաղթականներու համար. Հազար տոլարով մասնակցած է Երեւանի աղէտեալներու հանգանակութեան. Հազուստեղէն փոխադրուած է Երեւան՝ կարմիր խաչի հասցէով: Միթէ՞ այս գումարները չյատկացուեցան Հայաստանի պէտքերուն: Այս դրամները յանձնուած են Պ. Դ. Շահվերտեանին եւ բժ. Ս. Կամսարականին:

Երեք հազար տոլար ղրկուած է Պասրա՝ Միջագետքի գաղթականներու Հայաստան փոխադրութեան համար: Երկու հազար տոլար եւս քուէարկուած է նոյն նպատակին համար եւ հրամանի կը սպասենք, որ զայն ալ փոխադրենք Միջագետք:

Չենք յիշեր հազարաւոր տոլարները եւ մեծ քանակութեամբ հագուստեղէնները, զորս փոխադրեցինք Յունաստան, Սուրիոյ Ֆրանսայի եւ Պարսկաստանի մեր գաղթական եղբայրներու, քոյրերու եւ որբերու օգտին եւ որոնց հաշիւները միշտ տրուած են հրապարակաւ եւ միշտ ալ տրամադրելի են տեսնել ուզող աչքերու համար:

Այս առթիւ «Հայրենիք» դիտել կուտայ.—

«Խմբագրութեանս կողմէ իրեն ուղղուած հարցումին, բժ. Կամսարական չժխտեց եղելութիւնը, բայց խոստովանեցաւ, թէ ինք պարզապէս զոհ է գացած «Պետական կարմիր խաչի» տեխ-բաժնի նախագահին Տօքթ. Լ. Գիւլէզեանի անբարեխղճութեան: Անգլիերէն չգիտնալով, բժ. Կամսարական հարկադրուած է եղեր իբր թարգման իրեն հետ վերցնել Տօքթ. Լ. Գիւլէզեանը, որը, սակայն, ի չարը գործ դնելով իր պաշտօնը եւ առիթէն օգտուելով Դաշնակցութեան համակիրներէ կազմուած եւ իրեն ատելի կարմիր խաչի հասցէին կարգ մը զըրպարտութիւններ է ըրած»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՌԻԻ ՄԷՋ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՌԻԻ.— Կիրակի Հոկտ. 3 կէսօրէն յետոյ տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ը: Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով: Նախագահ, ընկ. Ն. Դպրբինեանի բացման խօսքէն յետոյ, եղան արտասանութիւն, մեներգներ եւ կովկասեան պարեր: Պ. Գ. Քիլարճեան յաջողութեամբ արտասանեց «Յարգանք քեզ»ը Պ. Բ. Պապայեան իր «Մասիս»ը: Յաջող էին նաեւ ընկ. Արամ Փօրթագեան եւ ընկ. Թ. Դաւիթեան: Ս. Սիմոնեան՝ դեռահաս եւ եռանդուն պատանի մը՝ յուզեց ներկաները «Հայաստան» տաղով: Աչքառու էին նաեւ Օր. Ս. Մարտիրոսեան, Վ. Մուրատեան եւ Հ. Վարդապետեան, հակառակ իրենց փոքր տարիքին: Պ. Լ. Փօյաճեան երգեց «Հայաստան»ը եւ «Համբարձում Եայլայ», ընկ. Դանիէլեան՝ «Պարզիր Աղբիւր» եւ "Մայր Արաքսի Ափերով", Պ. Ժ. Ասլանեան նուագեց «Կռունկ»ը եւ «Քնիր իմ բալիկ»: Բոլորն ալ ծափահարուեցան ջերմապէս:

Ընկ. Սրապեան մէկ ժամ խօսեցաւ, շեշտելով կուսակցութիւններու անհրաժեշտութիւնը, պարզեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան անցեալ գործունէութիւնը, ներկայ ուղեգիծը: «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ծնած հայ տառապանքին ծոցէն, եղած է նոյն տառապող ժողովուրդին սպեղանի, կ'ընթանայ անոր հետ, եւ պիտի մնայ հաւատարիմ իր սկզբունքին:»

Ամերիկեան աճուրդի դրուեցաւ «Դէպի Ազատութիւն» մեծադիր նկարը: Աճուրդը բարձրացաւ մինչեւ 185 ֆր.ի: Մասնակցողներուն մէջ աչքի կը զարնէին Պ. Ա. Փօյաճեան եւ փոքրիկ Ս. Սիմոնեանը: Նկարը շահեցաւ առաջինը:

Փակման խօսք ըրաւ ընկ. Նիկոսեան որ եկած էր Լիոնէն: Հանդէսը փակուեցաւ յոտնկայս «Բամ փորոտան»ով: Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ եւ զուարթ: Կը մաղթենք որ միշտ այսպիսի հաւաքոյթներ տեղի ունենան, որպէսզի այս լքուած շրջանին մէջ հաստատուած 500 հայրենակիցները վայելեն հայկական մթնոլորտ:

Այս առթիւ հինգ համակիրներ անդամագրուեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Թղթակից

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ.— «Դաշնակցութեան Օր»ուան առթիւ գեղարուեստական ցերեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Սալ տէ Ֆօնֆէքանսի ընդարձակ սրահին մէջ:

Ժամանակէն առաջ մեծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր:

Օրուան նախագահը ընկ. Վ. Զուլլերեան բացատրելով օրուան տօնը, հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս խոնարհութիւն ընել նահատակներու յիշատակին: Հինգ վայրկեան խոր լռութիւն մը տիրեց: Յետոյ եղան մեներգներ, խմբերգներ և արտասանութիւններ եւայլն:

Ընկ. Ս. Վրացեան ճառ մը խօսեցաւ, բուռն ծափերու մէջ:

Հանդէսէն յետոյ մտերմական հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. ակումբին մէջ:

Կ. Մ.

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՎԵՐՍԿՍԻ ՏԻՐԵԼ

Եւրոպայի պողպատի խմբակին կազմութիւնը ո՛չ անհատական, ոչ ալ անկապ դէպք մըն է, այլ տրամաբանական արդիւնքը շարժումի մը, որ Զինադադարէն ի վեր սկսած է Եւրոպայի մէջ, եւ որուն ղեկը կը գտնուի Գերմանիոյ ձեռքը: Այդ շարժումը կը ձգտի կեդրոնացնել արդիւնաբերական բոլոր աղբիւրները: Անոր շնորհիւ է որ Գերմանիա կը յուսայ շուտով առաջնորդող եթէ ոչ տիրական դեր կատարել Եւրոպայի մէջ եւ մրցորդ դառնալ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի:

Գերմանիոյ մէջ ամէնէն խոշոր դրամագլուխ ներկայացնողն է Ներկի խմբակը (Թրըսթ): Պողպատի խմբակը անոր չափ զօրաւոր չէ: Գերմանիա խմբակցութեան դրութեան ուժ կուտայ եւ ծրագրած է Ֆրանսայի, Լեհաստանի եւ Սլաւ պետութեանց հետ ճարտարարուեստական գետնի վրայ եւրոպական հսկայ խմբակցութիւն մը կազմել: Այսպիսի շարժում մը կը տեսնուի ներկայիս ակնոցի, դիտակի, լուսանկարի եւլն. ապակիներուն համար: Գերմանիոյ մէջ այս ճարտարարուեստին զօրաւոր ներկայացուցիչներն են Էռնէման, Ցայս եւ Քըուփ: Գործնապէս մրցակից չունի: Սակայն կախում ունի «Ալֆա» անուն ընկերութենէն, որ շարժանկարի ժապաւէն եւ քիմիական նիւթեր կը պատրաստէ եւ ծրագրած է ապակիներ շինել:

Արտասահմանի մէջ, ամէնէն կարեւոր մրցակիցներն են Ամեր. Քօտաք ընկերութիւնը եւ Ֆրանսայի Փաթէ ընկերութիւնը: Գերման խմբակցութիւնը այս երկուքին հետ ալ համաձայնելու վրայ է: Փաթէին հետ կը համաձայնի՝ ամբողջ Եւրոպայի շուկան ապահովելու համար, իսկ Քօտաքին հետ՝ գերման քիմիական ընկերութեան սպառնալիքներուն դիմադրելու համար:

Ներկի խմբակցութիւնը ամէնէն ուշագրաւ կազմակերպութիւնն է Գերմանիոյ մէջ եւ ամէնէն կարեւորը՝ միջազգային տեսակէտով: Այս խմբակցութիւնը խիստ մեծ ազդեցութիւն ունի Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութեան վրայ. Նոյնպէս ներքին քաղաքականութեան մէջ մեծ դեր կը խաղայ. ասկէ զատ Եւրոպայի ամէնէն մեծ ուժերէն մէկը դարձած է եւ աշխարհի քաղաքական յարաբերութեանց վրայ կ'ազդէ:

Նաւային ընկերութեանց մէջ եւս նոյն շարժումը կը նշմարուի: Թէեւ շոգենաւային երկու մեծ ընկերութիւնները մինչեւ հիմա ոեւէ համաձայնութիւն չեն կնքած, սակայն յայտնի է թէ Հիւսիսային գերմանական Լոյտը որոշ համաձայնութեան եկած է Համպուրկ-Ամերիկա ընկերութեան հետ, որուն կը պատկանին նաեւ Հարրիմանի նաւերը: Իրենց նաւային ուղեգիծը, գիները եւ գործունէութեան գօտիները հետզհետէ խորհրդակցաբար տեղի կ'ունենան:

Դրամատուները եւս կը կեդրոնանան եւ արդէն իսկ մրցակից դրամատուները անհետացած են:

Միայն հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստին մէջ լուրջ շարժումներ չկան դեռ այս ուղղութեամբ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄՐՑՈՒՄ ԽՈՒԼ-ՀԱՄՐԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՎԻԷՆ.— Մեր մարզիկները բաց դաշտին վրայ ունեցան ֆութպօլի մրցում մը, իրենցմէ գերազաս եւ լաւ մարզուած ֆրանսական խուլ եւ համր խումբին հետ, որ եկած էր Լիոնէն:

Խաղէն առաջ տեղացիները վճռական էին մեր տղոց պարտութեան մասին, եւ նոյն իսկ չէին քաշուեր ըսելու մեր մարզիկներուն թէ սխալ ընտրութիւն է որ ըրած են, այս խումբին դէմ ելլելով:

Բազմութիւնը անհամբեր կը սպասէր խաղին, որ առաջին վայրկեանէն իսկ ուժգին թափ առաւ: Մեր մարզիկները գերագոյն ճիգեր կ'ընէին դիմելով ինքնապաշտպանութեան: Այսպէս շարունակուեցաւ երեսունեւհինգ վայրկեան, շատ քիչ բացառութեամբ երբեմն Ֆրանսացիներու կողմը կը ղրկէին գնդակը:

Վերջին հինգ վայրկեանն էր որ պիտի վճռէր առաջին խաղին յաղթանակը եւ Ֆրանսացիները շատ ուժգին յարձակումով մը մէկ նշանակէտ շահեցան եւ խաղը դադրեցաւ:

Քառորդ ժամ դադարի միջոցին, մեր մարզիկները թէեւ պարտուած, կը պատրաստուէին հակահարուածով մը ետ խլել յաղթանակը:

Խաղը վերսկսաւ, նախ դանդաղ, եւ յետոյ դարձեալ ուժգին մարտնչում 15 վայրկեանի չափ: Եւ ահա մեր մարզիկները հակահարուածով մը ետ կ'առնեն յաղթութիւնը ու կը մտնեն պաշտպանողական դիրքի մէջ, թոյլ չտալով որ Ֆրանսացիները յաղթանակով մեկնին: Մէկի դէմ մէկով կը մեկնի Լիոնի խուլ եւ համր խումբը:

Կ'արժէ շնորհաւորել Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները, որոնք թէեւ կազմով փոքր, մարմնով տկար, բայց հոգիով ամուր են:

Էժաւէճար

ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպօլի Ա. խումբը իր անդրանիկ մրցումը ունեցաւ կիրակի կէս օրէ յետոյ, փոլիկոնի մարգագետնը: Մրցորդն էր Ա. շարքէն V. S.ի Ա. խումբը:

Առաջին կիսախաղին մերինները նշանակէտ մը շահեցան. յետոյ՝ Ֆրանսացիները, որով առաջին կիսախաղին հաւասար մնացին:

Իսկ երկրորդ կիսախաղին, երբ հովը աւելի նպաստաւոր էր Ֆրանսացիներուն, հազիւ կրցան մէկ նըշանակէտ ալ շահիլ: Երրորդին հայ տղոց անզգուշութեամբ տուած մէկ հարուածով մեր բերդէն ներս ինկաւ, բայց յետոյ մեր խումբը խաղը շահեցաւ երեք գեղեցիկ նշանակէտով: Օրուան դատաւորը Ֆրանսացի էր եւ սպայ, բայց չկրցաւ ծածկել արդիւնքը:

Պալոյր

Սպառնալիք Թրոցքիի, Զինովիեւի եւն. դէմ

Մոսկուայէն նոր տեղեկութիւններ կը հասնին պոլշեւիկներու ներքին պառակտումներուն մասին: Պաշտօնաթերթ «Փրավտա» կը գրէ թէ՝ խիստ միջոցներ պիտի առնուին Թրոցքիի, Զինովիեւի, Քամէնէֆի եւ Ռատէքի դէմ, եթէ չդադրեցնեն իրենց ընդդիմադիր գործունէութիւնը: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ Թրոցքի եւ միւսները կը խախտեն կուսակցութեան կանոնները, գաղտնի ժողովներ գումարելով եւ բուռն ճառեր խօսելով օրուան վարիչներուն դէմ: Կ'աւելցնէ թէ անոնք փորձած են բանաձեւեր անցընել, Սթալինը նետելու համար: Եթէ այս խաղերը շարունակուին, կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի վտարել ընդդիմադիրները եւ այն ատեն բանտարկութիւն կամ դէպի Սիպերիա աքսոր կը սպառնայ Թրոցքիի, Զինովիեւի եւ ուրիշներու:

Գերման Պատերազմ. Նախարարը հրաժարած

Զօրավար Ֆօն Զէկտ, Գերմանիոյ պատերազմական նախարարը որ վեց տարիէ ի վեր պաշտօնի վրայ կը մնար հակառակ Դաշնակիցներու՝ բողոքներուն, վերջնապէս հրաժարեցաւ Զորեքշաբթի օր: Զօրավարը թոյլ տուած էր որ Վիլհէլմ Բ.ի թոռը ներկայ ըլլայ վերջին ռազմափորձերուն, փրուսիական գունդի մը գլուխն անցած:

Կիլիկեան չքաղրամ

Ֆրանսացիները շատոնց պարպեցին Կիլիկիան, սակայն տակաւին մոռցած չեն Ջինադաղարի շրջանին իրենց կարճատեւ գրաւումը: Թերթերու մէջ ատեն ատեն խնդիր կ'ըլլայ «Սուրիա-Կիլիկիա» չքաղրամի մը մասին: Պատերազմական նախարար Փէնլըվէ նամակի մը մէջ, զոր հրատարակած են առջի օրուան թերթերը, կ'ըսէ թէ 18 Յուլիս 1922ի օրէնքին համաձայն, «Սուրիա-Կիլիկիա» չքաղրամը կը տրուի այն բոլոր զինուորականներուն եւ ծովայիններուն, որոնք 11 Նոյեմբեր 1918էն մինչեւ 20 Հոկտեմբեր 1921 (Էնկիւրիի համաձայնագիրը) գտնուած են արեւելքի ֆրանսական բանակին մէջ եւ մասնակցած Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ գրաւման գործողութեանց:

Ի՞նչ կ'ըսէ Սուրիոյ նոր մարզպանը

Սուրիոյ մարզպան Պ. Հանրի Փօնսօ շոգենաւ նստելէ առաջ, Մարսիլիոյ մէջ հետեւեալը յայտարարեց մամուլի ներկայացուցիչներուն.—

Սուրիա կ'երթամ առանց որոշ ծրագրի: Մարզպան անուանուելէս ի վեր Փարիզի մէջ ուսումնասիրեցի Սուրիոյ վերաբերեալ քաղաքական, վարչական եւ տնտեսական բոլոր հարցերը: Հիմա տեղին վրայ պիտի ամբողջացնեմ ուսումնասիրութիւններս, որմէ վերջ պիտի սկսիմ գործել: Կը յուսամ երկար ատեն մնալ և աշխատիլ Սուրիոյ բարիքին համար: Կարեւոր է խուսափիլ հոգատար պետութեան ներկայացուցիչը յաճախ փոխելէ: Տեւականութիւնը առաջին պայմանն է հոգատարութեան տակ գտնուող երկրի մը վարչապէս օգտակար ըլլալու համար:

Վարպետ խաբեբան

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 65 տարեկան ֆրանսացի մը՝ Ֆրանսուա-Էմիլ Կրիմօ, որ Ռիւ տը Լիզպօնի մէջ ընդարձակ գրասենեակներ ունէր եւ կը զբաղէր նոր գիւտերու արտօնագիրները շահագործելով: Կրիմօ թերթերուն մէջ հրատարակած ծանուցումներով կը յայտարարէր թէ կ'ուզէ անհատական քարտուղար մը, որուն 2000 ֆրանք ամսական պիտի վճարէ, բացի իր ընելիք գործերուն վրայ տալիք միջնորդչէքէն, պայմանաւ որ թեկնածուն 20-30,000 ֆրանքի երաշխաւորութիւն տայ: Այս ծանուցումներուն վրայ մէկի տեղ 178 հոգի ներկայացան եւ ցնծացին 20-30,000ական ֆրանք: Կրիմօ ժամանակ մը կանոնաւոր վճարեց ամսականները, սակայն վերջին ամիսները քարտուղարները, որոնք իրար չէին ճանչնար, սկսան գանգատիլ, որովհետեւ Կրիմօ զրեթէ չէր վճարեր այլեւս: Ոստիկանութիւնը տեղեկացած ըլլալով, ձերբակալեց Կրիմօն, որ այս կերպով չորս միլիոն ֆրանք իւրացուցած էր: Սակայն երբ տունը խուզարկեցին, 15 ֆրանք միայն գտնուեցաւ:

Ատլանտեան օդարշաւը

Ֆօնքի առաջին ձախողանքէն վերջ ուրիշ ֆրանսացի օդանաւորդ մը՝ Փօլ Թարասքօն պիտի փորձէ Ատլանտեանը կտրել օդանաւով, առանց ճամբան կանգ առնելու: Թարասքօն պիտի ճամբորդէ ֆրանսական օդանաւով մը, որուն թեւերը շատ հաստ են, ունի մէկ շարժանիւ 420 ձիու ուժով, պիտի կրնայ 3500 լիտր պէնզին առնել, որ պիտի բաւէ 5800 քիլոմեդր ճամբան կտրելու: Հաւանաբար համբաւաւոր օդանաւորդ Նօկէս ընկերանայ Թարասքօնին, իսկ մեքենավարը պիտի ըլլայ միականի Ֆօլի:

Նիւ Եորքէն հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ ֆրանսացի օդանաւորդները ճամբայ պիտի ելլեն Հոկտեմբեր 21ին, ինչ որ անհաւանական է, որովհետեւ օդանաւը բոլորովին պատրաստ չէ: Աւելցնենք որ Ատլանտեանը կտրող առաջին օդանաւորդը պիտի ստանայ 25,000 տոլարի մրցանակ մը:

Հրաբուխ մը, որ ոսկի կը ժայթքէ

Օտեսայէն կը հեռագրեն թէ Ազովի ծովուն հարաւային եզերքը դարերէ ի վեր մարած հրաբուխ մը վերջերս վերակենդանացած էր: Գիւղացիները սարսափած էին որ իրենց հունձքերը պիտի փճանան լաւային տակ: Երբ ժայթքումը դադրեցաւ, գիւղացիները տեսան որ լաւան ոսկիի փոշի կը պարունակէր:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԷՆԿԻՒՐԻԻ անկախութեան դատարանը սկսաւ դատել լրտեսութեամբ ամբաստանուած Ալժերիացի Ահմէտ Համիտանը եւ ընկերները:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ քահանայ մը, որ շատ կը նմանի Պիոս ԺԱ. Պապին, մէկ միլիոն ֆրանք պիտի ստանայ ամերիկեան շարժանկարի ընկերութենէ մը, Պապին դերը խաղալու համար:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ Նախարարութիւնը դատ բացած է համայնավար օրկան «Իւմանիթէ»ի դէմ, բանակին դէմ իր հրատարակած գրգռիչ յօդուածներուն համար:

"Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ, իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

«Petit Journal»ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

21, RUE CADET, MÉTRO CADET

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿԵՐ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

"Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ

Վաղը՝ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8 ուկէսին

Յըդ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

"Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կիրակի, 10 Հոկտ. կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

«ՍԻՆԷՄԱ ԷԹՈՒԱԼ»Ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (ՓՕՆԹԷՎԷՔ)

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԲԱՑՈՒՄ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔԻՆ

ՂԵԿԱՎԱՐ՝ Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ

THEATRE L'ATELIERի ՄԷՋ 4, Place Dancour

10 Հոկտեմբեր կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ (QUO VADIS ?)

Աշխարհահռչակ տռամը 6 արար

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Ընդհ. Ժողովը այս երեկոյ Café Rocher:

Հ. Յ. Դ. Անիէռի «Եռազոյն» խումբի ընկեր. ժողովը՝ այսօր ուրբաթ ժամը 8ին, Café de Bourguignonի սրահը: Կը հրաւիրուին մասնակցիլ նաեւ նոր ընկերները իրենց վաւերաթուղթերով,

ԼԻՕՆԻ Հ. Յ. Դ. դասախօսական ժողովը՝ երկուշաբթի, 11 Հոկտեմբեր, ժամը 8ուկէսին, ռիւ պուալօ թիւ 202, ժանկէօզեանի ճաշարանին մէջ: Պիտի դասախօսէ ընկեր Երուանդ Ժանկէօզեան:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Ռոստոմ» խումբի ժողովը՝ կիրակի երեկոյեան ժամը 8.30ին:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Վարուժան» խումբի ժողովը՝ կիրակի առաւօտ ժամը ճիշտ 9ին:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան Միութեան դասախօսական ժողովը՝ 10 Հոկտ. Կիրակի առաւօտ: Պիտի դասախօսէ ընկ. Պօղոս Հիւսեան:

ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը՝ Կիրակի, 10 Հոկտեմբեր ժամը 2.30ին Ռոստոմի սրահը, 131, Fbg. du Temple:

ՍԷՆ-ՏԸՆԻԻ Մայր եկեղեցիին մէջ, ուր կը գտնուի Լեւոն Ե. Թագաւորի գերեզմանը, ճայնաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ գերապայծառ Գրիգոր եպ. Պահապանեան, նախագահութեամբ փարիզի առաջնորդ կարտինալ Տիւպուայի, կիրակի 10 Հոկտ. առտուան ժամը 10ին:

ՀԱՅ ԶԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Ֆրանսայի Կեդր. Մարմինը Հարցարան մը ուղղած է որբերուն, պահանջելով հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

1. Անուն, 2. Մականուն, 3. Հօր անուն, 4. Մօր անուն, 5. Ծննդավայր, 6. Տարիք, 7. Զբաղում, 8. Ամուսնացա՞ծ էք, 9. Ձեր մօտերը կա՞յ որբական միութիւն, 10. Անդամակցա՞ծ էք, 11. Համառօտ կենսագրութիւն:

Այս վիճակագրական տախտակի նպատակն է մեր ընդհ. որբերու ճշգրիտ թիւը ունենալ: Ամէն որբ պէտք է լեցնէ հարցարանը եւ ղրկէ հետեւեալ հասցէին.— Union des Orphelins Arméniens- Majeurs, 23 Rue de la Jonquière, Paris.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԱՆԻԷՌ, Մ. Գ.— Ստացանք վճարմանն: Կը ղրկուի:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Միք.— Ստացանք նամականն:

ՎԻՐԻԷՕ - ՍԻՒՐ-ՊՈՒՌՊՌԸ, Գ. Մ.— «Կը փնտռուի»ներուն համար կը պարտիք 20 ֆրանք:

ՊՕԼԷՆ, Գործ.— Ստացանք 108 ֆրանք:

ՏԷՍԻՆ. Ա. Ն.— Ստացանք 20 ֆր.: Լրացած է Սեպտ. 3ին:

ՆԷՕՅԵԻ, Ա. Դ.— Ստացանք 20 ֆրանք:

ՊՈՌՏՕ, Յ. Հ.— Նոյնպէս: Կը ղրկուի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եղեսիացի Լեւոն Թաշճեան Պասաեղեան կը փնտռէ եղբայրը Յարութիւն Պասաեղեանը որ Հալէպ ըլլալ կը կարծուի, ինչպէս նաեւ հօրեղբօր որդին Յակոբ Էշխեղողեան որ Պէյրութէն Ամերիկա անցած է: Տեղեկացնել «Յառաջ»ին:

— Բոնիկ Տէնտիլցի Կարապետ Օհանեան կը փնտռէ իր հօրեղբօր որդին Գառնիկ Օհանեանը և Իսահակ Արսլանեանը, որոնք կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուին: Գրել Հ. Մաճառեանի, 39 Rue de l'Oreillon; Paris (11).

— Կը փնտռուի Տիկ. Անժէլ Ալպուղէթեան (ծնեալ Միրիճանեան) Տրապիզոնցի: Հասցէն իմացնել Յառաջի միջոցով Տքթ. Ե. Խ.ի:

— Նազիլլիցի դերձակ Մելքոն Մէլքոնեանը և դեղագործ Մկրտիչ Ճանիկեանը Իզմիրցի, որոնք Փարիզի կողմերը ըլլալ կը կարծուին: Իմացնել՝ Յովհաննէս Ճանիկեանի, 327 Pasadena H. P. Detroit, Mich. U.S.A.

— Կը փնտռուին Գառնիկ Մինասեան և իր ընտանիքը, Աֆիօն Գարահիսարցի, որ երկու տարի առաջ Մարսէյլ եկած են: Գրել Գէորգ Մանուկեանի, այլ անուն Թաճըրըն Զէօրէկ, Usine Favot Virieu-sur-Bourbre (Isère).

— Կը փնտռուի Յարութիւն Մինասեան և իր ընտանիքը որ 8 ամիս առաջ Յունաստանէն մեկնած ըլլալով այժմ կը կարծուի Ֆրանսա ըլլալ: Տեղեկացնել վերի հասցէին:

— Կը փնտռուի Պանտրմացի Յակոբ Վարդանեան, որ 2-3 տարի առաջ կ'աշխատէր Մեծ Կզզի Սավուա պանդոկին մէջ և այժմ Փարիզ կը գտնուի: Գրել A. Boghossianի, 25, Rue de la Citadelle, Chalon sur Saone (S. & L.)

"Խարտոց„ի Ե. թիւը փընտռեցէք ամէն տեղ վաղը Շաբաթ օր, 16 էջ, ճոխ բովանդակութեամբ և բազմաթիւ նկարներով: Գին 1 ֆր.:

ՎԵՐՆԱՅԱՐԿԸ Սենեակներ և գետնայարկը աշխատանոցներ վարձու են: Լոյս, կազ եւ ջուր: Դիմել 17, Rue Damesme, Métro : Place d'Italie.

ՎԱՐՁՈՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

1 սենեակ, ճաշասրահ և խոհանոց մը տրամադրելի է 2-3 հոգինոց ընտանիքի մը համար: Դիմել 17bis, Avenue Curie, Chaville.

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉ

ԳՐ. ՇԷՐԷՄԷԹՃԵԱՆ

ԵՒ ՀԱՑԿԱԶ ՃԸՌԵԱՆ

Բացուած է հայկական սափրիչի խանութ մը Rue J. A. Vial թիւ 8. ԽՈՐԷՆ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ սըրճարանին կից, Սէն-Շամօն:

Արանց եւ կանանց յատուկ ամէն տեսակ սպասարկութիւն եւ խնամք:

Ամերիկեան եւ եւրոպ. ձեւով ամէն տեսակ մազերու խնամք:

Կը խնդրուի մեր հայրենակիցներէն քաջալերել այս հայկական հաստատութիւնը:

ՍԱԿԱՐԱՆ

7 Հոկտեմբեր 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	168	20
Տոլար,	Dollar	34	73
Մարք (ոսկի)	Mark	8	23
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	17	12
Թրք. ոսկի	» or	147	—
Մէճիտիէ	Médjidié	11	50
Լէվա 100 հատը	Léva	24	—
Տրախմի »	Drachme	42	—
Լիր » »	Lire	132	75
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	95	25
Զուից. »	Frc. Suisse	669	—
Լէյ 100 հատը	Ley	18	05
Ձերվոնեց	(10 Roubles or)	165	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	4820	—
» II	»	2780	—
» III	»	2500	—
Ռումելի երկթղ.	Lots turcs	180	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

Le Gérant : H. TEURNIER

Imp. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire: SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57 - 82

Մեթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան		10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է։

ԿԻՐԱԿԻ
10
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1926

10 OCTOBRE 1926

Բ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 187 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ,,Ը ԼՈՒՌ ԲՈՂՈՔ ՄԸՆ Է ՍՏՐԿԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԲՌՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԿՌԻՒԸ

Ուշագրաւ են Մոսկուայէն հասած լուրերը։

Կոմկուսի համագումարին առթիւ, որ Հոկտեմբեր 15ին պիտի բացուէր, բայց յետաձգուեցաւ 25ին, բուռն խլրտում կը տիրէ կարմիր շարքերուն մէջ։ Անցեալ Յունիսին սաստկացող ատրիճանի մը հասած էր ներքին հակամարտութիւնը, իբրեւ հետեւանք Զինովիէվի գաղտնի գործունէութեան, «անտառային» ժողովներու եւ Բագուի խմբակին բարենորոգչական պահանջներուն։ Զինովիէվ պատժուեցաւ ուրիշ պատասխանատու վարիչներու հետ, եւ Կեդր. Կոմիտէն մնաց տէր եւ տիրականը կացութեան։ Բայց պայքարը չդադրեցաւ, եւ հիմա հասած է աւելի վճռական փուլի մը։

Տակաւին կը պակսին լրացուցիչ մանրամասնութիւններ։ Բայց ինչ որ կը հաղորդեն հեռագիրները, բաւական պերճախօս է։ Ամէն վերապահութիւն դնելով հանդերձ, կը տեսնենք որ կացութիւնը լուրջ է եւ կարել-նետելու տրամադրութիւնը շատ զօրաւոր։ Առջի օր հեռագիր մը, որուն աղբիւրը Մոսկուայի պաշտօնաթերթն է, ծանր պատիժներ կը սպառնար ընդդիմադիր պետերուն, Զինովիէվի, Թրոցքիի, Ռատէքի եւ Քամէնէֆի։ Զորսն ալ կուսակցական խոշոր դէմքեր են եւ պատասխանատու պաշտօններ վարած։ Հրապարակային բանավէճն ու խլըդային խաղերը այն աստիճանի հասած են, որ նոյնքան յայտնի դէմք մը, Մոլոթոֆ, չի վարանիր ուրացող, դաւաճան, վախկոտ կամ դասալիք անուանել երէկուան կուռքերը։ Մեռած է փոխադարձ յարգանքի զգացումը եւ ընդդիմադիրներուն անցեալն անգամ վէճի կ'ենթարկուի։

Կը թուի թէ Կեդր. Կոմիտէն արդէն ապահոված է յաղթանակը։ Գէթ այսպէս կը հետեւի օրուան լուրերէն։ Երկաթեայ կարգապահութիւնը կամ «միասնականութիւնը» պահպանելու համար, օրուան վարիչները խտրութիւն չեն դներ միջոցներուն միջեւ։ Այդպէս է որ շատ մը քաղաքներու մէջ բանաձեւեր կը թելադրուին, եւ միւս կողմէ զսպողական միջոցներ կը ծրագրուին։

Մենք առիթ ունեցած ենք բացատրելու այս պայքարին հիմնական կէտերը։ Երկու թեւեր են որ կը ճակատին իրարու դէմ։ Զինովիէվ եւ ընկերները երդում-պատառ կ'ըլլան ուղղափառ լէնինականութեան համար։ «Համաշխարհային յեղափոխութեան» վիժումը չէ յուսահատեցուցած զանոնք։ Իրենք զիրենք համարելով հարազատ ժառանգորդներ, կ'ուզեն սարքէզէն քշել օրուան վարիչները, մանաւանդ վրացի Սթալինը, եւ թափ տալ յեղափոխական գործունէութեան։ Ներկայ Կեդրոնական Կոմիտէն, կամ պետական իշխանութիւնը, չարաչար յուսախաբ կեանքի դասերէն, շարք մը նահանջներ կատարեց եւ աստիճանաբար կը հակի դէպի աջ։ Բայց ինքն ալ իր կարգին պայքարի մէջ է իսկական աջերուն, Բագուի խմբակին դէմ, որ «կը ձգտի պոլշեւիզմը հաշուեյարդարի ենթարկել մէնշեւիզմի միջոցաւ»։ Զօրաւոր հոսանք մը կայ դադրեցնելու արտասահմանի մէջ մղուած խաչակրութիւնը, որ դրամի եւ այլ խարդախ միջոցներով կը պառակտէ եւ կ'անբարոյացնէ դուրս աշխատաւորական շարժումը։ Բագուի խմբակը չվարանեցաւ գրել թէ՝ ռուսական ոսկիին շնորհիւ, «մանր-քաղքենի սպասաւորներու ամբոխ» մը կը կազմուի արտասահմանի մէջ, «պրոլետարիատ»ի շապիկ հագնելով։ Միեւնոյն ատեն կը շեշտէր թէ կարելի չէ գումար կազմել կոպէկներով, եւ կը թելադրէր դուռները լայն բանալ օտար դրամագլուխին առջեւ։

Պայքարին առանցքը՝ իշխանութեան պահպանումն է։ Արտաքին փոխառութեան բոլոր փորձերը ամլութեան դատապարտուեցան։ Ինչ որ տնտեսական վերակազմութիւն կը կոչուի, գլուխ պիտի հանուի ներքին միջոցներով։ Բայց երկիրը հիմնապէս կազմալուծուած ըլլալով, միջոցները չափազանց սահմանափակուած են, եւ այսօր նորէն Քրասինները ափ առեր են Լոնտոնի սեղանաւորներուն դուռները, գումար մը ճարելու համար։ Ներքին ճարտարարուեստի զարգացումը կը պահանջէ այնպիսի գումարներ, որոնք վեր են ռուս բանուորին եւ գեղացիին կատաղութենէն։ Միւս կողմէ, շատ լայն անջրպետ մը բացուած է գիւղին եւ քաղաքին միջեւ։ Առաջինը չի կրնար կամ չուզեր գնել երկրորդին արտադրածը եւ իր կրաւորական դիմադրութեամբն իսկ ստեղծեր է անել մը, որուն բանալին չեն գտած տակաւին։

Մեր գործը չէ գուշակութիւններ կատարել այս յարաճուն խլրտումներու մասին։ Ոչ ալ կը տարուինք ամբոխային վայրահաչութիւններով։ Սակայն անուրանալի է որ, այս խմորումները անպատճառ պիտի ունենան իրենց ազդեցութիւնը, գոնէ զգաստացնելու համար շատ մը ջղագարներ, որոնք խեղկատակ մարզանքները կը շփոթեն իսկական յեղափոխութեան հետ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

"ՏՕՆՕՐԵԱՅ ԴԵԿՈՐԱՑԻԱՆԵՐ,,...

«Խորհրդային Հայաստան» (23 Սեպտ.), քննելով Ռամկավարներու դիրքը Հօկերու հանդէպ, դիտել կուտայ.

«Ռամկավարների եւ Բարեգործականի դիրքը Հօկի հանդէպ հետզհետէ փոխւում է յարձակողականի։ Մինչեւ այժմ նրանք «ներքին կերպով» աշխատում էին խափանել Հօկի գործունէութիւնը գաղութահայութեան մէջ, կամ գէթ «անվնաս» չափերի հասցնել այդ գործունէութիւնը։ Հիմա նրանք փորձում են տալ պատճառաբանութիւններ, թէ ինչու «պէտք չեն Հօկեր արտասահմանի մէջ»։

Հաւա՞ ինչպէս կ'ըլլայ որ ռամկավար ջոջեր, «պատուի եւ դիրքի տէր» մարդիկ անգամ կ'ընտրուին հանգամանկից յանձնախումբերու։ «Խ. Հայաստան» ատոր ալ պատասխանը կուտայ.

«Այդպիսի յանձնախումբերում «գործող» Ռամկավարները կամ Բարեգործականները սոսկ տօնօրեայ դեկորացիաներ (զարդ) են։ Ռամկավարներն ուրախութեամբ կը կորցնեն մի շարք գրպանատոր, խղճմտ անդամներ, եթէ այդ տեղի ունենար աշխատաւորութիւնը իրենց կապուած պահելու գնով։ Նոյնը կ'ընէր նաեւ Բարեգործականը։»

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ ՄԵՌԱԾ

Գահիրէէն հեռագիր մը կը հաղորդէ մահը Երուանդ Օտեանի, որ վերջերս հիւանդանոց փոխադրուած էր։

Օտեանի մահով հայ գրականութիւնը կը կորսնցնէ յատկանշական դէմք մը։ Օտեան ոչ միայն Թրքահայոց լաւագոյն երգիծաբանն էր, այլ միանգամայն վիպասան եւ հրապարակագիր։ Ծնած է Պոլսոյ Ենիգիւղին մէջ 1869 Սեպտ. 19ին, որով 57 տարեկան էր։ Տարի մը միայն յաճախած է Պէրպէրեան վարժարան։ Ընտանեկան կրթութեան եւ ինքնաշխատութեան կը պարտէր իր բազմակողմանի հմտութիւնը։ Ինը տարեկանին իր հօրեղ-
1882ին կ'անցնի Ճուրճովա, ուր իր հայրը Խաչիկ օսմանեան հիւպատոս էր։ 1888ին կ'երթայ Անտիոք իր մօրեղբօր՝ Գէորգ Ասլանի մօտ ու Պոլիս վերադարձին կ'աշխատակցի Արեւելքի, Մանզումէի եւ Հրանտ Ասատուրի Մասիս հանդէսին։ Ինքնուրոյն թուականներուն կը մտնէ Հայրենիքի խմբագրութեան մէջ՝ ստորագրելով սրամիտ քրոնիկներ։ Հայրենիքի դադարումէն յետոյ տարի մը կը պաշտօնավարէ Հանր. Պարտքի Վարչութեան մէջ։ 1896ին, Պոլսոյ ջարդին օրը, կ'անցնի Աթէնք, ուր խմբագիրը կը դառնայ Միութիւն ամսաթերթին։ Աթէնքէն Եգիպտոս երթալով երկու տարի իբր գրագիր կը պաշտօնավարէ Պօղոս Նուպարի ագարակներուն մէջ, յետոյ կ'անցնի Փարիզ, հոն հրատարակելով Ազատ Խօսք ամսաթերթը, զոր եօթէն շարունակեց Աղեքսանդրիոյ մէջ։ Փարիզէն կ'աշխատակցի նաեւ Արփիարեանի Նոր Կեանքին, Անահիտի եւ Լուսինեանի բառարանին։ Ութը տարի Փարիզ մնալէ վերջ, կ'անցնի Վիեննա եւ կ'աշխատակցի Եսանէսքուի բառարանին պատրաստութեանը։ Յետոյ կ'անցնի Լոնտոն ու նորէն Եգիպտոս, ուր յաջորդաբար կը հրատարակէ Ազատ Բեմ, Օրէնք, Թերթիկ, Կրակ պարբերականները եւ Արեւ թերթը։ Սահմանադրութենէն վերջ Պոլիս դառնալով կ'ունենայ գրական շատ բեղուն կեանք մը։ Խմբագրապետը կ'ըլլայ Արեւելքի, որուն փակումէն վերջ կ'աշխատակցի Ժամանակի, հայ գրականութեան տալով երգիծական գեղեցիկ էջեր։ Աւելի վերջը Բիւզանդիոնի մէջ կը հրատարակէ հռչակաւոր «Ծապըլվար»ը եւ շարք մը վէպեր, յետոյ Մանանա հանդէսը։ Կը հրատարակէ նաեւ Սեւ Կատու անուն երգիծաթերթ մը, որ կարճ կեանք ունեցաւ։ Պատերազմին կը տարագրուի Սուրիա։ Վերադարձին կ'աշխատակցի Վերջին Լուրի, Ճակատամարտի եւ ուրիշ թերթերու։ Իզմիրի դէպքէն վերջ կ'անցնի Պուքրէշ, կ'աշխատակցի Նոր Արշալոյսի, յետոյ Պէյրութ՝ կ'աշխատակցի Նոր Փիւնիկի եւ Հայ Կեանքի։ Վերջերս կը գտնուէր Գահիրէ, գրելով Արեւի մէջ։

Իր գլխաւոր եւ անմահ գործն է Ընկեր Փանջունի, Առաքելութիւն մը ի Ծապլվար։ Յիշենք նաեւ ֆրանքօթրքական պատերազմը, Ոմանց տարեցոյցը, Բրօքականտիսթը, Ճուղուպլիսթը եւ ընկ., Ջավալլըն, 12 տարի Պոլսէն դուրս, Թաղականին կնիկը, Ապտիւլ Համիտ եւ Շէրլօք Հոլմս, Ընտանիք, պատիւ եւ բարոյական եւայլն։ Թարգմանած է Զօլայի Արգասաւորութիւնը, Թոլսթոյի Աննա Քարէնինը ու Յարութիւնը և շատ մը վէպեր թերթերու մէջ։ Վերջին գործն էր Ազգային Բարերարը։ Իր ստեղծած տիպարներուն մէջ մեծ արժէք ունի նաեւ Իգնատ Աղան, որուն անունով թերթ ալ հրատարակեց։

Անխոնջ աշխատող էր եւ մինչեւ վերջը իր գրչով ուզեց ապրիլ։

Օտեան մասնակցած է նաեւ ազգային կեանքի, իբրեւ երեսփոխան։ Իբրեւ սկեպտիկ մարդ, չունէր որոշ դաւանանք, եւ հեգնութեամբ կը նայէր ամէն բանի վրայ, անխնայ եւ աջ ու ձախ սպառելով իր գեղեցիկ տաղանդը։ Ամուրի էր։

Գլխաւոր ծածկանունն էր Երօտ։ Քաղաքական եւ ազգային հարցերու շուրջ յօդուածներ գրած է նաեւ «Իտիպոս» ստորագրութեամբ։

ՄԱՀ ՍՄԲԱՏ ԴԱՒԹԵԱՆԻ

Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցին մէջ մեռած է Սմբատ Դաւթեան, որ 1860ին ծնած էր Ակն ու Պոլիս գալով ուսուցչութիւն ըրած է։ Հոն հաստատած էր դաւթեան գործակալութիւն մը որ դասագիրքեր կը հրատարակէր եւ ուսուցիչներ կը հայթայթէր դաւառի դպրոցներուն։ Հրատարակած է նաեւ Բիւրակն բանասիրական հանդէսը, որուն գլխաւոր աշխատակիցն էր Դաւիթ Խաչկոնց։ Մասնաւորաբար հետաքրքրուած էր Հայ Թատրոնի պատմութիւնով։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

Պօլշեւիկեան համագումարին առթիւ, որ պիտի բացուի Հոկտ. 25ին, Սթալինի հակառակորդները կը շարունակեն բուռն պայքարը։ Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Մոսկուայի, Լէնինկրատի, Օտէսայի, Քիէվի, Խարքովի եւ Մինսքի մէջ կուսակցութիւնը մեծամասնութեամբ քուէարկած է բանաձեւեր, որոնք ուժ կուտան Սթալինի քաղաքականութեան։

Թրոցքի, Զինովիէվ, Ռատէք, Քամէնէֆ եւ ուրիշ ընդդիմադիր պետեր ընտրական շրջանի եղած են գաւառներու մէջ, զօրաւոր պահակախումբերու ընկերակցութեամբ եւ կը ջանան բանուորներուն մէջէն իրենց կողմնակիցներ ճարել, սակայն մինչեւ հիմա շատ քիչ յաջողութիւն ունեցած են։ Ցամաք գրոյց կը շրջի Թրոցքիի եւ ընկերներու ձերբակալութեան մասին։ Հակահրէական շարժումը սեծ ծաւալ ստացած է ժողովուրդին մէջ։ Շատ մը հրեայ պաշտօնեաներ պաշտօնանկ եղած են եւ խռովութիւններէ կը վախցուի։

⁂ Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Զինովիէվ օգտագործելով իր նախկին դիրքը Լէնինկրատի մէջ, փորձեց հոսանք ստեղծել իրեն ի նպաստ, բայց ձախողեցաւ, ինչպէս ձախողած էր Մոսկուայի մէջ։ Փութիլօֆի եւ ուրիշ գործարաններու բանուորները իրենց բանաձեւերուն մէջ վճռապէս կը պարսաւեն ընդդիմադիրներուն ընթացքը եւ հաւանութիւն կը յայտնեն Կեդր. Կոմիտէին քաղաքականութեան։

չեց անպատկառ ուրացող, իսկ Թրոցքին, Զինովիէվը, Քամէնէֆը եւ միւս ընդդիմադիր պետերը՝ ձաղկեց իբրեւ դաւաճաններ եւ դասալիքներ։ Եւ յայտարարեց թէ կուսակցութիւնը շուտով պիտի հարկադրուի վտարել այդ խռովարարները, եթէ անմիջապէս չդադրեցնեն իրենց ստորերկրեայ դաւադրութիւնը, որ կը ձգտի տապալել խորհրդային կառավարութիւնը։

Իր երկար ճառին մէջ, Մոլոթոֆ անկեալ գործավարները կոչեց վախկոտներ, որոնք կարճ ատեն մը Սիպերիոյ մէջ բանտարկուած մնալէ յետոյ, փախան արտասահման եւ աքսորի մէջ մնացին մինչեւ յեղափոխութիւնը։ Ներկայ կառավարութիւնը, ըսաւ, կը բաղկանայ այնպիսի անդամներէ որոնք Սիպերիա գտնուած են շատ անգամներ եւ որոնք քաջութիւնն ունեցան Ռուսիա դառնալու, փոխանակ Ամերիկա փախչելու։ Ճառախօսը փութաց ճշդել թէ Լէնինը վախկոտներու խմբակէն չի հաշուեր, որովհետեւ Լէնինը Թրոցքիի հետ բաղդատել՝ կը նշանակէ լեռը ուղտի սապատին հետ բաղդատել։

⁂ Սովետներու Կեդր. գործադիր կոմիտէն քաղաքներու եւ գիւղերու համար հրատարակած է ընտրական նոր կանոնագիր մը, որուն համաձայն ընտրական իրաւունքէ կը զրկուին բոլոր անոնք որ իրենց ընտանիքի անդամներէն դուրս մարդիկ կ'աշխատցնեն իրենց մօտ։ Բացառութիւն կը կազմեն միայն այն գիւղացիները, որոնք իրենց հողին վրայ աշխատելով հանդերձ վարձքով օժանդակ բանուոր կ'աշխատցնեն։ Իսկ եթէ անոնք միաժամանակ ճարտարարուեստական գործ ալ կ'ընեն եւ վարձու բանուոր կ'աշխատցնեն, կը զրկուին ընտրական իրաւունքէ։ Նոյնպէս քուէ չեն կրնար տալ անոնք որ դրամ, երկրագործական գործիք եւ այլ ապրանքներ կը հայթայթեն տոկոսով։

Չեկայի անդամ մը սպաննուած

Սեւաստափոլ-Մոսկուա ճեպընթացին մէջ սպաննուած գտնուեցաւ Պ. Նէվսկի, անդամ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի եւ Չեկայի։ Հետը ունէր գաղտնի փաստաթուղթեր՝ Խարքովի Չեկայէն։ Այս փաստաթուղթերն ալ անհետացած են։

Կարմիրներուն վտարումը կը պահանջեն

Ճիշդ այն պահուն ուր Քրասին ունկնդրութիւն կը խնդրէր Չէմպըլէնէն, կարգ մը դիւրութիւններ եւ փոխառութիւն մը խնդրելու համար, Անգլիոյ Պահպանողականներու համագումարը միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով կը պահանջէ խզել յարաբերութիւնները Ռուսիոյ հետ եւ վտարել կարմիր գործակալները։

Այս առթիւ սեղանի վրայ կար նաեւ բանաձեւ մը որ մարմնական պատիժ կը պահանջէր ոճիրով և անհաւատարմութեամբ ամբաստանուած այրերու եւ կիներու համար։ Գաւառացի պատգամաւորներն անգամ մերժեցին եւ բանաձեւը ջուրը ինկաւ։

Ժողովին ներկայ էին վարչապետը եւ ուրիշ նախարարներ։

Թուրքիա փոխառութիւն կը կնքէ

Ստոյգ աղբիւրէ կը հաղորդուի թէ թուրք կառավարութիւնը անգլիական խմբակի մը հետ բանակցութեան մտած է

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՆՉՈ՞Ի ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻՆՔ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

III

ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ Կ'ՈՒԶԵՆՔ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԱԾ ՏԵՍՆԵԼ ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԸ ԵՒ ԿՈՒՍԱԿԻՑ ԵՆՔ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

Քիչ անգամ ոեւէ կուսակցութիւն այնքան բախտաւոր կ'ըլլայ պատմութեան մէջ որքան այս քաղաքական վայրկեանին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է։ Մեր ժամանակը անհանդստութեան, անձկութեան ու տագնապի ժամանակ է։ Բազմութիւնը կուսակցութիւններէն կ'ուզէ լոյս ու հրաման։ Լոյս՝ առօրեայ մտահոգութիւններու ու քաղաքական բարդութիւններու խաւարը պատռելու համար, հրաման՝ երթալու համար վերջնական կէտի մը որ միանգամ ընդմիշտ պիտի փրկէ մեզ այս անելէն։ Այս դէպի կուիւ գնացքը տակաւին կէս-քուն կէս-արթուն է մեր ժողովուրդին հոգիին մէջ։ Այլապէս ալ չէր կրնար ըլլալ, բայց ներկայ է ու կ'աճի օր է օր։

Մեր հայրենիքէն սկսեալ՝ ամէն տեղ, երկրէ երկիր ու գաղութէգաղութ Հայը հալածուած է ու անբաղձալի։ Պատերազմէն յաղթուած ու վիրաւոր երկիրներու մէջ կամ յաղթական բայց այլապէս պարտեալ պետութիւններէ ներս՝ Հայը նկատուած է անբաղձալի հիւր ու օտար։ Որքան ալ որ ժողովուրդ մը ինկած ըլլայ (ու Հայը ինկած չէ երբեւիցէ) չի կրնար հանդուրժել որ զինքը անարգեն այսպէս։ Ֆրանսայի մէջ անտեսական տագնապին հետհետէ զգալի կը չքանայ աւանդական հանդուրժողութիւնը ու իրաւ որ, հաճելի չէ «ազատ Հայ» մակ-[illegible] մէջ՝ կը սպառնան ջարդել մեզ։ Պուլկարիան՝ քաղաքավարութեամբ կը մերժէ ու Ցունաստանը պատրաստ է նոյն իսկ իր ծախքերով ճամբու դնել մեզ դէպի Հայոց աշխարհ։ Ամէն մարդ իր ցաւը ունի։ Ու մեր սեւ աչքերուն համար չէ որ Ֆրանսայի մէջ տակաւին կը հանդուրժեն քիչ մը մեզի։ Աւերուած տեղերուն նահանգները կը վերաշինուին օր մը ու այդ օրը կ'ըլլայ մեր մեծ բարովի օրը, եթէ ի հարկէ չենք ուզեր Ֆրանսանալ։ Ու մեր ժողովուրդը ի վերջոյ կը հասկնայ իր իսկ մորթին վրայ որ ամէն մարդ ունենալու է իր տունը։ Ըլլալու է ազատ։ Ըլլալու է տանտէր։ Ո՛վ որ ուզէ՝ կը փորձէ։ Իր թոռան թոռին անգամ պիտի ըսեն «ազատ Հայ»։ «Քաղաքացի» ըլլալը պիտակ մըն է միայն։

Կը կարծէ՞ք որ կրնանք երկար ատեն մնալ այս անորոշ դիրքերուն վրայ։ Ո՛չ։

Եկանք ամբոխի պէս, խուճապային աճապարանքով, հնազանդելով մեծ ու բնազդական վախի մը։ Եկանք առանց ետ նայելու՝ մեր լքած հարստութիւններուն։ Ու ի՛նչպէս բազմութեամբ հնազանդելով յուսահատութեան զանգակի մը։ Ու հաւատացէ՛ք, կրնանք հայրենիք դառնալ միայն՝ մեծ ու պատմական օր մը, այդպէս խուճապօրէն, մեծ բազմութեամբ, հնազանդելով այս անգամ մեծ ու բարձրագոչ աղաղակի մը։ Կրնանք երթալ կուրութեամբ ու մոլեռանդութեամբ, ինչպէս 1915ին գացինք զրօշակի տակ։ Եկանք գունդագունդ մինչեւ Մ. Նահանգներէն, գինովցած մեծ երազէ մը որ իրականութիւն դառնալու համար բայց մը միայն ուշացաւ։ Այդ օրը կուգայ։ Պատմութիւնը կը պատկանի քաջ ու յամառ մարդոց։ Անանց զոհի ու մեռնելի չէ որ այս երկրին մէջ ապատ էք այսպէս։ Ազատութիւնը՝ գին չունի ու վերադարձի օրը կրնայ հեռու չըլլալ։ «Օրերուն օրը»։ Այս հաւատքը բոլորին սրտին խորը վախկոտ կերպով կը մեծնայ։ Թէեւ ոմանք կ'ըսեն— անկարելի է։ Այսուհանդերձ կարելի եղաւ 96էն 1908ի գինովութիւնը։ 1908ի եղեռնէն յետոյ 1915—917ի հերոսութիւնը։ Կարելի պիտի ըլլայ նաեւ հաւատարիմներու համար վերադարձը։

Այդ վերադարձին է որ կը նայի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր հսկայ հասակը ցցած՝ մեր հայրենի երկրին սրտին մէջ ու ձեռքերը պարզած բոլո՛ր ափերուն։ Իր ձայնը բարձր է ու առողջ ու կեցած է մեծ ու փառաշուք դրօշակի մը տակ ու հաւատքը աչքերուն։

Ըսի՛ մեծ բախտ է կուսակցութեան մը համար այսպէս ճգնաժամերու ատեն դրօշակ մը ունենալ։ Հայաստանի հանրապետութիւնը կամ կը դառնայ անկախ եւ կամ հայ ժողովուրդը կը մեռնի գաղութներուն մէջ։ Այս ճշմարտութիւնը ամէ՛ն մարդ գիտէ, թէեւ սոփեստներ կան որ կ'ըսեն թէ «անկախութիւն»ը յարաբերական է։ Թո՛ղ ըլլայ «յարաբերական» անկախութիւն, ինչպէս Պուլկարիայինն է, Ցունաստանինը, Լաթվիայինը, Լիթուանիայինը։ Այլապէս կը ծիւրի հայ ժողո-[illegible] ժողովրդին տիրապետութեան տակ իսկ։ Ես կը սիրեմ ռուսական հոգին, բայց բա՛րի մարդիկ, չէ՞ք տեսներ որ անհնար է մեր ինքնուրոյնութիւնը պահել այդքան զարգացած ու բազմակողմանի մշակոյթի մը դրացնութեան եւ ազդեցութեան տակ։ Մինչեւ հիմա, կովկասահայ մտաւորականութեան ամէնէն հարազատները անգամ թաթխուած են «ռուսական հոգի»ով։ Կ'ըսեն որ դաշնակցականները ազգայնական են։ Բա՛րի։ Այդ ազգայնական դաշնակցականներէն շատեր իրենց տանը մէջ ռուսերէն կը խօսին ու ռուսերէն կը մտածեն։ Ի՞նչ կը սպասէք համայնավարներէն։ Մեր ինքնուրոյն գոյութիւնը կը պայմանաւորուի՝ անկախութեամբ։ Պէտք է վերնայ մեր սրտին վրայէն ռուսական թաթը։ Մենք պէ՛տք է նայինք ետ ու փնտռենք մեր հոգին։ Նայինք առաջ ու նուաճենք մեր ապագան։ Բայց պէտք չէ որ փոխ առնենք զայն։ Ու հայ ժողովուրդը կը հասկնայ այս տարրական իրողութիւնը։ Կը հասկնայ՝ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի գաղափարը։ Ինչպէս կոյրին՝ ըսես լո՛յս, ու հիւանդին՝ առողջութիւն։ Ու ըսի արդէն՝

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պատմական այս ժամուն անփոխարինելի հարստութիւնն ունի իր դրօշակին վրայ գրած ըլլալու այս նշանաբանը, այս մեծ ու դրական նպատակը, այս գերագոյն իտէան։ Հարազատ՝ հայ մտաւորականին։ Գուրգուրանքի առարկան՝ հայ բանուորին։ Ու գոյութեան նախապայմանը՝ հայ գիւղացիին։ Փարոսի պէս լուսաւոր ու մահուան պէս ճակատագրական։ Նշանաբան՝ որ հակառակ թափուած փտակահոս արեան ու արցունքին, աւերուած մեր գիւղերուն, սպաննուած մեր նահատակներուն ու անոնց համար իսկ՝ կը յառնի ընդ միշտ աւելի կենսունակ ու հզօր, ու ի՛նչպէս կը մեծնայ։

Այս է որ գողնալ կ'ուզեն մեզմէ։ Այս է որ կ'ուզեն յափշտակել՝ թէ՛ աջէն, թէ՛ ձախէն։ Այս սրբազան դրօշակը որուն բեռան տակ պիտի կքէին դեռաբոյս համայնավարները եւ որուն ծոպերն իսկ համբուրելու արժանի չեն սա անբարոյ ու տնաբոյս ռամկավարները։

*
* *

Թո՛յլ տուէք փակագիծ մը։ Ամիս ու կէս չըներ՝ օր մը, Կարտանի մեր հանքագործ ընկերներուն այցի եկած էր ռամկավար ջոջ ու ճաղատ ժամկոչը՝ Արշակ Չօպանեան։ Պիտի բարբառէր պարոնը ռամկավար հանդէսի մը մէջ։ Բազմութիւն մը դաշնակցական գացինք մենք ալ դատարկ սրահը ու լեցուցինք։ Ոտքի էին ու գլխաբաց՝ խոնարհ դէմքերով։ Անկիւնը կար մետաքսէ անուշ եռագոյն մը ու վախկոտ ձայնով՝ այդ փառայեղ դրօշակին պաշտպանութեան տակ՝ կ'երգէին «Մեր Հայրենիք»ը։ Կ'երգէր նաեւ ինք՝ Արշակ Չօպանեանը, Հայաստանի անկախ հանրապետութեան ոխերիմ ու քսու թշնամին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ոխիլը, լաթէ պեխերը կախ ու տմոյն, գանկը լերկ ու այնքան պզտիկ։ Մենք ալ խառնեցինք մեր արու եւ ամուր ձայնը երգին։ Երբ դուրս եկանք, հանքագործ ընկեր մը ըսաւ.

— Լիրբե՛րը, թո՛ղ հայհոյեն ինչքան կ'ուզեն, ստիպուած են դարձեալ գործածել եռագոյնը որ Հայաստանի անկախ հանրապետութիւնը կը խորհրդանշէ եւ որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան նուէրն է հայ ժողովուրդին (իր արեան գինը) ու երգել «Մեր Հայրենիք»ը՝ հանրապետութեան պաշտօնական քայլերգը։

Հապա, ընկերներ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան թշնամիներն անգամ ստիպուած են խոնարհել իրենց օճրապարտ գլուխները Նոր գաղափարականին առջեւ։ Այսպէս է հայ ժողովուրդին կամքը։

(4) ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹԱԳՈՒՀԻՆ ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ

Ռումանիոյ Մարիա թագուհին ծանօթ է իբրեւ գրող եւ թատերագիր։ Իրմէկգործըշարժանկարի վերածուած է եւ քանի մը տարի առաջ ներկայացուեցաւ։ Թագուհին քանի մը օր առաջ փարիզ եկաւ անցնելու համար Ամերիկա։ Լոս Անճէլոսէն կը հեռագրեն թէ շարժանկարի մայրաքաղաք Հօլիվուտի յայտնի ձեռնարկուներէն Էտուին Քէրիու անպաշտօն կերպով ապահովութիւն ձեռք բերած է որ Ռումանիոյ թագուհին ընդունած է ութը ժամուան համար գլխաւոր դեր մը կատարել Թոլսթոյի «Յարութիւն»ին մէջ։ Թագուհին մէկ օրուան համար պիտի ստանայ 25,000 տոլար։ Մինչեւ հիմա այսքան գումար չէ տրուած ոեւէ արուեստագէտի։

ԻՐԱԳԻ ՄԷՋ ԱԼ ԿԸ ՆԵՏԵՆ ՖԷՍԸ

Թուրքերու օրինակին հետեւելով Իրաքցիներն ալ որոշեցին մէջտեղէն վերցնել ֆէսը, որուն տեղ կը գործածեն հիմա ազգային գլխանոց մը, զոր Սիտարի կը կոչեն։ Բացի գրավաճառներէ եւ ինքնաշարժի վարիչներէն, ժողովուրդին միւս դասակարգերը արդէն սկսած են ազգային գլխարկը գործածել։

ՄԵՐ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐԸ

ՍԱԼՈՆՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ

Օտարամերժ միջավայր։ Գրպրոցներու, շրջանակներու, սալոններու դուռը պաշտպանուած է կերբերոսեան շուներուն դաժան խորթութեամբը։ Ով որ պետութիւն չունի, դժուար թէ իր, կամ թաղուած իր ցեղին ոճովն ու դրոշմովը ներս ընդունուի։ Եւրոպա կը գալարուի իր օտարատեացութեան մոլուցքին մէջ երէկուընէ՛ ի վեր, եւ, շարունակ։ Անհրաժեշտ է հագնիլ դրացի պետութեան մը մաշած շորերը, մտնելու համար արուեստագէտ կոչուած քնաշրջիկներու դարպասը։ Եւրոպայի մէջ արուեստը պետական ապրանք է։ Նո՛յնը՝ Ռուսիոյ մէջ։

Ու կը մսի՛ արուեստագէտը, երբ մինակ է։ Փորձիչ բան մը ունի օտարներուն փուռը, ուրկէ գովասանքի եւ վճարուած փառաբանութեան ջերմութիւն մը դուրս կը թափի։ Սակայն ներս մտնելէ առաջ, օտարը, մանաւանդ ան որ հայրենիք չունի, անհրաժեշտ է որ ծպտուի։ Ուրեմն, սալոններէ ներս, պիտի մտնեն անոնք միայն, որ պիտի գիտնան վարպետներու թուքովը ծեփել իրենց մարմինին կաւը, — որ պիտի գիտնան խնլօքնալ, պաշտօնականանալ, — որ պիտի գիտնան "հիւր եկողի" քաղաքավարութեամբ մը նմանելու յայտնի տրամադրութեամբ մը ներկայանալ։ Եւ անխուսափելիօրէն, առաջին մըտնողները, (տկար ազգերէն) կ'ըլլան դասական ու իրապաշտ։ «Ցանդուգն ու նոր» ձգտումները քրիստոնէական մեղքերու ծանրութիւնը պիտի ունենան։ Վասն զի, արուեստի աշխարհին մէջ, այժմ, այդ երկու ամայի դպրոցները համազօր են քերականական հին կաղապարներու, որոնց վրայ պիտի ուսանին նորեկները։

Ցանո՛ւն ինքնապաշտպանութեան բնազդին, որ խիստ միջավայրերու մէջ ժպտումի, կլիմայավարժութեան մեթոտով մը կը յայտնուի, պէտք է ներե՛լ անոնց։ Պէտք է ներել, մանաւանդ երբ շատ բան կը խոստանան իրենց գերեդարձութեանը ատեն դէպի հայրենիք։ Վասն զի, հակառակ հիներուն առածներուն, թէ արուեստը հայրենիք չունի, ինչպէս ճանճերը հայրենիք չունին, եւ հակառակ նորերուն բարբանջանքին թէ արուեստը միջազգային է, ինչպէս ճանճերուն երգը միջազգային է, կը հաւատամ ու կը հաւատացնեմ ձեզ, պարոննե՛ր, թէ արուեստը հայրենիքով միայն կ'ոճաւորուի, ուրեմն՝ կ'արժեւորուի ու կ'ապրի։

*
* *

1926ի գո՛յգ սալոններուն մասնակցած են՝ Մուրատօֆ (Լեւոն, ծնած Թիֆլիս), երկու գործով. «Ակը կը ննջէ» եւ «Կիսանդրի» մը (այր)։ Վերջերս հայ մամուլին մէջ այս գործերը իբրեւ յաջողութիւն ներկայացուած էին։ Ես առաջինը միայն կրցի տեսնել։

Կանանչ աղջիկ մը, ահա, կը փռուի արեւին պղնձագոյն հեղուկին տակ, որ կը դրուագէ, բարա՛կ շարժագումով մը։ Մերկ է, եւ զապուն իր մարմինին վրայ ծիծերը բուսած են դանդաղ աճումով մը։ Դէմքը երանութեան մէջ ընկղմած, քնացող աչքերը՝ երազով լեցուած, եւ միսին մէջ խաղաղութիւն մը մնացած է։

Ո՛չինչ ունի՝ իբրեւ նորութիւն։ Հելլէններո՛ւնն է այն ծանօթութիւնը, որ կանանչ կը հագուեցնէ ջրանուշները։ Սակայն չի բաւեր կանանչութիւնը աղջկան մը վրայ, թարգմանելու համար անոր մէջ ակին գաղափարը։ Փոխաբերական յղացումները, գրական ու քանդակային գործերու մէջ, օժանդակ ստորոգիչներով միայն պիտի բարձրանան մեր հասողութեան։ Այսպէս, օր. Քամիւ, թարգմանելու համար մերկ ու մարմարային աղջկան մը վրայ ինչ որ կը թելադրէ ակին պատկերը, կը դնէ աղջիկը, իր ճերմակութեամբը, լերան ժայռէն յորդահոսան իջնող ջուրի մը աչքին մօտիկը։

Դարձեալ, այս ցուցահանդէսին մէջ Ռոկանօ կը ներկայացնէ «ջուրի խաղեր» մակագրուած պատկեր մը։ Մերկ ու աղուոր աղջիկ մը քո՛վնտի նստեր է մարմարէ սանդուխի մը աստիճաններու տակը, մինչդեռ ջուրը կ'իջնէ սանդուխին վրայէն, տեղ տեղ ցայտելով, պզտիկ շատրուաններ ու ջուրի բուրգեր կազմելով, ինչպէս մերկ աղջկան գեղեցիկ մարմինը կը շինէ աղուոր կորութիւններ, ցայտքեր ու առուակներ։

Մուրատօֆի կանանչ աղջիկը, սակայն, տալու համար դաշտերուն մէջ քնացող աղբիւրի մը խաղաղութիւնը, վստահած է իր մէջէն կիրքին արթուն խռովքները, յաջողութեամբ։

Մուրատօֆի տարիքը չեմ գիտեր, կը թուի թէ մեր նորերէն է, որ, եթէ դեռ կը յածի դասականութեան ու հելլէնականութեան մէջ, իր արեւաջեր երեւակայութեամբը կը խոստանայ։

Ալխազեան (Յովհ.).— Մէկ գործով. „Կանխահաս Ձիւն"ը (Ֆինլանտայի մէջ)։ Ծանօթ նկարիչ, կազմուած դիմագծութիւն։

Ահա իր գործը.— Ցող տող ծառեր, աշնան անարիւն արեգակէն կը քաշեն լեղակագոյն ժապաւէններ։ Նիհար եւ ծառերը, [illegible] ւէն կոչեցի, գիւղային վհուկի մը մատներուն նման կը սեղմեն բուները ու կը ծծեն։ Թոքախտաւոր բան մը կայ այս նօսր պուրակին մէջ, ուր ձիւնը, կանխահաս, իջեր է։

Նկարիչի քմայք։

Ադամեան (Շ.) Հինգ գործով. (Թիւ 27, 28, 29, 30, 31, Ալեկոծ ժամանակ, Մանկիկը, Ճերմակ արեւանոցը, Արեւի լոյսին մէջ, Հովը)։ Գոյներու մոգութիւն։ Ինչպէ՛ս արեւանոցը այլափոխուած է արեւէն (29), եւ ջերմութիւնը գո՛լ կը նետէ պզտիկ աղջկան, որ երանգին նուաղումով մը պառկեր է տակը։ Սիրուն աղջիկ մը ծովին մօտ, արեւին տակ (30), աչքերը խուփ, ճառագայթի պէս տաք, համբոյրի պէս ցանկալի, օ՜ երջանկութիւն։ Ու յետոյ, դիտեցէք աղջիկը, որ ոտքի կեցած է (31), ի՛նչ աղուոր աչքեր, պտուղի պէս ըղձալի։ Ադամեան կը սիրէ աչքը, որ աղբիւրն է հրաշքի եւ գոյնի խաղերուն։ Ջերմութեան համար իր տուած բարեխառնութիւնները միշտ հոգեպարար են։ Մէկ հեռաւորութիւն կը գործածէ, եւ իր պզտիկ տարածութիւններուն վրայ օդը կը նստի, օշարակի պէս քաղցր ու զուարթ։ Կարելի չէ անուանել ու իրենց անունով կանչել իր գոյները, անոնք հրաշքի մը ուժին ենթակայ են։ Ադամեանի նկարները չեն կարգացուիր, ինչպէս դասականներն են, ոչ ալ կ'երաժշտեն, ինչպէս տըպաւորապաշտներն են, այլ շարժանկարային գունախաղով մը մեր զգայարանքներէն կը բռնեն, ինչպէս Ցալքրոզի խումբը գեղունի պարուհիին շարժումներուն միջոցաւ կը լսէ։ Ձեւընկալ (plasticien) նկարիչ։

Ադամեան գոյներու բանաստեղծն է, ո՛չ մեր օրերու, այլ հի՛ն բանաստեղծը, որ մօդերն էին։

Շապանեան (Արսէն, 1864ին, Պոլիս).— Մէկ գործ. մարքի սրածայր ժայռը (Թանիոյ եկերքէն)։ Ծովի մեր պետներէն, զբաղած է նաեւ բագրութեամբ։

Լուսնկայ գիշերով, ծովի[illegible] քին վրայ գորշ ժայռ մը, [illegible] լեքի լայն թեւ մը։ Թէեւ [illegible] «ուժեղ նկար» կ'անուա[illegible] կ'անցնի։ Սակայն, կը խորհի[illegible] Շապանեան միայն այս ն[illegible] չպիտի կրնար երբեք չին[illegible] համբաւը։ Որքա՛ն թանձր [illegible] ծովը. մինչդեռ ջուրը իր մ[illegible] պահէ, նոյնի՛սկ գիշերը, թափ[illegible] կութիւն մը, զոր կը գողնայ[illegible] ընկի լոյսէն։ Ցետոյ տակ[illegible] տակաւի՛ն սա վիպական ծով[illegible] զանազ ու մեղկ, կամ լուս[illegible] գիշերով՝ մելամաղձոտ ու թո[illegible] տաւոր։ Այս «աղջիկ» (հիւ[illegible] կխովին հեթանոս ծովէն ի՛նչ ծովեր կան, գիտուած՝ պ[illegible] զան անկիւններէ, ծո՛վը կար[illegible] ու ահե՛ղ, որ Եհովայի նման պոռայ, ծովը, սասանած կամ[illegible] մական, ծո՛վը, մե՛ծ ու ա[illegible] պաշտեցին մեր հայրերը [illegible] աստուածի նման ծով մը։ [illegible] Շապանեան դիցապաշտ [illegible] քրիստոնեայ է։ Ու մէկ ա[illegible] վրայ նստած մնաց։ տեղ չ[illegible] գիրք չփոխեց։ Այդ պատճ[illegible] թերեւս իրաւունք շահեցա[illegible] նոնք, որ «այս միօրինակու[illegible] կ'ըսէ Գ. Խանամիրեան, ան[illegible] թեան կամ ամլութեան նշա[illegible] մարեցին», (Ոստան, էջ 706[illegible] կառակ իր մէկ անկիւնի [illegible] ղութիւններուն։

Շ. ՆԱՐԴՈՒ[illegible]

ՀԻՒՂԸ

դաշտի ճամբու մը վրան,
կամ ըստորոտը լերան,
ուղեւորին ժամանման
ըսպասող հիւղն ըլլայի։
Ու գգուանքիս կանչէի,
ես ճամբորդներն անժամ[illegible]
ու ճամբուն վրայ մենաւո[illegible]
ու ճամբուն վրայ ոսկեման[illegible]
եկւորներուն դիմաւոր՝
ծըխանիս ծուխն ամպէի։

Ու գըգանքիս կանչէի
ուղեւորներ պարտասուն,
ու բարեւի մը փոխան
հազար բարիք ես տայի։
Հազար բարիք ես տայի,
գոլը կրակին ճարճատուն
կութքը բերրի դաշտերուն,
բոլոր միրգերն աշունի,
ու մեղր ու կաթ ու գինի...

Ու լսէի ես ցայգուն,
քովը կրակին ճարճատուն,
երգն իրիկուան եկւորին.
ու ջամբէի ես ցայգուն
երազներով սպատարուն
նինջ՝ իրիկուան եկւորին։
Ու լըսէի ես այգուն,
սրտապատառ ու տրոփուն,
գովքն իրիկուան եկւորին.
ու դիտէի ես այգուն,
ու խոկայի օրն ի բուն
երթն իրիկուան եկւորին...

Ու ձմեռնեյն ալ ճամբուն,
ճրաւիրակ զըւարթուն,
կանգնէի քովը ճամբուն,
ու ձիւնապատ ճէք մարդուն
ես ճայրօրէն, լայնաբաց
երկու թեւերս պարզէի
մի՛շտ քաղցրագին, նուաց[illegible]
Հրաւէ՛րն ես ըլլայի։

Ա՜հ, ըլլայի՛, ըլլայի՛
դաշտի ճամբու մը վըրայ,
կամ ըստորոտը լերան
ուղեւորին ժամանման
ըսպասող հիւղն ըլլայի։

1908 ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵ[illegible]

Երեւանի վարիչն[illegible]
[illegible]
[illegible]
բաշխելու
գաղթականութեան
առջեւ
Պ. Տ[illegible]
դուռները

ՀՐԱՇԱՓԱՌ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

Վերակի է ու ես մինակ եմ։ Անբացատրելի բան է մինակութիւնը, մանաւանդ երբ ոչ մէկ առարկայ ու ոչ մէկ պատկեր մտերմութիւն չունի մարդուս հետ։ Այսօրուայ ճաշէն վերջ կ'ելլեմ դուրս աննպատակ ու շփոթ։ Դուրսը հեծանուոր երկինք մը կարծես հիմա տանիքներուն վրայ պիտի փլի, այնքան մօտեցեր է գետնին, ուր անձրեւ մը, թեթեւ, բարակ ու խիտ, ճառագայթներու պէս կը թափի վար միօրինակ ու մեղմ մրմունջով մը։ Կը քալեմ դանդաղ ու առանց հովանոցի թաց մայթերուն վրայէն, մինչ անձրեւը խայթող խնամութեամբ մը կը նստի դէմքիս ու ձեռքերուս վրայ։

Ես կը սիրեմ այսպէս յամրօրէն քալել անձրեւին տակէն, որովհետեւ ամէն անգամ կը վերյիշեմ պայծառօրէն ու գրեթէ շօշափելի տեսիլքի մը հանգոյն այն հին, մաշած օրերը, երբ ծննդավայրիս մէջ, դեռ պզտիկ տղայ, գլխաբաց ու առանց վերարկուի կը պտտէի ձիւնին ու անձրեւին տակ... այն օրերուն կուրծքս ցցուած կ'ըլլար, աչքերս կեանքով լեցուն, ուր ներքին հուր մը կը վառէր այրելու աստիճան կը տաքցնէր։ Ձիւնը ընկեր մըն էր ինծի ու անձրեւը՝ բարեբեր զովութիւն մը որոնց հետ զուարթօրէն կը խաղայի։ Օ՜, պայծառ, արեւոտ ու կենարար օրեր էին անոնք։ Հիմա հին, մաշած ու մոռցուած թանգարաններու մէջ դասաւորուած դէպքեր։ Բայց ես կը սիրեմ զանոնք ամէն առթիւ քրքրել, հաւատացեալի մը երկիւղածութեամբ ու գորովով գգուել անոնց վրայ, ու զանոնք վերապրելու պատրանքը տալ ինքզինքիս։ Լաւ է որ մարդ երբեմն այսպիսի անստոյգ ու սեւ օրերու մէջ թիավարէ պատրանքին հետ։ Ինչուչտ յաջորդող գիտակցութիւնը մեր էութիւնը շատ ուժգնօրէն պիտի սարսէ, բայց չէ՞ որ որոշ ժամանակամիջոց մը ապրած պիտի ըլլանք, ճշմարտօրէն ապրած։ Այդ ապրումը արդէն յաջորդող յուսախաբութեան դիմագրաւելու չափ ուժ ու կորով պարգեւած կ'ըլլայ մեզի։

Ու կը քալեմ աննպատակ ու շփոթ։ Ինքզինքս յանձնած եմ քայլերուս, որոնք կը փոխադրեն զիս փողոցէ փողոց, դանդաղ ու բարեհաճ։

Երբ գիտակցութիւնս կ'արթննայ, ինքզինքս կը գտնեմ սրճարանիս սովորական անկիւնը։ Ու աչա նորէն յիշատակներ կը բոլորեն զիս, ասոնք աւելի նոր, անուշ բայց կորսուած, աւելի հասուն յիշատակներ, որոնք սակայն լաւագոյն էր որ յիշատակ դարձած ըլլային։

Շուրջ չորս տարի առաջ էր երբ ինքզինքս փրցուցի զլլոցէն ու ինկայ օտար այս ափերուն վրայ։ Մեր պանդխտութեան առաջին օրերուն հանդիպեցանք իրար, սիրեցինք մէկզմէկ, ու օրերը սկսան անցնիլ քիչ մը պակաս կապով ու մաղձով։ Գրեթէ ամէն երեկոյ այս անկիւնն էր որ կու գայինք յամենալ ժամերով, քրքրելով անցեալ բայց տակաւին շատ վառ ու կենդանի յուշեր, անոնց մէկ մասին վրայ դողալով, երէցներու հետ յուզուելով, ու մէկ քանիէն սարսափելով կամ տեւաբար ու վրէժով լեցուելով։ Մեր խօսքերը մասնաւոր կարգ մը չունէին ու կը հետեւէին իրենց իւրաքանչիւրին սեփական մտածման։ Խանդավառութեամբ կը խօսէր կեանքին վրայ զոր պիտի ունենայինք մեր տեղը, ու նոյնքա՛ն խանդավառութեամբ կ'արտայայտուէր ապագային մասին, վասնզի ան լաւատես էր միշտ, ես հակառակը։ Բայց հաւանաբար նման խառնուածքով մէկու մը հետ այնքան մտերիմ ու սիրով հըլլայինք, որքան իրարու հետ։ Միւս կողմէ կան շատ սովորական բաներ ալ որոնք այսօր մարդոց չափէն աւելի արտակարգ բնոյթով մը կը ներկայանան։ Կեանքն է ասիկա, հսկայածաւալ, մեծղի ու ամենակուլ կեանքը։ Կեցցէ՛ կեանքը։

Ան տեսած էր աքսորը իր բովանդակ ահաւորութեամբ, ու ձգած էր հոն իր հայրը։ Եւ հեւքոտ ու դողահար մտիկ կ'ընէի զինքը որ զայրոյթով ու ատելութեամբ կը պատմէր դրուագներ, արիւնոտ եւ սարսռալի դրուագներ եղեռնի այդ հրէշային օրերէն։ Ու փառաւոր էր մանաւանդ իր վերջաբանը, երբ բռունցքները պինդ մը սեղմած, ճակատը ծալլած, կը պոռթկար իր ցեղը, հսկայական համեմատութիւններու հասած իր վրէժը իր հօրն ու ազգին լաւագոյն մասին դահիճներուն հանդէպ։ Իր երիտասարդի բուռն բաղձանքը բոլոր տաճիկներու ճիտը պլլելու ու մահցնելու։ Սիրով մտիկ կ'ընէի զինքը։ Ամենէն աւելի հոս է որ կ'ուզէի լսել զինքը, որովհետեւ անոր ընդ մէջէն մեր ցեղին ոգի՛ն է որ կ'ունկնդրէի, այդ ա՛յդ ձայնին, ահեղագոչ, գեղազմայլ ու աննման։

Կը խօսէինք դեռ շատ բաներու մասին։ Կը շինէինք գրական ծրագիրներ՝ ան կը կարդար իր նոր գրած մէկ բանաստեղծութիւնը, ու աչա ընդհանուր գրականութիւնն է որ մէկ նայուածքով կ'ընդգրկէինք։ Ու ժամերով կը խօսէինք մենք, մինչեւ կէս գիշեր, մեր խօսակցութիւնը ընդհատելով իւրաքանչիւր նուագումին, ու որպէս թէ ատիկա չբաւէր դեռ կը թափառէինք ատեն մը փողոցէ փողոց, մինչեւ որ մեկմէկուն ոտքերը ա՛լ ընդվզէին կամ աչքերը փակուելու պէտքը զգային։

Բայց այս բարի ու խարտեաշ տղան երկար ժամանակէ ի վեր մոլորած մըն է։ Ինկաւ վայր մը ու շրջանակի մը մէջ ուր իր նկարագրի տկարութիւնը պատճառ եղաւ որ նետուի ճամբայ մը որ քայքայում կ'առաջնորդէ։ Ես շատ չեմ մեղադրեր զինքը։ Որովհետեւ գիտեմ որ խորքով միշտ լաւ է ան, ու եթէ այսօր բաժնուած է իր ազգային շաւիղէն, ու կը թափառի խեղութիւնը անյայտ մարդոց ընկերակցութեամբ, ան հաւատքը ունի բարձր դատի մը ծառայելու։ Ամենուն տրուած չէ տէր ըլլալ զօրաւոր դատողութեան, դէպքերը ենթարկել խղճամիտ փորձարկութեան ու ամէնէն վերջը որոշում մը տալ։ Վերլուծող միտք մը չէ խարտեաշ բարեկամս։ Բացարձակ տպաւորուող մըն է ու զօրաւոր անհատականութենէ զուրկ։ Պէտք էր որ անիկա տակաւին կազմուէր, ինքզինքը ըլլար։ Բայց սեւ ու պղտոր մարդիկ զայն տուին յորձանքի մը որ ժամանակ չի ձգեր անդրադառնալու ու խորհրդածութեան եւ կը գահավիժէ միշտ աւելի վար, դէպի անմարդկային խաւեր։ Խե՜ղճ բարեկամս, գիտնաս թէ որքան կը գթամ քեզի. բայց ասոր փոխարէն չեմ կրնար չափել զզուանքն ու արհամարհանքը որ օրէ օր ու րոպէ առ րոպէ կը մեծնան մէջս այդ զազրելիներուն հանդէպ։

Ու հիմա պիտի ուզէի որ ան նորէ՛ն հետս ըլլար, հոս, այս անկիւնը, ու ես խօսէի իրեն, խօսէի քաղցրօրէն, մտերմօրէն ու կարեկցութեամբ։ Մէկտեղ վերլուծէինք իրականութիւնները ու միասին հասնէինք եզրակացութիւններու։ Եւ վստահ եմ որ անիկա պիտի արթննար վերջապէս, վստահ եմ որ իր մէջ այժմ ընդարմացած Հայու ոգին պիտի յառնէր յաղթապանծ, ու ես պիտի ողջունէի իր մէջ, հրճուալից, հրաշափառ Յարութիւնը իմ բարի մոլորած բարեկամիս, իմ մեծ ու աննման ազգիս։ Ու որքա՞ն են այս մոլորածները, որքա՛ն։ Զանոնք փրկելու համար պիտի բաւէր կայծ մը, խօսք մը, շարժում մը կամ ձայն մը, միայն թէ կարելի ըլլար անոնց հոգիին մօտենալ երբ միւս մակաբոյծներուն մաղձը չէ ցանցած զիրենք։ Ու հաւատացէք որ այն ատեն ամէնէն առաջ իրե՛նք պիտի ըլլան անարգանքի քարը նետողը այս ապգուրացներուն։

Քովէս բարձրացող հայերէն խօսակցութիւն մը կ'արթնցնէ զիս։ Երկու գեղահասակ երիտասարդներ են, թուխ ու կորովի դիմագիծերով։ Զանոնք երբ կը բաղդատեմ սա միւս նստողներու մեղկ ու նուաղուն դէմքերուն հետ, պայծառ հպարտութիւն մը զիս կը խռովէ։ Ականջ կու տամ իրենց խօսակցութեան։ Առաւօտուն դասախօսութեան մը ներկայ եղեր են ու կը խօսին ատոր տպաւորութեան տակ։ Բանախօսը շեշտեր է ինքնապահպանման միա՛կ կարելիութեանը վրայ, յանձնարարեր է չլքել հայրենի աւանդութիւններէն ու բարքերէն, եւ միշտ յիշել զանոնք։ Ու տղաներէն մէկը աչա կը պատմէ իր յուշերը, հեռաւոր ու առոյգ, հայրենական երգերէն ու պարէն։ Երկուքն ալ կը խօսին արագ ու տխրութեամբ ու ես կը հասկնամ որ անոնք հիմա մտքով փոխադրուած են իրենց հիւղակին ու թոնիրին մօտիկ։ Եւ ի՜նչ հառաչանքով կը բացատրեն իրենց կարօտը։ Այս հասարակաց, համայնապատկան կարօտը, որ դարերով չէ քակուեր մեր հայրենակիցներուն սրտերէն։ Ու միտքս կ'իյնայ անբացատրելի սարսուռի մը մէջ մեր բարի ու «արի արքան» Արտաշէս, որ օտար երկիրներ իր արշաւանքներու միջոցին մահամերձ, կ'աղաղակէր իր սիրական երկրին կարօտախտէն բռնուած.

Ո՛ տայր ինձ զծուխ ծխանի
Եւ զառաւօտն Նաւասարդի...

Բայց յանկարծ սկսող նուագը բոլորս ալ կ'ընդհատէ իր խօսքերուն ու մտածումներուն մէջ։ Հրաշալի զուգադիպութեամբ մը Cavalerie légère է որ կը նուագուի, ու ինծի կը թուի յստակօրէն, վստահօրէն, որ հեռուէն ահա արշաւող ու մրրկաթեւ մեր երիվարներն են որ կը դիմեն ծագէ ծագ աւետելու մեծ եղելութիւնը, երգելու նո՛ր «Երկնէր»ը, ճշմարի՛տ Հայաստանի աստուածային պատգամը.

Երկնէր երկին եւ երկիր
Երկնէր եւ ծիրանի ծով...

Պ. ԶԱՐՈՅԵԱՆ

ՖԱՇԻՍՄԸ ԵՒ ՃԱԶՊԱՆՏԸ

Ֆաշիստները սկսած են մասնաւոր պրոպագանտ մըլել ճազպանտի համար, զոր ապազգայնացնող երաժշտութիւն կը կոչեն եւ կը յայտարարեն թէ ապազգայնացումը ֆաշիզմի ծնունդն է։ Ֆաշիզմը նոր զրութիւն մըն է քաղաքակրթութեան մէջ եւ ճազպանտ անոր երաժշտութիւնը կը նուագէ։

ԴՐՕՇԱԿ
— ԱՄՍԱԳԻՐ —
Օրկան Հ. Յ. Դաշնակցութեան
Հասցէ.— A. Isahakiantz
71, Ave. Kléber, Paris

Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանը միայն կրնայ փրկել արտասահմանի գաղթականութիւնը

ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ - ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սկանտինաւեան գրականութենէն։ Հեղինակն է՝ Եուան Բամօն։

ՄԱՀԸ

Ան չէ՛ր ուժը որ կը մնար մէջդ,
Դուն զայն ինծի շնորհած երկու վերջին ժպիտներուդ մէջ կորսնցուցիր։
Եւ, ահա՛, յաւիտեան լռջացար առանց ուզելու։

Ինչպէ՞ս, ո՛վ մահ, կրնայի քենէ վախնալ։
Միթէ՞ դուն քովիկս չէս, ինծի գործակցելով։
Միթէ՞ աչքերուս մէջ չեմ զգար քեզ։
Չէ՞ս ըսեր ինծի որ դուն ամէն բանի անտեղեակ ես,
Որ դատարկ ես, անզխտակից ու խաղաղասէր։
Միթէ՞ չես վայելեր ինծի հետ ամէն բան.—
Փառք, մենութիւն եւ սէր,
Միթէ՞ այդ բոլորը մինչեւ իրենց ծուծը չես ըմբոշխներ։
Մօտս կանգնած, միթէ՞, ո՛վ մահ, կեանքս չես սնուցաներ դուն։
Իմ առաջնորդած աչազուրկը չէ՞ս դուն, եւ միթէ՞ ես քու մուրացիկ-ընկերդ չեմ։
Միթէ՞, հիւ բերանով, չես կրկներ այն ինչ որ փափաքս է որ ըսես։
Միթէ՞ չես հանդուրժեր, ով սարուկ, բարութիւններս բարեացակամ։

Ի՞նչ պիտի տեսնես, ի՞նչ պիտի ըսես, ո՞ւր պիտի երթաս առանց ինծի։
Միթէ՞ ես պիտի չըլլամ, ո՛վ մահ, քու մահդ, ո՛վ մահ,
Որմէ պէտք է սարսափիս եւ զոր պէտք է հսկես ու սիրես։

Փորթուկալեան գրականութիւն։ Հեղինակն է՝ Թէքսէյրա տէ Փասքօալէս։

ԵՐԳ

Թրջած նուագի կաթիլներ կ'իյնան տրտմօրէն...
Սառնամանիքի լռութիւնն է գիշերուան
Որ կուլայ բոլոր ապրող բաներուն վրայ։
Իմ ամէնէն անծանօթ վիշտերս
Մարմին կ'առնեն կարծես ինկող կաթիլներուն մէջ։
Ես կը քալեմ շուքին մէջ, աննպատակ,
Ես մենակ մըն եմ անշիրիմ,
Ես ամպ մըն եմ լացող։

Չինական հին գրականութիւն։ Հեղինակն է՝ Ցրին-Քվան (1049 - 1101).

ՄԵԼԱՄԱՂՁՈՒԹԻՒՆ

Բարձր ճիւղերէն վար կը թափին դեղնուկին հեծեծանքները ներդաշնակ։
Այդ նորանոր կոյկողանքներուն վէրքը կը բացուի անցած արցունքներուն թողած ազիին վրայ։
Ձկնաշատ ջուրերու պարմանային գեղեցկութիւնը անկարող է զիս սփոփել, ո՛չ իսկ երկինքը՝ ուր կարապները կը ճախրեն։
Հոգիս յոգնած է ալ, երազի մէջ, հազարաւոր մղոններով լեռներ ու ձորեր անցնելէն։
Բազրաբերդը թաղարի մը առջեւ ծաղկաշատ,
Անխօս եւ անշշուկ,
Փռելկուած սիրոյս հանդչեցուցութեան ու անշարժութեան մէջ, մինչեւ լուսինը նարնջագոյն վերջալոյսին։
Ու ես ճրագներուն փայլը այն ատեն միայն կրցայ հանդուրժել,
Երբ դուռս փակեցի անձրեւին դէմ, ու ծաղկած տանձենիները կը ձայնէր։

ՎԱՀՐԱՄ ՍԵՒՈՒՆԻ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

89. ՊՈՒԱ ԳՕԼՕՄՊ-ԳՕԼՕՄՊ

Հայեր հաստատուած են այս շրջանին մէջ մօտ չորս տարի առաջ։ Այժմ կը համրուին հազար հինգ հարիւրէ աւելի հայրենակիցներ։ Օդը շատ լաւ է։ Մեր հայրենակիցներուն մեծ մասը բարեկեցիկ է, եւ շատեր սեփական գործեր ունին Փարիզի մէջ, իբրեւ վաճառական, պաշտօնեայ եւլն։ Այս շրջանը ունի նաեւ իր կայանը, եթէ կարելի է այսպէս կոչել, — Պուա-Գօլօմպի «լոթիսման»ը։ Բաւական հեռու Գօլօմպի եւ Պուա Գօլօմպի կայարաններէն, Շէֆոռն եւ Շամպարտ փողոցներուն մէջ ամէ մօտ երկու տարի առաջ կազմուած է տեսակ մը օճախ, ուր փաթսուն հայ ընտանիքներ շինած են իրենց տաղաւարները։

Այս կայանը շատ կը նմանի Պոլսոյ հեռաւոր թաղի մը հայկական միջավայրին, փոքրիկ հայ տղոց ճիչերով կամ այրերուն փողոցին մէջտեղը թուղթ խաղալով։

Երեսունէ աւելի հայ մանուկներ կը յաճախեն տեղական ֆրանսական դպրոցը եւ արդէն իսկ օտարացած են։ Կը ծաղրեն հայերէն խօսողները. իսկ իրենք ֆրանսերէն կը խօսին ու կ'երգեն։

Տեղական Ազգային Միութիւնը որ կազմուեցաւ տարի մը առաջ, Պալաքեան եպիսկ. խոստումներէն օրօրուած, ոչ մէկ գործ տեսած է։ Ոչ դպրոց, ոչ մատուռ, ոչ ալ ակումբ կամ լսարան։

Խաղական հակապատկերներ են այս շրջանի երկու մասերը Գօլօմպ կարէն եւ Պուա Գօլօմպ։ Առաջինը փոքրաթիւ եւ անկազմակերպ՝ չի հետաքրքրուիր ազգային կեանքով, երկրորդը ջանքեր կը թափէ կազմակերպուելու եւ խմբական կեանք ստեղծելու։

Պուա-Գօլօմպի մէջ երիտասարդներու մեծ մասը կ'աշխատի տեղական կամ շրջանի գործարաններուն մէջ, մաս մըն ալ Փարիզ, իբրեւ պաշտօնեայ կամ գործաւոր։ Իսկ շատ փոքր մաս մը ունի իր սեփական գործը, Փարիզի մէջ կամ տեղին վրայ։ Կիներու մեծ մասը կ'աշխատի տունը ասեղնագործութեամբ կամ կարուձեւով։

Ներկայ տարուան ընթացքին ամբողջ շրջանին մէջ տեղի ունեցած է քանի մը ամուսնութիւն, նոյնքան ալ ծնունդ եւ հինգ մահ։

Իբրեւ կազմակերպուած միութիւն, ունին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա Գօլօմպ-Արժանթէօյլ մասնաճիւղը (Արմենիա), որուն անդամներուն թիւը 80ի կը հասնի։ Վերջերս կազմուած է նաեւ Հ.Յ.Դ. «Եռագոյն» խումբը, քանի մը անդամներով։

Տեղական ոստիկանութիւնը շատ գոհ է Հայերէն եւ ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ անոնց ոեւէ խնդրի առթիւ։

Հ. Թ.

FOYER FRANCAIS

Հոկտ. 4ին վերաբացուեցան դասընթացքները։

Այս վարժարաններուն մէջ՝ Հայոց համար ամէնէն յարմարն է այն որ կը գտնուի 23, Rue Cujas. Métro Odéon կամ St. Michel.

Դասաւանդութեան օրերն են, Երկուշաբթի եւ Չորեքշաբթի, ժամը 8.30էն 10։

Երկրորդ կարեւոր վարժարանը կը գտնուի 51, Rue Ramponneau. Métro Belleville։ Յարատեւութեամբ եւ ուշադրութեամբ կարելի է օգտուիլ այս դասընթացքներէն։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

(Մեր սեփական թղթակցէն)

Պուքրէշ, 4 Հոկտ.

Երէկ, 3 Հոկտեմբեր, Ռումանիոյ հայաշատ քաղաքներուն, ինչպէս Պուքրէշի, Քօսթանցայի, Կալացի, Պազարճըքի, Սիլիսթրէի եւ Ճուրճովայի մէջ տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ը, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ։ Տեղի ունեցան հրապարակային հանդէսներ՝ համակիրներու հոծ բազմութեան ներկայութեան։

Պուքրէշի հանդէսը տեղի ունեցաւ Լիտէրթափէլի սրահը՝ ընկ. Ա. Գիւլխանտանեանի նախագահութեամբ։ Եղան բանախօսութիւններ, խմբերգներ, մեներգներ, եւ արտասանութիւններ։ Բոլոր բանախօսներն ալ շեշտեցին դերը զոր կատարած է Դաշնակցութիւնը, եւ մանաւանդ այն աշխատանքը որ դեռ կը վիճակի անոր հայ ժողովուրդի վաղուան բարօրութեանը համար։ Հանդէսէն յետոյ ներկաները քուէարկեցին բանաձեւ մը՝ որով զայրոյթ կը յայտնեն Հայաստանի այսօրուան վարիչներուն դէմ, որոնք ամուր փակած են հայրենիքի դռները գաղթական հայ ժողովուրդին առջեւ եւ կը կաշկանդեն ազատ խօսքն ու նոյն իսկ մտածումը՝ բանտերը լեցնելով հայ ժողովուրդին ազատագրութեան համար աշխատած տարրերը։ Բանաձեւը ի վերջոյ կը պահանջէ բանալ Հայաստանի դռները եւ արձակել բանտարկեալները։ Նման բանաձեւեր քուէարկուած են նաեւ միւս քաղաքներուն մէջ։

«Դաշնակցութեան Օր»ուան առթիւ հոս հրատարակուեցաւ միօրեայ թերթ մը, ուր յօդուածներ ունէին ընկ.ներ Գիւլխանտանեան, Գ. Ղազարեան, Ս. Արարատեան եւլն.։

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ Հինգշաբթի տեղի ունեցաւ Կիլիկեան Հայրենակցական Միութեան ժողովը։ Ներկայ էին երեսունի չափ Կիլիկեցիներ, Կիլիկիոյ զանազան վայրերէն։

Մթնոլորտը շատ մտերիմ ու զուարթ էր։ Հաստատ յոյս կայ թէ անդամներուն թիւը զգալապէս աւելնայ։

Նորընտիր վարչութեան անդամներն են.— Պ. Պ. Դր. Թէլլալեան՝ ատենապետ, Մինաս Խապիկ՝ ատենադպիր, Լեւոն Տէր-Մկրտիչեան՝ գանձապահ, Գեղարդ Շառաեան եւ Սիմոն Զալեան՝ անդամք։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ (իր ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ). Դրեց Թ. Ե. Գ. Տպ. Փարիզ, 1925։

ՕԼԻՄՊՈՍ, գիտական, բժշ. և գրական ամսաթերթ։ Խմբագիր՝ բժ.Մ.Կ.Մալաքեան։ Թիւ 1. Սելանիկ։ Տարեկան բաժնեգին 25 ֆր.։

ԱՄԷՆՈՒՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ (Guide pour Tous), խօսակցութիւն և բառագիրք հայերէն-ֆրանսերէն. Վ. Ս. Թէմուրճեանի, 1926. գին 15 ֆր.։ Մարսէյլ։

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ ԵՒ ԻՐ ԳԱՂՏՆԻՔԸ, գրեց Սարուխան։ Հոգեբանական վէպ։ Պոլսոյ բարբերէն. գին 25 ֆրանք, կը գտնուի Պալենց գրատունը, Փարիզ 208 bis Rue Lafayette։

Խ. Պ. ՔԱՐՏԱՇԵԱՆ՝ «Խ. Հայաստանի նոր ուղղագրութիւնը» (քննադատական փորձ)։ Պէյրութ, Տպարան Հրազդան։ 1926. 30 էջ, գին 2.50 ֆրանք։

Էնկիւրի - Սվազ - Սամսոն երկաթուղիի շինութեան մասին: Այս խմբակին առաջարկները ընդունելի նկատուած են կառավարութենէն ու էական պայմանները որոշելու եւ պայմանագրութիւնը պատրաստելու համար Էնկիւրի կը սպասուին խմբակին ներկայացուցիչները: Տրուած տեղեկութեան համաձայն, յիշեալ խմբակը պայմանագրութեան փոխանակութենէն յետոյ կառավարութեան պիտի յանձնէ տասնըհինգ միլիոն անգլիական ոսկի:

Խմբակին ներկայացուցիչները այս օրերուն Լոնտոնէն ճամբայ կ'ելլեն Էնկիւրի երթալու համար, ինչպէս հեռագրած են կառավարութեան: Կը հաւաստուի թէ կառավարութեան տրուելիք գումարը 15 միլիոն անգլիական ոսկիէն աւելի մեծ գումար մըն է:

Պոլշեվիկեան դրամը արգիլուած

Պարսիկ կառավարութիւնը արգիլած է ռուսական թղթադրամներու շրջագայութիւնը Պարսկաստանի մէջ: Այս ձեւով սովետական խմբակները չպիտի կրնան շարունակել պարսիկ առեւտուրի մենաշնորհը իրենց ձեռքին մէջ պահել: Ասիկա առաջին քայլն է, որ կը ձգտի Պարսկաստանի մէջ ռուսական հեղինակութիւնը վարկաբեկել:

Պարտքի խնդիրը

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Ամերիկեան կառավարութիւնը պիտի ընդունի վարչապետ Փուանքարէի վերապահումները Մելըն-Պէրանժէ համաձայնագրին մասին, նկատելով որ անոնք որեւէ դրական արդիւնք չպիտի ունենան:

Պ. Փուանքարէ վստահ է թէ ամերիկեան համաձայնագիրը պիտի կրնայ վաւերացնել տալ Ֆրանս. խորհրդարանին: Ընկերվարական կուսակցութիւնը որոշած է հակառաջարկ մը ներկայացնել, պահանջելով Պէրանժէի համաձայնագրին ջնջումը եւ Ուաշինկթընի հետ նոր բանակցութեանց սկսումը նոր հիման վրայ: Ընկերվարականները կը յուսան 200է աւելի քուէ ունենալ իրենց ծրագրին համար: Նախարար Լուի Մարէն եւ Անտրէ Թարտիէօ պիտի հրաժարին՝ եթէ «ապահովութեան յօդուած» մը կարելի չըլլայ ընդունիլ տալ:

Պոնսա - Վարիլլա կ'առաջարկէ որ Խորհրդարանը հանդիսաւոր կոչ մը ուղղէ ամերիկեան կառավարութեան՝ որպէսզի Տօուըսի ծրագրին մէջ եղածին պէս փոխադարձութեան պայման մը ընդունուի Ֆրանսայի համար եւս:

⁂ «Իւնիօն տէ գ'էնթէռէ էքօնոմիք», որ կը բաղկանայ առեւտրականներէ եւ գործարանատէրերէ, բանաձեւով մը կը մերժէ Ուաշինկթընի մէջ գոյացած համաձայնութիւնը: Պատճառաբանութեան մէջ կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի համար անարժան խաբէութիւն մը պիտի ըլլայ ստորագրել համաձայնութիւն մը վճարելու համար անհաշուելի գումարներ, առանց վճարման ամենադոյզն հաւանականութեան: Յետոյ, դիտել կը տրուի թէ այդքան մեծագումար ոսկի փոխադրելով Ամերիկա, Ֆրանսա աղէտի պիտի ենթարկուի և այլ եւս չպիտի կրնայ կատարել յաջորդ վճարումները:

«Փառի-Միտի» կ'ազդարարէ թէ Ամերիկա ոչինչ կրնայ ընել, եթէ Ֆրանսա մերժէ համաձայնութիւնը: «Շատ շատ վարկերը պիտի կտրեն: Անոնք ֆրանքը ձգելու համար ֆրանք պիտի ծախեն, բայց Մ. Նահանգները շատ քիչ ֆրանք ունին, որով վախ չկայ այդ կողմէն:»

Հրեաները եւ Երեմիա Մարգարէն

Պոլսոյ Հրեաներուն փոքրամասնութեանց իրաւունքներէն հրաժարելուն առթիւ, Նիւ-Եորքի երեւելի Հրեաներէն Մարշալ պախարակած էր զանոնք: Թուրք համալսարանի փրօֆ. Կալանթէ անոր կուտայ հետեւեալ խիստ յատկանշական պատասխանը.—

Հրէական կրօնքը կը հրամայէ կապուիլ այն երկրին ուր կը բնակին եւ աջակցիլ անոր բարօրութեան: Երեմիա Մարգարէն է որ յանուն Աստուծոյ ըսած է Բաբելոն գերի տարուած Իսրայէլացիներուն.— «Աշխատեցէք բարօրութեանը համար այն երկրին, ուր աքսորեցի ձեզ, աղօթեցէք անոր բարօրութեանը համար, որովհետեւ եթէ այդ երկիրը բարգաւաճի եւ հրճուի, դուք ալ երջանիկ պիտի ապրիք»:

Փրօֆէսէօրը կ'եզրակացնէ թէ Հրեաները Լօզանի դաշնագրին իրաւունքներէն հրաժարելով, Երեմիա Մարգարէին պատգամը գործադրած եղան: Հիմա Թուրքիա միատարր դարձած ըլլալով պատերազմի, թշնամութեան եւ այլ վախերը անհետացած են:

Եըլտըզի «կազինօ»ն

Գրեցինք թէ Եւրոպացիներ վարձած են Եըլտըզի պալատը եւ զայն կազինոյի վերածած: Ապտիւլ Համիտի ընդունելութեան մեծ սրահը, որ շինուած էր 1898ին, Վիլհելմ Բ.ի այցելութեան առթիւ, այժմ խաղարան դարձած է, իսկ քովնտի սրահները պարի յատկացուած են: «Կասսօն»ներուն մէջ կան պալատին նախկին ներքինիները: Եըլտըզի դարաստանը, որ Վոսփորի վրայ կը նայի, բաց է հասարակութեան առջեւ, մուտքի մը փոխարէն: Բացի վարձակալութեան գինէն, Թուրք կառավարութիւնը 100ին 20 բաժին պիտի ունենայ «պազարայ»է եւ անուախաղէ (ռուլէթ) գոյացած դրամէն: Թուրքերը կը յուսան մեծ թիւով օտարականներ քաշել Պոլիս, այս ձեռնարկին շնորհիւ: Վարձակալը յանձն առած է շինել մեծ պանդոկներ: Ընդհանուր ծրագիրն է Վոսփորը վերածել երկրորդ Ռիվիէրայի մը, որուն Մօնթէ Քարլօն պիտի ըլլայ Եըլտըզը:

Դաժանալ կախաղան

Խարբերդի Անկախութեան Դատարանը ի ներկայութեան դատեց Հերպօս ցեղախումբի պետ Համիտ Շէրէֆը, որ քիւրտ ապստամբներու գլուխը անցած Հէքքեարի նահանգի կեդրոն Ճուլամերկը այրած էր: Շէրիֆ մահուան դատապարտուեցաւ և Հոկտ. 3ին Խարբերդի մէջ կախուեցաւ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՀՈՒՆՆՈՍԵԱՆ գրաւուած հողերուն մէջ ֆրանքեւգերման միջադէպերը կը շարունակուին: Առջի օր Մայանսի մէջ գերման հեծանաւորդ մը կրակեց երկու ֆրանսացի սպաներու վրայ, որոնցմէ մէկը վիրաւորուեցաւ:

ՊՈԼՍՈՅ ֆրանսական եւ իտալական Առեւտրական Սենեակները ընդունած են Թուրք կառավարութեան պարտադրած պայմանները: Անգլիա միշտ կը մերժէ:

ԲԱՑՈՒՄ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔԻՆ

ՂԵԿԱՎԱՐ՝ Ց. ՆՇԱՆԵԱՆ

THEATRE L'ATELIERի մէջ 4, Place Dancour

10 Հոկտեմբեր կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ (QUO VADIS?)

Աշխարհահռչակ տուամը 6 արար

ԽՍԿՈՒՀԻ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

ԵՒ

ՅԱԿՈԲ ՃՕՐԹՈՒԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

26 Սեպտ. 1926 Քլամար

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի ընտր. ընդհ. ժողովը Չորեքշաբթի երեկոյ, 13 Հոկտ. Café Rocher 128, Bld. St. Germain:

Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» խումբի ժողովը, յառաջիկայ Ուրբաթ ժամը 8.30ին, 5, rue de Londres:

Լիոնի Հ. Յ. Դ. դասախօսական ժողովը՝ վաղը Երկուշ. 11 Հոկտեմբեր, ժամը 8ուկէսին, ռիւ Պուալօթիւ 202, ճանկէօզեանի ճաշարանին մէջ: Պիտի դասախօսէ ընկեր Երուանդ ճանկէօզեան:

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Կայծակ» խումբի դասախօսական ժողովը՝ 13 Հոկտ. Չորեքշաբթի երեկոյ: նախկին զբաղարանին մէջ: Պիտի դասախօսէ ընկ. Զուլլէրեան:

ՌՈՍՏՈՄ Լս. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ 16 Հոկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 131, Ֆօպուրկ տիւ Թանփլը:

ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այսօր Կիրակի, 10 Հոկտ. ժամը 2.30ին Ռոստոմի սրահը, 131, Fbg. du Temple:

Սէն - Տընիի Մայր եկեղեցիին մէջ, ուր կը գտնուի Լեւոն Ե. Թագաւորի գերեզմանը, ծայնաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ գերապայծառ Գրիգոր եպ. Պահլաւանեան, նախագահութեամբ փարիզի առաջնորդ կարտինալ Տիւպուայի, այսօր կիրակի առտուան ժամը 10ին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍԻՒՄԷՆ, Մ. Կ.— Ստացանք 20 ֆրանք:

ԼԻՕՆ, Գործ.— Ստացանք 850 ֆրանք:

ԼԸ ՓՈՒԶԷՆ, Գործ.— Ստացանք 435 ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ. Ստացանք 350 ֆրանք:

ՄԱՆՊՈՒՇԷ, Լ. Մ.— Ստացանք 20 ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Դ. Ք.— Ստացանք 80 ֆր.: Փոխուելիք հասցէն չկար:

ԼԸ ՄԱՆ, Ս. Մ.— Ստացանք 40 ֆր.:

ՍԱԿԱՐԱՆ

9 Հոկտեմբեր 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	168	70
Տոլար,	Dollar	34	76
Մարք (ոսկի)	Mark	8	23
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	17	12
Թրք. ոսկի	» or	147	—
Մէճիտիէ	Médjidié	11	50
Լէվա 100 հատը	Léva	24	—
Տրախմի »	Drachme	42	—
Լիր »	» Lire	132	75
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	95	25
Զուից. »	Frc. Suisse	669	—
Լէյ 100 հատը	Ley	18	05
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	165	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ	I Cr. Fonc. Eg.	4820	—
»	II »	2780	—
»	III »	2500	—
Ռուսմելի երկթղ.	Lots turcs	180	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit

80, Rue Lafayette

Le Gérant: H. TEURNIER

Imp. MASSIS

208bis, Rue Lafayette Paris(10e

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH„

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire: SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մէթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան		10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1926

13 OCTOBRE 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Բ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 188 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՑԱՆՈՒԱԾ ՈՐՈՄԸ ԵՂԲՕՐ ԱՐԻՒՆ ԹԱՓԵԼ ԿՈՒՏԱՅ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐՇԱԿԱՒԱՆ

Միայն Պոլսոյ հայերէն եւ թուրքերէն թերթերուն հետեւելով, կարելի է գաղափար կազմել փոքրամասնութեանց սպառնացող նոր վտանգի մասին:

Այլ եւս վարժութիւն դարձեր է, օրինակ, հայկական կեանքի բոլոր անցուդարձերը պատմել թուրք մամուլին մէջ: Թուրք թերթեր կան որոնք շատ աւելի բան կ'իմանան ու կը գրեն Պատրիարքարանի մասին, քան երեք հայ լրագիրները: Եւ աղբիւրներն ալ հայկական են: Իբրեւ թէ աշխարհական հոսանք մը կայ, եւ անոր արտայայտիչներն ալ «հայ մտաւորականներն» են, որոնք չեն հանդուրժեր «եղած ապօրինութեանց և զեղծումներուն», եւ կ'ուզեն «բարեկարգութիւն» հաստատել, օգտուելով «հանրապետական օրէնքներէն»...:

Խաղը այնքան վրան-բաց է, որ ծիծաղ կը շարժէ: Բայց մենք ծիծաղելու տրամադրութիւն չունինք: Աւելի շատ՝ լալու պատճառներ կան: Այն սեւհոգիները որ թուրք մամուլին պաշտպանութեան կ'ապաւինին պղտոր շահեր հետապնդելու համար, պարզապէս արջու ծառայութիւն կը մատուցանեն: Թուրք իշխանութիւնը արդէն իսկ թաթի տակ առած է հայկական հաստատութիւնները, որոնք չնչարգելութեան դատապարտուած են: Պատրիարքարանը նախորդին ստուերն է միայն: Ինչ որ ունէինք իբրեւ «առանձնաշնորհ», ծաղրանկարի վերածուած է: Մանաւանդ ծանր կացանքի ենթարկուած են դպրոցները. եւ Թաղ. Խորհուրդ մը այնքան իրաւունք չունի հայկական կրթարաններուն վրայ, որքան հասարակ ոստիկան մը, կրթական քննիչը կամ նոյն Թաղ. Խորհուրդին ծախքով ապրող թուրք ուսուցիչը:

Այս ալ անբաւական համարելով, այժմ յանձնաժողով մը կազմած են, որպէս զի աւելի ուշադիր հսկողութիւն կատարէ դպրոցներուն վրայ: Ու միեւնոյն ատեն, նոր ազդարարութիւններ կ'ըլլան Թաղ. Խորհուրդներու «ապօրէն միջամտութեանց» դէմ: Վա՜յ է եկեր, եթէ Թաղ. Խորհուրդի անդամ մը վառարանի մը խողովակը կամ պատուհանի մը ապակին նորոգելու համար դասարան մտած եւ թուրք վարժապետին կամ քննիչին հանդիպած ըլլայ:

Այս միջոցին շատ կը խօսուի նոր Պատրիարքի — թուրքերէն՝ «Պաշ փափազ» — ընտրութեան վրայ: Եւ ամէն օր թելադրութիւններ, թեկնածուի անուններ, յայտնութիւններ՝ թուրք թերթերու մէջ, միշտ հայկական աղբիւրներէ: Այս առթիւ Տեղապահը վարկաբեկելու առաջադրութեամբ, Պատրիարքարանի անցուդարձերը մէջտեղ կը հանեն, փսփսուքներ պտտցնելով Բերայի կալուածոցէն մինչեւ Սանասարեան խանի հասոյթներու մասին: Արդար ըլլալու համար, պէտք է ըսել որ Արսլանեան արքեպսկ. ամէնէն ապիկար եւ մութ վարիչը եղաւ վերջին չորս-հինգ տարուան ընթացքին: Ամէնէն առաջ իր դիրքն ու քսակը մտածելով, բոլորտիքը ժողվեց աժեմ-չաժեմը և թոյլ տուաւ որ թարախ կապէ չորս դին: Անոնք որ այսօր մերկացումներ կը կատարեն թուրք մամուլին մէջ, մեծ մասով իր ձեռնասուններն են: Եւ դեռ շատ փորձանքներ կրնան բանալ իր գլխուն, ուրիշ խօսքով՝ այն հաստատութեան գլխուն ուր բազմեր է անարժանաբար: Երբեք աւելի ճիշդ չէր եղած Արշակաւան կոչել Պոլսոյ Պատրիարքարանը, իրեն հետ կապուած օրկաններով և շրջապատով: Անշուշտ կան պարկեշտ տարրեր, բայց մթնոլորտը այնքան թունաւորուած է, որ մա'րդ չի համարձակիր հակազդեցութիւն փորձել: Աւելին ըլլալով, հայ թերթեր կան որոնք յօժարակամ կը խրախուսեն տիրող այլասերումը, առանց որ եւ է պատասխանատուութիւն զգալու:

Սովորական դարձած են մատնանշումներն ալ: Թուրքեւհայ մերձեցման միութիւն մը կայ, որ աչքերը չորս բացած է Պատրիարքարանի եւ ուրիշ ազգային հաստատութեանց վրայ: Ո՛վ որ համարձակի խելացի խօսք մը արտասանել այդ կասկածելի ժողովին մէջ, կը մատնանշուի իբրեւ հակառակ հայեւթուրք մերձեցման: Եւ խնդիրը իրմով չի վերջանար: Անմիջապէս կը տրուի մոգական ազդանշանը. «Հայերը չեն ուզեր մօտենալ թուրքերուն. անոնք նորէն հին երազներու ետեւէն են»: Առանց պաշտօնի մնացած կամ պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալու վարժուած Հայերու եւ թուրքերու այս խառնուրդը, մինչեւ հիմա հազարաւոր ոսկի արժած է թէյասեղաններով եւ պտոյտներով. իսկ արդիւնքը՝ զերօ: Կառավարութիւնը անոր գոյութիւնը կը յիշէ միայն շնորհաւորական հեռագիրներու ատեն:

Մէկ խօսքով, բոլոր պարագաները նպաստաւոր են, Արշակաւանը ծաղկեցնելու համար, ի վնաս ընդհանուր շահերու: Արդէն իսկ խոշոր գումար մը կը կազմեն 1922էն ի վեր եղած գոյական եւ նիւթական կորուստները: Իսկ ինչ որ կրնայ կորսուիլ այսուհետեւ, դէպքերու այս ընթացքով, սարսափի պէտի մատնէ նոյն իսկ Արշակաւանին պաշտպանները:

Շ.

МАМОЙЛ

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ԽԵԼՔԻ ԵԿԱՆ

Ատենէ մը ի վեր, նորէն կ'արծարծուի «նոր» ուղղագրութեան խնդիրը: Գոյթակղութիւնը այն աստիճանի հասաւ որ, խորհրդային վարիչներու իմաստութեան վրայ հիացողներն անգամ լեզու ելեր են, եւ բարեացակա՛մ դիտողութիւններ կը հրատարակեն, հին ուղղագրութեան վերահաստատումը պահանջելով: Եւ ահաւասիկ պոլշեւիկեան ոսկիով տպուած թերթ մըն ալ, Թէհրանի գաղափարը, կը ձաղկէ «նոր» ուղղագրութիւնը, զայն գտնելով ոչ միայն անտեղի, այլ եւ հակառակ... խնայողութեան նշանաբանին, քանի որ աւելորդ գիրեր շարել կուտայ: Երկար ուսումնասիրութենէ մը յետոյ, այս անգամ ալ խմբագրականներու շարք մը սկսած է Թէհրանի Ժողովուրդը. «Վերաքննութեան անհրաժեշտութիւնը» խորագրով. (19 Սեպտ.).

—«Ոչ մի սկզբունքային ուժեղ տարաձայնութիւն կամ կուսակցական խելագար ներհակութիւն այնքան վանողական զօրութիւն չունի այսօր, որքան Մանուկ Աբեղեանի մաճիուան դատապարտուած «լեզուական նորութիւնը», որը *երեք տասնեակ տարի*, «Արարատ»ի եւ Արասխանեանի «Մուրճ»ի էջերում, *արժանի* անուշադրութեան էր դատապարտուած:»

Ի՞նչ է այս խրախուսման պատճառը: Շատ պարզ.

—«Շնորհիւ Մանուկ Աբեղեանի դժբախտ ուղղագրութեան՝ այսօր խորհրդային Հայաստանի գրականութիւնն ու պարբերականները բաւարար չափով չեն կարդացւում ու տարածւում գաղութահայ լայն շրջանակներում, հետեւապէս վերջիններս անմաս են մնում հայ երկրի կուլտուրային ու ստեղծագործութիւններին:»

Բայց աւելի ծանր պարագայ մը կայ: Դաւանափոխ Արշակ Ղազարեանը կը նկատէ որ, արտասահմանի մէջ «երեք տասնեակէն աւելի» թերթեր կը հրատարակուին եւ մեծամասնութիւնը՝ «հայրենիքի թշնամիներուն կողմէ».

—«Միայն դաշնակցութիւնը երկու տասնեակ պարբերականներ իր ձեռքն ունի, որոնք հրատարակւում են գաղութահայ համարեա բոլոր կենտրոններում:»

«Գաղութահայութեան մէջ ներկայիս կան հատուկէնտ գաղափարական թերթեր», որոնց մէկ-երկուքը փորձեցին Երեւանեան ուղղագրութիւնը, բայց կէս ճամբան մնացին: Եւ դեռ աւելին. անոնց տեղ նորեր ելան, հակայեղափոխակա՛ն ուղղագրութեամբ. և հիմա ոչ միայն Երեւանի վարիչներուն գիրքերը հին ուղղագրութեամբ կը հրատարակուին, աշխատաւորութիւնը «լուսաբանելու» համար, այլ եւ կը թարգմանուին թրքահայերէնի:

Այս ալ ժամանակի նշան է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐԸ

Պոլսոյ «Ազշամ»ը Թուրքիոյ տնտեսական կացութիւնը պատկերացնելու համար, օրինակ կը բերէ թերթերու ծանուցումները.

«Աչք մը պտտցուցէք մեր ծանուցումներուն վրայ. գործի նուազութիւն կայ, պարտքերու մանրամասն օրէնքը հրատարակուեցաւ, Ապահովութեան սնտուկը աւանդ ձգուած գոհարեղէններ կը ծախէ, լքեալ գոյքերու աճուրդները, ծախու ափարթըման, պարտամուրհակներու ազդարարութիւն, ֆրանկախտի բուժում, եւն.: Ահա Թուրքիոյ առեւտրական, ճարտարարուեստական եւ գործի շարժումներուն պատկերը»:

Իսկ Ատանայէն դարձեալ Պոլսոյ թուրք թերթերուն կը գրեն թէ աննկարագրելի գէղխութիւն կը տիրէ ամէն կողմ:

«Պոլսէն գացած կիներ եւ պարուհիներ մինչեւ կէս գիշեր պանդոկներու ու *բազինօ*ներու մէջ զեղխութեան պատճառ կը դառնան:

Միւս կողմէ տնտեսական տագնապը կը շարունակուի, եւ սնանկութիւններ ալ կան:»

Եւ տակաւին բամբասողներ կան թէ ո'ր և է յառաջդիմութիւն չի կատարուիր Թուրքիոյ մէջ...

Յաջորդ օրը «Ազշամ» նորէն կ'ողբայ.

—«*Թուրքիա հակառակ անոր որ դրամի պէտք ունէր, պատերազմէն յետոյ նոր թղթադրամ չտպագրեց. բայց եւ այնպէս, ամէն տարի մեր դրամին արժէքը կ'իյնայ: Պոլիս, որ Թուրքիոյ միակ առեւտրական նաւահանգիստն է, ամէն օր աստիճան մը աւելի կը մարի: Շատ մը վաճառատուններ դադրեցուցած են իրենց գործառնութիւնները: Ասոր ալ պատճառը չենք կրնար հասկնալ: Եւ եթէ շարունակուի այսպէս, առանց զգալու, օր մը պիտի տեսնենք որ մեր տնտեսութիւնը աւելի մեծ տագնապներու մատնուած է: Բողոքի աղաղակ մը կը բարձրանայ երկրին ամէն կողմէն, սկսեալ փոքր արտադրողէն մինչեւ ամէնէն մեծ ընկերութիւնները: Թերեւս այս բողոքները քիչ մը չափազանցուած ըլլան, բայց աչալուրջ բժիշկի մը պարտքն է հիւանդին ո՛չ մէկ ճիչը անլսելի թողուլ»:*

ՄԱՀ ՓԻԷՌ ՏԸՔՈՒՐՍԷԼԻ

Ֆրանսացի յայտնի վիպասան եւ թատերգակ Փիէռ Տըքուրսէլ մեռաւ Կիրակի օր, 69 տարեկան հասակին մէջ: Գրական ասպարէզ մտաւ իբրեւ աշխատակից կօլուայի, *իսկ 1880ին տուաւ իր առաջին թատերախաղը «Լ'Ամ տը Թրէֆլը» եւ հետզհետէ արտադրեց «Աբբայ Կոստանդին», «Շէրլօք Հօլմս», «Երկու լքեալները» և «Ժիկօլէթ»: «Աբբայ Կոստանդին» մինչեւ այսօր կը մնայ Քօմէտի Ֆրանսէզի խաղացանկին վրայ. իսկ «Երկու լքեալները» բոլոր թատերախաղերու մէջ երկար տեւողութեան մրցանիշը կոտրած է, յաջորդաբար 751 անգամ ներկայացուելով: Պոլսոյ Հայ Տրամաթիքը եւս ներկայացուցած էր զայն 1920ին:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ազգ. Երեսփոխան մը սպաննուած

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Պէյրութի գաւառ. ժողովի գիշերային մէկ նիստին ատեն, հինգ անծանօթներ ներս մտնելով, լոյսերը մարած եւ սպաննած են ժողովականներէն Կիւրինցի Վահրամ Վարդապետեանը: Դաւադիրները յարձակած են ատրճանակով եւ դաշոյնով: Ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Ոստիկանութիւնը հասնելով ձերբակալած է ոճրագործները, որոնց երեքը վիրաւորուած էին:

Մանրամասնութիւններ կը պակսին:

Ոչ-Թուրք դպրոցներու թափի տակ

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն թէ որոշուած է կարգապահական յանձնաժողով մը կազմել, 24 անդամներէ, դպրոցներու վրայ հսկողութիւն կատարելու համար: Այս առթիւ կրթական քննիչները տեղեկացուցած ըլլալով թէ փոքրամասնութեանց թաղ. խորհուրդները կը միջամտեն դպրոցական գործերու, կրթական տեսչութիւնը որոշած է վերջ տալ «այս ապօրէն միջամտութիւններուն»: Հակառակ պարագային դպրոցները պիտի փակուին: Տեղեկագիր տրուած է թէ հայկական «Նոր դպրոց» վարժարանին մէջ կը գործածուի անգլիերէն «Րօյըլ Րիտըրս» ընթերցարանը, ուր ակնարկութիւններ կան Թուրքերու մասին, Խաչակիրներու պատերազմին առթիւ...

Լրտեսներու դատավարութիւնը

Էնկիւրիի անկախութեան դատարանը կը շարունակէ լրտեսներու դատավարութիւնը: Կարդացուեցան ամբաստանեալ Ահմէտ Համիտայի Ալճերիա գտնուող եղբօր Ալիէն ստացած նամակները, որոնց մէջ կը յիշուի թէ Համիտա Թուրքիա ղրկուած է Մուսթաֆա Քէմալի դէմ մահափորձ կատարելու համար, բան մը որուն չյաջողեցաւ Հնդիկ Մուսթաֆա Սաղըր: Յետոյ տեղեկութիւններ կ'ուզէ Թուրքիոյ ներքին քաղաքականութեան, ընտրական խնդիրներուն, կուսակցական պայքարներուն եւն.ի մասին, միաժամանակ աւելցնելով որ լիմոնի եւ սոխի ջուրով գրէ իր նամակները: Յետոյ կ'աւելցնէ. «Համբերէ, անոնք որ քեզ իրենց հաշուոյն կ'աշխատցնեն, պիտի վարձատրեն: Ես մինչեւ հիմա 100,000 ֆր. ստացայ»:

Ուրիշ ամբաստանեալ մը՝ Ահմէտ Սուհէյտա ըսաւ թէ Ալճէրիա ծնած և Ֆրասայի զինուորական վարժարանը ուսած է: Յետոյ սպայակոյտի բաժնին մէջ «սթաժ» ընելով լրտեսութիւն սորված է: 1918ին Գերմանիա անցնելով գաղտնիքներ կորզած եւ Ֆրանսա դարձած է. 1920ին Սուրիա ծառայած է Զօր. Կուրօի տեղեկատուութեան դիւանին մէջ: Յետոյ Զօր. Կուրօն (.°) զինքը ղրկած է Թուրքիա, որպէսզի հոն փորձէ իր լրտեսական նոր գիւտը, որ էր զօրքերու թիւն ու դիրքերը գոյներով տեղեկացնել, առանց յայտնի ընելու: Իբր կանխավճար 10,000 ֆր. ստացուած էր և պէտք ունեցած ատեն Պոլսոյ հիւպատոսարանը դրամ պիտի տար իրեն: 1922ին Մերսին ելլել փորձած է, բայց չէ յաջողած ու Պոլիս անցած է:

Միշտ կարմիրներուն դէմ

Երկուշաբթի օր բացուեցաւ Անգլիոյ Աշխատաւորական կուսակցութեան տարեկան համագումարը, փոթորկալից մթնոլորտի մը մէջ: Քանի մը անգամ անկարգութիւններ պատահեցան: Ամէնէն առաջ, աննկարագրելի գայրոյթ պատճառեց նախագահին բացման ճառը, մասնաւորապէս գրգռելով հանքագործներու կարգ մը պատուիրակները եւ փոքրամասնութեան անդամները: Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ դրուեցաւ համայնավարները աշխատաւորական կուսակցութեան անդամագրելու խնդիրը: Այս առթիւ տեղի ունեցան բուռն վիճաբանութիւններ: Ամէն մարդ կը խօսէր միաժամանակ, բողոքելով կամ ծափահարելով: Բայց անդամագրելու բանաձեւը նորէն մերժուեցաւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ՝ 349,000ի դէմ 2,706,000 ձայնով: Ժողովին նախագահը բացորոշապէս շեշտեց թէ կուսակցութեան գործադիր մարմինը դէմ է Ռուսերու միջամտութեան: —«Մենք չպիտի հանդուրժենք որ այստեղ, Մեծն Բրիտանիոյ մէջ որ եւ է քաղաքական կամ ճարտարագործական միջամտութիւն ըլլայ սովետներուն կողմէ և պիտի շարունակենք անգիտանալ Թոմսքիներու և ընկերներուն ուքազներն ու հրամանագիրները, որոնք կը յաւակնին կազմակերպել բրիտանական աշխատաւորութեան գիտակցութիւնը և մտայնութիւնը»:

Նախագահը յետոյ պարզեց կուսակցութեան ընդհ. քաղաքականութիւնը եւ հանքերու ազգայնացման անհրաժեշտութիւնը: Երէկ նկատի առնուեցաւ հանքագործներու գործադուլը եւ նորէն բուռն տեսարաններ պարզուեցան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԻՆՉՈ՞Ի ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻՆՔ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

III

Ո՞վ պիտի տնկէ կրկին, Մասիսի բարձունքը այս տարագիր դրօշակը։ Ո՞վ պիտի տքնի որպէսզի կրկին հայկական ծերպերուն մէջ ու ձիւնի տակ կորսուած գիւղերուն մէջ հնչէ «Մեր Հայրենիք»ը, եթէ ոչ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Կառավարութիւն մը որ օտար սուիններու օգնութեամբ կռնակէն զարկաւ հայկական բանակը՝ չի կրնար հարազատ ըլլալ հայ ժողովուրդին։ Կառավարութիւն մը որ բանտերը կոխեց ամբողջ հայ մտաւորականութիւնը, ամէնէն խաղաղներն իսկ ու սպառնաց ջարդել՝ չի կրնար ապահովել Հայաստանի անկախութիւնը։ Կառավարութիւն մը որ իր հրամանները կը ստանայ օտար երկրէ մը՝ չի կրնար զարման ըլլալ հայ ժողովուրդի ցաւերուն։

Հայ ժողովուրդը բաւական հասակաւոր է ինքզինքը կառավարելու համար։ Մենք կ'ուզենք որ ան ստանայ խօսելու իրաւունք։ Աղաղակէ իր ցանկութիւնը։ Ընտրէ իր ընտրութիւնը՝ Միացեալ, Անկախ եւ Աշխատաւորական Հայաստանի ու համաշխարհային գործքներու միջեւ։ Թող ընտրէ ազատութեամբ։ Մենք կը հաւատանք որ ան պիտի չվարանի ու իր աչքերը պիտի ուղղէ մեր հայրենի հողերուն։ Ահա՛ թէ ինչու կը կենանք Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողքին։

* * *

Ներգաղթ ու հայահաւաքում։ Մեր մեռելները կը խօսին իրենց գերեզմաններէն ու կ'աղաղակեն վերադարձ։ Ո՞վ պիտի բանայ դռները ու գոչէ մեզի — Եկէ՛ք տարագիր ընկերներ։ Տարագիր կամ ոչ՝ բո՛լորս ալ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիներ ենք։ Սարսափելի է խաղալ վիրաւորուած ժողովուրդի մը արժանապատուութեան ու թշուառութեան հետ։

Մեզի կից կը զարնեն ամէն անկիւնէ։ Ժառանգազուրկ ենք ու անհայրենիք։ Ու ահա՛ երիտասարդ տղաք՝ կը հիւծինք հայրենի երդիքի կարօտէն։ Ու գոց է մեր տանը դուռը։ Խտրութեամբ կը բանան մեզի։ Պէ՛տք է շնանանք։ Ծախենք մեր հաւատքը, որպէսզի ընդունին մեզ։ Ա՞յս է հայրենիքը։ Կ'ըսեն տեղ չկայ։ 1918ին, 1919ին, 1920ին՝ Հայաստանի կառավարութիւնը քաջութեամբ ճակատ կը բանէր թշնամիին։ Մերկ ու բոկոտն՝ բայց կը կենար ըմբոստ ու անտեղիտալի իր սահմաններուն վրայ ու կ'ըսէր զուրսեններուն —եկէ՛ք։ Հիմա՛ տուրն Ախլցխան ու Ախալքալաքը վրացիներուն։ Նախիջեւանն ու Ղարաբաղի եւ Զանգեզուրի մէկ մասը տուին թաթարներուն, Դաւագրեցին թուրքերուն հետ ու որպէս նուէր տուին՝ Կարսն ու Նահանգը ու կ'ըսեն շնականօրէն— տեղ չկայ։ Համայնավար Վրաստանն ու Ատրպէճանը աւելի ընդարձակ են քան ազգայնական Վրաստանն ու Ատրպէճանը։ Պարպուեցան ի հաշիւ Հայաստանի։ Մեր կռնակին վրայ տուն կը շինեն օտարները ու տակաւին կը յափշտակեն մեր երկրին ապերասան մարզպանները։

* * *

Մարդոց ընչազուրկները գիտեմ։ Բայց մենք ընչազուրկ ենք բացառապէս՝ երկու անգամ։ Ընհատապէս՝ ու ազգովին գիտէ՞ք ուրիշ ազգ մը որ ունենայ մեր մշակոյթը, մեր աշխատելու ու սահեծագործելու կարողութիւնը ու ըլլայ գերի այսպէս։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ երեսունը հինգ տարիէ ի վեր արիւն կը թափէ ու կողերէն կը զարնուի որպէսզի մենք ալ կարենանք հպարտութեամբ նայիլ աշխարհին։ Մեր գլուխը բարձր բռնենք։ Մեր ձայնը գօրաւոր ըլլէ։ Գերի չըլլանք։ Ու մեր վաստակը չթափենք օտար աւազաններու մէջ։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ հայ ժողովուրդին արութեան ու դէպի յառաջ խոյանքին ուժգին ու աննկուն արտայայտութիւնն է։ Ան է որ պիտի կարենայ ազատագրել հայրենի հողը։ Կ'ուզէ ազատագրել։

Ահա՛ թէ ինչու կը պատկանինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

IV

ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՑԵՂԱՓՈՂԱԿԱՆ ԵՆՔ ՈՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՈՒ Կ'ՈՒԶԵՆՔ ՈՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԻ

Հայ իրականութեան մէջ գնորք է տակաւին դասակարգային ուեւէ կուսակցութիւն։ Մեր մէջ՝ որոշապէս կազմուած ու գիտական առումով դասակարգեր չեն եղած ու չկան։ Նոյնիսկ հիմա՝ երբ գաղութներու մէջ հսկայ թուով հայ բանուորներ կ'ապրին, դժուար է դասակարգի հետք գտնել։ Գաղթահայ բանուորը անցեալին մէջ ուսուցիչ է եղած, վաճառական, արհեստաւոր, գիւղացի, ազատ արուեստական, մտաւորական, որը՝ բայց երբեք ընչազուրկ։ Ու դժուար է գտնել Հայ մը որ չձգտի նետել բանուորական կապոյտ շապիկը։ Ընդունելով նոյնիսկ որ այժմ ընչազուրկ Հայերը միան ընչազուրկ, դարձեալ հնարաւոր չէ զուտ բանուորական դասակարգային կուսակցութիւն մը կազմել։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաւելութիւնը հոն է որ ըմբռնած է մերկ իրականութիւնը ու կրցած է իր դրօշակին տակ առնել հայ աշխատաւորութիւնը՝ առանց խտրութեան՝ գիւղացի թէ բանուոր, հողի թէ մտքի աշխատաւոր։ Բո՛լոր որ կ'աշխատին ու կ'ապրին իրենց արդար վաստակով։ Միթէ հողի աշխատաւորը պակա՞ս բանուոր է քան ընչազուրկը։

Հայ հայրենիքը գիւղացիական երկիր է ու զարմանալու չէ որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մասնաւորաբար գիւղացիական-աշխատաւորական կուսակցութիւն ըլլայ։ Հայ ժողովուրդի ապագան դեռ հողին վրայ է առնուազն կէս դար ու բանուորութիւնը իբրեւ դասակարգ Հայաստանի մէջ կրնայ գալ շատ ուշ։ Ու արդէն ո՞վ ըսաւ որ անհրաժեշտ է բանուորական դասակարգ յառաջ բերել երկիր մը երջանկացնելու համար։ Ռուսական փորձը միանգամ ընդ միշտ խրատեց բոլո՛ր ընկերվարականները։

* * *

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ընկերվարական է ու ընկերվարական եղած է միշտ։ Բաժնեցէք ընդհանուր ձեւով հայ ժողովուրդը երկու թեւի։ Անոնք որ կ'աշխատին հողին վրայ կամ գործանոցներուն մէջ, գպրոցը կամ գրասենեակը, բոլո՛ր աշխատաւորները ու անոնք որ կ'ապրէին վաճառականութեամբ, միջնորդութեամբ, կալուածատիրութեամբ, վաշխառութեամբ ու այլովքն հանգերձ։ Երբեք հետ եղած է Դաշնակցութիւնը իր երեսունհինգ տարուայ պատմութեան ընթացքին։ Եղա՞ծ է պահ մը որ ան պաշտպանած ըլլայ հայ քաղքենիութեան (Bourgeoisie) շահերը։ Եղա՞ծ է պահ մը որ ան սատարած ըլլայ այդ դասակարգին զարգացման։

Հարուածած է անխնայ՝ հայ հարուստները։ Կռուած է եկեղեցական խաւարին ու աւանդապաշտութեան դէմ։ Պայքարած է՝ ազգային դետնի վրայ քաղքենի ու յետամնաց ամէ՛ն շարժումի դէմ։ Ուզած է ազատագրել հայ գիւղացին հայ վաշխառուին ճանկերէն։ Պաշտպանած է անոր աշխատանքը՝ պետութեան եւ քաղքենիութեան դէմ։ Ո՞րն է ընկերվարութիւնը։ Սպանե՞լը ռուսական սուիններով ու փակել փականքով գիւղացիներու ու բանուորներու բերանը։ Խեղդե՞լ արդարութեան ամէ՛ն աղաղակ։ Գիտապաստ զարնե՞լ ազատութիւնը ու յետոյ ճառել բանուորա-գիւղացիական տիրապետութենէ։ Թէ՛ տարիներով կռիւ մղել բռնապետութեան դէմ, աշխատիլ բարելաւել հայ գիւղացիութեան տնտեսութիւնը, դպրոցներ բանալ, կռուիլ դրսէն բռնապետութեան դէմ՝ կրթական, ազգային ու քաղաքական գետնի վրայ հայ աշխատաւորութեան ազատագրութեան համար ու ներսէն՝ հայ քաղքենիութեան դէմ, խորտակելով շատ մը ամրոցներ ու հետզհետէ հող շահելով յեղափոխական գետնի վրայ։

Ու այսօր։ Ո՞վ է որ դաշնակցած է հայ քաղքենիութեան հետ՝ ամէ՛ն ճակատի վրայ։ Ո՞վ է որ կը զինակցի Փարիզի գոհարավաճառներուն եւ Բարեգործական ջոջերուն հետ։ Ո՞վ է որ դրամատէր Ն. Կարիկեանններուն ասպարէզ կուտայ Հայաստանի մէջ ու կը մերժէ հայ աշխատաւորութիւնը։ Ո՞վ է որ զինակցած է զինուորապաշտ ու արիւնախում Թուրքիոյ հետ, արհամարհելով հայ արիւնը։ Ո՞վ է որ քսութեամբ ու կաշառքով կ'ապականէ հայ մտաւորականութիւնը՝ պղտորելու համար հայ աշխատաւորութեան կեանքը։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չէ ամէն պարագայի մէջ։

Մենք կ'ուզենք որ Հայաստանի Հանրապետութիւնը աշխատաւորական ըլլայ։ Դրան ճակատը ցուցանակի մը վրայ գրուի որ՝ Հայաստանը աշխատաւորական երկիր է։ Արտաքուչ է հայ հարուստներուն եւ հայ համայնավարներուն եղբայրակցութիւնը։ Ցատկանշական։ Պատիւ է Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար ատելութեան նշաւակ ըլլալ՝ հայ աշխատաւորութեան թշնամիներուն կողմէ։ Զախէն՝ համայնավարները որ դաւադրեցին արիւնկզակ ու հայատեաց իթթիհատականներուն հետ։ Աջէն՝ ռամկավարները որ երբեք բարեկամ չեն եղած հայ աշխատաւորութեան։

* * *

Այն միամիտ հաւատքը չունիմ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատկանող բոլո՛ր Հայերը ընկերվարական են։ Բայց հայ ընկերվարականներուն խոշոր մասը Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ է։ Պանդուխտ ենք օտար ափերու վրայ ու յաճախ մեզմէ աւելի բարձր մշակոյթ ունեցող երկիրներու մէջ։ Ստիպուած ենք գերադնահատել, որոշ չափով, մեր ազգային արժէքները ու ստորագնահատել օտարները։ Ստիպուած ենք պինդ փակիլ մեր կարգ մը առաքինութիւններուն ու յատկանշական գիծերուն։ Նախանձով պահել ինչ որ հայեցի է։ Ըլլալ աւանդապահ, ամո՛ւր մեր ցեղային արժանապատուութեան մէջ ու քիչ մըն ալ եսասէր։ Այս բոլորէն դէպի մոլեռանդ ազգայնականութիւն շատ ճամբայ կայ։

Բանուոր, արհեստաւոր, մտաւորական, նոյնիսկ միջակորեար, ընկերվարական կամ ոչ։ Մէ՛կ է ճամբանիս։ Դժուար ու խրթին ճամբայ մը որ կը տանի անկախութեան հրապարակը։ Մինչեւ հոդ կրնանք ու պէ՛տք է որ երթանք միասին։ Ամրութեամբ՝ իրար կողքի, մոռնալով մեր պզտիկ հաշիւները, դժկամակութիւններն ու քէները։ Նայելով ուղիղ մեր մեծ ու լուսաւոր նպատակին։ Անկախ Հայաստանը պարտադրութիւն մըն է այլեւս։ Թումբ մը որ արձակուած է թընդանօթի փողէն եւ որ պէտք չէ որ վրիպի։ Արձակած են զայն բոլորը։ բանուորներ, գիւղացիներ ու մտաւորականներ՝ որ գունդագունդ պէտք է շտապեն հրապարակ։

Անգամ մը հասնինք, յետոյ կը խօսինք։ Մենք կը պահանջենք որ Հայաստանը ըլլայ աշխատաւորական։ Հողը ըլլայ բոլորին։ Աշխատաւորը ըլլայ՝ տէր ու պատուի։ Ո՛վ հակառակը կ'ուզէ կը խօսի ժողովուրդին։ Կամքը հայ աշխատաւորութեանն է։

* * *

Ու վերջապէս, ընկե՛րներ, կը պատկանինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որովհետեւ մեր մեծագոյն, ամէ՛նէն ազնուական, արու, ռազմունակ, քաջարի ու յեղափոխական կուսակցութիւնն է։ Թո՛ղ մեծնան միւսները։ Հասակ նետեն։ Նայինք, կը դիմանա՞ն ցուրտին-բուքին։ Թո՛ղ ունենան իրենց հերոսական դրուագներն ու քաջերը։ Անոնք որ սարերուն վրայ ինկան՝ իրենց կուրծքը թշնամիին ու անոնք որ դիմադրեցին տարիներով ամէ՛ն զրկանքի՝ յանուն հայ աշխատաւոր ժողովուրդի ազատագրութեան։

Ի՞նչ ուժ, ի՞նչ պատմութիւն, ի՞նչ հսկայական ու պայծառ կեանք։ Գիւրին չէ այդքան փառք կուտակել։

* * *

Համառօտագրենք։ Ուրեմն, բանուորներ ու որբեր, կը պատկանինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան.

Ա.— Որովհետեւ՝ կը կրենք ճայու ճոգի ու կ'ուզենք յարգել մեր մեռելներուն յիշատակը։ Կ'ուզենք Հայ մնալ։ Հոս է մեր հիմնական տարբերութիւնը հայ համայնավարներէն։

Բ.— Կ'ուզենք ազատագրուած տեսնել ճայրենի ճողը եւ կուսակից ենք անկախութեան։ Պատրաստ ենք կռուիլ՝ եթէ հարկ ըլլայ։ Ու հոսէ որ կը բաժնուինք թէ ռամկավարներէն եւ թէ համայնավարներէն։

Գ.— Ընկերվարական ենք ու կ'ուզենք որ աշխատանքը ազատագրուի։

Ու Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար սնամէջ խօսքեր չեն անոնք։ Երեսուն հինգ տարուայ կռիւ ու զրկանք կ'ապացուցանեն ասիկա։ Հաւաքուած ի՛նչ կորով ու տենդ իր գնացքին մէջ։

Ով որ Դաշնակցութիւն կ'ըսէ՝ կ'ըսէ զոհողութեան ու արութեան ոգի։ Կ'ըսէ՝ վճռականութիւն ու տոկունութիւն։

Կ'ըսէ՝ հաւատարմութիւն ու հաւատք հայ ժողովուրդին վրայ ու անոր մեծ, անոր արդար, անոր վերջնական յաղթանակին։

Ո՛վ ուժ կը զգայ այս ծանր բեռը մեզի հետ բաժնելու, ո՛վ ազնիւ դրօշակը ունի մեր աղուոր եռագոյնը որ արնաթաթախ է աւազ մեզի հետ բարձրացնելու։ Ո՛վ որ լայն ուսեր ունի ու ամուր սիրտ։

Ո՛վ որ քաջ է ու լաւ Հայ։ Թո՛ղ գայ մեզի։

(5) ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՎԵՐՋ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ մէջ օդանաւի գործարան մը բացուած է։ Բացման հանդէսին ներկայ եղած են Ազգ. Պաշտպանութեան գործավար Րէճէպ պէյ եւ Անկախութեան դատարանի ընդհ. դատախազ Նէճիպ Ալի պէյ։

ԿԵՆԴԱՆԻ ՕՐԻՆԱԿ ՄԸ

Առանց տեսական մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, կը ներկայացնեմ իրական պատկեր մը, օտար բանուորներու ամենօրեայ կեանքէն։

Արդուստը օրէ օր կը սղէ։ Ուրեմն օրավարձերը պէտք է աւելցնել։

Արհեստակցական միութիւնը դիմելով գործատիրոջ, կ'ըսէ.

— Պէտք է օրավարձքերը աւելցնել, ապա թէ ոչ գործադուլի կը դիմենք։

Ու կ'ըլլայ որ բանակցութիւնները կը ձախողին ու գործադուլը կը սկսի։

Այս պահուն Արհեստակցականը իր ուժը կը ստանայ գործաւորէն, իսկ գործադուլը Արհեստակցականէն։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր դիրքը գործատիրոջ եւ գործաւորին միջեւ։

Եթէ արձանագրուած ըլլամ Արհեստակցականին եւ գործաթողներուն հետ փողոցը իյնամ, ի՞նչ կը խորհի գործատէրը։

Անշուշտ սա բառերը պիտի կրկնէ, կրճտելով ատամները.

— Օտարներն ալ անոնց հետ, ապուշներ, իրենց երկիրը կարծեցին իրենք զիրենք, լա՛ւ, վերջը կը տեսնուինք։

Իսկ տեղացի գործաւորը գոհունակ դէմքով մը, պիտի ըսէ.

— Տե՛սէք, օտարն իսկ գոհ չէ ստացած օրավարձքէն, ան ալ ինծի կ'օգնէ։

Օրերը կ'անցնին, բանակցութիւնները կը շարունակուին Արհեստակցականին եւ գործատիրոջ միջեւ։

Օրեր կամ շաբաթներ յետոյ, համաձայնութեան գետին մը կը գտնուի, բայց ահա՛ նոր պայման մը կը դնէ գործատէրը։

— Չեմ ընդունիր որ գործի վերսկսին օտար բանուորները։

Եւ այս՝ տիրական շեշտով մը։ Նոր հարց մը ծագած է Արհեստակցականին համար։ Ի՞նչ պիտի ընէ։

Այնքան երկար քաշքշուքէ վերջ դեռ դուրսը ձգել սա բազմութիւնը անգործներուն, որոնց մէջ հազիւ քանի մը տասնեակ կը հաշուուին օտարները, այդ տրամաբանական չէ։

Ուրեմն քաւութեան նոխազ մը պէտք է։

Եւ արեւոտ կամ անձրեւոտ առաւօտ մը տեղացի գործաւորները կը խուժեն գործարանին մեծ դռներէն ներս, դէպի իրենց մեքենային գլուխը, որոնց հետ գիտեն խօսիլ ու երգել։

Իրենց խօսակցութիւններու պահուն անպայման պիտի յիշեն դուրսը մնացողները —լաւ ընկերներ էին անոնք — կրկնելով։ Բայց աւելի յետոյ երգով մը տարուած պիտի ըլլան ու պիտի մոռնան քեզ — «Իմ փարիզս, մեր փարիզը — երգելով։

Քանի մը օր Արհեստակցականը քեզ իր դռները պիտի տանի բերէ եւ նամակ մը ձեռքդ պիտի ղրկէ հոն ուր մարդու պէտք չունին։

Իսկ քանի մը օր յետոյ արդէն յուսահատած, մինակդ գլխուդ ճարը կը խորհիս եւ կը գտնես տեղ մը ու կը սկսիս գործի։ Կարելի է նոր արհեստի մը, ուր կը մտնաս նախկին գործդ ալ, Արհեստակցականն ալ։

Թերեւս շատեր երեւակայական պատկեր մը նկատեն այս ըսածներս։ Բայց իրականութիւն է այս ամբողջովին եւ ապրուած։

Եւ յետոյ չմոռնանք տեղացի եւ օտար բանուորներու ապրելու պայմանները։

Օտարներս պանդոկի մը չեմ

գիտեր քանի՛երորդ սենեակի մը վարձակալ ենք, պէտք է ամէն ամսու սկիզբը, օր չանցած վճարենք վարձ։ Ունինք սնունդի, հագուստի դեռ բազմազան ծախքեր։

Իսկ տեղացին տարբեր է։ ընեեր առաջ հայրը կամ լաւ օրերուն տնտեսութիւն ըրած են ու վերջնապէս խմորուած գործաւոր։ Անոր համեմատ ձեւաւորած են իրենց կեանքը ապրելու, պահելու եւ ապահովութեան համար։ Մենք առանց ... մի, անօթի չմնալու մասին խորհինք, անոնք աւելի լաւ ... լու եւ դրամ շահելու կը ... Գործադուլի պահուն անոնք կ'ունենան քնանալու տեղ, ... միջոց եւ հակառակ պարագ... դրացի մը կամ հեռաւոր բարեկ... մը օգնութեան կը հասնի։

Եզրակացութիւն. — Արհ... տակցականին չարձանագրուիլ ... եւ գործադուլին չմասնակցի... պարագային, վնասը աւելի թե... է եւ գործաթող գործաւորին ... հաշտուիլը աւելի դիւրին է, ... արձանագրուելով գործադ... մասնակցելու պարագային ... ղացի գործաւորը ինչքան ալ ... գոհ միայն մեր ձեռնպահութ... եւ քրթմնջէ, ամէն բան կը մոռ... գործադուլէն յետոյ։

Իսկ Արհեստակցական մ... թեանց ուժը այս երկրին մէջ ... չէ որ պիտի աւելցնենք։

Յ. ՓՐԷՆԿԵ...

ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՐԴԻԿ

Ի՞նչ պիտի ըլլան վերջին ... դիկ. աշխարհիկ հարց մը որ ... մաթիւ մեծ խորհողներու ... սումնասիրութեան նիւթ ... թայթած է։

Ռոպէր Վ.իվիէ՝ գիտ... ծանօթ հրապարակագիրն ... մասին երկարաշունչ ուսումն... րութիւն մը ըրած է, որուն ... փոփումը քանի մը տողով ... ներկայացնեմ «Ցառաջ»ի ... թերցողներուն, նկատի առնել... ինքնատիպ տեսութիւնը։

Կեդրոնական Ամերիկայ... գտնուած է Մէյիա կոչուած ... դարեան ցեղ մը, որուն ներ... վիճակը կը ներկայացնէ այ... որ ասկէ հազարաւոր տար... վերջ արդի մարդկութեան յ... մնացորդները պիտի ներկա... ցնեն։

Այդ նախադարեան ց... վերջին ներկայացուցիչները ... կայիս բոլորովին մեկուս... ու թոյլ կեանքով մը կ'ապ... մարած հին հրաբուխի մը ... նարանին եզերքը գտնուած ... անտառներուն մէջ։ Անոնք ... գործ, լուր ու անշարժ կեանք ... կը վարեն, ոչ մէկ բան անոնց ... զում կը պատճառէ, ոչինչ կը ... պուրէ զանոնք աշխատելու ... բերու ընթացքին մէջ ... այնքան բաներ տեսած ու ... ցած են, որ այժմ աշխարհին ... զիրենք բնաւ չի հետաքրքր... ամէն իղձ, ցանկութիւն ու ... մարած է անոնց մէջ եւ ... տուած սառն անտարբերու... եւ տեսակ մը ապուշութեան...

Անուրանալի է թէ Մէ... ցեղն ալ ժամանակին ունեց... իր քաղաքակրթութիւնը, որ ... բերու ընթացքին մէջ աստ... նաբար զարգանալով, հասած ... կատարելագործեալ վիճակին։ ... նանք ըսել թէ անոնց կեանքը ... վերջին խօսքը ըսած է, սահ... մը՝ ուսկից անդին ոչինչ կայ ... նոնց ներկայ վիճակը մեզի...

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՊԻՒԼՈՆԻԱՅ ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՄԷՋ

[illegible]

Հ. ՏԻՐՈՅԵԱՆ

ԹԱՏՐՈՆ

"ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ,,

Պատմական դէպքերու գրականացումը ընդհանրապէս դժուար է. հոն՝ ուր ամէնէն հմուտ ու նրբամիտ պատմագէտը յղկուած ալ չոր կմախք մը միայն պիտի տար, հոգեբանը յաճախ կը սայթաքի, եթէ բոլորովին չանճրկի։

Գտնուած թուղթերու դէզին մէջ ու մաշած յիշատակարաններու կոյտին վրայ փնտռել անցեալին ցաւը, պատմութեան ողբերգական հոգին, դէպքերու գահավէժ յաջորդականութեան մէջ՝ բնորոշել դերերը տիրական անհատին ու բազմադէմ ամբոխին՝ պատմութեան այս անսպառ նախնիւթին, զտել փոխադարձ ազդեցութիւնները, անոնց ճակատագրական լծորդումները, մատնանշել կրքերու եւ քմահաճոյքներու եղերական խաղը եւ սկզբնական դրդապատճառէն խկ՝ հետեւիլ դէպքերու անշեղ զարգացումին, առանց կորսուելու նրբանցքներու լաբիւրինթոսին մէջ, միայն յայտնատես գրողին, մարգարէ մարդուն տուրքն է։

«Յո՞ երթաս»ը՝ հեղինակին գլուխ-գործոցը չէ միայն՝ այլ սեռին տիպարը։

Վէպին մէջ՝ բառերը կը խօսին ու կ'ապրեցնեն պատմական բոպէին յուզումը։

Իսկ անոր բեմադրութիւնը, ի հարկէ պիտի կաղար, որքան ալ շքեղ ու խնամքով պատրաստուած ըլլայ։ Չի բաւեր ըլլալ դերասան ու նոյն իսկ վարպետ թատերագիր, բեմ փոխադրելու համար որ եւ է վէպ, պահելով անոր հարազատութիւնը. այլապէս բարդ ու նուրբ է բեմին պահանջը։ Վէպը ունի զարգացման իր ուրոյն եղանակը, որ կրնայ նոյն իսկ առօրեայ կեանքին ըլլալ, իր ամբողջ գունեհկութիւնով ու տափակութիւնով։

Իսկ բեմը՝ ուր միայն կը վայելենք արուեստի բոլոր ճիւղերուն ներդաշնակումը, ինչ նոր փորձի կամ ըմբռնումի ալ ենթարկուի, պիտի անխախտ պահէ ծանրութեան իր կեդրոնը — միութիւն եւ խտացում։ Այս է որ կը պակսի «Յո՞ երթաս»ի բեմադրութեան ու դայն կը վերածէ ողբերգական «ըլվի»ի մը, իրարու թուլօրէն կապուած դրուագներու շարքի մը, ուր ամբոխին հոգին հազիւ կը նշմարուի, իբր հեռաւոր դաշտանկար մը։

*
* *

Խաղարկութիւնը յաջող անցաւ։ «Քիլօն»ի դերին մէջ, Պ. Ըմբէթեան՝ խնամքով սերտուած արուեստ մը երեւան բերաւ։

Ցաւալի է սակայն, որ Տրամաթիքը մտադրել եւ յայտարարել յետոյ «գաղութներու մէջ վառ պահել հայ թատերական գրականութիւնը», իր նոր շրջանը բանալու համար, կը ստիպուի կրկնութեան դիմելու եւ բեմադրելու թարգմանութիւններ, երբ նոյն այդ գաղութներուն մէջ իսկ, յստակ ճիգեր կը նշմարուին թօթափելու եկամուտ ազդեցութիւններ եւ ճոխացնելու հայ արուեստը։

Անշուշտ, հայ թատերական գրականութիւնը չի կրնար ամէն ներկայացման համար նորութիւններ հրամցնել, բայց կրնար գոնէ, իբր շրջանի բացում, տալ ինքնատիպ յղացում մը։ Մտածե՞ր են երբ եւ իցէ Լ. Շանթի «Ինկած բերդի իշխանուհի»ին վրայ։

Մկրտիչ Նրիցանց

ԱՐԱՔՍ
— Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ —
Հասցէ.— 43, Bld. Dondoukoff, Sofia (Bulgarie).

ՀԱՅ ՄԸ ԼԵՌԸ ՏԱՐՈՒԱԾ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

«Արաքս»ի մէջ կը կարդանք.—

Սեպտեմբեր 2ին աւազակային յարձակում մը գործուած է Փիրտօվ — Փանակիւրիշտէ խճուղիին վրայ։

Աւազակախումբ մը, թուով 12 հոգի, յոտից ցգլուխ զինուած, կը յարձակի անցնող ճամբորդներու վրայ եւ կը կողոպտէ զանոնք։

Դիրք բռնած «Մէտէթ» կոչուած լեռնային եւ անտառոտ մասին մէջ, աւազակները ամէնէն առաջ կը կողոպտեն մօտ 10 ճամբորդներ։ Մէկուն քով դրամ չի գտնելով կը հանեն իր բոլոր հագուստները ու մարդը կը ձգեն ճամբուն վրայ։

Կէս օրին մօտ Փիրտօփէն Փանակիւրիշտէ ճամբայ կ'իյնայ Փանակիւրիշտէի գորգի գործարանին ինքնաշարժը, ուր կը գտնուէր այդ հաստատութեան տնօրէնը՝ ընկեր Աստուր Պետիկեան, իր տիկնոջ հետ միասին։ Աւազակները անմիջապէս կը կտրեն ինքնաշարժին ճամբան եւ կեցնելով զայն կը կողոպտեն։

Իրենց յուսացածին չափ դրամ չգտնելով, վար կը դնեն ընկեր Պետիկեանը եւ տիկնոջը կը յանձնարարեն վերադառնալ ինքնաշարժով Փիրտօփ եւ 250,000 լէվա բերել, ազատ արձակելու համար իր ամուսինը։ Տիկինը կը վերադառնայ եւ հազար նեղութիւններով հազիւ կը յաջողի ճարել 107,000 լէվա ու վերադառնալով կը յանձնէ աւազակներուն, որուն վրայ ազատ կը ձգուի ընկեր Պետիկեան՝ վերադառնալու համար Փանակիւրիշտէ։ Իշխանութիւնները իմանալով, ոստիկան զինուորներ կ'ուղարկեն ձերբակալելու համար աւազակները. տեղի կ'ունենայ ընդհարում, կը վիրաւորուի ոստիկան մը, եւ մութը վրայ հասնելով աւազակները կը յաջողին իրենց հետքը կորսնցնել։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԳԱՆԳԱՏ ՄԸ

Ցաւով կարդացինք Լոնտոնի կեսարացիներուն հանդէպ «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած թղթակցութիւնը։ Երեւի, յրատուն մոռցեր է թէ նոյն կեսարացիներն ու Հնդկահայերն են որ առանց կարենալ հայերէն խօսելու, կրցած են բարձր պահել Հայուն պատիւը Լոնտոնի մէջ, ըլլալով հանդերձ աւելի ազգասէր եւ բարերար քան անոնք որ հայերէն գիտեն եւ կը մերժեն խոստովանիլ իրենց հայութիւնը։

Եթէ կ'ուզէք խտրութիւն չբերել Լոնտոնի գաղութին մէջ, հաճեցէք նկատի չառնել աննշան անձերու կողմէ տրուած պառակտիչ թղթակցութիւններ։ Այս առթիւ աւելցնենք թէ կեսարացիներու մէջ ծեծ քաշողներ չկան, բայց լրատու պարոնը զանազան առիթներով ծեծ կերած ըլլալով, կ'երեւի վարժուած է այդ հրաւէրը ուղղելու։

Կարապետ Նագուլեան

ԽՄԲ.— «Յառաջ»ը ոչ ոքի թոյլ կուտայ մեղադրել կամ ծաղրել այն հայրենակիցները որոնք իրենց մայրենի լեզուն կորսնցուցած են, հակառակ իրենց կամքին, բռնութեան տակ (կեսարացիներ), կամ պզտիկուց օտար կրթութիւն առած ըլլալով (Հնդկահայեր են)։ Բոլոր հրատարակութիւններուն մէջ ալ կը շեշտուի այս պարագան։ Ոչ ալ կասկածի տակ դրուած են անոնց զգացումները։ Բայց միշտ աններող ենք կամաւոր Թրքախօսներուն դէմ, որոնք դժբախտաբար պզտիկ թիւ չեն կազմեր։

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ,,

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 9ի Շաբաթ գիշեր երկրորդ անգամ ըլլալով փարիզահայ գաղութը տօնեց «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օր»ը խիստ խանդավառ մթնոլորտի մէջ։ «Փըլթի ժուռնալ»ի ընդարձակ սրահը նեղ կուգար երկսեռ հանդիսականներուն, որոնք ժամը 8էն սկսեալ եկած էին Փարիզէն եւ արուարձաններէն։

Ժամը իննը քառորդ անցած էր երբ փարիզահայ նուագախումբը հնչեցուց «Մեր Հայրենիք»ը, որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ։

Բացման խօսքը արտասանեց հանդէսի նախագահ Բժիշկ Երուանդ Խաթանասեան (Սուտանէն), որ բացատրեց թէ ինչո՞ւ կը տօնուի «Դաշնակցութեան Օր»ը եւ վեր հանեց երեսունեւվեց տարիներէ ի վեր Դաշնակցութեան կատարած դերը հայ իրականութեան մէջ։

Արտասանութիւններ ըրին Եր. Գրիգորեան (Ա. Խահակեանի «Հայաստանին»ը եւ Նշան Պէշիկթաշլեան (Սիամանթօյի «Ասպետին երգը»)։

Օրուան ատենախօսն էր ընկեր Արշակ Ջամալեան, որ քանի մը օրինակներով բացատրեց թէ ինչ բանի մէջ կը կայանայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուժն ու հմայքը եւ թէ ինչպէս օրէ օր կը զօրանան անոր շարքերը։ Յետոյ բացատրեց երկարօրէն թէ ինչպէս Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդի հատուածներէն ազգ մը մէջտեղ բերաւ եւ անոր ներշնչեց առնական ու մարտական ոգի։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր որ կրեց հայ յեղափոխութեան բնը տասնորդ մասը եւ մարտնչեցաւ հայ ժողովուրդին ազատագրութեան համար։ Հիմա եւս կը մնայ նոյն ծրագրին վրայ եւ պիտի աշխատի մինչեւ որ ունենանք անկախ եւ ազատ հայրենիք։

Գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ էր։ Սիրախ անակնկալ մը եղաւ բեմին վրայ երեւումը յայտնի երգիչ Պ. Արմենակ Շահմուրատեանի, որ յուզիչ ձայնով երգեց «Ա՛յ Վարդ»ն ու մեր միակ դիւցազնական երգը՝ «Մոկաց Միրզէն»։ Ժողովրդական եղգեր երգեցին նաեւ Պ. Նաւասարդեան եւ Օր. Տէր-Կարապետեան։ Թառիսթներ Պ. Պ. Ժորժ եւ Արգար նուագեցին հայկական եւ արեւելեան կտորներ։ Վրացի Աստախանի երգեց ու պարեց Կինտօի տարազով։ Փոքրիկն Արաքսի Գազազեան արտասանեց «Ողջո՜յն քեզ իմ Հայրենիք»ը։ Օր. Երուանդուհի Գրիգորեան կովկասեան պարեր պարեց, եռագոյն հագուած։ Նուագախումբը մէջ ընդ մէջ նուագեց «Բամ փորոտան», «Յառաջ Նահատակ»ը եւ եւրոպական կտորներ...

Ամէնէն վերջը ներկայացուեցաւ «Հին Աստուածներ»էն մէկ արար, ընկ. Շահան Սարեանի կազմած սիրողներու խումբին կողմէ։

Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը, ճաշ պանտի ընկերակցութեամբ, իսկ քովնտի սրահներուն մէջ ընկերական եւ ընտանեկան խումբեր կազմուեցան գինիի սեղաններուն շուրջ, թառիսթներ նուագեցին, բաժակաճառեր արտասանուեցան երիտասարդ գրողներու եւ ընկերներու կողմէ, ու խանդավառութիւնը տեւեց մինչեւ լոյս նոյն թափով։

*
* * Լեհ ուսանող մը, ունկնդրելով «Մոկաց Միրզէ»ի երգին, կը հարցնէր.

— Ի՞նչ երգ է այս։

— Ժողովրդական։

— Ի՞նչպէս թէ ժողովրդական։ Շատ բարդ հիւսուածք ունի...

*
* * Այս հանդէսը, իր պատկառելի բազմութեամբ եւ մանաւանդ եռանդուն խանդավառութեամբ, լաւագոյն պատասխանն է այն չնական լրութիւններուն, որոնք երեւցան տեղական ռամկավար քուրջի կտորին եւ Երեւանի անարժան բերանին մէջ, «Դաշնակցութեան Օրուան» առթիւ։

Ս. ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ.— Հոկտ. 5ին երեքշաբթի օր տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան օր»ը։ Հակառակ օրուան անյարմարութեան, սրահը լեցուն էր։ Երեկոյթը բացուելէն յետոյ խօսեցաւ ընկ. Վրացեան մօտ մէկ ու կէս ժամ եւ պարզեց Դաշնակցութեան գործունէութիւնը մինչեւ անկախ Հայաստանի ստեղծումը։ Ներկաներէն շատեր որոնք մինչեւ այդ օրը որոշ գաղափար մը չունէին անցուդարձերու մասին, յուզուած կուլային։ Յետոյ խօսեցան ընկ. Գ. Գափրիէլօֆ, ընկ. Կազինեան, ընկ. Վ. Նորիկեան եւ ընկ. Մ. Թաշճեան։ Եղբայրք Պայնտրեան յաջողապէս երգեցին «Յառաջ Նահատակ»ը։ Բաժակներ պարպուեցան մեր բոլոր նահատակներուն համար, որոնք ինկան մեր հայրենիքին ազատութեան ճամբուն վրայ։ Երեկոյթը վերջացաւ կէս գիշերին։ Մթնոլորտը այնքան տաքցած էր որ ներկաները չէին ուզեր բաժնուիլ, մինչդեռ ժամը 5ին շատեր գործի պիտի երթային։ Այս առթիւ ներկաներէն եօթը հոգի անդամագրուեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Ս. Խ.

ՔՕՆՍԹԱՆՑԱՅԻ ՄԷՋ

«Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օր»ը Հոկտեմբեր 3ին տօնուեցաւ «Արաքս» թատերասրահին մէջ։ Յայտագիրը շատ ճոխ չէր, բայց հանդիսականներու երկսեռ փաղմութիւնը գրեթէ աննախընթաց էր իր քանակով եւ մանաւանդ որակով։ Ներկայ էին բոլոր հոսանքներու, Հայրենակցական Միութիւններու, գրադարան-ընթերցարաններու ներկայացուցիչները, Հ. Հ. փոխ-հիւպատոսը, քահանան, Թաղ. Խորհուրդը եւլն.։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, զոր ներկաները յոտնկայս ունկնդրեցին։ Եղաւ արտասանութիւն մը եւ մեներգ մը։ Այս առթիւ խօսեցաւ ընկեր Խաչիկ Քէրիփճեան, որ փաղարճրգէն եկած էր հայ եւ օտար վարժարաններու աշակերտներէն միութիւն մը կազմելու համար։ Այս խոստմնալից երիտասարդը իր կէս ժամէն աւելի տեւող բանախօսութեամբը կոկիկ եւ փաստացի կերպով ապացուցուց Դաշնակցութեան գոյութեան անհրաժեշտութիւնը թէ անցեալի եւ թէ մանաւանդ ապագայի համար։

Երկրորդ բանախօսն էր ընկ. Օննիկ Վարդանեան որ հրաւիրուած էր Պուքրէշէն։ Ընկերը մէկուկէս ժամ խօսելով, գեղեցկօրէն բացատրեց հայ ժողովուրդին ստրկացումը դարաւոր շղթաներու տակ, անոր սպառնացող վտանգը, եւ այդ անհանդուրժելի վիճակին բնական հետեւանքը՝ յեղափոխական կազմակերպութեան ստեղծումը։ Ընոնց մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը միայն գործունէութեամբ եւ նպատակով ժողովուրդին ցանկութեան հարազատ արտայայտիչն ըլլալով, լայն տեղ գտաւ եւ երկար տարիներ անթիւ զոհերով ու զոհաբերութիւններով ամրացուց իր արմատները։ Ընկերոջ բանախօսութիւնը խոր տպաւորութիւն թողուց հանդիսականներուն վրայ։

Հանդէսէն վերջ տեղի ունեցաւ մտերմական թէյասեղան մը, որ տեւեց մինչեւ կէս գիշեր։

Քօնսթանցա Մենօ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՇԱՀԻՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Գործավարներու խորհուրդը հրահանգած է հարիւրին 2-5 յաւելում մը կատարել բանւորներու ամսականին վրայ, նկատի առնելով մեծ քաղաքներու մէջ ապրուստի սղութիւնը։ Այս յաւելումէն պիտի օգտուին ածխահանքի, երկաթի եւ հիւսուածեղէնի գործարաններու, ապակիի եւ յուցկիի ճարտարարուեստներու մէջ աշխատող բանւորները, թղթատարի եւ երկաթուղիի պաշտօնեաները։ Կառավարական միւս ճարտարարուեստներու աշխատաւորները յաւելում պիտի ստանան նոր տարիէն վերջ։

Ռուսիոյ մէջ հասարակ բանւորները ներկայիս կը ստանան ամսական 28 ոսկի րուբլի — 14 տոլար. իսկ մասնագէտ մեքենագէտները կը ստանան ամէնէն բարձր ամսականը՝ 68 ոսկի րուբլի։

«Շիքակօ Թրիպիւն» կ'ըսէ թէ այս յաւելումին պատճառ դարձած է Թրոցքի, որ վերջերս հաղարաւոր օրինակներով գրքոյկներ բաժնած է բանւորներուն, պահանջելով որ կառավարութիւնը աւելցնէ գիւղացիներուն ծախուելիք նիւթերուն գինը եւ գիւղացիներու վրայ դրուած տուրքերը, որպէս զի ճարտարարուեստը զարգացնելու համար հասոյթի աղբիւր ստեղծուի։

Գործավար Ռըկլանով կը յայտարարէ թէ Թրոցքիի ծրագիրն է կրկին իրարու դէմ հանել գիւղացի քաղքենիութիւնը եւ համայնավար քաղաքները։ Այս ծրագիրը երթալով ժողովրդականութիւն կը շահի բանւորներուն մէջ։ Գործավարը կը պահանջէ որ կառավարութիւնը պատժական միջոցներ ձեռք առնէ Թրոցքիի խմբակին դէմ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԱՐՄԷՆԻԱ»Ի ՅԱՂԹՈՂՈՒԹԻՒՆԸ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա-Գօլոմպ-Արժանթէօյլ (Արմէնիա) մարզիկին պահեստի խումբը իր յաջողութիւններու շարքին վրայ աւելցուց նոր մը եւս 2ի դէմ 3ով պարտութեան մատնելով St. Georges Aagenteuil, 1B խումբը, կիրակի 10 Հոկտեմբերին Արժանթէօյլի մէջ։ Ներկայ էին մօտ հարիւր Հայեր։

Նոր խռովութիւններ Պարսկաստանի մէջ

Թեհրանէն կը հեռագրեն թէ Նախորդ Շահին կուսակից զօրքերը, որոնք կը գտնուէին անոր հօրեղբօր՝ իշխան Ապտիւլ Ֆաթհ Միրզայի հրամանատարութեան տակ, ծանր պարտութեան մատնած են Շահ-Փեհլեվիի բանակը։ Կռիւը, որ շատ կատաղի եղած է, մղուեր է պարսկական Թուրքիստանի մէջ, Քիրմանշահի շրջակաները։ Կ'ըսուի թէ երկու կողմէն երկու հազար հոգի սպաննուած է։

Պոլշեւիկեան խառնարանին մէջ

Նորէն ծանրակշիռ լուրեր շրջան կ'ընեն Ռուսիոյ ներքին կացութեան մասին։ «Տէյլի Նիուզ» կը գրէ թէ կացութիւնը օրէ օր կը վատթարանայ։ Մեծ անհանգստութիւն կը տիրէ ժողովուրդին մէջ, որ քաղաքացիական կռուէ կը վախնայ։ Ներկայ կառավարութեան դէմ ընդդիմութիւնը անդադար կ'աւելնայ, գլխաւորաբար Քրօնշթատի, Մոսկուայի եւ Ուքրանիոյ մէջ։ Կառավարական շրջանակներու մէջ կը պահանջեն ձերբակալել Թրոցքին, Զինովիեւը, Ռատեքը եւ միւս ընդդիմադիր պետերը եւ իբրեւ դաւաճան դատարանի յանձնել։ Կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ ընդդիմադիրները կրնայ ճզմել 48 ժամէն։ Զինուորներ բռնած են արդէն ռազմագիտական կէտերը եւ ընդդիմադիրները կ'ընդունին որ զէնք եւ ռազմանիւթ չունին իրենք զիրենք պաշտպանելու համար կառավարութեան դէմ։

Ժընեւէն առնուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Մոսկուայի մէջ դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է Սթալինի դէմ, զոր ընդդիմադիրները կը կոչեն «Զօզօ Ա., ցար բոլոր Ռուսիաներուն»։ Հինգ հոգի ձերբակալուած են։ Ուրիշ ձերբակալութեանց ալ կը սպասուի։

Արտասահմանի մէջ եւս դաւադրութիւն մը կազմակերպուած է, ինչպէս նաեւ պետական հարուած մը ընդդէմ «դիկտատոր Սթալին»ի։

*** Ֆրանսայի պոլշեւիկներու պաշտօնաթերթը «Իւմանիթէ» իր 10 Հոկտ. թիւին մէջ կը հրատարակէ Մոսկուայէն առնուած հեռագիր մը, որով կը խոստովանի թէ ընդդիմադիր պետերը խախտած են կուսակցական կարգապահութիւնը, հակառակ նախապէս տրուած որոշումին փորձելով նոր վիճաբանութիւն մը պարտադրել։ Կեդր. Կոմիտէի Քաղաքական Բիւրօն որոշած է Կեդր. Կոմիտէի եւ Վերստուգիչ յանձնաժողովին յառաջիկայ նիստին մէջ զբաղիլ Թրոցքիի, Զինովիեւի եւ Փիաթաքովի տրուելիք պատիժի խնդրով։ Քաղաքական Բիւրօն իր զեկոյցին մէջ գոհունակութեամբ կը նկատէ թէ Զինովիեւ Լենինկրատի համայնավարներուն կողմէ ընդդիմութեան հանդիպած է։

Ամերիկա պիտի օգնէ Եւրոպայի

Մ. Նահանգներու ելմտական նախարարութեան խորհրդականը Ուինսթըն Դրամատէրներու Ակումբին մէջ ճառ մը խօսելով, յանուն ամերիկ. կառավարութեան հաւաստեց թէ Ամերիկա ելմտական օժանդակութիւն պիտի ընէ Եւրոպայի, երբ այս վերջինը կարգի դնէ իր ներքին գործերը։ Ամէն բանէ առաջ եւրոպական պետութիւնները պարտաւոր են ամրապնդել իրենց դրամները։ Ուինսթըն աւելցուց թէ դրամապէս կայուն Եւրոպա մը անհրաժեշտ է Մ. Նահանգներու տեւական բարօրութեան համար։

Ծանրանալով Ֆրանսայի կացութեան վրայ, Ուինսթըն յայտնեց թէ դահլիճներու երերուն վիճակն է գլխաւոր պատճառ ելմտական տագնապին եւ թէ Ֆրանսա կրնայ փրկել իր դրամը։

Պելճիքայի ընտրութիւնները

Կիրակի օր Պելճիքայի մէջ տեղի ունեցան համայնական ժողովի ընտրութիւնները։ Նոր օրէնքին տրամադրութեամբ, 21 տարեկանը լրացուցած բոլոր այր եւ կիները մասնակցեցան քուէարկութեան։ Մասնակի արդիւնքներէն կը հետեւցուի թէ ընկերվարականները թեթեւ կորուստներ ունեցած են ի նպաստ պահպանողականներու, կաթոլիկներու եւ համայնավարներու։

Ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. ժողովը երէկ Պրիւքսէլի Ժողովրդային Տան մէջ գումարուելով լսեց Վանտերվէլտի տեղեկագիրը քաղաքական կացութեան մասին։

Արմատ. ընկերվարական համագումարը

Վաղը Պորտօի մէջ կը բացուի Արմատական-Ընկերվարականներու տարեկան համագումարը, որ պիտի տեւէ մինչեւ կիրակի։ Կուսակցութիւնը մեծ տագնապ մը կ'անցընէ այս պահուս։ «Անցեալ տարուան Նիսի համագումարէն վերջ պատահած ծանր դէպքեր խորապէս փոխածէն քաղաքական կացութիւնը, ելմտական վիճակը հետզհետէ ծանրանալով հանրային վտանգ մը դարձաւ, ֆրանքին տեւական անկումը սարսեց տնտեսական կեանքը։ Այս ծանր պայմաններուն տակ է, որ, կ'ըսէ շրջաբերական մը, համագումարը կարեւոր որոշումներ պիտի տայ։

Ութը տարի վերջ

Հանրօգուտ շինութեանց նախարար Պ. Թարտիէօ կիրակի օր էն Նահանգի Լան քաղաքին մէջ մահարձանի մը բացման առթիւ խօսելով, ըսաւ.

— «Աւերուած կամ վնասուած 133,000 շէնքերէն 26,000 միայն մնացած է վերաշինելի կամ նորոգելի։ 490,000 հեքթար մշակելի հողէն միայն 30,000ը անմշակ կը մնան դեռ։ Ձեր ախոռներուն կը պակսի պատերազմէն առաջուան անասուններուն մօտ մէկ երրորդը։ Ձեր 965 գործարաններէն 813ը միայն կը բանին, իսկ անոնց մէջ աշխատող բանուորներուն թիւը կիսովին պակաս է քան 1914ին։ Այս դառն խոստովանութիւնները իմ բերնէս լսելով գոնէ ապահով պիտի ըլլաք որ իմ մօտ չկայ ո՛չ ծոյլերու լաւատեսութիւնը, ոչ ալ գոհացողներու մեղկութիւնը»։

Արծաթ չպիտի գնուի

Մետաղի հրապարակին վրայ արծաթի գինը մեծ անկում ունեցած ըլլալով, Պանք տը Ֆրանսը որոշեց 11 Հոկտեմբեր Երկուշաբթի օրուընէ սկսեալ դադրեցնել արծաթ դրամի գնումը։ Ոսկիի կրամը 20 սանթիմի անկում մը ունեցաւ։ Ոսկի ունեցողներ ամէն-օր հազարներով կը դիմեն դրամատուն։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԷՆԿԼԻՐԻ կը ծերքէ այն լուրը թէ երկաթուղիի համար 15 միլիոն ստերլինի փոխառութիւն մը պիտի ըլլայ Անգլիայէն։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի ընկեր. ընդհ. ժողովը այսօր Չորեքշ. երեկոյ, 13 Հոկտ. Café Rocher 128, Bld. St. Germain։

Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» խումբի ժողովը, յառաջիկայ Ուրբաթ ժամը 8.30ին, 5, rue de Londres։

Հ. Յ. Դ. ԳԷՈՐԳ-ՉԱՒՈՒՇ խումբի ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին «Ռոստոմ»ի սրահը։

Հ. Յ. Դ. ԱՂԲԻՒՐ - ՍԵՐՈԲ խումբի դասախօսական ժողովը Ուրբաթ 15 Հոկտ. իրիկուան ժամը 8ին, Salle de Réunion, 104 Av. d'Italie.

Հ. Յ. Դ. ԶԱՒԱՐԵԱՆ խումբի ժողովը՝ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Հ. Յ. Դ. «ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԻ ՍԵՐՈՒՆԴ» խումբի ժողովը կիրակի ժամը 3ին «Ռոստոմ»ի սրահը։

Հ. Յ. Դ. ԼԻՕՆԻ Ակումբ-ընթերցարանի ընդհ. անդամական ժողովը 17 Հոկտ. ժամը 9.30ին ընթերցարանին մէջ։

Հ. Յ. Դ. Լիօնի «Կուկունեան» խումբի դասախօսական ժողովը՝ Ուրբաթ 15 Հոկ. երեկոյեան ժամը 8 ուկէսին նախկին զբաղարանը, դասախօս ընկեր Մ.։

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ հայրենակցական միութիւններու պատգամաւորական ժողովը 31 Հոկտ. Կիրակի առտուան ժամը 10ին, 131, Րիւ Ֆօպուր տիւ Թամփըլը, «Ռոստոմ» լսարան։

ՌՈՍՏՈՄ Լս. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ 16 Հոկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 131, Ֆօպուրկ տիւ Թամփըլ։

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ նահանգի հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը՝ 16 Հոկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին «Ֆլօրիա» ճաշարանին մէջ, 61 Rue Monsieur le Prince. Օրակարգ՝ Վարչութեան տարեկան զեկուցում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՀԱՅ ՄԵՔԵՆԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ միութեան դասախօսական ժողովը 16 Հոկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Քաֆէ տիւ Մէթրօփ վերնայարկը, 95, Boul. St. Germain, Métro : Odéon. Դասախօս Կ. Թանճեան։

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ կը հրաւիրուին Պ. Պ. Օննիկ Փափազեան, Մաժակ Արսլանեան եւ Ա. Պատրիկեան։

ՎԱԼԱՆՍԻ ԽԱՐԲԵՐԴԻ Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ յայտարարուած վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ Սեպտ. 19ին։ Շահած են հետեւեալ թիւերը, Ա. 247, Չրդ 38, Յրդ 344, 4րդ 145, 5րդ 278, 6րդ 358։ Կը խնդրուի տոմսերը ուղարկել հետեւեալ հասցէին, ստանալու համար համապատասխան նուէրը.— N. Sarkissian, 25 Rue Belle Image, Valence, Drome.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՎԱԼԱՆՍ, ԳՈՐԾ.— Ստացանք 212 ֆր. 50 սանթիմ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Նագիւլէյի դերձակ Մելքոն Մէլէքեանը և դեղագործ Մկրտիչ Ճանիկեանը Իզմիրցի, որոնք Փարիզի կողմերը ըլլալ կը կարծուին։ Իմացնել՝ Յովհաննէս Ճանիկեանի, 327 Pasadena H. P. Detroit, Mich. U.S.A.

— Կը փնտռուին Գառնիկ Մինասեան և իր ընտանիքը, Աֆիօն Գարահիսարցի, որ երկու տարի առաջ Մարսէյլ եկած են։ Գրել Գէորգ Մանուկեանի, այլ անուն Թասճընըն Չէօրէկ, Usine Favot Virieu-sur-Bourbre (Isère).

— Կը փնտռուի Յարութիւն Մինասեան և իր ընտանիքը որ 8 ամիս առաջ Յունաստանէն մեկնած ըլլալով այժմ կը կարծուի Ֆրանսա ըլլալ։ Տեղեկացնել վերի հասցէին։

— Պոլսոյ Օրթագիւղի որբանոցին նախկին խնամակալուհիներէն մէկը կը փնտռէ նախկին սանուհիներէն Շահրիկ Բարձիկեանը (Պարտիզակցի), որ Եգիպտոս ըլլալ կը կարծուի։ Իմացնել «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի «Յուսաբեր»էն արտատպել։

— Սամսոն Չարշամպա, Էյրիտէրէ գիւղէն Յակոբ Վարէլճեան կը փնտռէ իր եղբայրը, Սարգիս Վարէլճեանը, 22 տարեկան որ ընդհ. պատերազմէն ի վեր կորսուած է։ Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։ Գրել Յակոբ Վարէլճեան Rest. International, Pont de Cheruy (Isère)։

— Փարիզէն Բնիկ Ակնցի Կարապետ Յովհաննէս Տօնիկեան, կօշկակար կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Ռափայէլ Տօնիկեան, որ կը կարծուի թէ Պոլիս է։ Տեղեկացնել «Յառաջ»ի։

— Կը փնտռուի Պոլսոյ Սկիւտարի արհեստանոցէն Յակոբ Գարակէօզեանը, որ կը գտնուէր Փարիզ, 9, Rue de Bouloi : Տեղեկացնել S. Kétindjian, Usine Boulonnerie calibrée, 84, Ave. Victor Hugo, Valence.

— Թօգաթի Պոլիս գիւղէն Սեդրակ Փէհլիվանեան կը փընտռէ Միսաք Էքիզեանը՝ Թոգատի Բերվանեէրայէն։ Ամերիկա ըլլալը կը կարծուի։ Գրել՝ Սեդրակ Փէհլիվանեանի Rest. International, Pont de Cheruy (Isère)։

— Թօգատի Պոլիս գիւղէն Ոսկիան Գալուստեան կը փնտռէ իր մայրը Էլմաս, երկու եղբայրները Սեդրակ եւ Յարութիւն, քոյրը Զաֆուր Գալուստեանները, որոնք Սուրիա ըլլալ կը կարծուին։ Գրել՝ Գալուստեան Ոսկիանի Rest. International, Pont de Cheruy (Isère)։

ՍԱԿԱՐԱՆ

12 Հոկտեմբեր 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	168	70
Տոլար,	Dollar	34	76
Մարք (ոսկի)	Mark	8	23
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	17	12
Թրք. ոսկի	» or	147	—
Մէճիտիէ	Médjidié	11	50
Լէվա 100 հատր	Léva	24	—
Տրախմի »	Drachme	42	—
Լիր »	» Lire	132	75
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	95	25
Զուից. »	Frc. Suisse	669	—
Լէյ 100 հատր	Ley	18	05
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	165	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆոնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	4820	—
» II	»	2780	—
» III	»	2500	—
Թուրքիոյ երկթղ.	Lots turcs	180	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit 80, Rue Lafayette

Le Gérant : H. TEURNIER

Imp. MASSIS 208bis, Rue Lafayette Paris(10e

խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire: SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մեթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան	10 շ.		20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՈՒՐԲԱԹ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1926

15 OCTOBRE 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Բ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 189 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՈՃԻՐԸ ՍԱՐՔԱԾ ԵՆ "ՀՕԿ,,Ի ՄԱՐԴԻԿԸ, ՕՐԱԿԱՆ 30 ՖՐ. ՏԱԼՈՎ ՍՐԻԿԱՆԵՐՈՒ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԶՕՐ ԿԱՏԱՂՈՒԹԻՒՆ

Առջի օր, Պէյրութի մէջ ազգ. երեսփոխանի մը սպանութեան լուրը տուած ատեն, ծանօթ չէինք մանրամասնութիւններուն, թէեւ թափանցիկ էր գաղտնիքը։

Եւ, չուզեցինք կանխակալ կարծիքներ սնուցանել, սպասելով լուսաբանութեանց։

Այդ լուսաբանութիւնները հրատարակած ենք այսօր։ Ցաւօրդաբար ստացանք եւ լիակատար պատմութիւնը ամբողջ ողբերգութեան։

Ընկեր Վահան Վարդապետեան զոհն է հրէշային դաւադրութեան մը, որուն ցանցը Պէյրութի մէջ չի սահմանափակուիր։

Երիտասարդ ընկերոջ արիւնը կը ցատկէ շատ աւելի հեռուները, Փարիզէն մինչեւ Երեւան, եւ այդպէս ալ պէտք է արձանագրուի պատմութեան մէջ, ճիշդ ինչպէս Լիօնի դէպքը, Աթէնքի սպանութիւնը կամ Սելանիկի ցոյցը։

Դաւադիրները օրեր առաջ կը լարեն մեքենան, վարձելով ամէնէն անոպայ տարրերը, եւ մարզելով զանոնք «մեծ» դէպքին համար։ Թուրք ծանօթ գործիչ մը, «Ֆէյլօզօֆ» Րիզա Թէվֆիգ, Կիլիկիոյ առաջին ջարդի առթիւ կը յայտարարէր. «Մեր մէջ «հէրիֆ»ներ կան որոնք վաթսուն փարայի համար մարդ կը սպաննեն»։ Այդ հրէշներէն մեր մէջ ալ չեն պակսիր։ Եւ օրական երեսուն ֆրանքը, որ այսօր աւելի իրական արժէք ունի քան Յուդայի երեսուն արծաթը, աննշան գումար մը է այդ սրիկաներուն համար։

Այդպէս ուրեմն, թափթփուքներ կը վարձուին եւ կը կազմուի հատընտիր խումբ մը, որ ահ ու սարսափ պիտի սփռէր։ Տրուած ազդանշանի մը վրայ, անոնք փողոցային յարձակումներու կը ձեռնարկեն, անարգելով ու գրգռելով Դաշնակցական կամ համակիր երեսփոխաններ, մինչեւ անգամ անմեղ պատանիներ ծեծելով։ Դէպքէն քանի մը օր առաջ, երեսփոխանները կռահելով չարիքը, կ'առաջարկեն պահակներ դնել կաթողիկոսարանի սրահին բոլորտիքը։ Կը մերժուի առաջարկը, եւ տխրահռչակ Խադ վարդապետ, որ փոխանորդաբար կը նախագահէր, հաւաստիքներ կուտայ թէ «բան մը չըլլար»։ Կէս ժամ չանցած, ցուցական շարժուձեւերով սրահէն դուրս կ'ելլէ ոճրին կազմակերպիչը։ Նորէն ազդարարութիւն՝ վարդապետին, որ չի լսեր։ Եւ ահա դուռը կոտրելով ներս կը խուժեն մարդասպանները, եւ գնդակը կ'ուղղեն Վահան Վարդապետեանի վրայ, կը վիրաւորեն ուրիշներ, լոյսերը կը մարեն ու կը փախչին։

Ահա դէպքը, իր գլխաւոր գիծերուն մէջ։

Վիրաւորը կը մեռնի նոյն գիշերն իսկ, եօթը հոգինոց ընտանիքի մը բեռը ձգելով իր ընկերներուն վրայ։ Կազմակերպիչները կը ձերբակալուին, բայց մարդասպաններու մասին լուր չունինք, այս տողերը գրուած պահուն։

Ի՞նչ է այս եղբայրասպանութեան շարժառիթը։— Ճիշդ այն ինչ որ գլուխ պատռել եւ արիւն թափել կուտայ ուրիշ տեղեր։ Երեւանի մեծ ու փոքր գործակալներուն ցանած որոմներն են որ կ'արգասաւորուին եւ կ'ուռճանան։ Օրուան նշանաբանն է,— Դաշնակցութիւնը քշել ասպարէզէն։ Այս զէնքին վրայ դժոխային պար մը բռնած են ոչ միայն պոլշեւիկները, այլ եւ ռամկավարներն ու հնչակեան թափթփուքները։ Ուրիշ բաներու մէջ ոխերիմ թշնամի, այս կէտին վրայ մէկ սիրտ եւ մէկ հոգի են անպատիւ տարրերը, ճիշդ ինչպէս բոլոր ժամանակի Թուրքերը մէկ ճակատ կը կազմեն Հայ ջարդելու համար։ «Պլօք» կամ «Հօկ» անունին տակ, անոնք թոյն կը թափեն, բիրեր կը բաժնեն եւ դանակ սրել կուտան ինչպէս Աթէնքի եւ Սելանիկի, նոյնպէս Պէյրութի եւ Լիօնի մէջ եւ այլուր։ Անոնց ամէնէն «հեղինակաւոր» դէմքերը շատ հեռու չեն մեզմէ, իրենց խօսքերով ու գրուածքներով։ Անոնք բառեր եւ բացատրութիւններ ունին, որոնք արիւն կը հոտին, յաճախ անհասկնալի դարձնելով Դաշնակցութեան համբերութիւնը։

Երկա՞ր կը տեւէ այս վիճակը։ Չգիտենք։ Անարժան հայատակորդներու այս անզօր կատաղութեան առջեւ, սուտի, եղծիքի, քսութեան եւ գրգռութեան այս աղբակոյտին հանդէպ, կ'ուզէինք որ Դաշնակցութիւնը նորէն մնար նոյն պաղարիւն եւ անսասան դիրքին վրայ, յանուն այս ժողովուրդի բարձրագոյն շահերուն։ Իր արհամարհանքը թքնելով բոլոր յայտնի ու անյայտ սրիկաներու, վարձու եւ վարձակալ ճիւաղներու երեսին, կ'ուզէինք որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը զոհանար իր գիտակցութեամբ, թէ արմատախիլ, ցիրուցան բազմութիւններու հանգստութեան համար է որ կ'իյնան իր զաւակները, իբրեւ գին իր անսահման համբերութեան եւ լրջութեան։

Մնաց որ, այս անմիտ եղբայրասպանութեան որդը վերջը-վերջը պիտի կրծէ իրենց՝ ցածոգի դաւադիրներուն եւ ոճրագործներուն հոգին, բանալով կարմիր-կանանչ անբարոյականութեան բոլոր ծալքերը։

Շ.

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒՆ ՆԵՐՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԻՐԵՆՔ ԻՐԵՆՑ ԲԵՐՆՈՎ

Փրավտա, Մոսկուայի կեդր. օրկանը, իր Հոկտ. 3ի թիւին մէջ կը հրատարակէ հետեւեալ պաշտօնական յայտարարութիւնը, Մոսկուայի կոմիտէի քարտուղար Ուգլանովի ստորագրութեամբ.—

«Մոսկուայի Կեդր. Կոմիտէի Բիւրօն դիտել կուտայ, որ վերջին ատենները աւելի կ'ուժեղանան հանդիպելու աղանդաւորական քաղաքականութեան անլուր փաստերու՝ ընդդիմադիր խմբակներու կողմէ, որոնք համախմբուած են մնանկացած պարագլուխներու շուրջը։ Մէնշեւիկեան գրականութենէն հազիւ տարբերող գրականութեան տարածման, ապօրինի ժողովներու եւ նոյն իսկ գաղտնի անդամավճարներու փաստը կը վկայէ, որ ընդդիմադիր պետերը կ'անցնին բոլոր սահմանները կուսակցօրէն թոյլատրելի պայքարի ձեւերու։

Հոկտեմբեր 1ին ընդդիմադիրներու խմբակ մը, Սափրօնովի գլխաւորութեամբ, Մոսկուայի արուարձաններուն մէջ փորձեց սկսիլ վիճաբանական պայքար ընդդէմ կուսակցական որոշումներու, սակայն բջիջը վճռապէս մերժեց հաստատական վէճերու փորձը՝ չուզելով ժողովին ընդունիլ Ը. Սափրօնովը։ Նոյն օրը Կեդր. Կոմիտէի անդամներ՝ Թրոցքի, Զինովիէվ, Փիաթաքով, Սմիլգա, այլեւ Ռատէկ, Սափրօնով եւ ուրիշներ ամբողջ խումբով ներկայացան «Աւիօփրիպօր» բջիջի նիստին եւ անլուր սաստկութեամբ ելան կուսակցութեան որոշումներու դէմ։ Հակառակ ընդդիմադիրներու բոլոր պետերուն ներկայութեան եւ զործօն յարձակումներուն, անոնք կրեցին խիստ պարտութիւն շարքային բանուորներու կողմէ։ Իրենց ճառերով անոնք ամենագռեհիկ կերպով խախտեցին Կեդր. Կոմիտէի ու Կեդր. Վերստուգիչ Յանձնաժողովի ընդհանուր ժողովի որոշումները՝ վիճաբանութեան արգելքի մասին և Կեդր. Կոմիտէի անդամներու կարգապահութիւնը։ Ծածկուելով միասնականութեան կեղծաւոր խօսքերով, անոնք իրենց գործերով յայտնապէս մերկացուցին իրենց քաղաքականութիւնը, իբրեւ պառակտումի քաղաքականութիւն։ Խումբ մը ընդդիմադիր պարագլուխներու փորձը՝ ճեղքուած առաջ բերելու եւ կուսակցութեան գործնական աշխատանքը խանգարելու՝ Մոսկուայի Կեդր. Կոմիտէի Բիւրօն կը նկատէ բացայայտ ոճիր կուսակցութեան դէմ։ Մոսկուայի Կոմիտէի Բիւրօն կը կարծէ, որ այդպիսի գործողութիւնները կը հանդիսանան ծաղր ու խայտառակութիւն հանդէպ կուսակցութեան որոշումներուն, անոր համագումարի, անոր Կեդր. Կոմիտէի ու Կեդր. Վերստուգիչ Յանձնաժողովի։ Հրաւիրելով Մոսկուայի կազմակերպութեան բոլոր անդամները ցոյց տալ վճռական հակահարուած քայքայիչներու, որոնք կը խախտեն կուսակցութեան միութիւնը դժուարին վայրկեանին, Մոսկուայի Կոմիտէի Բիւրօն կը դիմէ Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին՝ առաջարկելով կարգի հրաւիրել Կեդր. Կոմիտէի այն անդամները, որոնք խախտեր են կուսակցութեան կամքը։

Կուսակցութեան զործօն աշխատանքը, որ առանձնապէս դժուար է տնտեսական տարեգլխին, եւ կը զարգանայ միջազգային լարուած պայմաններու մէջ, պէտք չէ ձախողութեան մատնուի խումբ մը անձերու կողմէ, որոնք կ'ենթադրեն թէ իրենց նախկին արժանիքները եւ կուսակցութեան մէջ ունեցած բարձր դիրքը թոյլ կուտան խանգարել կուսակցութեան հաւաքական կամքը։ Կուսակցութիւնը կուտայ վճռական հակահարուած նման հաստուածական գործերուն՝ առանց ուշադրութիւն դարձնելու անոնց անձնական արժանիքներուն, ինչպէս կ'ուսացանէր անոր ղեկավար Լէնինը։

Մոսկուայի Կոմիտէն կը հրաւիրէ կուսակցական բջիջները անցընել կուսակցական վճիռ, թոյլ չտալու համար որ վիճաբանութիւններ ծագին եւ ընդդիմադիրներու պարագլուխները կուսակցութիւնը մացնեն վիճաբանական տենդի մէջ։ Մոսկուայի Կոմիտէն կը կարծէ, որ բջիջները օրինակ պիտի առնեն Փօտմօսկովիայի տէփօի բանուոր-կոմունիստներէն, որոնք բոլշեւիկօրէն հակահարուած տուին կուսակցական կարգապահութեան չարամիտ խանգարիչներուն»։

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Թրոցքի միացեալ ընդդիմադիրներու պետ ընտրուած է եւ թէ նոր յեղափոխութենէ մը կը վախցուի։ Սթալին արտակարգ լիազօրութիւններ տուած է Չեկայի նախագահ Եակոտայի՝ ընդդիմադիրներուն դէմ կռուելու համար։ Թրոցքի, Զինովիէվ եւ ընկերները մերժած են ներկայանալ կարգապահական ատեանի մը առջեւ։

Ռազմա-յեղափոխական խորհուրդը բանակի սպաներուն արգիլած է մասնակցիլ ընդդիմադիրներու ժողովներուն և կառավարութեան հրամանները գործադրել տալու համար ամէն զօրագունդի մէջ քաղաքական կոմիսար մը նշանակած է։ Սթալինի կուսակցութիւնը կը մտածէ ընդհել արտասահմանեան պրոպականդի համար սահմանուած վարկերը,

ՍԹԱԼԻՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Տէյլի Մէյլ կ'իմանայ թէ կոմկուսի քաղաքական բիւրօն ազդարարած է Թրոցքիի, Զինովիէվի, Քամէնէֆի եւ Ռատէքի թէ ձերբակալել պիտի տայ զիրենք, եթէ շարունակեն ժողովներ գումարել։ Բիւրօն միեւնոյն ատեն որոշած է յառաջիկայ շաբաթ գումարել այն կարգապահական խորհուրդը որուն առջեւ պիտի երեւան չորս ընդդիմադիր պետերը։ Ասոնք ամբաստանուած են իբրեւ դաւաճան, վնասած բլլալով սովէտներու վարկին, արտասահմանի մէջ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Նորէն Արեւելեան խնդիր

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական աշխատակիցը դիտել կուտայ թէ ուշագրաւ պայքար մը կը մղուի Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ, Պալքաններու մէջ գերակշռութիւն ձեռք ձգելու համար։ Ռումանիոյ եւ Սերպիոյ հետ դաշնագիրներ կնքելէ յետոյ, Իտալիա իր ուշադրութիւնը յառած է դէպի Պուլկարիա։ Կ'ըսուի թէ Վատիկան ալ ուժ պիտի տայ, որպէսզի Իտալիա Պուլկարիոյ մէջ գրաւէ այն դիրքը զոր ունէր Աւստրիա-Հունգարիա պատերազմէն առաջ։ Անգլ. թերթին կարծիքով, Իտալիա ամէն բանէ առաջ կը ջանայ պահակ մը գտնել Պալքաններուն մէջ, Ալպանիոյ կողմէն, ու թերեւս նորէն արծարծելու համար Թրքական եւ մակեդոնական խնդիրները։ Դիտելի է որ Իտալիա վերջերս աշխատեցաւ թեթեւցնել տալ Պուլկարիոյ վրայ դրուած դրամական, զինուորական եւ տնտեսական բեռերը։ Ֆրանսա կ'ուզէ հաշտեցնել Սերպիան եւ Պուլկարիան, այս խաղերուն հակազդելու համար. մինչ Իտալիա իր բոլոր ճիգերը ուղղած է դէպի Սերպիոյ, Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի մերձեցումը։

Պոլշեւիկեան փտախտը

«Իզվէսթիա» կ'ըսէ թէ Զորեքշաբթի ընդդիմադիրները Լէնինկրատի մէջ կազմակերպած են 159 միթինկներ, որոնց ներկայ եղան 34,180 համայնավարներ։ Սակայն 1600 հռետորներէն միայն 153ը ընդդիմադիրներ էին։ Թրոցքի եւ Զինովիէվ քանիցս սուլուեցան եւ չկրցան հակաաթալինեան մէկ բանաձեւ իսկ քուէարկել տալ։ Ընդհակառակն բոլոր միթինկներուն մէջ յիշեալներուն կուսակցութենէն վտարման մասին առաջարկներ քուէարկուեցան։ Զորեքշաբթի օր Լէնինկրատի գործարանները չեն աշխատած, բանուորները միթինկներուն գացած ըլլալով։ Տեղ տեղ միթինկները ժամեր տեւած եւ փոթորկալից վէճերու դուռ բացած են։ Զինովիէվի կինը Լիլինա, որ մինչեւ վերջերս Լէնինկրատի կրթական պաշտօնատան պետն էր, կ'ուզէր խօսիլ Ուրիցկի գործարանին մէջ։ Ներկաները հակառակեցան եւ Լիլինա ջլագար վիճակի մէջ տուն փոխադրուեցաւ։

Աշխատաւորականներու համագումարը

Աշխատաւորական կուսակցութեան երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, Հանքագործներու Դաշնակցութիւնը առաջարկ ներկայացուց օգնել գործադուլներուն, իւրաքանչիւր բանուորի օրավարձէն գանձուելիք գումարներով. այս առաջարկը մերժուեցաւ։ Երկաթուղիի բանուորներուն կողմէ Թոմաս եւ փոխադրական բանուորներու կողմէ Պէն Թիլլէթ բացատրեցին թէ անցեալ Մայիսի ընդհանուր գործադուլին իրենց սէնտիկաները մեծապէս տուժեցին։ Այդ թուականէն ի վեր 45,000 երկաթուղիի գործաւորներ առանց գործի մնացած են եւ 200,000 հոգի ալ շաբաթական երեք օր միայն կ'աշխատին։ Գալով փոխադրական բանուորներուն, անոնցմէ 80,000 հոգի իրենց պաշտօնը կորսնցուցին եւ 100,000 հոգի օրուան մէկ մասը միայն կ'աշխատին։ «Մեր սէնտիքան, ըսաւ Պէն Թիլլէթ, արդէն մէկ միլիոն ստերլին զոհեց հանքագործներու դատին համար եւ կէս միլիոն ոսկի պարտք ըրաւ»։

Համագումարին ներկայ համայնավարները, նորէն անկարգութիւններ հանեցին, եւ նախատեցին պատասխանատու վարիչները։ Մաք Տօնալտ, որ այդ օրը իր ծննդեան վաթսունամեակը կը տօնէր, նոյնպէս նախատուեցաւ։

Միւս կողմէ, գործի վերսկսող հանքագործներու թիւը հետզհետէ կ'աւելնայ։ Մէկ օրուան մէջ 19,474 բանուորներ գործի ձեռնարկեցին։

*** Համագումարը Ուրբաթի նիստին մէջ որոշեց որ պետութիւնը գրաւէ այն բոլոր հողերը որոնց տէրերը չեն ուզեր մշակել տալ։ Այս առթիւ մասնաւոր հաստուցում մը պիտի ըլլայ։ Փոքրամասնութիւնը պահանջեց պարզապէս գրաւել հողերը։ Ծրագիրը ներկայացուցած էր Նախորդ վարչապետ Մաքտօնալտ։

Պարտքի խնդիրը եւ ընտրութիւնները

Ուաշինկթընի ֆրանս. դեսպանը Նախագահ Քուլիճի պիտի ներկայացնէ Ֆրանսայի առաջարկները պարտքի համաձայնագրին վաւերացման եւ գերման երկաթուղիներու պարտաթուղթերու շրջաբերութեան մասին։ Կը կարծուի սակայն թէ ամերիկեան կառավարութիւնը առ այժմ հետեւանք չպիտի տայ այս առաջարկներուն, սպասելով յառաջիկայ ամսուան խորհրդարանային ընտրութեանց արդիւնքին։ Նոյեմբեր 2ին Ամերիկայի 33 նահանգներուն եւ 435 ընտրական շրջաններուն մէջ Ծերակոյտի եւ Երեսփ. ժողովի ներկայացուցիչներու ընտ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

Չէ մոռցուած անշուշտ ֆրանքի թաւալգլոր անկումը մինչեւ 10 սանթիմ ոսկեդրամի (ստերլինը 250 Ֆր.) Էռիօի վերջին վարչական նախարարութեան օրով, ինչպէս նաեւ անմիջապէս երկու երեք օրուան մէջ ստերլինի 250էն 160/170ի իջնելը իբրեւ հետեւանք Փուանքարէի ազգային դահլիճի կազմութեան: Երբ Էռիօն մեղադրեցին թէ ձեռք ձեռքի կ'աշխատի իր հակառակորդին հետ, պատկերալից ոճով մը պատասխանեց թէ ինք եւ Փուանքարէ երկու ըմբիշներ են, որոնք կը գօտեմարտէին թատերաբեմին վրայ, բայց երբ տեսան թէ իրենց ոտքի տակի տախտակը խախուտ է եւ փլչելով երկուքն ալ պիտի գահավիժին ընդհանուր աղէտի յորձանքներուն մէջ, ձեռք ձեռքի տուին բեմը ամրացնելու համար եւ այնուհետեւ ոեւէ արգելք չկայ որ վերստին սկսին իրենց գօտեմարտը:

Իրաւունք ունէին նախկին ոսոխներն իրենց տարակարծութիւնները լռեցնելով, միահամուռ եւ միակամ մարտնչելու ընդհանուր աղէտին դէմ: Անհաշուելի պիտի ըլլար աղէտի պատճառած վնասը՝ ամբողջ Ֆրանսայի ժողովուրդին, եթէ վստահութիւնը չծագէր վերջին պահուն եւ ֆրանքը շարունակէր իր անկումը:

Նոր նախարարութիւնը առաջին առթիւ կրցաւ խորհրդարանէն առնել հրամանագիր-օրէնքներով (décret - loi) գործելու արտօնութիւնը եւ գործի լծուեցաւ արձակուրդի ամիսներուն. խորհրդարանի փակումը միջոց տուաւ կառավարութեան՝ գործադրելու իր վարչական խնայողութիւններն ամէն պետական կազմածներու մէջ եւ հաստատելու նորանոր տուրքեր:

Ու այժմ այս փոփոխութիւնները ոեւէ կնճռոտութիւն կամ դժգոհութիւն պատճառած չեն. կեանքը խաղաղօրէն կ'ընթանայ եւ անգործութիւնը նուազ է Ֆրանսայի քան ուրիշ ոեւէ երկրի մէջ: Վստահութի՞ւն պէտք է կոչել սակայն այս վիճակը թէ լաւատեսութիւն: Լաւատեսութիւնը ժամանակաւոր զգացում մըն է՝ հաւատքի եւ փափաքի, մինչդեռ վստահութիւնը տրամաբանուած զգացում մըն է, հիմնուած ապագայ հաշիւներու վրայ: Դժբախտաբար գիտակից շատ մը ֆրանսացիներ, որոնք այսօր համակերպած կը թուին տիրող վիճակին, խորապէս համոզուած են թէ իրենց երջանկութիւնը տեւական չպիտի կրնայ ըլլալ:

Առնենք օրինակի համար միջակ ֆրանսացին, որ ամենամեծ զոհն է ժամանակին. պատերազմի ժամանակ ան ազգասիրաբար կատարեց իր պարտականութիւնը՝ յուսալով թէ լաւագոյն օրեր պիտի տեսնէ. եւ սակայն այսօր իր rente երը հարիւրին 90 կորսուած են իրենց արժէքը: Արդարեւ հարիւրին 3 տոկոսաբեր պետական պարտաթուղթերը 1914ին կ'արժէին 100 ֆրանքէն աւելի, այսինքն 5 ոսկի լուի, մինչդեռ այսօր կ'արժեն 50 ֆրանք թղթադրամ, որ հաւասար է 7ուկէս ֆրանք ոսկիի: Առանց դառնութեան չէ որ ան կը տեսնէ թէ ինչպէս իր դրացիի հնատես եսամոլութիւնը կը վարձատրուի մէկ ոսկի լուիի փոխարէն 115 ֆրանքի գանձումով: Իրաւունք ունի չվստահելու իր երեսփոխաններու խելահասութեան եւ կառավարիչներու կորովին վրայ:—

Ապրուստը հետզհետէ կը սղէ եւ ան գիտէ թէ նոյն տուրքերը տակաւին որչափ պիտի ծանրացնեն այս վիճակը. մանաւանդ գիտէ թէ շատ բաներ պիտի պակսին այս ձմեռ կամ աժան ըլլալու չափ պիտի նուազին... Ցորենը շատ պակաս է. հազիւ միջակ տարուան մը երեք չորրորդը. գետնախնձորի, ճակնդեղի եւ խոտի բերքերն անբաւական են անձրեւի բացակայութեան պատճառաւ, գինին նուազ է, ածուխ չկայ, անգլիական հանքերու գործադուլին պատճառաւ եւ գերմանացիներն ալ ծախած են արդէն շատ աւելի քան ինչ որ կրնան յանձնել. իբր երկու հարիւր շոգենաւեր Ռոթերտամի մէջ կը սպասեն տակաւին Ռուրի հանքերուն մէջ գտնուած ածուխի բեռներու...

Մեծ ապաշխարութեան դժուարին օրերը կը մօտենան ինչպէս կառավարութեան, նոյնպէս եւ ժողովուրդին համար: Շատ զոհողութիւններու համակերպիլ պիտի ստիպուինք ամէնքս ալ:

Այս կացութեան միակ դարմանը օտար դրամագլուխներու աջակցութիւնն է: Երբ Փուանքարէ կառավարութեան գլուխն եկաւ, հակառակ զօրաւոր հոսանք մը կար արտաքին պարտքերու վճարման համար Անգլիոյ եւ Ամերիկայի հետ կնքուած համաձայնութեանց վաւերացման դէմ եւ ան չհամարձակեցաւ անմիջապէս վաւերացումն առաջարկել խորհրդարանին: Նախամեծար համարեց ժամանակ շահիլ. թերեւս կը յուսար Անգլիայէն եւ Ամերիկայէն դուրս փոխառութիւններ գտնել եւ կամ կը հաշուէր թէ արտասահման փախած ֆրանսական դրամագլուխները կրնան վերադառնալ: Այժմ արդէն կը տեսնէ թէ անկարելի է պէտք եղած դրամը գտնել՝ առանց համակերպելու անգլեւամերիկեան պայմաններուն: Բայց պէտք է նաեւ համոզել երեսփոխաններն ու ժողովուրդը եւ այդ աշխատանքին մէջ յաջողելու համար պէտք էր զանազան հնարքներ բանեցնել:

Առաջին հնարքը Թուարիի տեսակցութիւնն էր: Ամէն մարդ գիտէ թէ Փուանքարէ բնաւ համակիր չէ Պրիանի ծրագիրներուն եւ ոչ ալ խառնուածքին եւ շատեր կը զարմանային թէ ինչպէս հայրենասէր Լոռէնցին հանդուրժեց Լեման լճի շուրջ արտայայտուած սրտազեղումներուն: Բացատրութիւնը պարզ է. Փուանքարէ ուզեց ցոյց տալ ընկերվարականներուն եւ արմատականներուն թէ կարելի չէ նիւթական աջակցութիւն սպասել ֆրանքօ-գերմանական հաշտութենէ, որովհետեւ Գերմանիոյ պարտքը շարժականելու (mobiliser) համար ըստ Տօըսի ծրագրին անհրաժեշտ է վճարումներու Ամերիկացի ներկայացուցիչի հաւանութիւնն ստանալ եւ այդ ալ անկարելի է առանց անգլօսաքսոն միջամտութեան: Իսկ այդ միջամտութիւնն ալ կարելի է միայն պարտքերու կարգադրութեամբ:

Երկրորդ հնարք մըն էր Փուանքարէի այն խոստումը թէ արձակուրդի ժամանակ Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի համաձայնութիւնները պիտի քննուէին խորհրդարանական յանձնաժողովի մը կողմէ, մինչդեռ հազիւ այժմ այդ յանձնաժողովին կը յանձնուի խնդիրը.— Յանձնաժողովի նախագահը կ'առաջարկէ Ամերիկացիներուն՝ պարտքերու խնդրին կարգադրութիւնն յանձնել Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման, բայց խնդիր է թէ Ամերիկան պիտի համի՞ ընդունիլ այդ վճիռը, եթէ մինչեւ իսկ պաշտօնապէս առաջարկուի իրեն, քանի որ ինք անդամ չէ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Այժմ ալ Փուանքարէ կը յայտնէ թէ Գերմանիոյ համաձայնութեան վաւերացումը պիտի պահանջէ խորհրդարանէն՝ կողմնակի վերապահումներով: Այս յայտնութեամբը Փուանքարէ Ամերիկան փորձել կ'ուզէ, բայց դժբախտաբար փորձը կը զուգադիպի Ամերիկայի մէջ ընտրական պայքարի տաք ժամանակին եւ կը ծառայէ միայն կրակն աւելի արծարծելու: Ամերիկեան թերթերը պատասխանեցին արդէն թէ անկարելի է որ եւ է վերապահում կամ բարեփոխում Գերմանիոյ համաձայնութեան շուրջ:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ արդիւնքը, երբ վաղը խորհրդարանը բացուի: Փուանքարէի դահլիճին կազմութիւնը Ֆրանսան հեռացուց անդունդէն, բայց չվերցուց անդունդը. պէտք է որ կառավարութիւնը մինչեւ վերջ իմաստուն կերպով շարունակէ իր ուղին եւ մանաւանդ դիմանայ եւ տեւէ, հակառակ իր ծոցին մէջ իսկ ծնունդ առած երկպառակութեանց: Փուանքարէի դահլիճը տեւականութեան վրայ կրնայ վստա՞հ ըլլալ, եթէ ապահովէ անգլեւսաքսոն դրամագլխի օժանդակութիւնը, իսկ օտար դրամագլուխն ալ կրնայ շարժիլ դէպի Ֆրանսա, եթէ ապահով ըլլայ այս դահլիճի տեւականութեան վրայ:

Եթէ Նոյեմբերին խորհրդարանը վստահութեան քուէ չտայ կառավարութեան եւ զանազան կուսակցութիւններ գերադասեն կուսակցական սկզբունքներն ընդհանուր շահէն, անոնց պետերու համերաշխ գործակցութիւնը կրնայ վտանգուիլ եւ ո՛վ գիտէ թէ ինչ կ'ըլլայ ֆրանքը, որուն արժէքէն կախում ունին Ֆրանսայի բարօրութիւնն ու միջազգային դիրքը:

Եթէ ներկայ դահլիճը չմնայ պաշտօնի վրայ, պիտի ծագի կառավարական տագնապ մը, որուն նմանը տեսնուած չէ:

Մ. Տ.

ՄԱՀԱՊԱՐՏԻՆ ԺԳՆԱԺԱՄԸ

Միացեալ Նահանգներու Պիւթ (Մոնթանա) քաղաքին մէջ Վէթեր անուն աւազակ մը մահուան դատապարտուած էր: Այն պահուն ուր պաշտօնեան բանտարկեալին խուցը կը մտնէր զայն կառափնատ առաջնորդելու համար, Վէրթէր յիշեալին վրայ յարձակեցաւ դգալով մը, զոր դանակի վերածած էր: Ցետոյ նրբանցքին մէջէն անցնելով դուրս պիտի փախչէր, երբ ուրիշներ հասան եւ արտասուածին ռումբերով անշարժութեան մատնեցին զինքը: Մահապարտը կառափնատ տարուեցաւ ոտքն ու ձեռքերը կապուած, ու կախուած ատեն «կեցցէ՛ Մուսոլինի» պոռաց:

11,000 ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐ

Ամերիկայի ելմտական նախարարութեան կողմէ հրատարակուած պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն, ներկայիս Միացեալ Նահանգներու մէջ կան 11,000 միլիոնատէրեր: Երեք հազար ամերիկեան քաղաքացիներ որոնք պատերազմի ատեն հարստացած էին, ամբողջովին կորսնցուցած են իրենց հարստութիւնը:

ԱՒԱԶԱԿԱՊԵՏ ՍՄԿՕԻ ՆՈՐ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

(Մեր սեփական Թղթակիցէն)

30 Սեպտ.

Ինչպէս յայտնի է, վերջերս պարսկական եւ տաճկական միացեալ զօրամասերը միաժամանակ յարձակեցան սահմանագլխի քիւրտ ցեղախումբերու վրայ:

Յաջողութիւնը փոփոխակի եղաւ: Երբեմն քիւրտերը յաղթեցին եւ երբեմն՝ միացեալ զօրամասերը: Սալմաստ-Քոլագի ուղղութեամբ, Սարդաշտ կոչուած վայրի անտառներուն մէջ քիւրտերը ծանր կորուստներ տուին պարսիկ զօրամասերուն, որոնք խուճապի մատնուած փախան, ձգելով բազմաթիւ վիրաւորներ, սպաննուածներ, գերիներ, թնդանօթներ, գնդացիրներ, փամփուշտ, դրամ, մթերքներ եւայլն:

Այս պետական պաշտօնական յարձակումներէն սարսափած, յայտնի քիւրտ աւազակապետ Սմկօն, փախուստի որ եւ է ճամբայ չգտնելով, պարսկական սահմանէն 1700 ձիաւոր զինեալ քիւրտերով խուժեց Սալմաստի գիւղերը, խուճապի մատնելով քրիստոնեայ եւ պարսիկ ազգաբնակչութիւնը:

Մահլամ, Խոսրովա եւ քանի մը հայ գիւղերու բնակիչները փախան սարսափահար եւ ապաստանեցան փայաջուկ գիւղը:

Թէեւ Սմկօն յայտարարած էր, որ քրիստոնեաներուն չպիտի վնասէ, բայց իր խօսքերուն հաւատ չընծայեցին հայ եւ ասորի գիւղացիներն ու փախան դէպի Ներսերը: Սմկօն ոչ միայն չյարգեց իր խոստումը, այլ եւ թալանեց Սանամէրիկ գիւղի 14 գլուխ տաւարները:

Կը պատմեն, որ Սմկօն քանի մը օր պաշարման ենթարկեց Մահլամ եւ Խոսրովա գիւղերը, որ բնակիչները չհեռանան: Աւելի գէշ վարուած է պարսիկ գիւղացիներու հանդէպ, թալանի եւ ճնշման ենթարկելով գիւղերը:

Այժմ կը պարզուի որ, Սմկօն չկրնալով դիմադրել զինք հետապնդող տաճկական զօրամասերուն, ապաստաներ է Սալմաստ, միաժամանակ սպասելու իրերու յաջող դասաւորման:

Պարսիկ զինուորական հրամանատարութիւնը տեսնելով, որ Սմկօն անելի մը մատնուեր է, անմիջապէս անոր ազգական Ամար Աղան (այժմ Ամար Խան) Թաւրիզի բանտէն կ'ազատէ, եւ անոր կը տրամադրէ 4000 տոլար դրամ եւ կ'ուղարկէ Սալմաստ: Ամար Աղան կը հաւաքէ իր ցրուած մարդերը, կը զինէ եւ կը յարձակի Սմկօի վրայ: Սմկօն ծանր կորուստներ տալով պարտութեան կը մատնուի եւ կը փախչի, բայց ճամբան կը հանդիպի զինք հետապնդող տաճիկ զօրքին եւ հազիւ կը յաջողի իր ընտանիքն ազատել ու փախչիլ լեռները:

Իր ամբողջ 25 տարուայ աւազակային կռիւներու եւ արկածալից կեանքին մէջ, Սմկօն հազիւ թէ այսպէս ծանր կացութեան մատնուած էր:

Իր ներկայ վիճակը շատ անել է եւ վտանգաւոր: Պարսկաստան եւ Տաճկաստան չի կրնար մտնել, որովհետեւ այս երկու պետութեանց հետ ալ թշնամի է եւ երկուքին կողմէ խստիւ կը հետապնդուի: Աւելի գէշն այն է, որ Սմկօն այժմ չի կրնար ապաստան գտնել նոյն իսկ քիւրտերու մօտ, որովհետեւ ասոնք ալ կը հալածեն զինք, իբրեւ դաւաճան, որ մասնակից չեղաւ քրտական ազատագրական շարժումներուն:

Սմկօին կը մնայ փախուստի ո եւ է ապահով ճամբայ մը գտնել եւ ազատիլ զինք հետապնդող զօրամասերէն, որոնց նպատակն է ողջ ողջ բռնել եւ ապա պատժել:

Սմկօի ոչնչացումը, ցանկալի է սահմանի քրիստոնեայ եւ իսլամ բնակչութեան համար: Քանի ան ողջ մնայ, պարսկա-տաճկական սահմաններու քաղաքական գոյավիճակը միշտ խառն ու վտանգաւոր կը դառնայ ամէն տեսակէտով: Ան կատարեալ պատիժ ու պատուհաս է սահմանամերձ գաւառներու համար: Իր պարտութեամբ կ'ուժեղանայ անոր ազգական, բայց ոխերիմ թշնամին Ամար Աղան, որ համեմատաբար խաղաղ մարդ է եւ անվնաս, թէ կառավարութեան եւ թէ բնակչութեան համար: Ամար Աղան, կը վայելէ պարսից զինուորականութեան հովանաւորութիւնը:

ՆՇՄՐՈՒԹ

ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Լոնտոնէն կը գրեն մեզի.—

Հօկի պատուիրակ Պ. Կարէն Միքայէլեան եւ Հայաստանէն նոր վերադարձած Պ. Արշակ Սաֆրաստեան խօսեցան Կիրակի օր, Խորհրդային Հայաստանի բարիքներու մասին: Ներկայ էին մօտ 50 հոգի, թէեւ գաղութը իր մէջ կը համրէ խոշոր թիւ մը այնպիսիներու որոնք ծանօթ են իբրեւ «ազգասէր» եւ «Ա՛խ Հայաստան» կը հառաչեն, երբ պատեհութիւնը ներկայանայ:

Նորութիւն չկար երկու բանախօսներու ճառերուն մէջ եւ չէինք ալ սպասեր: Նոյն գունաւորուած ու անհարազատ նկարագրութիւնը եղած-չեղածի, տնտեսական բարելաւման եւ մանաւանդ քաղաքական ապահովութեան մասին «զոր կը պարտինք ռուսական համադաշնակցութեան:» Շնորհիւ այս վերջինին, կ'ըսէր Պ. Միքայէլեան, հայ ժողովուրդը կը վայելէ այսօր քաղաքական անկախութիւն իր հայրենիքի սահմաններուն մէջ՝ նուիրուած վերաշինութեան խաղաղ աշխատանքներուն: «Դեռ քանի մը տարի առաջ հայ ժողովուրդը հասել էր անդունդի եզերքին, ի սպառ կորչելու վտանգին ենթակայ, բայց սթափւեց նա, յետ գնաց անդունդից եւ ոտքի կանգնեց»: Գաղթականներու փոխադրութեան մասին, Պ. Միքայէլեան կրկնեց նոյն պատմութիւնները, հող չունինք, փող չունինք: Ցիշելով Նանսէնի ծրագրի ձախողումը Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ, յոյս յայտնեց թէ թերեւս գաղութներու հայութիւնը պիտի աշխատի իր միջոցներով իրագործելու փոխադրութեան ձեռնարկը: Կարգ մը զրոյցներ պատմեց Ամերիկայի այցելութենէն:

Պ. Արշակ Սաֆրաստեան, բերանաբաց պատմեց թէ Հայաստան ի՛նչ մեծ յեղաշրջում կրած է վեց տարիէ ի վեր:

Եթէ հաւատանք այս լրձնաշուրթն փառաբանութիւններուն, անշուշտ ներկայ Հայաստանը, տասը տարիէն պիտի դառնայ Արեւելքի Զուիցերիան, միշտ, շնորհիւ խորհրդային կարգուսարքին, որովհետեւ. «ամենայն ինչ նովաւ եղեւ եւ առանց նորա եղեւ եւ ոչինչ որ ինչ եղեւն»:

*** Բանախօսութիւններէն երկու օրուան հռչակաւոր նախագահը Տօքթ. Տինճեան առաջարկեց ընտրել երկու անդամներ Հօկի մասնաճիւղի երկու հրաժարած անդամներուն տեղ: Հրաժարողներէն մէկը Լոնտոնէն մեկնած է, ըսաւ, առանց բացատրելու երկրորդ ան-
գամի (քարտուղար) հրաժ…
պարագաները: Ներկաներու…
պումին վրայ էր որ պարզ…
ճշմարտութիւնը: Հօկի նա…
քարտուղարը Յունիսի պար…
դէսին նկարագրութեան
«Համարձակէր» է գրել թէ…
տոնի գաղութը կրցաւ մէկ…
ուան մէջ հաւաքել 1000…
լին, թէեւ նուիրատուներ…
մակիր չեն ներկայ վարչ…
Այսքանը բաւական եղեր…
թողկելու հրապարակը…
եղեր է քարտուղարին որ…
հերքէ իր յայտարարու…
թերթերուն մէջ եւ կամ…
ժարի Հօկի մասնաճիւղէ…
րովհետեւ «թշնամական…
վերաբերումը մեր ամէնու…
րելի կառավարութեան հա…
եւ ապօրէն՝ գաղափարական…
կառակորդի իր դիրքը ն…
վարչաձեւին, իբրեւ անդամ…
կին»: Այս պայմաններուն…
հրաժարեցուցեր են զինք…
ու դէմ խօսակցութիւններէ…
հարցը փակուեցաւ նոր անդ…
ներու ընտրութեամբ, որով…
տրամադրութիւն չկար փ…
կարգ մը տխրահռչակ…
հետ, որոնք ամէն օր գո…
փոխեն: Նոր անդամներէն մ…
Տօքթ. Մանուկեան:

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷ…

Պերլին, 14…

Պերլինն ալ այն մեծ…
ղաքներէն է ուր համեմատ…
սակաւաթիւ են օտարները…
ճառը այն է որ օտարը բնա…
իրաւունք դժուար կը ստանայ…
ռանձին բնակարան չի կրնար…
ննալ եւ մանաւանդ գործատ…
կրնար ըլլալ եւն.: Թող գոհ ըլ…
մեր միւս գաղութները որ…
վայելեն հիւրընկալութիւն…
բարեացակամութիւն:

Զորս միլիոննոց այս ք…
քին մէջ երեք հարիւր հ…
միայն կ'ապրին, այն ալ ո…
խանձելի պայմաններու տակ…
խանութ մը ունի, որուն ե…
նեղ-ճար կը բնակի, միւսը…
նող է, ուրիշ մը գորգ կը կ…
եւն.: Կայ նաեւ հարուստ գ…
կարգ մը որ թէեւ երբեմն…
թապէս կ'օժանդակէ գաղո…
բայց ջանք չըներ բարձրաց…
անոր դիրքը կամ վառ պա…
ազգային ոգին, ընդհակա…
կարծես կը ծածկէ իր գոյու…
իսկ…: Վերջերս կազմուած «…
լինի հայ երիտասարդներու…
թիւն»ը կոչուած է մեծ դեր…
ղալու այս գաղութին մէջ: Մ…
թիւնը ունի արդէն իր ընթ…
րան-հաւաքատեղին (Café S…
platz)․ ուր ամէն Դշ. օր կը…
ուին ամէն հասակի Հայեր…
գոհ կ'ըլլան, որ գո՛նէ շաբ…
անգամ մը «հայ շունչ» կ'ա…
ընթերցման համար կայ…
մագրելի գրադարան եւ թեր…
ինչպէս «Ցառաջ» եւ «Բուժ…
որոնք նուիրուած են տեղին հ…
նակիցներէն. յետոյ «Մարմ…
«Մոսկնիփօսթ», «Յուսաբ…
«Հայրենիք ամսագիր» եւ…
լուր», որոնք կը ստացուին մ…
ւորներէ:

Բացի «Գաղթային…
թիւն»էն եւ «Կանանց խմբ…
մը կայ նաեւ Հօկ, որուն մէ…
հագուստներ ղրկուած են եր…
Անցեալները Հայաստանէն…
ձող Պ. Ս. Սահակեանի բանախօ…
թեան հրաւիրուած էր գաղ…
բաւական ներկաներ կային…
նախօսը արտայայտուեցաւ…
գալի աշխատութիւններու…

Թուրքիա-Հայ եղբայրութեան մասին, շեշտելով Թիֆլիսի «Ինտելիկէնցիա»յին անհերքելի տարր մը ըլլալը։ Հանդէպ խորհրդային կարգերուն եւ վերջապէս պատմեց Հայաստանի մասին առանց որ եւ է նորութեան։ Միայն յիշեմ քանի մը մանրամասնութիւններ. — Ընտրուած երեխաները անառակ են քիչ մը... Օր մը քաջողնուհիին ակնոցը կը թողնեն, բայց երբ իրենց մեծին կ'ըսուի թէ այս մարդը առանց ակնոցի չի տեսներ եւ ուրիշ ալ չունի, կը վերադարձնեն։ Խորհրդային միութեան կրթական գործավար Լունաչարսկին, երբ իր մօտ կը հրաւիրէ առանց մեծը, պատասխան կը ստանայ «Թող ինք գայ մեր ոտքը...»։ Յետոյ Հայաստանի թէ Թիֆլիսի մէջ մեռելները այլեւս տէրտէրի պէտք չունին եղեր, այլ կոմսոմոլներ եւ պիոնեռներ կը տեսնեն այդ գործը «զուռնայով եւ ուրիշ մուզիքայով...»։

Բանախօսը ուզեց բաղդատութիւններ ընել 1919 թէի եւ ներկայի միջեւ, բայց ունկնդիրները թելադրեցին, որ վիճաբանութեանց տեղի չտրուի, եւ եթէ կ'ուզեն ուրիշ հաւաքոյթի մը յետաձգեն այդ խնդիրները, առիթ եւ ժամանակ տալով պատասխանելու։ Բայց ներկաներէն մէկը, յայտնի միապետական Պ. Արզումանեան, որ տեղիս ռուս շրջանակին մէջ ալ ծանօթ է, չդիմանալով ըսաւ թէ ինքը Լուկաշինի դասընկերը եղած է, թէ ան լաւ տղայ է, բայց իր ձեռքը բան չկայ։ Յետոյ հարցուց. «Մի՞թէ կարելի՞ էր որ Հայ ժողովուրդը չաշխատի իր վերականգնման. ան արդէն շինարար է միշտ պիտի շինէ... Բայց, ըսէ՛ք խնդրեմ, «Չիթ»ը (կտաւ) քանի՞ կ'արժէ Հայաստանի մէջ...»։ Հազիւ քանի մը խօսքեր փոխանակուելէ վերջ ժողովը փակուած յայտարարուեցաւ։

Ինչպէս կ'երեւի, Պերլինի Հայերը կ'աշխատին ամէն գնով համերաշխութիւնը պահել, եւ լա՛ւ է որ այսպէս է։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԱԳՆԱՊԸ ԱՏԱՆԱՅԻ ՄԷՋ

«Իգտամ» կը գրէ.— Ատանայի թերթերը 2-3 ամիսէ ի վեր տնտեսական տագնապի մասին կը խօսին, դարման խնդրելով։ Նո որովհետեւ դարմանը չգտնուեցաւ, կացութիւնը այսօր աւելի տագնապալի դարձած է։ Մեր պաշտօնակից «Թիւրք Օճաղը»ն այս առթիւ կը գրէ.

«Հիմակուընէ սնանկութիւնները սկսան։ Գիւղացիին եւ երկրագործին արտերը կը ծախուին։ Նո այնքան աժան ոչինչ գիներով, որ մարդ անկարելի է խոր վիշտ զգայ այս վաճառումներու առջեւ։ Արտավարը 20-30 ոսկի արժող արտերը աճուրդով 5-6 ոսկիի կը ծախուին, ինքնաշարժ արօրներ (թրաքթէօր) զոր գիւղացիները հազար նեղութեամբ 1500 ոսկիի առած էին նոր, 350 ոսկիի ծախուեցան։ Շատ մը պատուաւոր անձեր բանտերու մէջ լեցուած են»։

Ահաւոր է այս տեղեկութիւնը։ Գիւղացիին ապագան կը փճանայ քանի որ կը ստիպուի ոչինչ գինով ծախել իր գործիքները։ Ատանան այն շրջանն է, որուն վրայ ամէնէն աւելի յոյս դրած ենք, անոր կրած մէկ հարուածը միաս կը պատճառէ ամբողջ երկրին։

Ամէնէն ցաւալին այն է որ դրամատուները անողոք կը գտնուին։

ՊԵՅՐՈՒԹԻ ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆ ԿՌԻՒԸ

"ՀՕԿՃԻ,,ՆԵՐԸ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ ԿԸ ՍՊԱՆՆԵՆ ԱՏՐՃԱՆԱԿՈՎ ԵՒ ԴԱՇՈՅՆՈՎ

Առջի օր հաղորդած էինք թէ չարագործներու կողմէ սպաննուած է Լիբանանի գաւառ. ժողովի անդամներէն ընկեր Վահան Վարդապետեանը։ Պաշտօնակից մը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ այս գարշելի եղբայրասպանութեան մասին.—

Ամիսէ առաջ գրած էի, թէ գաւառական ժողովի անդամներէն Պ. Միհրան Աղազարեան ապտակուեցաւ ժողովականի մը կողմէ, իր ըրած անվայել խօսքերուն եւ գրգռիչ ընթացքին պատճառաւ։ Միջադէպը տեղի ունեցաւ Սեպտ. 14ին, հետեւեալ պարագաներուն տակ.—

Պ. Մ. Աղազարեան, որ Հօկի ծախսած ոսկիներուն ուժով երեսփոխան ընտրուեցաւ Սայտայէն, հրահանգ ստացած էր իր մեծերէն ամէն գնով խանգարել գաւառական ժողովին ընթացքը։ Զարաչար յոգնեցան, բուռ բուռ ոսկի ծախսեցին, քսութեան եւ բանսարկութեան դիմեցին, բայց նորէն չյաջողեցան ընտրութեանց մէջ, հակառակ անոր որ «պլօք» ալ կազմած էին ուրիշներու հետ։

Այս պարտութիւնը չկրցան մարսել «Հօկճի»ները, եւ որոշեցին դիմել խափանարար ամէն միջոցներու։ Անոնց գրգռումով, Միհրան Աղազարեան Սեպտ. 14ի նիստին մէջ փորձեց խանգարել ժողովը, եւ չքաշուեցաւ նոյն իսկ հայհոյալից լեզու գործածելու ծերունազարդ կաթողիկոսին դէմ։ Բաղձալի նպատակը պարզ էր.— կաթողիկոսը պիտի վրդովուէր, եւ պիտի հրամայէր ցրուել ժողովը։ Աւելին կայ.— կարմիր գործակալը յանդգնեցաւ ուրիշներու ընտանեկան պատուին հետ ալ խաղալ, ինչ որ յորդեցուց համբերութեան բաժակը։

Այսպէս է որ տեղի ունեցաւ ցաւալի դէպքը, եւ Աղազարեան ծեծ կերաւ։

Զայրացած այս դէպքէն, «Հօկճի»ները կ'որոշեն վրէժ լուծել։ Բացի կարգ մը տմարդի եւ փողոցային յարձակումներէ, որ կը կատարուին հակառակորդ երեսփոխաններու եւ նոյն իսկ «պատանի»ներու վրայ, անոնք կ'որոշեն աւելի մեծ ճակատամարտ մը մղել։ Ասոր համար Պալիրէն Պէյրութի վրանաքաղաքը բերել կուտան աւազակաբարոյ մարդիկ, եւ բիրերով, դաշոյններով ու ատրճանակներով կը զինեն զանոնք։

Մութը կոխելուն պէս, զինեալ «ասպետ»ները գրոհ կուտան իրենց հակառակորդներուն վրայ, եւ կը սկսին անխնայ ծեծել ու վիրաւորել։ Բնականաբար անգործ չեն մնար նաեւ հակառակորդները, որոնց համար մէկ մէկ ազդարարութիւն եղած էին քանի մը օր առաջուան փողոցային յարձակումները։ Եւ ահա գիրկընդխառն կատաղի կռիւ մը կը սկսի. բիրեր, դաշոյններ անդադար կը բանին, գլուխէ գլուխ եւ մարմինէ մարմին։ Վրանաքաղաքը ամբողջ փողոցը կը թափի, ահաւոր պատկեր մը պարզելով։

Պահակ ոստիկանները կը հասնին, բայց ի՞նչ կրնան ընել. աչքերը այնքան դարձած են որ, ոստիկաններուն իսկ չեն նայիր։ Ի վերջոյ կուգան սենեկալեան զինուորներ եւ սուինները հրացաններուն անցուցած, կը յաջողին վերջ տալ կռիւին։ Այս առթիւ բազմաթիւ անձեր կը կոխոտուին, եւ ոմանք ալ վէրքեր կը ստանան։

Զինուորներու միջամտութեան վրայ, Պալիրէն բերուած վարձկանները կը փորձեն կծիկը դնել, բայց մէկ մասը ձեռք կ'անցնի. միւս մասն ալ խոյս կը հետապնդուի։

Ոստիկանութիւնը յետոյ խուզարկութիւններ կատարեց վրանաքաղաքին մէջ եւ բաւական թիւով անձեր ձերբակալեց։

Տեսնելով որ այս փորձն ալ ձախողեցաւ, «Հօկ»ճիները աւելի արմատական միջոցի մը կը դիմեն։ Սեպտ. 28ին, տասնի չափ Պալիրցիներ կը զինեն ատրճանակներով եւ դաշոյններով, եւ Ազգ. վարժարանին մօտակայ վայր մը կը պահեն, կազմ ու պատրաստ վիճակի մէջ։ Ծրագիրն ալ հետեւեալն էր.— Միհրան Աղազարեան, որ առաջին միջադէպին առթիւ կը յայտարարէր թէ իրեն համար «պարծանք է ծեծ ուտելը», նորէն պիտի փորձէր խառնակել ժողովը, եւ անոր ցրուումին համար որոշում ձեռք բերել։ Եթէ յաջողէր, լա՛ւ. այն ատեն դարանամուտ զինակիրները չպիտի միջամտէին։ Հակառակ պարագային, ինք պիտի մեկնէր ժողովէն, եւ յարձակման ազդանշանը պիտի տար։

Այսպէս ալ եղաւ։ Աղազարեան նորէն բեմ կը ցատկէ, եւ օրհնած բերանը կը բանայ։ Ժողովականները, նոր միջադէպի տեղի չտալու մտահոգութեամբ, գերագոյն ինքնազսպում մը երեւան կը բերեն, եւ միայն խօսքով կը փոխադարձեն։ Քաջալերուած ասկէ, կարմիր գործակալները մարտահրաւէր կը կարդան ամբողջ ժողովին։

Ժողովականները բնականաբար ականջ չեն կախեր այս ցափատուքներուն։ Զայրացած ասկէ, «քաջ»ն Միհրան կը մեկնի սրահէն, չմոռնալով նոր սպառնալիքներ ընել։

Կէս ժամ յետոյ, արդէն իսկ սրահն են դարանակալ զինակիրները, ատրճանակը եւ դաշոյնը ձեռքերնին։ Կը մարեն լոյսերը, եւ կը խոյանան ժողովականներուն վրայ, աջ-ձախ հարուածներ տալով։ Իրենց ընկերներուն զարնելու վախը չկար, քանի որ հազիւ 3-4 համախոհ երեսփոխաններ ունէին, իսկ անոնք ալ ժամանակին կծիկը դրած էին։ Ուրեմն մնացածները ամբողջովին «թշնամի»ներ էին, եւ կարելի էր անխնայ կոտորել զանոնք։

Կրնաք երեւակայել ժողովին պատկերը, այս անակնկալ եւ տմարդի յարձակումին առջեւ։ Ժողովականները անզէն էին, իսկ յարձակողները դաշոյնով եւ ատրճանակով զինուած։ Բնականաբար կռիւը անհաւասար պիտի ըլլար, եւ աւազակները պիտի կարենային պարծենալ իրենց հունձքով։ Դաշոյնի հարուածներէն վիրաւորուեցան շատ մը երեսփոխաններ, իսկ ատրճանակով սպաննուեցաւ մէկը, Վահան Վարդապետեան (Դաշնակցական)։

Մինչեւ որ ոստիկանները եկան, արդէն քաշուած էր եղբայրասպան կռիւին հունձքը։ Յարձակողներուն մեծ մասը յաջողեցաւ օձիքը ազատել։ Ոստիկանութիւնը չուշացաւ ձերբակալելու Միհրան Աղազարեանը, իբրեւ կազմակերպիչը այս զզուելի յարձակումին։

Ժողովուրդը սաստիկ գրգռուած է, եւ վախ կայ վտանգաւոր պոռթկումներու։ Քանի մը օրէն տեղի պիտի ունենայ տարաբախտ Վարդապետեանի յուղարկաւորութիւնը, մեծ շուքով։ Կը վախցուի որ այս առթիւ նոր դէպքեր ծագին։ Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է։

*** Մասնաւոր նամակ մը հաստատելով ոճիրը, կ'աւելցնէ.— Երկու շաբաթ առաջ Վարդապետեանը ծեծելու կը պատրաստուէին, իր եւ պոլշեւիկ հնչակեանի մը միջեւ տեղի ունեցած վիճաբանութեան մը առթիւ։ Սեպտեմբեր 28ի գիշերը, ժամը 8.30ին 4-5 զինուած մարդ ժողովասրահին դուռը կը կոտրեն, ներս կը խուժեն, կը կրակեն Վարդապետեանի վրայ, լոյսերը կը մարեն եւ կը փախչին։ Առտուան 8.30ին մեռաւ։

Ոճրագործներու մեծ մասը բռնուած են։

Ողբացեալ երիտասարդը կը թողու այրի մը եւ երեք զաւակ։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

90 — ԼԸ ՓԻՒԻ (ՀՕԹ ԼՈՒԱՌ)

Աշխարհէն կտրուած, տասներկու որբեր կ'ապրինք Լը Փիւիի մէջ։ Այս փոքր քաղաքը ունի ժանեակի բազմաթիւ գործարաններ։ Գործերը կիներու յարմար են. գիւղին՝ որով օրավարձերը անբաւական. բայց մեր աշխատանքի յաւելման ժամերն են որ գոհացուցիչ կը դարձնեն։ Օրէ օր ամէն բան կը սղէ. եւ հազիւ կրնանք մեր շահածը ծայր ծայրի բերել։ Ամէնքս ալ վարդագոյն այտերով պատանիներ էինք, բայց աշխատանքի յաւելման ժամերը, աշնան մրրիկէն գետին թափած տերեւներուն նման դեղնեցուցած է մեզ։

Սենեակներ ենք վարձած։ Մեր ճաշը մենք կը պատրաստենք։ Արկած պատահած չէ։ Չունինք որեւէ կազմակերպութիւն, բայց բոլորս ալ Դաշնակցութեան համակիր պատանիներ ենք։ Երբեմն կը համախմբուինք եւ Ահարոնեանի, Վարուժանի ու Սիամանթօի գրուածքները կը կարդանք, բայց աւա՜ղ յաճախ կը հանդիպինք «տանջանք» ու «ցաւ» բառերուն։ Այսպէս աշխատանքի ծանրութեան տակ, մեր մայրենի լեզուն վառ պահողներ ենք։

Այս քաղաքը իր զուլալ ջուրով, կենսատու օդով, ընդարձակ մարգագետիններով եւ ծառաստաններով իրապէս կեանք կը ներշնչէ մարդուն, բայց ինչ օգուտ երբ չենք լսեր որեւէ բանախօսութիւն մը։ Մենք մեր մանկութենէն ի վեր ապրեր ենք օտար հորիզոնի տակ։

Անցեալները Պէյրութէն 100 որբեր եկան Լը Փիւի՝ ագարակները աշխատելու համար։ Այս որբերէն 3—4 հոգի ամէն օր Լը Փիւի կուգային, բայց չդիմանալով իրենց տրուած տաժանելի աշխատանքին, կը խնդրէին տնօրէնէն որ իրենց ազատութիւն տայ։ Տնօրէնը բացարձակապէս կը մերժէ, կը յանդիմանէ, կը բանտարկէ, ու նորէն գիւղերը կը ղրկէ խեղճերը, որոնք ոչ լեզու գիտեն ոչ ճամբայ։ 17—18 տարեկան պատանիներ արցունք թափելով կրկին գիւղ կը վերադառնան։

Այս որբերուն համար «Յառաջ» քանի քանի անգամ զարկաւ Հայաստանի փակուած դռներուն, բայց երբեք արդիւնք չտեսաւ։

Մե՛ղք մեր սերունդին։

Ա. Թագւորեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

"Հ. Յ. Դ. ՕՐ,,Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ (Սեփ. Թղթ.)— Կիրակի կէսօրէ յետոյ տեղի ունեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ուան հանդէսը, «Սինէմա Էթուալ»ի սրահին մէջ, որ լեցուած էր մինչեւ դուռը։

Ատենապետ ընկ. Ն. Մուրատեան բացատրեց օրուան նշանակութիւնը, որմէ յետոյ եղան արտասանութիւններ ու երգեր ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Ս. Վրացեան՝ որ լայնօրէն պարզեց տօնին իմաստը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութիւնը, շեշտելով «Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան»ի արժէքը։

Ընկ. բանախօսը յորդորեց չվհատիլ եւ նուիրուիլ անկախ հայրենիքի գաղափարին, որուն իրականացման համար իր բովանդակ ուժը տրամադրած է Դաշնակցութիւնը։

Փակման խօսքը ըրաւ ընկ. Հ. Ուզունեան։ Հանդէսը վերջացաւ ժամը 5.30ին։ Ժողովուրդը ջերմ զգացումներով մասնակցեցաւ հանդէսին։

Գ. Պ.

ԲՈՂՈՔԻ ԲԱՆԱՁԵՒ ՄԸ

Պուքրէշի մէջ, «Դաշնակցութեան օր»ուան տօնին առթիւ ժողովուրդին կողմէ ընդունուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը.—

Պուքրէշի հայ հասարակութիւնը առանց կուսակցութեան խտրութեան, հաւաքուած «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օր»ուան առթիւ, լսելով մեծամասնականներու կողմէ հայ ազատագրութեան համար մարտնչող իր զաւակներուն դէմ գործադրուող բռնութիւններու լուրը, բանտարկութիւններն ու աքսորները եւ նկատի ունենալով արտասահմանի հայ անհայրենիք տարագիր ժողովրդի ծանր վիճակը, իր բողոքի ձայնը կը միացնէ հայ ազատատենչ ժողովրդի ձայնին եւ կը պահանջէ յանուն ցեղի ազատագրութեան եւ համերաշխութեան՝ վերջ տալ ամէն տեսակի բռնութիւններուն եւ բանալ հայրենիքի դռները կորստեան վտանգի ենթակայ հայ բեկորներուն առջեւ։

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Զարեհ Փիրէնեան, որ Զինադադարին Պոլսէն Միացեալ Նահանգները, Ֆլօրիտայի համալսարանը ղրկուած էր, շրջանաւարտ եղած է գիտութեանց Պսակաւորի աստիճանով եւ մաթեմաթիքի ուսուցիչ կարգուած է նոյն համալսարանին մէջ։

Այս առթիւ ազգ. երեսփոխան Սեպուհ Ստեփանեան Աղեքսանդրիայէն նամակ մը գրած ըլլալով Ֆլօրիտայի համալսարանի նախագահութեան, ստացած է հետեւեալ պատասխանը նախագահ Պ. Մըրֆիէ.—

Մեզի համար իրական հըրճուանք մը եղած է Պ. Փիրէնեանի ներկայութիւնը մեր ուսանողներու շարքին մէջ։ Ան փայլուն մրցանիշ մը շահած է եւ իբր գնահատութիւն իր գործին, մաթեմաթիքի ուսուցչութեան պաշտօն մը առաջարկած ենք իրեն, որով պիտի կրնայ շարունակելու իր ուսումնասիրութիւնները համալսարանին մէջ։ Պ. Փիրէնեան բարոյապէս անբիծ, մտաւորապէս պայծառ եւ ֆիզիքապէս քաջակազմ է։

Շատ ուրախ պիտի ըլլանք ուրիշ հայ ուսանողներ ալ ընդունելով Ֆլօրիտայի համալսարանին մէջ։

Պ. Ստեփանեանի ջանքերով, երկու նոր ուսանողներ եւս ընդունուած են Ֆլօրիտայի համալսարանը եւ որոնք անուանուած են «Մելիք-Թանգեան գիւղատնտես սաներ», ի պատիւ Ատրպատականի Առաջնորդի յոբելեանին։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՄԱՍԻՆ

Մարսէյլէն Նուրիկ Սիմոնեան ստորագրութեամբ նամակ մը ստացանք, իբրեւ պատասխան Հոկտեմբեր 1ին «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած քննադատութեան։ Նամակագիրը, որ կը յայտնէ թէ Դպրոցասէրի անդամուհի մըն է, դժբախտաբար չի պատասխաներ դրուած հարցերուն, եւ միայն կը փառաբանէ այդ հաստատութիւնն ու անոր ներկայ վարիչները, պատմութիւններ պատմելով 1879էն։ Մենք որ եւ է կանխակալ կարծիք չունինք Դպրոցասէրի հանդէպ։ Ընդհակառակն. բայց երկար ատենէ ի վեր կը լսենք զանազան տգեղութիւններ։ Վստահելի հայրենակից մը պարզած էր անոնց մէկ մասը։ Մեզի համար կարեւորը այն է որ կա՛մ փաստացի հերքուին ժամանանշուած իրողութիւնները, եւ կամ դարմանուին։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԱՐՄԷՆԻԱ» ԿԸ ՄՐՑԻ ՎԻԼԻԷ-ԼԸ-ՊԷԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի 17 Հոկտ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա-Գօլոմպ-Արժանթէօյի Մ.ճիւղը (Արմէնիա) կարեւոր մրցում մը պիտի ունենայ Վիլիէ-լը-Պէլի մէջ, տեղական Ա. խումբէն դէմ որ առաջին դասակարգէն է։ Նախորդ տարի փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի պահեստին արդէն մրցած բայց պարտութեան մատնուած էր 0ի դէմ 9ով։

Հաւաքավայր՝ Gare du Nordի մեթրօի ելքը, ժամը 12.45ին, մեկնում 1.08։

*** Պահեստին ալ պիտի մրցի U. S. XVemի 1Bին հետ, հաւաքավայր Porte Versailles ժամը ճիշդ 1ին։ Առնել 89 թիւ թրամվէյը եւ իջնել Մէռի տը Գլամար։

Հ. Թ.

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԳՈՐԾԵՐԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործերու կաղացումը որ, բաւական ժամանակէ ի վեր կը շարունակուի, վերջերս բոլորովին անկազմակերպ վիճակ մը ստացած է։ Զարմանալի է որ վարչութիւնը չուզեր կանոնաւոր ընթացք մը տալ մանաւանդ ֆութպոլի կազմակերպութեան։ Ֆութպոլի եղանակը երկու ամիսէ ի վեր բացուած է, բայց մեր խումբերը դեռ չեն երեւիր։ Թէեւ քանի մը պատահական մրցումներ եղան, շնորհիւ ֆութպոլիստներու ջանքերուն։

Կը վախնամ որ եթէ այս անկազմակերպութեան վերջ չտրուի, մեր բոլոր ֆութպոլիստները դժգոհ ստիպուին ցրուիլ։ Արդէն մեր 60 ֆութպոլիստներէն 10-15 հոգիներ կ'երեւին. անոնք ալ դժգոհ։ Մնացեալներուն մէկ մասը զանազան խումբերու գացած, իսկ մէկ մասն ալ սինէմաներու եւ սրճարաններու մէջ կ'անցնեն իրենց ժամերը։

Միւս կողմէ վարչութեան տարեվերջանը լրացած ըլլալով, կ'իմանանք թէ ընդհ. ժողովի պատրաստութիւն կը տեսնէ, բան մը որ ճիշդ մէկ տարիէ ի վեր տեղի չէ ունեցած։ Փափաքելի էր որ վարչութիւնը միաժամանակ կանոնաւորէր ֆութպոլի գործերը, կազմելով ֆութպոլի յանձնախումբ մը։

Գ. Գասապեան

րութիւն պիտի կատարուի։ Հանրապետական եւ ռամկավար կուսակցութիւնները բուռն պայքար պիտի մղեն։ Ռամկավարներուն համար բաւական պիտի ըլլայ 9 ծերակուտական եւ 35 երեսփոխան շահիլ՝ որպէսզի իրենց ձեռքն առնեն խորհրդարանը։ Այդ պարագային պարտական երկիրները բարեացակամ վերաբերում պիտի գտնեն Ամերիկայէն։

Քոլոմպոս եւ Մուսոլինի

Այս տարի Ամերիկայի գիւտին 434րդ տարեդարձին առթիւ կրկին հանդիսաւոր ցոյցեր տեղի ունեցան ամբողջ Իտալիոյ մէջ։ Արտասովոր հանդէսներ կատարուեցան մասնաւորապէս Ճենովայի մէջ, որ դրօշազարդուած էր։ Հռետորները իրենց ճառերուն մէջ Քոլոմպոսի անունին հետ կը յիշատակէին նաեւ նշանաւոր Մարքօ Փօլօն, որ ԺԴ. դարուն մեր Կիլիկեան Թագաւորութեան Այաս նաւահանգիստը ցամաք ելլելով, մինչեւ Չինաստան գացած էր։ Վենետիկէն բազմաթիւ ներկայացուցիչներ եկած էին Ճենովա, հանդէսներուն մասնակցելու համար։

Նախարար Վօլփի յանուն կառավարութեան յիշեց Քոլոմպոսի փառայեղ գործերն ու Ծարադոյն-Արեւելքի մէջ անոր կատարած հետազօտութիւնները, որոնք զարմանք պատճառած են ամբողջ աշխարհի, ու աւելցուց թէ այսօր ալ նոյն ոգին կը խանդավառէ իտալացի նաւազներն ու օդանաւորդները, եւ իբր օրինակ յիշեց օդանաւի հերոսներ Փինէտոն եւ Նոպիլէն, որոնք ներկայ էին հանդէսին։

Խօսեցաւ նաեւ կոմս Վօլփի, որ յայտնեց թէ Իտալիա տնտեսապէս շատ ամուր գետնի վրայ կանգնած է եւ պիտի յաղթէ բոլոր դժուարութիւններուն։

1927ի ելմտացոյցը

Ելմտական Նախարարութիւնը հրատարակեց 1927 տարուան ելմտացոյցի օրինագիծը, որուն համաձայն հասոյթ կը նախատեսուի մօտ 40 միլիառ ֆրանք, ծախք՝ մօտ 39ուկէս միլիառ. այսինքն մուտքը ելքէն կէս միլիառ աւելի պիտի ըլլայ։ Այս հաշիւէն դուրս է ծխախոտի մենաշնորհը, որ ամբողջովին յանձնուած է առանձին վարչութեան մը։ Այդ պատճառաւ ալ ելմտացոյցին մէջէն հանուած է 3,212,811,000 ֆրանքի հասոյթ մը։ Ասկէ զատ փոխանցման եւ ժառանգութեան տուրքերէն հասոյթ կը հաշուուի 3ուկէս միլիառ ֆրանք. այնպէս որ իրականին մէջ այս տարուան պիւտճէն ոչ թէ 40, այլ 47 միլիառ ֆրանքի կը բարձրանայ, ինչ որ աննախընթաց է։ Գերմանիա Տօուըսի ծրագրին համաձայն 1927ին մօտ մէկուկէս միլիառ պիտի վճարէ Ֆրանսայի։ Այնպէս որ մնացեալը պիտի հայթայթուի Ֆրանսացի ժողովուրդին կողմէ։

Ծախքերու բաժնին մէջ 8,174 միլիոն պիտի յատկացուի հանրային պարտքի հատուցման, մնացեալը՝ ընդհանուր պետական ծախքերու։

Թերթ մը կը գրէ թէ Փուանքարէ վերջին ամիսներս մէկ միլիառ ֆրանք փոխ առած է Զուիցերիայէն եւ Հոլանտայէն, իսկ ներքին պարտքը 2 միլիառի յաւելում ունեցած է։

Նոր՝ն պայարդիւն

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ Քրասինի եւ Չէմպըլէնի վերջին տեսակցութիւնը գործնական ո՛ր եւ է արդիւնքի չէ յանգած։ Ռուս ներկայացուցիչը պարզապէս փափաք յայտնած է որ օր մը բարւոքին անգլօռուս յարաբերութիւնները, որպէս զի Մոսկուա կարենայ հարկ եղած վարկերը գտնել Անգլիոյ մէջ։

Նոր Մարզպանը Պէյրութի մէջ

Սուրիոյ նոր մարզպան Պ. Փօնսօ առջի օր Պէյրութ հասնելով, ընդունուած է թնդանօթի ողջոյններով և դիմաւորուած ֆրանսացի եւ տեղացի պետական եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններէ։ Քաղաքը դրօշազարդուած էր իրեն ի պատիւ. զինուորներ զօրանցք կատարեցին իր առջեւ քաղաքին գլխաւոր փողոցներէն։ Ցետոյ պալատին մէջ ընդունեց բոլոր օտար հիւպատոսները, բարձրաստիճան զինուորականներն ու ֆրանս. գաղութի ներկայացուցիչները։

Մարդահամար Թուրքիոյ մէջ

Թուրքերը վերջերս սկսած են կարեւորութիւն տալ վիճակագրութեան։ Այս առթիւ Պելճիքայէն տարած են մասնագէտ մը՝ Պ. Ժաքար, որ կ'աշխատի Ներքին գործավարութեան մէջ։ Պ. Ժաքար յայտարարած է թէ մօտերս Սեբաստիոյ մէջ մարդահամարի փորձ մը պիտի ըլլայ. յաջողութեան պարագային, Թուրքիոյ մէջ ընդհանուր մարդահամարի պիտի ձեռնարկուի, յառաջիկայ տարուան Հոկտեմբերին։ Այս տարի ելմտացոյցին մէջ 53,000 ոսկի նշանակուած է այս փորձին համար։ Ընդհանուր մարդահամարի համար պէտք պիտի ըլլայ ծախսել 300 հազար ոսկի։ Վիճակագրութեան առանձին մասնաճիւղ մըն ալ Պոլիս պիտի հաստատուի։

Յոյները Պոլիս կը դառնան

Թուրքեւհելլէն համաձայնութեան հետեւանքով, անցած Շաբաթ Պոլիս վերադարձան 278 փախստական Յոյներ, մեծ մասամբ առեւտրական եւ սեղանաւոր, որոնք թէեւ թրքական անցագրով մեկնած էին, սակայն իրենց անցագրին վրայ «չի կրնար վերադառնալ» նախադասութիւնը արձանագրուած էր։

Գերմանացիները՝ Պարսկաստանի մէջ

Պարսիկ կառավարութիւնը որոշած է գերման ճարտարագէտներ հրաւիրել Պարսկաստանի երկաթուղիներու շինութեան համար։ Մինչեւ հիմա Ամերիկացիներ կ'աշխատցուէին, սակայն անոնց պահանջած գումարը շատ բարձր է։ Գերմանները պատրաստակամութիւն յայտնած են աւելի աժան գինով աշխատելու։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԿԱՌ. ՏԸ ԼԻՕՆԻ մէջ առջի օր Լօզանէն եկող ճեպընթացը բախում ունեցաւ Պրինտուայէն եկող կառախումբի մը հետ, որուն վերջին երկու վակօնները տապալեցան։ Մէկ հոգի մեռաւ եւ 23 հոգի վիրաւորուեցան։

ԵԸԼՏԸԶԻ Խազարանը սկսած է գործել։ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Պ. Գարակէօզեան ուլէթ խաղալով 18,000 ոսկի կորսնցուցած է։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ

Այսօր կը բացուի Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Դ. Շրջանային ժողովը։

Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» խումբի ժողովը, այսօր Ուրբաթ ժամը 8.30ին, 5, rue de Londres:

Հ. Յ. Դ. ԳԷՈՐԳ-ՉԱՒՈՒՇ խումբի ժողովը այս կիրակի ժամը 2.30ին 12, Rue de l'Atlas.

Հ. Յ. Դ. ԱՂԲԻՒՐ - ՍԵՐՈԲ խումբի դասախօսական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուան ժամը 8ին, Salle de Réunion, 104 Av. d'Italie.

Հ. Յ. Դ. ՉԱՒԱՐԵԱՆ խումբի ժողովը՝ այս երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Հ. Յ. Դ. «ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԻ ՍԵՐՈՒՆԴ» խումբի ժողովը կիրակի ժամը 3ին «Ռոստոմ»ի սրահը։

Հ. Յ. Դ. Ուսանողական Միութեան ընդհ. ժողովը երեքշաբթի 19 Հոկտ. իրիկ. ժամը 8.30ին «Անի» ճաշարանը անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Իշխան» խումբի ընկերական խիստ կարեւոր ժողովը Կիրակի, Հոկտ. 17ին, կէս օրէ վերջ ճիշդ 2.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Հ. Յ. Դ. ԼԻՕՆԻ Ակումբ-ընթերցարանի ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի 17 Հոկտ. ժամը 9.30ին ընթերցարանին մէջ:

Հ. Յ. Դ. ԼԸ ՓՈՒԶԷՆԻ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին. Քաֆէ տը Ֆրանսի նոր ակումբին մէջ։ Անդամատետրերը միասին ունենալ։

Հ. Յ. Դ. Տէսինի ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Հոկտ. 17 Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրերով։

ԼԻՕՆԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւնը առիպողաբար անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Լիօնի եւ Տէսինի բոլոր հայրենակիցները Կիրակի 17 Հոկտ., Դաշնակցութեան նախկին գրադարանը: Օրակարգ խիստ կարեւոր։

ՌՈՍՏՈՄ Լսար. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը՝ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 131, Ֆօպուր տիւ Թանփլը։

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ նահանգի հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը՝ Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին «Ֆլօրիա» ճաշարանին մէջ, 61 Rue Monsieur le Prince. Օրակարգ՝ Վարչութեան տարեկան զեկուցում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՀԱՅ ՄԵՔԵՆԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ միութեան դասախօսական ժողովը վաղը՝ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Քաֆէ տիւ Մէթրօի վերնայարկը, 95, Boul. St. Germain, Métro: Odéon. Դասախօս Կ. Թանճեան։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի տիկին Սաթենիկ Արղութեանց, տէր եւ տիկին Գէորգեան կը ծանուցանեն թէ՝ յառաջիկայ կիրակի Հոկտ. 17ին Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի,

ԻՇԽԱՆ ՅՈՎՍԷՓ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆՑԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

ՌՈՍՏՈՄ Լսար. Միութիւնը կազմակերպած է գեղարուեստական մեծ երեկոյթ-պարահանդէս մը, 6 Նոյեմ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահներուն մէջ: Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի առնել յիշեալ թուականը։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— Ստացանք 332 ֆր. 50 ս.։

ՇԱՎԻԼ, Հ. Ե.— Ստացանք 20 ֆր.։ Պակասները ղրկեցինք։

ՊԱՐԺԸՄՈՆ, Բ. Գ.— Ստացանք 20 ֆրանք։

ՓԱՐԻԶ, Գ. Շ.— Ստացանք 100 ֆրանք։

ՎԻԷՆՆՈՒ, Յ. Ս.— Ստացանք 20 ֆրանք.

Գալֆաեան Որբանոցի Տնօրէնութիւնը շնորհակալութեամբ կը ծանուցանէ թէ՝ ստացած է Պ. Հրաչեայ Տէր Ներսէսեանի նախաձեռնութեամբ հաւաքուած գումարի մը հաշուէն, 170 ոսկի 18 ղրշ.։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Նազիլլիցի դերձակ Մելքոն Մէլէսլեանը և դեղագործ Մկրտիչ Ճանիկեանը Իզմիրցի, որոնք Փարիզի կողմերը ըլլալ կը կարծուին։ Իմացնել՝ Յովհաննէս Ճանիկեանի, 327 Pasadena H. P. Detroit, Mich. U.S.A.

— Պոլսոյ Օրաթագիւղի որբանոցին նախկին խնամակալուհիներէն մէկը կը փնտռէ նախկին սանուհիներէն Շահրիկ Բարձիկեանը (Պարտիզակցի), որ Եգիպտոս ըլլալ կը կարծուի։ Իմացնել «Յառաջ»ի։ Կը խնդրուի «Յուսաբեր»էն արտատպել։

— Տիգրանակերտի Լճէ գիւղէն, 30-32 տարեկան Թուխման Պապաեան որ 1919ին թրքական բանակին հետ Տիգրանակերտէն Պոլիս փոխադրուեցաւ։ Գրել՝ Karnik Kilardjianի, Batiment H. No. 61, Pont-de-Cheruy (Isère).

— Պարոյր Աֆիոնեան կամ Էսկեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջ որդին Յակոբ Սէրայտարեան կամ Գալիմեան, բնիկ Սեբաստացի. Ռուսիայէն Փարիզ եկած է 4 տարիէ ի վեր։ Գրել՝ Պարոյր Էսկեանի, Poste Restante, Rue du Louvre, Paris.

— Կը փնտռուին Արաբկիրի Ծաք գիւղէն Շմաւոն եւ քոյրը Էլմաս Գալֆաեան, որ Ուրֆայի որբանոցը կը մնային զինադադարէն վերջ։ Գրել Մարթա Փողարեանին c/o Գէորգեան Աւետիս, La Poterie, Décines, (Isère) France. Սուրիական թերթերէ կը խնդրուի արտատպել։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Ֆրանսերէն և գերմաներէն գիտցող եւ գրամատան փորձառութիւն ունեցող հայ երիտասարդ մը գործ կը փնտռէ առեւտրական հաստատութեան մը մէջ։ Դիմել խմբագրութեանս Ժ. Պ. սկզբնատառերով։

ԳՈՐԾԱՒՈՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Արտէշի նահանգին մէջ ֆըրանսական մետաքսի գործարանի մը համար պէտք կայ մօտ յիսուն գործաւորուհիի եւ գործաւորի։ Բնակարան (լոյս, ջերմութիւն եւն.), բժիշկ եւ դեղ ձրի։ Վարձք՝ սկսելու համար՝ ժամը 2 ֆր. 25։ Ճամբու ծախքը գործատիրոջ վրայ։ Դիմել Պ. Caré Papazianի, Usine de la Bergère, Satillieu (Ardèche).

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ճերմակեղէնի համար կարուհիներ եւ օգնականներ, ինչպէս նաեւ մեքենայի վրայ ասեղնագործութիւն գիտցողներ։ Դիմել 39, Rue Thomas, Մարսիլիա։

ՍԱԿԱՐԱՆ

14 Հոկտեմբեր 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	170	10
Տոլար,	Dollar	35	08
Մարք (ոսկի)	Mark	8	25
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	18	—
Թրք. ոսկի	» or	150	—
Մէճիտիէ	Médjidié	12	—
Լէվա 100 հատր	Léva	24	—
Տրախմի »	Drachme	40	50
Լիր » »	Lire	140	75
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	97	—
Զուից. »	Frc. Suisse	678	20
Լէյ 100 հատր	Ley	18	50
Ջերվոնեց	(10 Roubles or)	169	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	4820	—
» II	»	2780	—
» III	»	2500	—
Թուրքերի երկթղ.	Lots turcs	180	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit 80, Rue Lafayette

Le Gérant : H. TEURNIER

Imp. MASSIS 208bis, Rue Lafayette Paris(10)

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57 - 82

Մեթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ԿԻՐԱԿԻ 17 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1926

17 OCTOBRE 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Բ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 190 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԹՐՈՑՔԻ, ԶԻՆՈՎԻԵՎ ԵՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ ԸՄԲՈՍՏԱՑԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, ԴԱՏԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԵՑԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒՆ ԳԶՈՒԸՏՈՒՔԸ

Մոսկուայի թերթերէն քաղելով, այսօր ալ կը հրատարակենք շարք մը ուշագրաւ տեղեկութիններ, պոլշեւիկներու ծոցին մէջ յուզուած վէճերուն առթիւ:

Որդը կը բանի հազար ուղղութեամբ, փխրուն ծաղրանկարի մը վերածելով հռչակաւոր «միասնականութիւնը»:

Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին Քաղաքական Բաժինը Հոկտ. 4ին դատապարտութեան վճիռ մը արձակեց Թրոցքիի, Զինովիեւի եւ Փիաթաքովի դէմ, «որոնք հրապարակ եկած են Մոսկուայի ժողովներուն մէջ, պառակտիչ քայլերով»: Այդ որոշումէն վերջն ալ, Հոկտ. 7ին, Զինովիեւ, որ անդամ է Կեդր. Կոմիտէին, նորէն բեմ ելաւ Լէնինկրատի մէջ, միեւնոյն պառակտիչ եւ վարկաբեկիչ արտայայտութիններով: Քաղաքական Բիւրօն Զինովիեւի այս քայլը համարելով «առանձնապէս չարամիտ խախտում կուսակցութեան որոշումներու», Հոկտ. 8ին վճռեց արտակարգ առեանի ներկայացնել «կուսակցութեան կեանքի տարրական հիմքերու անլուր խախտման այս հարցը»:

Վերջին լուրերու համաձայն, ամբաստանեալները դատի հանուած են արդէն, եւ կը սպասուի ծանր պատիժ:

Այս արտակարգ տնօրինութիւնները կը մատնեն ախտաւոր կացութիւն մը, որ կրնայ հիմնովին ցնցել ռուսական եւ հետեւաբար միջազգային Կոմկուսի գոյութիւնը: Տագնապը շատ աւելի խոր է քան կը պարզեն մեր ամփոփ տեղեկութիւնները: Պէտք է ուշադրութեամբ եւ համբերութեամբ կարդալ ռուս-պոլշեւիկեան օրկանները, անոնց «կուսակցական կեանքի» լայնատարած սիւնակները, հասկնալու համար ամբողջ տագնապը: Կեդր. Կոմիտէի քաղաքականութեան դէմ գլուխ վերցուցած են նոյն այդ մարմինին անդամները, եւ համայնավար կուսակցութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերը, ինչպէս են Թրոցքի եւ Զինովիեվ: Նախընթաց տագնապին առթիւ, կուսակցութեան 14րդ համագումարը որոշեց դադրեցնել ներքին վէճաբանութիւնները, «որոնք վտանգ կը սպառնան կուսակցութեան միասնականութեան»: Կարճ տեւեց այս որոշման ազդեցութիւնը: Ինչպէս անկէ առաջ գաղտնի ժողովներ տեղի ունեցած էին անտառներու մէջ, յայտնի դէմքերու կողմէ, որոնց մէկը զինուորական բարձր պաշտօնատար (Լաշէվիչ), այս անգամ ալ բազմաթիւ դաւադրական հաւաքումներ սարքուեցան առաջնորդութեամբ Թրոցքի եւ Զինովիեվի, սպառելով Կեդր. Կոմիտէին կարգապահական բոլոր միջոցները:

Աւելորդ է կրկնել թէ կռիւը կը դառնայ երկու տարբեր քաղաքականութեանց շուրջը: Ի հարկէ անձնական կիրքերն ու ազդեցութեան պայքարներն ալ իւղ կը լեցնեն կրակին վրայ: Սրդի Կեդր. Կոմիտէն կը ճգնի ճամբայ մը գտնել երկու ծայրերուն միջեւ: Ի՛նչ խօսք որ աւելի շատ հակած է աջերուն կողմը եւ կը խորհի նոր զիջումներ ընել քաղքենի դասուն եւ առեւտրականներուն: Սեղանի վրայ կան շարք մը հրատապ խնդիրներ: Յայտնի խմբակ մը, առաջնորդութեամբ Նախորդ գործավար Սոքոլնիքովի, կը պահանջէ ջնջել արտաքին առեւտուրի պետական մենաշնորհը, որպէս զի դուռները քիչ մը լայն բացուին եւ դրամ հոսի երկրին մէջ: Ուրիշ հոսանք մը կողմնակից է մինչեւ անգամ քաղաքացիական ազատութիններու վերահաստատման: Այս հոսանքին մէջ տարրեր ալ կան որ կը պահանջեն վերցնել տարբեր կուսակցութեանց դէմ հաստատուած անաթէման, եւ դադրեցնել ռուսական ոսկիով արտասահմանի աշխատաւորութիւնը պառակտելու, կամ կեղծ «պրոլետարիատ» ստեղծելու եւ սնուցանելու քաղաքականութիւնը: Մէկ խօսքով, «Համաշխարհային յեղափոխութեան» տապանաքարը կը պատրաստեն: Ասոնց դէմ ճակատ կազմած են հրէածին Զինովիեվն ու ընկերները, եւ, կեդրոնական մարմիններէն յուսակտուր, կը փորձեն ըմբոստացնել շարքերը եւ առաջնորդել դէպի ուղղափառ լէնինականութիւն: Կեդր. Կոմիտէն կը յայտարարէ թէ շարքերը գայրացած են այս պառակտիչներուն դէմ: Բայց ժողովներուն անցուդարձը բոլորովին ուրիշ բան կ՚ըսէ եւ քուէարկուած հաւատարմական բանաձեւերը աւելի շատ հետեւանք են մասնաւոր թելադրութիւններու: Այդպէս կարելի է բացատրել նաեւ ժողովներու ընթացքին կատարուած խափանարար ցոյցերը, անոնց կարգին եւ Տիկին Զինովիեվի արտաքսումը՝ հրելով - հրմշտկելով:

Այս գզուըտուքին մէջ հետզհետէ կը շեշտուի նաեւ ցեղային կիրքը: Ակներեւ է խուլ պայքար մը՝ Հրեաներուն դէմ, ըլլան իսկ պոլշեւիկ: Ռուս կարմիրները, կամ առնուազն տեղացիները այլեւս չեն հանդուրժեր հրէական տարրին գերակշռութեան: Շատերու մէջ արթնցեր է ազգային ինքնապահպանութեան բնազդը, որ կրնայ այլապէս ծանր հանգամանք մը տալ այս ներքին պայքարին:

Շ.

375 ՖՐԱՆՔԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՀՈԳԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱԺՆԻՆ ՏՆՕՐԷՆԸ՝ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՎ ՄԵՐ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ, ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՈՒՏԱՅ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ, ԵՒ ԱՆՑԱԳՐԻ ԵՒՆ. ՄԱՍԻՆ:

«Յառաջ»ի յանձնարարութեան վրայ, տեսակցութիւն մը խնդրեցի ներքին նախարարութեան օտարականներու բաժնի տնօրէն Պ. Հարտըմանէն, կարգ մը հարցերու լուսաբանութեան համար: Պ. Տնօրէնը յօժարութեամբ ընդունելով, տուաւ պատասխաններ որոնք բաւական լոյս կը սփռեն կարգ մը կէտերու մասին: Գ.

1.— Օտար աշխատաւորները եւ մասնաւորապէս հայ բանուորները լուրջ մտահոգութեան մատնուած են ինքնութեան թուղթերու նոր տուրքին առթիւ.

— Մտահոգութեան ո եւ է պատճառ չկայ, որովհետեւ կառավարութեան բոլոր որոշումները՝ արդարութեան եւ տրամաբանութեան վրայ հիմնուած են:

— Հայերը մտահոգութեան առանձին պատճառներ ունին, որովհետեւ աշխատաւորները մինակ չեն եկած, այլ միասին բերած են իրենց ընտանիքները, բռնի գաղթելու ստիպուած ըլլալով: Ընտանիքներ կան, որոնք 3-4-5 հոգի են, մինչեւ իսկ 7 հոգի կը հաշուուին: Բանուոր մը ընդհանրապէս կը շահի 25էն 30 ֆրանք օրական: Հետեւաբար անկարելի է որ իւրաքանչիւր անդամ վճարէ 375 ֆրանք:

— Երբ կը հաստատուի թէ մէկը բանուոր է, կը վճարէ միայն 40 ֆրանք, ինչպէս եւ իր ընտանիքին բոլոր անդամները, պայմանաւ որ անոնք չափահաս եւ անկախ դիրքի տէր չըլլան: Ուրիշ խօսքով, այն անդամները որոնց ապրուստը բանուորին վրայ է, կը վճարեն նուազագոյն սակը:

— Օրէնքը կը նախատեսէ 40 ֆրանք միայն աշխատութեան պայմանագրութեամբ եկած գործաւորներու համար: Սրդ, սակաւաթիւ են այդ պայմաններով Ֆրանսա հասած Հայեր: Մինչեւ 1924 ո եւ է արգելք չկար անոնց Ֆրանսա մտնելուն: Հետեւաբար 100ին 90ը եկած են խումբով եւ առանց պայմանագրութեան:

— Երբ կը հաստատեն թէ իբրեւ բանուոր կ՚աշխատին, այդ դժուարութիւնները կը հարթուին: կրնան նոյնիսկ Մարսիլիա հասած ատեն յայտարարել այդ կէտը:

— Ի՞նչ է Salarié *բառին ընդհանուր սահմանը:*

— Ամէն անոնք որոնք կ՚աշխատին իբրեւ բանուոր, կամ ամսականաւոր պաշտօնեայ՝ Salarié *կը համարուին:*

— Աշխատութեան նախարարութիւնը ընդհանրապէս չիվաւերացներ մեր հայրենակիցներուն աշխատութեան վկայագիրները, ինչ որ դժնդակ կացութիւն մը կը ստեղծէ:

— Այդ կէտը դուրս է իմ ձեռնհասութենէս:

— Ե՞րբ կը գործադրուի 375 ֆրանքի օրէնքը:

— Արդէն իսկ սկսած է Օգոստոսէն ի վեր:

— Շատեր աժամանակեայ ընկալագիրներ ունին (Récépissé) *մինչեւ վերջնական հրաւէր: Անոնք ի՞նչ հիման վրայ պէտք է կարգադրեն իրենց հաշիւը:*

— Ամէն անոնք որ դիմում կատարած են անցեալ Օգոստոսէն առաջ, կը վճարեն հին սակի հիման վրայ, իսկ անոնք որ դիմած են վերոյիշեալ թուականէն վերջ, պէտք է վճարեն նոր սակով, այսինքն 375 ֆրանքի հաշուով: Որովհետեւ օրէնքը յետադարձ ազդեցութիւն (effet rétroactif) *չունի: Ինքնութեան թուղթերուն պայմանաժամը երկու տարի է:*

— Ո՞րքան է տեւողութիւնը Ֆրանսա մտնելու համար զրկուած արտօնագիրներուն (visa)*:*

— Ըստ վերջին որոշումին, երկու ամիս է: Սակայն, հիւպատոսը տեղին վրայ կրնայ իր յարմար դատած եղանակով տնօրինել:

— Ե՞րբ կը հրատարակուի ստացական քաղաքացիութեան (Naturalisation) *նոր օրէնքը:*

— Խորհրդարանի առաջին գործերէն մէկը պիտի ըլլայ այդ:

— Ժընեւի որոշումը ստացա՞ծ է վերջնական հանգամանք:

— Այո՛, եւ ամէն Հայ պէտք է ստանայ Նանսէնեան անցագիրը, պայմանաւ որ թրքահպատակ չըլլայ:

— Մասնաւոր զանգատներ ունի՞ք Հայերէն:

— Նպաստաւոր: Հայերու համար մասնաւոր նկատում մը չկայ: Բայց Հայերը եւ ինչպէս ամէն օտարներ, պէտք է գիտնան թէ հոս իրենց երկրին մէջ չեն, հետեւաբար պէտք է կէտ առ կէտ յարգեն մեր երկրին օրէնքները:

ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ...

Մոսկուայի կոմունիստական ժողովներուն մէջ ճառեր արտասանելէ եւ Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէի քաղաքականութիւնը քննադատելէ յետոյ՝ պոլշեւիկ ընդդիմադիր պետերը՝ Թրոցքի, Զինովիեվ, Փիաթաքով, Սմիլկա եւ բազմաթիւ ուրիշներ գացած են Լէնինկրատ, ուր կը շարունակեն բուռն պայքարը Սթալինի մեծամասնութեան դէմ: Ընդդիմադիրներու շարքերը օրէ օր կ՚աւելնան: Վերոյիշեալներէն զատ անոնց հետ են Քամէնէֆ, Ռատէք, Լէնինի կինը՝ Տիկ. Քրուփսկայա, Եւտօքիմով, Զորին, Ռաքօվսկի, Զինովիեվի կինը՝ Տիկ. Լիլինա:

**** Լէնինկրատի գործարանի մը բջիջի ժողովին մէջ Զինովիեվի կինը փորձեց ճառ մը խօսիլ Կեդր. Կոմիտէին դէմ, բայց ներկաները արգիլեցին եւ զրկելով դուրս հանեցին:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԻԶՆԵՐՈՒՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Թրոցքի, Զինովիեվ եւն. դատի տակ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Թրոցքի, ազգային տնտեսութեան նախկին նախագահ Փիաթաքով եւ հռչակաւոր Զինովիեվը Հոկտ. 15ին գաղտնի ատեանի մը առջեւ հանուեցան, Կրեմլինի մէջ, իբրեւ հերձուածող: Կը հաւաստուի թէ Սթալին պիտի խորտակէ ընդդիմադիրներուն ողնայարը, կուսակցութենէն արտաքսելով այս երեք վարիչները: Վրացի դիկտատորը կը սպառնայ ուրիշներ ալ արտաքսել, եթէ չդադրեցնեն կուսակցութիւնը պառակտելու փորձերը:

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Սթալին բանակցութիւններ սկսած է ելմտական նախորդ գործավար Սոքոլնիքոֆի հետ, որ պետն է արտաքին առեւտուրի մենաշնորհին ջնջումը պահանջող զօրաւոր խմբակի մը: Հաւանական է որ իր պահանջներուն մէկ մասը ընդունուի եւ իր խմբակը, որուն մէջ են պետական սէնտիքաներու, թրըստներու եւ գործակցականներու շատ մը պետերը, միանայ ներկայ կառավարութեան:

«Փրավտա» դիտել կուտայ թէ մեծապէս ծաւալած է պառակտիչ գրականութիւնը, ուժ տալով ընդդիմադիր հոսանքին: Ամէն քաղաքի մէջ հաստատուած է խիստ գրաքննութիւն, կ՚ըսուի թէ ընդդիմադիրները գաղտնի տպարաններ ունին եւ անդադար կը գործեն: Շատ մը ձերբակալութիւններ կատարուած են ստորադաս պաշտօնեաներու մէջ եւ ներքին պայքարի պառակտումէն ի վեր, 60,800 կոմունիստներ վտարուած են կուսակցութենէն, իբրեւ Սթալինի քաղաքականութեան դէմ գործող: Մոսկուայի բանուորներուն մէջ տարածուած շրջաբերական մը կ՚ըսէ թէ Սթալինի խմբակը կաշառուած է օտար դրամագլուխէն եւ թէ Թրոցքի եւ թէ միւսները կ՚աշխատին դաւաճանութենէ փրկել կուսակցութիւնը:

Հայ լրտես մը ձերբակալուած

Նովօրոսիսկի մէջ ձերբակալուեցաւ յայտնի խառնակիչ լրտես Աշրաֆեանը, որ ծառայած է ցարական գաղտնի ոստիկանութեան մէջ եւ 1906 - 17 թուականներուն մատնած է բազմաթիւ հայ յեղափոխականներ: Աշրաֆեանի մատնութիւններուն զոհ գացած են նաեւ շատ մը Դաշնակցականներ Հիւսիսային Կովկասի շրջանին մէջ:

Արաբկիրցիներու ներգաղթը

Սեբաստիայէն կը գրեն թէ Հոկտ. 2ին հոն հասած է Արաբկիրցիներու խումբ մը 140 ջորիի կարաւանով մը և երեք օր մնալէ վերջ մեկնած Սամսոն: Այր եւ կին թիւով 78 հոգի են անոնք, որոնց 72ը Սամսոն-Տրապիզոն գիծով Պաթում կ՚երթան՝ Հայաստան անցնելու համար, իսկ վեցը՝ Պոլիս: Արաբկիրցիներու Հայրենակցական Միութիւնը 142 անձի Հայաստան մուտքի արտօնութիւնը առած է: Սակայն արտօնագիրները գաղթականներուն պիտի յանձնուին Տրապիզոնի մէջ, Ռուս հիւպատոսին կողմէ: Այս առաջին կարաւանով մեկնողները իրենց ծախքով կը ճամբորդեն, մնացեալ 70ը նիւթական միջոցներ չունենալով պիտի սպասեն մինչև որ կարենան դրամ ճարել, որմէ վերջ նոյն գիծով Հայաստան պիտի երթան: Առաջին կարաւանով մեկնողները մանուսայագործ, երկաթագործ, և ատաղձագործ են:

Ներկայիս Արաբկիրի մէջ կան տակաւին 1800 Հայեր, մեծ մասամբ արհեստաւոր և առեւտրական: Բոլորն ալ իրենց կալուածներուն տիրացած են: Թուրք կառավարութիւնը փակած է Հայոց դպրոցը, անոր համար որ ուսուցիչները թրքական վկայական չունին, 350 երկսեռ փոքրիկներ առանց դպրոցի մնացած եւ իրենց սորվածները մոռնալու դատապարտուած են: Բաց է եկեղեցին, կայ քահանայ մը: Դպրոցին փակումը շատ գէշ ազդած է եւ գլխաւոր պատճառն է Հայերու գաղթին: Եթէ Դպրոցը վերաբացուի, դժուար թէ մնացեալ 70 արձանագրուածները մեկնելու մասին խորհին: Հակառակ պարագային, բացի 70էն՝ գուցէ 700 ալ դէպի Պոլիս ճամբայ ելլէ:

Թղթակիցը կ՚աւելցնէ թէ գաւառի հայութիւնը տնտեսականէն աւելի կրթական հոգերով է որ կը տառապի:

Սեբաստիան ալ առանց դպրոցի

Սեբաստիան նոյնպէս առանց դպրոցի մնացած է: Ջանքեր կ՚ըլլան 70 հոգիի համար փոքր մանկապարտէզ մը բանալու. ամսական 160 ոսկի ծախք կը նախատեսուի, որուն 60ը տեղացիները պիտի կրնան հայթայթել, մնացածը Պատրիարքարանէն կը սպասեն: Այս վերջինը սակայն ո՛չ մէկ գումար կը յատկացնէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԽՈՆԱՐՀ ՁԱՅՆԵՐ

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԼՈՒՍՆԻ ԼՈՅՍԻ ՏԱԿ

Գարնան անուշ գիշերով, երէկ մեզ բերին նոյն յարկին տակ։ Կը բնակինք խաղաղ ու խնլօք տան մը առաջին յարկը։ Մեր ննջասենեակին պատուհանը կը բացուի հեզ մենաւոր պարտէզի մը վրայ։ Եղրեւանիներու բուրումը կը լենայ ներս ու լուսնի լոյսը կը շողայ անոր առատ ու աղուոր մազերուն վրայ։ Մեր մեղրալուսնի երկրորդ գիշերն է, գլուխը դրած ուսիս, հարսս սեւ ու անուշ աչքերով՝ կը խօսի ինծի։ Երեկոն ի՛նչ քաղցր է մեր պարտէզին վրայ։

— Ըսէ՛ ինծի, ամուսինս, ի՞նչպէս պէտք է զարդարել մեր այս պզտիկ պարտէզը։

— Մեր պարտէզին պարտիզպանները մենք ըլլանք, աղջի՛կս, թէեւ ուրիշները օտար մարդիկ կը բերեն ածուները փորելու համար։ Ես չեմ ուզեր որ մեր նշենիներու ճիւղերը կոտրտին ու մեր արահետներուն վրայ օտար ոտքերու հետքեր մնան՝ գիշերը իջնելէն առաջ։ Օտար մարդու նայուածքը ցրտութեամբ կ'իյնայ մեր ծաղիկներուն վրայ...

Ամէն երեկոյ, արեւամահին, թեւթեւի կ'իջնենք պարտէզ։ Հողը թարմ է ու երախտագէտ։ Մեր դրան առջեւ կը տնկենք ցայգածաղիկներ ու թաղարներու մէջ հոտաւէտ ռեհան։ Ցետոյ սպիտակ ճամբուն երկու կողմը կարմիր կաւէ ամաններու մէջ մեխակներ ու շահպրակ։ Խորքը՝ խորդենիներ ու կռնկենիներ։ Ածուներուն եզերքը՝ զատկածաղիկներ ու հորին քով՝ կարմիր, մեղաւոր գորգինայ... հեշտութեան ծաղիկ...

Կեդրոնը կը բարձրացնենք հովանոցակ մը բուրաւէտ փայտէ ու պատուտակները թող փաթթուին անոր աղուոր մարմինին։ Շուրջը շրթնածաղիկներ ու ջուրի ցայտք մը կեդրոնէն։ Լուսնկան գագաթէն իյնայ վար ու գիշերամուտին՝ այսպէս հեզ, այսպէս մաքուր, այսպէս գլուխ գլուխի՝ մըտիկ ընենք թռչուններու երգին ու գիշերուայ ձայնին որ մեր պարտէզին մէջ պիտի մեռնի...

Ու խօսի՛ս դուն ինծի, հա՛րս, փոքրի՛կ ծաղիկներու սիրահար...

— Հապա ի՞նչպէս զարդարենք մեր դրան ճակատը։

— Ուրիշներ, գիտե՛մ, պալատներ ունին սպիտակ դարպասներով։ Մարմարէ կամ սեւ ու ազնիւ երկաթաքարէ սանդուխներէն կը բարձրանայ մուտքի քանդակազարդ ու թանկագին ընկուզենիէ մեծ դուռը՝ որուն քովը կը սպասէ յոգնած աչքերով տղամարդ մը ոսկեճամուկ թիկնոցով։ Մուտքի սիւնին գագաթէն առիւծ մը՝ երախաբաց կը հսկէ ներսի գանձերը։ Քոյրի՛կ, մենք ճենողկուզակի երկու տունկեր տնկե՛նք միայն մեր դրան առջեւ, որպէսզի գարունը ժպտի մեր սենեակին։ Ծաղիկներուն մէջտեղը կը գամենք փոքրիկ ցուցանակ մը «սէ՛րը՝ երդիք հայրենի»։ Մեզի ինչ ուրիշներուն պալատներն ու քանդակազարդ պատերը, մեր խոնարհ սիրոյ բոյնը մեզի բաւական է։

— Ամո՛ւսինս, ըսէ՛ ի՞նչպէս զարդարենք մեր հիւրասենեակը։

— Սիրահարներ կան որ իրենց տանը դռները կը փակեն դուրսի մարդոց առջեւ։ Կը նեղուին օտար ձայներէ։ Լայն բանանք մեր երկփեղկ դուռը ու մեր հիւրերը ներս ընդունինք հարուստ ու մանուկ սրտով։ Իրա՛ւ է, կան որ մեզի պիտի գան մեր պատերուն զարդարանքին կամ մեր բազկաթոռներուն հանգստութեան համար. այս տեսակ հիւրերը սատանան թող տանի, իսկ միւսներուն համար որ պիտի գան բարի ոտքերով, կիսելու համար մեր ուրախութիւնը, հաւատա՛, քո՛յր, որ կը բաւէ քանի մը դաշտանկար պատին վրայ. արեւամուտ մը ուր գիւղ մը կորսուի արեգակին արիւնին մէջ կամ հօտ մը ոչխարներու որ կ'անցնի գիւղին գերեզմանատան քովէն, կամ կարմիր ու անուշ կովեր որ կը վերադառնան ախոռին բարութեան։ Ցետոյ ծաղիկներու փունջեր սեղանին վրայ ու նորէն ծաղիկներ, շա՜տ, շա՜տ, սպիտակ, կարմիր, կապոյտ... ա՛հա մեր հիւրասենեակը։

— Ըսէ՛, ո՛վ իմ արի ու աղուոր սիրականս, ի՞նչպէս պէտք է զարդարել մեր ննջասենեակը։

— Պզտիկ ու անուշ կինս իմ, օրուան մը խոնջէնքէն յետոյ ինծի պէտք են մեղկութեան բազմոցներ ու թիկնաթոռներ ու մարմինս՝ խոնջ ու անառակ մանուկ՝ հանգչի ինչպէս օրօրոցի մը մէջ։ Գիտես արդէն որ ես հաճոյասէր եմ ու բծախնդիր ու կ'ուզեմ որ զարդասեղան մը ունենանք մեր ննջարանին մէջ ու վրան յախճապակիէ թաղարներ երկար ու նկարէն վըզերով։ Ամէ՛ն գիշեր դուն պէտք է փոխես ծաղիկները, ես չեմ սիրեր ամէն ծաղիկ ամէն տեղ։ Ի՛նչ որ կ'ուզեմ գիշերուայ մեր ուրախութեան համար՝ ծծմորներն են կապոյտ աչքերով եւ կամ սպիտակ ու մեծ վարդեր որ հարսանեկան պարեգօտ յիշեցնեն։

Մարդիկ կան որ դաշնակը կը տեղաւորեն ընդունելութեան սըրահին մէջ, ես զայն կուզեմ հոս, այս անկիւնը։ Կը սիրեմ՝ կէս-քուն կէս-արթուն մտիկ ընել ցայգերգներ, որ արտասուք բերեն սիրահարի թարթիչներուս։ Արբշիռ՝ համբուրե՛մ քու անուշ ու նուրբ մատներդ ու կէս գիշերը հանդարտ հնչէ... հնչէ կէս գիշերը...

Պզտիկ ու անուշ կինս իմ, ինչպէս կ'ուզես որ ես խօսիմ մեր ննջասենեակի մասին՝ ես շփոթ ու անփորձառու փեսայ...

— Ըսէ՛, սիրոյ առոյգ տղայ, իմ սէ՛ր, ի՞նչպէս զարդարենք մեր հարսանեկան առագաստը...

— Ա՜հ, հա՛րս իմ անուշ աղջիկ բեղնաւոր կողերով, դո՛ւն է որ պէտք է զարդարես քեզի եւ ինծի համար, մեր ամուսնական անկողինը, սիրոյ ու հեշտութեան ակօս...

Ու օրհնեալ ըլլայ մայրական կո՛նքդ քու, հեզ սիրուհիս իմ... նայէ՛ ինչպէս խռոված եմ...

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

«ՉԱՐԼԸԹՕՆ»Ը ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Ամերիկայէն եւ Անգլիայէն վերջ Մեքսիկայի կառավարութիւնը եւս արգիլեց նորելուկ «Չարլսթօն» պարը։ Հակառակ բազմաթիւ պարասրահներու տէրերեններու բողոքին, Մեքսիկայի առողջապահական նախարարութիւնը խիստ հրամաններ տուաւ յիշեալ պարը արգիլելու համար, այն հիման վրայ թէ «Չարլըսթօն» սրտի հիւանդութիւն կը պատճառէ։

ՄԱԿԱԼԻ

—«Օ՛, Մակալի, իմ շատ սիրականս, դի՛ր գլուխդ պատուհանին, մտիկ ըրէ՛ քիչ մը, ջութակի ու թմբուկի սա իմ այգերգս անուշ։

Երկինքն է վերը ճամակ աստղազարդ։ Հովը դադրեր է փչելէ. բայց աստղերը պիտի տժգունին քեզի՛ նայելով։»

— «Ցերեկներու սօսափիւնին չափ քու այգերգդ չի խռովեր հոգիս։ Բայց ես կ'երթամ ոսկի ծովուն մէջ, քառաժայռին օծածուկը կ'ըլլամ։»

— «Օ՛, Մակալի, եթէ դուն ծովուն ծուկը ըլլաս, ես ալ ձկնորս կ'ըլլամ, քեզ կ'որսամ։»

— «Բայց եթէ դուն ձկնորս ըլլաս, ես ալ թռչուն կ'ըլլամ, կը թռչիմ հեռու երկիրներ»։

— «Օ՛, Մակալի, եթէ դուն թռչուն ըլլաս, ես ալ որսորդ կ'ըլլամ, քեզ կ'որսամ։»

— «Կաքաւներուն եթէ դուն գաս վարմ նետել, ես ալ կանաչ խոտը կ'ըլլամ, կը պահըւըտիմ մարգագետիններուն մէջ։»

— «Օ՛, Մակալի, եթէ դուն մարիամ ծաղիկը ըլլաս, ես ալ անապակ ջուրը կ'ըլլամ, քեզի ջուր կուտամ։»

— «Եթէ դուն անապակ ջուրը ըլլաս, ես ալ արագավազ ամպը կ'ըլլամ, եւ կ'երթամ դէպի Ամերիկա, հոն, հեռո՛ւն, հեռո՛ւն։»

— «Օ՛ Մակալի, եթէ դուն հեռաւոր երկիրներ երթաս, ես ալ ծովուն հովը կ'ըլլամ, քեզի կը հասնիմ։»

— «Եթէ դուն ծովուն հովը ըլլաս, ես ալ միւս ափունքը կը փախչիմ։ կ'ըլլամ հրակէզ փախուստը շող արեգակին որ սառոյցը կը հալեցնէ։»

— «Օ՛ Մակալի, եթէ դուն արեգակին շողը ըլլաս, ես ալ կանաչ մողէզը կ'ըլլամ, քեզ կ'ըմպեմ։»

— «Եթէ դուն փոխուիս գէորի, սալամանդրի որ կը պահըւըտի մացառներուն տակ, ես ալ լիալուսինը կ'ըլլամ։»

— «Օ՛ Մակալի, եթէ դու պայծառ լուսնկան ըլլաս, ես ալ գեղեցիկ մշուշը կ'ըլլամ, քեզ կը ծածկեմ։»

— «Բայց եթէ մշուշը զիս ծածկէ, նորէն դուն զիս չպիտի բըռնես։ Ես) գեղեցիկ, կուսական վարդը կ'ըլլամ, կը բացուիմ թուփերուն մէջ։»

— «Օ՛ Մակալի, եթէ դուն գեղեցիկ վարդը ըլլաս, ես ալ թիթեռնիկ կ'ըլլամ քեզ կը համբուրեմ։»

— «Գնա, փնտռէ՛։ վազէ՛, վազէ՛։ դուն բնաւ չպիտի հասնիս ինծի։ Ես, մեծ կաղնիի մը կեղեւը կը հագնիմ մթապատ անտառին մէջ։»

— «Օ՛ Մակալի, եթէ դուն անտառին ծառը ըլլաս, ես ալ բադեղի խուրձը կ'ըլլամ, քեզ կը գրկեմ։»

— «Եթէ դուն զիս գրկես, այն ատեն ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ, սեր կաղնիի մը պիտի պլլուիս...։ Ես Սուրբ Պլէզի վանքին դեռահաս կրօնուհին կ'ըլլամ։»

— «Օ՛ Մակալի, եթէ դուն սպիտակ, դեռատի կրօնուհին ըլլաս, ես ալ քահանայ կ'ըլլամ, խոստովանանքին քեզ կը լսեմ։»

— «Եթէ վանքէն ներս մտնես դուն, պիտի գտնես բոլոր կրօնուհիները իմ շուրջս հաւաքուած սրտայոյզ։ Որովհետեւ հիւանդ պիտի տեսնես զիս։»

— «Օ՛ Մակալի, եթէ մեռնիս դուն, այն ատեն ես ալ քու գերեզմանին հողը կ'ըլլամ ու քեզ իմ գրկիս մէջ կ'ունենամ։»

— «Ա՜հ, հիմա վերջապէս կը հաւատամ որ դուն հետս կատակ չես ըներ։ Ահաւասիկ յիշատակ քեզի, իմ ապակիէ մանեակս, ով գեղեցիկ պարմանի։»

— «Օ՛ Մակալի, զիս կ'երջանկացնես...։ Բայց, տե՛ս, Մակալի, աստղերը տես, երբ անոնք քեզ տեսան, ի՛նչպէս տըժգունեցա՛ն...։»

(Միսթրալ)

Թարգմ. ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՄԵՐ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐԸ
ՍԱԼՈՆՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԽՄԲ.— Առաջին մասը հրատարակուած է կիրակի օր։

Գալայճեան (Շահնազար, ծնած՝ Շ. Գարա Հիսար).— Երկու գործով. «Սէն Թ'Էթիէն տիւ Մօնի» (1071) եւ «Սէն Նիքօլա-Շարտօնէի (1072) եկեղեցիները»։ «Նոր» մըն է։

Երկուքն ալ ճարտարապետական նկարներ են հին եկեղեցիներու, որոնց ետեւն ու վերեւը երկինքէն կայ համապատասխան բաժին։ Երեք կէտեր պիտի որոշեն նկարին յաջողութիւնը, կեդրոնին վրայ՝ տեղը (կեղեցին), հագուստը՝ լոյսը, տարածութիւնը՝ հեռաւորութիւնները։ Հին չէնքերը նկարելու ատեն ոմանք կ'աշխատին միայն ճալ տարապետութեան ոսկերտիքին վրայ։ Երբ այս ոսկերտիքին հետ կ'առնուի պահն ալ, նկարին կը տրուի ողջութիւն մը։ Գալայճեան, նկարը կենդանացնելու համար, առած է բոլոր անհրաժեշտութիւնները։ Երեք հեռաւորութիւն գործածած է, եւ այս երեք յատակագիծերը մաթեմաթիքական ճշգրտութիւն մը կը պահեն։

Այդ ճշգրտութիւնը ապահոված է որ գոյները նուազին չափի վրայ։ Օդը, որ գրկած է իր եկեղեցիները, կ'որոշէ, իր իրապաշտութեամբը, պահին խաղաղութիւնը։ Գոյները անկեղծ են եւ կը պահեն իրենց անունները։ Անոնք առարկայ են հոս, եւ ոչ թէ շապիկ։ Գոյնի հիւանդութիւն մը, եթէ ատով փորձէր օգտուիլ մեր տկարութիւններէն, զորս ունինք խատուտիկ ներկերու հմայքին հանդէպ, — պիտի վնասէր նկարին։ Սակաւապետ, իրապաշտ, փափաքով մը նմանելու իր ուսուցիչին, Փիէր Լորանսի, որ կնոջ մը կենդանագիրը կուտայ (1129), ինչպէս պիտի ներկայացնէր ծաղիկի թուփ մը թաղարի մը մէջ, լուսանկարչային չէզոքութեամբ։

Սակայն ճանչնալու համար Շահնազարը, որ «կը ծլի», [պէտք է քննել ցուցահանդէսին պաշտօնականութենէն դուրս ելած. այդ՝ քիչ յետոյ։

Գասպարեան (Երուանդ). — երկու գործով. «Գաւառացի հայ մամիկը», «Վայրի աչքեր (այր մը)։ «Նոր» մը եւս, որ «չտեսնուեցաւ» իբր թէ անշուք սրահի մը մէջ ցուցադրուած ըլլալուն համար, այլ թերեւս այն թերութեան պատճառաւ, զոր կ'ունենան նկարիչ քննադատները միայն։

Ուշի ուշով հետեւեցայ երկու նկարներուն դէմքի գնդերային կազմութեան, որուն այնքան կարեւորութիւն կուտային, նոյնիսկ հին ատեն, Հելլէնները, մորթազերծելով դիակները։ Գծագրութեան պահուն մարդակազմական գիտելիքի մը մասին պզտիկ անգիտութիւն մը կրնայ վտանգ մը դառնալ նկարին յաջողութեան համար։ Գասպարեան վտանգէն խուսափած է։ Բայց ինչ որ իր ամէնէն մեծ յաջողութիւնը կը կազմէ, հայ մամիկին աչքերն են, որոնք լեցուն են գորովով, ջերմութեամբ եւ հայութեամբ։ Մերինն (nôtre) աչքեր։ Ու յետոյ տառապած ժպիտ մը անոր սկեպտիկ աչքերէն ի՛նչպէս կը բխայ։ Սակաւիկ մը գիծ ու գոյն բաւեր են գնելու համար «եազմային» տակ տոհմիկութիւն մը։ Այս երկու «խոնարհները» ներկայացուած են փիլիսոփայութեամբ, եւ Գասպարեանի նկարչութիւնը ծանրութիւն մը ունի։ Բացատրելու համար այդ ծանրութիւնը, եւ մասամբ ծանօթացնելու համար այս «Նորը», ինչպէս նախորդը, հոս դուրս պիտի ելլեմ ցուցահանդէսէն, կ'ուզեմ խօսիլ ընդհանուր կերպով։

Շահնազար նկարչութեան կը մօտենայ բանաստեղծութեամբ խանդավառուած հոգիով։ Բնութիւնը անոր առջեւ, միշտ գեղեցիկ է ու գունաւոր։ Ճռուողուն է, ու շարունակ կ'երգէ։ Կ'երգէ պատուհան մը, ջուրի բացուած շըրթունք մը, վիրաւոր տերեւ մը, ծուռիկ մարդ մը, ծիծղուն աղջիկ մը։ Նախասիրութիւններ չունի, կը թուի, եւ մանկական սէր մը ունի ամէն բանի հանդէպ, որ բնութեան մէջ իր ճամբուն վրայ կը տեսնէ։ Շատ տպաւորուող, դիւրին զգայավարութեամբ տըղայ մը։ Դեռ կազմուած չէ, եւ ուշ պիտի կազմուի, որովհետեւ իր սէրը լայն ու լեցուն է, յուռթի եւ յորդ է։ Իր մէջ շատ փափուկութիւններ կը սպասուին եւ իր կրակը անակնկալ բաներ կրնայ տալ։

Գասպարեան կեանքէն զարնուած է, եւ ա՛լ չի բանաստեղծեր, այլ կը փիլիսոփայէ։ Ու նախասիրութիւններ ունի, իր ընկերային ըմբռնումներուն ուղղութեանը համաձայն ընտրութիւններ կ'ընէ իր նկարատախտակին համար։ Սկեպտիկ ու հեգնոտ, կ'անցնի ճամբէն պերճափառ շինութիւններու առջեւէն կոյրի նման, մինչդեռ իր գոց աչքերը յանկարծ կը կենան խոնարհ կամ ըմբոստ կենդանութեան մը վրայ, ինչպէս թռչունը որ բնազդաբար կը կենայ շիւղի մը առջեւ իր բոյնին շինութեան համար։ Անիկա այլեւս կազմուած է, եւ իր վրայ կարելի է նայիլ որպէս ընկերային ուժեղ նկարիչի մը։

* * *

Ցուցահանդէսին մասնակցած են նաեւ Օր. Բաբաեան, Ի. Շահին։ Արագ պտոյտիս ընթացքին, չկըրցայ հանդիպիլ։ Սակայն «Ցառաջ» առիթը պիտի ունենայ վերահասեղանակի ընթացքին, ցուցահանդէսներու միջոցին, ներկայացնելու անոնց նկարներն ու արուեստը։

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ՀՈԼԼԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ

Ուտրէխտէն (Հոլանտա) կը գրեն մեզի.—

Հոլանտացի մտաւորականներու փափաքին վրայ, բանաստեղծ Կ. Զարեան իր առաջին դասախօսութիւնը կուտայ Հոկտ. 17ին (այսօր), հայկ. արուեստի մասին։ Երկրորդ դասախօսութիւնը պիտի ըլլայ Հոկտ. 21ին (Արեւելք եւ Արեւմուտք), երրորդը՝ «Հայ բանաստեղծութիւն»։ Այս առթիւ համակրական շարժում մը սկսած է Ուտրէխտի մտաւորականութեան մէջ եւ կրօնաւորներ կիրակի օր հայ ժողովուրդին նուիրեցին իրենց քարոզը։ Բողոքականները յատուկ դասախօսութիւններ սարքեցին Հայաստանի մասին, առաջինն ըլլալով այս քաղաքին մէջ։ Կաթոլիկ մտաւորականութեան նախագահը եւ եպիսկոպոսը գանգատած են թէ ամօթ է որ մինչեւ հիմա բան մը չեն ըրած Հայաստանի համար եւ ժողովի հրաւիրած է իրենց միութիւնը, որպէսզի Հոլանտացիները իրենք մեծ դասախօսութիւն մը սարքեն հայ ժողովուրդին համար։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՀԱՍՑԷ ԿԸ ՓՈԽԵՆ, ԹՈՂ ՀԱՃԻՆ ՄԻԱԺԱՄԱՆԱԿ ՂՐԿԵԼ ՆԱԵՒ ԻՐԵՆՑ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ։

ԻՐԵՆՔԻՐԵՆՑԲԵՐՆ

ՊՈԼՇԵՒԻԿ ՊԵՏԵՐԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱ

«Փրավտա», Մոսկուայի կ օրկանը, իր Հոկտ. 3 թիւով, սակցական կեանք» բաժինին մանրամասնօրէն կը նկար Մոսկուայի «Աւիօբրիպօր» ժողովը, որուն մասնակցած նաեւ ընդդիմադիր պարագ ները։

Ժողովին սկիզբը խօսա շարք մը բանուորներ։ «Ցե սկսան գալ պետերը։ Առա խօսեցաւ ընկ. Ռատէք, որ իր ին մէջ պահանջ դրաւ ներքին կուսակցական վիճա նութիւն եւ ըսաւ. «Մենք կուինք այն պատճառով, որ սակցութիւնը կ'ապրի դժուա թիւններ, մենք կ'ուզենք թել այդ դժուարութիւնն Բացէ ի բաց պաշտպանելով Թր կիմը, ըսաւ, թէ ինք համաձ չէր Կոմինտէրնի (Գ. Միջազգ յին) 5րդ համագումարին թէ Թրոցկիզմը մանր քաղք թեքում չէ բնաւ եւ այլն։ ռախօսը ճամբու դրուեցաւ ւական ջրալի ծափահարութ րով, թէեւ ընդունուած էր ցուցիչ կերպով, շատերը չէին տեր, ընդդիմադիրներո՞ւն պատկանի, թէ ոչ։

Քիչ ետքը վրայ հասաւ փիաթաքով, որ խիստ ճառ մը խօսեցաւ։ Երբ խնդրե իր խօսելու ժամանակը աւելց ժողովը ձայներու մեծամաս թեամբ մերժեց, եւ ճառախօս ջաւ ամպիոնէն, նոյն իսկ իր երեք վայրկեանը լրացնել

Ի պատասխան ընդդիմադ ներու խօսած են Ոմալինի կո կիցները, որոնց մէջ եւ Մոսկուա կոմիտէի քարտուղար Ուգլան որու մուտքն ու ճառը ողջունուե ցան բուռն ցոյցերով։ Երբ վի բանութիւնները վերջանալու կ էին եւ կէս գիշերն արդէն ան էր (ժողովը սկսած էին ցերեկ ժամը 4ին), սրահին մէջ երեւ ընկ. Զինովիեւ եւ խօսք պահ ջեց։ Անոր պահանջը ընդունուե բողոքներով, բայց եւ այն որոշեցին խօսք տալ։ Ես սկ խօսիլ խիստ ոճով։ Պատա խանն ալ եղաւ նոյն խիստ։ Անոր երեսին կը պոռա «Հոկտեմբերեան հերոս», «Ան յեղափոխութեան հաւատա ներն ու դասալիքները», «Նոր տիր Թրոցկիստ» եւայլն։ Ըն Զինովիեւն ինքն էր ամբողջ մեղաւոր բջիջի ցոյց տուած ընդունելութեան համար։ Ան սեցաւ այնպէս, ինչպէս առաջ խօսէին Թրոցկականները, բիւ րատիզմի, կուսակցական կեա միապետութեան, ճնշումն մասին, հէքեաթներ պատմ Լէնինկրատի մասին, շեշտեց քսանամեայ գոյութիւնը կեդ նական կոմիտէի մէջ եւ գ ընկեր Թրոցքին, որուն վրայ պատասխանեցաւ, թէ քաշած է Լէնինի հետ եւ կռու է Թրոցքիի դէմ, իսկ այժմ գովէ Թրոցքին։ Երբ ընկեր Զի վիեւը մօտեցաւ տնտեսական ցերուն, անսովոր թեթեւութե երկու վայրկեանի մէջ լու երկրի ճարտարարուեստական ման հարցը։ 300 միլիոն եւս առնել «բուունցքներէ» (լակ, ունեւոր գիւղացի), 200 լիոն մանաւոր սեփականատէր 500 միլիոն «բիւրոկրատիայ այսինքն՝ վարչական մեքեն կրճատումով, եւ կը ստացուի ւելորդ միլիառ մը։ Դուրս կուգ որ Կեդր. Կոմիտէն կը վարէ կիրը եւ չի գիտեր, թէ ուրտե պէտք է ստանալ մէկ միլի րուբլի։

ԽՄԲԱԳԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,
JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).
Հեռաձայն՝ Nord 57-82
Մէթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան	10 շ.		20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
20
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1926
20 OCTOBRE 1926
On reçoit des annonces en français et en arménien.

Բ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 191 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ ՍԿՍԱՆ ԴԱՏԵԼ "ԴԱՇՆԱԿ"ՆԵՐԸ, ԱՐԴԱՐԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԾԱՆՕԹ ՈՃԻՐԸ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ՏԱՐՈՒԲԵՐ

Յունահայ թերթերը կը գրեն թէ՝ կառավարութիւնը հրահանգ տուած է զանազան վայրեր՝ արձանագրել հայ գաղթականները, Ֆրանսա փոխադրելու համար։

Երեւութապէս բռնադատում չկայ. բայց գործը այնպէս մը սարքուած է, որ մեր անգործ եւ անճար հայրենակիցները ուզեն-չուզեն պիտի քշուին հոսանքէն, գաղթի նոր կարաւաններ կազմելով։ Եղած հարցումներու վրայ, յունական իշխանութիւնը կը յայտարարէ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումն է որ կը գործադրեն։

Նոր չէ այս խնդիրը։ 1923էն ի վեր, Յունաստան ստիպողաբար կը պահանջէ հեռացնել հայ գաղթականները, հողի եւ փողի չգոյութեան պատրուակներով։ Նոյն տարին ինքն իր նախաձեռնութեամբ ուզեց նօսրացնել բազմութիւնը, անխնայ տեղէն հանելով եւ դէպի ծովափ կամ Պելոպոնէսի ապառաժները քշելով հազարաւոր հայ գաղթականներ։ Այս քաղաքականութիւնը շարունակուեցաւ երկար ատեն. մեր տեղահան հայրենակիցները ցիրուցան եղան զանազան ուղղութեամբ. չորս հազար հոգի շնո՛րհ ստացան Հայաստան երթալու, իսկ անոր երեք-չորս անգամը անցաւ Ֆրանսա կամ ուրիշ երկիրներ, մինչեւ հարաւային Ամերիկա, իբրեւ հետեւանք ընդհանուր խուճապին եւ խառնիխուռն արտագաղթի մը։ Յունաստանի հայութեան թիւը 68,000էն իջաւ 45,000ի, եւ հիմա շատ աւելի պակաս է։ Բայց ամէն տարի, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին մէջ, յունական պատուիրակը միշտ սեղանի վրայ կը դնէ այս խնդիրը, միեւնոյն պահանջներով։ Աթէնքի կառավարութիւնը այնքան հետեւողական է, որ մինչեւ անգամ յանձն առաւ շոգենաւ տրամադրել, գաղթականները Հայաստան փոխադրելու համար։ Բայց Երեւան հազար ձեւակերպութիւն ունի, միայն հազար հոգի ներս առնելու համար, այն ալ վեց ամիսէն մինչեւ մէկ տարի քաշքշելով։

Եւ ահա նորէն դիմեր են Ազգերու Դաշնակցութեան, որպէսզի ճար մը գտնէ։ Իսկ յիսուն պետութեանց այդ բաբելոնը ուրիշ ճար չի գիտեր, եթէ ոչ գործը յանձնել իր Աշխատանքի Գրասենեակին, որ, խնդրանքի եւ մատուցումի օրէնքով, աշխատաւոր բազուկներ կը հայթայթէ միջազգային շուկաներուն։ Այս հիման վրայ, «գործակալութիւնը» ճիւղեր բացած է բոլոր այն երկիրներուն մէջ ուր աշխատանքի միս կը փնտռեն։ Իր ամէնէն բանուկ շուկան՝ հարաւային Ամերիկան է, — Պրազիլիա, Արժանթին, Ուրուկուէյ եւյլն.։ Խորապէս խոցոտուած գաղթականները աւելի չդառնացնելու համար, կը բարեհաճի՛ն հարցարաններ բաժնել, կը փորձեն հասկնալ թէ ո՛ւր կ'ուզէ երթալ անտէր տարագիրը։ Ի հարկէ պատրուակ չկայ Հայաստանի համար. բայց որովհետեւ Ազգերու Դաշնակցութեան վարիչները շատ աւելի լաւ գիտեն Հայաստանի պայմանները, գաղթականին կը մնայ ընտրել օտար երկիրներէն մէկն ու մէկը։

Այս հիման վրայ հարցարան մըն ալ բաժնուեցաւ Պուլկարիոյ մէջ, որ նոյնքան անձկութեամբ կ'ուզէ հայ գաղթականներուն հեռացումը։ Առանց ատոր ալ, վերջերս օրէնք մը հրատարակուեցաւ, որուն հետեւանքով օտարները հացէ կը զրկուին։ Եւ արդէն գաղթի կարաւաններ կազմուած են զանազան քաղաքներու մէջ։ Միայն Սթարա Զակորայէն մէկ շաբթուան մէջ 30—40 հոգի ճամբայ ելած են դէպի Ֆրանսա։

Իսկ Յունաստանի մէջ եղած կարգադրութիւնը ուշագրաւ է անով որ, դեռ վերջերս յոյսեր կային նոր կարաւաններ ղրկելու Հայաստան, եւ հազար հոգի ալ արձանագրուած էին, սովորական խեղկատակութիւններով։ Ուրեմն յունական կառավարութիւնն իսկ ձանձրացած է այդ սնամէջ հաւատիքներէն, եւ կ'աճապարէ ուրիշ միջոցներով հասնիլ իր նպատակին, Ազգերու Դաշնակցութեան ձեռքով ցրուել հայ գաղթականները։

Այս կացութեան առջեւ, շատ հասկնալի է յունահայ գաղութին մէջ ծագած յուզումը։ Իսկ ինչ որ անիմանալի կը մնայ, Երեւանի վարիչներուն բռնած ընթացքն է։ Օրն ի բուն երդումնապատառ ըլլալ հայ աշխատաւորութեան անունով, աջ ու ձախ նիզակ ճօճել եւ «թշնամի»ներ երեւակայել ճամբուն վրայ, Հայաստանի թշուառ գիւղացիներէն կոպէկներ հաւաքել Անգլիոյ հանքագործներուն գործադուլը խրախուսելու համար, եւ սառնօրէն դիտել անհող, անտուն, իսկապէս «պրոլետար» բազմութեան մը անվերջ տառապանքը,— առաքինութիւն մըն է որ ապահովաբար զարմանք պիտի պատճառէ նոյն իսկ պոլշեւիկներուն։

Եւ այս գիծը կը տեւէ փոքր Ասիոյ աղէտէն ի վեր, երբ խուճապահար բազմութիւն մըն ալ Պաթում ապաստանեցաւ, կէս ճամբէն ետ դառնալու համար։ Ոչ մէկ տագնապի ատեն, Յունաստան, Սուրիա կամ այլուր, մենք չլսեցինք տաք խօսք մը Երեւանէն։ Բայց իմացանք անոր ի խորոց սրտի մաղթանքը՝ եղբայրական Թուրքիոյ սահմաններուն ապահովութեան համար, ուրիշ հարստահարուած ժողովուրդի մը, Քիւրտերու [illegible]որման գնով։

Շ.

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ,,

Երեւանէն Հոկտ. 9 Թուականով կը հեռագրեն Մոսկուայի «Իզվէստիա» Թերթին.—

— «Երէկ Հայաստանի Գերագոյն Դատարանը սկսաւ քննել, Դաշնակներու կատարած ահաբեկչական սպանութիւնը գիւղական խորհրդային գործօն աշխատաւոր եւ հանրային գործիչ Ընկ. Խուշոյեանի, որ Արագածի շրջանի Ներքին-Աղճագալա գիւղի մէջ խորհուրդի քարտուղար, փոխադարձ օգնութեան կոմիտէի նախագահ եւ գիւղական ուսուցիչ էր։

Ամբաստանութեան տակ առնուած են տասը հոգի, Ստեփաննոսեան, Սէնոյեան, Ստեփանեան, Պետոյեան, Ֆահրատեան, Մանուկեան, Մկրտիչեան, Ղազարեան, Խաչատրեան եւ Յակոբեան։ Ոճրի տասնըմէկերորդ մասնակից Մովսէսեանը փախած է։ Ասոնք ամէնքը կը մեղադրուին որ նախօրօք համաձայնութեամբ սպաննած են խորհրդ. իշխանութեան ներկայացուցիչ մը, բացի այդ Ստեփանեան եւ Սէնոյեան կը մեղադրուին հակայեղափոխական գրականութիւն տարածելու եւ «Դաշնակցութիւն» արգիլուած կուսակցութեան պատկանելու ամբաստանութեամբ։

Փետրուար 18ի անյաջող արկածախնդրութենէն ետքը դառնալով գաւառի, Դաշնակցութեան անդամները փաստօրէն չէին խզած իրենց կապերը Պարսկաստան գտնուող Դաշնակցական Կ. Կ.ի հետ, կը շարունակէին իրենց աշխատանքը Հայաստանի մէջ, համաձայն Կեդր. Կոմիտէի հրահանգներուն, կը համախմբէին իրենց շուրջը նոր ուժեր, կը կազմակերպէին գաղտնի բջիջներ։

1923ի գարնան, Դաշնակցական Կեդր. Կոմիտէի անդամ Սահակ Ստեփաննոսեանը առաջարկեց Սէնոյեանին վերականգնել Դաշնակցութեան կազմակերպութիւնը։ Սէնոյեանը, որ հին կուսակցական անդամ էր, այդ առաջարկութիւնը ընդունեց եւ 1925ի գարնան ստեղծեց գաղտնի կազմակերպութիւն մը Արագածի շրջանին մէջ։ Իսկ ինքը Ստեփաննոսեանը կանգնեցաւ Էջմիածնի կազմակերպութեան գլուխը, որուն ենթակայ էր եւ Արագածի կազմակերպութիւնը։ Արագածի կազմակերպութեան անդամները կը շրջէին գիւղերը, կը հաւաքէին անդամներ Դաշնակցական երիտասարդական միութեան մէջ։ 1924 Օգոստոսի վրացական արկածախնդրութեան օրերուն դաշնակցական կազմակերպութիւնը ցոյց տուաւ ուժեղ հակախորհրդային գործունէութիւն՝ տարածելով սուտ ու նպատակաւոր լուրեր։

Դաշնակներու գործունէութեան կը հակազդէր Խուշոյեանը։ Դաշնակներն ու համակիրները փորձեցին մէջտեղէն վերցնել Խուշոյեանը՝ մեղադրելով զայն այլեւայլ յանցանքներով եւ նպատակ ունենալով տեղը դնել Սէնոյեանը։ Դաշնակներուն օգնեց Ներքին-Աղճագալա գիւղի խորհուրդի նախագահ Մկրտիչեանը, որ սերտ յարաբերութեան մէջ էր Դաշնակներու հետ։

Սակայն, Խուշոյեանի գործունէութեան կրկնակի քննութիւնը վերջացաւ կատարեալ արդարացումով, որմէ ետքը Խուշոյեանը դարձաւ ա՛լ աւելի վճռական, Դաշնակներու դէմ ձեռք առած միջոցներով։ Այն ժամանակ Դաշնակները որոշեցին սպաննել Խուշոյեանը։ Ստեփաննոսեանը յանուն Դաշնակցութեան Կեդր. Կոմիտէի առաջարկեց Սէնոյեանին կազմակերպել ահաբեկում։ Ստեփանեանի մշակած ծրագրին համաձայն, 1925 Յուլիս 25ին սպանութիւնը կը կատարեն Ստեփանեանը, Յակոբեանը եւ դատարանի ձեռքէն խուսափած Մովսէսեանը։

Նախնական քննութեան փաստերը կուտան եւ Դաշնակներու ահաբեկչական գործունէութեան մասին ուրիշ նիւթ։ Այսպէս, Խուշոյեանի սպանութենէն շատ առաջ, տակաւին 1921ի աշունը, ահաբեկութիւն պատրաստուած է նախկին ականաւոր Դաշնակցական գործիչ Բիւրտ Ղազօի դէմ։ Բիւրտ Ղազօն ծածուկ կերպով եկած է Պարսկաստանէն՝ յանձնարարութիւն ունենալով Կեդր. Կոմիտէին յանձնել 3,500 ըբ. Դաշնակցական յարաճուն կազմակերպութեան պէտքերուն համար։ Սակայն, Բիւրտ Ղազօն, ապրելով Հայաստանի մէջ եւ համոզուելով, ինչպէս ինքը ցոյց տուաւ, որ Դաշնակները Պարսկաստանի մէջ դրպարտութիւններ կը տարածեն խորհրդային իշխանութեան դէմ, մերժեց վերադառնալ Պարսկաստան եւ կատարել իր վրայ դրուած պարտականութիւնը։ Այն ատեն Դաշն. Կեդր. Կոմիտէն որոշեց ահաբեկել Բիւրտ Ղազօն։ Ինչպէս Խուշոյեանի գործը, Բիւրտ Ղազօի ահաբեկումն ալ կազմակերպուեցաւ Դաշն. Կեդր. Կոմիտէի անդամ Ստեփաննոսեանի ձեռքով, բայց մահափորձը վրիպեցաւ։

Սէնոյեան, Ստեփանեան եւ Յակոբեան, նախնական քննութեան ատեն, ընդունեցին, որ յանցաւոր են իբրեւ ահաբեկչական սպանութիւն կատարողներ, իսկ Ստեփաննոսեանը ընդունեց, որ ինքը կազմակերպած է Դաշն. գաղտնի բջիջներ, յայտնելով միաժամանակ, որ ահաբեկութեան նախաձեռնութիւնը իրմէ չի ըլլիր։ Սակայն, դատավարութեան առաջին օրն իսկ հարցաքննուած Սէնոյեանը հաստատեց, որ Ստեփաննոսեանը յանուն Դաշն. Կեդր. Կոմիտէի առաջարկեց իրեն սպաննել Խուշոյեանը եւ որ Ստեփաննոսեանը ինքը յանձնեց Սէնոյեանին մաուզէր ատրճանակ եւ փամփուշտներ։ Նախնական քննութեան ատեն տրուած ցուցմունքներուն մէջ, որոնք յայտնուեցան դատարանին կողմէ, Սէնոյեանը կը յայտարարէր, թէ Ստեփաննոսեանը նոյնիսկ սպառնացած է սպաննել զինքը, եթէ մերժէ կատարել ահաբեկումը։

Դատարանը առաջին նիստին մէջ ամբողջապէս զբաղեցաւ ամբաստանագրի ընթերցանութեամբ, իսկ երկրորդին՝ Սէնոյեանի հարցաքննութեամբ։

ԽՄԲ.— Այս մասին պիտի անդրադառնանք առանձին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ՊԻՏԻ ՅԱՐՁԱԿԻ՞Ն ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎՐԱՅ

Մեր վերջին թիւով գրեցինք թէ Թուրքերը դարձեալ իրար անցած են Իտալիոյ յարձակողական ծրագրէն։

Իտալիոյ կիսապաշտօն գործակալութիւնը՝ Սթէֆանի՝ զեկոյցի մը մէջ կը հերքէ այս լուրերը եւ կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ և Իտալիոյ միջեւ յարաբերութիւնները խիստ մտերմական են։

Այս առթիւ «Քօթիտիէն» կը գրէ.—

Պ. Մուսոլինի երբեք միտքէն չէ անցուցած գրաւել Իզմիրը կամ Ատալիան, նոյն իսկ անցած տարի, երբ քիչ մնաց Մուսուլի խնդրին առթիւ պատերազմ պիտի ծագէր Անգլիոյ և Էնկիւրիի կառավարութեան միջեւ։ Թուրքիա ֆաշիստ Իտալիայէն աւելի հաւատարիմ բարեկամ չունի։

Ձենք կարծեր որ այս ձեւական հերքումը մեծ ազդեցութիւն գործէ Թուրքիոյ մէջ, նոյն իսկ Թուրքիայէն դուրս։ Այն որ շատ ապացուցանել կ'ուզէ բան մը չապացուցաներ։ Ֆաշիստ մամուլը չէ դադրած կրկնելէ որ Իտալիա պէտք ունի — հետեւաբար եւ իրաւունք — հողեր ստանալու, հոն տեղաւորելու համար իր զաւակները, որոնք մեծ թիւ մը կը կազմեն և չեն կրնար պարփակուիլ իտալական թերակղզիին մէջ։ Ի՞նչ հողեր են ատոնք։

Իրաւ է թէ ֆաշիսմը յաջորդաբար իր ակնարկները ուղղեց զանազան ուղղութեամբ. օրինակ՝ Ալպանիա, Թանճէր, Թունուզ եւ Հապէշստան։ Սակայն ալպանական լեռնաշղթաները երբեք պիտի չկրնան սնուցանել կարեւոր բնակչութիւն մը։ Հիւս. Ափրիկէի մէջ Իտալիոյ դիմացը պիտի ցցուին Ֆրանսա, նոյն իսկ Անգլիա։ Գալով Հապէշստանի, Մուսոլինի դեռ բաւական պիտի վարանի գրաւելու համար 3-4000 մեթր բարձրութեամբ լեռներէ բաղկացած այդ շրջանը, ուր 10 միլիոննոց ռազմասէր ցեղ մը կ'ապրի։

Բաղդատաբար, Փոքր Ասիոյ մէջ ըլլալիք պատերազմի մը դժուարութիւնները աւելի քիչ կը թուին իտալացի սպայակոյտներուն, եւ ընդհակառակն օգուտները աւելի մեծ։ Միայն թէ Թուրքերուն դէմ պատերազմի մը ձեռնարկելու համար, ֆաշիսմին անհրաժեշտ է «միջազգային լաւ մթնոլորտ» մը եւ պատրուակ մը։

Տարի մը առաջ, երբ Մուսթաֆա Քէմալ կ'ըմբոստանար Մուսուլի մասին Ազգերու Դաշնակցութեան վճիռին դէմ, վայրկեանը մասնաւորաբար նպաստաւոր էր։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ո՛չ միայն չպիտի միջամտէր, այլ Իտալիա գործած պիտի ըլլար իբրեւ ժընեւի ըմբիշը։ Իտալական այս սպառնալիքներէն օգուտ քաղեց Անգլիա՝ Թուրքերուն հետ համաձայնելով։

Իտալիոյ դիկտատորը երբեք ա՛յսքան նպաստաւոր առիթ չպիտի գտնէ։ Եւ սակայն անիկա չի յուսահատիր։ Խիստ ազգայնամոլ Թուրքերուն կը մնայ իրենց անխոհեմութեամբ չի հայթայթել այն պատրուակը, զոր ֆաշիսմը այնքան բացայայտ կերպով կը փնտռէ։

⁂ Միւս կողմէ «Թան»ի Պոլսոյ Թղթակիցը խօսելով Փանկալօսի այն յայտարարութեանց վրայ թէ ինքը ծրագրած էր գրաւել Թրակիան Օգոստոս 25ին, եթէ իշխանութեան գլուխ մնացած ըլլար, կը գրէ.—

Հակառակ հելլէն եւ սերպ կառավարութեանց պաշտօնական հերքումներուն, Թուրք հանրային կար՝իքը շատ ազդուած է այս միջադէպէն եւ երկրին ամէնէն մեծ օրկանները խմբագրականներ նուիրեցին այս խնդրոյն։ Կարգ մը կասկածներ յայտնուեցան։ Պոլսոյ եւ Էնկիւրի կարգ մը շրջանակներուն մէջ մտահոգութիւն կը տիրէ։ Յայտնի է արդէն որ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ բոլոր դժուարութիւնները չեն հարթուած դեռ։ Երկու երկիրներուն մէջ ալ մաս մը բնակիչներ կը գանգատին թէ վնասներ կրած են այն երկրին մէջ, ուսկից դուրս հանուեցան։ Միւս կողմէ փոխանակեալներու գոյքին վերաբերեալ ելմտական խնդիրները դեռ չեն կարգադրուած։ 1925ին Էնկիւրիի մէջ կնքուած համաձայնութիւն մը տակաւին չէ գործադրուած։ Վերջերս Աթէնքի մէջ Փանկալօսի կառավարութեան կողմէ ստորագրուած ուրիշ համաձայնութիւն մը հաւանաբար չպիտի վաւերացուի իր յաջորդին կողմէ։ Այնպէս որ երկու երկիրներուն յարաբերութեանց միջեւ որոշ անվստահութիւն կը տիրէ։ Գալով պատերազմին, Թուրք շրջանակները, որոնց կարծիքը հարցուցինք, կը կարծեն թէ Յունաստան ներկայիս եթէ պատերազմի ձեռնարկէ, ո՛չ մէկ յոյս ունի յաջողութեան։ Երկու երկիրները բաժնող սահմանները ապաքինուած են Լօզանի դաշնագրով։ Եւ Յունաստանի համար ո եւ է յարձակողական ամենամեծ դժուարութիւնը կը ներկայացնէ այն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԻՆՉՈ՛Ի ՉԿԱԶՄԵՆՔ
ԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ամէն մէկ օրուան հետ կը կրկնապատկուին մեր տարտղնած հայրենակիցներու պահանջները բոլոր գաղութներու մէջ։ Բայց որքան կը կրկնապատկուին կարծես այնչափ ալ կը թմրի մեր ինքնապաշտպանութիւնը։ Այլապէս ականատես կամ ականջալուր չպիտի ըլլայինք այն սրտամաշուկ պատմութիւններուն, որոնցմով լիքն է մեր յրագրութիւնը։

Այս տեսակէտէն ուշագրաւ է մեր ցիրուցան որբերու պատմութիւնը զոր վերջերս արծարծեց «Յառաջ»։ Նետուած կեանքի յորձանքին մէջ, այդ սերունդը թափառական է եւ անղեկ։ Եւ հետեւաբար կը մոլորի անծանօթ ալիքներու մէջ, ամէն մէկը իր բախտին ձգուած։ Հնարաւոր չէ՞ր փրկել այս վտանգուած սերունդը։ Չէ՞ որ ասոնք մէկ մէկ օջախի վերջին ճրագներն են։ Ի հարկէ փրկութեան միջոցներ չեն պակսիր, եթէ մեր ազգային մարմինները կամ անհատները, այս գործը «շինարարական» կամ «ազգասիրական» գործ համարեն։

«Յառաջ» իր 179րդ թիւին մէջ, իր օրուայ կարգախօսով կը շեշտէր թէ «անհրաժեշտ է հայկական արհեստանոց – օթեւան մը բանալ փարիզի մէջ»։ Այս առաջարկը, թէեւ ցանկալի, բայց իրագործելի չէ, պարզ այն պատճառով, որ այդ երանելի մարմինները իրենց «ընկալեալ սովորութիւն»ներէն անդին ոչ մէկ նոր միջոց կ՚ուզեն իւրացնել։

Իմ կարծիքով, աւելի գործնական պիտի ըլլար գործակցական միութիւններ (քօօփէրաթիվ) ստեղծել գաղութներու մէջ։

Փորձը ցոյց է տուած, որ անհնար է բարեգործութեամբ մեղմել կամ չէզոքացնել որ եւ է չարիք։

Ատկէ զատ, մեր մէջ շատ մը մարմիններ ծնունդ են եղած պատահական պահանջներու։ Մեր ժողովուրդի այս կամ այն դժբախտութիւնը հիմ դրած է այս կամ այն մարմնի գոյութեան։ 1896ի կոտորածը եւ անոր հետ ծագած ընդհանուր սովը, Սասնոյ ապստամբութիւնը եւ անոր պատճառած աղէտները, Մեծ պատերազմի հետեւանքով ստեղծուած մեր կացութիւնը աւելի բախտաւոր շրջաններու մէջ երեւան են բերած անմիջական օգնութեան հասնող կազմակերպութիւններ։ Իսկ այս բոլոր կազմակերպութիւնները բուսած են զուտ «ողորմութեան» գետնի վրայ, որ երբեք հիմնաւոր չէ եղած եւ չի կրնար ալ ըլլալ։

Մինչդեռ կարելի էր ողորմութեան ձեւին տեղ ընդունիլ գործակցութեան առողջ եւ արդիւնաւոր սկզբունքը։

Այդպիսի դրութիւն մը ոչ միայն կրնայ մեղմել շատ մը չարիքներ, այլ եւ հնարաւորութիւն կուտայ մեր անտէր բազմաթիւ հայրենակիցներու համար տեւական գործ հայթայթել եւ նիւթական ապահովութիւններ ստեղծել։

Կեանքի պայքարին մէջ մեր հայրենակիցներուն տոկունութիւնը այնպիսի արժէք մ՚ըն է, որ եթէ ճարտարօրէն ղեկավարուի կրնայ հրաշքներ գործել։

Սեփական գործ ստեղծելու ճիգը, որ այսօր կը տեսնուի մեր չորս կողմը, ո՜րքան աւելի արդիւնաւոր կրնայ ըլլալ համագործակցութեան դրօշին տակ, մանաւանդ Ֆրանսայի նման գերազանցօրէն արդիւնաբերական երկրի մը մէջ։

Առանց այդ հաւաքական ճիգին, ո՛չ ոք կրնայ փայլուն ապագայ մը երեւակայել, մանաւանդ, որ քիչերը կրթնած են շօշափելի դրամագլուխի մը։ Մեծամասնութիւնը ապաւինած է իր բազուկներուն եւ լաւագոյն պարագային քանի մը հազար ֆրանքի։ Իսկ ատոնք այնքան տկար միջոցներ են, որ տարիներու ընթացքին մենք պիտի ունենանք բանւորական ստուար խումբեր միայն, այն ալ սպառած եւ քամուած, անզօր այլ եւս օրուայ ապրուստը ապահովելու։

Համագործակցութիւնը, ո՛չ միայն թոյլ չի տար վատնել մեր այդ թանկագին դրամագլուխը, այլ եւ կրնայ ապահովել գգալի շահ եւ համբերատար տանելի ապագայ։

Համագործակցութեան շնորհիւ, կրնանք ոչ միայն լրացնել մեր պահանջները, այլ եւ հոգալ ճանապարհածախս մը, արօր մանգաղ մը այն ցանկալի օրուան համար, երբ կը բացուին մեր երկրի դռները։

Համագործակցութիւնը հնարաւորութիւնը կուտայ վերջապէս պատսպարելու մեր անտէր որբերը, թէ ֆիզիքապէս եւ թէ բարոյապէս։

Ահա մէկը այն միջոցներէն, որոնք կրնան գործադրուիլ մեր այս գաղութին մէջ, մղուած նոյն իսկ հայրենասիրական զգացումէ։

Կ՚ուզեմ խօսիլ նաեւ հարցին գործնական կարելիութիւններուն վրայ։

* * *

Համագործակցութեան գաղափարը նոր երեւոյթ մը չէ մեր ազգային կեանքին մէջ։ Պատերազմէն առաջ եւ յետոյ այդ գաղափարը գործադրուած է լաւագոյն յաջողութեամբ, եւ այսօր ալ Հայաստանի մէջ համագործակցականը իր զգալի դերն ունի երկրին տնտեսութեան մէջ։ Նկատելի է, սակայն, որ համագործակցութիւնը չէ հիւրընկալուած արեւմտահայերուս մէջ, եւ կամ եղած են մասնակի փորձեր միայն, ի հարկէ առանց շօշափելի արդիւնքի։ Երկու պատճառ գիտած եմ այս երողութեան մէջ, — մէկը վստահութեան պակասը, երկրորդը՝ նեղմիտ սեփականատիրութեան զգացումը։

Այս տխուր իրողութիւնը դժբախտաբար կայ եւ այստեղ, Ֆրանսայի հայ գաղութին մէջ։

Հակառակ այս ընդհանուր անտարբերութեան, կը հաւատամ, որ եթէ լուրջ ձեռնարկներ ըլլան հնարաւոր է Ֆրանսայի մեր գաղութը օժտել համագործակցական ձեռնարկներով, մանաւանդ այսօր, երբ օրէ օր կը ծանրանայ տնտեսական կեանքը։

Նայեցէք մեր շուրջը։

Պելվիլը, որ փարիզի կօշիկի արդիւնաբերութեան կեդրոնը կը նկատուի, այս տեսակէտէն խիստ ուշագրաւ իրողութիւններ երեւան կը բերէ։

Այդ շրջանին մէջ հայ արհեստաւորութեան թիւը բաւական խոշոր է փարիզի ընդհանուր թիւին համեմատութեամբ։ Կան եւ փոքր արդիւնաբերողներ, որոնց թիւը օրէ օր կ՚աւելնայ։ Այս արհեստաւորութիւնը մինչեւ հիմա համեմատաբար շատ աւելի լաւ վիճակի մէջ է եղած թէ տնտեսապէս եւ թէ ֆիզիքապէս, քան բուն գործարանային բանւորը։

Մինչեւ այս տարի գարնան, այս արհեստաւորութեան օրական միջին եկամուտն է եղած 25-30 ֆրանք. իսկ անկէ աւելին 35-40 ֆրանք։ Եթէ նկատի ունենանք, որ անցեալ տարիները ապրուստը անհամեմատ աւելի աժան էր քան հիմա, կրնանք ընդունիլ, որ մեր այդ արհեստաւորներու շատերը ո՛չ միայն կրցած են ապրիլ համեմատաբար տանելի պայմաններու մէջ, այլ եւ շատերը փոքրիկ գումարներու տէր են եղած։

Արդ, կարելի՞ է միեւնոյն վիճակը պահել։ Կրնա՞ք ապահովել, որ այդ արհեստաւորութիւնը պիտի շահի առաջուան պէս, եւ իր 1000 ֆրանքին վրայ 500 ֆրանք եւս աւելցնել։

Դժբախտաբար ո՛չ մէկ ապահովութիւն, որովհետեւ՝ տնտեսական անկայունութեան հետեւանքով, արդիւնաբերութիւնը այս տարի շատ տկար է եւ դեռ կրնայ տկարանալ։ Որով ամէնէն առաջ երեւան կուգայ գործազրկութիւն։ Իսկ եթէ ո եւ է ձեւով անգործ մարդ չմնայ, պարզ է, որ հակառակ ապրուստի սղութեան, աշխատանքը անհամեմատ պիտի աժաննայ, ի վնաս աշխատաւոր բազուկներուն։

Ի՞նչ պիտի ընէ այս պարագային հայ արհեստաւորը — մտահոգ՝ իր ապրուստով։ Պիտի կրկնապատկէ իր աշխատանքի ժամերը — դուրս բերելու համար իր օրապահիկի նուազագոյնը։ Միեւնոյն ժամանակ պիտի գործածէ իր տնտեսած քանի մը հարիւր կամ հազար ֆրանքը, որ սահմանուած է սեւ օրուան համար։

Այսպիսով արհեստաւորութիւնը կապուած պիտի ըլլայ իր օրական աշխատանքին, պիտի ապրի օրը օրին, իր աշխատած օրուայ եկամուտով։ Բայց այդ օրուայ եկամուտը կ՚իջնէ արդէն այնպիսի աստիճանի մը որ մէկ սանթիմ չպիտի կարենայ պահել իր պարապ մնացած օրերուն համար։ Եւ եթէ նկատի ունենանք, որ արհեստաւորութիւնը չի կրնար գործի կենդանութեան շրջանին իսկ գործ գտնել տարուայ բոլոր ամիսներուն, դիւրին է նախատեսել իրենց վիճակը, այն ալ երբ տարուան աշխատանքէ յետոյ։

Նոյն է վիճակը հայ մանր արդիւնաբերողներուն համար, որոնք եւս դատապարտուած են անկման, անկարող ըլլալով տոկալ հրապարակի մրցակցութեան։ Ծանր է անոնց վիճակը նաեւ անով, որ իրենց աշխատանքին հետ կը կորսնցնեն իրենց հիմնական դրամագլուխին արժէքն ալ։

Ինչպէս ըսի, կարելի է դիմագրաւել այս վտանգներուն — համագործակցութեամբ։ Որովհետեւ հարիւրաւոր անհատներու գրպաններուն մէջ պահուած գումարները առանձին առանձին ո՛չ մէկ արժէք ներկայացնելով արդիւնաբերական կեանքին մէջ, սահմանուած են առանձին առանձին կորսուելու։

Իսկ անոնց կեդրոնացած շահագործումը կրնար ո՛չ միայն ապահովել հիմնական քանակի բազմապատկումը, այլ եւ պիտի ապահովէր աշխատանք՝ բազմաթիւ անգործներուն։

Որ եւ է լուրջ ձեռնարկ մը կօշիկի արդիւնաբերութեան վրայ, համագործակցական հիմերով, կրնայ գոյացնել մէկ միլիոն ֆր.ի դրամագլուխ, որուն շնորհիւ գործ կը գտնեն հարիւրաւոր աշխատաւոր ձեռքեր եւ միեւնոյն ժամանակ ձեռնարկը լայնօրէն կը զարգանայ։

Համագործակցութեամբ քանի մը խոշոր ձեռնարկներ հնարաւոր է հոս փարիզի մէջ, եւ փարիզէն դուրս ներքին գաւառները։ Այս ճանապարհով մենք կրնանք առաջքն առնել շատ մը անախորժ երեւոյթներու։ Հիմնականը կայ, մեր մօտ դրամագլուխ եւ աշխատող ձեռքեր չեն պակսիր, կը մնայ նախաձեռնութեան ոգին։

Անշուշտ աւելի ձեռնհասներ ալ պիտի ուզեն արտայայտուիլ։

ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ՊՐԻՒՔՍԷԼԻ ԳԻԾԸ
ՓՈՔՐԱԳՈՅՆ ՉԱՐԻՔՆ Է

Մեր բանւորներուն մեծ մասը իրենց հրատարակութիւններով («Յառաջ») եւ տպաւորութիւններով ըսել կ՚ուզեն թէ Առաջին. C. G. T. U. (համայնավար) եւ C. G. T. (ընկերվարական) կոչուած են աւելի իրար հալածելու, քան գործաւորի շահը պաշտպանելու։

Երկրորդ, գործատէրը իր կողքին ունենալով կառավարութեան քաջալերութիւնը, կրնայ իր մէկ վայրկեանի քմայքով գնալ անօթի ձգել օտար բանւորը։ Եւ սէնտիքաները որոնց կը պատկանի ենթական, ձեռք չեն կարկառեր երբեք։

Երրորդ, Ֆրանսացի բանւորը գիտակից չէ ու նոյնիսկ շատ ապիկար է իր շահը պաշտպանելու խնդրին շուրջ։ Ան աւելի տգէտ է քան Իտալացին, Սպանիացին, Լեհը կամ նոյնիսկ հայ բանւորը։

Չորրորդ, Ֆրանսացի բանւորը շատ ազգայնամոլ է, ինչ վարդապետութիւն ալ դաւանի, դարձեալ օր մը եթէ զուտ ազգայնական սէնտիքա մը կազմուի որուն միակ նպատակը ըլլայ «խաչակրութիւն օտարականներու դէմ» բոլորն ալ կը միանան, եթէ նոյն իսկ բոլոր բանւորական գործերու մէջ օտարը իրենց թեւ ու թիկունք հանդիսանայ։ Սա ենթադրութիւն չէ, այլ իրական փաստերէ բխած եզրակացութիւն. օրինակ, ասկէ ճիշտ մէկ տարի առաջ 1925 Հոկտ. 12ին բանւորական սէնտիքաները 24 ժամուայ գործադուլ յայտարարեցին Սուրիոյ եւ Մարօքի պատերազմներուն դէմ բողոքելու համար։ Անոնց մէջ կային կամաւոր կամ ակամայ մասնակցող հայեր ալ, որոնք միւս օրը ճամբուեցան։ Անոնց մէկ-երկուքը ափ առին «Յառաջ»ի խմբագրատունը դարման մը խնդրելու համար, իսկ ուրիշներ պատմեցին թէ ինչպէս կը ծիծաղէին ֆրանսացիները, երբ օտարները գրասենեակ հրաւիրուեցան հաշիւները փակելու համար։

Ուրիշներ ալ —սէնտիքայի անդամ— կ՚ըսեն թէ երբ գործադուլի ատեն կ՚երթաս Արհեստակցական Միութեան գրասենեակը, քեղ հասցէ մը կուտան ու կրկնապէս կը յանձնարարեն, «Չըլլայ որ ըսես թէ սէնտիքան ղրկած է։»

Կը հետեւի թէ, ընդունելով հանդերձ ընկերվարութեան բարիքները, ներկայ պայմաններուն մէջ չենք կրնար այս վստահար եւ յոգնած ժողովուրդը մղել յորձանքին մէջ։ Ան ունի շատ մը ներքին, ազգային հոգեր, հայրենիքի կարօտ, միշտ տագնապին՝ մօտալուտ բարելաւման յոյսեր. թողունք որ իր շահուն համաձայն շարժի։ Հայ բանւորը իր առողջ տրամաբանութեամբ աւելի դիւրաւ կը գտնէ իր ճամբան, քան փիլիսոփայ մը։

Ահա նոր փաստ մը,— Որքան կրցայ ստուգել, Օլնօ անգործութեան հետեւանքով որոշած է արձակել 7-8000 բանւորներ. պիտի քննուին բոլոր տոմարները, եւ առաջին առթիւ պիտի արձակուին կասկածելիներն ու գրգռիչները։ Ո՞վ կրնայ պնդել թէ օտար բանւորը չպիտի շահի իր կրաւորականութեան շնորհիւ։

Ու վերջապէս, ի՞նչ շօշափելի փաստ պիտի մղեն մեր բանւորները նետուելու համար սէնտիքաներու պայքարին մէջ։ Ո՞վ կ՚երաշխաւորէ թէ գործօն մասնակցութեամբ չպիտի վնասուինք։ Բայց ամէն ոք կը վկայէ որ չէզոքութեամբ գոնէ չենք վնասուիր։

Կը հետեւի թէ, Պրիւքսէլի գիծը փոքրագոյն չարիքն է։

* * *

Ուրիշ պարագայ մը։ Հայը այն ատեն պայքարի մէջ կը մտնէ, երբ ինքզինքը յաւիտենական բանւոր զգայ։

Գործնական փաստերով խօսինք։

Ես գաւառներու մէջ ունիմ թէ՛ Ֆրանսացի եւ թէ հայ բարեկամներ։ Իւրաքանչիւր տարուայ արձակուրդիս երբ այդ կողմերը այցելեմ, կը տեսնեմ հին հայ բարեկամներ որ թողած են գործարանը ու աւետուրով կը դրաղին, ուրիշներ կը մտածեն գիշեր գորեկ, ու իրենց մօտաւոր յաջողութեան մասին ապահով են։ Իսկ ի՞նչ կը մտածեն Ֆրանսացի բարեկամներս։ — Յառաջիկայ տարի քիչ մը դրամ խնայել ու փոխանակ հանրակառքով գործի երթալու, հեծելանիւով երթալ։ Երկրորդ տարուան համար կը մտածեն հեծելանիւը ծախել ու մօթէօր մը առնել։ Իսկ իրենց ամբողջական իտէալը իրագործուած կ՚ըլլայ, եթէ օր մը գործարանին տէրը կամ տնօրէնը ժպտելով իրեն մօտենայ ու ըսէ, —Մարսէլ, կամ Ժաք, այսօրուընէ սկսեալ ...րդ «էքիփ»ին պետը պիտի ըլլաս։

Ահա հանգիստ, անհոգ, եւ իր սեփական երկրին մէջ ոտքը ուգածին չափ երկարող Ֆրանսացիին իտէալը, ու տառապած, հարստահարուած պանդուխտ հային մտածումը։ Տարբերութիւնը ուշագրաւ է։

Հայ գաղթականը Ֆրանսայի մէջ եւ գրեթէ բոլոր գաղութներու մէջ ինքզինքը կը կարծէ ակամայ արձակուրդի մը առթիւ առժամեայ բանւոր։ Ան հոս դասակարգային պայքարի ասպարէզը չի նետուիր վճռականօրէն, որովհետեւ առաջին առթիւ կը մտածէ իր երկիրը դառնալ լաւագոյն պայմաններով։ Եթէ այդ յոյսը կտրի եւ վհատի տեսնելով որ մեր երկրի դուռներուն բանալիները պահ դրուած են Մոսկուայի թանգարանը— կը սկսի շինարարական աշխատանքի, ու քանի մը տարի վերջը, Օլնօյի կապոյտ հագուստներով բանւորը կը տեսնես փոքր առեւտրական մը որ կ՚անիծէ գործարանին ծուխն ու ծխանը, զուռն ու սեմը, մեքենան եւն.։ Մենք ընդհանրապէս կա՛մ առեւտրական ենք, կամ հողի, հունձքի, արտի, կալի, կաթի, մածունի, ղալի եւ խնոցիի բանւոր։

Վ.ԱՀԷ-ՊԵՐՃ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆ...
ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՓՈԽԱԴՐ...

Սելանիկի մէջ արձան... թիւններ կատարել սկսած են, ... գաղթականները Ֆրանսա փ... դրելու համար։ Այս ա... «Ալիք»ի խմբագիրը տես... թիւն մը ունեցած է Թր... կուսակալութեան գաղթակա... րու բաժնի տնօրէնին հե... տեւեալ յայտարարութի... ըրած է.

— Նահանգապետը հր... յած է արձանագրել քաղաք... կայաններու այն բոլոր գա... կանները, որոնք կ՚ուզեն Ֆր... երթալ։

Ստացուած հրահանգի... կ՚ըսուի թէ, գաղթականներ... խադրութիւնը կարգադրու... Ազգերու Դաշնակցութեան կ... որ հեյլէն կառավարութեն... ղած է փոխադրուելիք գա... կաններու թիւը, արհեստը եւ... մը ուրիշ մանրամասնութի... Այնպէս որ միջազգային... մարմինն է որ պիտի հոգա... խադրութեան միջոցները, ե... վայրը, ուր գաղթականները... գետեղուին։

— Որոշապէս ըսուած չ... ուր պիտի փոխադրուին։

— Այո՛, ըսուած է թէ,... սա համաձայնած է Ազգ... Դաշնակցութեան հետ, գա... կանները իր հողին վրայ զե... լու համար։ Այնպէս որ ար... գրութիւնները տեղի կ՚ու... Ֆրանսա ղրկուելու համար։

— Պարտաւորի՞չ է արձ... գրութիւնը։

— Ո՛չ, պարտաւորիչ չէ,... կը կարծեմ որ, անգործ և... տուն հայ գաղթականները... է օգտուին այս առիթէն եւ... տատուին տեղ մը, ուր գոր... պիտի կրնան ապահովել։ Ա... խադրութիւնը աւելի նպաս... պիտի ըլլայ անշուշտ գա... կաններուն համար, որովհ... շարունակելով հոս մնալ,... թշուառութիւնը աւելի պիտ... տուի։ Գիտէք արդէն, որ Յ... տան, ի վիճակի չէ այլեւս... գաղթականութեան հոգա... թիւնը ստանձնելու, եւ ն... միւս կողմէն նաեւ, թէ գա... կանները ի՛նչ թշուառ վիճա... ենթարկուած են։

— Արձանագրութիւնն... այն գայթակայաններուն... պիտի ըլլան։

— Ո՛չ. ո եւ է հայ գա... կան,ուր որ ալ ըլլայ, ազատ... ձանագրուելու։ Եւ շատ լա... լայ, եթէ ձեր ազգ. մարմի... ալ մասնաւոր ցանկ մը ... արձանագրութեանց համա... յետոյ այդ ցանկերը մեզի... կայացնեն։ Արձանագրութի... լրանալէն յետոյ, ցանկերը... ղրկուին Աթէնք, Նախարարո... որ իր կարգին, զանոնք... յանձնէ Ազգերու Դաշն... թեան ներկայացուցիչին։ ... գրութեան արագօրէն գլու... ուիլը կախում ունի արձան... թեանց աւարտումէն։ Ա... մար ալ պիտի աշխատինք ... ժամանակէն աւարտել ար... գրութիւնները։

Իսկ Աթէնքէն կը գրեն...

Երրորդ անգամ ըլլալ... տիկանութիւնը Բարաթ... թայի գաղթականներուն ... ուպած է եւ յայտնած է որ...

…պատրաստ ըլլան Ֆրանսա մեկնելու:

Ռուսիկանութեան պատասխանուած է թէ հայ գաղթականները Հայաստան պիտի երթան:

Լավրիոնէն ոստիկանութիւնը անձնականներէ հայ գաղթականներուն մէկ ցանկը ուզած է, ազդարարելով որ պատրաստ ըլլան Ֆրանսա մեկնելու: Պ. ոստիկանապետը ըսաւ թէ իրեն հրահանգ տուած է կեդրոնի կառավարութիւնը:

ԿՈՎԿԱՍ ԴԱՐՁԱԾ ՎՐԱՑԻՆԵՐ

«Իզվեստիա»ն (3 Հոկտ.) կը հաղորդէ, որ Կովկաս են հասած խումբ մը վրացի տարագիրներ, որոնց մէջ է Թիֆլիսի նախկին քաղաքապետ եւ յայտնի հանրային գործիչ Նիկօ Էլիաւան: Նիկօ Էլիաւան եղբայրն է խորհրդային Վրաստանի վարչապետ Շալուա Էլիաւայի եւ Ժօրտանիայի կառավարութեան օրով քաղաքապետ էր Թիֆլիսի: Վրաստանի խորհրդայնացումէն ետք, մենշեւիկ պարագլուխներու մեծ մասին հետ անիկա տարագրուեցաւ արտասահման, իր հետ տանելով Վրաստանի քաղաքներու միութեան քանի մը միլիոնի արժէք ունեցող հարստութիւնները: Էլիաւա սկիզբը հաստատուեցաւ Պոլիս, ապա տեղափոխուեցաւ Փարիզ եւ վերջին տարիները ճաշարան կը պահէր Պիյան.քուրի մէջ: Հիմա բերած հարստութիւններու առթիւ ունեցաւ ընդհարում Ժօրտանիայի կառավարութեան հետ: Այս վերջինը պահանջեց յիշեալ հարստութիւնները, եւ Էլիաւա դրամները դրած ըլլալով իր անձնական գործերուն մէջ՝ մերժեց տալ: Մէնշեւիկներուն «հաւատարմօրէն» ծառայելէ ետք Էլիաւա այժմ ալ կը պատրաստուի ծառայել պոլշեւիկներու:

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզ բնակող բազմաթիւ Ալճերիացիներ, որոնց մէջ բժիշկներ, լրագրողներ, առեւտրականներ եւ պետական պաշտօնեաներ, Փարիզի քաղաքապետական ժողովի նախագահին դիմելով յայտնեցին թէ ծրագրած են Փարիզի մէջ բանալ Ֆրանքօ-իսլամական հիւանդանոց մը:

Այս հիւանդանոցին մէջ պիտի խնամուին միայն Փարիզ աշխատող իսլամները եւ իսլամական կրօնքի տրամադրութեանց համաձայն պիտի դարմանուին:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

91.— ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ՄԸ ՄԷՋ

Պուա-Գոլոմպի Hispano-Suiza գործարանը, որ ինքնաշարժի եւ սաւառնակի շարժանիւներ կը պատրաստէ, ունի 2500ի մօտ բանուորութիւն մը: Հայերու թիւը շատ աննշան է:

Առաջին անգամ 1923ին Պ. Ա. Գույումճեան մտած է հոս, որմէ յետոյ ուրիշ շատ Հայեր եկեր-գացեր են, սակայն անոնց թիւը երբեք տասնեակէ մը աւելի եղած չէ: Ներկայիս 9 հոգի ենք, մեր խաղաղ աշխատասիրութեամբ օտարներու համակրանքը կը վայելենք: Միայն ասկէ քանի մը ամիս առաջ գործադուլի մը առթիւ երբեւ գրգռիչ արտաքսուեցաւ Միհրան Վարդանեանը: Ամէնքն ալ արհեստաւոր են, օրական 8-10 ժամուան համար կը ստանան 35-45 ֆրանք եւ գոհ են իրենց վիճակէն: Մեր հայրենակիցները թէեւ ամէնքն ալ հայախօս են, սակայն Թուրքի մը եւ քանի մը Յոյներու պատճառաւ միշտ թուրքերէն կը խօսին:

Յ. ՍԷօյլէմէզեան

92.— ԻՒՋԷՍ (ԿԱՌ)

Նիմէն դէպի հիւսիս, բլուրի մը գագաթը շինուած պատմական քաղաք մըն է Իւզէս՝ շրջապատուած գեղեցիկ տեսարաններով եւ օժտուած հարաւային ֆրանսայի արեւոտ կլիմայովը: Քաղաքին մէջ կան հռոմէական եւ միջնադարեան շէնքեր եւ Իւզէսի դուքսերուն հոյակապ ղղեակը, որուն մօտ լայն հրապարակի մը ծայրը կը բարձրանայ Ֆրանս-Օրիան ընկերութեան գործի ընդարձակ գործարանը: Այս շէնքին մէկ մասը գործի աշխատանոցներն են. մնացած բաժինները վերածուած են աշխատաւորներու բնակութեան:

Գործարանը հիմնուած է այս տարուան սկիզբը: Բոլոր աշխատողները եւ պաշտօնեաները Հայեր են գրեթէ ամէնքն ալ, 230 հոգի իրենց պարագաներով Սուրիայէն եկած են. քաղաքին մէջ ուրիշ Հայեր չկան: 230 Հայերուն 42ը այրեր են, 167ը կին եւ 21ը երախաներ: Հետզհետէ գալու վրայ են նաեւ ուրիշներ: Ունեցած ենք մէկ մահ (շատ տարիքոտ կին մը) եւ երկու ծնունդ: Ընկերութիւնը հաստատած է մանկանոց մը, մայրիկի մը հսկողութեան յանձնուած եւ որոշած է ունենալ մանկապարտէզ աւելի մեծերուն համար, բայց կարելի չէ եղած ուսուցչուհի գտնել: Զորս երախաներ կը յաճախեն ֆրանսական դպրոց:

Գործաշխութեան մէջ աշխատող կիները կը շահին օրական 9-17 ֆրանք: Այրերը կ'աշխատին կղմինտրի երկու գործարաններուն մէջ կամ հողագործութեամբ, կը ստանան 15-23 ֆրանք օրական: Ընկերութիւնը ամէնուն յատկացուցած է ձրի բնակարան եւ ելեքտրական լոյս:

Գործաւորուհիներէն 40ը Ղազիրէն (Պէյրութի մօտ) եկած ինքնաբաւ որբուհիներ են: Ընկերութիւնը իրենց յատկացուցած է ընդարձակ եւ մաքուր ննջարաններ, ճաշարահ եւ խոհանոց: Անոնք ունին իրենց մասնաւոր կազմակերպութիւնը եւ հասարակաց սեղանը: Ֆրանսացի ուսուցիչ մը շաբաթական երեք գիշեր ֆրանսերէնի դասեր կուտայ ձրիաբար:

Իւզէսի պետական պաշտօնեաները եւ տեղացիները շատ համակիր են Հայերուն: Տարուան սկիզբը Նիմէն յատկապէս հոս եկած էր Մ. Մազէ (Mazet) Նիմի պետական պաշտօնատարներէն, որ սկսելով համիտեան շրջանէն եռանդուն աշխատող մը եղած է հայկական դատին եւ հայ կարօտեալներու ինպաստ գործող մարմիններու մէջ: Մ. Մազէ Իւզէսի քաղաքապետարանին մէջ քաղաքապետին, նահանգին երեսփոխաններուն եւ ընտրեալ բազմութեան մը առջեւ խօսեցաւ իրենց մէջ նոր մուտք գործող Հայերու պատմական անցեալին եւ վերջին կէս դարու ազատագրական պայքարին եւ կրած աղէտներուն մասին:

Մայիս 28ի տարեդարձը առաջին տօնն էր որ կատարուեցաւ այս տարի մօտակայ պուրակի մը մէջ եւ անցաւ շատ յաջող, շնորհիւ հայ օրիորդներու աշխատանքին: Երկու ամիս առաջ Իւզէսի քաղաքապետութեան հրաւէրին վրայ Հայերը մասնակցեցան Ֆրանքին բարձրացման ի նպաստ սարքուած հանդէսին: Հայերը շինած էին առանձին տաղաւար ուր ցուցադրուած էր գործի աշխատութիւնը: Տաղաւարին վրայ կը ծածանէր հայկական եռագոյնը, մեր աղջիկներէն խումբ մը հայկական եւ արեւելեան տարազներով, զարդանիշ կը բաժնէր: Իրիկուան նուագահանդէսի միջոցին հայ աղջիկ մը կովկասեան պարեր պարեց: Իրրեւ արդիւնք, եղած հասոյթին կէսը մերիններուն միջոցաւ գոյացաւ, չափազանց գոհ ձգելով հանդէսը սարքողները եւ հազարաւոր ներկաները:

Մեր մէջ կան անհատ դաշնակցականներ միայն: Իւզէսի հայութեան մեծամասնութիւնը հայախօս շրջաններէ եկած է՝ Սեբաստիա, Գիւրին, Խարբերդ, Տիգրանակերտ եւն.: Գործարանին մէջ թրքախօսութիւնը արգիլուած է բացարձակապէս, բայց հակառակ ատոր, դուրսը աշխատող այրերուն մէջ դեռ կան անանկներ որ կը յամառին խօսիլ իրենց եղբայրներուն եւ քոյրերուն գահիճներուն լեզուովը:

Յ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

"Հ. Յ. Դ. ՕՐ„Ը ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՕՆ (Ս.Թ.).— Պ. Թաղապետարանի շքեղ սրահը որոշեալ ժամանակէն առաջ լեցուած էր մեծ բազմութեամբ: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր նուագեց Հ. Յ. Դ. Գրադարանի նորակազմ նուագախումբը: Ընկեր Ն. Ճանկէօզեան օրուան տօնին նշանակութիւնը բացատրելէ վերջ, հրաւիրեց հանդիսականները յոտնկայս մէկ վայրկեանի լռութեամբ յարգել յիշատակը անոնց, որոնք յեղափոխութեան ճամբուն վրայ ինկան: Եղան արտասանութիւններ, մեներգ եւ նուագ: Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան ատենախօս ընկեր Ս. Վրացեան, որ յեղափոխական շարժման պատմականը ըրաւ Դաշնակցութենէն առաջ, նկարագրեց Դաշնակցութեան գործունէութիւնը եւ ձեռք բերած արդիւնքները, յայտնեց թէ Դաշնակցութիւնը կը շարունակէ գործել, մինչեւ որ իրականանայ հայ ժողովուրդի կատարեալ ազատագրութիւնը:

ՏԷՔԻՐԴԱՂԻ ՄԷՋ

ՏԷՔԻՐԴԱՂ.— «Հ. Յ. Դ. Օր»ը տօնուեցաւ Հոկտ. 10 կիրակի օր կէս օրէ վերջ նախաձեռնութեամբ տեղւոյս Ընթակոմիտէին: Նախագահ ընկեր Նորոյեան բացատրեց օրուան նշանակութիւնը: Եղան բանախօսութիւններ, արտասանութիւններ եւ երգեր, մեծ ոգեւորութիւն առաջ բերելով գաղութիս մէջ:

Հանդէսէն վերջ երեք երիտասարդներ անդամ արձանագրուեցան Դաշնակցութեան տեղական կազմին:

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

«Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օր»ը Մարսիլիոյ մէջ պիտի տօնուի Նոյեմբեր 7ին, Parc de Chanot ի հսկայ սրահին մէջ:

Մարսիլիոյ ծերակուտական քաղաքապետը Տօքթ. Ֆլէսիէռ պիտի հովանաւորէ հանդէսը: Ընկերվարական կուսակցութեան Մարսիլիոյ քարտուղար եւ քաղաքապետի օգնական Պ. Լէօն Պօն ուղերձ մը պիտի ընէ հայ ժողովուրդին:

Գեղարուեստական բաժին կը մասնակցի Օր. Հայկանոյշ Թորոսեան, Փարիզի երաժշտանոցէն:

ՄԱՀ ԷՏՈՒԱՐ ՆԱՎԻԼԻ

Ցաւով կը տեղեկանանք թէ Ժընեւի մէջ մեռած է Միջազգային Հայասիրական Լիկայի նախագահ Պ. Էտուար Նավիլ, 84 տարեկան հասակին մէջ:

Հանգուցեալը մեծ համբաւ ունէր գիտական աշխարհին մէջ, իբրեւ հնագէտ, մանաւանդ իբրեւ եգիպտագէտ: Այս հանգամանքով մասնակցած է բազմաթիւ գիտական համագումարներու, որոնց մէջ իր խօսքը մեծ կշիռ ունէր:

Պ. Նավիլ միաժամանակ եղած է յայտնի հայասէր եւ հայ քաղաքական դատին համար աշխատած է մօտ 30 տարի:

Քանի մը տարի առաջ, Փարիզ «Միւզէ Սօսիալ»ի մէջ տրուած հայասիրական հանդէսի մը նախագահած եւ բանախօսած էր, իր կողքին ունենալով Պ. Պ. Պէքքըթըն, Քրաֆթ Պօնարը եւ ուրիշ օտարազգի յայտնի հայասէրներ:

Հ. Հ. Պատուիրակութեան կողմէ հետեւեալ ցաւակցական հեռագիրը ուղղուած է Հայասէրներու Միջազգային Լիկայի փոխ-նախագահ Պ. Քրաֆթ Պօնարի.—

«Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը խորապէս յուզուած մեծանուն նախագահ եւ երեւելի գիտնական Էտուար Նավիլի մահուան առթիւ, յարգանքով կը խոնարհի հայ ժողովուրդի մեծ բարեկամին յիշատակին առջեւ:

«Բժիշկ Արապեան պիտի ներկայացնէ Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը:

«Կը խնդրենք մեր անկեղծ ցաւակցութիւնները յայտնել Նավիլ ընտանիքին»:

Բժիշկ Արապեան յանուն Հ. Հ. Պատուիրակութեան ծաղկեպսակ մը դրած է Պ. Նավիլի դագաղին վրայ:

ՆՈՐ ՓԻՒՆԻԿ
— ԵՌՕՐԵԱՑ —
Հասցէ.— B. P. 587, Beyrouth

"ԼՕԹԻՒՍ„Ի ԽՆԴԻՐԸ

Ժընեւի մէջ Թուրք դատական գործավար Մահմուտ Էսատ պէյի եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան իրաւագէտ խորհրդական Պ. Ֆրոմաժօի միջեւ տեղի ունեցած բանակցութիւնները յանգեցան իրաւ արարական համաձայնագրի մը: Խնդիրը վերջնապէս պիտի լուծուի գալ տարի Յունիս ամսուն Լա Հէյի Իրաւարար Ատեանին կողմէ:

ԱՐՏՕՆՆԵՐԸ Կ'ԱՐՏԱՔՍՈՒԻՆ

Էնկիւրիի Անկախութեան դատարանը վերջացուց Ֆրանսացի լրտեսներու դատավարութիւնը: Ալճերիացի Ահմէտ Համիտա եւ Հավարէ Թրքական հողէն արտաքսուելու դատապարտուեցան:

ԲԱԳՈՒԷՆ կը գրեն «Իզվեստիա»յին (8 Հոկտ.) թէ 1925-26 տնտեսական տարեշրջանի ընթացքին հանքերէն արտադրուած է 336 միլիոն փութ քարիւղ, 61 միլիոն փութ պակաս, քան 1913ին:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԱՐՄԷՆԻԱ» ՀԱՒԱՍԱՐ

ՎԻԼԻԷ-ԼԸ-ՊԷԼԻ ՀԵՏ 3—3

Կիրակի օր հակառակ անձրեւոտ ցուրտ օդին, հարիւրէ աւելի դիտողներ եկած էին Վիլիէ-լը-Պէլի մարզարանը, դիտելու օրուան մեծ մրցումը՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փօլոմպ-Արժանթէօյլ Մ.ճիւղի (Արմէնիա)ի եւ տեղական առաջին խումբերուն միջեւ:

Մրցումը սկսաւ երեքին, Ֆրանսացիները լման, իսկ Հայերը երեք պակասով դաշտ եկան: Քսան վայրկեան վերջ հայ յառաջապահները բացին «սքօր»ը, որմէ վերջ Ֆրանսացիները օգտուելով հայ բերդապահի բացակայութենէն, երեք նշանակէտ շահեցան:

Երկրորդ կիսախաղին հայ խումբը նախ «Ֆրի-քիք»ի վրայ եւ վերջն ալ "քօրնըր„ի վրայ նշանակեց երկու «կօլ» եւ մրցումը վերջացաւ հաւասար 3—3ով:

Հ. Թ.

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

Վաղը Հինգշաբթի Մարսիլիոյ Premierland սրահին մէջ ծանօթ հայ կռփամարտիկ Գաբօ Պաղտասարեան կը մրցի Ֆրանսայի Գամբալի դէմ, որ վերջերս բաւական լաւ արդիւնքներ ձեռք ձգած է:

ԴՐՕՇԱԿ
— ԱՄՍԱԳԻՐ —
Օրկան Հ. Յ. Դաշնակցութեան
Հասցէ.— A. Isahakiantz
71, Ave. Kléber, Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԽԱՆԸ

(ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ՅՈՒՇԵՐ)

I

Նթէ ստիպուած չլինէի մի քանի ամիս ապրել պարսկական մի փոքրիկ քաղաքում, երջանիկ առիթը չպիտի ունենայի այնքան մօտիկից ճանաչելու այն մարդուն, որի մասին տարօրինակ առասպելներ էի լսել:

Իմ հեռու ազգականն էր նա, որ «իր դրամները հաւաքում էր, հաւաքում ու թագցնում էր տան առաստաղի մէջ», որ «կատու չէր պահում, ծախսը չաւելացնելու համար», որ «ամառային գլխարկը ներկում էր թանաքով ու ձմեռային դարձնում», որ «ատում էր բոլոր ազգականներին» եւ որ «ոչ մի ազգական չէր ճանաչում»:— Այդ ամենադիւրութիւն էր ինձ համար, ես թէ «ազգատ» էի եւ թէ «ազգական»… բայց ճար չկար, պէտք էր նրա մօտ գնայի:

Եւ գնացի:

* * *

Նեղ ու քարքարոտ փողոցներ, իրար գլխի նստած հողէ տներ, նեղլիկ, երկու արշին բարձրութեամբ եւ լայնութեամբ խանութներ, մթին ու կեղտոտ, պատերի տակ ցնցոտիների մէջ փաթաթուած աղքատներ, անտէր ու սոված շներ եւ էշեր, անվերջ էշեր…

Էշեր ազիւսով բարձած, որ մինչեւ որոշած տեղը հասնելը մի քանի անգամներ թափւում էր նեղլիկ փողոցի մէջտեղը ու անհնարին դարձնում երթեւեկութիւնը:

Էշեր փայտերով բարձած, էշեր գաւանով(*), էշեր գարմանով եւ վերջապէս էշեր անբեռ —դատարկ էշեր…

Այսպէս էր Գ.ը:

Ճաշից յետոյ էր:

Այդ օրը նշանակալից էր ինձ համար… Մինչեւ հիմա էլ լսում եմ պարսիկ բնակիչների ճոխ հայհոյանքները իրար հասցէի մի երկու կտոր իրերիս համար: Լսում եմ շների հաչոցը ու տեսնում կաւքիս ետեւից վազող ու աղմկող երեխաներ, ոտաբոպիկ, համարեա մերկ «գեաղաներ», եւ վերջապէս կառքս կանգնում է Սադաթէլ խանի տան դրան առաջ, մի երեւոյթ որ ինձ վայրկեանապէս ազատում է բոլոր ղալմաղալներից եւ ես ինձ գտնում եմ մենակ, էլ ոչ երեխաներ, ոչ բռնակիրներ եւ ոչ իսկ շներ— բոլորն օդն էին ցնդել:

Կառապանս թակում է դուռը եւ աչա խանի որդին Արան, կոտրած դարբասի փեղկը կիսով չափ բանալով (երեւի զգուշութեան համար), դիտում է ինձ առանց մի խօսք արտասանելու:

Վերջապէս՝ —բարեւ, ասացի, Սադաթէլ խանը տա՞ն է, ես կ'ուզէի նրան տեսնել:

— Ագար(*) խանին էք ուզում, սկսեց նա, խանը էս օր գիւանխանա ա գնացել ու հալա տուն չի եկել, համա(**) դէ ագար ուզում էք, ներս եկէք էլի:

Ես սիրով ընդունեցի առաջարկը, որովհետեւ ճար չունէի: Կառապանս վերցրեց իրերիցս մէկը, միւսն էլ ես վերցրի ու մտանք մի ընդարձակ բակ, որի ճիշտ ճակատին շինուած էր արեւելեան ոճով, կոկիկ ու մաքուր մի շէնք: Քարէ սանդուխքներով բարձրացանք պատշգամբ, որտեղ մի աթոռ նշմարելով, ես իսկոյն նստեցի, մայիսեան շոգից թուլացած մարմինս հանգստացնելու համար:

Մինչ վճարում էի կառապանիս, մօտեցաւ ինձ Արան եւ իր կոպիտ ձայնով պոռաց.

— Էս գարբասը որ կայ, փոխելու ենք հա, էսենց չի մնալու, խան-հայրիկս նորը նկարել ա:

— Միթէ ձեր հայրը նկարել գիտէ՞, հարցրի աշխատելով զարմանալ այդ «արտասովոր տաղանդի վրայ»:

— Մագա՞ր(*) լսած չես:

— Ոչ, ասացի (այստեղ արդէն խօսս ափսոսանքով): Քիչ յետոյ ես ուղղեցի նրան մի քանի հարցեր, դպրոցական է արդեօք, ովքե՞ր են ուսուցիչները, ո՞վ է տեսուչը:

Նա արագութեամբ թուեց ինձ մի քանի պարսկական անուններ երկար տիտղոսներով, այնպիսի մեծ հաճոյքով, որ կարծես թէ այդ անունների շարանն անսխալ ասելն, հէնց մի մեծ պարծանք է:

— Ուրեմն դուք հայկական դպրոցում չէ՞ք սովորում:

— Հալբաթ քի(**) չէ, ես բըկի(***) հայերէն խօսալ էլ լաւ չեմ մանում:

— Եղբայր, քոյր ունի՞ք,

— Հա, չէ, քուր չունեմ: Եղբայրս մէկը լափ(*) մեծ ա, մէկը նրանից պստիկ ա, եւ մէկն էլ լափ պստիկ ա:

— Բոլորն է՞լ պարսկական դպրոցում են սովորում:

— Հա, հայրիկս ասում ա, որ պարսկերէն չիմանաք, մեծանաք քաղցած կը մնաք: Ինքը հայրիկս պարսկերէնը ջուրի պէս ա իմանում: Դատաւորի հետ շատ մօտիկ ա, մաքսատան կառավարիչ ա, ինքն էլ Գ.ի ամենախելօք մարդն ա:

Այսպէս խօսելով Արան ինձ առաջնորդեց սենեակ:

— Խելքը մեր ճաշ ուտելու սենեակն ա, նստի ու հանգստացի մինչեւ խան հայրիկն գայ, տեսնենք ինչ ա կարգադրում:

(Շար.)

ԼԱՍ

(*) Փշոտ խոտ, որ վառում են:

(*) Եթէ:

(**) Բայց:

(*) Միթէ:

(**) Ի հարկէ որ:

(***) Բնաւ:

(*) Բոլորովին:

պատճառով, որ Մարիցայի երկայնքը զինուորներու մեկնումի խարխախը խիստ նեղ է եւ կ'արգիլէ ոեւէ կարեւոր համախմբում: Ընդհակառակն, Թրքական պաշտպանողականը շատ դիւրութեամբ կրնայ կազմակերպուիլ Թրակիոյ մէջ, Մարիցայի զուգահեռական ջուրերու երկայնքը: Յայտնի է նաեւ թէ Ենկիւրիի կառավարութիւնը ո'րքան կարեւորութիւն կուտայ Հանրապետական բանակը կազմ ու պատրաստ վիճակի մէջ պահելու:

⁂ Անատօլուի Գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ Թուրքիա զինուոր համախմբած է Իզմիրի եւ Ատալիոյ շրջանը իտալական յարձակումի դէմ: Գործակալութիւնը կ'աւելցնէ թէ Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ յարաբերութիւնները բնականոն եւ բարեկամական են:

Թրոցքի, Զինովիեւ եւ ընկ. անձնատուր

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ ընդդիմադիր պետերը Զինովիեվ, Թրոցքի, Քամէնէֆ, Փիաթաքօֆ, Սոքոլնիքօֆ եւ Եվտոքիմօֆ հրատարակած են յայտարարութիւն մը, որուն մէջ կ'ըսեն թէ բացարձակապէս կը հպատակին համայնավար կուսակցութեան 14րդ համագումարի որոշումներուն, ինչպէս նաեւ կեդր. կոմիտէի եւ Վերստուգիչ Յանձնաժողովի որոշումներուն, յանձնառու կ'ըլլան գործադրել զանոնք եւ կը հրաւիրեն իրենց բոլոր կուսակիցները նոյնը ընել: Նոյնպէս կը հրաւիրեն ընդդիմադիրներու շուրջ կազմուած բոլոր խմբակցութիւններն ու հատուածները լուծուիլ անմիջապէս եւ կ'ընդունին որ վերջերս Մոսկուայի և Լէնինկրատի մէջ իրենց գործունէութեամբ խախտած են որոշումները կեդր. կոմիտէին, որ ամէն վիճաբանութիւն անընդունելի յայտարարած էր:

Շլիափնիքօֆի աջակողմեան խմբակցութենէն ամբողջովին կը բաժնուին եւ կը հրաժարին ոեւէ աջակցութիւն բերել Գ. Միջազգայինի պառակտուած հատուածի խմբակցութեանց, օրինակ Գերմանիոյ մէջ Ռութ Ֆիշըրի եւ Մասլօվի խմբակը, Ֆրանսայի մէջ Սուվարինի եւ Իտալիոյ մէջ Պորտիկայի խմբակները:

Յայտարարութիւնը ստորագրողները կ'ընդունին իրենց կուսակիցներու գործունէութեան քաղաքական պատասխանատուութիւնը, յոյս կը յայտնեն որ ընդդիմադիրները իրապէս հրաժարած ըլլալով հատուածական կոիւներէ, կարելի պիտի ըլլայ կուսակցութեան շարքերուն մէջ ընդունիլ բոլոր զղջացող անդամները:

Ի վերջոյ կը յայտարարեն թէ կարելի աջակցութիւնը պիտի ընեն վերջ տալու համար հատուածական կռիւներուն. Նոյնպէս թոյլ չպիտի տան որ դարձեալ կուսակցական կարգապահութիւնը խանգարող փորձեր ըլլան:

Ընդդիմադիրներու այս յայտարարութենէն վերջ կուսակցութեան միանականութիւնը ապահովուած է, կ'ըսէ Մոսկուայի հեռագիրը:

Զինօվիէվ և Թրօցքի տեղի տուին Քաղաքային Բիւրօի սպառնալիքներուն առջեւ և դատավարութեան վտանգաւոր ելքէն վախնալով: Ներկայ յայտարարութիւններէն ետք հոկտեմբեր 25ի համագումարը մեծ յաղթանակ մը պիտի ըլլայ Սթալինի համար: Ընդդիմադիրները այլեւս պիտի բաժնուին աջերէն, որոնց պետերն են Շլիափնիքօֆ և Մէտվէտէֆ, և որոնց հետ միացած էին կուսակցութեան ծոցին մէջ վիճաբանութեան իրաւունք և աւելի ազատ կացութիւն պահանջելու համար:

Շլիափնիքօֆի հատուածը կը պահանջէ երկրին մէջ պաշտօնապէս ճանչնալ ընկերվարական կուսակցութիւնները և լուծել Գ. Միջազգայինը. մինչ Թրօցքի և Զինովիէվ կողմնակից են երկրին մէջ դիկտատորական վարչաձեւի և արտասահմանի մէջ քաղաքական արկածախնդրութեան:

Զինովիէվի և Թրօցքիի պարտութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ տնտեսական ծրագիրն է: Ասոնք կը պահանջէին գիւղացիներուն վրայ ծանր տուրքեր դնել' բանուորներու կացութիւնը բարուոքելու համար: Գիւղացիներուն դէմ իրենց քաղաքականութիւնը մեծ յեղաշրջում կրնար առաջ բերել Ռուսիոյ մէջ, ուր գիւղացիները ամէնէն կարեւոր տարրը կը կազմեն:

«Օպզըրվըր»ի Մոսկուայի թղթակիցը կ'ըսէ թէ այս ձեւով ընդդիմադիրները խուսափեցան կարգապահական խիստ պատիժներէ, ինչպէս կուսակցութենէ վտարում եւ սակայն իրենց դիրքը ծանրապէս խախտած է: Սթալին' Ռուսիոյ «պողպատեայ մարդը», պիտի յաջողի իրականացնել գիւղացիներու հետ գործակցութեան իր ծրագիրը:

Դէպք մը Թօփթաշիի յիմարանոցին մէջ

Պոլսոյ մէջ Արմենակ անուն Հայ մը, որ հիւծախտէ բռնուած և իր մտային հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած էր, քանի մը ամիս առաջ դարմանուելու համար Թօփթաշիի յիմարանոցը փոխադրուած էր:

Յիմարանոցին բժշկապետը Տօքթ. Մազհար Օսման պէյ, Հոկտ. 14ին երբ յիմարանոց այցելած էր, Արմենակ իր ձեռք անցուցած խոշոր դանակով յարձակեցաւ բժիշկին վրայ, և գլխէն ծանր կերպով վիրաւորեց զայն:

Օրինագիծ մը հպատակութեան մասին

Թուրքիոյ արտաքին գործավարութիւնը օրինագիծ մը կը պատրաստէ հպատակութեան վերաբերեալ գործերու մասին: Նոր օրինագիծով, հպատակութենէ պիտի վտարուին անոնք որ զօրակոչի չեն պատասխաներ և արտասահման կը փախչին, ինչպէս նաեւ այն զինուորականներն ու պաշտօնեաները որ օդափոխութեան համար Եւրոպա կ'երթան և որոշեալ պայմանաժամին չեն վերադառնար:

Հպատակութենէ պիտի վտարուին նաեւ այն թրքահպատակները, որ արտասահման կը գտնուին և սակայն տարին անգամ մը նորոգել չեն տար իրենց թուղթերը, թրքական հիւպատոսարաններու ներկայանալով:

Արեւել. նահանգներու բարեկարգութիւնը

Ենկիւրիի ներքին գործավար Ճէմիլ պէյ յայտարարած է թէ օրակարգի վրայ են երկաթուղիի շինութեան և բնակչութեան բազմացումի խնդիրները: Գալ տարի մասնաւոր գումար մը պիտի յատկացուի, կարեւոր թիւով բնակիչներ գետեղելու Արեւելեան նահանգներուն մէջ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «ՆԱԻԱՐԴԵԱՆ» խմբի ժողովը' 22 Հոկտ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8ին Place Bourguignons, Café Selectի մէջ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Վարուժան» խումբին դասախօսական ժողովը' Հոկտեմբեր 24 Կիրակի առտու ժամը 9.30ին 63, Rue de la République: Պիտի դասախօսէ ընկ. Պօղոս Հիւսեան:

Հ. Յ. Դ. Լիօնի «Կուկունեան» խումբին ընդհ. ընկերական ժողովը Ուրբաթ 22, հոկտ. երեկոյեան ժամը ճիշդ 8.30 ին նախկին զրադարանը: Ներկայանալ անդամատետրերով:

Հ.Յ.Դ. Վիէնի ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը' Կիրակի, 24, հոկտ. կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Հ.Յ.Դ. Մարսիլիոյ Պատանի միութեան ընդհ.ժողովը, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին. 63,rue de la République սրահին մէջ. բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Հ.Յ.Դ. Սէնթ-Էթիէնի ընկերները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն Կիրակի, 24 Հոկտ. ժամը 2ին րիւ տը լա Լուար Կրան քաֆէի մէջ:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը' 23 Հոկտ. շաբաթ գիշեր ժամը ճիշդ 8ին, 184, Bd. St. Germain, Société de Géographieի սրահին մէջ, Օրակարգ 1. Քննիչ յանձնախումբի ընտրութեան, 2. Վարչութեան տեղեկագիրը, 3. Վարչութեան հրաժարումը, 4. Կեդր. Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի շրջանին կեդրոնական մարմնի հարցը:

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ հայրենակցական միութիւններու պատգամաւորական ժողովը 31 Հոկտ. Կիրակի առտուան ժամը 10ին, 131, Րիւ Ֆօպուր տիւ Թանփըլ, «Ռոստոմ» լսարան:

ԿԻԼԻԿԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ Հայրենակցական Միութեան վարչութեան հասցէն է M. Khabrig, 5, Rue de Tourtille, Paris (20e): Փարիզ կամ Ֆրանսա գտնուող Կիլիկեցի մեր բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի իրենց ուղիղ հասցէն իմացնել վարչութեան:

Պ. Գ. ԱԶԱՏԵԱՆԻ ընդ Օր. Անահիտ Տէրտէրեանի նշանախօսութեան հանդէսին, «Ազատագրութեան ֆօնտ»ին համար եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները. — Խօսեցեալներ 50 Ֆր., Պ. Պ. Ղ. Տէրտէրեան 25, Ռ. Թադիկեան 25, Փիլիպպոսեան 30, Կ. Փիլիպպոսեան 20, Տ. Կարապետեան 10, Տիկ. Ազարեան 10, Նշան Դարբինեան 10, Մ. Դարբինեան 10, Ա. Դարբինեան 10, Ա. Դարբինեան 10, Ռմն 5: Ընդհ. գումար 215 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Պ. Ե. Մարգարեան վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Օ. Մարտիրոսեանի, Տիթլիսի (Մ. Նահանգներ):

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՆԱԻԱՍԱՐԴ» Գրական, Գեղարուեստական հանդէսին Բ. տարի, 12 թիւը ստուար ծաւալով եւ ճոխ բովանդակութեամբ: Տարեկան բաժնեգին 150 Ֆր.: Հասցէ H. Dj. Sirouni, 27, Bld. Carol, Bucarest.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Նազիլլիցի դերձակ Մելքոն Մէլէքեանը և դեղագործ Մկրտիչ Ճանիկեանը Իզմիրցի, որոնք Փարիզի կողմերը ըլլալ կը կարծուին: Իմացնել' Յովհաննէս Ճանիկեանի, 327 Pasadena H. P. Detroit, Mich. U.S.A.

— Կը փնտռեմ հօրեղբօրորդիներս Էսկիշէհիրցի Երուանդ Գ. Մկրեան, մայրը Նեվրիկ, աղջիկը Պէաթրիս, որոնք կը կարծուի թէ Մարսիլիա կը գտնուին: Գրել' Ousdoulikian Panosի, 22 Rue Diderot, Issy-les-Moulineaux (Seine) France.

— Կը փնտռուի Բնիկ Պօղազլըանցի Խաչատուր Կէօչէրեան, որ ընդհանուր պատերազմին անցած էր Ռուսիա: Կնոջ անունը Ազապի, մօրը' Սիմա, որոնք հիմա Պօղազլեան կը գտնուին. զաւկին անունը Յարութիւն Կէօչէրեան, որ կը գտնուի Անթիլիասի որբանոցին մէջ: Տեղեկացնել, Haroutioun Geutchérianի Antilyas Orphanage trade-school (Australasian unit) Antilyas (Liban).

— Տիկին Խաչատուրեան կը փնտռէ իր որդին Յովհաննէս Խաչատուրեան բնիկ Իզմիրցի, որ Փարիզէն մեկնած է Մարսէյլ Սեպ. 10ին: Իմացնել Hôtel l'Espérance 14, Rue Garibaldi, Paris (5e).

— Սարգիս Սեթեան կը փնտռէ իր հօրեղբօր որդին Յարութիւն Սեթեան, բնիկ Բալուի Ներխի գիւղէն որ Սուրիայէն Ֆրանսա եկած ըլլալ կը կարծուի: Տեղեկացնել 75, Avenue Berthelot, Lyon, Սարգիս Սեթեանի:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ԼՈՒԲԻԱ ՍՏԿՈՂՆԵՐ (Trieuses d'haricots) կը փնտռուին Մարսիլիոյ մէջ: Դիմել Etablissement Long, 31 Bd. Plombières, Marseille

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

18-20 տարու երիտասարդներ ժամագործութիւն սորվելու համար: Դիմել' Պ. Պէօճէնեանի, 49 Rue Fondary: Métro Commerce:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մասնագէտ մը, որ կրնայ շինել քաշեր (քաշքավալ) պանիր Քօրսիկայի մէջ: Իրեն կը տրուի բնակարան եւ ամէն յարմարութիւնք: Գոհացուցիչ վճարում: Գրել հետեւեալ հասցէին.— Paul Andriani, Commerçant, Calvi (Corse).

ՎԱՐՁՈՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

1 սենեակ, ճաշարան և խոհանոց մը տրամադրելի է 2-3 հոգինոց ընտանիքի մը համար: Դիմել 17bis, Avenue Curie, Chaville.

ՃՇԴՈՒՄ

Սաթիլլիէօի (Արտէշ) մետաքսի գործարանին համար գործաւորուհիներ միայն կ'ուզուին եւ ոչ թէ գործաւորներ, ինչպէս տպուած էր սխալմամբ:

Լոյս տեսաւ

ՍԱԿԱՐԱՆ

19 Հոկտեմբեր 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	166	10
Տոլար,	Dollar	34	12
Մարք (ոսկի)	Mark	8	10
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	18	10
Թրք. ոսկի	» or	150	—
Մէճիտիէ	Médjidié	11	—
Լէվա 100 ճատր	Léva	23	75
Տրախմի »	Drachme	41	50
Լիր » »	Lire	143	—
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	96	65
Զուից. »	Frc. Suisse	658	—
Լէյ 100 ճատր	Ley	18	—
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	166	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ	I Cr. Fonc. Eg.		—
»	II »	2850	—
»	III »	2450	—
Ռումելի երկթղ.	Lots turcs	155	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

Le Gérant : H. TEURNIER

Imp. MASSIS

208bis, Rue Lafayette Paris (10e

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,
JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).
Հեռաձայն՝ Nord 57-82
Մեթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան		10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՈՒՐԲԱԹ 22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1926

22 OCTOBRE 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Բ. ՏԱՐԻ Թիւ 192 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՍՈՒՏ ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՄԲ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԱԾ ԵՐԿՈՒ ԱՆՄԵՂՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՁԵՌՔ-ՁԵՌՔԻ ՏԱԼՈՎ

Երկու շաբաթ առաջ, առիթ ունեցանք մեր տեսակէտը յայտնելու Հայրենակցական Միութիւններու կողմէ ծրագրուած քաղաքներու շինութեան մասին:

Կ'արժէ աւելի ընդլայնել այս խնդիրը, որ սերտ կապ ունի հայրենիքի գործնական վերաշինութեան հետ:

Փորձը ցոյց տուաւ որ, Հայաստանի մէջ նոր աւաններ կամ քաղաքներ շինելու հարցին մէջ ալ, վճռական դեր կատարած է տեղական հայրենասիրութիւնը:

Ինչո՞ւ ծածկել. ամէնէն զօրաւոր Հայրենակցական Միութեան ուժն ալ չի բաւեր, համեստ աւան մը շինելու բոլոր յարմարութիւններով, եւ կարճ ժամանակի մէջ: Մանաւանդ որ, այդ Միութիւնները, որքան ալ խանդավառ, չեն ուզեր մէկ անգամէն ձեռք զարնել իրենց հիմնական դրամագլուխին: Իսկ խանդավառութեան վրայ հիմնուած գումար մը՝ ոչ իսկ մանկապարտէզ մը կրնայ շինել: Պարզ գիւղ մը հաստատելու համար անգամ, անհրաժեշտ է լուրջ ծրագիր եւ եթէ կ'ուզէք՝ առեւտրական ոգի: Մինչեւ հիմա ինչ որ տրամադրուած է Նոր Արաբկիր կամ Նոր Մալաթիա կառուցանելու համար, կրնայ ծառայել հիմնաքարը դնելու: Եւ այդպէս ալ եղած է:

Եթէ մէկ լծակով —մէկ միութիւն— երկու տուն պիտի շինուի եւ կէս ճամբան պիտի մնայ, լաւ է նախ տասը-քսան լծակներ քով քովի բերելու մասին մտածել, եւ յետոյ գործի ձեռնարկել: Այս պարագային ալ, նորէն իւրաքանչիւր կրնայ պահել իր ազատութիւնը, եւ իր հայրենակցական փառասիրութիւնը: Ինչպէս բաժնետիրական ընկերութեան մը մէջ իւրաքանչիւր բաժնետէր իր կարողութեան չափով կը մասնակցի ու կը շահի, այս գործին մէջ ալ, ամէն մէկ հայրենակցական միութիւն պիտի ներկայանայ իր բերած դրամագլուխով, եւ իր անջատ ծրագիրը պիտի ներդաշնակէ միւսներուն հետ: Այն ատեն, Արաբկիրի հարիւր հազարը, Մալաթիոյ յիսուն հազարը, Խարբերդի, Սեբաստիոյ եւ ուրիշներու պատրաստ գումարը կամ նախատեսած հանգանակութիւնը փոխանակ անջատ-անջատ հալելու, կը կազմեն դրամագլուխ մը որ իսկապէս արդիւնաբեր կ'ըլլայ, գոնէ մէկ աւան լրացնելու համար:

Ուրեմն, ձեռք-ձեռքի տալով պիտի շինուին թաղեր, իւրաքանչիւր Միութեան ուժին համեմատ, եւ անոր սիրած անունով: Այսպիսի ծրագրի մը գլխաւոր մէկ առաւելութիւնն ալ այն պիտի ըլլայ որ, աչքի առջեւ ունենալով ամբողջ պատկերը, մասնակցողները պիտի կրնան ամբողջական յատակագիծ մը իրագործել: Ուրիշ խօսքով, պիտի վերնայ այն պատեհութիւնը որ անխուսափելի է հիմա: Նոր Արաբկիր պիտի շինէր այնքան որքան կը բաւէ իր դրամը, իսկ բոլորը պիտի կառուցանեն այն ինչ որ անհրաժեշտ է: Այս առաջադրութեամբ, կը դադրին նաեւ բսի-բսաւները, որոնք յաճախադէպ են մանաւանդ Հայրենակցական Միութիւններու միջեւ, շնորհիւ Արեւելքէն մնացած ունակութիւններու: Այն ատեն ոչ ոք իրաւունք պիտի ունենայ ծուռ նայելու միւսին, կամ խնդալու հարեւանին ձախողման վրայ: Իսկ երկիրը իրապէս պիտի օգտուի, քանի որ միեւնոյն աւանին մէջ կողք կողքի պիտի վերահաստատուին կործանած նահանգներու ժառանգորդներուն արհեստներն ու ճարտարարուեստութիւնը:

Ինչպէս նկատած էինք, Ամերիկայի Հայրենակցականները արդէն իսկ վերագնահատման փորձեր կը կատարեն, խրատուելով կատարուած ուսումնասիրութիւններէն: Կ'ուզէինք որ հիմնական ըլլար այդ վերագնահատումը, եւ բոլորը կեդրոնանային այնտեղ ուր դրուած է առաջին քաղաքին հիմը:

Այս գետնին վրայ համաձայնելէ յետոյ, դիւրին է խորհիլ երկրորդ քայլի մասին, որ աւելի ստիպողական է, մեր կարծիքով: Հայաստանի մէջ բազմաթիւ գիւղեր կան ամայի կամ աւերակ: Անոնք դիւրաւ կը փրկուին, եւ նոր բնակչութեան համար ալ տեղ կը բացուի, եթէ դրամ մտնէ հաւաքական միջոցներով, կամ անհատներու նախաձեռնութեամբ: Հայաստանը առաւելապէս գիւղացիական երկիր է. Ամերիկա գաղթած եւ քիչ-շատ իրենք զիրենք շտկած հայրենակիցներն ալ մեծ մասով գիւղացիներ են: Քարոզ կարդալու պէտք չկայ, զանոնք «դէպի գիւղ» առաջնորդելու համար: Կը բաւէ ճամբայ բանալ եւ դիւրութիւն ցուցնել: Այս գետնին վրայ եւս, պէտք է կարելի եղածին չափ զգուշանալ «ռէքլամ»ներէ, շքեղ ծրագիրներէ եւ ցուցամոլութենէ: Օրինակ, եթէ նահանգային հայրենակցականները գործակցին աւանի մը շինութեան համար, նոյն նահանգներու գիւղական Միութիւններն ալ կրնան, միաժամանակ, գումար տալ գիւղերու վերաշինութեան գործին, եթէ ոչ անպատճառ իրենք երթալու, գոնէ ուրիշ գիւղացիներ տեղաւորելու համար:

Այսպէս՝ միայն կարելի է հայրենիքին համար օգտագործել գաղութներու մէջ ծախսուած գումարները, նոյն իսկ անհատական սեփականութիւնները, որոնք պատկանելի թիւ մը կը կազմեն:

Շ.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՊԱՏԳԱՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Կաթող. պատուիրակութենէն ստացանք շրջաբերական մը, որ կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ դեկտեմբերին Փարիզի մէջ տեղի պիտի ունենայ Եւրոպայի Հայոց Թեմական Ընդհ. Ժողովը: Այս առթիւ ընտրութիւններ պիտի կատարուին, համաձայն հետեւեալ պայմաններուն.—

Պէտք է կազմել հոգեւոր հովիւներու նախագահութեամբ 5 անդամէ բաղկացած ընտրողական ժողովներ, Եւրոպայի Հայոց թեմին այն բոլոր վիճակներուն մէջ, ուր ժողովրդային ընտրութեամբ եւ ըստ Թեմական կանոնագրի 36երորդ յօդուածին, դեռ չեն կազմուած վիճակային ընդհանուր, կամ երեսփոխանական եւ կամ գաղութային ժողովներ:

Հոգեւոր հովիւներ չըլլալու պարագային, ընտրողական ժողովը կը կազմուի ի պաշտօնէ եղող ազգային Մարմնոյն կողմէն, որուն վաւերականութիւնը ճանչցուած ըլլայ Առաջնորդարանիս կողմէն:

— Ազգ. տուրք վճարողներու եւ կամ վճարել ուզողներու համար մասնաւոր արձանագրութեան տոմար մը պիտի բացուի անմիջապէս, որ բաց պիտի մնայ մինչեւ Նոյեմբեր 15:

Ապա գոնէ մէկ շաբաթ առաջ ծանուցանել ընտրութեան օրը (որ պիտի ըլլայ Նոյեմբեր 15-30): Այդ օրը պէտք է քուէ տուող ամէն անձ, գայ անձամբ ցոյց տայ իր ինքնութեան թուղթը, ստորագրէ իր անուան դէմ եւ ապա քուէն ձգէ մասնաւորաբար այս նպատակով շինուած եւ կանխաւ կնքուած քուէատուփին մէջ:

— Նամակով քուէ տալու ստիպուած անձեր իրենց քուէներն առանց ստորագրելու, պէտք է որ եւ է ծանօթ անձի մը միջոցաւ ընտրողական ժողովոյ նախագահին յղեն իրենց քուէթուղթը եւ ինքնութեան թուղթը, պահարանին վրայ ստորագրելով:

Եւրոպայի Հայոց ընդհ. ժողովոյ անդամ ընտրելու իրաւունք ունին հետեւեալ վիճակները.— Փարիզ եւ իր շրջակայ արուարձանները 6, Մարսէյլ եւ իր շրջակայքը 5, Լիոն եւ շրջակայքը 4, Մանչեսթր 2, Լոնտոն 2, Պրիւքսէլ 1, Անվերս 1, Ժընէվ 1, Լօզան 1, Պերլին 1, Միլան 1, Վիէննա 1, Պելկրատ 1, Պուտափեշտ 1, Վարշաւիա 1:

Իւրաքանչիւր վիճակ ընդհանուր ժողովոյ իր անդամները կրնայ ընտրել Փարիզ բնակող ծանօթ ազգասէր եւ փորձառու հայրենակիցներէն:

Մինչեւ Նոյեմբեր 30 պէտք է բոլոր ընտրութիւնները լրացած ըլլան: Ընդհ. ժողովը կ'ընտրուի վեց տարուան համար:

Մարսէյլ եւ Լիոն մասնաւորաբար, պէտք է այնպիսի կարգադրութիւններ ընեն որ իւրաքանչիւր հայաշատ եւ կարեւոր քաղաքի Հայերն ալ կարենան մասնակցիլ:

ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Օրուան ամէնէն կարեւոր միջազգային խնդիրն է Եւրոպայի 22 երկիրներու կարեւոր դրամատէրներուն կողմէ հրատարակուած յայտարարութիւնը, որով կը պահանջուի ջնջել Եւրոպայի զանազան երկիրներուն միջեւ պատերազմէն ի վեր ստեղծուած տնտեսական արգելիչ պատնէշները, որոնք թոյլ չեն տար որ Եւրոպան զարգանայ ու բարգաւաճի: «Եւրոպայի մէջ մեծ պետութիւններ քայքայուեցան եւ անոնց տեղ փոքրիկ պետութիւններ հաստատուեցան, նոր սահմաններ գծուեցան, նոր պատնէշներ ցցուեցան, հին շուկաները անհետացան, ցեղային առելութիւնները իրարմէ բաժնեցին հասարակութիւններ, որոնց շահերը սերտօրէն կապուած էին: Եւրոպայի այս նոր սահմանները պաշտպանելու համար հաստատուեցան սակեր, սեղմումներ, արգելքներ, ու փորձը ցոյց տուաւ թէ արդիւնքը ձախորդ եղաւ բոլոր շահագրգռուողներուն համար: Պետութիւն մը իր աժան պարենաւորման աղբիւրները կորսնցուց, ուրիշ մը՝ իր նախանիւթերը դիւրագին հայթայթելու շուկաները: Կարգ մը ճարտարարուեստներ ածուխի, ուրիշներ նախանիւթի պակասէ կը նեղուին: Քաղաքական նկատումներով հաստատուած երկաթուղիի սակերը սուղ եւ դժուար դարձուցին փոխադրութիւնները: Գիները աւելցան, արհեստական սղութիւն մը ստեղծուեցաւ: Ընդհ. արտադրութիւնը նուազեցաւ, վարկը կըրճատուեցաւ, դրամները արժէքէ ինկան:

«Եւրոպան կը վերականգնի այն ատեն միայն, երբ բոլոր հին ու նոր երկիրներու քաղաքագէտները նկատի ունենան թէ առեւտուրը պատերազմ չէ, այլ շարք մը փոխանակութիւններու, թէ խաղաղութեան ժամանակ մեր դրացիները մեր յաճախորդներն են եւ թէ իրենց բարօրութիւնը մեր բարօրութեան մէկ պայմանն է»:

Յայտարարութիւնը յետոյ կ'ըսէ թէ բոլոր երկիրներն ալ համաձայն են միջազգային առեւտուրին դիւրութիւններ տալու, ձեւակերպութիւնները պարզաբանելու, սակերը զեղչելու, ապրանքներու եւ ճամբորդներու փոխադրութիւնը դիւրացնելու մասին: Կ'եզրակացնեն թէ տնտեսական այս համաձայնութիւնը քաղաքական գետնի վրայ ալ իր թանկագին օգուտները պիտի ունենայ, թշնամութեան պիտի յաջորդէ բարի կամեցողութիւնը, եսասիրութեան՝ գործակցութիւնը, վերջապէս առեւտուրի ազատութիւնը յոյս կը ներշնչէ ամբողջ աշխարհի առեւտուրն ու վարկը վերականգնելու:

Հազիւ թէ վերի յայտարարութիւնը հրատարակուած էր, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մամուլը սկսաւ զանազան մեկնութիւններ տալ: Գերմանները կ'ըսեն թէ այս յայտարարութիւնը կ'ընդունի Վէրսայլի դաշնագրին տնտեսական սխալները: Ֆրանսական թերթերը կը պատասխանեն թէ այդպիսի միտք չկայ յայտարարութեան մէջ, մանաւանդ որ անոր տակ ստորագրող Ֆրանսացի դրամատէրները մասնաւոր յաւելուածով մը բացատրութիւններ կուտան այս մասին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Պոլշեւիկները կը ճանչնան պարտքերը ?

Անգլիերէն թերթերը կը գրեն թէ Մոսկուայի վարիչները կը մտածեն ռուսական պարտքերը կարգադրել պահանջատէր պետութեանց կողմէ ընդունելի հիմերու վրայ և յեղափոխական ամէն քարոզութիւն դադրեցնել արտասահմանի մէջ: Արդէն լուրեր կան թէ ռուս բանւորները կը մերժեն իրենց օրավարձերէն նպաստ յատկացնել անգլիացի գործադուլ հանքագործներու: Այս նշանները ցոյց կուտան թէ պոլշեւիկները վերջապէս համոզում գոյացուցած են թէ իրենց ելմտական այս նեղ կացութեան մէջ տնտեսական վերաշինութեան համար երկար պայմանաժամով վարկ ստանալ կարելի է միայն պարտքերը ճանչնալով եւ պրոպագանդը դադրեցնելով: Պ. Չէմպրլէն առջի շաբաթ բացէ ի բաց այս կէտը ազդարարեց Քրասինի, ինչ որ մեծ տպաւորութիւն գործեց Մոսկուայի վարիչներուն վրայ:

Մարզպանը Սուէյտայի մէջ

Սուրիոյ մարզպանը շարունակելով իր պտոյտը, հանդիսաւորապէս Սուէյտա մտաւ Հոկտ. 20ին: Մարզպանը ընդունուեցաւ Զօր. Անտրէայի կողմէ: Հիւսիսային եւ հարաւային Ճէպէլի ամբողջ զօրքը անցք մը կատարեց իր առջեւ, ճիշտ այն լեռնադաշտին վրայ ուր մղուած էր վերջին ճակատամարտը, քաղաքը գրաւելու համար: Զօրահանդէսէն վերջը, մարզպանը ընդունեց վերջերս անձնատուր եղած տիւրզի պետերը: Պաշտօնական հեռագրի մը համաձայն, անոնք յայտարարած են թէ իրենք զոհ գացին կարգ մը օտար քարոզութեանց եւ թէ կը ցաւին իրենց սխալին համար եւ կը խնդրեն Ֆրանսայէն որ ներէ եւ վերսկսի իր քաղաքակրթական գործը Ճէպէլի մէջ: Երդում ըրին գործակցիլ իրենց ամբողջ ուժով: Մարզպանը շնորհակալութիւն յայտնեց եւ ըսաւ թէ տիւրզի պետերուն այցելութենէն կ'ուզէ հետեւցնել որ իրենց հպատակութիւնը վերջնական է: Երբ երկրին հպատակութիւնը կատարեալ ըլլայ, այն ատեն զոհացում պիտի տայ ժողովուրդին, համաձայն Զօր. Անտրէայի թելադրութեանց:

Հպատակութեան գրասենեակը

Ստացական քաղաքացիութեան (Naturalisation) գրասենեակները դատական նախարարութեան շէնքէն փոխադրուեցան 24 ռիւ տը լ'Ունիվէրսիթէ: Հոն տարուեցան նաեւ 80-125,000 նիշերը, որոնք կը վերաբերին հպատակութեան, ստացական քաղաքացիութեան, անունի փոփոխութեան են: Պաշտօնատարներու թիւը բարձրացաւ 70ի: Շէնքը կը բաղկանայ երեք յարկէ: Գործողութիւնները պիտի արագացուին եւ կը յուսացուի քանի մը ամսուան ընթացքին 15-20 միլիոն ֆրանք հայթայթել պետական գանձին:

*** Վերոյիշեալ գրասենեակի նախկին պաշտօնեաներէն 11 հոգի, որոնք կաշառք ստացած էին կարգ մը անբաղձալի օտարականներու ֆրանս. հպատակութիւնը դիւրացնելու համար, դատարան յանձնուեցան:

Ֆրանքի բարձրացումը

Երկուշաբթիէն ի վեր ֆրանքը կը բարձրանայ Փարիզի, մանաւանդ Նիւ Եօրքի հրապարակին վրայ: Վերջին շաբաթներու դրամական գործառնութիւնները ցոյց կուտան թէ ֆրանքը պիտի ամրապնդուի՝ տոլարը 34 ֆրանքի: Պանք տը Ֆրանս անցած շաբաթ դրամի փոխանակութեան բաժին մը բացաւ. այս ալ իր ազդեցութիւնը ունեցած է ֆրանքի բարձրացման մէջ: Երկուշաբթի օր սթերլինը 167 ֆր. էր, հետզհետէ իյնալով երէկ մինչեւ 159 հասաւ, տոլարը 32 ֆր.ի ինկաւ:

Որբ մը շոգեկառքին տակ մնացած

Լօռէթէն կը գրեն մեզի.—

Հոկտ. 16ին երկաթուղիի գիծէն անցած ատեն, շոգեկառքին տակ մնալով կտոր կտոր եղաւ Եօզկատցի Եղեկիէլ Թորոսեան, 18—19 տարեկան որբ մը: Տարաբախտ պատանին Պէյրութի Ամերիկեան որբանոցէն Ֆրանսա եկած էր 1924ին, պայմանագրութեամբ եւ կ'աշխատէր Լուվարի երկաթի գործարանի մէջ: Պայմանագրութիւնը նոր վերջացած էր: Կիրակի օր Լիոնէն հայ քահանայ գալով թաղումը կատարեց: Բոլորս գացինք գերեզմանատուն, կային բաւական Ֆրանսացիներ ալ:

Գոհարեղէնի հայ միջնորդ մը ձերբակալուած

Լաֆայէթ փողոցի գոհարավաճառներէն Պ. Կօլտէնպէրկ քանի մը ամիս առաջ Ֆրանսուա Ռընօ անուն միջնորդի մը յանձնած էր 56,000 ֆրանք արժէքով երեք ադամանդ, ծախե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

"ՌՈՒՍԱՀԱՅՈՑ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ" (*)

I

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ահա պատկառելի հատոր մը — 694 մեծադիր էջ — որ մարդ ներքին անխառն յուզումով մը ձեռք կ'առնէ, կը կարդայ լարուած հետաքրքրութեամբ ու որոնումով եւ մէկդի կը դնէ հիասթափուած։

Ի՞նչ է այդ հատորը.— պատմութի՞ւն, անցեալի յուշե՞ր, հին վէճերու վերարծարծո՞ւմ, թէ պատմական հրապարակագրութիւն։ Ո՛չ այս եւ ոչ այն։ Աւելի ճիշդ՝ եւ այս, եւ այն։ Անանունի գիրքին մէջ կայ ե՛ւ պատմութիւն — ահագին նիւթ, հարուստ փաստական տեղեկութիւններ մեր մօտիկ անցեալի կեանքէն,— եւ կուսակցական կիրք ու կողմնակալութիւն — բացասական վերաբերում եւ անզուսպ թշնամանք դէպի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ու ջատագովանք անգոյ հայ սօցիալ դէմօկրատութեան,— եւ կրքոտ խորհրդածութիւն ու բարոյախօսութիւն երեւոյթներու մասին, որոնք այլ եւս պատմական արժէք ունին եւ կը պահանջեն առարկայական վերլուծում ու պարզաբանում։ Ամենէն քիչ պատմական տարրն է, որ կը գտնուի դ. Անանունի «պատմութեան» մէջ։ Ատոր պատճառը, թերեւս, այն է, որ հեղինակն ինքը մասնակից է եղած իր պատմած դէպքերէն շատ շատերուն եւ մարդկային բնութեան յատուկ տկարութեամբ չէ կրցած հրաժարիլ իր անձնական ու կուսակցական վերաբերումէն կանգնիլ պատմական անկողմնակալութեան բարձունքներուն վրայ։ Պատճառը, թերեւս, եւ, առ հասարակ, դ. Անանունի ուրոյն բնաւորութիւնն է. ամէն բանէ առաջ հանդիսանալ հանրային գործիչ, կեանքի ու պայքարի մարդ եւ ոչ անյոյզ եւ անաչառ դիտող ու հետախուզող։ Իր «պատմական» բոլոր գրութիւնները ջղուտ ու յուզումնալից բանավէճեր են։ Իսկ ուր կայ պայքար, յոյզ ու վէճ, աւելորդ է փնտռել պատմական առարկայականութիւն եւ անաչառութիւն։

Այսպէս թէ այնպէս, դ. Անանունի գիրքը, ամէն բանէ առաջ, հայ սօցիալ-դէմօկրատ գործօն դեր կատարող հրապարակագրի աշխատութիւն մըն է, եւ ընթերցողը ըստ այնմ ալ պէտք է մօտենայ անոր։ Դ. Անանունի խորհրդածութիւններու եւ պնդումներու մեծագոյն մասը կարելի չէ ընդունիլ առանց կասկածի ու քննութեան, եւ այդ ո՛չ միայն այն պատճառով, որ անհաշտ ու ծայրայեղ հակառակորդ մըն է Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործերուն, այլ եւ, առ հասարակ, կեանքը գունաւոր ակնոցներով դիտող մէկն է։ Այս պատճառով անոր գրքին ընթերցանութիւնը դժուար եւ նոյն իսկ վտանգաւոր գործ մըն է. անծանօթ մէկու մը համար շատ հեշտ է նախապաշարուիլ ու մոլորութիւններու մէջ իյնալ։ Ծուռ հայելի մըն է ան, որուն մէջ կեանքը կ'երեւայ աղաւաղուած, ծուռ ու մուռ դիրքերով։

Լրագրական էջերը խիստ նեղ են նման մեծածաւալ աշխատութեան մը բովանդակ պատկերը ներկայացնելու համար, բայց եւ այնպէս քանի մը տեղեկութիւններ ու դիտողութիւններ անհրաժեշտ կը նկատենք տալ։ Դ. Անանունի սոյն հատորը կ'ընդգրկէ ռուսահայ պատմութեան ամենայուզումնալից մէկ շրջանը — 1901էն մինչեւ 1918 թուականը, երբ, իբրեւ պսակումը մեր ազատագրական պայքարի, Ռուսական Մեծ Յեղափոխութեան երկունքէն ծնունդ առաւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը։ Սկսելով քսաներորդ դարու առաջին տարիէն՝ ան մէկիկ մէկիկ կը յիշատակէ, ամփոփ գիծերով կը ներկայացնէ եւ մանրազնին վերլուծութիւնն ու իր գնահատանքը կու տայ ռուսահայ կեանքի բոլոր երեւոյթներուն — Թրքահայ գաղթականութեան հալածանքները ցարիզմի կողմէն, եկեղեցական կալուածներու գրաւումը, հայ կուսակցութիւններու դիրքը հանդէպ ռուսահայ իրականութեան եւ փոխադարձ պայքարը, ռուսահայերու մասնակցութիւնը ռուսական առաջին յեղափոխութեան, հայ-թրքական ընդհարումները, Կովկասեան ժողովուրդներու փոխյարաբերութիւնները, ցարական քաղաքականութիւնն ու Հայերու վիճակը, Միհրանականութիւնը, «Անջատականները», Էջմիածնի կեդրոնական ժողովը, Մշակութային կրթական ձեռնարկներ, Վօրոնցով-Դաշկովի քաղաքականութիւնը, Էջմիածնի եւ Ռուսահայերու դերը հայկական հարցին մէջ, Պօղոս Նուպարի պատուիրակութիւնը, Ազգային Բիւրօ, Կամաւորական շարժում, Ռուսական Մեծ յեղափոխութիւն, Ազգային Համագումար եւ Ազգային Խորհուրդ, Հայաստանի սահմանագծման հարց, Կովկասի միութեան քայքայում, Անկախ հանրապետութիւններու ստեղծում եւայլն, եւայլն։

Հարցերու հարեւանցի թուումն իսկ բաւական է ցոյց տալու համար, թէ ի՛նչ հրատապ հետաքրքրութիւն ներկայացնող խնդիրներ են շօշափուած դ. Անանունի գիրքին մէջ։ Այդ հարցերու փաստական մասը ներկայացուած է անվիճելի ձեռնհասութեամբ, թէեւ ոչ միշտ լրութեամբ եւ անաչառութեամբ։ Առաջ բերուած տուեալներուն մէջ կան վերին աստիճանի կարեւոր, մեր պատմութեան զանազան էջերը լուսաբանող նիւթեր։ Առաջին անգամն է գրեթէ, որ փորձ կ'ըլլայ մեր կեանքը լուսաբանել իրական փաստերով, թիւերով ու աղիւսակներով, մեր միջավայրէն բխած ազգային-տնտեսական յարաբերութիւններով։ Կարելի չէ ըսել, որ Անանուն միշտ յաջողած է հասնիլ առաջադրած նպատակին, բայց ինչ որ յաջողած է՝ արժանի է ուշադրութեան։

Մասնաւորապէս արժէքաւոր են դ. Անանունի գիրքին այն մասերը, որոնց մէջ ներկայացուած են ռուսահայ ժողովուրդի տնտեսական-մշակութային նուաճումները։ Ասպարէզ մըն է ասիկա, ուր համեմատաբար քիչ տեղ կայ կուսակցական «հաշիւներ տեսնելու», եւ Անանուն կրցած է աւելի ազատ ու աննախապաշար շարժել գրիչը։ Այս տեսակէտով առանձնապէս հետաքրքրական է հինգերորդ գլուխը՝ «Օրգանական զարգացում», ուր խտացուած է ռուսահայերու տնտեսական ու մշակութային հարստութիւնը խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն առաջ։ Այդ տեղեկութիւնները մէկ կողմէն ցոյց կու տան, թէ նիւթական ու մտաւոր մշակոյթի տեսակէտով ի՛նչ պատկառելի հարստութեան տէր է եղած ռուսահայ ժողովուրդը, եւ միւս կողմէն՝ թէ որքա՜ն մեծ եղաւ պոլշեւիկներու տուած հարուածը նոյն այդ ժողովուրդին։

Պէտք է ըսել նաեւ, որ դ. Անանուն խնդրի վերջին կողմը գրեթէ նկատողութեան չէ առած։ Իր այս ու այն արտայայտութիւններէն պարզ է, անշուշտ, թէ իր վերաբերումը դէպի պոլշեւիկեան տիրապետութիւնը բացասական է. բայց այդքանը բաւական չէ։ Մէկը, որ այնքա՜ն համարձակ է եւ անողոք, օրինակ՝ դէպի Դաշնակցութեան թերութիւնները, բարոյական իրաւունք չունի լռելու պօլշեւիկներու գործած անհամեմատ աւելի ծանր յանցանքներուն հանդէպ։ Կ'ուզենք հաւատալ, որ այս լռութիւնը հետեւանք է ոչ թէ այն բանի, որ դ. Անանուն կը գտնուի փիզիքական գերութեան մէջ նոյն պօլշեւիկներու ձեռքին, այլ այդ նիւթը վերապահած է իր աշխատութեան 4րդ հատորին։ Այդ յոյսը մեզի կու տայ եւ գիրքին վերջաբանը՝ «Հին պատգամը», ուր Դաշնակցութեան ոխերիմ հակառակորդը երկու տողով կը կանգնի նոյն Դաշնակցութեան գաղափարական գետնին վրայ՝ ամբողջովին իւրացնելով Դաշնակցութեան հիմնական տեսակէտը Հայաստանի քաղաքական ճակատագրի մասին։

Ս. ՄԱՍՈՒՐԵԱՆ

(*) Դ. Անանուն, «Ռուսահայոց Հասարակական Զարգացումը», Հատոր երրորդ, Վենետիկ, 1926։

ԵՐԵՔ ՏԱՐՈՒԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՍԻՐԵԼ ՍՈՐՎԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պոսթընի հռչակաւոր քոլէճը, որ բարձրագոյն վարժարանի աստիճան ունի, վերջերս նոր ճիւղ մը բացաւ, որուն նպատակն է իր աշակերտուհիներուն սորվեցնել սիրելու եւ կին ըլլալու դժուարին արուեստները։

Այս նշանաւոր հաստատութեան արիսպագոսը կազմող փրօֆէսօրները մտածեր են որ սէրն ու ամուսնութիւնը ուսուցման նիւթ կրնան ծառայել, ճիշդ ինչպէս փիլիսոփայութիւնն ու միջազգային իրաւունքը։ Ծրագիրը կը նախատեսէ երեք տարուան դասընթացք մը եւ կը բաղկանայ զանազան մասերէն գիտութեան, զոր Օկիւսթ Քոնդ միտքէն չէր անցուցած դասաւորել։

Այս դասընթացքներուն կ'ընդունուին նուազագոյն 18 տարեկանէն մինչեւ 25 տարեկան աղջիկները, որոնք յանձնառու կ'ըլլան յարատեւօրէն հետեւիլ 12 այր եւ կին փրոֆէսօրներու դասախօսութեանց, եւ ամէն վերջամսեայ քննութիւն կ'անցնեն։ Եթէ ապացուցանեն որ լաւ թափանցած են ուսուցուած նիւթերուն, իրաւունք պիտի ունենան ոչ թէ «Տոքթորուհի սիրոյ եւ ամուսնութեան» տիտղոսին (զոր իրաւունք չունին տալու), այլ C. B. տառերուն, զորս պիտի կրնան արձանագրել իրենց այցաքարտերուն վրայ։ Դպրոցին արձանագրուած են 200 նման փնտռող աղջիկներ։ Շաբաթը երկու ժամ ամուսնական իրաւունքի դասեր պիտի տրուին, որպէս զի ամուսնալուծման պարագային, կարենան իրենց շահերը պաշտպանել։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՎՃԱՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Անցեալ շաբաթ կասկած կը յայտնէինք թէ Ամերիկա պիտի ընդունի Ֆրանսայի առաջարկը՝ Մէլըն-Պերանժէ համաձայնագրին մէջ ոեւէ փոփոխութիւն մտցնելու։

Արդարեւ պ. Մէլըն, Ամերիկայի ելմտական նախարարը, կը յայտարարէ թէ պիտի մերժէ ոեւէ վերապահում կամ փոփոխութիւն։— Ոմանք կը յուսային թէ վերջի վերջոյ Ամերիկա պիտի զիջի մասամբ, բայց ահա խնդիրը վերստին կենդանութիւն կը ստանայ եւ պ. Փուանքարէ նոր դժուարութեանց կը բախի համաձայնագրի վաւերացումն ստանալու համար խորհրդարանէն, որով եւ կը դժուարանայ նոր փոխառութեանց կնքումն եւ ֆրանքի կայունութեան կենսական հարցը։

Ի՞նչ է այդ transfertի (փոխանցում) եւ sauvegardeի (ապահովութիւն) խնդիրը, որու վրայ այնչափ կը պնդէ Ֆրանսան։

Երբ ոեւէ պարտատէր մուրհակ մը կու տայ իր պահանջատէրին, չի գրեր մէջը թէ պիտի վճարէ, եթէ կարենայ իր այնինչ պահանջը գանձել. եւ երբ պատերազմի ընթացքին Ֆրանսա դրամ փոխ առաւ Ամերիկայէն, առանց ոեւէ վերապահումի ստորագրեց պարտամուրհակները։ Այժմ սակայն Ֆրանսա կը տեսնէ թէ անկարելի է վճարել այդ ահագին գումարները՝ իր սովորական միջոցներով եւ կը պնդէ որ համաձայնագրին մէջ յիշուի թէ պիտի վճարէ որչափ ժամանակ որ Գերմանիան վճարէ իրեն։ Այս է ահա ինքնապաշտպանութեան եւ փոխանցման իրաւունքը, զոր Ֆրանսա կ'ուզէ անպատճառ դնել համաձայնագրին մէջ։

Փուանքարէի դահլիճը նորանոր դժուարութեանց առջեւ կը գտնուի ուրեմն։ Նախկին պատերազմիկներու Ազգային Միութիւնը (Union Nationale des Anciens Combattants) ներկայացաւ վարչապետին յայտարարելու թէ իր բոլոր ուժով կ'ընդդիմանայ ոեւէ համաձայնագրի որ չունենար փոխանցման վերապահումը. եւ Պոտոփ համագումարին մէջ ալ Արմատական-Ընկերվարական կուսակցութիւնն ընդունեց նման բանաձեւ մը.—

«Ուաշինկթընի համաձայնութիւնը վաւերացուած առնելն անհրաժեշտ է պայմանագրել թէ ոեւէ պարագայի մէջ Ֆրանսա չպիտի վճարէ Ամերիկայի կամ Անգլիոյ աւելի քան ինչ որ պիտի ստանայ ինք իր Եւրոպայի պարտապաններէն եւ թէ այս վերապահումը պիտի խմբագրուի այնպիսի ձեւով մը, որ եւ է երկդիմութեան ու թիւրիմացութեան տեղի չտրուի յառաջիկային։»

Փուանքարէ նորէն կը դիմէ ժամանակ շահելու քաղաքականութեան։ Ելմտական յանձնաժողովը դեռ իր վերջին խօսքն ըսած չէ եւ խորհրդարանի բացումը յետաձգուած է 9 նոյեմբերին. կասկած չկայ սակայն թէ դահլիճին դիրքը շատ անկայուն է, որովհետեւ Պրիան եւ Փէնլըվէ որոշապէս կողմնակից են վաւերացման՝ մինչեւ իսկ առանց փոխանցման պայմանի։ Տեսնենք թէ կարելի պիտի ըլլա՞յ գտնել բանաձեւ մը, որ թէ՛ Ամերիկային եւ թէ ֆրանսական խորհրդարանին գոհացում տայ։ Եթէ Փուանքարէ հակի դէպի ձախ, պիտի կորսնցնէ աջակողմի իր գլխաւոր յենարանները. եթէ հակի դէպի աջ, իր դէմ պիտի ունենայ դահլիճին բոլոր ձախակողմեան անդամները։ Ֆրանքի կայունութեան ձգտող ուղին խութերով լիքն է տակաւին։

Ելմտական նախարարը կ'ըսէր նախապէս թէ անհրաժեշտ է մինչեւ տարեգլուխ անպատճառ վաւերացնել պարտքերու համաձայնագիրը, մինչեւ իսկ ի հարկին ընդհատելով 1927ի ելմտացոյցի վիճաբանութիւնները։ Այսօր սակայն կը յայտարարէ Նախկին պատերազմիկներու պատգամաւորութեան թէ՝ Ֆրանսան չի կրնար յանձնառու ըլլալ վճարելու իր կարողութենէն վեր գումարներ եւ թէ անպարկեշտութիւն է ստորագրել պայմաններ որ ի վիճակի չէ գործադրելու։ Իրր թէ Նախարարը ըսած է նաեւ թէ այս մասին դահլիճը համաձայն է։

Բոլոր այս տարաձայնութիւններն ու հակասութիւնները նշան են դահլիճի վարանումներուն՝ վաւերացման հակառակ երեսփոխաններու մղած պայքարին դէմ։ Այս հակառակորդները բազմաթիւ են եւ զօրաւոր. բոլոր ընկերվարականները, ամբողջ աջակողմը, ինչպէս նաեւ համայնավարները։

Բայց ասոնց ամբողջ փաստաբանութիւնը հիմնուած է զգացման վրայ, եւ այդ իսկ պատճառաւ շատ կողմնակիցներ ունին ժողովուրդի զանգուածներուն մէջ. անոնք չեն գոհանար մինչեւ իսկ փոխանցման վերապահումով եւ ինչպէս Նախկին պատերազմիկներն յայտարարեցին, «այս պարտքերու գումարն ալ վիճելի է եւ պէտք է նոր հաշուեքննութիւն մը ընել։»

Հանրային հաւաքոյթներու մէջ շատ դիւրին պիտի ըլլայ համաձայնագրի հակառակորդներուն՝ ժողովուրդը իրենց կողմը շահիլ եւ անհամար բանաձեւերու տեղատարափ մը թափել խորհրդարանին վրայ. բաւական է մանաւանդ յիշել Ֆրանսայի յաղթանակը, մէկուկէս միլիոն զոհերը եւ աւերակները...

Կան փաստաբաններ, որոնք կը պնդեն մինչեւ իսկ թէ Ֆրանսայի տուած պարտամուրհակները իրական արժէք չունին, որովհետեւ ստիպման տակ ստորագրուած են, որով եւ Ֆրանսա ոչինչ կը պարտի Ամերիկայի, բացի յետպատերազմեան փոխառութիւններէն։ Պ. Օքթավ Հօմպէրկ՝ իր «Մեծ Անիրաւութիւնը» գրքին մէջ կ'ըսէ թէ պայմանագրութեան մը իսկական բնոյթը երկու կողմերու կատարեալ ազատութենէն կախում՝ ունի. որպէսզի ոեւէ յանձնառութիւն նուիրական հանգամանք ստանայ, պէտք է որ երկուստեք կատարեալապէս յօժարած ըլլան պայմաններուն՝ առանց ոեւէ արտաքին ճնշման կամ հարկադրութեան։ Բոլոր ազգերու օրէնսդրութիւններն ալ բացորոշ են այդ մասին, եւ ո՞վ կրնայ պնդել թէ Ֆրանսա ազատօրէն ստորագրած է, երբ գերմանական թնդանօթները կը գոռային Սոմմի մօտերը։ Կարեւորը յաղթելն էր եւ ժամանակ չկար պարտամուրհակներուն բառերուն վրայ վիճաբանելու...

Կարելի՞ է սակայն հետեւիլ այս տրամաբանութեան։ Գերմանացիները աւելի իրաւունք ունին ուրեմն մերժելու Վէրսայլի դաշնագիրը, որովհետեւ իրենք իսկապէս շատ աւելի ողբերգական պայմաններու տակ ստորագրեցին զայն։ Արդար կրնայ նկ մասամբ փոխանցման պայ բայց բոլորովին ժխտել Ամ կայի պահանջը իրաւական գ վրայ, սա արդէն հայրենամ թեան անտրամաբանական պո կում մըն է պարզապէս եւ բոխավարութեան ցայտուն ցոյց մը, առանց ոեւէ հիմ

1929ին, այսինքն երկո կէս տարիէն Ֆրանսան պարտ է վճարել չորս հարիւր մի տոլար. եւ այս տալիքին հա մեղմացուցիչ պարագան որովհետեւ ապրանքի փոխա եւ յետպատերազմեան այսօրուան գինով 400 մ տոլար հաւասար է 14 մի ֆրանքի։ Ֆրանսան ինքն կ ապրանքներու գինը որոշե պահանջից որ տոլարով վ լուրջ ելմտագէտ մը կա՞յ րենայ պնդել թէ Ֆրանսայի կառուն կամ դրամատէրը կրնան վճարել այդ 14 միլի եւ մանաւանդ ի՞նչ պիտի տոլարը, եթէ հարկ ըլլայ միլիօն տոլար գնել միջազգ հրապարակէն՝ թուղթ ֆրան փոխարէն...

Այս դառն վիճակը կան իրականութիւն մըն է, դէմ անզօր են զգացումնե իրաւաբանական ժխտում Կասթօն Ժէզ՝ փրօֆէսօր իր բանական համալսարանի ել կան բաժնին, առանց երկբայ քի կը յայտարարէ. «Եթէ ժենք վաւերացնել ամերիկ համաձայնագիրը, 1929 օ տոսին պէտք է Ֆրանսան ս կանայ. ուրիշ միջոց չկայ։»

Կարելի՞ է ըսել թէ մի 1929 Օգոստոս դեռ բաւա ժամանակ կայ եւ թէ ո՞վ գ ինչ կ'անցնի կը դառնայ մի այն ատեն... Այս վարանո սպասողական քաղաքակա թեանն է որ կը հետեւին 191 ւիլ եւ որու հետեւանքներ սօր բացայայտ են ամէնուն...

Ֆրանսան չի կրնար փր առանց օտար օժանդակութ օտարներէն ալ միայն Ամերի եւ Անգլիան են որ կրնան բա կանաչափ տալ ֆրանքը կա վիճակի մը հասցնելու համ Հոլանտայի եւ Զուիցերիոյ ջին փոխատուութիւնները հ ցան առանց կարեւոր ազդ թեան մը, եւ ինչպէս անցեալ բաթ ալ ըսինք, մինչեւ որ պա քերու խնդիրը չկարգադրուի մերիկայի հետ, այսինքն մի որ խորհրդարանը չվաւերա Մէլըն-Պերանժէ համաձայն թիւնը, Ամերիկան պիտի զլա իր օգնութիւնը եւ առանց օգնութեան ալ ֆրանքը պ շարունակէ իր հիւանդագին ճակը։

Մ. Տ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Սուրիոյ նորընտիր մար պ. Փօնսօ Պէյրութէն Դամ երթալով, այցելեց Դրուզեա ջանը, ուր վերջերս կռիւներ ունեցած էին։

Թուրքերէն թերթերը գրեն թէ Ֆրանսական պատե մական ատեանը 48 հոգի ցակայութեան մահուան դ պարտած է։ Ֆրանսացիները տեղ յաղթական են։ Ճողով հետզհետէ քաղաք կը դառ Անգլիացիները կարեւոր ուժ ղրկած են Անդրյորդանանի մանին վրայ, ապստամբներ յարձակումը արգիլելու համար

ԴՐՕՇԱԿ
— ԱՄՍԱԳԻՐ —
Օրկան Հ. Յ. Դաշնակցութեան
Հասցէ.— A. Isahakiantz
71, Ave. Kléber, Paris

ՌՈՄԱՆՍ ԱՆՍԷՐ

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ԿԸ ՎԻՐԱՒՈՐԷ

(Թղթակցութիւն Հայաստանէն)

Բօլշեւիկները, ինչ որ ղեկավարում են անել խօսքով, համոզելով՝ անում են դրամով։ Բօլշեւիկներն առատաձեռն են։ Բանւորի եւ գիւղացու արիւն-քրտինքով վաստակած դրամները նրանք շռայլում են աջ ու ձախ՝ թէ՛ արտասահմանում եւ թէ՛ երկրի ներսում։ Եւ չնայած որ դեղին ոսկու կախարդական ձայնը եւ շլացուցիչ փայլը շատ-շատերին է հրապուրում ու կուրացնում՝ բայց այսուամենայնիւ բօլշեւիկներն յաջողութիւն չեն ունենում։ Նրանց ամենախիզախ ու տիտանեան, երբեմն իրենց իսկ լինել-չլինելու հետ կապուած ձեռնարկները մէկը միւսի յետեւից ձախողման են հանդիպում, ծրագրերը յօդս ցնդում... Մի Չինաստան, մի Գերմանիա, մի Ցաճկաստան դրա ամենափայլուն ապացոյցը կարող են լինել...

Այդպէս է արտաքին քաղաքականութեան մէջ, այդպէս է եւ ներսում՝ հէնց իրենց կոմունիստների նկատմամբ։

Կոմունիստներն ինչ որ չար անէծքի ոյժով դատապարտած են կանգնել, միշտ էլ փակ դրան առաջ իրենց առաջը տեսնել կոտրած տաշտակ եւ հիասթափւելու բօլշեւիկները միլլիոններով փող ծախսում «երրորդ փրօնտում», «հովանաւորում» եւ գիտութիւնը, արւեստները, գրականութիւնը, բայց կախարդած սայլը տեղից չի շարժւում։ Խորհրդային դպրոցատարը, անգամ համալսարանատարը կիսագրագէտ է, տհաս, զուրկ հեռանկարներից, վաղաժամ ծերացած ու ծիւրած...

Բարքերի անկումը սոսկալի չափերի է հասնել, անառակութիւնը փողոցներում շրջում է մերկապարանոց, 15 ամուսնութիւնը սովորական բանի կարգն է անցել, սրիկայութիւն (խորհրդային մամուլի բառն է) անում է թէ՛ մեծը, թէ՛ փոքրը, թէ՛ կոմունիստը եւ թէ՛ կոմսոմոլը... Բազմաթիւ եւ անթիւելի փաստերից բերենք մէկը եւ բնորոշը.—

Սրանից շուրջ մի ամիս առաջ, հայ «պրոլետգրողների չէֆ», բաւականին սիրուն կին ունեցող, խորհրդային փողերով ապրող եւ «Ռոմանս Անսէր»ի հեղինակ Եղիշէ Չարենցը գիշերւայ ժամը 12ին Երեւանի կենտրոնական զբօսավայրում, հասարակութեան աչքի առաջ առաջարկութիւն է անում հօր եւ մօրաքրօջ հետ զբօսնող դեռ մանկահասակ, դպրոցական աշակերտուհի Օր. Այվազեանին։ Եւ ահա, նրանից մերժում ստանալով, ատրճանակի մէկից աւելի հարւածներով վիրաւորում է օրիորդին եւ դեռ քաջութիւն էլ է ունենում պոռալու. «Ոչոք չմօտենայ, ես կենտգործկոմի անդամ եմ եւ անձեռնմխելի»...

Այդ «դէպքից» երկու շաբաթ առաջ, նոյն հողի վրայ ընկեր Չարենցը ապտակ է ստանում դերասանուհի Աբելեանից...

Ջուր չէ սաւած՝ —ջուրի բերածը ջուրը կը տանէ։

ՀԱՅՄԱՆ

ԽՄԲ.— «Յուսաբեր»ի Թղթակիցը հետեւեալ կերպով կը պատմէ այս դէպքը (13 Հոկ.). —

Օգոստոս 24ի երեկոյեան բանաստեղծ Եղիշէ Չարենցը, երկար հետապնդումներից յետոյ, փողոցում կանգնեցնում է Երեւանի քաղաքացիներից Տիգրան Այվազեանի աղջկան եւ ռուսերէն յայտարարում նրան.

— Դու իմ կինը պիտի լինես։

— Խելագարուե՞լ էք դուք,— պատասխանում է շփոթահար աղջիկը։

— Այո՛, դու իմ կինը պիտի լինես։

— Երբե՛ք, — վճռականօրէն յայտարարում է Օր. Այվազեանը եւ փորձում շարունակել իր ճամբան։

Այդ ժամանակ Չարենցը գրպանից հանում է ատրճանակը եւ տեղն ու տեղը սպանում է Օր. Այվազեանին։

ԼԻՈՆԻ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ ԱԶԱՏ

Լիոնի մեր Թղթակիցը կը գրէ.—

Հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Ժուրտէն մէկուկէս ամսուան ամառնային արձակուրդէն դառնալով, վերսկսաւ իր հարցաքննութիւնները Մայիս 2ի ծանօթ դէպքին մասին։ Լսուեցան մօտ քսան վկաներ զանազան թաղերու ոստիկանապետներուն կողմէ, որոնք իրենց տեղեկագիրները ղրկեցին Պ. Ժուրտէնին։ Այս վերջինը լսեց անոնց մէջէն ամէնէն կարեւոր վկաները, մանաւանդ Յարութիւն Մանանեանը, որ Հօկի, այլ անունով հայ կոմկուսի Լիոնի մասնաճիւղին հրահանգով պաշտօն ունէր ընկեր Ա. Աշոտեանի բանախօսութիւնը խանգարելու։ Մանանեան խղճահարուած իր հայրենակից Պօղոս Թիւֆէնկճեանի անիրաւօրէն բանտ դրուելէն, հարցաքննիչ դատաւորին դիմելով յայտնեց բոլոր ճշմարտութիւնը։

Այս վճռական փաստերուն վրայ Պ. Ժուրտէն որ եւ է յանցանք չգտնելով մեր բանտարկեալ ընկերներ Պօղոս Թիւֆէնկճեանի եւ Թագւոր Թագւորեանի վրայ, Երկուշաբթի օր ազատ արձակեց զանոնք։

ՀԱՅԿ. ՀԱՐՍՆԻՔ ՄԸ ՖՐԱՆՍ. ԳԻՒՂԻ ՄԷՋ

Ֆրանսացի Թղթակից մը, որ Փօն-Տէնթ-Լափիէի մէջ ներկայ եղած է հայկական հարսնիքի մը, հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ այդ հանդէսը.

Վերջերս մեր քաղաքի թաղապետարանին մէջ տեղի ունեցաւ ամուսնութիւնը հայ հիանալի զոյգի մը, Քաջեան Մինասի՝ դեռատի եւ սիրուն Ալիս Թոզլիկեանի հետ, երկուքն ալ խճանկարի գործարանին պաշտօնեաներ։ Ֆրանսական օրէնքի համաձայն կատարուած այս ամուսնական ձեւակերպութեան կը մասնակցէր թարգման Տէր Վարդանեան։

Ցերեկ օրը, ժամը 21ին երկրորդ արարողութիւն մը կատարուեցաւ սրահներէն մէկուն մէջ Փէփէն զօրանոցին, որ ներկայիս իբրեւ բնակարան կը ծառայէ 60 հայ ընտանիքներու։ Պօլսոյ Պատրիարքարանին ենթակայ քահանայ մը պսակեց ամոլները, հայկական ծէսով։

Թէեւ լեզուն չէին հասկնար, սակայն մօտ 250 տեղացի ֆրանսացիներ մեծ հետաքրքրութեամբ մօտիկ էին եւ հետեւեցան արարողութեան։

Ցետոյ, երկրորդ սրահի մը մէջ —կիները զատ նստած էին,— ջութակով եւ կիթառով («ուտ» ըսել կ'ուզէ) երգեր երգուեցան եւ արեւելեան պարեր խաղցուեցան բազմաթիւ հայ երգիչներու եւ պարողներու կողմէ, մելանոլ եւ խանդավառ եղանակներով, որ իրենց բարքերը կը յատկանշեն եւ որոնք վերյիշում մըն են իրենց կորուսեալ հայրենիքին ուր հանապազ ա՛լ չպիտի դառնան։

Կատարեալ փափկանկատութեամբ եւ ծայրայեղ հիւրընկալութեամբ, հանդէսին հայ կազմակերպիչներն ու վարիչները կարկանդակներ, գլանիկներ եւ ըմպելիներ հրամցուցին բոլոր հանդիսականներուն։ Այդ պահուն, նորապսակները, շրջապատուած երկու երիտասարդ տեղացիներէ, որոնց իւրաքանչիւրը մոմ մը բռնած էր ձեռքը, անշարժ եւ լուռ կը մնային, հայ կրօնական սովորութեանց կամ օրէնքին համաձայն։

Այսպէս վերջացաւ այս ինքնատիպ բայց հետաքրքիր երեկոյթը։

Վերջապէս, ո՛վ կրնար գուշակել որ, իր զինուորներէն զրկուած Փէփէն զօրանոցին մէջ Հայեր պիտի գային հարսնիք կատարելու։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՄԵՐ ՎԻՃԱԿԸ

Ընկերուհիներուս հետ կարդացի մեր վարժարանի մասին Շիրեանի գրածները։ Նախ կը բողոքենք այդ յօդուածը գրողին դէմ, որովհետեւ կ'ըսէ որ թող մեր կերած խմածին եւ հագածին մասին քննութիւն կատարուի, բայց քննութեան արդիւնքը թերթի մէջ չգրուի։ Ինչո՞ւ չգրուի, թող ամէնը գիտնան թէ ի՛նչ է մեր վիճակը։ Ցետոյ Շիրեանը Դպրոցասէրի մէջ կատարուած բոլոր բաներէն տեղեկութիւն չունի, եթէ ունենար աւելի մանրամասն պիտի գրէր մեր ցաւերը։ Կ'երեւայ չի գիտեր որ Տիկիններուն եւ Պ. Խչգալյանի համար անցեալները պանիր պատրաստուեցաւ եւ պանիրը չյաջողելով, ջուրի մէջ հալեցուցին եւ մեզի տուին իբրեւ իրիկուան ճաշ եւ յաջորդ օրը 150 որբուհի թունաւորուեցանք, շատերը օրերով անկողին մնացին։ Նոյնպէս Շիրեան չգիտեր որ պզտիկ որբուհի մը անհետացաւ, քանի մը օր փնտռեցին, յետոյ մեզի պատուիրեցին մէկուն բան չըսել եւ մինչեւ հիմա չգտնուեցաւ։ Մեր ընկերուհիներէն չորսը իրաւ է որ ուզեցին տալ անծանօթ կնքահայրին, որ Փարիզ տանի, բայց յետոյ չերցան ղրկել, վախնալով որ կ'իմացուի։

Ըսէք մեզի որ ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը, մենք հոգացող, մտածող, պաշտպան չունինք։

Մարսիլիա — Դպրոցասէրի Որբուհի մը

ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Մեզի կը հաղորդեն թէ Փարիզ հաւաքուած երիտասարդ գրողներու եւ արուեստասէրներու մասնակցութեամբ կազմուած է յարդգոր անունով միութիւն մը որուն նպատակն է համախմբել երիտասարդ ուժեր, մղելով բոլորը դէպի հասարակաց միակ ուղի մը՝ դէպի հայ ազգային ոգին եւ ինքնուրոյն արուեստի պաշտպանում։

Միութիւնը կը սարքէ շաբաթը մէկ անգամ վիճաբանական ասուլիսներ «Գրական երեկոներ» անունին տակ որուն առաջինը տեղի կ'ունենայ գեղարուեստական յայտագրով այսօր Ուրբաթ 22 Հոկտ. գիշերուան ժամը 8 ու կէսին Ֆլօրիսի ճաշարանը։ Կը դասախօսէ Պ. Մկրտիչ Պարսամեան Գրիգոր Զոհրապի գրականութեան մասին։

Մուտքը ազատ համակիրներու։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅԿ. ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՇԱՍ (Իզէր).— Հոկտ. 17ին Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. Խումբը փայլուն մրցում մը ունեցաւ Շասի ֆրանսական Ա. խումբին հետ։ Խաղը հետզհետէ տաքնալով, հայկական խումբը շահեցաւ մէկի դէմ երեք։

Տեղացի երիտասարդներէն Պ. Սարգիս Համբարեան սեղան մը տուաւ ի պատիւ հայկ. խումբին։ Իսկ Համբարձումեան երգեց „Հայաստան“ը որ, հետաքրքրութիւն շարժեց հաւաքուած ֆրանսացի բազմութեան մէջ։ Խումբը մեկնեցաւ իրիկուան, «Լուսին չկար»ը հնչեցնելով։

Գ. Օ.

ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ ԱՆԿԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր 24 Հոկտ., Անկիէնի կայարանէն 10 վայրկեան հեռաւորութեան վրայ գտնուող Բուէֆ սէն Կրասիէնի կոկիկ մարզարանին մէջ կարեւոր մրցում մը տեղի պիտի ունենայ առաջին դասակարգի ախոյեան Ս. Ա. Անկիէնի եւ Արմէնիա Ֆութպոլ Գլիւպի (Հ. Մ. Ը. Մ. Պուա-Քօլօմպ) Առաջին խումբերուն միջեւ։

Այս առթիւ հայ խումբը դաշտ պիտի գայ իր լաւագոյն կազմով։

Հաւաքավայրն է կար Տիւ Նոր, մեթրօի ելքը ժամը 12.45։ Մեկնում 1.15ին շոգեկառքով։

*** Պահեստի խումբն ալ կը մրցի Ֆ. Գ. Արժանթէօյլի Առաջինին դէմ։ Ժամը 2ին։

Հ. Թ.

ՅՈՒՍԱԲԵՐ
—○ ՕՐԱԹԵՐԹ ○—
Հասցէ.— B. P. 868, Le Caire (Egypte).

ՊԱՏԳ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կաթող. Պատրիարքութիւնը 1040 համար եւ 8 Հոկտ. 1926 թուակիր պաշտօնագրով մը կը յայտարարէ թէ՝ յառաջիկայ դեկտեմբերին մէջ տեղի պիտի ունենայ Փարիզի մէջ, Եւրոպայի Հայոց Թեմական Ընդհ. Ժողովի գումարումը, եւ հրահանգած է, Թեմ. կանոնագրի 10երորդ յօդուածին համաձայն, վեց տարուան համար Լիոնի եւ շրջանի չորս պատգամաւորներու ընտրութիւնը կատարել։

Պատգամաւորներու ընտրութենէն ամբողջապէս յետոյ, պիտի կատարուի նաեւ Լիոնի եւ շրջանի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ընտրութիւնը։

Ընդհ. Եւրոպայի Կեդր. Թեմ. Խորհրդոյ կանոնագրի 36րորդ յօդուածի տրամադրութեան համաձայն, ընտրող եւ ընտրելի ըլլալու իրաւունք ունին այն երկսեռ հայրենակիցներով, որոնք արձանագրուած են եկեղեցական տուրքի տետրակին մէջ եւ իրենց վերջընթեր ամսականը վճարած եւ քուէարկելու տարիքը լրացուցած են։

Սոյն երկու կարեւորագոյն ընտրութեանց առթիւ, կը փութանք կրկին հրաւիրել Լիոնի երկսեռ հայրենակիցները, որ Յունուարէն սկսեալ հաճին վճարել իրենց ազգային եկեղեցական տուրքը, որուն նուազագոյն սակը տարեկան 24 ֆր. է։

Մասնաւոր հաւաքիչ պաշտօնեայ չունենալով, կը խնդրուի անձամբ բերել կամ նամակով ղրկել խորհրդարան, ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 6. իսկ կիրակի օրերը ժամը 8էն 12, եւ պահանջել ստացագիր։

Տուրքի արձանագրութիւնները պիտի շարունակուին մինչեւ Նոյեմբեր 15։ Արձանագրուիլ փափաքողները պէտք է անձամբ ներկայանան ինքնութեան թուղթերով։ Խճողումի տեղի չտալու համար, սոյն թուականէն վերջ մինչեւ ընտրութեան օրը (Նոյ. 27) արձանագրուող կամ վճարում կատարողները Պատգ. ընտրութեան մասնակցելու իրաւունքէ կը զրկուին։

Նոյեմբեր 15է յետոյ ընտրողական ժողով գումարուելով, ընտրելեաց ցանկով միասին քուէթուղթեր պիտի ղրկուին բոլոր վերջընթեր ամսականները վճարողներուն եւ 27 Նոյեմբ. Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2էն 6 ընտրութիւն պիտի կատարուի խորհրդարանին մէջ։

Ընտր. Ժող. Նախագահ
Անանիա Ծ. Վրդ. Հաքէլեան
17 Հոկտ. 1926 Լիոն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԽԱՆԸ

(ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ՅՈՒՇԵՐ)

II

— Դէ որ եկել ես, է՛լ ինչ անեմ, լաւ ես արել, հօ դուրս չեմ հանելու քեզ։

Այսպէս սկսեց Սաղաթէլ խանը, երբ յարդէ գլխարկը, (որ դեռ սպիտակ էր), մի ձեռքին եւ ձեռնափայտը միւս ձեռքին ներս մտաւ ճաշասենեակ, ուր ես թեք էի ընկել մի բազմոցի վրայ ու խմում էի սառոյցով պատրաստուած թանը։

— Բայց դէ որ զօչաղ ես, իմ տան վարդն ես, աւելացրեց նա ժպտալով։

Ես վեր կացայ տեղիցս, բարեւեցի, յայտնեցի իմ անհուն ուրախութիւնը իր հետ ծանօթանալուս համար եւ մի քանի սուտ ու մուտ բաներ էլ հնարեցի, որ իբրեւ թէ շատ եմ լսել իր բարեկամներից, հիւրասէր, մեծահոգի, լայնամիտ ու չգիտեմ թէ էլի ինչ ու ինչ, բնաւորութեան մասին։

— Հա՞, արէց, յետոյ էլ ի՞նչ ես լսել։

— Է՜, էլի եմ լսել այո, շատ-շատ բաներ եմ լսել, ձեր անգին գործերի, անթիւ զարդերի, բազմազան սենեակների, իրենց ճաշակաւոր կահ-կարասիներով եւ...

Էլ բաւական էր, թեւիցս բռնեց.

— Արի, արի, ցոյց տամ քեզ։ Արա, թանաբու(*) պալտոները(**) բեր։

Սենեակից սենեակ, նախասենեակ, յետոյ դարձեալ սենեակ։ Սա քիրմանշահի գործերի սենեակն է, դա Բուշիրի. մէկը միայն զէնքեղէններին է յատկացրած, միւսը աւելորդ ու զանազան կահկարասիների— աթոռներ, սեղաններ, վերմակներ եւ այլն։ Ահա եւ ննջարանը, չոր յատակի վրայ փայտեայ մահճակալներ ամենահասարակ անկողիններով ծածկուած։

(*) Հիւրասենեակ։

(**) Բանալի։

— Էն խալիներս որ տեսար, ամենօրեայ համար չի. էդ պատճառով էլ հալա(*) չեմ իմանում թէ ինչ գցեմ ես ննջարանումը։

Եւ վերջապէս թանաբին։

Երկար կալամքար(**) վարագոյրները իջնում էին պատուհանների առաստաղներից մինչեւ յատակը, որ ծածկուած էր մի հսկայական գորգով։ Մի մեծ դաշնամուր բռնել էր սենեակի 1/4ը, երեք ջութակ, մի մանդոլին (բոլորն էլ առանց լարերի), մի կարի մեքենայ եւ Բրէմի «Կենդանիների կեանքը»՝ 3 մեծածաւալ հատորներ։ Այս բոլորը դրուած էր դաշնամուրի վրայ։

(*) Դեռ։

(**) Պարսկական յատուկ նախշերով վարագոյրներ։

Աստուած իմ, ինչքան լաւ եմ յիշում ամէն մի իր. դրան ուղիղ ճակատին կախուած էր խանի եւ իր կնոջ, տիկին Նազելիի «առաջին երջանկութեան» մեծադիր նկարը, որի գլխին այդպէս էլ գրուած էր. «առաջին երջանկութիւն», իսկ նկարի ներքեւում հոգատար ձեռքով՝ «Սաղաթէլ աղան եւ իր կողակից տիկին Նազելին»։

— Էն ժամանակ հալա խան չէի, ասաց նա, իբրեւ լրացուցիչ բացատրական։ 27 տարի է անցել այդ օրից, շատ չեմ փոխուել կարծեմ այնպէս չէ՞։

Խօսք, նա համարեա չէր փոխուել. նրա փոքրիկ անգոյն աչքերը նոյն արտասովոր փայլով պլպլում էին, նոյն մեծ կզակը, փոքրիկ բերանով, ծանր ու հաւասար ատամների շարանով՝ սրածայր բեխերը, որ ցից-ցից հասնում էին մինչեւ ականջները, սանրուածքը— մազերի մի ոլորուն խուրձ գլխի ճիշտ մէջտեղին, նոյն մեծ ու լայն քիթը եւ կարծեմ նոյն ակնոցները ոսկէ հաստ շղթայով, որ իջնում էր մինչեւ բաճկոնի առաջին կոճակը։ Սաղաթէլ խանի դէմքի վրայ միայն մի քանի կնճիռներ էին աւելացել եւ ուրիշ ոչինչ։

Նոյնը չէր կարելի ասել տիկին Նազելիի մասին։

«Առաջին երջանկութեան», այդ բազմեայ նկարը պարզ ապացոյց էր որ տիկին Նազելին եղել է փարթամ կուրծքով, հարուստ մազերով մի օրիորդ ու, բոլոր տեսակներով. «մեծատան» աղջիկ, հագնուած իր ժամանակի նորաձեւութեամբ. այդ էր ասում գոնէ նրա մազերի սանրուածքը, որ գագաթի վրայ կազմում էր մի փոքրիկ սեւն ու գալով այնքան էր բարակում, որ եթէ նկարը շրջէիր, կը ստացէիր մի բացականչական նշան նորապսակ փեսացի գլխիվայր պատկերի կողքին... Այո, տիկին Նազելին շատ էր փոխուել, նրա ընկած կուրծքով, դուրս ցցուած մէջքով ու իր հարթ սանրուածքով այժմ նա աւելի նման էր հարցական նշանի։

Դահլիճի դիմացի պատին, իրարից հաւասար հեռաւորութեամբ, կախուած էին 13—14 հատ նոյն մեծութեամբ, միատեսակ շրջանակներով, զանազան բովանդակութեամբ նկարներ։ Նրանց մէջ կային ծաղկեփնջեր, տեսարաններ, անյայտ մարդկանց գլուխներ, մի ինչ որ կենդանի, որի տեսակը երբեք չեմ տեսել եւ այս բոլորի կողքին— Եփրեմի, Մօզարտի, Նիկօլա Բ.ի նկարները։ Նկարների այս բազմազանութիւնը թէեւ կազմում էր տիկին Նազելիի ճաշակի հասկացողութեան հիմքը, բայց կային պատեր, որոնց վրայ կարելի էր տեսնել այնպիսի միօրինակութիւն, որ միանգամայն անհասկանալի է սովորական անճաշակ մահկանացուների համար։

(Շար.) ԼԱՍ

լու համար։ Ռընօ ո՛չ փոխարժէքը յանձնած, ո՛չ ալ ադամանդը տիրոջ դարձուցած ըլլալով, կօլտէնպէրկ տեղեկութիւն տուաւ ոստիկանութեան։ Այս վերջինը առջի օր ձերբակալեց Ռընօն, որ յայտնեց թէ յիշեալ ադամանդները ծախել տուած էր հայ միջնորդ Հայկ Նազարեանի։ Ոստիկանապետը հարցաքննեց նաեւ Նազարեանը։ Երկու միջնորդները պատմեցին թէ կօլտէնպէրկի դրամը վճարելու համար ուրիշ գոհարավաճառէ մը 50,000 ֆրանքնոց մանեակ մը առած եւ 25,000 ֆրանքի ծախելով առ հաշիւ դրամ մը տուած էին անոր։ Անկէ վերջ 250,000 ֆրանքնոց հինգ զմրուխտ եւ 15,000 ֆրանք արժէքով ադամանդներ ծախած եւ դրամը իւրացուցած են։ Անկէ զատ, Նազարեան յաջողած էր վաճառականէ մը 50.000 ֆրանք փոխ առնել, տեղը կեղծ ադամանդներ տալով իբրեւ երաշխաւորութիւն։ Մինչեւ հիմա երկու միջնորդները 411,000 ֆր.ի կեղծարարութիւն ըրած են։ Երկուքն ալ բանտ ղրկուեցան։

Աղէտ մը Հավանայի մէջ

Առջի օր ահռելի թայֆուն մը պայթեցաւ Հավանայի վրայ (Քուպա), 150 տուներ կործանելով, հեռաձայնի եւ հեռագրի հաղորդակցութիւնները խզելով եւ անգործութեան դատապարտելով ելեկտրական լոյսի եւ ուժի հոսանքները։ Փոթորիկին արագութիւնը հետզհետէ աւելնալով, ժամը 130 մղոնի հասաւ, հետն ալ հեղեղանման անձրեւ մը։ Ծովը այնքան ալեկոծ էր որ նաւերը չէին կրնար մօտենալ նաւահանգստին եւ ալիքները մինչեւ 25 ոտք բարձրութեան կը հասնէին։ Ահագին վնաս կրած են նաւահանգստին մէջ խարսխած նաւերը։

Միհրդատի գերեզմանը

Սինոպի մէջ, երբ լուցկիի գործարանին հիմերը կը փորուէին, հետաքրքրական հնութիւններ մէջտեղ ելած են. մօզայիկներով յատակի մը վրայ շատ մը հողէ եւ պղինձէ ամաններ գտնուած են։ Կը կարծուի թէ ճիշդ այդտեղ կը գտնուէր Պոնտոսի թագաւոր Միհրդատի արքունիքը։ Այս մասին իբրեւ փաստ ծառայող բան մը չէ գտնուած թէեւ, բայց պատմութեան ծանօթ է որ Միհրդատի մարմինը Պոմպէոսի հրամանով թաղուած է Սինոպի մէջ։ Տեղական մարմինները մեծ շահագրգռութեամբ կը հետեւին այս հնագիտական գիւտերուն։ Կրթական գործավարութեան պաշտօնատարներէն պատմագէտ Թէվֆիք պէյ Սինոպ մեկնած է հսկելու համար հնագիտական պեղումներուն։

Ֆրանսա եւ Հիճազ

Հիճազի թագաւոր Իպնը Սուուտի որդին Էմիր Ֆայսալ Փարիզ գալով առջի օր ներկայացաւ Հանրապետութեան Նախագահին։ Էմիրը եկած է շնորհակալութիւն յայտնելու Ֆրանս. կառավարութեան, որ ճանչցած է իր հօր գահակալութիւնը։

Պոլսոյ ազատ գօտին

Մասնաւոր Յանձնաժողովը իր վերջին նիստին խորհրդակցութիւններ կատարած եւ միաձայնութեամբ յարմար դատած է Պոլսոյ մէջ ազատ գօտիի մը հաստատումը։

Յետոյ, զանազան մասնախումբեր կազմուած են ազատ գօտիի խնդրին մասին քննութիւններ կատարելու համար։ Մասնախումբերէն մէկը կը քննէ եւրոպական ազատ նաւահանգիստներու կանոնագիրը։

Յանձնաժողովը յետոյ պիտի զբաղի ազատ գօտիին վայրը որոշելու խնդրով։ Այս առթիւ թէեւ Գումգափուի եւ Եէտիգուլէի անունները կը յիշուին, բայց նկատելով որ այդ վայրերուն մէջ կանոնաւոր նաւահանգիստներ չկան, կը կարծուի թէ ազատ գօտին Վոսփորի կողմը պիտի հաստատուի։

Նախարարը դերասան

Շարժանկարի անգլիական ընկերութիւն մը ծրագրած է Մեծ Պատերազմին անգլեւգերմանական նաւամարտերու պատկերը առնել։ Ելմտական Նախարար Ուինսթըն Չըրչիլ հաւանած է մասնակցիլ խաղարկութեան՝ իբրեւ այն ատենի ծովային նախարար. ուրիշ սպաներ ալ պիտի մասնակցին։ Առաջին անգամն է որ Անգլիոյ ծովային նախարարութիւնը կը գործակցի շարժանկարի ընկերութեան մը։ Գործողութիւնը պիտի կատարուի Միջերկրականի մէջ, ուր պիտի համախմբուին բազմաթիւ մարտանաւեր։

Անգլիոյ կայսերական ժողովը

Անգլիոյ եւ Գաղթապետութեանց կայս. ժողովի վերջին նիստին մէջ վարչապետ Պօլտուին կարդաց Ճօրճ թագաւորին պատասխանը գաղթապետութեանց հաւատարմական ուղերձին։ Յետոյ սըր Չէմպըրլէյն երկար զեկոյց մը ըրաւ արտաքին քաղաքականութեան մասին։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ մէջ 71 տարեկանին մեռած է ընկերվարական պետ Տէպս, որ քանիցս հանրապետութեան նախագահի թեկնածու ներկայացած է, եւ պատերազմի ատեն բանտարկուած էր, իր խաղաղասիրական քարոզութիւններուն համար։

ԱԼՊԱՆԻԱ հելլէն սպաներ հրաւիրած է իբրեւ մարզիչ ալպանական բանակին։ Հելլէն-ալպանական զինակցութիւն մը մօտալուտ է։

ԳԱՂՏՆԻ դաշնագիր մը կնքուած է պուլկարիոյ արտաքին նախարար Պուրօֆի եւ Մուսօլինիի միջեւ, կը պնդեն կարգ մը թերթեր։

ՉԻՆԱԿԱՆ ջուրերուն մէջ խարսխած են 70 օտար մարտանաւեր, ի հարկին օտարահպատակներու շահերը պաշտպանելու համար։ Անգլ. օդանաւեր կը սաւառնին Հօնկ-Քօնկի վրայ։

ԵԳԻՊՏ. Քրէտի Ֆօնսիէի Հոկտեմբեր 15ի վիճակահանութեան մէջ 100,000 ական ֆրանք շահեցան հետեւեալ թիւերը,— 373, 567 (1886ի շրջաբերութենէն), 653,286 (1903ի) եւ 204, 536 (1911ի)։

Պ. Դ. ՇԱՀՎԷՐՏԵԱՆԻ կարգադրութեամբ պոլիսէն Հայաստան պիտի փոխադրուին միայն 30-40 հոգի։ Խումբ մը գաղթականներ խնամատարութեան կեդրոնը երթալով ցոյցեր կատարած են այս առթիւ։

ՊՈԼԻՍ Թարլա Պաշը պտղավաճառ Ագրիպասի խանութին առջեւ Հոկտ. 15ին անծանօթի մը կողմէ սպաննուած է Գրիգոր Քէսէճեան։

ՏԻՆԱՆԻ մօտ Ֆրանսական ջիմարանոցի մը պատսպարեալներէն 12 հոգի առջի գիշեր յաջողեցան փախչիլ։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց այս ջիմարանոցներէն հինգը։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ «ՌՈՍՏՈՄ» ԼՍԱՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՆՈՅ. 1926 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ PETIT JOURNALի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Կը մասնակցի ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

Թատերական ներկայացում «Ռոստոմ»ի սիրողներու խումբին կողմէ։ Երգ, արտասանութիւն, նուագ, եւլն.։ Կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր, Ճազ-Պանտ։

Տոմսակները՝ բոլոր ճաշարաններէն եւ Bellevilleի «ՄԱՎՐՕՍ» ճաշարանէն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «ԵՌԱԳՈՅՆ» խմբի ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8ին Place Bourguignons, Café Selectի մէջ։

«Հ. Յ. Դ. Օր»ը Մարսիլիոյ մէջ կը տօնուի 7 Նոյ. Exposition Foireի մեծ սրահին մէջ։ Պիտի խօսին ընկերներ վարանդեան, Ջամալեան եւ Լէօն Պօն։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Վարուժան» եւ «Իշխան» խումբերու դասախօսական ժողովը՝ Հոկտեմբեր 24 Կիրակի առտու ժամը 9.30 ին 63, Rue de la République: *Պիտի դասախօսէ ընկ. Պօղոս Հիւսեան։*

Հ.Յ.Դ. Վիէնի ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը՝ Կիրակի, 24, հոկտ. կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ.Յ.Դ. Մարսիլիոյ Պատանի միութեան ընդհ. ժողովը, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին. 63,rue de la République *սրահին մէջ. բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։*

Հ.Յ.Դ. Սէնթ-Էթիէնի ընկերները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն Կիրակի, 24 Հոկտ. ժամը 2ին րիւ տը լա Լուար Կրան քաֆէի մէջ։

«ՌՈՍՏՈՄ» Լսար. Միութեան գրադարանը բաց է Գշ. և Ուրբաթ օրերը երեկոյեան ժամը 8.30էն մինչեւ 10։ Անոնք որ կ'ուզեն օգտուիլ գրադարանի գրքերէն՝ կարող են ներկայանալ այդ օրերը։

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ Կիրակի, 24 Հոկտ. կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին «Ռոստոմ»ի սրահը։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն անպատճառ ներկայ ըլլալ այս խիստ կարեւոր ժողովին։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ հայրենակցական միութիւններու պատգամաւորական ժողովը 31 Հոկտ. Կիրակի առտուան ժամը 10ին, 131, Րիւ Ֆօպուր տիւ Թանփլը, «Ռոստոմ» լսարան։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ վաղը 23 Հոկտ. շաբաթ գիշեր ժամը ճիշդ 8ին, 184, Bd. St. Germain, Société de Géographieի *սրահին մէջ, Օրակարգ 1. Քննիչ յանձնախումբի ընտրութեան, 2. Վարչութեան տեղեկագիրը, 3. Վարչութեան հրաժարումը, 4. Կեդր. Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի շրջանին կեդրոնական մարմնի հարցը։*

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՈՒՐԱԽ ՕՓԷՐԷԹ

Նախաձեռնութեամբ Մարսիլիոյ Խ. Քեսրիկի Ե. Միութեան, ի նպաստ Հալէպաբնակ կարօտ քեսրիկցիներու, վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը ճիշտ 8.30ին 5 Rue Sullyի սրահին մէջ (Մարսիլիա)։

Կը ներկայացուի առաջին անգամ նոր բեմադրութեամբ Հաճի Պեկովի ուրախ օփէրէթը 3 արար, իր ճոխ երգերով.

ՍԱ ՉԼԻՆԻ ՆԱ ԼԻՆԻ

ԿԱՄ

ՄԱՇԱԴԻ Ի ԲԱԴ

Օրքէսթր, նուագ, երգ, պար եւ հարսանիք, որուն պիտի մասնակցի սրահի ժողովուրդն ալ։

Պիտի ներկայացուի նաեւ ՓԱՐՈՍԻ ՊԱՀԱՊԱՆՆԵՐԸ, յուզիչ դրամ, մէկ արար։ Հանդիսականները գոհ ձգելու համար ամէն միջոց ձեռք առնուած է։ Աճապարեցէք ապահովելու ձեր տեղերը.

Խ. Քէսրիկի երիտ. Միութեան վարչութիւն

Պ. ՎԱՀԱՆ ԵՍԱՐՃԱՆԵԱՆ կը խնդրէ Պոլսոյ բնակող Սկիւտարցի Պ. Գարաղաշեանէ մինչեւ Շաբաթ երեկոյ հանդիպիլ իր գրասենեակը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի բնիկ կարնեցի դանիէլ գալայճեան, պէյրութէն մեկնած եւ այժմ Մարսէյլ։ կը խնդրուի հասցէն եւ կամ զինք ճանչցողներէն իմացնել՝ 74, Rue Mazarine, Միքայէլ փափազեանի, Paris (6e).

— Կը փնտռուի Միքայէլ Իշլէմէճեան, որ չորս ամիս առաջ Պօրտօէն Փարիզ փոխադրուած է։ Կը կարծուի Ռընօի գործարանին մէջ կ'աշխատի։ Գրել՝ Markar Torossianի, 8, Rue St. Denis, Nanterre (Seine)։

— Կը փնտռուի Գուրալէլէնցի տօղրամաճի Մարտիրոսին տղան Ջաւէնը, մօրը անունը՝ Սուվիկ, որ երկու տարիէ ի վեր Ֆրանսա կը գտնուի եղեր։ Գրել՝ Minas Atamianի, Ave. le Mignon 33, Bois-Colombes (Seine)։

— Սերովբէ Մխիթարեան կը փնտռէ Յունաստանի ընկերներէն Միհրան Պօյաճեանը, որ երկու տարի առաջ Լը Փուզէն եկած էր։ Գրել՝ Vrtanes Assadourianի, Puits Beivert 37, Gardanne B. du R.

— Նազիլլիցի դերձակ Մելքոն Մէլէմլեանը և դեղագործ Մկրտիչ Ճանիկեանը Իզմիրցի, որոնք Փարիզի կողմերը ըլլալ կը կարծուին։ Իմացնել՝ Յովհաննէս Ճանիկեանի, 327 Pasadena H. P. Detroit, Mich. U.S.A.

— Տիկին Խաչատուրեան կը փնտռէ իր որդին Յովհաննէս Խաչատուրեան բնիկ Իզմիրցի, որ Փարիզէն մեկնած է Մարսէյլ Սեպ. 10ին։ Իմացնել Hôtel l'Esperance 14, Rue Garibaldi, Paris (5e).

— Սարգիս Սեթեան կը փնտռէ իր հօրեղբօր որդին Յարութիւն Սեթեան, բնիկ Բալուի Ներխի գիւղէն որ Սուրիայէն Ֆրանսա եկած ըլլալ կը կարծուի։ Տեղեկացնել 75, Avenue Berthelot, Lyon, *Սարգիս Սեթեանի։*

ԿՈՒԶՈՒԻՆ

18-20 տարու երիտասարդներ ժամագործութիւն սորվելու համար։ Դիմել՝ Պ. Պէօճէնեանի, 49 Rue Fondary: Métro Commerce:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մասնագէտ մը, որ կրնայ շինել քաշեր (քաշքավալ) պանիր Քօրսիկայի մէջ։ Իրեն կը տրուի բնակարան եւ ամէն յարմարութիւնք։ Գոհացուցիչ վճարում։ Գրել հետեւեալ հասցէին.—

Paul Andriani, Commerçant, Calvi (Corse).

ՎԱՐՁՈՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆ

1 սենեակ, ճաշարան և խոհանոց մը տրամադրելի է 2-3 հոգինոց ընտանիքի մը համար։ Դիմել 17bis, Avenue Curie, Chaville.

ԳԷՈՐԳ ՑՆԾԱԼԵԱՆ

Առաջնորդ ճամբորդներու, կը թարգմանէ եւ կը խմբագրէ պաշտօնական եւ պարզ ամէն կերպ գրութիւն՝ զանազան լեզուներով։ կը կատարէ փասփօրի, վիզէի, մաքսի, գօլի փօսթալի գործողութիւններ։ Արագ եւ ուղղամիտ։ Հրաւիրել կամ գրել՝ K. Tzinsalian, 9, Rue d'Arras, Paris (5e).

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹՈՐ Յ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

Կ'ընդունի Գշ. Եշ. և Շբ. օրերը 5—7

Կիրակի օրերը 10—12

77, Rue d'Amsterdam

Nord-Sud: Liège

Téléph. Central 52-92

Le Gérant: H. TEURNIER

Imp. MASSIS

208bis, Rue Lafayette Paris (10e)

ՍԱԿԱՐԱՆ

21 Հոկտեմբեր 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	159	50
Տոլար,	Dollar	33	70
Մարք (ոսկի)	Mark	7	77
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	17	30
Թրք. ոսկի	» or	150	—
Մէճիտիէ	Médjidié	10	—
Լէվա 100 հատր	Léva	23	50
Տրախմի »	Drachme	40	—
Լիր » »	Lire	144	—
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	95	15
Զուից. »	Frc. Suisse	638	—
Լէյ 100 հատր	Ley	17	60
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	155	—
ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ			
Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	4500	—
» II	»	2600	—
» III	»	2150	—
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs	165	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մեթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան	—	10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ԿԻՐԱԿԻ 24 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1926

24 OCTOBRE 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Բ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 193 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԴԻՄ

ՀՕԿԵՐԸ ՈՐՈՄ ՑԱՆՈՂ ԲՈՅՆԵՐ ՊԻՏԻ ՄՆԱՆ, ԵԹԷ ՉՓՈԽԵՆ ԻՐԵՆՑ ՆԵՐԿԱՅ ՁԵՒԵՐԸ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄԸ

Չափազանց դիւրազգած վիճակի մը մատնուած է քէմալական Թուրքիան: Օրուան բոլոր հովերը կ'ազդեն իր վրայ: Ամէնէն անհաւատալի լուրերն անգամ յուզում կը պատճառեն:

Վերջին տասը օրուան ընթացքին, Թուրք մամուլը ջղագրգռուեցաւ անգլիական թերթի մը շռնդալից լուրէն, որ կ'ըսէր թէ Իտալիա աչք ունի Թրքական հողերու վրայ: Եւ եղան սովորական յախորտանքներ — թո՛ղ փորձեն որ տեսնեն: Իրականին մէջ, նոր բան մը չկար: Գաղտնիք չէ որ Իտալիա սուր պահանջներ ունի այս միջոցին, եւ պրպտումներ կը կատարէ դիւանագիտական շրջանակներու մէջ, նոր աշխարհակալութեան մը գետինը պատրաստելու համար:

Հողի պակասը եւ սեւ շապիկաւորներու անյագ փառասիրութիւնը կրնան անակնկալներ յարուցանել ո՛ր եւ է ատեն: Աւելորդ է մարգարէութիւններ փորձել Թուականի մասին: Իտալիա ճակատագրականօրէն կը մղուի դէպի խոշոր ճիգ մը, որուն հասողութեան սահմանները դժուար է որոշել: Դժուար է, նաեւ, ճշդել անոր անմիջական սեւեռակէտը: Ի հարկէ Թուրքիան ամէնէն պարարտ գետինն է Իտալիոյ, ինչպէս միւսներո՛ւն համար: Բայց դէպի Ատալիա կամ Իզմիր արշաւանք մը, որքան ալ հրապուրիչ երեւայ, կապուած է միջազգային քմահաճոյքներու հետ: Գոնէ Անգլիան ծուռ կը նայի այդպիսի ձեռնարկի մը, առ այժմ: Խորհրդային Ռուսիան ալ, որ հաւատարիմ զինակիցն է Քէմալիստանի, անշուշտ հաճոյքով չպիտի դիտէ այդ արշաւանքը: Միւս կողմէ, այսօրուան Ռուսիան ալ խորապէս տոգորուած է ցարական դիւանագիտութեան աւանդութիւններով, եւ հետեւաբար չի կրնար հանդուրժել մրցակցի մը տեղաւորման՝ Միջերկրականի ափերուն վրայ: Ֆրանսա ամէն պարագայի մէջ շահ ունի ներկայ վիճակի պահպանման մէջ:

Մէկ խօսքով, միջազգային կացութիւնը ձեռնտու չէ անմիջական գործողութեան մը համար: Եւ ատոր համար է որ Մուսոլինի, էապէս վճռական, կը թարթափի այս գետնին վրայ, եւ գոհացում կը փնտռէ տարբեր ուղղութեամբ:

Կացութեան այս պատկերը Թուրքերն ալ կը տեսնեն: Եւ սակայն, սրտադողի մէջ են: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ շատ լաւ կը զգան որ այդ անսահման տարածութիւնները յաւիտենապէս պարապ չեն կրնար մնալ: Վայրագօրէն կոտորելով կամ ցրըուելով երկրին ոչ-Թուրք ժողովուրդները, հայ, յոյն, քիւրտ, չէրքէզ կամ ասորի, Թուրքերը այժմ կը լողան 750,000 քառ. քիլոմեդր տարածութեան վրայ, մինչ ուրիշներ ափ մը հողի կարօտը կը քաշեն: Այդ յայտնի եւ թաքուն հարստութիւնները բնականօրէն կը սրեն աշխարհակալներու ախորժակը. մանաւանդ որ, միջազգային աւարի համար, խոշոր պատառներ չկան ուրիշ տեղեր: Այս իրողութիւնը ճիշտ էր երէկ, երբ Գերմանիա Drang nach Ostenը կը հնչեցնէր: Ճիշտ է եւ այսօր, երբ Գերմանիան զրկուած է իր ափրիկեան գաղթավայրերէն, Իտալիան կը յորդի իր յարաճուն բնակչութեամբ, իսկ Յունաստանը հազիւ կը ծածկէ իր վրէժխնդրական ցանկութիւնները, թէ ոչ մաս մը հող ետ առնելու, գոնէ իր պատիւը վերահաստատելու համար: Եւ տակաւին կայ Պուլկարիան, որ թէեւ աչկանդուած եւ նկուն, կրնայ փորձութեան ենթարկուիլ, դիւանագիտական խաղի մը շնորհիւ:

Թուրքերը մտահոգ են նաեւ անոր համար որ, քաղաքական ասպախաղերն ալ իրենց դէմ կը դառնան:

Վերջերս շատ խօսուեցաւ Չէմպըլէյն-Մուսոլինի տեսակցութեան մասին: Զրոյցներ կան նաեւ պուլկարիտալական դաշնի համաձայնութեան մը մասին: Ամէն պարագայի մէջ՝ ուշագրաւ գործունէութիւն մը կը տիրէ Պալքանեան ճակատին վրայ, խուլ մրցակցութիւն մը ստեղծելով մասնաւորապէս Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Սեւ շապիկներու Հռոմը ինքզինքը ժառանգորդը կը նկատէ հապսպուրկեան Աւստրիոյ:

Եւ ահա նոր մտահոգութիւն մը Սուրիոյ կողմէն: Իբրեւ թէ Ֆրանսացիները զօրք համախմբած են սահմանին վրայ: Որքան տեղին է վարպետ գողին պատմութիւնը: Թուրքերը փոխանակ ամփոփուելու զարհուրելի խարդախութեամբ մը իրենց թողուած անսահման տարածութիւններով, իրենց ակնարկը յառած են դէպի հարաւ, եւ կ'ուզեն պատառներ կորզել Սուրիայէն: Այդ առաջադրութեամբ, ճախարակի պէս կը բանին Թուրք հրոսախումբերը Հալէպէն մինչեւ Մովսէսէրք:

Եւ այսպէս ալ պիտի շարունակուի: Բռնութեան եւ յափշտակութեան վրայ հիմնուած պետութիւն մը ի հարկէ չի կրնար հանգիստ քնանալ: Անոր իւրաքանչիւր առաւօտը պիտի բացուի մղձաւանջով մը, որ կրնայ ճակատագրական դառնալ:

Եւ արդա՛ր է որ այսպէս ըլլայ. որովհետեւ արիւն կը ժայթքէ իր բռնատիրած հողերէն:

Թուրքիան այսքան իրար անցնելու պատճառներ չպիտի ունենար, եթէ ինքնաբերաբար յանձնէր իր կոտրած կամ ցրըւած իւրաքանչիւր ժողովուրդին արդար բաժինը: Շ.

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ, որ Հոկտ. 16ին վերջացաւ «դաշնակներու գործ»ի հարցաքննութիւնը: Հարցաքննութեան ժամանակ վկաներէն Յարութիւն Բուդաղեան յայտնած է, որ ինք պատգամաւոր գացած է Հ. Յ. Դ. 10րդ ընդհ. ժողովին եւ վերադարձին, փարիզ եղած ատեն «հրահանգ ստացած է Տէր-Մինասեանէն ընտրել դաշնակցականներ գիւղական խորհուրդներու, կոմբջիջներու եւ Չէկայի մարմիններու մէջ, իսկ անպէտ մարդիկը հեռացնել»: Երբ Բուդաղեանը հարցուցած է թէ, ի՞նչպէս պէտք է հեռացնել, Տէր-Մինասեան պատասխանած է. «կարդա՛ մեր կանոնագրի 133րդ յօդուածը, կ'իմանաս, թէ ի՞նչպէս կը հեռացնեն ահաբեկելով»: Բոլշեւիկեան գործակալութիւնը չի տար ուրիշ վկաներու յայտարարութիւնները:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

«Թան»ի մէջ կը կարդանք.—

Ծերակոյտը 1925 Դեկտեմբեր 4ին քուէարկեց օրինագիծ մը հպատակութեան մասին, դիւրացնելու համար օտարականներու ֆրանսահպատակութիւնը: Այդ օրինագիծին համաձայն, ասկէ վերջ ֆրանսական հպատակ ըլլալու համար երեք տարի Ֆրանսա բնակիլը բաւական պիտի համարուի, փոխանակ տասը տարիի: Ստացական քաղաքացի դարձած օտարականներու զաւակները իրաւապէս Ֆրանսացի կ'ըլլան. օտարականի մը հետ ամուսնացող Ֆրանսացի կինը իրաւունք կ'ունենայ իր հպատակութիւնը պահելու եւ զայն փոխանցելու Ֆրանսայի մէջ ծնած իր զաւակներուն: Այս ազատախոհ տրամադրութեանց հեղինակները ներշնչուած են ֆրանսաբնակ օտարականները կարճ ժամանակի մէջ ձուլելու անհրաժեշտութենէն: Այս հարցն ալ կը բխի բնակչութեան խնդրէն, որ իր կարգին կապուած է ելմտական խնդրին հետ:

Ամէն բան ըսուած է մեր երկրի բնակչութեան նուազման մասին. չարիքը հաստատուած է, պատճառները յայտնի են, իր զարգացումը, ինչպէս կը ցուցնեն վիճակագրութիւնները, կ'արդարացնեն հայրենասիրական մտահոգութիւնները անոնց, որոնք չեն կրնար հանդարտօրէն ընդունիլ որ Ֆրանսան վերջ գտնէ, Ֆրանսացիներու անհետացման պատճառաւ: Այս կացութեան դարմաններ ծրագրուած, նոյն իսկ մասամբ գործադրուած են, այս միջոցները կը ձգտին մահերը պակսեցնել առողջապահական միջոցներով, պայքարիլ ընկերային վտանգներուն դէմ, ծնունդներու քանակը աւելցնել վարչական եւ հարկային դիւրութիւններով: Ատոնք կրնան բարելաւել վիճակը, սակայն չեն կրնար Ֆրանսան փրկել իրական ազգային մահէ մը:

Հետեւաբար կը մտածուի այս դարմանը փնտռել Ֆրանսա եկող օտարականներու ձուլման մէջ: Ներկայիս երեք միլիոն օտարականներ կան Ֆրանսայի մէջ, ու, ամենավերջին վիճակագրութիւններէն դատելով, շատ չանցած Ֆրանսայի բնակչութեան տասնէն մէկը օտարական պիտի ըլլայ: Լաւ հասկցուած եւ մեթոտով հետապնդուած դանդուածային հպատակութեան քաղաքականութիւն մը կրնայ եւ պէտք է թոյլ տայ մեզի այս ամբոխին մէջէն քաղել մեծ թիւ մը նոր-Ֆրանսացիներու, որոնք պարզապէս պատուական Ֆրանսացիներ ըլլալ կը փափաքին, ուրիշ ոչինչ: Անշուշտ, այսքան ընդարձակ գործողութիւն մը կարելի չէ իրագործել առանց ընտրանքի: Խոհեմ, սակայն միաժամանակ յանդուգն պէտք է ըլլալ. անհրաժեշտ է վճռաբար օգտագործել օրէնքին պետութեան յանձնած զօրքերը, յանուն Ֆրանսայի բազմամարդութեան:

Թան կը յանձնարարէ կրճատել ձեւակերպութիւններն ու ծախքերը: 1926ին, կ'ըսէ, 11,107 հոգի միայն ընդունուած է իբրեւ հպատակ: Ներկայիս օրական միջին հաշուով 150-200 խնդրագիր կը ստացուի, 5000 պարութաներ մէկ գրասենեակի, 5000 ուրիշ գրասենեակներու մէջ թմբրած կը հանգչին, առանց հաշուելու վերջին շրջաբերականի մը հետեւանքով նահանգապետութեանց ղըրկուած հազարաւոր թղթածրարները: Նոր բարենորոգումներուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ մեծ թիւով օտարականներու ստացական քաղաքացիութիւն տալ, երբ Երեսփ. Ժողովը եւս քուէարկէ արդէն իսկ Ծերակոյտէն անցած օրինագիծը:

Կառավարական օրկանը կ'եզրակացնէ.—

Ֆրանսա բնակող օտարականներուն մէջ մեծ թիւ մը անհամբերութեամբ կը տենչայ ֆրանսական հպատակ դառնալ: Կարելի պիտի ըլլայ գոհացնել իրենց փափաքը: Պետութիւնը, վերջապէս, իր ձեռքին մէջ պիտի ունենայ այն ճկուն եւ ամուր զործիքը, որ թոյլ պիտի տայ իրեն լուծել այն կարեւոր հարցը, որուն առաջին մէկ երեւոյթն է միայն ստացական քաղաքացիութեան խնդիրը, այն է ներգաղթի քաղաքականութիւնը, որ կը պարտադրուի Ֆրանսայի, ինչպէս երբեմն պարտադրուած էր Միացեալ Նահանգներուն, եւ զոր պէտք է գործադրել վճռականութեամբ, ապա թէ ոչ ծանրապէս պիտի վտանգուի ֆրանսական ցեղի ապագան:

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ՓԱԽԱԾ ՅՈՅՆԵՐՈՒՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ

Հելլէն ազգ. դրամատունը շրջաբերութեան պիտի հանէ երկուկէս միլիառ դրախմի արժէքով պարտաթուղթեր, որով վճարումներ պիտի ըլլան Թուրքիոյ մէջ իրենց կալուածները ձգելով Յունաստան ապաստանող գաղթականներուն: Այս փոխառութիւնը երաշխաւորուած է բացի պետական գանձէն, Յունաստանի Թուրքերուն լքեալ գոյքերով:

ԼԱՏԻՆԱԿԱՆ ԳԻՐՈՎ ՀԱՅ ԹԵՐԹ

Պուէնոս Այրէսի մէջ կը հրատարակուի «Արժանիք» անունով շաբաթաթերթ մը՝ լատինական տառերով, մէկ մասը հայերէն, մէկ մասն ալ Թուրքերէն բառերով: Թերթին տնօրէնն է Պ. Սարգիս Գազազ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հայկական դրօշին գոյնը եւ Թուրքերը

Պոլիսէն կը հեռագրեն.—

Թուրք կառավարութիւնը նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն այն Թուրք աղջիկներն ու կիները, որոնք ճերմակ շրջազգեստ պիտի հագնին, ո՛չ մէկ պարագայի արտօնուած են իրենց շրջազգեստներուն վրայ կրելու կապոյտ կամ նարնջագոյն ժապաւէն: Այս արգելքին պատճառ ցոյց կը տրուի այն իրողութիւնը թէ այդ գոյները կը գտնուին հելլէնական եւ հայկական դրօշակներուն վրայ:

Շարժումներ թրքական սահմանին վրայ ?

«Բիլիս» թերթը իր 12 Հոկտ.ի թիւով կը հաղորդէ, որ ֆրանսական իշխանութիւնները ստուարաթիւ զինուոր, թնդանօթ եւ ռազմանիւթ կը տեղաւորեն Թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ: «Սկիզբները, կ'ըսէ, ձայն չէինք հաներ, կարծելով որ այդ զինուորները եկած են ապահովութիւնը հաստատելու եւ մաքսանենգութեան առաջքն առնելու համար, սակայն նկատուած է որ զինուորներու քանակը այդ նպատակը ապահովելէ շատ աւելի է: Միայն Մէյտանը Էքպէզի կողմը երկու զօրագունդ ղրկուած է, ասկէ զատ Իզազ եւ Փարսա լեռները թնդանօթով եւ խրամներով կ'ամրացուին: Այս վիճակը մեզի կասկած կը ներշնչէ, հետեւաբար ամէն հաւանականութեան առջեւ արթուն պէտք է գտնուինք», կ'եզրակացնէ Թուրք թերթը:

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ. «Այս համախմբումները, շատ հաւանաբար, տեղի կ'ունենան այն մտահոգութեամբ թէ մեր Թուրք եղբայրները, զորս Ֆրանսացիք ո եւ է կերպով չեն կըրցած գոհ թողուլ, ապստամբներուն կը միանան»: Երէկ Էնկիւրիէն հասած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ պաշտօնական շրջանակները տեղեկութիւն չունին Պէյրութէն եկած այն լուրէն, որուն համաձայն իբր թէ ընդհարում մը տեղի ունեցած է զինուորներուն եւ Թուրքեւսուրիական սահմանը անցնիլ փորձող ապստամբ հրոսախումբերու միջեւ:

Պոլիս՝ պոլշեւիկներու կեդրոն

«Թայմզ»ի Պոլսոյ Թղթակիցը կը գրէ.—

Թէեւ Թուրքիա համայնավարներու ազդեցութեան տակ չէ, բայց պոլշեւիկները նոր փորձ մը կատարեցին Պոլիսը կարմիր կեդրոն մը դարձնելու համար: Ատեն մը, Պալքանի համայնավարներու կեդրոնը Վիեննա կը գտնուէր. Ներկայիս Պոլիս փոխադրուած է: Ասոր պատճառը այն է որ Պոլիս մօտ է Պուլկարիոյ: Պալքանեան պետութիւններուն դէմ դաւադրութիւններ կազմակերպելով հանդերձ, պոլշեւիկ գործակալները Թուրքիոյ նախկին մայրաքաղաքին մէջ համայնավարական նպատակներ կը հետապնդեն: Այս առթիւ զանազան ուղղութեամբ ջանք կը թափեն: Սահմանափակ թիւով կարգ մը երիտասարդ բժիշկներ համայնավարութեան կուսակից են: Կարմիրներ որոնց թիւը Պոլսոյ մէջ ուրիշ ո եւ է քաղաքէ աւելի է, կ'աշխատին նաեւ կարգ մը անձեր կաշառել: Երբեմն ալ թերթերուն մէջ Ռուսիոյ ի նպաստ յօդուածներ կը հրատարակուին: Համայնավարները Պոլսոյ կեդրոնէն մեծաքանակ զէնք եւ ռազմամթերք կը փոխադրեն Պալքանները: Այս առթիւ Թրքական սահմանէն շարունակ զէնք կը փախցնեն: Վերջերս Թուրքերը սահմանին վրայ երեք համայնավարներ ձերբակալեցին: Ռուսերը շարունակ կը զօրացնեն Պոլսոյ կարմիր «խմբակը»: Անոնց նպատակն է մէկ կողմէն Պուլկարիոյ մէջ նոր խռովութիւններ հանել, միւս կողմէ Թուրքիոյ մէջ կարեւոր դեր մը խաղալ:

Հանքագործներու գործադուլին հետեւանքը

Հակառակ թափուած ջանքերուն, տակաւին կը շարունակուի Անգլիոյ հանքագործներուն տագնապը: Մինչեւ հիմա աշխատելու վերսկսած են 241,400 հոգի: Որոշուեցաւ խորհրդաժողով մը հրաւիրել Նոյեմբեր 3ին, բոլոր Արհեստակցական Միութեանց մասնակցութեամբ, քննելու համար բոլոր բանուորներու շաբաթականներէն տոկոս մը գանձելու եւ գործաթողներուն յատկացնելու խնդիրը:

Անգլիոյ մէջ ալ սաստիկ ցրտած է օդը եւ մասնաւորապէս կը զգացուի ածուխի նեղութիւնը: Տեղ-տեղ դպրոցները փակուած են, վառելանիւթ չունենալով: Գործադուլը շատ աւելի մեծ վնաս պատճառած է քան կը նախատեսուէր: Այսօր 1926-27ի ելմտական տարեշրջանին ծախքերը հասոյթներէն 86 միլիոն աւելի են: Միւս կողմէ, երերուն պարտքը 8 միլիոն ոսկիէն աւելի է:

Բուպայի ահռելի աղէտը

Նոր հեռագիրներու համաձայն, Բուպայի մէջ պայթած

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

"ՌՈՒՍԱՀԱՅՈՑ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ„

II

ՌՈՒՍԱՀԱՅՈՑ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

«Ո՞րպիսի նուաճումներ էին կատարել Հայերը կուլտուր-լուսաւորական ասպարէզում», հարց կուտայ Գ. Անանուն իր գրքի 5րդ գլխին մէջ։ Ու կը պատասխանէ մանրամասն թիւերով եւ աղիւսակներով, որոնց համագումարը կը ներկայացնէ «Ազգի բիւջէն»։ Տեղեկութիւնները կը վերաբերին նախապատերազմական կամ նախաբոլշեւիկեան շրջանին։

Սկսինք Դպրոցական գործէն։ Ահա կովկասի պետական դպրոցներու մէջ հայ աշակերտներու թիւը.—

Տարի	Միջնակարգ դպրոցներու աշակերտներ	Տարրական դպրոցներու	Ժողովրդ. եւ մասնաւոր դպրոցներու	Գումար
1901	5,600	4,570	23,748	33,918
1906	7,201	2,943	15,707	25,851
1912	8,713	4,131	31,727	44,571
1914	9,179	3,219	39,375	51,773

Ըստ կովկասի Շրջանային Հոգաբարձուի հաղորդած տեղեկութիւններուն, 1912ին, գիմնազիաներու մէջ սորվող 2,815 հայ աշակերտներու հարիւրին 81,9ը միայն կը հետեւէր հայերէն լեզուին, տեղ տեղ այդ տոկոսը ա՛լ աւելի կ'իջնէր։ Պաթում հարիւրին 48,1, Գանձակ հարիւրին 62։ Ռէալական դպրոցներու 759 աշակերտներու հարիւրին 71,4ը կը սորվէր հայերէն։ Իսկ իգական գիմնազիաներու 2,531 աշակերտուհիներէն՝ հարիւրին 61,7 միայն։ Այսպիսով, հայ մատաղ սերունդը կովկասի մէջ հետզհետէ կը խորթանար մայրենի լեզուէն ու հայ իրականութենէն եւ կը լուծուէր ռուսական ծովին մէջ։

Հայոց ազգային վարժարաններու մէջ սորվողները հետեւեալ քանակը կը ներկայացնէին.

Տարի	Գէորգ. ճեմարան	Ներսիս. դպրոց	Երեւանի թեմ. դպ.	Ղարաբաղի թեմ. դպ.	Նախիջեւանի թեմ. դպր.	Գմր.
1901	250	618	348	583	283	2,081
1906	285	638	300	466	406	2,145
1912	196	445	365	258	264	1,528

Այս թիւէն կը հետեւի, որ ազգային միջնակարգ վարժարաններու մէջ սորվողներու թիւը հինգ անգամ պակաս է պետական վարժարաններէն։ Ըսել է, ունեւոր դասը, որու զաւակներն են միջնակարգ դասի գլխաւոր յաճախորդները, կը գերադասէր ռուսական կրթութիւնը։ Այս աստիճանացոյց է այն արագ խորթացման եւ օտարացման, որով բռնուած էին ռուսահայ «վերին» խաւերը ռուսական տիրապետութեան օրերուն։

Շատ տարբեր չէ պատկերը եւ տարրական կրթութեան՝ ժողովրդական ասպարէզին մէջ։ Այսպէս 1914ին Երեւանի թեմին մէջ կար 188 դպրոց, 455 ուսուցիչ, 15,109 աշակերտ, Վրաստանի թեմ 130 դպրոց, 432 ուսուցիչ, 11,436 աշակերտ, Ղարաբաղի թեմ 64 դպրոց, 115 ուսուցիչ, 4091 աշակերտ, Շամախու թեմ 23 դպրոց, 74 ուսուցիչ, 2076 աշակերտ, Աստրախանի թեմ 28 դպրոց, 93 ուսուցիչ, 2133 աշակերտ։ Այսինքն ընդամէնը 433 դպրոց, 1169 ուսուցիչ եւ 34,845 աշակերտ, այն ինչ՝ նոյն ուսումնական տարւոյ ընթացքին պետական տարրական դպրոցներու մէջ սորվող հայ աշակերտներու թիւն էր 42,594, այսինքն՝ հայ ազգային դպրոցներու աշակերտներու քանակը 8 հազարով պակաս էր, քան ռուսական դպրոցներունը։ Այս ապացոյց է, որ ռուսացման վտանգը կախուած էր եւ ժողովրդական լայն զանգուածներու գլխին։

Ռուսահայութիւնն, ի հարկէ, կը դիմադրէր այդ վտանգին, թէեւ կողմերու ուժն ու պայքարի զէնքերը չափէն աւելի աննպաստ էին իրեն համար։ Դպրոցական գործէն յետոյ ազգային ինքնապաշտպանութեան միջոցներ էին մշակութային այլ եւ այլ հիմնարկութիւններ ու ձեռնարկներ, յոբելեաններու եւ նշանաւոր մահերու առթիւ կատարուած հանգանակներն ու յուղարկաւորութիւնները։ 1901էն յետոյ հիմնուած մշակութային-կրթական հիմնարկութիւններէն յիշենք Հայոց Դրամատիկական Ընկերութիւնը (1902), Թիֆլիսի Հայուհեաց «Մեղու» ընկերութիւնը (1906), Բագուի Հայոց կուլտուրական Միութիւն (1907), կովկասի Հայոց Դպրոցների Ուսուցիչների եւ Վարժուհիների Միութիւն (1907), Հայոց Ազգագրական Ընկերութիւն (1908), կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկ. վերաբացում (1908), կովկասի Հայոց Հրատարակչական Ընկ. (1910), Հայ Գիւղատնտեսական եւ Տնայնագործական Ընկ. (1910), Անդրկովկասի Հայուհեաց Որբախնամ Ընկ. (1911), Հայ Գրողների Ընկ. (1912), Հայ Երաժշտական Ընկ. (1912), Հայոց Պատմական եւ Հնագիտական Ընկ. (1913), Հայ Արուեստագէտների Ընկ. (1916) եւ բազմաթիւ ուրիշներ։ Աւելցնենք ասոնց վրայ Մոսկուայի կոմիտէն, Պետրոգրատի Եկեղեցական խորհուրդը, Նոր-Նախիջեւանի Եկեղեցական Հոգաբարձութիւնն ու Բարեգործական Ընկերութիւնը իրենց բազմամիլիոն դրամագլուխներով եւ շատ մը ուրիշ Միութիւններ եւ կազմակերպութիւններ։

Գ. Անանուն հաշուած է այս կրթական-մշակութային հիմնարկութիւններու վրայ կատարուած ծախքը հայ ժողովուրդի կողմէն։ Ըստ այդ հաշուին, Ռուսահայերու ազգային միջնակարգ եւ տարրական դպրոցներու տարեկան ելեւմուտքը եղած է հետեւեալը.—

Տարի	Մուտք	Ելք
1905	282,165	281,242
1906	610,433	604,883
1907	662,310	650,554
1908	762,672	759,467
1909	714,156	717,319
1910	721,052	734,509
1911	786,107	797,810
1912	855,734	875,201
1913	901,365	908,874
1914	956,089	979,332
Գումար	8,176,574	8,221,889

Ըսել է, տասը տարուայ ընթացքին ռուսահայ ժողովուրդը իր ազգային կրթութեան վրայ ծախսած է 8,221,889 րուբլի. այս գումարէն տարրական կրթութեան վրայ ծախսուած է 3,900,979 րուբլի, մնացածը միջնակարգ կրթութեան վրայ։ Միջին հաշուով ազգային կրթութեան տարեկան ծախքը եղած է շուրջ 800,000 րուբլի, ինչ որ, անբաւական էր հակազդելու համար ցարական կառավարութեան ռուսացման քաղաքականութեան։

Ազգային մշակութային-մարդասիրական հիմնարկութիւններու գործունէութեան մասին եւս գաղափար կազմելու համար առաջ բերենք քանի մը թուական տեղեկութիւններ։ Ըստ Գ. Անանունի կատարած հաշուի «կուլտուր-լուսաւորական» ընկերութիւններու 1914ի ելեւմուտքը կը ներկայացնէր հետեւեալ պատկերը.—

	Մուտք	Ելք
Նոր-Նախիջեւանի աղքատաց հոգաբարձ.	100,000	100,000
Բագուի Մարդասիրական ընկ.	59,540	55,246
կովկ. Հայոց Բարեգ. ընկ.	86,976	74,904
կովկ. Հայուհեաց բար. ընկ.	8,198	8,675
Նոր Նախիջ. Բար. ընկ.	7,000	7,000
Հայոց Դրամատիկ ընկ.	26,481	28,410
Բագուի Հ. կուլտ. Միութիւն	30,000	30,000
«Մեղու» ընկ.	25,000	24,000
Հայոց Ազգագր. ընկ.	3,614	3,472
Ուսուցչական միութիւն	2,500	2,500
«Լոյս» ընկ.	2,000	2,000
Զանազան ընկերութիւններ	430,910	413,618
ընդամէնը	782,219	749,825

Եթէ աւելցնենք նաեւ կարգ մը զուտ տեղական կազմակերպութիւններու ծախքերը, գումարը կը հասնի մէկ միլիոնի։ Տարեկան մէկ միլիոն րուբլի կամաւոր վճարում բարեգործական ու մշակութային հիմնարկութիւններու վրայ ինքնին բարձր բարենիշ մըն է ժողովուրդի մը մտաւոր աստիճանին համար։

Ռուսահայերու նիւթական զոհողութեան ընդունակութիւնը հաստատող ուրիշ փաստեր եւս կան։ Այսպէս, դպրոցական ֆոնտի համար բացուած հանգանակութիւնը տուաւ 425,000 րբ., կամաւորական շարժման համար հաւաքուեցաւ 1,021,000 րբ., թրքահայ գաղթականներու համար ծախսուած գումարը հասաւ 4,580,000 րուբլիի, եւայլն։

Համախմբելով Ռուսահայոց «Ազգային բիւջէն». Գ. Անանուն կուտայ հետեւեալ վերին աստիճանի հետաքրքրական աղիւսակը.

Տարի	Մուտք	Ելք
1901	312,938	317,561
1902	343,266	331,800
1903	367,764	379,340
1904	358,555	351,057
1905	445,782	615,154
1906	1,027,816	1,068,857
1907	1,184,993	1,087,700
1908	1,121,782	1,088,346
1909	985,087	991,600
1910	1,004,672	1,091,464
1911	1,145,686	1,139,624
1912	1,417,252	1,219,643
1913	1,537,276	1,311,376
1914	1,374,241	1,370,466
Գումար	12,626,113	12,291,390

Այս թիւերը ինքնին այնքան պերճախօս են, որ հազիւ թէ պէտք ըլլայ մեկնութիւններ տալ։ Ո՞ր են այժմ այդ հարստութիւնները։ Ո՞ւր են այն ծաղկած ընկերութիւններն ու Միութիւնները։ Ո՞ւր է լարուած ինքնագործունէութիւնը ռուսահայ ժողովրդի։ Գ. Անանուն այս հարցերը չի դներ ու պատասխան չի տար, բայց պատասխանը ունենալու համար անպատճառ պէտք չկայ բացատրութիւններու։ Պատասխանը պայծառ է արեւի պէս. այդ ամէնը փճացաւ պոլշեւիզմի բիրտ սմբակներուն տակ։ Եւ այդ ամենուն աւերակներուն վրայ հօկերու ողորմելի բուանոցներն են հաստատուած։ Ի տես Անանունի առաջ բերած թիւերու եւ ներկայ համատարած աւերածութեան, Ռուսահայը կրնայ միայն բացագանչել խեղդուած ձայնով,

— Աւա՜ղ, փառացս անցաւորի... Աւա՜ղ, զի ի վերայ աւերակաց տաւայտիմ...։

Ս. ՄԱՍՈՒՐԵԱՆ

* * *

Ես կը սիրեմ քեզ երբոր, քու մարմինիդ ձեւերուն
Դաշնակութիւնն ունենայ արեւուն լո՛յսը պայծառ.
Երբոր աչերդ ինծ ժպտին, ողկոյզներու պէս հասուն,
Որ սաքբինան կ'ընծայէ այգեկութքին ոսկեվառ։

Ես կը սիրեմ քեզ երբոր, քու գիրգ հասակդ ըլլայ
Սաղարթներով զարդարուն սօսի ծառին պէս երկա՛ր.
Երբո՞ր վարսերդ ա՛լ իջնեն ուսիդ սատափին վրայ,
Ինչպէս հասկերն Յուլիսի ցորեաններուն բոցավառ։

Ես կը սիրեմ քեզ երբոր, քու նուրբ նայուածքդ լուսնա՛յ
Արծաթներուն պէս մարմար, ու անոնց պէս գեղեցիկ
Երբոր շրթներդ աղուանոյշ, բուստերու պէս գեղահմայ,
Արիւնին մօտը նուռի, դառնան ուժգին ցոլացիկ։

Ես կը սիրեմ քեզ երբոր, դու գարունէն ինծ փութաս,
Որ լոյսին տակ ծոցն իր բաց կը ծիծաղի հիացիկ.
Ու կը պաշտեմ քեզ անհուն, եթէ ըլլաս տրտմերազ
Իմ վշտերուս ու ցաւիս քաղցր ընկերը մենիկ։

Ու կը սիրեմ քեզ դարձեալ, սիրով մ'անկեղծ հաւանդ,
Երբոր համակ այգային ծաղկումին պէս կաթնալոյս,
Սիրտդ՝ աղբիւր մ'ըլլայ ջինջ, սէրդ՝ բիւրեղ ադամանդ,
Որոնց մէջ ես երբ նայիմ, տեսնեմ պատկե՛րը հոգւոյս։

* * *

Նստեր եմ մինակ այս բաց դաշտին մէջ,
Իմ շուրջս են բացուեր ծաղիկներ քնքուշ.
Կ'առնեմ բոյրն անոնց, հողին հետ անուշ,
Բայց թախիծ մը խոր կ'այրէ զիս անշէջ։

Ես կուզեմ դառնաս, տարփանքով զեղուն,
Կարօտըդ խառնես կարօտիս անհուն,
Բընութեան շքեղ, լուռնկ բոյրերովն այս,
Վ.արսերըդ օծես, ու ինծ միանաս։

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԷՆ ԼՈՆՏՈՆ

Սեպտեմբեր 30ին ժողով մը տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ, Անգլիոյ հանքագործներու գործադուլին առթիւ։ Այս առթիւ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ կը յայտարարէ թէ տագնապին վերջ կը տրուի միայն «պրոլետարական դիկտատուրա հաստատելով»։ Որոշուեցաւ Սեպտեմբերէն սկսեալ Արհեստակցական Միութեանց անդամներու աշխատավարձի հարիւրին մէկը յատկացնել գործադուլի զոհերուն։ Ժողովը հրահանգներ ղրկած է ամէն կողմ, որպէսզի օգնեն մինչեւ գործադուլի յաղթանակը։

ԽՈՆԱՐՀ ՁԱՅՆԵՐ

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Ես կը հարցնեմ երիտասարդ աղջկան մը որ կ'անցնի.

— Ըսէ՛ ինծի, աղուոր աչքերով աղջիկ, դուն կը ճանչնա՞ս մէկը որ աւելի փխրուն ըլլայ քան ծաղիկ մը ու աւելի քնքուշ ու փափուկ քան փոքրիկ աղջիկ մը որ կը սիրէ եւ որուն զգայարանքները նոր կը բուսնին։

— Ես գիտեմ բանաստեղծ մը որ կը բնակի մեր տանը մօտ եւ որ ամէ՛ն երեկոյ կ'անցնի տժգոյն ու սպիտակ մեր տանը շուքին մէջէն ու կ'երթայ անտառ՝ ծանր ու խոհուն քայլերով։ Ան աղջիկներուն չի նայիր, ո՛չ ալ ինծի։ Անոր աչքերուն մութ-կապոյտին մէջ ես կ'ուզէի իյնալ արտասուքի անուշ կաթիլի մը պէս։ Ո՛չ մէկ ծաղկի թերթ այնքան նուրբ ու ազնուահիւս կրնայ ըլլալ որքան անոր բիբերը որ կը շողան։ Միայն մէկ անգամ, ուշ գիշերին, մեր դրան առջեւ ան "բարի երեկոյ", ըսաւ ինծի ու տակաւին ես երջանիկ եմ։ Իր ձայնը խռովիչ էր սիրոյ եղանակի մը պէս որ հեռուէն կը նուագի։

Ես կը հարցնեմ հէք ու տխրանուշ այրիի մը.

— Ըսէ՛ ինծի, ո՛վ տրտում մայր, կը ճանչնա՞ս մէկը որ աւելի զգայուն ըլլայ քան մայրը մեր Աստուածամայրը։

—Ես գիտեմ բանաստեղծ մը։ Ես զայն տեսայ իրիկնամուտի մը երբ բարի ու տխրանուշ բառերով կը խօսէր պզտիկի մը, որ ինկած էր քարին վրայ ու կ'արտասուէր։ Կը խօսէր այնպէս գորովով ու քաղցրութեամբ որ ես լացի, իսկ մանուկը կը ժպտէր անոր մութ ու կապոյտ աչքերուն՝ իր արցունքներուն մէջէն։ Ան չի կոխկռտեր ո՛չ մէկ ծաղկի թերթ ու մտիկ կ'ընէ բոլոր ձայներուն։ Կը ճանչնայ բո՛լոր ցաւերը ու գիտէ բոլոր մխիթարութեան բառերը։ Կը նայի մեծ ու գուրգուրալի աչքերով բոլո՛ր աչքերուն որ պղտոր են։ Ուշ գիշերներուն կը խօսի հեզօրէն ծաղիկներուն եւ աստղերուն ու հարկ չկայ ըսելու որ մեծ ցաւ մը կը կործանէ քեզ եւ կամ սիրոյ վիշտ մը քեզ արթուն կը պահէ՝ գլխիկոր ու ապաբախտ. ան կը հասկնայ մորմոքդ երբ նայի աչքերուդ ու կրնայ մխիթարել քեզ։

Ես կը հարցնեմ տակաւին՝ արբշիռ ու աղուոր տղու մը.

— Ըսէ՛ ինծի, խե՛նթ սիրահար, կը ճա՞նչնաս մէկը որ աւելի երջանիկ ըլլայ քան դուն ու աւելի սիրով հարուստ քան սիրուհիդ։

— Ես կը ճանչնամ երիտասարդ բանաստեղծ մը որ կը բնակի այս փողոցին դարձուածքին վրայ, խոնարհ ու հէք խցիկի մը մէջ, բայց որ հարուստ է ու երջանիկ որքան ո՛չ ոք այս ցաւի տան, այս մեր մութ ու չար աշխարհին մէջ։ Մենք կը տրտմինք երբ մթնէ մեր սրտին վրայ ու կը խայտանք երբ մեր երդիքին կը բացուի առտուան լոյսը։ Կը ծաղկի՛ գարունը մեր ծառերուն։ Իսկ ան գիտէ փակել իր աղուոր թարթիչները ու նայիլ արտեւաններու ուր կակաչները կ'արիւնին եւ ուր մայիսը կ'անցնի ծաղիկ սփռելով իր ճամբուն վրայ։ Այն անուշ տղան։

Մենք՝ կ'արտասուենք երբ չենք կրնար երջանկանալ, իսկ ան կուլայ երբ երջանիկ է՝ աղուոր ու մութ աչքերով ու ի՛նչպէս կ'երգէ, կ'երգէ՜, կ'երգէ՜... Երբ խօսի սիրոյ մասին, շրթները դողան ցանկութենէ ու աչքերը թրջին։

(Բայց մարդիկ կան որ փնտռեն բանաստեղծները մեծ պոռնիկ քաղաքներու կաճառ-րուն մէջ, ա՜հ, չէ, հոտաւէտ նիշակները հարուստ աճ-մէջ չեն բուսնիր)։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ՍՈՒՐԻ ՄԷՋ

(Մամն. Թղթ. 10 Հոկտ.)

Մօտ երկու ամիս է, որ կաստանի հիւսիս-արեւմտեան մաններուն վրայ պարսիկ մասերը յարձակում կը քիւրտերու վրայ եւ երկ խիստ կռիւներ տեղի կ'ուն Սավուջ Բուլաղի, Սարդաշտի, միոյ եւ Սալմաստի ուղղութեա

Ցղթութիւնն ու պար թիւնը փոփոխակի եղած է պար զօրքին եւ քիւրտերու համար

Հոկտ. 9ի պաշտօնական կոյցը կը յայտնէ որ Սալմ պարսիկ զօրամասերը թնդ թային եւ գնդացիրային յարձակում գործած են քիւր րուն վրայ, որոնք 85 սպան թողնելով խուճապի մատն փախեր են դէպի լեռները եւ դեռ կը շարունակէ հետապ ղանոնք։

.... Այժմ երբ Պարսկաս ալ պաշտօնապէս կը հաստատէ տերը ասոնց վիճակը շատ ծան Սահմանագլխի լեռներու մէջ պատսպանած այս յուսահատ քի բազմութիւնները ստիպուած իրենց ֆիզիքական գոյութ փրկելու համար օրհասական կռ մղել թէ՛ թուրք եւ թէ պա զօրքին դէմ, որոնք սահմ այս ու այն կողմերէն կը յա կին քիւրտերուն վրայ զա բնաջնջելու համար։

Ամենէն ուշագրաւ եւ պարագան հետեւեալն է.

Թուրքիոյ խորհուրդով կաստանն ալ վերջերս ծրագի կը մշակէ, հիւսիս-արեւմ սահմաններու վրայ ապրող ք ցեղերն ու աշիրէթները Սալմ մինչեւ հարաւային Պարս տանի քրտական լեռնադօտի նաթափել, տեղահանել եւ երկրի ներսերը Խորասանի հանգին մէջ եւ կամ Շահս ներու բնակավայրը։ Բնակ քիւրտերը ոչ զինաթափ կ'ըլլ ոչ ալ կը տեղահանուին, տնտեսապէս ու ֆիզիքապէ րստեան պիտի մատնէ զիրեն

Քրտական տեղահանու այս կործանարար ծրագիրը քերը թելադրած են Պար տանին, որ սակայն հազիւ ձեռնարկէ այս ծրագրի գոր ման, որովհետեւ, այդպիսով տական նոր եւ ուժեղ դիմա թեան մը առջեւ պիտի գ

Այս տեղահանութեանց գրով Թուրքերը կը ջանան հարուածել անկախ քի տանին, որ առանց քիւրտեր տի մնայ այնպէս, ինչպէս Հա տանն առանց Հայու։

Քրտական ապստամբական ժումներն այժմ բոլորովին տարբեր շրջանի մը մէջ են։ Անցեալ մէկ երկու ընթացքին քիւրտերը կը միայն քէմալիստանի դէմ, այժմ անոնք պարտաւորուած

կռուիլ նաեւ պարսկաստանի դէմ։ Երկու դարաւոր եւ հզօր պետութիւններ միացած այժմ իրենց զօրամասերով կը հալածեն ու կը հարուածեն քիւրտերը, որոնք կըռուողներու անկանոն խմբերով, յուսահատական կռիւներով հազիւ թէ կրնան իրենց գոյամարտը մղել։

Թուրքերու դէմ կռուող ապստամբ քիւրտերը նախ իբրեւ ապաստանավայր՝ պարսկաստանի սահմանները կը փախչին, իսկ այժմ անոնց առջեւ փակուած են նաեւ այդ դուռները։

Անգլիան լուռ կը դիտէ քիւրտերու բնաջնջումը, իսկ բոլշեւիկ Ռուսաստանն ալ, կը ցանկայ, որ զսպուի քրտական «հակայեղափոխական շարժումը» որ ուղղուած էր իր դաշնակից եւ «ընկեր» «յեղափոխական Քէմալ»ի կառավարութեան դէմ։

Անդադար կը շարունակուի քրտական բնաջնջումը արեւելքի մէջ եւ լուռ է արեւմուտքն ալ։

ՆԵՄՐՈՒԹ

ԹԷԶ ՄԸ ԳԻՏԱԿԱՆ

ԿԱՊԻԿԸ ՄԱՐԴԷՆ ՍԵՐԱԾ Է, ԵՒ ՈՉ ԹԷ ՄԱՐԴԸ ԿԱՊԻԿԷՆ

Անուանի հարց մը, որ զանազան դարերու եւ ժամանակներու մէջ յաճախ զբաղեցուցած է գիտական աշխարհը։

Մինչեւ հիմա գիտութիւնը կ'ընդունէր թէ մարդը կապիկէն սերած է, մինչդեռ այսօր գերմանացի փրոֆէսէօր մը հակառակը կը պնդէ, ըսելով թէ կապիկը մարդէն սերած է։

Վերջերս Զալցպուրկի մարդաբանական համաժողովին մէջ փրոֆ. Մաքսիմ Վէսթընհօֆըր, որ Պերլինի Ախտաբանական Թանգարանին ընդհանուր քարտուղարն է, իր վերոյիշեալ թէօրին ներկայացուցած է, ապացուցանելով թէ կապիկը մարդուն այլասերած ծնունդն է։

Իր տեսութիւնը հիմնած է այն սկզբունքներուն վրայ որոնք կը վերաբերին շնչաւոր էակներու արտաքին ձեւափոխութեան, եւ անկէ հետեւցուցած է թէ կապիկները սերած են այնպիսի կենդանիներէ, որոնք իրենց ֆիզիքական կազմուածքով եւ գործարանային յօրինուածութեամբ շատ կը նմանին մարդուն։ Ան գիտած է թէ երիտասարդ շիմբանզէ մը աւելի մարդուն կը նմանի քան թէ չափահաս շիմբանզէ մը, ըստ այսմ, կապիկը ո՛րքան աճի ու մեծնայ, ա՛յնքան աւելի կ'այլասերի։

Եթէ ընդունուի այս տեսութիւնը, զոր Ժօզէֆ մը Մէթրին տեսակէտը կը հաստատէ, անկէ պէտք է հետեւցնել թէ քաղաքակրթուած մարդիկ վայրենիներ ըլլալու նախասահմանուած են։

Այս հեռապատկերը, որ ոչինչ ունի մխիթարական, անշուշտ պիտի ուրախացնէ Ամերիկացի այն հոգեպաշտները, որոնք ասկէ քանի մը ամիս առաջ Տէյթընի մէջ հաւաքուելով՝ դատապարտեցին Տարուինի բարեշրջական վարդապետութիւնը, ի լուր աշխարհի հռչակելով թէ մարդը կապիկէն չէ սերած։

Մարդը կապիկէ՞ն սերած է թէ կապիկը մարդէ՞ն, that is the question:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

93 — ՊՈՒԱ-ՏԷՕ

Պուա-Տէօ սեպհականութիւնն է երկաթի հանքի ընկերութեան մը, որ կը կոչուի «Mines de fer de Segré», Մէն-է-Լուար նահանգին Սեկրէ գիւղաքաղաքէն հինգ քիլոմեդր հեռու, անտառներու մէջ շինուած սոյն գիւղակը ունի քառասուն շէնքեր իւրաքանչիւրը հինգ սենեակէ բաղկացած է, եւ մէկ ընտանիքի տրամադրուած։ Միայն գործաւորները բնակելու իրաւունք ունին 24 ֆրանքի ամսավճարով։

Հոս կան 31 հայ գործաւորներ, որոնց 18 ամուրիներ են եւ մեծ մասով Սըվազի Դաւրա գիւղէն։ Անոնք Յունաստանի եւ Սուրիոյ քաղաքական եւ տնտեսական անորոշ վիճակէն յուսահատ, տարիէ մը ի վեր մաս մաս իրենց ծախքով եկած եւ հաստատուած են հոս, մէկ տարուայ պայմանագրութեամբ։ Կան նաեւ բաւական թիւով Լեհեր եւ Չեխօ-Սլովաքներ, որոնք ընկերութեան ծախքով եկած են։ Չենք գիտեր ինչո՞ւ այս զանազանութիւնը, երկու տարբեր ազգի գործաւորներուն հանդէպ։

Ամբողջ հանքը մօտաւորապէս 300 գործաւոր ունի, որոնք օրական 20 ֆրանք կը ստանան։ Այն գործաւորները որ զաւակ ունին, իւրաքանչիւրին համար օրական մէկուկէս ֆրանք կը ստանան։

Հանքը երեք բլուրներու վրայ՝ եւ իրարմէ մէկ քիլօմեդր հեռաւորութեամբ, հիմնուած է, որոնց կեդրոնն է Պուա-Տէօն։ Չորս յարկ ունի քառասունական մեդր խորութեամբ, ամենէն խորունկը երկու հարիւր մեդր է, թէ արտադրուած երկաթը եւ թէ գործաւորները մեքենայով կ'իջնեն եւ կ'ելնեն։

Գործը դժուար չէ, միայն թէ աղտոտ եւ երբեմն վտանգաւոր է։ Հանքի ներս աշխատութիւնը օրական վեց ժամ կը տեւէ։

Չունինք ոեւէ ազգային կազմակերպութիւն, թէեւ կը գտնուին անհատ կուսակցականներ։

Պուա-Տէօյի Հայերս գոհ ենք թէ աշխատութենէն եւ թէ օրավարձքէն։ Շատ հազուադէպ պարագաներու մէջ վէճերը ծագին, ինչ որ սովորական է որեւէ հայկական շրջանակի մէջ։

Յ. Թագագեան

94 — ՊՈՒՐԿ-ՍԷՆԹ-ԱՆՏԷՕԼ

(ԱՐՏԷՇ)

Առնենք «Յառաջ»ի Հարցարանին պատասխանելով, հարկ եղած ծանօթութիւնները տուած էինք, երբ երկոտասնեակ երիտասարդներ կային հոս։ Այժմ Պէյրութէն եկած նոր գաղթականներով Հայերու թիւը 60ի կը հասնի։ Ցարդ ոչ ոք հետաքրքրուած է այս բնաւեր աշխատաւորներուն վիճակով։

Վերջերս քանի մը սրտցաւ երիտասարդներ քով քովի գալով, կազմեցին Երիտասարդական Միութիւն մը «Արարատ» անունով, որուն նպատակն է պայքարիլ ապազգայնացման դէմ։ Միութիւնը արդէն իսկ ունի իր ակումբն ու գրադարանը, նաեւ գնդախաղի պզտիկ խումբ մը։

Ի հարկէ այս համեստ Միութիւնը չի կրնար գոհացում տալ գաղութին բազմազան պահանջներուն։

Փոքրերը թափառող կամ ֆրանսական դպրոց գացող մեր պզտիկներուն մայրենի լեզուի ուսուցումը կարեւոր խնդիր մըն է, մեր հայրենակիցները այնքան ընկճուած են առօրեայ հոգերով որ, գրեթէ անկարելի կը թուի այդ ուղղութեամբ ոեւէ ձեռնարկ։

Մէկ կողմէն գործարանատէրը իր պայմանագրութեամբ, միւս կողմէ կարմիր «սէնտիքան» աղուէսի խաղերով ասպարէզ նետուած են, ատրիճան մը եւս ծանրացնելու համար այս բախտագուրկ աշխատաւորներուն տագնապը։

Վերջերս անտեսական տագնապին յաջորդեց մասնակի գործազրկութիւն մը։ Պայմանագրութեամբ եկողներ իսկ գործէ կը հանուին, ուրիշներու օրականները կը զեղչուին առանց պատճառի։

Օ. Ճ.

ՍՐԻԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Անցեալ օր «Խորհրդային Հայաստան»էն քաղուած մը կատարած էինք, Ռուսիոյ եւ Կովկասի մէջ տիրող սրիկայութեան մասին։

Նոյն թերթը այս առթիւ հարցումներ ուղղած է ներքին գործավար Պ. Դիւրկէրեանի, որ յայտարարած է.

— Թէեւ Հայաստանի մէջ սրիկայութեան դէպքերը այնքան խոշոր ծաւալ չունին ինչ որ Խորհրդային Միութեան միւս երկիրներուն մէջ, բայց իբրեւ ընդհանուր երեւոյթ զգալի է։ Ռուսաստանի նման Հայաստանի մէջ ընկերային չարիք չէ ան, բայց անոր բացասական հետեւանքները նկատի ունենալով, անհրաժեշտ է նախօրօք մտածել այդ չարիքը իր բոյնին մէջ խեղդելու միջոցներուն վրայ։

Հակառակ վիճակագրական ստոյգ տուեալներու բացակայութեան, փաստ է, որ սրիկայութիւնը, տարածուած է գլխաւորաբար քաղաքներու մէջ։ Թուական տուեալներ կը հաստատեն, որ անվայել երեւոյթները շատ են մասնաւորաբար Երեւանի մէջ, եւ դժբախտաբար երիտասարդութիւնն ու մասամբ ուսանողութիւնն են հեղինակները այս ախտաւոր բարքերուն։

Ներքին գործավարութիւնը վերջերս սաստկացուց հսկողութիւնը սրիկայութեան դէմ, եւ միջոցներ է խորհած վարչական եղանակով պատժելու սրիկաները։»

Իսկ Ս. Խաչատրեանը՝ Երեւան քաղաքի եւ գաւառի ոստիկանապետը, կուտայ հետեւեալ տեղեկութիւնները.

— Երեւանի քաղաքի եւ գաւառի մէջ Յունիսին կատարուած է սրիկայութեան 100 դէպք, Յուլիսին 106 եւ Օգոստոսին 114 դէպք։ Այս դէպքերուն հարիւրին 95ը Երեւան է հանուած։

Գիւղերու մէջ դէպքերը արդիւնք են գլխաւորաբար արբեցութեան եւ քրէական լուրջ յանցանքներու։

Այս առթիւ աւելցնենք թէ բոլորովին ճիշտ է բանաստեղծ Եղիշէ Չարենցի փողոցային յարձակման պատմութիւնը, զոր հաղորդած էր մեր թղթակիցը։ Կ'ըսուի թէ Չարենց վտարուած է կուսակցութենէն։ «Մարտակոչ»ի համաձայն, աղջիկը թեթեւօրէն վիրաւորուած է։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Երկու ամիսէ ի վեր բացուած է ֆութպոլի եղանակը, եւ հայ խումբերը կ'երեւան հրապարակի վրայ։ Կ'արժէ ակնարկ մը նետել անոնց վրայ, քննելով իւրաքանչիւրին արժէքը եւ գործունէութիւնը։

Ցարդ ֆրանսական ազգային միջդաշնակցութեան (Փարիզի Լիկա) դրօշին տակ կ'երեւան չորս հայ խումբեր՝ Հ. Մ. Ը. Մ. (Փարիզ), Հ. Մ. Ը. Մ. (Գօլօմպ-Արժանթէօյլ «Արմենիա»), Հ. Մ. Ը. Մ. (Պէլվիլ) եւ Փարիզի Հ. Մ. Մ. (Հ. Մ.), իսկ կոմունիստ միջդաշնակցութեան մէջ՝ Հօկճիներ «Շիրակ» եւ ուրիշ Հօկ մը։

Ցարակոյս չկայ որ Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ը այս բոլորին ամէնէն ուժովն է։ Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ը նախորդ երկու տարիներուն ֆրանսական շրջանակներուն մէջ կը նկատուէր Զուիցերացիներէն վերջ Ֆրանսայի լաւագոյն օտար խումբը, եւ չափուած ամենազօրաւոր խումբերու դէմ։ Այս տարի նոյն խումբը գոյութիւն ունի եւ թերեւս ալ աւելի զօրաւոր, բայց կ'երեւի «Ներքին խնդիր»ներով ջլատուած է։

Կը ցաւինք ըսելու որ երկու ամսուայ մէջ — ութը Կիրակի — մի միայն մէկ կանոնաւոր մրցում ըրաւ Սէն Ժօրժ Արժանթէօյլի դէմ — չհաշուելով Պիյեանքուրի դէմ մրցումը ուր վեց հոգիով դաշտ են եկած։ Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ը, այս տարի ոչ պահեստի եւ ոչ ալ Բ. եւ Գ. խումբ կը հանէ, ինչ որ կը վնասէ իր շահած «Մեծ Ակումբ» համբաւին։

Ցանկալի է որ փորձառու եւ համերաշխ յանձնախումբ մը կանոնաւորէ գործերու այս ընթացքը։

Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.էն անմիջապէս վերջը կուգայ նոյն Միութեան Գօլօմպի մասնաճիւղը, որ կոչուեցաւ «Արմէնիա Ֆութպոլ Գլիւպ» անունը։ Այս մասնաճիւղը քիչ ատենուայ մէջ կըրցաւ ուշադրութիւն գրաւել։ Իր երկու խումբերն ալ եղանակին բացումէն ի վեր, ոչ մէկ Կիրակի պարապ անցուցած է։ Իր պահեստի խումբն ալ շատ լաւ է։ Միշտ յաղթական կամ հաւասար նախապատրաստական Ա. դասակարգին առաջին խումբերուն։

«Արմէնիա» մօտ օրէն Գ. խումբն ալ կը հանէ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պէլվիլի մասնաճիւղը որուն կազմութիւնը ամիսը չանցնիր այժմ երկրորդ խումբ մըն ալ կազմած է։ Խրախուսելի են այդ մասնաճիւղին ջանքերը ժողվելու ցրուած կամ մէկզի ձգուած ֆութպօլիստները։ Արժէքով տկար է առայժմ, բայց կրնայ յառաջդիմել։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի երեք մասնաճիւղերէն վերջը կուգայ Փարիզի Մարզականը։ Այդ խումբը օր մը գոյութիւն ունի օր մը չունի, եւ կ'ապրի «պաթաժ»ով։ Չորս տարիէ ի վեր մասնակցելով Բ. դասակարգի ախոյեանութեան մէջ կը մնայ միշտ նոյն տեղը կամ աւելի ետ։ Չենք յիշեր իր լուրջ մէկ մրցումը որուն մասնակցած ըլլան Հ. Մ. Ը. Մ.ի խաղցողներէն մէկ քանին։

Գալով Հօկերու կազմած խումբերուն, բացարձակապէս անարժէք են։ Մարզական կեանքի մէջ կուսակցականութիւն պէտք չէ մտնէ, բայց Հօկի խումբերը մասնակցելով կոմունիստ մարզական «Համադաշնակցութեան եւ կամ մրցելով միայն «կարմիր» խումբերու դէմ, կը մատնեն իրենց գոյնը։ Մարզական ոեւէ արժէք չեն ներկայացներ, եթէ նոյնիսկ մրցին Գ. Ս. Թ.ի լաւագոյններուն հետ, որոնք Ֆրանս. Ազգ. Ֆէտէրասիոնին Բ. դասակարգի խումբերն իսկ չեն արժեր։

Ուրիշ առիթով մը՝ գաւառի խումբերու մասին։ Այս առթիւ կը խնդրուի բոլոր մարզ. միութիւններէն օրը օրին տեղեկացնել մրցումներուն արդիւնքները։

Հ. Թ.

ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ ԱՆԿԻԷՆԻ ՄԷՋ

Այս օր 24 Հոկտ., Անկիէնի կայարանէն 10 վայրկեան հեռաւորութեան վրայ գտնուող Րուժ սէն Կրասիէնի կոկիկ մարզարանին մէջ կարեւոր մրցում մը տեղի պիտի ունենայ առաջին դասակարգի ախոյեան Ս. Ա. Անկիէնի եւ Արմէնիա Ֆութպոլ Գլիւպի (Հ. Մ. Ը. Մ. Պուա-Քօլօմպ) Առաջին խումբերուն միջեւ։

Այս առթիւ հայ խումբը դաշտ պիտի գայ իր լաւագոյն կազմով։

Հաւաքավայրն է կար Տիւնօր, մեթրօի ելքը ժամը 12.45։ Մեկնում 1.15ին շոգեկառքով։

*** Պահեստի խումբն ալ կը մրցի Փ. Գ. Արժանթէօյլի Առաջինին դէմ ժամը 2ին։

*** Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պէլվիլի մասնաճիւղի Ա. խումբը խիստ դժուարին մրցում մը պիտի կատարէ Լիւթէսիայի դէմ որ առաջին դասակարգէն է։

Պահեստիներն ալ կը մրցին ժամը 1ին՝ մինչ առաջինները կը խաղան ժամը 2ուկէսին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԽԱՆԸ

(ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ՅՈՒՇԵՐ)

II

Օրինակ դրան կից պատէն կախուած էր Սաղաթէլ խանի նկարների մի ամբողջ դիւժին, բոլորն էլ նոյն դիրքով նկարուած։ Նրանցից ոմանք գրութիւններ ունէին. «Ես խանութիւնից առաջ 1912».— «Ես խանութիւնից յետոյ 1922»։ Կամ պարզապէս «1912», «1922» եւ այս վերջինում Սաղաթէլ խանը իր ձեռքին բռնած ունէր գեղեցիկ շրջանակով պարսկերէն գրուած մի վկայաթուղթ։

Դրան կողքի միւս պատին կախուած էր Արայի մեծ եղբօր պատկերը, պարսկական կլոր գըլխարկով, մի վարդի փունջ աջ ձեռքին, մինչդեռ ձախը այնպէս էր կախ ընկած, որ յիշեցնում էր շարքում կանգնած ռուս զինուորին, իր հրամանատարին դիմաւորելու վայրկեանին։ Պատերի մնացած բաց տեղերը զարդարուած էին գեղեցիկ գորգերով։ Մի գոյգ կողք կողքի, անկիւնաւոր կերպով կորցրած քառակուսի գորգերից մէկի վրայ, գնդասեղով ամրացրած էր Աստուածածնի գունաւոր նկարը, փոքրիկ Յիսուսը գրկին, միւսի վրայ՝ պատկերազարդ գրքից պոկած մի թերթ հերարձակ, երիտասարդ մի աղջկայ նկարով, որի տակին գրուած էր

«Անխօս այս նկար,
Ինչպէս մխիթար
Քեզ եմ ուղարկում
Անգին Սաղաթէլ»...

— Ո՞վ է այս նկարը, հարցրի ակամայ, թէեւ լաւ գիտէի որ ոչ ոք չէ, այլ պարզապէս գրքի թերթ է, բայց զգացի որ մի բան կայ այդ խորհրդաւոր բառերի տակ։

Սաղաթէլ խանը ժպտաց քնքուշ ու ներողամիտ, ՝ինչքան որ կարող էր։ Տիկին Նազելին որ ընկերակցում էր մեզ, համեստ ու ամաչկոտ ձայնով ասաց, կամ թօթովեց աւելի շուտ.

— Ես եմ 18 տարեկան հասակումս, այդ ժամանակ դեռ նոր էի նշանուել...

Գորգերից շատերը պատրաստուած էին խանի յատուկ պատուէրով եւ կրում էին հիւսածագիր իր անունը, զանազան տիտղոսներով։

***

Անցան օրեր։ Մենք արդէն բարեկամացել էինք։ Ընտանիքի անդամները, բոլորն էլ ուշադիր էին դէպի ինձ։ Տիկին Նազելին, որ ամբողջ տան գործը ինքն էր անում, չվստահելով ոչ մի ծառայի, միշտ պատմում էր ինձ «սալսափելի» գողութեան դէպքեր «անհաւատ» ծառաների մասին։ «Եթէ գործս նրանց յանձնեմ, տունս կը քանդուի»։

— Օրինակ շատ անգամ պատահել ա, փորձելու համար 10, եա 15 հատ սալոր դրել եմ ջրամբարը (այդպէս է երկրի սովորութիւնը միրգը սառը պահելու համար), եւ ահա երեկոյեան երկու հատը պակասում ա, ո՞վ ա վերցել, ի՞նչ ա էլել... կամ թէ գուլարը(*) բաց ա մնում, շաքարամանի շաքարն ա պակսում, էլ ինչ իմանամ հազար ու մի բան, հազար ու մի բան։ Մի հատ աղջիկ կայ հարդան(**) գալիս, գործին օգնում ա, բայց դէ աչքս միշտ վրան ա լինում»։

Ինձ համար շատ էլ հետաքրքիր չէր ի հարկէ տիկին Նազելիի պատմութիւնները, բայց դէ լսում էի շունչս բռնած։

Սաղաթէլ խանը իր ընդհարձակ բակին կից, ունէր նաեւ մի սիրունիկ այգի. այդտեղ էի անցկենում իմ ժամանակի մեծ մասը։ Ծերեկը պառկում էի խոտերի մէջ, կարդում էի, գրում, կամ պարզապէս պարապ մնում, սպասելով երեկոյին, որ այնքան գեղեցիկ է մեզ մօտ — արեւելքում...

Պառկած ես խոտերի մէջ, երեսդ դէպի երկինք դարձրած։ Արեւմուտքը վառւում է կարմիր շլացուցիչ, ոսկեփայլ լոյսով։ Հեռւում ամպի կտորները, փայլուն, մաքուր ու թեթեւ բարձրանում են վեր ու արագ ձեւափոխւում։ Ծառերի ծայրերը օրօրւում են կամաց, կարծես ինչ որ ծածուկ ու անմեղ հեքիաթ պատմելիս լինեն կամ գուցէ հաղորդում են իրար, իրենց անհուն բաւականութիւնը, չէ՞ որ ողողուած են փայլուն շողերով։

Սիրում եմ նայել ծառերի ծայրերին, մի վայրկեան հոգիդ վերանում է դէպի վերը, դէպի բարձրը եւ կեանքը թւում է նոյնքան անծայր, լայն ու խորհրդաւոր, ինչպէս երկինքը եւ ամէն բան կեանքում նոյնքան մաքուր ու ջինջ, ինչպէս նրա կապոյտը...

Նայում ես, նայում, հեքիաթ է կարծես... Սպիտակ գունաւոր ամպիկները տարօրինակ ձեւափոխութիւններ են ստանում.— գրկւում, խառնւում են իրար, գառնուկների հօտի պէս դանդաղ առաջ շարժւում կապոյտ մարգագետնի վրայ, մէկ էլ թեթեւ քամուց փախչում իրարից այս ու այն կողմ ցրւում հատ-հատ ծաղիկներ դարձած... Ու մեղմ, քնքուշ զեփիւռի տակ առաջ գալով պարողուհիների պէս պտոյտ, պտոյտ տալով, նազանքով, սահուն մի խումբ կազմում շաղախուած միանգամայն վերջալոյսի ոսկի շողերի մէջ... Յետոյ դանդաղ ու հանգիստ խմբից վեր է բարձրանում մէկը, որ մի վայրկեան ինչ որ անյայտ շարժումներից յետոյ, հալւում է, չքանում...

(Շար.) ԼԱՍ

(*) Պահարան։
(**) Երբեմն։

փոթորիկէն մեռեր են 650 հոգի, որոնց 200ը միայն Հավանայի մէջ: Վիրաւորներուն թիւը յայտնի չէ: Կը կարծուի թէ տասը գիւղեր կամ քաղաքներ գրեթէ ամբողջովին կործանած են: Ընդհ. վնասը հարիւր միլիոն տոլար կը հաշուուի: Հավանա քաղաքը անբնակելի դարձած է: Հեռաձայնի եւ հեռագրի հաղորդակցութիւնները խզուած են եւ ձիաւոր սուրհանդակներու միջոցաւ լուր կ'առնուի: 1837էն ի վեր այսպիսի թաթառ չէր պատահած:

.˙. Սան Ֆրանչիսկոյէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի երեք տարբեր ցնցումներ զգացուեցան, երկու ժամուան ընթացքին, մեծ խուճապ պատճառելով: 1906ի երկրաշարժին յիշողութիւնը սարսափի մատնեց քաղաքին բնակիչները, որոնք փողոցները թափուեցան: Շէնքերը հիմերէն դղրդեցան, տուներու ապակիները խորտակուեցան եւ բազմաթիւ պատեր ճեղքուեցան: Փողոց թափողներէն շատերը գիշերազգեստով էին:

Դերասանուհի մը կը մեռնի բեմին վրայ

Հինգշաբթի օր Հռոմի մէկ թատրոնին մէջ, դերասանուհի Էմիլիա յանկարծ ուշաթափ եղաւ: Սթափելէ յետոյ, շարունակեց խաղալ: Երբ վարագոյրը կ'իջնէր, դերասանուհին իր ընկերը բռնեց այնպիսի ուժգնութեամբ որ վար ձգեց: Ներկաները կարծեցին թէ թատերական ուժգին տեսարան մը կը պարզուի: Երբ արհեստաւորները եկան զարդարանքները փոխելու, տեսան որ դերասանուհիներէն մէկը մեռեր է, իսկ միւսը կուլայ անոր դիակին վրայ: Բժիշկ վարիչը յայտարարեց թէ մանկամարդուհին մեռած է եւ թէ դրամները ետ պիտի տրուին:

Սուրիոյ հոգատարութիւնը եւ Իտալիա

«Իւմանիթէ» ժրնեւէն հասած լուրի մը վրայ հիմնուելով, կ'ըսէ թէ Ֆրանսա Ազգերու Դաշնակցութեան պիտի վերադարձնէ Սուրիոյ հոգատարութիւնը, որ յետոյ Իտալիոյ պիտի յանձնուի: Ասոր փոխարէն, Իտալիա յանձն պիտի առնէ Ֆրանսայի ձեռքերը ազատ ձգել Թունուզի եւ Մարոքի մէջ: Այս լուրը չէ հերքուած տակաւին: Քանի մը ամիս առաջ ալ, ֆրանսացի երեսփոխան մը ուսումնասիրելով խնդիրը, այս տեսակէտը կը պաշտպանէր:

Կ'աւելցուի թէ Իտալիա հոգատարութիւնը պիտի ստանձնէ վեց տարուան համար, սակայն երեք տարի վերջ Ազգերու Դաշնակցութենէն պիտի խնդրէ վերցնել հոգատարութիւնը եւ այնատեն զայն պիտի վերածէ հովանաւորեալ երկրի (protectorat): Միւս կողմէ Գերմանիա եւս կը պահանջէ Սուրիան, իբրեւ հատուցում իր կորսուած գաղթավայրերուն:

Ֆաշիստներուն տօնը

Հոկտեմբեր 28ին ամբողջ Իտալիոյ մէջ պիտի տօնուի սեւ շապիկաւորներու դէպի Հռոմ արշաւին տարեդարձը: Այս առթիւ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին եւ դղրդագին յայտարարութիւններ կ'ըլլան: Հռոմի պաշտօնական թերթերը կ'ըսեն թէ քսան միլիոն ֆաշիստներ պիտի տօնեն տարեդարձը: Սակայն իրազեկներ դիտել կուտան թէ ֆաշիստներուն թիւը ոչ թէ քսան միլիոն է, այլ միայն 800,000:

Վիլհելմ Գերմանիա պիտի դառնայ ?

Գերման մամուլը երկարօրէն կը զբաղի Վիլհելմ կայսեր Գերմանիա վերադարձի խնդրով: Զանազան մեկնութիւններ կը տրուին Վիլհելմի հրամանով ամերիկեան թղթակցի մը ղրկուած հետեւեալ հեռագրին.— «Նորին Վեհափառութիւն կայսրը բնականաբար չի կրնար ո'եւէ ցուցմունք տալ այն դէպքերու մասին, որոնք Նախախնամութեան կամքէն կախուած են:«

Այս առթիւ գերման թերթ մը կը գրէ թէ Վիլհելմ Բ. տակաւին իր առաքելութիւնը վերջացած չի նկատեր: Նոյնիսկ կը յուսայ թէ գերման ժողովուրդին մեծամասնութիւնը իր ազդեցութիւնը պիտի բանեցնէ կառավարութեան վրայ, որպէսզի իրեն տրուին նոյն շնորհները ինչ որ գերման գահաժառանգին:

Մեքսիկայէն Ամերիկա կրնա՞ք երթալ

Հակառակ Մ. Նահանգներու հաստատած արգելքին, հազարաւոր Եւրոպացիներ, մեծ մասով խոնարհ խաւերէն, Ամերիկա «կը ներածուին» խարդախ միջոցներով: Մեքսիկա կեդրոն մը դարձած է այս կարգի մաքսանենգութեան: Միջազգային ցանց մը, որ մասնաճիւղեր ունի Շիքակոյի եւ եւրոպական խոշոր քաղաքներու մէջ, հազարաւոր միամիտներ շոգենաւը դնէ եւ Մեքսիկա կը ղրկէ, անկէ Մ. Նահանգները անցընելու համար: Գործը լաւ կազմակերպուած է եւ անոնք որ սահմանը կ'անցնին, կատարեալ գերութեան մէջ կը պահուին, մինչեւ որ վճարեն պահանջուած գումարը: Այս միջոցին առ նուազն 8000 հոգի (անշուշտ Հայեր ալ) կը սպասեն Մեքսիկայի մէջ: Ամերիկեան կառավարութիւնը միջոցներ կը որոնէ, այս խարդախութիւնը խափանելու համար:

«Ֆրանքի սալօնը»

Ուրբաթ օր Միւզէ կալիէնիի մէջ բացուեցաւ օտար արուեստագէտներու նկարահանդէս մը, որուն արդիւնքը պիտի յատկացուի ֆրանքին փրկութեան: Կը մասնակցին 42 տարբեր երկիրներու արուեստագէտները: Վաճառումները պիտի սկսին Հոկտ. 29ին:

Կեղծ քահանաներ

Մարսէյլի ոստիկանութիւնը հետապնդել սկսաւ վեց Արեւելքցիներ, որոնք քահանայ ձեւանալով, արարողութիւններ կը կատարէին հարաւային գաւառներուն մէջ եւ դրամ կը հաւաքէին բարեպաշտներէ...:

200 խմբովիստներու դատը Պուլկարիոյ մէջ

Ցարդ Սօֆիայի մէջ դատի տրուած են 45 համայնավարներ, 30 հոգի ալ դեռ կը մնան Հանրային Ապահովութեան Տնօրէնութեան մօտ: Ձերբակալուած են այդ կազմակերպութեան բոլոր վարիչ անդամները: Սօֆիայի մէջ անոնց թիւը կը հասնի 70ի, իսկ գաւառներուն՝ 130ի: Այս կերպով դատարանի առջեւ պիտի դատուին 200 հոգի, իբրեւ կազմակերպիչը «Կօմսօմոլ»ներու եւ պուլկար համայնավար կուսակցութեան: Շատեր ալ փախած եւ Սերպիա փախած են:

ՄԱՐԻ ՄԱՐՋԻԱՆԼԵԱՆ
ԲԵՆԻԱՄԻՆ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ
17 Հոկտ. 1926 Արնուվիլ լը կոնէս

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այսօր Կիրակի, կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին «Ռոստոմ»ի սրահը:

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ հայրենակցական միութիւններու պատգամաւորական ժողովը 31 Հոկտ. Կիրակի առտուան ժամը 10ին, «Ռոստոմ» լսարան:

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ
ՉԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԸ

Փարիզի մէջ ընթերցարանի մը անհրաժեշտութիւնը շատ զգալի էր: Չ. Ո. Միութեան Փարիզի կեդրոնը նախաձեռնած է բանալ ընթերցարան մը «Ֆլօրիա» ճաշարանին վերնայարկը, նորաշէն մեծ սրահին մէջ, բարեհաճութեամբը տիրոջը Պ. Գիսակ Փափազեանի: Հարուստ գրադարան մը, օրուան բոլոր թերթերը, հայերէն եւ օտար լեզուներով, տրամադրելի՝ է ընթերցասէր հայ հասարակութեան: Իրիկունները պիտի սարքուին վիճաբանական - դասախօսական հաւաքոյթներ: Բացումը ամսոյս վերջը: Մանրամասնութիւնները՝ շուտով: (կնիք)

ԿԻԼԻԿԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ Հայրենակցական Միութեան վարչութեան հասցէն է M. Khabrig, 5, Rue de Tourtille, Paris (20e): Փարիզ կամ Ֆրանսա գտնուող Կիլիկեցի մեր բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի իրենց ուղիղ հասցէն իմացնել վարչութեան:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Մարսէյլէն պ. Սիմօն Նիրսէսեան վեց ամսուան «Յառաջ» կը կը նուիրէ պ. Խաչիկ Շիրօեանի, Քանատա:

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ

Սկիւտարցի պ. Միհրան Գալֆաեան, նամակ մը ստանալու համար:

«ԽԱՐՏՈՑ»ի 7րդ թիւը վերջին պահուն մեքենայի խանգարման հետեւանքով հրապարակ կ'ելլէ շաբթու մէջ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի բնիկ կալնեցի Դանիէլ Գալայճեան, Պէյրութէն մեկնած եւ այժմ Մարսէյլ: կը խնդրուի հասցէն եւ կամ զինք ճանչցողներէն իմացնել՝ 74, Rue Mazarine, Միքայէլ Փափազեանի, Paris (6e).

— Կը փնտռուի Միքայէլ Իշլէմէճեան, որ չորս ամիս առաջ Պոլսոէն Փարիզ փոխադրուած է: Կը կարծուի Ռընոի գործարանին մէջ կ'աշխատի: Գրել՝ Markar Torossianի, 8, Rue St. Denis, Nanterre (Seine):

— Սարգիս Սեթեան կը փընտռէ իր հօրեղբօր որդին Յարութիւն Սեթեան, բնիկ Բալուի Ներխի գիւղէն որ Սուրիայէն Ֆրանսա եկած ըլլալ կը կարծուի: Տեղեկացնել 75, Avenue Berthelot, Lyon, Սարգիս Սեթեանի:

ՊԱՇՏՕՆ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ Օրիորդ մը, որ գիտէ լաւ Անգլիերէն եւ ֆրանսերէն, մեքենագրութիւն եւ սղագրութիւն, պաշտօն կը փնտռէ: պատասխանել «Յառաջ»ի հասցէին, Է. Ն. սկզբնատառերով:

ԿՈՒԶՈՒԻՆ

18-20 տարու երիտասարդներ ժամագործութիւն սորվելու համար: Դիմել՝ Պ. Պէօճէնեանի, 49 Rue Fondary: Métro Commerce:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մասնագէտ մը, որ կրնայ շինել քաշեր (քաշքավալ) պանիր Քօրսիկայի մէջ: Իրեն կը տրուի բնակարան եւ ամէն յարմարութիւնք: Գոհացուցիչ վճարում: Գրել հետեւեալ հասցէին.—

Paul Andriani, Commerçant, Calvi (Corse).

Le Gérant : H. TEURNIER
Imp. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire: SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մեթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան	10 շ.		20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1926

27 OCTOBRE 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Բ. ՏԱՐԻ Թիւ 194 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՇԱԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆՈՐ ԵՒ ԱՀՌԵԼԻ ԱՂԷՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ – ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼ ԿԻՍՈՎԻՆ ՔԱՆԴՈՒԱԾ

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

Լրիւ մանրամասնութիւններ չկան Հայաստանի մէջ պատահած երկրաշարժի հետեւանքներու մասին: Եւ սակայն հեռագրական առաջին լուրերն ալ բաւական են լուրջ մտահոգութիւն պատճառելու:

Ինչպէս կ'երեւայ այդ լուրերէն, աղէտին ծանրութիւնը ինկած է Ալէքսանդրապոլի՝ Շիրակի կեդրոն քաղաքին վրայ, որ այժմ Լէնինական կը կոչուի: Հազիւ ազատած երկու պատերազմներու արհաւիրքներէն, այդ հայկական գաւառը կը դառնայ խաղալիք բնութեան մէկ խաղին: Հեռագիրները կ'ըսեն թէ կիսովին քանդուած է քաղաքը, թէ 300 հոգի մեռած են, իսկ վիրաւորներուն համրանքը կարելի չէ ճշդել: Բարեբախտաբար առաջին ցնցումին իսկ ժողովուրդը փողոց թափած ըլլալով, զոհերու թիւը չէ հասած այն ահաւոր համեմատութեան որ անխուսափելի էր, 23 երկվայրկեան տեւողութեամբ շարժի մը պարագային: Բայց փողոց թափելու, այգիներն ու բացաստաններն ապաստանելու իրողութիւնն իսկ մեծագոյն աղէտն է, տարուան այս եղանակին:

Ընդհանրապէս գաղթականներ են Ալեքսանդրապոլի գաւառին բնակիչները, մանաւանդ գիւղացիները: Սովորական ժամանակներու մէջ ալ, երբեք փայլուն եղած չէ անոնց վիճակը: Ընդհակառակն, թշուառութեան բոյներ կան որ կը տքան մինչեւ այսօր: Պատառոտուն զգեստներով, միշտ մտահոգ ցամաք հացի համար, անոնք հազիւ ոտքի կենալու կարողութիւն ունէին: Եւ ահա նոր ցնցում մը — իսկական ցնցում — որ տանը երդիքին հետ, եղած տնտեսութիւնն ալ կը քանդէ:

Բայց անօգուտ են աղեխարշ նկարագրութիւններն ու հառաչանքները: Ձեզմէ ամէն մէկը կրնայ պատկերացնել նոր ողբերգութիւնը, անհատաբար կամ խմբովին անցած ըլլալով հազարումէկ աղէտներէ: Անհրաժեշտը՝ իրական օգնութիւնն է: Եւ թող ամէն մէկը հարցնէ ինքն իրեն, թէ ի՛նչ կրնայ ընել, նոր աւերակներէն քար մը վերցնելու եւ նորէն տեղը դնելու համար: Չենք գիտեր թէ պետութիւնը ի՛նչ միջոցներ ձեռք առած է: Չենք ալ հետաքրքրուիր: Մենք մտածենք մեր պարտականութեան մասին, առանց կանխակալ կարծիքներու:

Հայկական իշխանութիւնը, կամ անոր խնամակալը՝ Մոսկուան, եթէ բաւական իմաստութիւն ունենային, հայ ժողովուրդին հայրենիքը չէին վերածեր աղանդաւորներու Մէքքէի մը, եւ մէկ ազգանշանի վրայ դիւրին էր համաժողովրդական փիթխարի շարժում մը ստեղծել, եղբայրական օգնութեան եւ վերաշինութեան համար: Եթէ անոնք բաւական սրատես ըլլային, Հօկերը չէին դարձներ ճրճռան կամ աւելի ճիշդ՝ ճռնչող մեքենաներ, որոնք առաւելապէս աղմուկ եւ տաղտուկ պատճառելու կոչուած են, քան գործ արտադրելու: Եւ արդիւնքն ալ մէջտեղն է, Ֆրանսայէն մինչեւ Ամերիկա, եւ նոյնիսկ խորհրդային արքայութեան սահմաններուն մէջ:

Կ'ուզէինք որ սխալած ըլլայինք գոնէ այս անգամ, եւ երկրաշարժի ցնցումները սարսէին նաեւ բթացած խիղճերը, ինչպէս ճեղքրտած են Ալէքսանդրապոլի տուներուն պատերն ու գետինները:

Թողունք աղմկարարներն ու իմաստակները իրենց յիմար անպատճառութիւններուն հետ, եւ խորհինք անմիջական, շօշափելի աջակցութեան մասին:

Այս ճամբուն վրայ, ի հարկէ առաջին քայլը պիտի առնեն բոլոր այն օրկանները որ իրենց կոչումով իսկ պարտաւոր են օգնելու: Բարեգործական, Կարմիր Խաչ, սա ծաղրանկար Հօկը պարտաւոր են սպեղանի հասցնել նոյնիսկ հեռագրով: Ո՛ւր որ անշարժութեան դատապարտուած դրամագլուխներ կան, պէտք է հոսին դէպի աւերակները: Յետոյ, անհրաժեշտ է ձեռնարկել բացառիկ հանգանակութեան մը, յատկապէս ա՛յս աղէտին համար: Այդ հանգանակութիւնը պիտի կատարուի առանց խտրութեան կամ վերապահութեան:

Անմիջական օգնութեան հետ զուգընթաց, թանկագին պատեհութիւն մը կը ներկայանայ Հայրենակցական Միութեանց առջեւ, ապացուցանելու իրենց իրական հայրենասիրութիւնը: Թող անոնք բոլորը ձեռք ձեռքի տան, վերաշինելու համար եթէ ոչ կիսաքանդ Ալէքսանդրապոլը, գոնէ անոր փլած գիւղերը: Եւ թող վերաշինուած իւրաքանչիւր գիւղ կոչուի իրենց սիրած անունով: Այսպիսի ձեռներէցութիւն մը չի խանգարեր իրենց նախնական ծրագիրները, որոնք ընդհանրապէս բաղձանքներու վրայ հիմնուած են, այլ կը լրացնէ զանոնք: Ու միեւնոյն ատեն կը լրացնէ ստիպողական պահանջ մը: Որովհետեւ, նոր յատակագծով վերաշինուած գիւղ մը՝ կրնայ պատսպարել ոչ միայն փողոցը մնացած բնակիչները, այլ եւ բազմաթիւ ուրիշ հայրենակիցներ, այս կամ այն գաղթավայրէն:

Առանց այսպիսի որոշ ծրագիրներու, կրնան երկա՛ր մնալ Ալեքսանդրապոլի աւերակները, իբրեւ անողոք հեգնութիւն մը հայկական ապիկարութեան: Շ.

ԱՀՌԵԼԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆ ԿԻՍՈՎԻՆ ՔԱՆԴՈՒԱԾ

300Է ԱՒԵԼԻ ՀԱՅԵՐ ՄԵՌԱԾ, ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Շաբաթ գիշեր թերթին հրատարակութենէն յետոյ Հայաստանէն եկած հեռագիրներ կը հաղորդէին թէ ահռելի երկրաշարժ տեղի ունեցած է Լենինականի եւ Երեւանի շրջանին մէջ եւ թէ մարդկային ու նիւթական ահագին կորուստներ կան:

Կիրակի առաւօտ այս գժբախտ լուրը հաստատուեցաւ միաժամանակ Մոսկուայէն, Լոնտոնէն եւ Նիւ-Եօրքէն առնուած նոր հեռագիրներով:

Մերձաւոր Արեւելքի Ամերիկեան Նպաստամատոյց ընկերութեան ընդհանուր քարտուղար Չարլս Վիքըրի Նիւ-Եօրքէն կը հաղորդէր Երեւանի կեդրոնէն իր ստացած հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Երկրաշարժի զօրաւոր ցնցումներ զգացուեցան Հոկտեմբեր 22էն 23 լուսնալիք գիշերը եւ կրկնուեցան 23 Հոկտ. Շաբաթ օր Լենինականի եւ արուարձաններուն մէջ: Լենինականի մէջ ցնցումները տեւեցին 23 երկվայրկեան: Հարիւրաւոր մարդիկ մեռան եւ հազարաւորներ ծանրապէս վիրաւորուեցան: Գրեթէ ամբողջ բնակչութիւնը առանց ապաստանի մնաց, շէնքերուն մեծ մասը քանդուած ըլլալով: Աւերակներուն մէջ կը տեսնուէին հազարաւոր աղէտեալներ, որոնք խենդերու պէս կը դեգերէին: Լենինականի Ամերիկեան Նպաստամատոյցի շէնքերը ծանր վնասներ կրեցին: Բաղաքին որբանոցը փլաւ եւ հարիւրաւոր որբեր փողոցը մնացին: Բողոքականներու ժողովարանը, միսիոնէրներու շէնքը եւ այնտեղի որբանոցը ամբողջովին հրոյ ճարակ եղան:

Ամերիկեան Նպաստամատոյցը անմիջապէս աղէտին վայրը ղրկեց բժիշկներ, հիւանդապահներ եւ առողջապահական պիտոյք, աղէտեալներուն օգնելու համար: Ասկէ զատ շրջանի բոլոր բժիշկները շարժման մէջ դրուեցան: Վերապրողներու վիճակը սրտաճմլիկ է եւ անհրաժեշտ է անմիջական օգնութիւններ ղրկել:

Երեւանի մէջ ցնցումը տեւեց քսան երկվայրկեան եւ մեծ վնասներ պատճառեց:

Իսկ Մոսկուայէն Հոկտեմբեր 23 թուականով կը հեռագրեն.—

Երէկ ժամը 19,40ին Լենինականի (նախկին Ալեքսանդրապոլ) և շրջանին մէջ սաստիկ երկրաշարժ տեղի ունեցաւ: Լենինական քաղաքին մէջ տասը հոգի մեռան, 70 հոգի ծանրապէս եւ մեծ թիւով թեթեւօրէն վիրաւորուեցան: Ամբողջ շրջանին մէջ մեռնողներու թիւն է 300: Լենինականի տուներուն գրեթէ կէսը քանդուած է, միւս տուները նոյնպէս վնասուած են: Լենինականի եւ Երեւանի միջեւ հեռագրական հաղորդակցութիւնները խզուած են: Առաջին ցնցումէն վերջ, Լենինականի բնակիչները փողոց խուժած են, այնպէս որ յաջորդ ցնցումներուն ատեն ո և է զոհ չէ եղած: Բնակիչները գիշերը անցուցին քաղաքին հրապարակներուն, պարտէզներուն եւ դաշտերուն մէջ: Ցնցումի կեդրոնը կը գտնուի Թիֆլիսէն 100 քիլոմեդր հեռու Լենինականի հարաւը: Ժամը 23ին, Պաթումի մէջ ստորերկրեայ ցնցումները շարունակուեցան, մօտ տասը երկվայրկեան:

Անդրկովկասեան Համադաշնակցութեան կառավարութիւնը Հոկտեմբեր 24ին հրատարակեց հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը.—

«Երկրաշարժը սկսաւ Հոկտ. 22ին գիշերուան ժամը 7ին եւ տեւեց երեք վայրկեան:

«Լենինականի մէջ մեռան տասնեւհինգ հոգի: Ծանրապէս վիրաւորուեցան ութսուն հոգի, որոնց մէջ բազմաթիւ կիներ: Լենինականի շրջանին մէջ մեռածներու թիւը կը հաշուուի մօտ երեք հարիւր: Վիրաւորուած են նոյնպէս երեք հարիւր հոգի:

«Տասներկու գիւղեր, որոնք ցնցումի շրջանին մէջ կը գտնուէին, մասամբ կործանուած են: Նոր տեղեկութեանց համաձայն, ուրիշ վեց գիւղեր այսօր աւերակոյտներու վերածուած են:

«Լենինականի, Երեւանի եւ Թիֆլիսի միջեւ հեռագրական և երկաթուղային հաղորդակցութիւնները, որ մէկ օրուան համար ընդհատուած էին, հիմա վերահաստատուած են:

«Լենինականի պահակազօրքը եւ բնակչութիւնը օգնութիւն կը կազմակերպեն աղէտեալ վայրերու համար: Բժշկական պիտոյքներ, բժիշկներ եւ հիւանդապահուհիներ կը փութացուին՝ զոհերուն օգնելու համար:

«Հոկտեմբեր 23ին տասնեւհինգ յաջորդական ցնցումներ զգացուած են Լենինականի շրջանին մէջ, թէեւ նուազ սաստիկ քան նախորդ օրուանները:

«Փըթի փարիզիէն»ի թղթակից Տիկ. Անտրէ Վիօլիս, որ երկրաշարժին օրը Թիֆլիս կը գտնուէր, անմիջապէս Լենինական գացած է եւ իր տպաւորութիւնները կը հեռագրէ Հոկտեմբեր 24 թուականով.

— Լենինական, երբեմնի Ալեքսանդրապոլը, 40,000 հոգիով բարգաւաճ քաղաքը, գրեթէ կործանուած է երկրաշարժէն: Շրջակայ տասներկու գիւղեր քարուքանդ եղած են. տասներեք ուրիշ գիւղեր տակնուվրայ եղած: 350 զոհեր արդէն դուրս հանուած են փլատակներէն, իսկ վիրաւորներու թիւը կարելի չէ համրել:

Առտուան ժամը 4ին Լենինական կը հասնինք. գիշերը պայծառ է բայց ցուրտ: Լուսինը աղօտ կերպով կը փայլի ամպերուն մէջէն: Դանդաղօրէն կը յառաջանանք ամայի փողոցներուն մէջէն: Բայց կարելի՞ է «փողոց» կոչել այս փլատակներու կոյտը: Բոլոր տուներէն քարեր դուրս կը ցցուին, գերաններ իրարու մէջ անցած են, դուներ խլուած, կամարներ քանդուած, մեծարաց ճեղքեր. պատերազմի հանրածանօթ տեսարանն է այս:

Բայց ո՛ւր են բնակիչները: Քանի մը ստուերներ միայն կը թափառին...

— Փարքերու մէջ կամ դաշտը, կ'ըսեն ինծի: Տուները պարպուած են հրամանով:

Տարտամ աղմուկէ մը առաջնորդուած կ'երթանք: Այնտեղ, հազարաւոր մարդիկ խռնուած են մարդերուն վրայ, հանրային պարտէզի մը ծառերուն շուրջ: Ոմանք երկնցած կը քնանան, գոյնզգոյն ծածկոցներու տակ սեղմուած, ուրիշներ ընկճուած կը հանգչին կրակներու շուրջ, որ արիւնոտ ցոլքեր կը նետեն իրենց տխուր դիմագծերուն վրայ: Հառաչներ ու հծծիւններ կը լսուին: Նստարաններու վրայ կքած ստուերներ, գլուխը ձեռքերուն մէջ: Չորս կողմը՝ ձիեր, էշեր, դիզուած կարասիներ: Ոտքս բանի մը կը զարնուի... ցնցոտիներով ծածկուած տասնի չափ կիսամերկ փոքրիկ մսրացիկներ կը քնանան սերտօրէն իրարու սեղմուած: Ի՛նչ թշուառութիւն: Ու դեռ օդը լաւ է: Հապա ի՛նչ պիտի ըլլար եթէ անձրեւէր կամ ձիւնէր, ինչպէս յաճախ կը պատահի այս եղանակին:

Կը բարձրանանք դէպի այն բլուրը, ուր ամերիկեան որբանոցները, հաստատուն քարէ շինուած, հրաշքով դիմացած են: Վեց հազար որբեր կան հոն, խնլօքիկ շարուած իրենց ննջարաններուն մէջ: Կ'ելլեն, կը ժպտին ու կը բարեւեն: Մէկ քանիներ կարծես զգուանքներ կը փնտռեն: Խե՛ղճ փոքրիկներ, որ բնաւ չեն ճանչցած իրենց ծնողքը, որ բան մը չունին, նոյնիսկ անուն մը: Նոյն այս դաշտին վրայ 1921ին 25,000 Հայեր մորթուեցան խմբովին. սով ու բծաւոր ժանտատենդը ահագին զոհեր տուին, ու մնացին 30,000 որբեր:

Որբանոցի տնօրէնուհիներէն մէկը հետեւեալ կերպով պատմեց աղէտը.

Առջի իրիկուն ժամը 8ին ատեննները, օջախին անկիւնը նստած էի: Յանկարծ տարօրինակ ճաթռտուք մը լսուեցաւ եւ մեծ ծխնելոյզը շատ հասունցած նուռի մը պէս բացուեցաւ:

Ասիկա առաջին ցնցումն էր, բարեբախտաբար նուազ սաստիկ, այլապէս հազարաւոր մահեր պիտի ունենայինք: Այդ պահուն կանչուեցայ գիւղ, որ «վիրաւորներով լեցուն» էր, ըսին ինծի: Հազիւ թէ ինքնաշարժով դարմանատուն հասանք, ահռելի մռնչիւն մը լսուեցաւ, ծովու աղմուկին կամ թնդանօթի հեռաւոր որոտումի պէս: Հազիւ կարողացանք դուրս նետուիլ եւ իրարու կառչիլ: Պատերը օրօրուեցան, ահռելի աղաղակ մը բարձրացաւ քաղաքէն: Ամէն ինչ գետինն էր: Երկրորդ ցնցումն էր այս...

Եղերակա՛ն քաղաք Թուրք սահմանին մօտ: Հինգ անգամ յեղափոխութիւն տեսած, բազմաթիւ պատերազմներ, ահռելի ջարդեր, սով եւ համաճարակ: Բոլո՛ր աղէտները: Հազիւ կը շնչէր վերջապէս, կը վերածնէր, կը բողբոջէր...: Մէկ գիշեր բաւական եղաւ աւերակ եւ յուսահատութիւն բերելու համար...: Բայց կը պայքարին: Սովետական կառավարութիւնը, ամերիկեան կոմիտէի աջակցութեամբ հրաշքներ կը գործէ: Ո՛չ մէկ անկարգութիւն, զինուորներ կարգապահութեան կը հսկեն, բաց օդին մէջ քաղաք մը կը կազմուի, քանթիններ ճաշ կը հայթայթեն: Բլուրի մը վրայ կը շարուին վրաններ, ուր 400 վիրաւորներ կը խնամուին: Գործողութեանց սրահ մը կը գործէ գիշեր ցորեկ: Բացօթեայ մայրանոցի մը մէջ այս գիշեր երեք մանուկներ ծնան: Ամէն կողմ ազատարարներ: Սարսափը կը տիրէ դեռ խեղճ Հայերու սրտին մէջ: Նոր երկրաշարժէ կը վախնան:

*** Ֆրանսայի Կոմկուսը ցաւակցական հեռագիր ղրկած է Կովկասեան Համադաշնակցութեան գործադիր կոմիտէին, Թիֆլիս:

Ցաւակցական բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ նաեւ Կիրակի օր Հօկի հանդէսին, որուն գեղարուեստական բաժինը ջնջուեցաւ ի նշան սուգի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԵՔ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ?

Ցեղական ռուսական թերթի մը կողմէ հրատարակուած հեռագրական լուրի մը համաձայն, Խուշոյեանի սպանութեան առթիւ Երեւանի մէջ դատուող դաշնակցականներէն երեք հոգի գնդակահարուած են:

Վերապահութեամբ կը հաղորդենք այս լուրը, սպասելով ստոյգ տեղեկութիւններու:

Թրոցքի, Զինովիեվ եւ ընկ. պատժուած

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.—

Կեդր. կոմիտէին եւ Վերստուգիչ յանձնաժողովին անդամները լիագումար նիստի մը մէջ քուէարկեցին բանաձեւ մը, որով կ'ազդարարեն Կեդր. կոմիտէի անդամներէն Թրոցքիի, Զինովիեվի, Քամէնեֆի, Փիաթաքոֆի, Եվտոքիմոֆի, Սոքոլնիքովի, Սմիլկայի եւ փոխանդամ Տիկին Նիքոլայեվայի թէ անընդունելի է կուսակցութեան կարգապահութեան խախտումը: Կեդր. կոմիտէն հաստատեց թէ անկարելի է ընդունիլ, որ Զինովիեվ այսուհետեւ աշխատի Գ. Միջազգայինին մէջ, քանի որ չարտայայտեր ռուս համայնավար կուսակցութեան ձգտումը եւ նկատի առնելով գերմանական, անգլիական, ֆրանսական, ամերիկեան եւ ուրիշ հատուածներու որոշումները,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Շաբթուան սկիզբը բացուեցաւ Բրիտանական կայսրութեան խորհրդաժողովը, մասնակցութեամբ գաղթավայրերու լիազօր ներկայացուցիչներուն: Ժողովը պիտի տեւէ հինգ շաբաթ եւ պիտի զբաղի կայսրութեան ներքին, քաղաքական, տնտեսական եւ վարչական խնդիրներով: Ցեղական մամուլը մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի այս «կարեւոր դէպք»ին, որմէ խոշոր բարիքներ կ'ակնկալեն թէ՛ գաղութները եւ թէ մասնաւորաբար Լոնտոնի վարիչները, կայսրութեան քաղաքական ամրապնդումի տեսակէտէն: Ժողովին կը մասնակցին վարչապետները, լիազօր իրաւասութիւններով:

Զինադադարէն աստին երրորդն է այս խորհրդաժողովը, բայց ամէնէն շահեկանը, դատելով այն կենսական հարցերէն որոնք մաս կը կազմեն օրակարգին եւ որոնց կարգադրութենէն շատ բան կախուած է:

Այդ խնդիրներու քննութեան մէջ մտնելէ առաջ, հետաքրքիր է տեսնել թէ ինչպէս ծնունդ առած է բրիտանական կայսրութիւնը, որուն սահմաններուն մէջ «արեւը մայր չի մտներ», եւ ինչ է իրականին մէջ այլազան ազգերու այդ խմբակցութեան ներկայ վիճակը:

I.— Անգլիոյ գաղթային քաղաքականութիւնը սկսած է շատ կանուխէն, Ամերիկայի գիւտէն մօտ մէկ դար յետոյ (1583ին), երբ առաջին անգամ ըլլալով Անգլիացիները կը տեղաւորուէին Հիւսիսային Ամերիկայի ափերը: Այդ քաղաքականութիւնը անվհատ շարունակուեցաւ ամբողջ երկու դար, մինչեւ ֆրանսական յեղափոխութիւն եւ 19րդ դարու սկիզբը Մեծն Բրիտանիոյ դրօշը կը ծածանէր արդէն Հարաւային Ափրիկէէն մինչեւ Հնդկաստան եւ մինչեւ Քանատա ու Աւստրալիա: Շփոթութեան տեղի չտալու համար, ըսենք որ սկզբնական շրջանին այդ հողամասերը միայն անուղղակի մաս կը կազմէին պետութեան եւ Նափոլէոնի պատերազմներէն ետքն է որ գաղթավայրերու ճակատագիրը վերջնական կերպարանք ստացաւ: Վիէննայի դաշնագրին թուականը (1815) մեկնումի կէտն է Անգլիոյ նոր գաղթային քաղաքականութեան, որ կը շարունակուի մինչեւ հիմա: Ցատկանշական է որ ամէն անգամ երբ նոր հողամաս մը կը մտնէ Անգլիոյ տիրապետութեան տակ, սահմանները անորոշ են, որովհետեւ դրացիներու մէջ մրցակից չկայ: Անգլիան էր որ սրեց միւսներուն ախորժակը եւ ապագային որոշուեցան սահմանները: Ատկէ զատ, գրաւուած հողամասերու տարածութիւնը ընդհանրապէս աւելցած է ինքնաբերաբար, առանց մասնաւոր ճիգի. օրինակ Քանատայի, Հարաւային Ափրիկէի կամ Աւստրալիոյ այն շրջանները, որոնք առաջին անգամ մտան անգլիական իշխանութեան տակ, հետզհետէ լայնցուցին իրենց սահմանները, իբրեւ հետեւանք բազմութիւններու աճման: Նափոլէոնի անկումէն անմիջապէս ետք, Անգլիա իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուց Հնդկաստանի վրայ, որուն տէր էր միայն անուղղակի, այսինքն հակակշիռի իրաւունք ունէր այն ընկերութեան վրայ, որ իւրացուցած էր Հնդկաստանի շահագործումը: Ռուսիոյ ծրագիրները ծայրագոյն Արեւելքի մասին կամ պարտուած աշխարհակալին չիրագործուած երազները միշտ այդ հողամասին հանդէպ, պատճառ դարձան աւելի ուժեղ միջոցներ ձեռք առնելու եւ շարք մը ներքին կռիւներէ ետք՝ Անգլիա բոլորովին իւրացուց Հնդկաստանը, տալով բնականաբար այն վարչական առանձնաշնորհները որոնք անհրաժեշտ էին բնիկ գրաւումի ազդեցութիւնը մեղմելու համար: Չինաստանի համար հաճելի չէր եւրոպական պետութեան մը դրացնութիւնը եւ այդ պարագան բաւական էր ինքնին պատրուակ դառնալու Անգլիոյ վարիչներուն ձեռքը: Հաշիշի առեւտուրէ մը յառաջ եկած վէճը պայթեցուց արիւնալի կռիւ մը եւ 1841ի դաշնագրով Անգլիա իւրացուց Հօնկ-Քօնկը, կորզելով բազմաթիւ առանձնաշնորհներ, որոնցմէ զրկուած էին միւս եւրոպական պետութիւնները:

Այս երկու գլխաւոր կայաններէն զատ, Անգլիա ունէր Աւստրալիան: Արեւելքի աւարը ամբողջացնելու համար կը մնար թաթը երկարել մինչեւ Նոր-Զելանտա: Չուշացաւ այդ ծրագրին ալ իրականացումը: Վարչական կազմակերպումի պատրուակին տակ, առաքելութիւն մը գնաց այնտեղ եւ օրին մէկը անգլիական կառավարութիւնը իբր թէ լսած ըլլալով որ Ֆրանսա մտադիր է սեփականացնել այդ հարուստ կղզին, կանխեց փարիզի վարիչները եւ իշխանութիւն հաստատեց Նոր-Զելանտայի մէջ:

Նոյն պատմութիւնը, նոյն մեքենայութիւններով լեցուն, կարելի է կրկնել Արեւմտեան կամ Արեւելեան Ափրիկէի գաղթավայրերուն մասին: Խօսքը չենք ըներ Եգիպտոսի, Կիպրոսի, Ճիպրալթարի, Մալթայի եւ ուրիշ աստնեակներով մեծ ու պզտիկ կղզիներու որոնք ցանուած են աշխարհի չորս ծայրերուն վրայ, ի փառս Ալպիոնի զաւակներուն: Յիշենք քանի մը թիւեր:

*
* *

Բրիտանական կայսրութիւնը՝ իր հոգատարութեան յանձնուած հողերով միասին, 13 միլիոն 350 հազար քառակուսի մղոն տարածութիւն ունի, այսինքն աշխարհի բնակելի տարածութիններուն մէկ քառորդէն աւելի: Ընդհանուր բնակչութիւնը 450 միլիոնէն աւելի, հետեւաբար ամբողջ մարդկութեան գրեթէ մէկ չորրորդը: Այս թիւերուն իրական արժէքը ըմբռնելու համար, պէտք է յիշենք որ Ռուսաստան ունի 8 միլիոն 200 հազար քառակուսի մղոն տարածութիւն, 140 միլիոն բնակիչով, իսկ Ֆրանսա հազիւ 4 միլիոն քառակուսի մղոն եւ 100 միլիոն բնակիչ (գաղթավայրերով:)

Գաղթավայրերը առանձին առանձին առնելով, կարելի է ըսել որ Քանատա աւելի ընդարձակ է քան Միացեալ Նահանգները. չափազանց հարուստ բնական հարստութիւններով, թէեւ իր բնակչութիւնը անհամեմատ քիչ է, հազիւ 9ուկէս միլիոն: Աւստրալիոյ հսկայական տարածութեան վրայ կայ միայն 6 միլիոնի բնակչութիւն մը, իսկ Նոր Զէլանտա մօտ 1ուկէս միլիոն: Հարաւային Ափրիկէի մէջ բնակչութեան ստուար մեծամասնութիւնը սեւամորթներէ կը բաղկանայ եւ ճերմակները մէկ միլիոնէն քիչ մը աւելի են: Ամէնէն բազմամարդ գաղթավայրն է Հնդկաստանը, 320 միլիոն բնակիչով:

Իրարմէ հազարաւոր մղոններով հեռու այս երկիրները, ուր տարբեր քաղաքակրթութեամբ ու պատմութեամբ ժողովուրդներ կ'ապրին, մէկ մականի տակ առնել եւ կապել կեդրոնական հայրենիքի մը, երեւոյթ մըն է որուն նմանը չկայ պատմութեան մէջ: Ինչպէս իրականացած է այս միութիւնը:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՔԵՄԱԼԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

«Ժուռնալ»ի աշխատակից Պ. Էտուար Էլզէ, որ ուսումնասիրութեան մը համար վերջերս Թուրքիա գացած էր, յաջորդական հինգ յօդուածներու մէջ կը նկարագրէ իր տեսածներն ու լսածները: Այս յօդուածաշարքը ընդհանուր հետաքրքրութիւն արթնցուցած ըլլալով, յաջորդաբար պիտի տանք գլխաւոր մասերը.—

Հազիւ ոտքս Սթամպուլի սալայատակին վրայ դրած եւ Ղալաթիոյ կամուրջը անցած էի, երբ գթոտ խորհրդատուներ թեւէս քաշելով ականջիս կը փսփսային.

— Օրագրո՞ղ էք: Նոր Թուրքիոյ զանազան երեւոյթներուն մասին յօդուածնե՞ր պիտի գրէք: Ուշադրութիւն ըրէք ձեր ըսելիքին, հոս կատակ չեն ըներ:

Ու մինչ կը ժպտէի, ցած ձայնով կ'աւելցնէին.

— Քանի մը ամիս առաջ, Թուրք սպայ մը, գիշեր մը, թեթեւս գինովցած, սպաննուեցաւ ոստիկանի մը կողմէ: Բանակը յուզուեցաւ: Սպաննուողին ընկերները ցոյցի մը ձեւը տուին իր յուղարկաւորութեան: Ձեր մէկ պաշտօնակիցը՝ «Թայմզ»ի թղթակից Մաք-Քարթնի դէպքը պատմեց հեռագրով մը: Հազիւ հեռագրատունէն դուրս ելած էր, երբ երկու ոստիկաններ ներկայացան իր պանդոկը եւ առանց գործերը կարգադրելու ժամանակ տալու, նոյն իսկ առանց թող տալու որ պայուսակները կապէ, պահանջեցին որ սենեակէն դուրս ելլէ, նաւահանգիստ տարին եւ շոգենաւ մը դրին: Երկու ժամ վերջ, կը նաւարկէր Մարմարայի վրայ, դէպի Եւրոպա: Թուրքերը ասա՞նկ են: Կը տեսնէ՞ք, որ անհրաժեշտ չէ ո՛չ Ֆրանսացի ըլլալ, ոչ ալ «Լօթիս»ի նաւապետ, այսպիսի անախորժութիւններու ենթարկուելու համար անոնց կողմէ:

Ի զո՜ւր այս պատմութիւնը ըրին ինծի: Այս կարգի իրողութիւնները չէ որ պիտի ազդէին օրագրողի մը վրայ, զայն ծայրայեղօրէն բարեացակամ դարձնելու համար: Արդէն կը զգամ թէ մազերս կը ցցուին: Վայրենիներու երկի՞րն եմ արդեօք:

Սակայն լուրջ եւ ծանրախոհ մարդիկ, որոնք քսան տարիէ ի վեր այս երկիրը հաստատուած են, կը պնդեն.

«Անտարակոյս, կ'ըսեն, այստեղ տարօրինակ երեւոյթներ պիտի տեսնէք, վրդովիչ շշուկներ պիտի լսէք. պիտի երթաք Էնկիւրի, ուր ձեզմէ պիտի չկրնան ծածկել անցած դարձածը: Սակայն, մեր կարգին պէտք է ըսենք ձեզի թէ երեք չորս տարիէ ի վեր Թուրքիա զարմանալիօրէն կերպարանափոխուած է: Այնքան արագօրէն կերպարանափոխուած, որ քիչ մը խեղկատակութեան կը նմանի: Եւ սակայն ասիկա պատճառ մը չէ որ Ֆրանսացիները զուարթ սրտով լքեն այն գերակշիռ դիրքը, զոր կցած էին տեղծել հոս:

«Արեւելքի մէջ մեր ազդեցութիւնը աշխարհի մէջ մեր ուժերէն մէկն է: Եթէ այս մասին կը կասկածիք, տեսէք թէ ինչպէս ուրիշներ աւոր կը նախանձին: Պարզ առեւտրական տիրապետութիւն մը ըլլալէ շատ մեծ եւ լաւ բան է ատիկա: Աշխարհի բոլոր մեծ ազգերը հոս տնտեսական եւ քաղաքական սուր պայքար կը մղեն: Արեւելքի մեր հնամենի եւ ամուր հեղինակութիւնը պատճառ կ'ըլլայ, որ ուրիշ տեղ մեզ սպեն: Եւ յետոյ, այդպէս ըլլալը մեզմէ կախում ունի միայն:

«Բայց կարելի՞ է հպարտանալ թէ զօրաւոր ենք Արեւելքի մէջ, երբ կարեւորութիւն չենք տար մեծ դիրք մը գրաւելու Պոլսոյ մէջ: Որքան թանկագին այդ հեղինակութիւնը, մենք կը պարտինք մեր ներկայութեան: Ներկայիս Թուրքիոյ Ֆրանսացիներուն մեծ մասը վհատած է: Երկար տարիներէ ի վեր վարժուած «քափիթիւլասիօն»ներու առանձնաշնորհեալ վարչաձեւին, չենք կրնար յարմարիլ երերու նոր ձեւերին: Խանութները կը գոցենք ու կը մեկնինք:

«Մե՜ղք է: Բոլորովին անհրաժեշտ է որ ուրիշ Ֆրանսացիներ գան մեր տեղը գրաւելու: Երբեմնի Թուրքիան ճանչցած ըլլալով, մեզմէ աւելի լաւ պիտի յարմարին Նոր Թուրքիոյ: Կ'աղաչենք, մի՛ յուսահատեցնէք զիրենք, Թուրքիան անոնց նկարագրելով իբրեւ տրամի... կամ «Օփերէթ»ի երկիր մը:

«Միւս կողմէ, ներկայի վարիչները ամէն պարագայի ծայրայեղ կասկածամտութիւն ցոյց կուտան: Ամէնէն պզտիկ խօսքը զանոնք անհանգիստ կ'ընէ եւ կը վիրաւորէ: Քլէմանսօի նամակը նախագահ Քուլիճի եւ իր բացագանչութիւնը: «Ֆրանսան ծախու չէ: Մենք Թուրքիա չե՛նք" այս երկրին մէջ ստեղծեցին զայրոյթի իրական պոռթկում մը: Կարելի է մտածել թէ այս զայրոյթը իր ազդեցութիւնն ունեցաւ «Լօթիս»ի ցաւալի միջադէպին վրայ:

«Ամէն պարագայի մէջ, «Լօթիս»ի պարագան իւղ թափեց կրակին վրայ: Ֆրանսական մամուլին հրաշունչ մեկնութիւնները շատ զայրացուցին Էնկիւրիի մարդիկը:

«Ինչո՞ւ այսպիսի աղմուկներ յարուցանել, երբ հինգ տարիէ ի վեր այնքան տափակօրէն շոյեցինք Թուրքերը: Անոնք շատ լաւ գիտէին թէ, իրենց դէմ չպիտի պատերազմինք, չէ՞: Մեր խիստ բողոքները կը ծառայէին պարզապէս աւելցնելու իրենց անհաշտութիւնը, փորձելով զանոնք իրենց հպարտութեան ապահովել դիւրին յաղթանակ մը, մտիկ չընելով այն աղմկալից սպառնալիքները, զորս գիտէին թէ անկարող ենք գործադրելու:

«Գիտէ՞ք որ եթէ 24 ժամ կանուխ հասած ըլլար հեռագիրը փարիզի դեսպան Ֆէթհի պէյի — անձնապէս շնորհազրկուած Էնկիւրիի մէջ — որով կը հաղորդէր ֆրանսական կառավարութեան սպառնական խօսքերը, Թուրքերը չէին արձակեր տեղակալ Ֆըմօնը: Քննութիւն կատարեցէք եւ պիտի հաստատէք ասիկա:

«Ուրեմն: Ինչպէս պիտի կրնանք դուրս գալ այս կացութենէն: Մինչեւ ո՞ւր պէտք է երթանք:

«Ահա՛ այս կացութեան մէջ է որ կը հանիք: «Ժուռնալ»ը շատ կը կարդացուի Պոլսոյ մէջ: Ձեր յօդուածները լափելով պիտի կարդացուին: Քանի մը փայփայանքներ պիտի հրապուրեն Էնկիւրիի վարիչները: Կատաղօրէն կը սիրեն որ զիրենք գովեն: Ընդհակառակը խիստ կամ արհամարհական ոճ մը պիտի զայրացնէ զիրենք: Ցիմարական կարեւորութիւն կուտան իրենց մասին հրատարակուած ամէնէն պզտիկ խօսքի: Աւելի վրէժխնդիր են քան պիծակները: Նոր կեղեքումներով պիտի պատասխանեն եւ դուք առաջին զոհը կրնաք ըլլալ:

*
* *

Ահա՛ հաւատարմօրէն տեղեկագրեցի ինծի ըսուածները: Այս փաստերուն տարողութիւնը չեմ անգիտանար: Բայց վերջապէս լրագրող մը պետական մարդ չէ: Շատ կը սիրեմ ըսել ինչ որ կը մտածեմ: Այդ բանէն երբեք չեմ զրկած ինքզինքս, նոյն իսկ Գերմաններու հանդէպ: Որքան գիտեմ, ասիկա չարգիլեց Լոքարնոն: Թուրքիոյ մասին քանի մը յօդուած նուիրական պատերազմ չպիտի պայթեցնէ անշուշտ:

Ինչո՞ւ այսքան նախզգուշութիւն եւ ազդարարութիւն: Ուրեմն այնքան աչառելի բանե՞ր պիտի տեսնեմ, որ պէտք ըլլայ մրոտ ապակիներ առնել զանոնք դիտելու համար: Ես ալ Թրքասէր եղած եմ, մեր փիէռ Լոթիի նուայէն առաջ, ինչպէս բոլոր անոնք, կը կարծեմ, որոնք ապրեցան Արեւելեան պատերազմը:

Թուրքերը այսօր կը պարծենան թէ մեծ մարդ են: Մեծ մարդոց յատկութիւնն է ճշմարտութիւնը լսել գիտնալ, երբ փափկութեամբ կ'ըսուի: Վտանգաւոր չէ՞ հաճոյակատար կեղծաւորութիններով հպարտութեան մէջ մխրճել մարդիկ որոնք թերեւս քիչ մը գինովցած են գրեթէ անհաւատալի յաջողութիւններէ:

Ու յետոյ, ինչի՞ պիտի ծառայէր այսքան հեռու ճամբորդութիւններ ընել, եթէ ոչ ջանալ ամէն բան յստակ տեսնելու: Ինչի՛ պիտի ծառայէր գրել, եթէ ոչ ճշգրիտ տեղեկութիւններ տալու համար ընթերցողներուն: Ո՛չ մէկ բան այնքան արժէք ունի, որքան մերկ ճշմարտութիւնը: Ճիշդ անոր համար որ Ֆրանսա մեծ դիրք ունի հոս պահելիք, պէտք է գիտնայ թէ ինչ է կացութիւնը:

Օ՛ն ուրեմն, պտտինք Թուրքիոյ մէջ, առանց կանխակալ խանդավառութեան եւ կանխամտածուած դառնութեան: Դիտենք, մտիկ ընենք եւ պատմենք բարութեամբ, ապաւինելով Ալլահին, ինչ որ կը տեսնենք ու կը լսենք, առանց վախնալու Քրօքմիթէնէն, ո՛չ ալ Գարակէօզէն:

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ԻՍԼԱՄ ԿԻՆԵՐԸ

Թուրքիոյ մէջ քաղաքային ամուսնութեանց առթիւ կարգ մը դժուարութիւններ երեւան եկած են: Այսպէս, խնդիր եղած է թէ օտար մը կրնա՞յ ամուսնանալ թրքուհիի մը կամ թրքահպատակ կնոջ մը հետ: Օրէնքով, թուրք մը կրնայ ամուսնանալ ոչ-իսլամ կնոջ մը հետ: Միւս կողմէ արգելք դրուած չէ ոչ-իսլամ մարդու մը եւ իսլամ կնոջ մը ամուսնութեան դէմ:

Սակայն գործնականին մէջ դժուարութիւններ կան: Օրինակի համար գերմանացի մը կ'ուզէ ամուսնանալ թրքուհիի մը կամ ոչ-իսլամ աղջկան մը հետ: Օրէնքով, ամուսնութենէն առաջ պէտք է այս մասին ծանուցում կատարել այն շրջանակին մէջ, ուր կը գտնուի փեսացուին մարդահամարի ցուցը: Մինչդեռ գերմանացիին մարդահամարի ցուցը Գերմանիա կը գտնուի, եւ կարելի չէ հոն կատարել օրինական ծանուցումը:

Նոյնն է պարագան այն Անատոլուցի ոչ-փոխանակելի Յոյներու մասին, որոնք Պոլիս կը գտնուին:

''Հ. Յ. Դ. ՕՐ,,Ը ԹԱՒՐԻԶԻ Մ...

(Մեր սեփական թղթակցէ...
Թաւրիզ, 4 Հոկ...

Հայ Յեղ. Դաշնակցութ... «Վռէժ»ի կոմիտէի նախաձեռ... թեամբ, Հոկտ.ի 2ի շաբաթ... շերը, «Հայկազեան» դպրոցի ... հին մէջ տեղի ունեցաւ հ... սաւոր երեկոյթ մը «Հ. Յ. Դ... նակցութեան Օր»ուան ...

Ամբողջ սրահը լեցուած էր եռ... խուներամ հասարակութեամբ... կուսակցականներ եւ համակիր...

Բեմին ճակատը զարդար... էր քրիստափորի, Ռոստոմի... Զաւարեանի նկարներով: Պատ... կախուած էին Ա. Վռամեան... խաժակի եւ այլ նկարներ: Ա... պատշաճի վերտառութիւններ... զարդարէին սրահի պատերը:

Ժամը 8ուկէսին ընկ. Խ. Գ... գորեան հակիրճ բանախօ... թեամբ մը բնորոշեց օրուայ հ... դէսի նշանակութիւնը եւ ... յայտնեց, թէ «կուգայ օր... «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օր... նուիրուած այս հանդէսը ... տօնենք ազատ եւ անկախ Հայ... տանում»:

Ապա «Սալօն» նուագախում... «Մշակ Բանուոր» երգը նուա... որմէ յետոյ ընկ. Խ. Գրիգորի... առաջարկեց յոտնկայս յար... յիշատակը բոլոր անոնց, մեր ... մահապար հերոսներու եւ ... ծիչներու, որոնք ինկան ազա... թեան ճանապարհին:

Հասարակութիւնը խորին ... կառանքով ոտքի ելաւ, ... նուագախումբը «Դու զոհ գ... ցիր» մահերգը կը նուագէր:

Ընկ. Արամ Տէր Պաղտասա... եան արտասանեց «Ես իմ ան... Հայաստանի» ոտանաւորը.

Ընկ. Ցակոբ Տէր Ցակոբ... խօսք առնելով ըսաւ.

— «Հ. Յ. Դաշնակցութ... գովքը եւ պատմութիւնը չ... անեմ ձեզ, այլ պիտի ցուց... այն խոշոր դերն ու ծառայ... թիւնը, որ նա կատարել է ... կեանքում: Հ. Յ. Դաշնակ... թիւնից առաջ մեր կեանք... կային երկու կուսակցութի... —Արմենականներ եւ Հնչակե... ներ— որոնք հարթեցին յե... փոխական ճանապարհը, որից ... ցաւ նաեւ Հ. Յ. Դ.ը:

«Յովհ. Քաջազնունին ա... է, որ՝ «Հ. Յ. Դ.ը հայ ժողովու... միսը մսից եւ ոսկրը ոսկրից ... Շատ ճիշտ է այս խօսքը. ... ծնել է նրանից եւ գործել ... ապրել է նրա մէջ, միշտ լի... նրա կողքին, երբեք չի լքել ն...

«Իսկ Միասնիկեանը խոս... վանել է, որ —Դաշնակցութ... դժուար է արմատախիլ անել ... ժողովուրդի միջից, որովհ... մեր ժողովուրդի մտայնութ... Դաշնակցութեան մտայնութ... է, նրա ոգին, նրա գաղափարն... ամրացել են մեր ժողով... մէջ: Շատ ճիշտ է նաեւ Մ... նիկեանի այս կարծիքը: Իսկ ... սական «Դնի» թերթը յայ... րարում է, որ «Հ. Յ. Դաշնակց... թիւնը Ռուսաստանի բոլոր քա... քական կուսակցութիւններ... առաջինն է հանդիսանում իր ... մարտական եւ հզօր մի կազմ... կերպութիւն»:

«Հայ ժողովուրդն ու Դ... նակցութիւնը սերտ եւ հարազ... կապով զուգորդուած են եւ այ... պէս էլ տիրաժան կը մնան: ... եղել է իր ժողովուրդի ներշն...

...ու գեղանկարը, նրա մտաւոր, մշակոյթային զարգացման նպատակը, ազգային ոգու առաջընթացը, նրա ազատասիրական ձգտումների արտայայտիչը եւ վերջապէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է, որ պիտի իրագործէ՝ Միացեալ, ազատ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարը»:

Ընկերուհի Ադէլի մէկ ոտանաւոր արտասանութենէն յետոյ՝ բեմ ելաւ ընկ. Գասպար Յակոբեան:

«Այսօր հայ ժողովուրդի մեծ ու հարազատ զաւակ Հ. Յ. Դաշնակցութեան 36ամեայ կեանքի եւ անուանակոչութեան տարեդարձն է: Այսօր մեր առջեւ կանգնած է բարձր ու վսեմ, գեղեցիկ եւ վայելուչ հասակով, պինդ, ամրակուռ, երկաթեայ կամքով, անընկճելի, ազատատենչ հոգով մի երիտասարդ, մեծ զաւակը հայ ժողովուրդի — Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որից առաջ, մեր ժողովուրդին պակասում էր հաւաքական կամքն ու կապը, որն այնքան ցայտուն կերպով ոչ միայն երեւան եկաւ Տաճկահայերի, Ռուսահայերի եւ Պարսկահայերի, այլեւ ամբողջ արտասահմանի հայ գաղութների մէջ, որոնք մի ընդհանուր կապով եւ ազգային ու քաղաքական ձգտումներով մի յայտարարի եկան, ղեկավար ունենալով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ դարձնեց հայ ժողովուրդի բարոյական եւ ֆիզիքական ուժերի կուռ հաւատքը»:

Հանդէսի երկրորդ մասը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով: Հասարակութիւնը յոտնկայս երգեց, ձայնակցութեամբ նուագախմբի:

Ընկ. Արամ Տէր Պօղոսեան արտասանեց իր ինքնուրոյն գրուածքը «Նայիրի Երկիր» բանաստեղծութիւնը որ գնահատուեցաւ ծափերով:

Գրուածքի արտաքին շպարն ու կառուցուածքը à la Եղիշէ Չարենցեան էր, բայց բուն իմաստը, ոգին, ազգային եւ հայրենասիրական: Անշուշտ ցանկալի է, որ մեր սկսնակ գրողները խուսափին նմանութիւններէ եւ իրենց համար մշակեն ինքնուրոյն ուղի մը:

Ապա յայտարարուեցաւ ազատ բեմ, խօսիլ ցանկացողներու համար: Բեմ եկաւ ուսանող ընկեր Աշոտը, որ պարզ եւ հաճելի խօսակցութեամբ մը, պատկերացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան հմայքը մայր երկրի մէջ եւ ժողովուրդի աչքին: Հանդէսը վերջացաւ քայլերգով:

ՄԱՍԻՍ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

94 — ԼԻՎՐԻ-ՀԻՍԱՐՑԻՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Սիվրի-Հիսարցիներու առաջին գաղթը դէպի Ֆրանսա կը սկսի 1923 Յուլիսին, այսինքն Լօզանի ամօթալի դաշնագրի Նախօրեակին: Հայրենակիցներու գաղթը կանգ չառաւ այնուհետեւ, այլ յաջորդաբար Ֆրանսա հասան նաեւ Յունաստանէն եւ Սուրիայէն բաւական թիւով հայրենակիցներ, որոնց ընդհանուր թիւը 1926 Սեպտեմբերի վերջը կը հասնի 170 ընտանիքի, 506 անձ:

Վերջին երեք տարուան ընթացքին տեղի ունեցած են 41 ծնունդ, 39 ամուսնութիւն եւ 19 մահեր (մահերէն 8 պզտիկներ, 6 հոգի զանազան հիւանդութիւններէ, իսկ մնացեալ հինգ հոգիները ալ հիւծախտի զոհ գացած են):

Հայրենակիցներու մէկ փոքր մասը հաստատուած է Փարիզ, Լիոն, Վալանս եւ Պօլէն: Ամէնքն ալ առանց բացառութեան զետեղուած են գործարաններու մէջ, ստանալով 18-30 ֆրանք օրավարձք, համաձայն գործի տեսակին: Ունինք նաեւ Փարիզի մէջ քանի մը պաշտօնեաներ, որոնք կ'աշխատին Ֆրանս. այլ եւ այլ հաստատութեանց մէջ:

Հայրենակիցներու մեծամասնութիւնը հաստատուած են Մարսիլիոյ մէջ, որոնք իրենց թէ՛ թուական առաւելութեամբ եւ թէ հաւաքական կեանքի տեսակէտով հայրենակցական շրջանակի գլխաւոր առանցքը կը կազմեն:

Մարսիլիոյ մեր հայրենակիցները ամէնքն ալ ունին իրենց գործը, եւ ընդհանրապէս կ'աշխատին տեղւոյն Սոմի, շաքարի, իւղի եւ այլ քանի մը գործարաններուն մէջ, կը ստանան 20-30 ֆրանք օրավարձք: Ունին տասնեակ մը դերձակ եւ կօշկակար արհեստաւորներ, որոնց մէջ մի քանիներ իրենց սեփական խանութը ունին: Ֆիլաթիւրի եւ եւ Թիսսիւի գործարանին մէջ ունինք 10-12 հոգի կին եւ աղջիկ գործաւորուհիներ, որոնք կը ստանան 12-15 ֆրանք օրավարձք, ինչպէս նաեւ տասնէ աւելի դերձակուհիներ, որոնք գործ առնելով դերձակատուններէն կ'աշխատին իրենց տան մէջ:

Մարսիլիոյ մեր հայրենակիցները համախմբուած են ընդհանրապէս քանի մը պանդոկներու մէջ: Շատ կը նեղուին բնակարանի հոգէն: Տարրական յարմարութիւններէ զուրկ սենեակի մը կը վճարեն 120-150 ֆրանք ամսական, որ միեւնոյն ատեն թէ ննջասենեակ է, թէ հիւրանոց եւ թէ խոհանոց:

Կարգ մը հայրենակիցներ բնակարանային այդ անյարմարութիւններէն եւ նեղութիւններէն միանգամ ընդ միշտ ազատելու համար, մօտակայ արուարձաններու մէջ շինել տուած են տասնէ աւելի մէկ եւ երկու յարկի վրայ տուներ: Ուրիշներ ալ անոնց հետեւելու ստիպուած են, որքան ատեն որ հոս կը մնան եւ առ այժմ չունին որ եւ է յոյս հայրենիք փոխադրուելու:

Մարսիլիոյ մէջ ունին հայրենակցական Միութիւն մը, որ կազմուեցաւ 1925 Փետր.ին, նախաձեռնութեամբ քանի մը հայրենակիցներու եւ որուն նպատակն է Ֆրանսա եւ այլուր գտնուող մեր բոլոր հայրենակիցներուն հետ փոխադարձ կապ հաստատել, վառ պահելով անոնց մէջ հայրենիքի սէրը եւ ազգային աւանդութիւնները օտար հորիզոնի տակ: Իր մէկ ու կէս տարուան շրջանին, Միութիւնը ունեցած է իր որոշ օգտակարութիւնը հայրենակցական եւ ազգային կարեւոր խնդիրներու մէջ: Այժմ Միութիւնը ունի 75 գործօն անդամներ. յուսով ենք որ հետզհետէ Միութեան նպատակին շուրջ բոլորուին ու անդամ հայրենակիցները:

Ցաւալի պարագայ մը կայ, որ շատ կը մտատանջէ Միութիւնը եւ թէ բոլոր հայրենակիցները՝ մեր պզտիկներու դաստիարակութեան խնդիրն է այդ: Ինչպէս հոս, նոյնպէս Մարսէյլէն դուրս գտնուող հայրենակիցները միշտ կը գանգատին թէ՛ իրենց պզտիկները կը զրկուին ազգային տարրական կրթութենէ, յաճախելով տեղական դպրոցներ: Պարագան նոյնն է գրեթէ Մարսիլիոյ համար. թէեւ տեղւոյն մէջ Ազգային վարժարան մը կայ, սակայն հեռու ըլլալով հայաբնակ թաղերէ, չի կրնար գոհացում տալ ուսման ծարաւ մեր 60ի մօտ պզտիկներուն: Եթէ Մարսիլիոյ ազգային մարմինները ճիգ չընեն բանալու հայաշատ թաղերէն մէկուն մէջ գոնէ Մանկապարտէզ մը, մեր մանուկները դատապարտուած են կորսուելու մօտաւոր ապագայի մէջ:

Գալով հայրենակիցներու առողջական վիճակին, Միութիւնը այդ ուղղութեամբ ալ կ'աշխատի, տենելով անոնց առողջութեան խանգարումը՝ իբրեւ բնական հետեւանք բնակարանի եւ կենցաղի անյարմարութեանց եւ անկանոնութեանց:

Մարսէյլ — Ս. Հ. Միութիւն

ԽՄԲ.— Հաճոյութեամբ հրատարակելով այս տեղեկութիւնները, կը հրաւիրենք միւս Հայրենակցական Միութիւններն ալ որ նոյն ձեւով պարզեն իրենց հայրենակիցներուն վիճակը (Թիւ, զբաղում եւն.), իբրեւ այսպէս շահեկան պատասխան մը, մեր յուզած հարցին: Բուն Հարցարանին պատասխանները կ'ընդունինք միշտ սովորական ձեւով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐՈՒԻ (Սէփ-Թըլթ.) — Այս քաղաքին մէջ, ուր կը բնակին մօտաւորապէս 500 հայրենակիցներ, միշտ անպակաս են գնահատելի ձեռնարկներ, ինչպէս եւ ախտաւոր կիրքերու արտայայտութիւններ:

Վերջերս կազմուեցաւ Թօքատի Պոլիս գիւղին Հայրենակցական Միութիւնը, որուն անդամները, թէեւ փոքրաթիւ, կը ցուցնեն եռանդուն գործունէութիւն: Միութիւնը ծրագրած է համախմբել իրենց դժբախտ բեկորները, Յունաստանէն կամ Սուրիայէն եւ արդէն 7-8 անձ բերել տուած է Յունաստանէն: Ահա խրախուսիչ օրինակ մը եւս հոս բնակող բազմաթիւ Սվազցիներու, Տիգրանակերտցիներու, Սթանոսցիներու եւ ուրիշ հայրենակիցներու:

Թրքախօսութիւնը օրէ օր կը զարգանայ մանաւանդ սրճարաններու մութ անկիւններուն մէջ եւ ամայի փողոցներու վրայ, մտերմական խօսակցութիւններու պահուն: Կարծես հայերէնը չի բաւեր արտայայտելու իրենց վիշտը կամ ուրախութիւնը:

Համազասպ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹԱԳՈՒՀԻՆ ԴՐԱՄ ԿԸ ՇԱՀԻ

Ռումանիոյ թագուհի Մարիան, որ վերջերս Ամերիկա հասաւ, խանդավառ ընդունելութիւն գտաւ Ամերիկացիներուն կողմէ: Սակայն այս խանդավառութիւնը երկար չտեւեց եւ ժողովուրդը սկսած է մրմռալ թէ թագուհին իր արքայական այցելութիւնը կը շահագործէ: Նախ՝ գրոյց կը շրջի ռումանական փոխառութեան մը մասին: Յետոյ կ'ըսուի թէ թագուհին պայմանագրութիւն մը կնքած է թերթի սէնտիկայի մը հետ՝ գրի առնելու համար իր ճամբու տպաւորութիւնները՝ կլորիկ գումարի մը փոխարէն:

Թագուհիին ընկերակցողները եւս անբաժին չեն մնար այս շահաւէտ պտոյտէն, մանաւանդ պարուհի մը՝ Օր. Լուա Ֆըլլըր: Կիրակի գիշեր Նիւ Եօրքի Մէթրոփոլիթըն Օփէրային մէջ բարեգործական նպատակի մը համար ներկայացում մը տրուեցաւ, ներկայութեամբ թագուհիին, որուն օթեակին մօտակայ օթեակները հազար տոլարի ծախուեցան: Հաստատուած է նաեւ թէ օթեակներու հասոյթին կէսը տրուած է Օր. Ֆըլլըրի, փոխանակ ամբողջովին յատկացուելու բարեգործական նպատակին:

Ուրբաթ գիշեր թագուհին անթել հեռաձայնով ճառ մը խօսեցաւ, որ մտիկ ըրին բոլոր Ամերիկացիները: Կազմակերպիչը այս ճառին համար թագուհիին վճարեց արքայական գումար մը: Ինքնաշարժի վարիչներն ու հնարիչները մրցումի ելած են, թագուհին իրենց կառքին մէջ նստեցնելու համար:

Ֆէրտինանտ թագաւորը հեռագրով ետ կանչեց թագուհին «արքայական գերդաստանին պատիւը չաղարտելու համար:

ՎԵՑ ՍՊԱՅ ՀՐԱՑԱՆԱԶԱՐԿ

Ուկրանիոյ մէջ «Մահուան Ասպետներ» անունին տակ եօթը տարիէ ի վեր պոլշեւիկեան վարչաձեւին դէմ հրոսակային կռիւներ կը մղէին 140 Ուկրայնացիներ, առաջնորդութեամբ Նախկին սպաներու, որոնք կը պատկանէին վերջերս Փարիզի մէջ սպաննուած Զօր. Փեթլիուրայի բանակին: Այս ասպետները մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէին գիւղացի բնակչութեան մէջ եւ իրենց ձեռք ձգած աւարը աղքատներուն հետ բաժին կ'ընէին:

Վերջերս պոլշեւիկեան լրտեսներու մատնութեան երեսէն «Ասպետ»ները ձորի մը մէջ թակարդ ինկան: Պոլշեւիկները շրջակայ բլուրներուն վրայ դիրք բռնած, կրակ բացին սպաննելով 130 հոգի: Մնացած տասը հոգին ծանրապէս վիրաւորուած գերի ինկան: Ասոնցմէ չորսը անձնասպան եղան, իսկ վեցը մահուան դատապարտուեցան: Պոլշեւիկները նախապէս վեց գերեզման փորեցին եւ մահապարտները կեցուցին փոսերուն առջեւ: Երբ զինուորները կը կրակէին, վեց սպանները իրենց գլուխները բարձր բռնած, «Կեցցէ՛ Ուքրանիա» գոչեցին եւ ինկան փոսերուն մէջ:

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

Նկարիչ Շահնազար Գույումճեան յաջողած է մասնակցիլ Աշնան Սալօնին:

* * Նկարիչ - քանդակագործ Եր. Քոչարեան ցուցահանդէս մը բացաւ Հոկ. 23ին, որ կը տեւէ մինչեւ 6 Նոյ: Հասցէ: — Au Sacré de Printemps, 5, Rue de Cherche-Midi.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՆԿԻԷՆ ՊԱՐՏՈՒԱԾ 3-2ՈՎ.

Որքան մեծ յաջողութիւն մը եւ խիստ արժէքաւոր յաղթանակ մըն է որ Արմէնիա Ֆ.Գ.ի (Հ.Մ.Ը.Մ.ի Գօլօմպի մասնաճիւղ) առաջին խումբը շահեցաւ, Կիրակի օր Անկիէնի մարզարանին մէջ, յաղթելով տեղական խումբին, որ քանիցս ախոյեան եղած է առաջին դասակարգին:

Մրցումը ծայրէ ծայր հետաքրքրական եղաւ եւ շատ գեղեցիկ:

Խաղը սկսելուն իսկ, հայ խումբը արագ յարձակողականով մը անցաւ Ֆրանսացիներու բերդին առջեւ եւ քառորդ ժամ յետոյ սիրուն փասերու վայրէջքով մը բացաւ սքօրը: Հազիւ զարմանքի վայրկեանները անցած, երկրորդ նշանակէտ մը աւելցաւ տախտակին վրայ, որմէ վերջ Ֆրանսացիները կազմակերպուելով իջան մեր բերդին առջեւ եւ քիչ յետոյ կրցին նշանակել առաջին կոլը: Միջնախաղին՝ Արմէնիա I, Անկիէն I նշանակէտ:

Երկրորդ մասին խաղը նոյնքան գեղեցիկ ու արագ էր որքան առաջինը: Այս անգամ Ֆրանսացիները քսան վայրկեան անդադար տիրապետեցին — մինչ մեր յառաջապահները կը գործէին փախուստներով (échappée) եւ անիրաւ փէնալթիի մը վրայ Ֆրանսացիները հաւասարեցան: Խաղը կայուն եւ հաւասար վիճակ մը առաւ:

Վերջանալուն մօտ հայ յառաջապահները կրցան արագ վայրէջքով մը շահիլ երրորդ յաղթական նշանակէտը:

Ֆրանսական խումբին եւ դատաւորին թափած ջանքերը ապարդիւն անցան: Խաղը վերջացաւ մեր յաղթանակով 2ի դէմ 3:

Այս յաջողութեան առթիւ կ'արժէ մասնաւոր յիշատակութիւն մը ընել Արմէնիայի բոլոր խաղացողներուն որոնք լման կազմով դաշտ եկած էին: Հ. Թ.

ՈՂԲԱՑԵԱԼ Վահան Վարդապետեանի սպանութեան առթիւ, ընտանիքին ցաւակցութիւն եւ մարդասպաններուն հանդէպ խոր զայրոյթ կը յայտնեն Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէն, Վահրամ Շահպազեան (Լիոն), Վահան Տէր Վարդանեան եւ Յ. Հիսանեան (Փարիզ):

Կ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, Փարիզ.— Կը խնդրուի խմբագրատուն հանդիպիլ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԽԱՆԸ

(ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ՅՈՒՇԵՐ)

II

Յանկարծ իրար վրայ ընկած, խմբուած պարուհիների զանգուածից ծնւում է մի գազան: Նա, թաթերը այս ու այն կողմ գցելով, առաջանում է բերանը կարմիր, կարմիր բաց արած ու նայում է ներքեւ մուգ մանիշակագոյն դարձած ամպերի փոքրիկ կտորներին, որոնք երկչոտութեամբ հեռանում են նրանից:

Ապա մի ակնթարթից չքանում է ամէն ինչ. գազանը մասմաս լինելով ցրւում է երկնակամարի վրէն մասերում, վերջապէս, արդէն թուլացած, շողերը՝ վերջին անգամ ժպտում են թեթեւ ու խոստմնալի, վերջին անգամ դգւում իրենց սիրահարների արդէն մուգ կանաչ գլուխները, որոնք տխուր կերպով օրօրուելով կախ են ընկնում տարակուսած ու անզօր:

Այսպէս է մեր երեկոյն. մեր խաղաղ, մեր յասմիկագոյն երեկոյն, պարզ ու հէքիաթային, թափանցիկ ու խորհրդալի...

Ու յետոյ սկսւում է կամաց-կամաց մթնել: Այգու ծառերի վրայ կախուած գոյնզգոյն լամբերը (փանուս) վառւում են, սեղանը դուրս դնւում, ընթրիքը պատրաստւում եւ ահա մենք սեղանի շուրջը, ծառերի ճղների տակ, Սաղաթէլ խանը ուտում է հանդարտ ու հաճոյքով եւ պատմում ինձ այնքան հետաքրքրող պատմութիւններ ու դէպքեր իր կեանքից իր «սեփական» կեանքից:

III

Մի օր Շահն-շահը, որ պտոյտի էր դուրս եկել իր երկրի հեռաւոր ու մօտիկ քաղաքները, վերադարձին եկաւ նաեւ Գ.ը՝ Ընդունելով գորգերով փռուած փողոցներից, զանազանագոյն թղթերով ու ծաղիկներով զարդարուած կամարների տակից, նա մտաւ «Կըլըլ-Գիւլ» կոչուած այգին, ուր մեծ սեղան էր պատրաստուած տեղիս բնակչութեան կողմից:

Շատ պատիւներ արին Շահնշահին, շատ նուէրներ ստացաւ նա եւ երբ երեկոյեան լոյսերը վառուեց նա տեսաւ յանկարծ դիմացի պատին իր իսկ նկարը, հասակով մէկ ցցուած ու ամբողջովին «գոհարեղէններով ու ադամանդներով» փայլփլուն: Ամբողջ նկարը թանկագին քարերից էր շինուած, որի ետեւից լոյսեր էին վառւում:

Շահը հիացած գոչեց.

— Բա՛հ, ո՞վ է սրա ստեղծագործը.

— Սաղաթէլ աղան, ասաց մէկը.

— Նա այլեւս աղա չէ, նա այսուհետեւ խան է. կանչէք իրեն ինձ մօտ:

Եւ Սաղաթէլ աղան, պարսկական հագուստով ու գլխարկով, գլուխը ծռած աջ ուսին. ժպիտը դէմքին խոնհարաբար մօտեցաւ: Շահը թոյլ տուեց որ նա իր ծունկը համբուրէ

— Էֆերիմ, էֆերիմ, ասաց ու դառնալով իր մարդկանց.— Վաղը առաւօտ սրան խանութեան թուղթ կը տանէք»:

Այսպէս էր սկսում ամէն անգամ Սաղաթէլ խանը, երբ ճաշից յետոյ, ամառուայ շոգին, թանձր վարագոյրները իջեցրած, ճաշասենեակում նստած, մի որեւէ առթով խնդրում էի նրան պատմել ինձ այդ նշանաւոր դէպքը: Եւ պէտք է ասեմ, որ ես առիթներ յաճախ էի գտնում, նա էլ չէր ղլանում:

Ամէն անգամ, դեռ պատմութիւնը չսկսած, տիկին Նազելին շտապ թողնելով ձեռքի գործը, գալիս էր նստում մեծ թիկնաթոռին, ոտքերը դնում ցածրիկ պատուանդանին, ձեռքերը ծալում կրծքին՝ ու արդէն հիացած սպասում: Արան վազելով պատշգամին բղաւում էր փոքրիկ եղբօրը, որ «շուտ գայ, շո՛ւտ, որ հայրիկդ էլի պատմում ա՛»: Եւ եթէ յանկարծ ընտանիքի անդամներից մէկը ուշանում էր

— Վա՛յ, հայրիկ, արդէն սկսե՞լ ես. նորից ասա հայրիկ, նորից ասա:

Եւ Սաղաթէլ խանը ներողամիտ ժպիտով վերսկսում էր, այս անգամ աւելի հանդարտ ու անչափ հանդիսաւոր:

«Առաւօտեան ժամի 9ն էր, թէ 9ից 15անց, լաւ չեմ յիշում... կարծեմ 9ը պէտք է լինէր...

— Այո խան, ճիշտ 9ն էր. հաստատում էր ամէն անգամ տիկին Նազելին:

«Հա, ճիշտ ժամի 9ն էր, մէկ էլ տեսնենք դուռը թակեցին: Մեծ տղաս, որ հիմա էստեղ չի դժբախտաբար, վազեց

— Ես էլ հայրիկ, ես էլ հենց իրա ետեւից վազեցի.—

«Դուռը բացեց եւ ներս մտան Շահի մարդիկը, ընդոց(*) ետեւից արծաթ պոտնոսի(**) վրայ, երեսին կանաչ զառ քաշած, չորս նէօքարներ(***) հանդիսաւորութեամբ ու յարգանքով լի, բերին ա՛յս», եւ նա ձեռքը յանկարծ ու ուղիղ ձգելով, ցոյց էր տալիս պատից կախած, ոսկեպատ շրջանակով, իր խանութեան վկայաթուղթը:

«Հա, բացի դրանից էնքան ծանօթ, անծանօթ, հարուստ վաճառականներ եւ պարսիկ խաներ: Ամէն էլ նես եկան, աղքատները դուրսը մնացին, ի հարկէ...

Նէօքարներին ամէն մէկն մի հատ տաճկական մէջիդիէ տալուց յետոյ, մեծ սեղան բացեց ու ամբողջ օրը կերան խմեցին...»

(Շար.) — ԼԱՍ

(*) Նրանց:
(**) Մատուցարան:
(***) Ծառաներ:

որոնք կը յայտնեն թէ Պ. Ջինովիէվ կորսնցուցած է զանազան երկիրներու համայնավար կուսակցութեանց վստահութիւնը:

Որոշուած է Թրոցքին հեռացնել Քաղաքական Բիւրոյի անդամակցութենէն եւ Քամնէֆը՝ փոխանդամութենէ, իրենց հատուածական գործունէութեան համար:

⁂ Երկուշաբթի օր բացուեցաւ ռուս համայնավար կուսակցութեան համագումարը: Ամերիկեան թերթ մը կ'ըսէ թէ օրակարգին վրայ կը գտնուի Գ. Միջազգայինի դիւանին վերակազմութիւնը: Հաւանական է որ այս առթիւ ջնջուին արտասահմանի յեղափոխական կազմակերպութեանց յատկացուած վարկերը, ուրիշ խօսքով, պոլշեւիկ քարոզութիւնը սահմանափակուի Ռուսիոյ մէջ: Փոփոխութիւններ կը նախատեսուին նաեւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ: «Փրավտա» կը խոստովանի թէ այս համագումարը ամէնէն կարեւորն է մինչեւ հիմա եղածներուն մէջ:

Վարշաւայի ռուսական դեսպանատունը կը ծանուցանէ թէ կարմիր դրօշը այլեւս խորհրդանշանը չպիտի ըլլայ խորհրդային միութեան, այլ պիտի ընդունուի կարմիր-կանանչ դրօշ մը, ոսկեգոյն երիզով, եւ մէջտեղը՝ մուրճն ու մանգաղը: Այս փոփոխութիւնը առաջարկած է Զինչէրին, դիտել տալով թէ կարմիր դրօշը անկարգութեան խորհրդանշանը կը համարուի ամբողջ աշխարհի մէջ:

Համայնավար թերթ մը խափանուած

Ներքին Նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ, համաձայն Հոկտ. 5ի շրջաբերականին (զոր հրատարակեցինք ամբողջութեամբ), որոշուած է արգիլել Փարիզի իտալական «Ռիսքոսա» թերթին շրջաբերութիւնը: Այս տնօրինութիւնը եղած է զսպելու համար բռնութեան եւ գրգռութեան այն պայքարը, որուն նուիրուած էր այդ լրագիրը, հակառակ վերոյիշեալ շրջաբերականի պատուէրներուն: «Ռիսքոսա» անսաստած էր այդ պատուէրներուն եւ իր Հոկտ. 9ի եւ 15ի թիւերուն մէջ կը յաւակնէր նոյնիսկ գաղթական իտալացի բանւորներուն մէջ ստեղծել գրգռութեան եւ ըմբոստութեան սեւ շարժում մը՝ կառավարութեան որոշումներուն դէմ: Իտալական թերթը մասնաւորապէս կը հրաւիրէր իր հայրենակիցները խմբովին ներկայ ըլլալ համայնավարներու կողմէ կազմակերպուած ցոյցի մը Փուանքարէի դէմ:

Հասկցողին շատ բարեւ:

Պելճիքա կ'ամրապնդէ փրանքը

Պելճիքայի Թագաւորը, համաձայն Խորհրդարանին կողմէ իրեն տրուած իրաւասութեան, առջի օր ամրապնդեց փրանքը, ստերլինը 175 փրանքէն եւ ստեղծեց նոր դրամ մը՝ «Պելկա», որ ամրապնդուած հինգ պելժիական փրանքի արժէք պիտի ունենայ: Այս նոր դրամը Պելճիքայի մէջ չպիտի գործածուի, այլ պիտի ծառայէ գլխաւորաբար օտար հրապարակներու վրայ Պելճիքայի պարտքերու վճարման: Մէկ տոլարը պիտի հաշուուի 7.19 1)5 պիլկա, իսկ մէկ ստերլինը՝ 34.46 3)8 պելկա:

Պելկան երաշխաւորուած է 100էն 50 համեմատութեամբ ոսկեդրամով: Ասկէ վերջ նոր թղթադրամ չպիտի հանուի շըրջաբերութեան: Պետութիւնը Ազգային Դրամատան վճարեց 6,700 միլիոն պարտքի փոխարէն 4,700 միլիոն փրանք: Ասկէ զատ Պելճիքա պիտի կնքէ 100 միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը՝ աշխարհի երեք գլխաւոր դրամատուններէն:

Կը կարծուի թէ Պելճիքա այս ամրապնդումին շնորհիւ պիտի կրնայ իր փրանքին 3)4րդ գինը գտնել, այսինքն մէկ փրանքը 75 սանդիմ ոսկեդրամի արժէք պիտի ունենայ:

Ֆրանսական թերթերը կը գանգատին թէ Պելճիքա ինքնագլուխ գործած է, փոխանակ համաձայնելու Ֆրանսայի հետ:

Մահափորձ Շահին դէմ

Թէհրանէն առնուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Պարսից Շահը Րիզա Փահլէվի բարձրաստիճան սպաներու ընկերակցութեամբ քննական պտոյտ կը կատարէր Պարսկաստանի մէջ: Երբ Մազանտարանի կողմերէն կ'անցնէր, յանկարծ իրեն ընկերացող զրահապատ ինքնաշարժերէն մէկը պայթեցաւ: Կը կարծուի թէ Շահին թշնամիները ռումբ նետեցին կառքին վրայ: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ Շահը անվնաս է, սակայն օդը ելած կառքին մէջ գտնուող քանի մը սպաներ մեռած են:

Հրատ մոլորակը երկրին կը մօտենայ

Այսօր կէս գիշերին Հրատ մոլորակը եւ երկիրը իրարմէ միայն 41 միլիոն մղոն հեռու պիտի ըլլան ութը միլիոն մղոն նուազ քան երկու տարի առաջ: Եէրքըզի, Ֆլէկսթաֆի, Մաունթ-Ուիլսընի (Ամերիկա) եւ Պէրկտօրֆի (Համպուրկ) դիտարանները մեծ պատրաստութիւններ տեսած են եւ մասնաւոր կազմածներու կը յուսան վերջնապէս որոշել թէ Հրատը բնակչութիւն ունի՞ թէ ոչ: Մարքոնի անթելի հնարիչը կը հաւաստէ թէ հնարաւոր է անթելով հաղորդակցիլ, նկատի ունենալով որ անթելի ալիքները յար եւ նման են արեւէն երկիր եկող ջերմութեան եւ լոյսի ալիքներուն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ քաղաքային ամուսնութեան նոր օրէնքը սկսաւ իր պտուղները տալ: Պայազիտի Թաղապետութիւնը կը ծանուցանէ թէ ամուսնութեան համար դիմում կատարած են «Այտըն» շոգենաւին քարտուղար Ռոտոսթոցի 19 տարեկան Մեհմէտ Էֆ. եւ Ենի-Գաբու բնակող 20 տարեկան Օր. Մառի Թէօդեան:

— Պոլիս ճէրրահ փաշայի հիւանդանոցին մէջ քննութեան ենթարկուեցաւ Բահիմէ անուն 16 տարեկան Թրքուհի մը եւ հաստատուեցաւ որ մանչ է, բայց ծննդեան գործարանը չէ զարգացած: Բահիմէ անմիջապէս գործողութեան ենթարկուելով կոչուեցաւ Ալպտիւլ Բահիմ:

— Ձերբակալուած է Պոլիս Թարլա-Պաշը սպաննուած Գ. Քէլէշեանի սպաննիչ Հիւսէյին Չաւուշ:

— Ամերիկացի նախկին ծերակուտական փօթթըր խելագարելով սպաննեց իր 56 տարեկան կինը, 21 եւ 16 տարու աղջիկները եւ երկու թոռնիկները, որոնց ամէնէն պզտիկը երկու ամսու էր: Փօթթըր անձնասպան եղաւ ջրհոր նետուելով:

— Պանք տը Ֆրանսը մինչեւ այսօր 900 միլիոն փրանքի ոսկի եւ արծաթ գնած է: Ոսկիին գինը այս շաբթու դարձեալ ինկաւ եւ հիմա կ'արժէ 110 ֆր. 32 սանդիմ:

— Ֆրանսացիները կարեւոր յաղթանակ մը տարին Սուրիոյ մէջ: Մատամիէի մէջ ապստամբներէն սպաննուեցան 61 հոգի, որոնց մէկ քանին հրոսապետներ:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ "ՕՐ,,Ը

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7 ԻՆ

Exposition Foireի լայն սրահին մէջ, Parc Channot:

կը խօսին յայտնի հռետորներ, ընկերներ Մ. Վարանդեան, Ա. Ջամալեան, Լէօն Պօն:

երգ, արտասանութիւն, նուագ, պար, կենդանի պատկեր:

կ'երգէ Օր. Հ. Թորոսեան (փարիզի քօնսէրվաթուարէն):

կանխաւ ապահովեցէք ձեր տոմսերը:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ «ՌՈՍՏՈՄ» ԼՍԱՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՆՈՅ. 1926 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ PETIT JOURNALի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Կը մասնակցի ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

Թատերական ներկայացում «Ռոստոմ»ի սիրողներու խումբին կողմէ: Երգ, արտասանութիւն, նուագ, եւլն.: Կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր, Ճազ-Պանտ:

Տոմսակները՝ բոլոր ճաշարաններէն եւ Bellevilleի «ՄԱՎՐՕՍ»էն:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

13 Նոյ. շաբաթ գիշեր, Զ. Թաղապետարանի սրահը (Place St-Sulpice) գեղարուեստական ճոխ բաժին, Հայկ. պարեր Հայկ. տարազով եւրոպ. պարեր մինչեւ լոյս: ճոխ եւ աժան պուֆէ

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՕՐ. ՄԷՐԻ Ա. ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԵԱՆ

ՏՕՔԹ. Ա. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ

10 Հոկտ. 1926 Սելանիկ

Այրի Տիկին Վերժին Սարգիսեան եւ զաւակները Յակոբ, Նազարէթ եւ Արուսեակ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գասպարեան, Այրի Տիկին Անիկ Գասպարեան եւ պարագաները ցաւ ի սիրտ կը ծանուցանեն մահը՝

ՕՐ. ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

որ շիջեցաւ ծաղիկ հասակի մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Հինգշաբթի, ժամը 3ին Հայոց եկեղեցին 15, Rue Jean Goujon:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Մարսիլիոյ եւ շրջանի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ զեկոյց պատգամաւորներու:

Հ.Յ.Դ. «ԱՐՄԷՆ-ԳԱՐՕ» խումբի ընկերական ժողովը՝ Շաբաթ երեկոյ 30 Հոկտ. ժամը 8.30ին «Ռոստոմ»ի սրահը:

ՌՈՍՏՈՄ Լսարանական միութեան Ընդհ. ժողովը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ռոստոմի սրահը:

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ հայրենակցական միութիւններու պատգամաւորական ժողովը 31 Հոկտ. Կիրակի առտուան ժամը 10ին, «Ռոստոմ» լսարան:

ԻԹԱԼԻ Թաղամասի շրջանին մէջ կազմուած է Հ. Յ. Դ. «Աղբիւր-Սերոբ» խումբը, որուն կը հրաւիրուին մասնակցիլ Պիսեթր, Իվրի և Վիլ Ժիւիֆ բնակող ընկերները: Ժողովի օրերը կը ծանուցուին «Յառաջ»ի մէջ: Իսկ անձամբ կարելի է դիմել Ընկ. Տ. Գահվէճեանին 26, Rue Blanqui, K. Bicetre (Seine).

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ «Շանթ» թատերախումբը Դեկտ. 4ին կազմակերպած է ընտանեկան մեծ պարահանդէս մը Au Voltaire*ի երկու մեծ սրահներուն մէջ և կը խնդրէ նկատի ունենալ սոյն թուականը:*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գ. Կ.— Ստացանք 40 փրանք:

ՖԻԼԻՊԷ, Թ. Հ.— Ստացանք չէքը, վճարելով «Դրօշակ»ի բաժինը:

ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— Ստացանք 212 ֆր. 50 ս.:

ԼԱՆՍԷՅ. Մ. Ս.— Ստացանք 117 փրանք:

ԼԻՕՆ, Զ. Տ.— Ստացանք 22 փրանք,

ՄԱՐԹԻԿ, Ե. Գ.— Ստացանք 30 փրանք Գ.ի միջոցաւ:

ՆԻՍ, Յ. Ք.— Ստացանք 20 փրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼ. Ա. Ս.— Նորնպէս:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Ն.— Ստացանք 113 փրանք: Նոր բաժանորդին պիտի ղրկուի վեց ամիս:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գ. Թ.— Ստացանք 222 ֆր. եւ բաժնեցինք ըստ ձեր հրահանգին:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ժ. Մ.— Ստացանք 100 ֆր.:

Փարիզ, Թ. Ղ.— Ստացանք 20 ֆր.:

ՓԱՐԻԶ, Կ. Ո.— Ստացանք 20 ֆր.:

ՇԱԹՈՒ, Բ. Զ.— Ստացանք 38 ֆր.:

ԼԱ ԿՈՒՎ, Ա. Ճ.— Ստացանք 20 ֆր.: Կարգադրուած է:

ԼՈՆՏՈՆ, Փ.— Ստացանք տարեկան բաժնեգինը:

"Խաւրտոց,,ի Է. թիւը փընտռեցէք ամէն տեղ այս Ուրբաթ օր, 16 էջ, ճոխ բովանդակութեամբ եւ բազմաթիւ նկարներով: գին 1 ֆր.:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կեսարացի Բէօշկէր Սահփան Թաշճեան: Կը կարծուի Իսկէնտէրունի կողմը ըլլալ:

Նոյնպէս Գրիգոր Աւագեան, Ատանացի: Գրել՝ Ս. Գարաօղլանեանի 20, Rue Traversière, Billancourt. (Seine) *Սուրիոյ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:*

— Բնիկ Պրուսայի Սէօլէօզ գիւղացի Պետիկ Գասպարեան, որ Ֆրանսա ըլլալ կը կարծուի: Իմացնել Աղամ Սարգիսեանի, Լա Փօթըրի, Տէսին, Իզեր:

— Յակոբ Շուշանեան կը փնտռէ իր հօրեղբայրը Հայրապետ Շուշանեանը, որ ասկէ 2 տարի առաջ կը գտնուէր Ֆրանսա մետաքսի գործարան մը: Տեղեկացնել Յակոբ Շուշանեանի A Blois Saint Jean:

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Բժ. Յ. Տէր Դաւթեանը հիւանդ կ'ընդունի, ներքին, մանուկներու եւ աչքի հիւանդութեանց համար իր բնակարանին մէջ, Chaville 2, Avenue du Louvois *ամէն օր ժամը 10-12: Ի հարկին կ'այցելէ հիւանդներուն:*

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ՄԵՐ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑ

Կ. ՄԵԶԵԱՆԻ (ԿԱՐՕ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ)

ՄԱՐՑԱՄՈՒՏԻ ՀՈԳԻՆԵՐ

(թատերական շարք)

կը գտնուի «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ԳՈՐԾԱՒՈՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Քաշքօլ, Էշարփ, Բօզ կարելու համար գործաւոր կուզուի: Դիմել՝ Տօնիկեան եւ Նամիաս 12, Rue de la Grange Batelière, Paris, *Թէլէֆօն,* Provence 67-42.

ՊԱՇՏՕՆ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ Օրիորդ մը, որ գիտէ լաւ Անգլիերէն եւ Ֆրանսերէն, մեքենագրութիւն եւ սղագրութիւն, պաշտօն կը փնտռէ: Պատասխանել «Յառաջ»ի հասցէին, Է. Ն. սկզբնատառերով:

ՍԱԿԱՐԱՆ

26 Հոկտեմբեր 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	156	50
Տոլար,	Dollar	32	29
Մարք (ոսկի)	Mark	7	72
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	16	60
Թրք. ոսկի	» or	138	—
Մէճիտիէ	Médjidié	9	50
Լէվա 100 հատը	Léva	22	50
Տրախմի »	Drachme	40	—
Լիր »	» Lire	146	—
Պելժ. փրանք »	Frc. Belge	90	—
Զուից. »	Frc. Suisse	620	—
Լէյ 100 հատը	Ley	16	50
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	145	—

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	4500	—
» II	»	2600	—
» III	»	2150	—
Օսմանլը երկթղ.	Lots turcs	165	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit 80, Rue Lafayette

Le Gérant: H. TEURNIER

Imp. MASSIS

208bis, Rue Lafayette Paris (10e)

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մեթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան		10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ՈՒՐԲԱԹ 29 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1926

29 OCTOBRE 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Բ. ՏԱՐԻ Թիւ 195 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԱՂԷՏԸ ԱՄԷՆՈՒՍ ՎՐԱՅ ՊԱՐՏՔ ԿԸ ԴՆԷ ԱՐԱԳ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՍՑՆԵԼ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՐՈՒՍՏԸ ՆՈՒԱԶԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Այսօրուան լուրերը շատ աւելի ծանրակշիռ են, քան կ'ենթադրուէր:

Երկրաշարժը փլատակներու վերածեր է բազմաթիւ գիւղեր եւ աւաններ, Ալեքսանդրապոլի շրջանին մէջ: Հեռագրական լուրի մը համաձայն, երեսուն հազար հոգի կը մնան անպատսպար, իբրեւ ուրուականներ՝ փլատակներու մէջ: «*Պզտիկ գիւղերու բնակիչներէն 5500 հոգի ներկայիս բանակած են սառնաշունչ բլուրներու ստորոտը, անօթեւան, առանց անկողնի. շատեր ամէնէն տարրական հագուստներն ալ չունին*», կը գրէ Ամերիկեան Նպաստամատոյցի ներկայացուցիչը: Որբերը բաց օդին տակ մնացած են: Անասունները կը սատկին ցուրտէն, որ շատ խիստ է այդ շրջանին մէջ, մանաւանդ այս եղանակին: Տեղին վրայ անմիջական օգնութիւններ կազմակերպուած են, բայց գործը մարդկային ուժէն վեր է, կ'ըսէ *Փըթի Փարիզիէն*ի թղթակիցը:

Ինչպէս դիտել կուտայինք առջի օր, անօգուտ են հառաչանքները: Պէտք է անմիջապէս գործի ձեռնարկել, եւ ժամ առաջ օգնութիւն հասցնել, գոնէ կորուստը նուազեցնելու համար: Ուրախութեամբ կը նկատենք որ երեւոյթները բարենշան են: Արդէն իսկ շարժում մը նկատելի է խոնարհ խաւերու մէջ: Մեր խմբագրատան կից, կօշիկի գործարանի մը աշխատաւորները, առանց ազգի խտրութեան, որոշած են իրենց մէկ օրականը յատկացնել աղէտեալներուն: «Թոստոմ» Լսար. Միութիւնը, որ երեկոյթ մը ծրագրած էր շաբաթներ առաջ, կ'ուզէ Հայաստան ղրկել անոր հասոյթը: Հայրենակից մը կ'առաջարկէ հանգանակութիւն մը բանալ *Յառաջ*ի միջոցաւ: Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրօն կոչով մը անմիջական օգնութեան հրաւէր կ'ուղղէ ընկերներուն եւ համակիրներուն: Միւս օրկաններն ալ շարժման մէջ դրուած են:

Կ'ուզէինք որ շարժումը իրական արդիւնքի վերածուէր անմիջապէս, հաւաքական եւ անխտիր գործունէութեամբ:

Կորսուած ամէն օր՝ աւելորդ զոհեր պիտի պատճառէ:

«Փըթի Փարիզիէն»ի թղթակիցը Տիկին Վիօլիս 27 Հոկտ. թուականով կը հեռագրէ Լենինականէն.—

Լենինական հիմա շրջապատուած է բացօթեայ հսկայական գաղթակայանով մը, որ շարժուն եւ նախշուն գօտի մը կը կազմէ: Հոն կը բնակին 40,000 բնակիչներէն անոնք որ ապաստան մը չեն կրցած գտնել շրջակայ քաղաքներուն մէջ: Բայց գիւղերուն մէջ աղէտը նախապէս կարծուածէն շատ աւելի ահռելի է: 37 գիւղեր բոլորովին քանդուած են: Կարծես թէ երկաթեայ ձեռք մը զանոնք ճզմած, փշրած, տուները փռեկտած գետնին մէջ մտցուցած է: Հազիւ քանի մը եկեղեցիներ, 2—3 դպրոցներ տակաւին կը ցցեն երերուն պատեր: Այս թարմ աւերակները դարաւոր քաղաքներու երեւոյթն ունին: Անկարելի է զանազանել փողոցներու եւ հրապարակներու տեղերը: Ճիշդ պատերազմէն վերջ ֆրանս. ճակատի մեր գիւղերու պատկերը: Միայն թէ հոս մէկ վայրկեանը բաւական եղած է այս աւերումին համար: Հոս խառնիխուռն կը հանգչին ճզմուած արջառներ, խորտակուած կարասիներ, անկողիններ եւ հագուստներ, ձմեռուան ամբողջ պաշարը, ցորեն, ալիւր, բանջարեղէն: Թերեւս մեռելներ ալ: Գիւղերէն շատեր 10—20 զոհ միայն ունին, որովհետեւ առաջին հարուածը արթնցուց զիրենք: Բայց օրինակ Տաշթըլուի մէջ 850 բնակիչի վրայ 105 մեռելներ կան:

Ու աչքերը արցունքով լեցնող այս պատկերին մէջ կը թափառի ամբոխ մը, հողի գոյն առած, խաղաղ ու արժանաւոր, բայց խիստ տխուր, որ ձեռքերը երկարած, յուսահատ ակնարկներով խորհուրդ մը, օգնութիւն մը կը խնդրէ: Ի՞նչ կրնան ընել: Մաքրութեան սկսելու համար գործիք իսկ չկայ: Շատեր ցնցոտիներ հագած են, կարգ մը տղաքներ գրեթէ մերկ են, երախաները կը հագան, սեղմուած ցամքած ստինքներու: Մինչեւ հիմա օդերը շատ գեղեցիկ անցան. գիշերը խածնող ցուրտ կ'ընէ: Ատիկա կը զգանք մենք, որ վրաններու մէջ, տաքուկ ծածկոցներու տակ կը քնանանք:

Քանի մը օրէն ձիւնը պիտի սկսի եւ գարնան միայն պիտի հալի: Ի՞նչ պիտի ըլլան այս 30,000 խեղճերը, առանց ապաստանի, առանց սնունդի եւ առանց դրամի: Քանի մը գիւղերու մէջ գաղթելու մասին կը խօսին. արդէն շատ գաղթած են: Բայց ո՞ւր երթալ: Կառավարութիւնը ջանքերը կը կրկնապատկէ: Վիրաւորները Լենինական փոխադրուած են: Շատ փլասուած գիւղերու մէջ Կարմիր Խաչի կայաններ եւ բժիշկներ կան: Թիֆլիս եւ Երեւան օգնութիւն կը ղրկեն: Բեռնատար ինքնաշարժեր պաշար կը փոխադրեն: Սակայն գործը մարդկային ուժերէն վեր է: Ամերիկեան Որբանոցի 6000 որբերէն եւ որբուհիներէն ամէնէն ուժովները զատուելով զանազան շրջաններ պիտի ղրկուին, օգնութեան գործը կազմակերպելու համար:

Ծերունի մը, արիւնոտ աչքերով, գլուխը փաթթած, դողդոջուն ձեռքով աւերակոյտ մը ցոյց կուտայ և կը հառաչէ.

— Այս հինգերորդ անգամն է որ տունս այս վիճակին մէջ կը տեսնեմ:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ ՇԱՏ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐ ԵՆ ԵՂԱԾ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

12 գիւղեր ամբողջովին, 23 գիւղեր կիսովին քանդուած.— Լենինականի մէջ 600 տուներ փլած.— 6000 որբեր փողոցին մէջ.— 30,000 հոգի անապաստան.

Ամերիկեան Նպաստամատոյցի Փարիզի կեդրոնը հեռագիր ստացած է Ընկերութեան Հայաստանի մասնաճիւղին անօրէն Պ. Ճօզէֆ Պիչէ, որ մանրամասնութիւններ կուտայ վերջին երկրաշարժի մասին:

Պ. Պիչ կ'ըսէ թէ հակառակ առաջին տեղեկութիւններուն, անցած Շաբաթ օրուան աղէտը նիւթական եւ մարդկային ահագին կորուստներ պատճառած է: Լենինականի շրջակայ գիւղերէն հասած տեղեկագիրներու համաձայն, ցնցումը աւելի զօրաւոր եղած է այդ վայրերուն մէջ քան կեդրոնը եւ ժողովուրդը օգնութեան կը կարօտի:

Տասներկու գիւղեր ամբողջովին քարուքանդ եղած են, քսաներեք ուրիշ գիւղեր կիսովին քանդուած են: Լենինական քաղաքին մէջ, ուր կը գտնուէին Ամերիկեան Նպաստամատոյցի գլխաւոր որբանոցները, 600 տուներ բոլորովին փլած են: Ռիլիֆի բոլոր շէնքերն ալ ծանրապէս վնասուած են, այնպէս որ ստիպուեր են անոնց մէջ բնակող վեց հազար որբերը ննջարաններէն դուրս հանել: Որբերը հիմա բաց օդին մէջ կը քնանան:

Նպաստամատոյցի պաշտօնեաներուն կողմէ Բշ. օր կատարուած մասնաւոր քննութիւն մը ցոյց կուտայ թէ մօտակայ Օճաքօղլու եւ Մոլլա Մուսա գիւղերու բոլոր տուներն ալ այնպէս վնասուած են, եւ բացարձակապէս անբնակելի դարձած: Արալուխ, Տաշթըլու, Ալեքսանտրովքա եւ Թրքական Բարա Քիլիսէ գիւղաքաղաքները ամբողջովին քարուքանդ եղած են: Մինչեւ հիմա փլատակներու տակէն հանուած են 150 դիակներ: Ծանրապէս վիրաւորուած են 185 հոգի:

Բոլոր ուտեստեղէնի մթերքները, անկողինի, հագուստեղէնի եւայլն կազմածները փլատակներու տակ թաղուած են:

Պզտիկ գիւղերու բնակիչներէն 5500 հոգի ներկայիս սառնաշունչ բլուրներու ստորոտը բանակած են, անօթեւան, առանց անկողինի՝ շատեր ամենէն էական հագուստներն ալ չունին:

Ամերիկեան Նպաստամատոյցի պաշտօնեաները կարելի օգնութիւնը կ'ընեն: Ընկերութեան Թիֆլիսի եւ Պաթումի մթերանոցներուն մէջ գտնուած բոլոր պիտոյքները աղէտին վայրը փութացուած են:

Մերձաւոր Արեւելքի Ընկերութիւնը ներկայիս Լենինականի եւ շրջականերուն մէջ կը խնամէ 10,000 որբեր, մէջն ըլլալով վերջերս գիւղերու եւ ագարակներու մէջ տեղաւորուած տղաքը, որոնց ռոճիկ կուտայ:

Կազմակերպութիւնը Հայաստանի մէջ ունի այր եւ կին 40 Ամերիկացի եւ հարիւրաւոր տեղացի պաշտօնեաներ: Կը հաղորդուի թէ բոլոր պաշտօնեաներն ալ ողջ առողջ են:

*** Մերձաւոր Արեւելքի Ամերիկեան Նպաստամատոյցի Անդրկովկասի ներկայացուցիչ Պ. Եարօ, ընկերակցութեամբ Պ. Հիլի, քննութիւն կատարած է աղէտեալ գիւղերու մէջ եւ 25 Հոկտեմբեր թուականով մը հեռագրէ հետեւեալը.—

Թուրքիոյ սահմանամերձ շրջանը, Լենինկրատէն 15 մղոն դէպի հարաւ, Ղազարապատի, Սուվանվերտի, Խափուլըի, Քալաըի, Տավշանքըշլայի մէջ տուներէն հարիւրին յիսունը անբնակելի են:

Պայանտուր ամբողջովին քանդուած է: 33 հոգի մեռած, 150 վիրաւորուած են: Առաջին ցնցումը ահազանգը տուած է: Գիւղերու մէջ տեղաւորուած Մերձաւոր Արեւելքի որբերը, որ երջանկութեամբ կը նայէին ապագային, հիմա կրկին ստիպուած են դիմակալել կեանքի նոր ողբերգութեան:

Գիւղացիները խիստ մտահոգ են օթեւան գտնելու համար իրենց միակ յոյսը եղող հօտերուն: Ցուլեր եւ գեռատի կենդանիներ սկսած են մեռնիլ արդէն՝ գիշերուան սաստիկ ցուրտին պատճառաւ:

Ընդամէնը 13 գիւղեր այցելեցինք, որոնց տասը ամբողջովին եւ երեքը մասամբ քանդուած են: Գիւղերու բնակիչներէն 11,000 հոգի առանց երդիքի մնացած եւ շուարած, անպատսպար աւերակներու եզերքը կը տեղաւորուին: Մանուկներուն համար օգնութիւն եւ ապաստան անհրաժեշտ է: Քննութիւնները պիտի շարունակուին Հոկտ. 26ին:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉԸ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրոյէն ստացանք հետեւեալ կոչը.—

ԸՆԿԵՐՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ,

Հայ դժբախտ ժողովուրդը անգամ մը եւս ինկաւ բնութեան տարերքի հարուածին տակ, իբր թէ քիչ ըլլային երկոտանի գազաններու արհաւիրքները՝ դարերու ընթացքին՝ Հայաստանի ու հայ ժողովուրդի գլխին:

Հեռագիրները քստմնելի մանրամասնութիւններ կը հաղորդեն երկրաշարժի աւերներու մասին, որոնց առջեւ չի կրնար անտարբեր մնալ արտասահմանի հայութիւնը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ միշտ կանգնած է Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի շահերը պաշտպանելու դիրքին վրայ, անկախ տիրող վարչաձեւէն, կոչ կ'ընէ իր շարքերուն եւ դաշնակցութեան շուրջ բոլորուած հայութեան՝ իրենց նիւթական օժանդակութիւնը փութացնել աղէտեալներուն:

Մենք գիտենք որ ծով կարիքներու առջեւ կանգնած հայ ժողովուրդի կարողութենէն շատ վեր են անգութ աղէտները դարմանել սեփական միջոցներով, բայց արտասահմանի հայ ժողովուրդին սահմանափակ եւ արագ օգնութիւնն անգամ իր բարոյական եւ գործնական նշանակութիւնն ունի. որովհետեւ մեր աղիտահար ժողովուրդը՝ Հայաստանի մէջ կը մտածէ որ ինք «եղբայրներ ունի հեռու տեղերու մէջ:»

Մեր այս առաջին խօսքով կը հրաւիրենք մեր ընկերներն ու համակիրները, բերել իրենց օժանդակութիւնը, ժողովրդական հանգանակութեամբ կամ ուրիշ միջոցներով, եւ յանձնել The Near East Reliefի (Ամերիկեան Նպաստամատոյց), որ թէեւ օտար հաստատութիւն, ունի միջոցներ արագ եւ ուղղակի դրամ հասցնելու աղէտեալներուն:

ԽՄԲ.— Ամերիկեան Նպաստամատոյցի Փարիզի ճիւղին հասցէն է 15, Bld. des Italiens, Paris. *Կարելի է ղրկել եւ «Յառաջ»ի միջոցաւ:*

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Փամպուքճեան տան կօշկակար գործաւորները, առանց ազգի խտրութեան, որոշած են իրենց մէկ օրականը յատկացնել Հայաստանի աղէտեալներուն: Շաբաթուան մէջ մէկ օր ալ «սուգի օր» յայտարարած են: Այս մասին իրենց կօշկակար ընկերներուն ուղղուած կոչը կը հրատարակենք յաջորդ թիւով:

*** Մեր ընթերցողներէն Պ. Վ. Գարաեան կը գրէ.— *Հայաստանի ահռելի աղէտին սրտաճմլիկ նկարագրութիւնը կարդացի «Յառաջ»ի մէջ: Կարելի չէ՞ր արդեօք հանգանակութիւն մը բանալ ձեր օգտաշատ թերթին մէջ ի նպաստ այդ մեր դժբախտ ազգակիցներուն: Կը խորհիմ թէ հայ սիրտ կրող ոչ մէկ բարեկեցիկ, գործաւոր, կամ նոյն իսկ այրի կին մը որ զբաղում ունի, պիտի թերանայ օգնութեան փութալու իր կրցած չափով:*

Այս առթիւ կը տրամադրեմ հարիւր ֆրանք:

*** *Նկարիչ Պ. Շահնազար Գույումճեանը իր Փարիզեան տեսարաններէն գեղեցիկ նկար մը կը տրամադրէ, վիճակահանութեան դրուելով հասոյթը աղէտեալներուն յատկացուելու համար:*

*** *Խորհրդային Հանրապետութեանց Միութեան Գործավարներու Խորհուրդը 400,000 ռուբլի յատկացուցած է Լենինականի աղէտեալներուն:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հայաստանի երթալու տեղ Ֆրանսա կուգան

Սելանիկի *Ալիքը* (19 Հոկտ.) կը գրէ.—

Հաւաստի աղբիւրէ կ'իմանանք թէ, Հարմանգիւղի 1652 հայ գաղթականներէն Ֆրանսայի համար արձանագրուած են 1599 հոգի: Արձանագրուածներու ցուցակը յանձնուած է ընդհ. կուսակալութեան: Այսպէս, Հայաստանի համար արձանագրուած շուրջ 200 հոգիէն մնացած է միայն 53 հոգի: Շուրջ 150 հոգին, որոնք Հայաստանի համար արձանագրութեանց գումարներ ալ վճարած են, նախամեծար սեպած են Ֆրանսայի համար արձանագրուիլ, տեսնելով որ Հայաստանի շոգենաւը գալիք չունի: Արձանագրութիւնները շարունակուած են Պէշ Չինարի մէջ:

Քրտական շարժումը

Թուրք մը հետեւեալ կերպով կը ներկայացնէ քրտական շարժման ներկայ վիճակը.—

Քրտական ապստամբութիւնը անհամեմատ կերպով շատ ընդարձակ սահմաններ ընդգրկեց: Տէրսիմէն, Տաւրոսեան լեռնաշղթաներէն սկսելով հասաւ մինչեւ Էրզրումի նահանգի հիւսիս-արեւելքը, Ալաշկերտ եւ Արարատ լերան երկու կողմի ստորոտները, Արաղայի դաշտով Վանի նահանգի գրեթէ բոլոր գաւառները եւ ապա դէպի հարաւ-արեւմուտք՝ Խնուս, Պիթլիս, Մուշ, Սասուն, Տիգրանակերտ, Մուսուլի հիւսիսային սահմանները եւ մինչեւ պարսկական Ատրպատականի սահմանակից գաւառները՝ Կօտուր, Աղբակ եւ Ջուլամերկ: Կառավարութիւնը շատ խիստ եւ կտրուկ միջոցներ ձեռք առած եւ որոշած է Թուրքիոյ մէջ ապրող քիւրտ ցեղերը ամբողջովին բնաջնջել, նկատելով, որ անոնց գոյութիւնը ուղղակի չարիք ու պատուհաս է արեւելեան նահանգներու մէջ: Կը մտածուի կիլիկիա փոխադրել զանոնք:

Մարսիլիոյ եկեղեցին եւ դպրոցը

Կաթողիկոսական պատուիրակութեան դիւանէն կը հաղորդուի.—

Մարսիլիոյ մէջ մօտերս կառուցուելիք հայ եկեղեցւոյ հիմնադիր բարերար Պ. Վահան Խօրասանճեանի փափաքին համաձայն, կաթողիկոսական պատուիրակը անձամբ Մարսիլիա երթալով 22 Հոկտեմբերին գնած է 2500 քառակուսի մեթր ընդարձակ հող մը, Մարսիլիոյ մեծագոյն պողոտային՝ Ավընիւ Փրատօի վրայ, ուր հիմնադիր բարերարին կողմէ ամբողջ ծախքը վճարուելով պիտի կառուցուի եկեղեցին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

"ՌՈՒՍԱՀԱՅՈՑ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ"

III

ՆԵՂՄԻՏ ԵՒ ԱՉԱՌՈՒ ԴԱՏԱՒՈՐ

Մեր նախորդ յօդուածին մէջ առաջ բերուած տեղեկութիւնները ցոյց կու տան, թէ որքա՜ն արժէքաւոր նիւթեր կը պարունակէ Դ. Անանունին գիրքը։ Եւ, յիրաւի, հոն, ուր հեղինակը չի զբաղիր կուսակցական հին հաշիւներ մաքրելով, ուր կը մնայ պատմաբանի առարկայական շրջանակին մէջ, վերին աստիճանի հետաքրքրական եւ գնահատելի էջեր կու տայ։ Ցաւալիօրէն, նման էջերը փոքր տեղ կը գրաւեն գիրքին մէջ. գերակշռողը հրապարակագիր ու կուսակցական գործիչ Անանունն է։

Հեռուներ չերթալու համար առնենք, օրինակ, եկեղեցապատկան կալուածներու գրաւման եւ հայ ժողովուրդի ցոյց տուած դիմադրութեան պատմութիւնը։ Եթէ հաւատալու ըլլանք Դ. Անանունին, երեւան կու գայ, որ ժողովրդական դիմադրութիւնը կալուածներու բռնագրաւման առթիւ՝ եղած է անկազմակերպ. «Շարժումը տարերային էր։ կազմակերպուած ձեռք,— կոմիտէ, ինքնապաշտպանութեան մարմին գոյութիւն չունէր սկզբում» (էջ 35)։ «Յետագայում՝ տարերային շարժմանը ուղղութիւն տալու եւ այն կուսակցական նպատակներով օգտագործելու համար ստեղծուեց «Հայկական ինքնապաշտպանութեան կեդրոնական կոմիտէ», որ կուսակցական կնիք չէր դրօշմում իր անուանը։ կամաց-կամաց, երբ պարզուեց ժողովրդական շարժման թափն ու խորութիւնը, ինքնապաշտպանութեան կոմիտէն իր անուանը կցեց եւ Հայ Յեղ. Դաշնակցութեան կոչումը։ Նա դարձաւ կուսակցական, եւ հարկը պահանջած դէպքում, երբ հարկաւոր էր կուսակցական ֆիրմայի գովաբանութիւնը բազմութեան առաջ, երբ մասսայական քաղաքականութեան կարիքն էր զգացւում, իրան վերագրեց 1903 թ. եւ ամառուայ եւ աշնան ամիսների շարժման ծառայութիւնը։ Բայց դա միանգամայն շինծու անդում էր» (էջ 36)։

Այսպէս կը գրուի պատմութիւնը, երբ պատմաբանի մղիչ ուժը կուսակցական նեղմտութիւնն է։ Մեր ընդգծած խօսքերէն շատ պարզ կ'երեւի, որ Անանուն սառնասրտութեամբ չէ մօտեցած խնդրին, այլ Դաշնակցութիւնը սեւցնելու ակներեւ դիտումով։ Անոր կարծիքով, ուրեմն, Դաշնակցութիւնը տարուած է իր «ֆիրմա»յին գովաբանութեամբ եւ ոչ հայ ժողովուրդի գերագոյն շահերով։ Այդպէս կը գրէին եւ Դաշնակցութեան փոքրոգի հակառակորդները Հ. Առաքելեանի «Մշակ»ին մէջ, երբ փորձեր կ'ընէին պատմական դէպքերը վերգնահատելու։ Սակայն տարբերութիւն պիտի չըլլա՞յ Հ. Առաքելեաններու եւ Դ. Անանուններու միջեւ։

«Շինծո՞ւ անդում է» արդեօք որ «1903ի ամառուայ եւ աշնան ամիսների շարժման ծառայութիւնը» կը վերագրուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ Ի՞նչ կ'ըսեն փաստերը։ Եկեղեցական կալուածներու բռնագրաւման հրամանը տրուեցաւ 1903 Յունիս 12ին, եւ միայն Օգոստ. 14ին Կաթողիկոսը կը պատուիրէ Սինօդին, «Թողուլ առայժմ դյայտարարութիւն օրէնսդրութեան», այսինքն՝ կախակայել եւ հրատարակութեան չտալ ցարական հրամանը, իսկ Օգոստ. 21ին կը հրամայէ Թեմ. Առաջնորդներուն չյանձնել կառավարութեան կալուածները եւ «ի դէպս գրաւման քաղաքացիական իշխանութեան զստացուածս եկեղեցեաց եւ վանօրէից մերոց՝ մի ունիցին զմասնակցութիւն ինչ ի գործողութիւն յանձնողականս եւ ստացողականս»(*)։

Ըսել է, ցարական կառավարութեան հրամանը տրուելէ աւելի քան երկու ամիս յետոյ միայն, Կաթողիկոսը պէտք զգաց ըմբոստանալու այդ կարգադրութեան դէմ, իսկ մինչ այդ Էջմիածնի պարիսպներէն ներս ո՛չ մէկ «տարերային շարժում» տեղի չունեցաւ։

Նմանապէս եւ ժողովրդի կողմէն։ Առաջին ժողովրդական ցոյցը կալուածներու գրաւման դէմ՝ կատարուեցաւ Ալեքսանդրապոլի մէջ, Յուլիս 29ին։ Երեւանի մէջ բողոք-ցոյցը տեղի ունեցաւ Օգոս. 3ին, Ախալքալաք՝ Օգոս. 23ին, Գանձակ՝ Օգոս. 29ին, Թիֆլիս՝ Օգոս. 31ին, Կարս՝ Սեպտ. 2ին, ապա՝ Բագու, Շուշի, Նոր-Նախիջեւան (**) եւ ուրիշ շատ տեղեր, գիւղեր ու քաղաքներ։ Ըսել է ցարական հրամանը երեւալէն երկու ամիս անցած միայն հայ ժողովուրդը ոտքի ելաւ եւ արիւն թափեց իր բռնաբարուած իրաւունքները պաշտպանելու համար։ Եթէ ճիշտ ըլլար Դ. Անանունի պնդումը, թէ «կազմակերպուած ձեռք գոյութիւն չունէր» եւ թէ բողոքը պայթեցաւ տարերային կերպով, այն ատեն ինչպէ՞ս բացատրել այս հակաբնական երեւոյթը։ Ժողովրդական տարերային բռնկումները տեղի կ'ունենան ցնցող դէպքի անմիջական ազդեցութեան տակ եւ ոչ թէ զանգուածները ամիսներ կը մտմտան ու յետոյ միայն ոտքի կ'ելլեն։ Եթէ հայ ժողովուրդը ըմբոստացած ըլլար Յունիս 12էն անմիջապէս ետքը, կարելի էր ըսել, թէ «կազմակերպող ձեռք» գոյութիւն չէ ունեցած, բայց երբ հրամանը տրուելէ երկու-երեք ամիս յետոյ միայն կը շարժի։ «տարերքի» մասին խօսիլը քիչ մը բռնազբօսիկ բան է։

Ուրեմն, կալուածներու գրաւման առթիւ թէ՛ Կաթողիկոսին եւ թէ ժողովրդական զանգուածներու ցոյց տուած դիմադրութիւնը արդիւնք է «կազմակերպուած ձեռքի» եւ այդ ձեռքը ոչ այլ ինչ էր, եթէ ոչ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Ցարական հրամանագրի ստացումէն անմիջապէս ետքը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պատուիրակութիւն ղրկեց Էջմիածին եւ կտրուկ պահանջ դրաւ Կաթողիկոսին եւ միաբաններուն չկատարել ցարին հրամանը։ Խրիմեան բաւական ժամանակ չկրցաւ որոշել իր յստակ դիրքը, իսկ Էջմիածնի միաբանութեան անդամներէն շատեր պարզապէս կը դողային ցարին կարգադրութեան անսաստելու գաղափարէն։

Ցանելով Էջմիածնի թոյլ կեցուածքը՝ Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը կազմակերպեց ժողովրդական փոթորկայոյզ ցոյցեր։ Այդ ցոյցերու նպատակն էր ո՛չ միայն բողոքը ռուս կառավարութեան դէմ, այլ Էջմիածնի վրայ ազդելու ձգտումը։ Այդ նպատակով էր, որ Ալեքսանդրապոլի ժողովուրդը թափեցաւ երկաթուղիի կայարանը եւ Թիֆլիսէն Էջմիածին գացող կաթողիկոսին պահանջ ներկայացուց, որ հաստատ մնայ ու չդաւաճանէ ազգային իրաւունքներուն։ Միեւնոյն նպատակով Երեւանի բազմահազար ժողովուրդը բռնութեամբ իր հետ առնելով թեմական առաջնորդ Սուքիաս Արքեպ., ոտքով գնաց Էջմիածին եւ նոյնիմաստ պահանջ դրաւ կաթողիկոսին։ Եւ նման ցոյցերու ու պահանջներու հետեւանքով էր, որ Խրիմեան անցաւ շարժման գլուխը եւ հանեց վերոյիշեալ կոնդակ-հրամանները։ Ասով չէր ուզեր ըսել, թէ Էջմիածինը յօժարութեամբ պիտի համակերպեր ցարական կարգադրութեան, կաթողիկոսն արդէն իսկ պաշտօնական բանակցութիւններու մէջ մտած էր Կովկասի կառավարչապետին եւ Ներքին նախարարին հետ՝ նպատակ ունենալով օրինական ճանապարհով ետ առնել տալ հրամանը, բայց եթէ Խրիմեանի յեղափոխական կեցուածքը ներշնչուած էր ժողովրդական ցոյցերով ու բողոքներով, ատոր մասին կասկած չի կրնար ըլլալ, իսկ եթէ ժողովրդական ցոյցերն ու բողոքներն ալ արդիւնք էին «կազմակերպուած ձեռքի», այսինքն Հ. Յ. Դաշնակցութեան թափած ճիգերու, ատոր մասին եւս կասկած կարելի չէ ունենալ։ Եւ զարմանալի է ուղղակի, թէ ինչպէ՞ս Դ. Անանունի պէս լուրջ մարդ մը կրնայ նման վրան բաց անճշտութիւններ ըսել։ Հ. Յ. Դ. Քարի, Մրգաստանի, Մեծ-Քաղաքի, Նալբանդի, Ապառաժի, Ճայռի կեդր. կոմիտէներու դիւաններուն մէջ կան հարիւրաւոր ապացոյցներ այս փաստի մասին եւ ներելի չէ պատմութիւն հիւսող մէկու մը համար այսքան թեթեւօրէն շրջանցել պատմական երեւոյթները։

Դ. Անանուն կը գրէ, թէ Դաշնակցութիւնը սկիզբէն կազմեց «Հայկական ինքնապաշտպանութեան կեդրոնական կոմիտէ» (հարկաւ «կուսակցական նպատակներով օգտագործելու համար») եւ միայն ետքը, «երբ պարզուեց ժողովրդական շարժման թափն ու խորութիւնը», «կցեց եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն անունը»։ Ընդարձակ վերագրում մը, որ չի վայլեր Դ. Անանունին, որ պարտաւոր էր գիտնալ եւ գիտէ, անշուշտ նման երեւոյթի մը իսկական պատճառը։ Հ. Յ. Դ. իր իսկական անունով հրապարակ չելաւ երկու պատճառով. նախ՝ համազգային շարժման կուսակցական գոյն չտալու համար. Եւ երկրորդ.— որովհետեւ, ինչպէս ինք Անանուն կ'ըսէ, «Հ. Յ. Դ. մինչեւ 1903 թ. կուի դրօշակ չէր պարզում ռուսական բռնակալութեան դէմ», այսինքն զուտ թրքահայկական դատը հետապնդող կուսակցութիւն էր եւ կովկասեան գործունէութիւն չունէր, հետեւաբար եւ չէր ալ կրնար պաշտօնապէս հակառուս շարժման գլուխը կանգնիլ։ Գործունէութեան շրջանի ընդլայնումը կրնար ընել միայն Ընդհանուր Ժողովը, եւ 1904ի սկիզբին գումարուած կուսակցութեան Գ. Ընդհանուր Ժողովը որոշեց «իր վրայ առնել կովկասահայ տարրի ինքնապաշտպանութեան գործը» եւ հիմքը դրաւ Հ. Յ. Դ. կովկասեան գործունէութեան։ Այս ժողովի որոշումէն ետքը, Դաշնակցութիւնը կրնար ազատօրէն եւ իր անունով մասնակցիլ ռուսահայերու ինքնապաշտպանութեան գործին, մանաւանդ որ շարժման միասնականութիւնը խանգարելու ալ վախ չկար։ Եւ Դաշնակցականներու ստեղծած «Ինքնապաշտպանութեան Կեդրոնական Կոմիտէն» վերածուեցաւ «Հ. Յ. Դ. Ինքնապաշտ. Կեդր. Կոմիտէի»։ Ո՞ւր է այստեղ «կուսակցական ֆիրմայի գովաբանութիւնը» կամ ինչպէս կարելի է պնդել, որ շարժումը կազմակերպուած չէր։ Այնքան անհիմն ու խախուտ են Անանունի փաստարկութիւններն ու հաւաստիացումները, որ հերքելն իսկ ժամավաճառութիւն է։

Դ. Անանուն ի յառաջագունէ հակադաշնակցական է. այդ պատճառով իր աչքին Դաշնակցութիւնը կը ներկայանայ միայն բացասական յատկութիւններով։ Դաշնակցութիւնը մարմնացում է սխալներու։ Լապտերը ձեռքին ան կը պտտի տեղէ տեղ ու Դաշնակցութեան թերութիւնները կը փնտռէ։ Այդ պատճառով աննշան խրոզութիւններն ու պատահական երեւոյթները անոր համար կը դառնան պատմական խոշոր դէպքեր։ Միհրանական շարժում մը, որ Դաշնակցութեան կեանքի հիւանդագին երեւոյթներէն մէկն էր եւ որ, սակայն, ունեցաւ սահմանափակ հետեւանքներ, Անանունի գրքին մէջ կը գրաւէ ամբողջ 23 էջ եւ կը ներկայացուի մանրադիտական մանրամասնութեամբ, մինչդեռ, օրինակի համար, Հ. Յ. Դ. կատարած դերի մասին հայ-թրքական ընդհարումներու մէջ, գրեթէ ոչինչ, քանի մը պատահական ակնարկներ կան։ Իր անաչառութեամբ չի փայլեր Անանուն եւ երբ կը խօսի Հայոց ազգային ներքին կեանքի, ե՛ւ ռուսական համապետական կեանքին մէջ ունեցած մասնակցութեան մասին։

Նեղմիտ եւ աչառու դատաւոր է Անանուն։

Ս. ՄԱՍՈՒՐԵԱՆ

(*) Է. Ակնունի, «Դէպի՛ կռիւ», էջ 37։

(**) Նոյն տեղը, էջ 201-250։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Անգլիացիները շատ բան կը պարտին իրենց դիւանագէտներու քաղաքական ճկունութեան։ Գրաւուած իւրաքանչիւր գաղթավայր քաղաքական վերին հովանաւորութեան հետ, կը ստանայ նաեւ տեղական ինքնավարութիւն, աւելի ճիշտ՝ վարչական անկախութիւն, ի հարկէ կարգ մը սահմանափակումներով։ Այս բանին համար Անգլիա միշտ նկատի ունեցած է տեղացի ժողովուրդին քաղաքակրթական մակարդակը, ըստ այնմ ձեւակերպելու համար իրաւասութիւններու չափը։

Այս սկզբունքով, գաղթավայրերը բաժնուած են վարչական կարգ մը ձեւերու։ Ա.— Քանատա, Նիւֆաունտլէնտ, Աւստրալիա, Նոր Զելանտա եւ Հարաւային Ափրիկէ, Իրլանտա կը վայելեն կէս-անկախ պետութեան մը բոլոր իրաւունքները եւ ունին խորհրդարանական կառավարութիւններ։ Բ.— Խորհրդարանական բայց ո՛չ-պատասխանատու կառավարութիւն, այսինքն օրէնսդիր ժողով մը եւ Լոնտոնէն նշանակուած գործադիր իշխանութիւն մը ունին Պահամա, Պարպատոս եւ Ճամայքա։ Գ.— Ֆիճի կղզիները, Ցէյլան եւ Նեղուցները կը կառավարուին նշանակովի օրէնսդիր եւ գործադիր ժողովներով։ Ճիպրալթարի համար այդ երկու իշխանութիւնները կեդրոնացած են կառավարչին վրայ։ Այս երեք սիստէմներէն զատ, կան նաեւ թեւարկութեան ենթակայ հողամասեր, ինչպէս Քէնիա, Ուկանտա եւ Նիկերիա, հոգատարութեան ենթարկուած վայրեր, ինչպէս Պաղեստին եւ Միջագետք եւ վերջապէս ազդեցութեան շրջանի մէջ գտնուող հողամաս մը որ է Պարսից ծոցը։ Ամէնէն աւելի անկախ են Իրլանտա եւ Եգիպտոս։

Այսպէսով գաղթավայրերը աւելի կամ նուազ չափով ինքնավար են իրենց սահմաններուն մէջ։ Միակ ընդհանուր կապը որ կայ եւ որ բարոյական մեծ արժէք ունի Անգլիոյ ուղղափառներուն համար, այն է որ բոլորը հպատակ են «Նորին Վեհափառութեան»։

Ինչ կը վերաբերի անգլիական խորհրդարանի հեղինակութեան, պէտք է ըսել որ գաղթավայրերը ենթակայ են խորհրդարանին, բայց միայն տեսականօրէն։ Ցեղոյ գաղութներու դատարաններու վճռաբեկման վերին իրաւունքը կը պատկանի Արքայական Խորհուրդին (Privy Council)։

Ճիշդ է որ գաղութները վարչական ամէն իշխանութիւն ստացած են Լոնտոնի կառավարութենէն կամ իրենց սահմանադրական օրէնքները ենթարկուած են անոր հաւանութեան, սակայն այս վերջինին հակակշիռի իրաւունքը ժամանակի ընթացքին անհետացած է եւ ամէն իրաւասութիւն գոյութիւն ունի, ինչպէս շեշտեցինք, իբրեւ տեսութիւն, միայն բազմաթիւ հարցերու մէջ։ Արտաքին քաղաքականութեան եւ զինուորական խնդիրներու մէջ, ամէն հեղինակութիւն վերապահուած է Բրիտանական կառավարութեան, թէեւ պատերազմէն ասդին շատ մեծ յեղաշրջում յառաջ եկաւ նոյնիսկ այդ մարզին մէջ։

Մէկ խօսքով, Անգլիա իր իշխանութեան տակ ինկած երկիրները չի նկատեր այլեւս իր «սեփական գաղթավայրերը», այլ խմբաւորումը «բարեկամ պետութիւններու»՝ հպատակ մէկ արքայի եւ զաւակ միեւնոյն հայրենիքին»։ Ասկէ խորամանկ բացատրութիւն չէին կրնար ճարել արդէն։

* * *

Սակայն ի՞նչ է գաղթավայրերու վերաբերումը հանդէպ Մայր երկրին եւ քաղաքական ի՞նչ տրամադրութիւններով ներշնչուած են անոնք։

Խորհրդաժողովին ամենէն փշոտ խնդիրն է այս։ Լոնտոնի վարիչները հետզհետէ համոզուած են կարգ մը յառաջադէմ գաղութներու քաղաքական իրաւունքները ընդարձակելու անհրաժեշտութեան, թէեւ շատ ալ բանաւոր չեն գտներ շփացնել զանոնք։ Ուշագրաւ իրողութիւն մըն է որ գլխաւոր գաղութները, որոնց քաղաքակրթական մակարդակը շատ բարձր է արդէն, իրենք զիրենք կը նկատեն ո՛չ թէ «հպատակ» կամ «բաղկացուցիչ տարր» անգլիական պետութեան, այլ «հաւասար իրաւունքներու տէր» գործակիցներ։ Այս հոգեբանութեամբ կարելի է բնորոշել ազատագրական այն պայքարները որոնք պարբերաբար ծայր կու տան զանազան գաղութներու մէջ։ Երէկ Իրլանտան եւ Հնդկաստանը ըմբոստներ էին «բրիտանական ընտանիքին» մէջ, այսօր Քանատան կամ Հարաւային Ափրիկէն կը փայփայեն անջատողական ծրագիրներ, թէեւ յառաջ տարուած պայքարը բոլորովին ակադեմական է եւ խաղաղ։

Իրլանտական Ազատ Պետութիւնը այսօր ինքզինքը կը համարէ անկախ երկիր մը, որուն «յարաբերութիւնները բարե[...] մական են դրացի Անգլ[...] րուն հետ»։ Հարաւային Ափր[...] մէջ ծայրայեղ հոսանք մ[...] պնդէ որ «իրենց հայրենիքը պ[...] է ըլլայ բացարձակօրէն անկախ[...] իբր այդ ճանչցուի օտար պե[...] թիւններէն»։

Քանատայի համար կա[...] թիւնը նուազ վտանգաւոր կը [...] թէեւ նկատելի է որոշ յեղ[...] ջում մը ժողովուրդի տրամ[...] րութեան մէջ։ Բրիտանական կ[...] րութենէն անջատուելով, Միա[...] Նահանգներու միանալու հա[...] նականութեանց մասին գրու[...] վերջերս։ Բնականաբար հերք[...] ցան այդ տարաձայնութիւն[...] պաշտօնական անձերու կողմէ։

Կ'արժէ յիշել սակայն Միացեալ Նահանգները տնտես[...] պէս գերակշռութիւն ունին [...] նատայի մէջ, եւ նաեւ այդ [...] ցէն անկախաբար, Քանատա, կ[...] րութեան ամբողջութեան [...] կապ ունեցող խնդիրներու [...] ձեռնարկներու մէջ նուազ [...] մադիր է բերելու իր մաս[...] ցութիւնը։

Աւստրալիա եւ Նոր Զելա[...] աւելի հաւատարիմ են Մ[...] հայրենիքին, առանց հրաժար[...] անշուշտ իրենց տրուած սահ[...] նադրական լայն իրաւասութ[...] ներէն։ Այս երկու երկիրները [...] մէնէն աւելի պէտք ունին [...] լիոյ պաշտպանութեան, գլ[...] վտանգին դէմ, որ սպառնա[...] վաղուան համար։

Ներքին անկախութենէն [...] զոր լայնօրէն կը վայելեն, [...] ղութները կ'ուզեն ձեռք բ[...] գործելու ազատութիւն՝ մի[...] գային հարցերու մէջ։ Կայ [...] ազատութիւնը անոնցմէ իւր[...] քանչիւրին համար, կարգ [...] սեղմումներով, քանի որ Լոնտ[...] կառավարութիւնը միջազգ[...] բոլոր հարցերու մէջ կը [...] գաղթավայրերու հետ խորհ[...] դակցաբար։ Վերսայլի դաշ[...] գիրը ստորագրեցին ոչ միայն Լ[...] տոնի այլ նաեւ գաղութներու [...] կայացուցիչները։ Աւելին. Ազգ[...] րու Դաշնակցութեան ժողով[...] մասնակցին գաղութները հա[...] սար իրաւունքներով։

Պատերազմի յայտարար[...] թեան կամ դաշնագիրներու [...] բացութեան հարցերու [...] գաղթավայրերու սահման[...] րութիւնները որոշ չեն եւ գ[...] նականին մէջ միայն բրիտան[...] խորհրդարանն է որ կը վճռէ, [...] որոշումներուն ենթարկելով գ[...] թավայրերը։

Բարենորոգման կամ ան[...] խութեան ջահակիրները կանգ[...] են այն սկզբունքին վրայ [...] «Ճիշտ է որ կայսրութիւնը [...] մէկ թագաւոր՝ մարմնացումը [...] լոր իշխանութիւններուն, սակ[...] ունի նաեւ մէկէ աւելի օրէնս[...] եւ գործադիր իշխանութիւն[...] բոլորն ալ վեհապետական ի[...] սահմաններէն ներս։ Հետեւաբ[...] պատճառ չկայ որ մէկուն [...] շումը պարտաւորիչ ըլլայ միւս[...]

Այսպէս կամ այնպէս, [...] հիւանդագին երեւոյթ մը կ[...] րութեան մէկ ծայրէն մի[...] ինչպէ՞ս պիտի գոհացնեն գաղթ[...] վայրերու պահանջները։ Պէտք [...] սպասել Խորհրդաժողովի արդ[...] քին։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՆՈՒԷՐԸ

Ցրանքի սալօնին նկարներ նուիրած են երեք հայ արուեստագէտներ.— Պ. Լուկար Շարխի[...] որ նուիրած է «La Piazza» նուն նկար մը, Պ. Ճաւոլ Ագ[...] խան՝ «չերմակ ծովանոցը» եւ [...] Թուրքէն՝ «Ցովեզերքին վրայ»։

ՔԵՄԱԼԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

ԳԼԽԱՐԿԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մարիցայի կամուրջէն քանի մը քիլոմեթր անդին Սէմփլօն-Օրհան-Էքսփրէսը հեւասպառ կանգ կ'առնէ փոքրիկ կայարանի մը մէջ։

Ստոյգ է որ Թուրքիա կը գըտնուինք։ Եթէ աշխարհագրութիւնն ու ժամանակացոյցը համաձայն չգտնուէին ատիկա հաստատելու համար, դարձեալ չպիտի թերահաւատէի այդ բանը նշմարել։ Ո՛չ մէկ արձանագրութիւն ֆրանսերէն կամ եւրոպական որ եւ է լեզուով։ Ամէն բան թուրքերէն։ Շա՜տ սիրուն են թուրքերէն գիրերը։ Աւելի նկարչագեղ բան չեմ գիտեր։ Սիրով պիտի ուզէի անոնցմով զարդարել բնակարանս։ Բայց միջազգային թրանզիթի մեծ գիծի մը վրայ բնաւ չի պատշաճիր։

Այսուհետեւ այսպէս է օրէնքը նոր հանրապետութեան մէջ։ Նոյնիսկ Պոլսոյ պէս բազմազգի քաղաքի մը մէջ, օտար լեզուով արձանագրութիւններու համար տուգանք պէտք է վճարել։ Եթէ կրնաք, մէջէն ելէք։ Ի՞նչ կ'ըսեմ։ Մինչեւ իսկ այն նաւերուն մէջ, որոնք սահմանուած են թերեւս հեռաւոր ծովեր ճամբորդելու, անընթեռնլի արաբական տառեր միայն կան։ Ահաւասիկ առաջին բարենորոգում մը։ Չէ՞ք գտներ որ ատիկա շատ բան կը բացատրէ։

Ահա ուրիշ բարենորոգում մը եւս, աւելի զարմանալի եւ որ առաջին ակնարկով հակասական կը թուի առաջինին։

Ըսի թէ Թուրքիա ենք, ատոր վստահ եմ։ Թուրքիա ենք ու ես աչքերս կը շփեմ։ Առնուազն ինծի, ինչպէս նաեւ ամէն Արեւմուտքցիի համար, ամէն բանէ առաջ Թուրքիան երկիր մըն էր, ուր մարդիկ մեզի պէս գլխարկ չէին կրեր։ Ֆէս կամ փաթթոց. այս կարմիր կամ ճերմակ բիծերը առաջին տարրը կը կազմէին նկարչագեղ Արեւելքի։ Քանի մը մինարէներ եւ «միւէզզին»ի մը երգը. աւելի բան չէինք պահանջեր «Հազար ու մէկ գիշերներ»ու հովիտ մը պատկերացնելու համար մենք մեզի։

Այս անմեղ հաճոյքէն զրկուած ենք այլ եւս։ Ֆէսը եւ անոր նմանող ամէն ինչ արգիլուած է խիստ օրէնքով մը։ Փորձեցէք ֆէս դնել։ Փողոցին մէջ հարիւր քայլ չառած, բանտ կը տանին ձեզ, նախապէս բիրի հարուածով մը ձեր գլխանոցը վար առնելէ վերջ։

Առաջուընէ ինծի ըսած էին ատիկա. բայց չէի հաւատար։ Այսօր ութը միլիոն թուրքեր զանազան տեսակ եւրոպական գլխանոցներ կը կրեն։

Ատիկա շատ չի վայելեր իրենց։ Բեռնակիրներ կը դիզերին կայարանի քարափին վրայ։ Ժամանակին ֆէսը լաւ կը պատշաճէր իրենց ցնցոտիներուն։ Անոնք կեղտոտ էին, բայց տարաշխարհիկ։

Արեւելքի պայծառ արեւին տակ հաճոյքով կը դիտէինք զիրենք։ Թուրքի կը նմանէին։ Է՜հ, այո՛, անոնք իրենց իսկական տիպարն էին։ Հիմա՞...

Տարակոյս չկայ թէ այս գլխարկի քաղաքականութիւնը մեծ ծրագիրներ կը յատկանշէ։ Ատիկա հրամայող նախարարները միայն չուզեցին ստիպել բոլոր քաղաքացիները, որ միեւնոյն օրը նոր գըլխանոց մը գնեն (ի՜նչ շահաւէտ գործ այդ նախարարներուն համար, եթէ գլխարկի մթերքներ ունէին)։ Ֆէսը ազգային գլխանոց մը ըլլալէ աւելի բան մըն էր։ Կրօնական բնոյթ ալ կը կրէր։ Զայն կրելով, իսլամները կ'ուզէին բարձրաղաղակ յայտարարել թէ ո՛չ մէկ կապ ունին «շուն քրիստոնեաներ»ուն հետ։ Ատիկա խորհրդանշանի մը ուժն ունէր։

Խորհրդանշան մը եւ աւանդութիւն մը միանգամայն։ Այնպէս որ, Էնկիւրիի ֆէրմանը առանց մոլութքի չընդունուեցաւ։ Հին բարի թուրքեր, ջերմեռանդ ու յամառ, ըմբոստացան այս յեղափոխութեան դէմ։ Յետաձգում խնդրեցին։ Բայց ի զո՜ւր։ Ո՛չ մէկ զիջում։ Բացարձակ հրաման՝ առանց պայմանաժամի գլխարկ կամ քասքէթ կրելու, յանուն Արդարութեան, Յառաջդիմութեան եւ Ազատութեան անմահ սկզբունքներուն։ Ու թէեւ Էնկիւրի կը գտնուի փռիւգիոյ կեդրոնը, նոյն իսկ չթոյլատրուեցաւ փռիւգիական գդակ դնել (գալփաք)։

Ոմանք ըմբոստացան։ Անատոլուի մէջ բողոքի մեծ շարժումներ եղան։ Ամէնէն յամառ ապստամբները բռնեցին եւ կախեցին, անոնց սորվեցնելու համար թէ պէտք է գլուխները փոխել։ Այո՛, լա՛ւ կարդացէք, զանոնք կախաղաններէ կախեցին կանեփէ ամուր չուանով մը, մինչեւ որ մեռան։ Միւսները իրենց ձայնը կտրեցին։ Մուսթաֆա Քէմալ վաղը կրնայ անոնց գլուխը անցընել դդում կամ միզաման. ա՛լ բնաւ չեն ըմբոստանար։

Կը կարծէք թէ Սուփթէն կամ Վօլթէրէն պատմութիւն մը կը կարդաք։ Կը մտածէք թէ կը նետեմ։ Ո՛չ երբեք։ Այս կախաղանները պատմութեան կը վերաբերին։ Պտտեցէք ամբողջ Թուրքիան, ու եթէ ասկէ վերջ գտնէք մէկ հատիկ թուրք, որ ֆէս կամ փաթթոց դրած ըլլա՛յ, կը հաւանիմ ամբողջ կեանքիս ընթացքին ծծուն թուղթ հագնիլ։

Երկար ծանրացայ գլխարկներուն վրայ, նախ անոր համար որ այս ընդհանուր բարենորոգումը առաջին բանն է որ կը զարնէ ճամբորդի աչքին, յետոյ շատ խորհրդածութիւններ կ'արթնցնէ։

Կասկած չկայ որ ժամանակին ֆէսի նախապաշարումը բաւական վտանգաւոր օտարատեաց մոլեռանդութիւն մը կը յատկանշէր։ Միայն կը մնայ գիտնալ թէ կը բաւէ՞ գլխարկները փոխել, գլուխներու պարունակութիւնը փոխելու համար։ Վայրենի թագաւոր մը, գզուած խափշիկներու վրայ տիրելէ, իր հպատակները ոտից գլուխ ճերմակ կիրով ներկել տուաւ։ Յաջորդ օրը բոլորն ալ պամպուլա կը պարէին։

Գլխարկներու յեղափոխութիւնը նոր Թուրքիոյ վարիչներուն մօտ ցոյց կուտայ հազուագիւտ եւ անագորոյն կորովի մը հետ միասին պարզութիւն մը։ Անոնք հպարտութեամբ կը խօսին Մեծն Պետրոսի մասին։ Բայց այս բարենորոգիչ ցարէն երկար ատեն վերջ մարդիկ սովոր էին ըսել. «Քերեցէք Ռուսը, տակէն քօզաքը պիտի գտնէք»։ Ցեղային եւ կրօնական ատելութիւնները շատ լաւ կրնան գոյութիւն ունենալ «պօմպէ» գլխարկի մը տակ։

Արտաքին այս մեծ փոփոխութիւնները բնաւ չեն ապացուցաներ որ իրերու խորքը փոխուած է։ Կա՛մ այն է որ թուրքերը ամէն ժամանակ ճիշդ մեզի նման մարդեր եղած են — ու ո՛չ մէկ անպատեհութիւն այն ատեն թոյլ տալու որ անոնք իրենց ուզած գլխանոցը գործածեն — կա՛մ մանկամտութիւն է մտածել որ ա՛յսքան թեթեւ կերպարանափոխութիւն մը մէկ հարուածով պիտի փոխէ ժողովուրդի մը դարաւոր հոգին։ Ես ո՛եւէ բան չեմ գտներ, որ արդարացնէ այս անգութ կախաղանները։ Ճիշդ է որ այս երկրին մէջ մարդ կախելէն դիւրին բան չկայ։

Ի՞նչ կ'ուզեն Էնկիւրիի վարիչները։ Ազգայնականութիւնը կը փառաբանեն։ Անոնք ա՛յնքան մոլեռանդօրէն թուրք են, որ չեն կրնար հանդուրժել լատին տառերու գործածութեան, ամենասովորական արձանագրութեան մը համար։ Նոյնիսկ ոստիկանական գրասենեակներու մէջ, ուր օտարականներ պարտադիր ձեւակերպութեանց ենթակայ են, եւրոպական լեզուներ խօսող կարեւոր պաշտօնեաներ հետզհետէ հեռացուեցան եւ թարգմանը, որ անհրաժեշտ պաշտօնեայ մըն է, պարզ չաւուշէ մը աւելի ստորին դիրքի մէջ դրուած է։ Եւ սակայն այս նախարարները միաժամանակ կը կարծեն թէ այլեւս եւրոպականացած են։ «Տեսէ՛ք, կ'ըսեն հպարտութեամբ, Կապադովկիոյ ամենախոնարհ գիւղակին մէջ իսկ ասկէ վերջ գլխարկ կը կրեն ինչպէս Մէնիլմօնթանի մէջ»։

Ակներեւ հակասութիւն։ Անցողակի նօթագրենք եւ շարունակենք մեր ճամբան։ Ուրիշ նշանակալից իրողութիւններ ատիկա պիտի ապացուցանեն։ Էնկիւրիի վարիչները ամէն օր բարենորոգումներ կը տեղացնեն, երբեմն անհաշտելի։ Պիտի ըսեմ թէ ինչ է այդ տեղատարափը.— Հպարտութեան ջրհեղեղ մը։

(2) ԷՏՈՒԱՐ ԷԼԶԷ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ 4ՐԴ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ

Հոկտեմբեր 15էն 22, Փարիզի մէջ, տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եւրոպայի 4րդ Շրջանային ժողովը, որուն, սակաւ բացառութեամբ, ներկայացուցիչներ ղրկած էին Ֆրանսայի, Պելճիքայի եւ Չեխօսլովաքիայի Դաշնակցական բոլոր կազմակերպութիւնները։

Շրջանային ժողովը գոհունակութեամբ արձանագրեց այն ուրախալի փաստը, որ անցած տարուայ ընթացքին գրեթէ ամէն տեղ Եւրոպայի կազմակերպութիւնները ի յայտ բերած են զգալի յառաջդիմութիւն.— Անդամներու թիւը շօշափելի կերպով աւելցած է, ժողովրդական համակրանքը աճած է, թափուած աշխատանքը կրթական-դաստիարակչական ասպարէզին մէջ տուած է զգալի արդիւնքներ եւ կուսակցութեան գաղափարներն աւելի տարածուած ու խորացած են ժողովրդական լայն զանգուածներու գիտակցութեան մէջ։ Ապացոյց՝ այն մեծահանդէս համաժողովրդական համախմբումները, որոնք տեղի ունեցան Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի խորհրդանիշը հանդիսացող Մայիս 28ի եւ Հ. Յ. Դ. Օրուայ առթիւ։ Շրջանային ժողովը մասնաւոր հաճոյքով կ'արձանագրէ նոր սերունդի, երիտասարդութեան համակրանքի ու խանդավառութեան յարաճուն զարգացումը հանդէպ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ մատաղ, թարմ ուժերու ներհոսումը անոր մէջ։

Արձանագրելով այս ամէնը եւ քննելով ու լուծում տալով օրակարգի բոլոր հարցերուն՝ Շրջանային ժողովի պատգամաւորները կը մեկնին իրենց վայրերը այն խորունկ գիտակցութեամբ եւ անյողդողդ հաւատքով, թէ սկսուած եռուն աշխատանքը պիտի դառնայ ա՛լ աւելի կենդանի, ծաւալուն ու բեղմնաւոր։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւրոպահայ գաղութին մէջ պիտի շարունակէ մնալ միշտ ազդակ, խաղաղ ու ստեղծագործ աշխատանքի, գաղութահայ աշխատաւոր զանգուածներու համախմբման ու կազմակերպութեան եւ գաղութահայութեան ու Հայաստանի յարաբերութիւններու մերձեցման ու ջերմացման։ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի իրականացումը, Հայաստանի քաղաքական ու տնտեսական ազատութիւնն ու վերաշինութիւնը եւրոպահայ աշխատաւորութեան համար եւս պիտի շարունակէ մնալ կենդանի ներշնչման ու ոգեւորութեան աղբիւր։ Այս համոզումով, Շրջ. Ժողովը կոչ կ'ուղղէ Եւրոպայի հայ աշխատաւորութեան՝ ա՛լ աւելի ամուր փարիլ Քրիստափորներու, Զաւարեաններու ու Ռոստոմներու անընկճելի եւ գաղափարական շունչով նուիրագործուած Հ. Յ. Դ.եան փառապանծ Դրօշին. քալել Հ. Յ. Դաշնակցութեան Դրօշին տակ, կը նշանակէ անվարան դիմել դէպի յաղթանակ։

Իր աշխատանքներու աւարտման պահուն՝ Շրջանային Ժողովը իր եղբայրական ողջոյնի, հիացումի ու քաջալերանքի խօսքը կ'ուղղէ Հայաստանի հայ աշխատաւորութեան եւ բոլոր ընկերներուն, որոնք կը տառապին Չէկայապետութեան բռնակալ ու կամայական լուծին տակ՝ իրենց հոգիին մէջ անշէջ պահելով ազատութեան մշտավառ կրակը եւ ապրելով մօտալուտ փրկութեան ամուր հաւատքով։

Կեցցէ՛ հայ աշխատաւոր ժողովուրդը,
Կեցցէ՛ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը,
Կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան
Եւրոպայի 4րդ Շրջանային Ժողով

1926 Հոկտ. 22

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՊԷԼՎԻԼ ՅԱՂԹԱԿԱՆ 5—1

Կիրակի (24 Հոկտ.) Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պէլվիլի մասնաճիւղի ֆութպօլի խումբը յաղթեց՝ Փարիզի Ա. դասակարգի խումբերէն Lutetia S. C.ի Ա. խումբին 5-1ով։ Պէլվիլի խումբին այս յաղթանակը անսպասելի էր։ Հայ յառաջապահները միայն իրենց փոքր փասերուն շնորհիւ է որ կրցան նշանակէտ դնել։ Գովելի է պաշտպանողականի լաւ խաղարկութիւնը, մասնաւորաբար բերդապահը։

Երկրորդ խումբն ալ յաղթեց հակառակորդի նոյն խումբին 1-0ով։ Գովելի է յաղթանակը Բ. խումբին, որուն խաղացողները գրեթէ փոքր տղաներ են։

ՎԻԷՆԻ ԽՈՒՄԲԸ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

ՎԻԷՆ (Սեփ. թղթ.).— Հոկտեմբեր 24ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Վիէնի ֆրանս. երկրորդ խումբին միջեւ տեղի ունեցաւ հետաքրքիր մրցում մը քաղաքէն երեք քիլոմեթր հեռու։

Մերինները հինգ վայրկեան չանցած շահեցան մէկ նշանակէտ, բայց երկար չտեւեց, եւ առաջին կիսախաղը վերջացաւ հաւասար։

Երկրորդ կիսախաղին ֆրանսացիները տեսնելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի կարողութիւնը, իրենց առաջին խումբէն քանի մը հոգի բերին ու իբրեւ երկրորդ խաղացին. բայց մեր մարզիկները դարձեալ մէկ նշանակէտ շահեցան եւ խաղը վերջացաւ 2-1ով։ Մեր խումբը գնահատանքի արժանացաւ ֆրանսացի եւ հայ բազմութենէն։

Այս տարի Հ. Մ. Ը. Մ.ը ունեցաւ շարք մը մրցումներ եւ բոլորէն ալ յաղթական դուրս ելաւ, շնորհիւ իր կարգապահութեան եւ համերաշխութեան։ Նորակազմ մասնաճիւղը միշտ բարձր պիտի պահէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի արժէքը։

Գ. Պ.

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գաբօ Պաղտասարեանի մրցումը տեղի ունեցաւ Սալ Փոլիմփլանի մէջ, ֆրանսայի միջին ծանրութիւն Գամբոյի դէմ։ Առաջին շրջանին Գաբօն միշտ յարձակողական էր եւ ծանր հարուած տուաւ, իսկ Բ. շրջանին զգետնեց (նօք աութ). դատաւորը, սակայն, յաղթուած համարեց Գաբօն, առարկելով թէ վար զարկած է։

Ցաւալի է որ քանի մը օր վերջ Գաբօն դարձեալ մրցի Գամբոյի դէմ։ Ցաւալի է որ չունինք ուրիշ կռփամարտ մը, որպէս զի պատանի կռփամարտիկը պաշտպանէ անիրաւութեանց դէմ։

ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Կիրակի 31 Հոկտ. և Երկուշաբթի 1 Նոյեմբեր Ա. Ս. Թրանաբօրի մարզարանին մէջ (Փօրթ տէ Լիլա) տեղի կ'ունենայ «Շալանժ Պալի» բաժակի մրցումները, հազար ֆրանք արժողութեամբ ֆութպօլիստ մը ներկացնող մեծ արձանի մը համար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԽԱՆԸ

(ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ՅՈՒՇԵՐ)

III

— Բա՜, ահագին ծախսի տակ ընկանք, աւելացնում էր Տիկին Նազելին։

«Այժմ 14 տարի ա անցել այդ օրից, բայց խանութիւնս քանի գնում աւելանում ա ու մեծանում ա, հիմա էլ խօ երեք-չորս ժառանգ ունեմ...(*)»։ Ու ժպտում էր գոհունակութեամբ։

Ամբողջ պատմութեան ընթացքին ոչ ոք աչքերը ուրիշ կողմ չէր դցում, բոլորը հիացած ու ապշած դիտում էին իրենց տաղանդաւոր հօրը, որ հազար անգամ միեւնոյն բանը ճիշդ նոյնութեամբ կարողանում էր կրկնել, ամէն անգամ մի նոր հիացումով, նոր աշխուժով... Երբ վերջացնում էր, բոլորը, որ կռացած էին լինում իրենց ծնկների վրայ, ուղղւում էին ու միաձայն հառաչում, ափսոսանքի հառաչանքով, որ խան-հայրիկը այդպէս շուտ վերջացրեց իր պատմութիւնը։ Տիկին Նազելին պատւիրում էր ֆաթմին թէյ ու ղէյլան։ Եւ կեղտոտ ու գզգզուած պարսկուհին, որ կարծես հողերի մէջ թաւալւած լինէր, փոքրիկ գօտին սեղմած պարսկական բաժակներով, թէյ էր բերում, իւրաքանչիւր բաժակի կողքին երկու փոքրիկ կտոր շաքար դրած։ Ղէյլանը մատուցում էր տիկին Նազելուն։

Բոլորը լուռ խմում էին, կարծես յարգանքի մի ակտ կատարելիս լինէին։

Սաղաթէլ խանը ինքնամոռացութեան մէջ, մնում էր անշարժ կանգնած իր տիրոջ շրջանակի առաջ, եւ ո՞վ գիտէ ինչեր էր մտաբերում, ինչե՜ր պատկերացնում. Ժպտալով դառնում էր մեզ, երբ կինը հանդարտ ու խորհրդաւոր շեշտով ասում էր

— Խա՛ն, թէյդ սառում ա, եկ, յետոյ էլի կը կարդաս։

IV

— Եկ, եկ, շուտ արա, հայրիկս քեզի կանչում ա՜, եկ, եկ։

Գոռում էր ինձ պատշգամբից Արան, խիստ յուզւա՛ծ հազիւ թաքցնելով իր անսպասելի ուրախութիւնը։

Մարդ չկար սակայն։

— Ընտեղ ա, էստեղ, տելեֆոնի մէջը։

— Լսում եմ, ասի, հեռախօսի խողովակը ականջիս դնելով։ (Պէտք է ասեմ, որ հեռախօսի գոյութեան մասին ոչինչ չգիտէի, թէեւ արդէն մի ամիս էր ինչ ապրում էի այդ տան մէջ. Հեռախօսը Պարսկաստանում այնքան անգործնական մի բան է, որի ոչ բացակայութիւնը եւ ոչ մանաւանդ ներկայութիւնը զգալի չի լինում տանդ մէջ։)

— Բա՜րե՜ւ, գոռաց մի խիստ խռպոտ ձայն։ Ես եմ, խա՛նը, Սաղաթէ՛լ խանը... տելեֆոնով եմ խօսում, է՜։ Հը՞, ի՞նչ... հը՜... ի՞նչ ես ասում։

Պէտք էր մի բան ասել. ի՞նչ ասէի արդեօք որ լաւ լինէր։

— Որտեղի՞ց էք խօսում, Սաղաթէլ խան։

— Տելեֆոնից, տելեֆոնից, գոռաց, էն պատկերներով թերթից, որ ցոյց տուիր, հա՞, ես էլ ունեմ, եկ գրասենեակ քեզի ցոյց տամ։ Լա՞ւ, շուտ...

— Լաւ։ (Ուրիշ հակառակել չէր կարելի) Նախընթաց իրիկուն տեսել էր ձեռքիս ռուսական մի մեծ պատկերազարդ ամսագիր.

— Դրանից ես էլ եմ ստանում։

Ահա այդ էր որ անհանգստացրել էր նրան. չէ՞ որ խիստ անյարմար պիտի լինէր, եթէ «խանը» չունենար այն ինչ որ մինչեւ իսկ ես ունէի...

Ու գնացի։

Տանից ոչ հեռու միայարկ մի շէնքի մէջ էր գտնւում Սաղաթէլ խանի գրասենեակը։ Մաքսատան բաժանմունք էր այդ, բացւած քաղաքի կեդրոնում, ուր նա ընդհանուր կառավարիչ էր, բայց իր գլխաւոր զբաղումը գորգավաճառութիւն էր։

Պարսիկ մի քանի պաշտօնեաներ, ձեռքները կրծքներին կանգնել էին դրան մօտ, առանց մի խօսք փոխանակելու իրար հետ։ Լուռ ու մունջ այնքան ու այնպէս, որ ես նրանց քնած կարծեցի։

— Հասան, Հիւսէյն, գոռաց Սաղաթէլ խանը ներս մտնելիս, չայ, շաքար։

Ու քնած արձանները վայրկենապէս անհետացան, չորսն էլ միասին, կատարելու խանի հրամանը։

— Ահա, ահա, դարձաւ ինձ Սաղաթէլ խանը, իմ առաջ դնելով «Մշակ» թերթի մի ամբողջ կապոց։

— Հասան, Հիւսէյն, գոռաց նորից։

Ներս եկան.

— Բաց արէք։

Եւ Հասանն ու Հիւսէյնը յարգանքով լի, առանց շտապելու, վերցրին մի թերթ, բացեցին այն իր ամբողջ ծաւալով, մէկը բռնեց մի ծայրից, մէկը միւս, ապա դարձնելով հակառակ կողմը, բարձրացրին իրենց գլուխներից վեր ու մնացին այդպէս մի վայրկեան...

— Չէ՛, էդ չի՛։

Նոյն հանդարտութեամբ թերթը ծալեց. վերցրին միւսը, երրորդը, չորրորդը, բայց ամէն մի թերթի հետ Սաղաթէլ խանը գոռում էր.

— Չէ, չէ, էդ չի։

— Էդ էլ չի։

(Շար.) ԼԱՍ

(*) Պարսկաստանում խանութիւնը ժառանգական էր։

«Նոյն հողին վրայ նաեւ պիտի կառուցուի, Մարսէյլաբնակ հայրենակիցներու նիւթական օժանդակութեամբ, Առաջնորդարան եւ վարժարան մը։

«Եկեղեցւոյ յատակագիծը եւ ճարտարապետը դեռ վերջնապէս որոշուած չըլլալով, այս մասին ցարդ եղած բոլոր հրատարակութիւնները ինքնին կը հերքուին։

Մարսէյլի ամբողջ հայ գաղութը մեծապէս զգածուած է Պ. Վ. Խօրասանճեանի բարենպատակ այս առատաձեռն նուիրատուութեան համար և ազգային պաշտօնական մարմինները խնդրած են կաթողիկոսական պատուիրակէն՝ թարգման ըլլալ իրենց երախտագիտական զգացմանց բարերարին մօտ»։

Պալաքեան եպսկ. դարձած է արդէն Փարիզ։

Պոլշեւիկեան համագումարը

Խ. Հ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան ԺԵ. համագումարը բացուեցաւ Քրէմլինի մեծ պալատին Անտրէ սրահին մէջ։ Կը մասնակցին 817 պատգամաւորներ։ Ձերժինսկիի յիշատակը յոտնկայս յարգելէ վերջ, համագումարը միաձայնութեամբ ընտրեց իր դիւանը, բաղկացած 37 հոգիէ, որոնց մէջ են Սթալին, Ռիքօֆ, Պուխարին, Մոլոթով, Թօմսքի, Քալինին, Վորոշիլով, Քուիպիշեֆ եւն։

Պուխարին զեկոյց տուաւ միջազգային կացութեան մասին։

⁂ Ռուս կոմկուսի կեդր. կոմիտէի եւ վերստուգիչ Յանձնաժողովի լիակատար նիստին մէջ, օտար համայնավար կուսակցութեանց Մոսկուա գտնուող ներկայացուցիչները քուէարկեցին որոշում մը, որով անկէ վերջ անկարելի կը գտնեն Զինովիէվի ներկայութիւնը Գ. Միջազգայինի գլուխը։ Այս որոշումը հաստատուեցաւ Գ. Միջազգայինի գործադիր կոմիտէին կողմէ։ Օտար համայնավարներու կարգին յիշեալ որոշումին տակ Թուրքիոյ կողմէ ստորագրած է Ֆէրիտ։

Հելլէն նաւատորմը եւ Անգլիա

Հելլէն նոր կառավարութեան դիմումին վրայ, Անգլիա հաւանած է նաւային նոր մարմին մը ղրկել Յունաստան, Հելլէն նաւատորմի վերակազմութեան հսկելու համար։

Ուրիշ թերթ մըն ալ փակուած

Փարիզի ոստիկանութիւնը առջի օր գրաւեց «Ֆիւ-Ֆհօք» անուն թերթ մը, որ կը հրատարակուէր աննամերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով։ Թերթը Աննամի անկախութիւնը կը պահանջէր։

Թուրքերը միշտ կը վախնան Իտալիայէն

Գրեցինք թէ Սուրիոյ հոգատարութիւնը Իտալիոյ փոխանցելու խօսքեր կ'ըլլան։ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական աշխատակիցը այս առթիւ կը գրէ.—

Ներկայիս Եւրոպայի շատ մը պետութիւններ, մէջն ըլլալով Գերմանիա եւ Թուրքիա, կը ջանան հասկնալ թէ ո՛րքան ճիշդ է այն լուրը, որուն համաձայն Ֆրանսա եւ Իտալիա համաձայնած են Սուրիոյ հոգատարութիւնը Իտալիոյ փոխանցել, Ազգերու Դաշնակցութեան հաւանութիւնը առնուելէ վերջ։

Թուրքիա մասնաւորապէս կը մտահոգուի այս մասին, վախնալով որ եթէ խնդրոյ առարկայ փոխանցումը կատարուի, Սուրիան պիտի կազմէ մեկնակէտ մը, ուսկից Իտալիա պիտի կրնայ իր ազդեցութիւնը տարածել Անատոլուի մէջէն մինչեւ Ատալիոյ շրջանը, որ գինադադարի շրջանին գրաւուած էր իր կողմէ։

Հրատի հետ հաղորդակցութիւն

Առջի օր կէս գիշերին Լոնտոնի, Համպուրկի եւ Ամերիկայի դիտարաններէն ելեկտրական զօրաւոր գործիքներով նշաններ ղրկուեցան Հրատ մոլորակին, սակայն կարելի չեղաւ ոեւէ պատասխան ստանալ։ Լոնտոնի մէջ բազմաթիւ հետաքրքիրներ տանիքներու վրայ ելած, Հրատի պատասխանին կը սպասէին...։ Փարիզի սիրող աստղաբաշխները չկրցան ոեւէ փորձ կատարել, որովհետեւ օդը ամպոտ էր։ Սակայն Հրատ դեռ մէկուկէս ամիս նոյն հեռաւորութեան վրայ պիտի մնայ. այնպէս որ լայն ժամանակ պիտի ըլլայ այդ գործով զբաղելու։

Դաշնակցականներու դատը վերջացած

Երեւանէն կը հեռագրեն թէ Հայաստանի արտակարգ Դատարանը վերջացուց Մանուկ Խուշոյեանի սպանութեան գործով ամբաստանուողներու դատը։ Սահակ Ստեփաննոսեանը դատապարտուեցաւ առաւելագոյն պատիժի՝ գնդակահարութեան։ Պետրոս Սէնոյեան, Արտաշէս Ստեփանեան տասնական տարի բանտարկութեան, Պետոյեան, Ղազար Ֆարհատեան, Միհրան Մանուկեան, Գէորգ Մկրտիչեան մէկական տարի բանտարկութեան, Յ. Յակոբեան երեք տարուան, իսկ Հ. Մակարեան, Ասատուր Խաչատրեան, Ա. Ղազարեան ազատ արձակուեցան։ Կեդր. Գործ. Կոմիտէն Սահակ Ստեփաննոսեանի մասին տրուած մահուան վճիռը փոխած է տասը տարի բանտարկութեան։

Շուտով կուտանք դատին մանրամասնութիւնները։

Իսլամական Դաշնակցութիւն մը

Մէքքէի Իսլամական Համաժողովին մէջ որոշուած է կազմել 33 մահմեդական ազգերու մասնակցութեամբ Իսլամական Դաշնակցութիւն մը, որ պիտի ներկայացնէ 300 միլիոն իսլամներ։ Դաշնակցութեան նպատակը պիտի ըլլայ իսլամական կրօնքը բարձր պահել եւ անոր ազդեցութիւնը տարածել աշխարհի վրայ։ Նոր կազմակերպութեան նախագահն է Հիճազի թագաւորութենէն Շէրիֆ Աւոնայ, իսկ քարտուղարը՝ Սուրիացի Ճարաշ։ Մէքքէի մէջ պաշտօնապէս ներկայացուցիչ ունին Թուրքիա, Եգիպտոս, Աֆղանիստան, Հիճազ, Թուրքաստան, Հնդկաստան, ինչպէս եւ ասիական եւ ափրիկեան ուրիշ ազգեր։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՎԱՀԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆԻ սպանութեան առթիւ, Պէյրութի ոստիկանութիւնը ձերբակալած է երեք ոճրագործներ, որոնք նաւով փախչիլ կը փորձէին։ Ասոնք ալ բանտարկուած են առանձին գնտանի մէջ, ամէն հաղորդակցութենէ կտրուելով։ Ոչ մէկ միջամտութիւն կ'ընդունուի։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ հայկական կայանին մէջ ժանտախտի չորս դէպքեր ծագած ըլլալով, 85 տնակներ քանդուած եւ 301 հոգի մեկուսացուած են։

ՕՐ. ԶԱՊԷԼ ԹԱՔՈՒՐԵԱՆ
(Պրուսացի)
Պ. Գ. ՉԱԹԱԼԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ
Տէսին, 24 Հոկտ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Մարսիլիոյ եւ շրջանի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս կիրակի ժամը 2ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջանային ժողովի։

Հ. Յ. Դ. ԼԻՕՆԻ «Կայծակ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին, Չորեքշաբթի 3 Նոյեմբեր իրիկուան ժամը 8ին, նախկին դրադարանի սրահին մէջ։ Անդամատետրները միասին բերել։

Հ.Յ.Դ. «ԱՐՄԷՆ-ԳԱՐՕ» խումբի ընկեր. ժողովը՝ վաղը Շաբաթ երեկոյ 30 Հոկտ. ժամը 8.30ին «Ռոստոմ»ի սրահը։

Հ. Յ. Դ. «Ազատամարտի սեբունդ»ի անդամական ժողովը, Կիրակի ժամը 3ին Ռոստոմի սրահը։

ՌՈՍՏՈՄ Լսարանական միութեան Ընդհ. ժողովը վաղը Շբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ռոստոմի սրահը։

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ հայրենակցական միութիւններու պատգամաւորական ժողովը 31 Հոկտ. Կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին, «Ռոստոմ» լսարան։

ՅԱՐԴԳՈՂ Երիտասարդ զրոզներու միութեան «Գրական երեկոներ»ու երկրորդը տեղի կ'ունենայ այս գիշեր 29 Հոկտ. ժամը Յուկէսին Ֆլօրիա ճաշարանը, 61, Rue Monsieur le Prince։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները եւ համակիրները։

Չ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի կազմութեան առթիւ, բացման հանդէս մը պիտի սարքուի Հոկ. 31 Կիրակի ժամը 9ին Rue Tapis Vertի սրնէմային մէջ։ Մուտքը ազատ է։

ԲՈԼՈՐ ՍԷՕԼԷՕԶՑԻՆԵՐՈՒՆ

1924 Հոկտեմբերին Իսէլ (Ֆրանսա) եկանք Պուլկարիայէն, հոն ձգելով Սէօլէօզցիներու Ա. բեւեռ Հայրենակցական Միութիւնը։ 1925 Մարտ 1ին կազմեցինք մասնաճիւղ մը, Իսէլի (Արտէշ) մէջ, և հետզհետէ շատնալով որոշեցինք կանոնագիրը բերել տալ Պուլկարիայէն և ֆրանսական կառավարութեան վաւերացնել տալ։ Վերջապէս յաջողեցանք ամէն ինչ կարգի դնել, և հիմա որ երեք մասնաճիւղեր ունինք, միացած բոլոր Սէօլէօզցի հայրենակիցները կը հրաւիրենք մասնակցիլ սոյն բարի նպատակին, որ պիտի ապահովէ մեր ապագան։

Ատենադպիր Ատենապետ
Գ. Ջամանեան Ղ. Գարաճեան

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ջուլալեան Գրիգոր, Մարաշցի, 20-21 տարեկան, հօր անունը Նշան, մօրը Ֆէրիտէ՝ 1923ին Ֆրանսա եկած է։ Յայտնել Near East Relief, 15 Bld. des Italiens, Paris.

— Փարիզէն Օր. Աստղիկ եւ Յակոբ Առաքելեան կը փնտռեն իրենց հայրը, Պարտիզակցի Յարութիւն Առաքելեան, որ կը կարծուի թէ Ռումանիոյ գաւառները կը գտնուի։ Տեղեկացնել Mlle A. Arakélian, 71, Avenu Kléber, Paris. Կը խնդրուի «Նոր Արշալոյս»էն արտատպել։

— Կը փնտռուի բնիկ Մարաշցի 16 տարեկան Կարապետ Ճինեվիզեանը, որ Պէյրութի որբանոցէն Ֆրանսա մեկնած ըլլալով, Մարսէյլ կը գտնուէր և այժմ Լիոն ըլլալ կը կարծուի։ Տեղեկացնել՝ Hampar Katendjian Rue Peyssoneau, Usine Vibart, Vienne (Isère).

— Եւդոկիայի գաւառէն Առտովայի Եարթմըշ գիւղէն Ղազարոս Յ. Գայեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Նազար և Սեդրակ, քոյրը՝ Հռիփսիմէ, մայրը՝ Մարգրիտ, եղբօրորդիները՝ Մամբրէ, Աղասի եւ Թորգոմ, հարսը՝ Նուրիցա, հօրեղբայրը՝ Թադէոս, հօրեղբօր կինը՝ Մարիամ, զաւակները՝ Շմաւոն, Միսաք եւ Նարդուհի։ Տեղեկացնել Sava Georgevitch, Skopljanska ul. 16, Belgrade (Yougo-Slavie)։

— Յունաստանէն Գրիգոր Եղեկիէլեան կը փնտռէ բնիկ Սեբաստացի Կիրակոս եւ Թորոս եղբարք Եղեկիէլեան, որ 10-15 տարիէ ի վեր Մարսէյլ եկած են։ Տեղեկացնել Hagop Sarkissian, Usine Laurent. La Saone (Isère)։

— Երէցկին Աստուրեան եւ Մէրկէր Աստուրեան կը փնտռեն Օր. Արաքսի Աստուրեանը, որ Սուրիոյ կուրանոցէն Եւրոպա փոխադրուած ըլլալ կը կարծուի։ Իմացնել Երէցկին Աստուրեանի, Place Carrée, Bollène Vaucluse (France)։ Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

— Կեսարացի Քէօշկէր Ստեփան Թաշճեան։ Կը կարծուի Իսկէնտէրունի կողմը ըլլալ։

Նոյնպէս Գրիգոր Աւագեան, Ատանացի։ Գրել՝ Ս. Գարաօղլանեանի 20, Rue Traversière, Billancourt. (Seine) Սուրիոյ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

— Բնիկ Պրուսայի Սէօլէօզ գիւղացի Պետիկ Գասապեան, որ Ֆրանսա ըլլալ կը կարծուի։ Իմացնել Աղամ Սարգիսեանի, Լա Փօթըրի, Տէսին, Իզեր։

ՍԱԿԱՐԱՆ
28 Հոկտեմբեր 1926

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.	
Սթերլին,	L. St.	158	50
Տոլար,	Dollar	32	70
Մարք (ոսկի)	Mark	7	72
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	16	70
Թրք. ոսկի	» or	144	—
Մէճիտիէ	Médjidié	11	50
Լէվա 100 հատր	Léva	23	75
Տրախմի »	Drachme	40	—
Լիր » »	Lire	139	—
Պելժ. ֆրանք »	Frc. Belge	90	—
Զուից. »	Frc. Suisse	629	—
Լէյ 100 հատր	Ley	18	—
Չերվոնեց	(10 Roubles or)	155	—
ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ			
Եգ. Քր. Ֆօնսիէ I	Cr. Fonc. Eg.	4250	—
» II	»	2480	—
» III	»	2150	—
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs	155	—

Comptoir Parisien de change et de Crédit
80, Rue Lafayette

Le Gérant : H. TEURNIER
Imp. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10e

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"HARATCH,,

JOURNAL ARMÉNIEN PARAISSANT TROIS FOIS PAR SEMAINE

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration / Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

Հեռաձայն՝ Nord 57-82

Մեթրօ.— Louis Blanc կամ Jaurès

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	Եռամսեայ	Վեցամսեայ	Տարեկան
Ֆրանսա և գաղութներ	20 ֆր.	38 ֆր.	75 ֆր.
Անգլիա և » Եգիպտոս, Իրան		10 շ.	20 շ.
Ամերիկա	—	3 տ.	5 տ.
Ուրիշ երկիրներ	—	50 ֆր.	100 ֆր.

Հասցէի փոփոխութեան համար 2 ֆր. վճարել անհրաժեշտ է:

ԿԻՐԱԿԻ 31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1926

31 OCTOBRE 1926

On reçoit des annonces en français et en arménien.

Բ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 196 — Կը հրատարակուի ԿԻՐԱԿԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՈՒՐԲԱԹ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ, ՁԻՒՆԱՄՐՐԻԿ ԵՒ ԱՆԼՈՒՐ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ ՇԻՐԱԿԻ ԳԱՒԱՌԻՆ ՄԷՋ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՃԻԳԻ ԺԱՄԸ

Հազիւ պատրաստուած երկրաշարժի առաջին ցնցումներուն աւերը դարմանելու, ահաւասիկ նոր աղէտ մը:

Շարժը վերսկսեր է Ուրբաթ առտու, ստեղծելով խուճապ մը եւ թշուառութիւն մը «որուն քով բան մը չէ հարիւր յիսուն տարի առաջ Ամերիկեան Մեծ Յեղափոխութեան ատեն ամերիկեան զինուորներուն կրած տառապանքը»: Այսպէս կը հեռագրէ Նպաստամատոյցին ներկայացուցիչը:

Թո՛յլ տուէք որ մենք չմտնենք աղխորշ նկարագրութիւններու տագնապին մէջ, եւ անմիջապէս խորհինք չարիքը սահմանափակելու միջոցներուն վրայ:

«Պնդեա իբր այր զմէջ քո»: Ու մանաւանդ, «Ոչ ցէր ողորմեա, ոչ յուսաբեկութիւն, ոչ լաց ու կական, ոչ կագ ու կռիւ, ոչ քէն ու ոչ վէճ», ինչպէս ի խորո՛ց սրտի կ'աղաղակէ Ահարոնեան: «Եղբայրական դադար ու լռութիւն խոհական. ստեղծագործող, կարեկից լռութիւն»:

Եւ ԳՈ՛ՐԾ, արագ, սրտցու եւ շօշափելի:

Շարժը այնքան զոհեր չէ ձգած, որքան պիտի պատճառէ հիմա, եթէ չհասկնանք արհաւիրքին ծանրութիւնը եւ վայրկեանին պահանջը:

Գերագոյն ճիգի ժամն է, եւ ամէն մէկ անհատ, իւրաքանչիւր խմբակցութիւն պիտի լարէ իր ուժերը, «պուտ մը կաթ, փշուր մը հաց» հասցնելու համար արկածահար ժողովուրդին: Գործեր կան որ կապուած են պետական իշխանութեան հետ, բայց ժողովրդային օգնութիւնն ալ հրաշքներ պիտի կատարէ, եթէ հասնի անյապաղ եւ յատուկ նպատակներու համար: Ամէնէն աննշան գումարն ալ կրնայ նորածինի մը շորը ապահովել կամ ծածկոց մը դնել անոր թշուառ մայրիկին վրայ: Չափահաս որբերը փոսեր կը փորեն եղեր, իբրեւ պատսպարան: Ուրեմն, բրիչի մը գինն իսկ թանկագին աջակցութիւն է, քանի որ հինգ-տասը մարդիկ ազատ պիտի պահէ նոր ցնցումներու վտանգէն: Եւ դեռ կան անհրաժեշտ իրեր, որոնք օրհնութիւններ են մեր դժբախտ հայրենիքին համար: Ճերմակեղէնի կտոր մը, գլխանոց մը, ծրար մը վիրակապ, անկողնի ծածկոց մը, տուփ մը դեղ կամ բամպակ — ասոնք նիւթեր են որ ճրագի լոյսով կը փնտռուին Հայաստանի մէջ, մանաւանդ աւերակներու դիմաց:

Այս տեսակէտով Հայաստան ենք, եւ եթէ կ'ուզէք՝ ամբողջ Խորհրդային Միութիւնն ալ, պարտաւոր են իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացնել դէպի Շիրակ, եւ աղէտեալներուն յատկացնել այն գումարները որ կը հաւաքուին... Անգլիոյ գործադուլի զոհերուն համար: Մոսկուայի որոշման վրայ, մեր հասարակ «պրոլետար» գիւղացիներուն ալ պարտադրուած է իրենց վաստակին հարիւրէն մէկը կամ աւելին յատկացնել Անգլիոյ հանքագործներուն, գործադուլին ուժ տալու, կամ անոնց ընտանիքները հոգալու համար: Եւ արդէն ղրկուած են հարիւր հազարաւոր ոսկիներու գումարներ: Աւելի քան ծայրայեղական այս պարագան. մանաւանդ որ, արդէն շնորհազուրկ են եղած «համաշխարհային յեղափոխութեան» հերոսները, Զինովիէֆ եւ ընկերները, եւ փորձ մը կը կատարուի գործնական ճամբու վրայ դնելու: Երեւան ամէն իրաւունք ունի թօթուելու այդ անդուրժելի թեթեւութիւնները, եթէ չուզեր ծաղրանկարի վերածել նոյն իսկ յեղափոխութեան դատը: Ի՞նչ իմաստ ունին ռուսական բանաձեւերը, երբ ամբողջ ժողովուրդ մը, Շիրակի գաւառին բովանդակ աշխատաւորութիւնը արիւն-արցունք կուլայ: Ապահովաբար Անգլիոյ բանուորները իրենք ալ պիտի ըմբռնեն, այս անբնական կացութեան առջեւ: Սովորական վիճակի մէջ անգամ, Հայաստանի խեղճ ու կրակ բանուորն ու գիւղացին կեղեքման գնով կը մասնակցէին զանազան միջազգային «եւրոյթ»ներու, ամէն ամսեգլխու բարդ հաշիւ մը դեղչելով իրենց օրապահիկէն:

Աղէտին անմիջական հետեւանքները դարմանելէ յետոյ, առաջին պահանջը պիտի ըլլայ տուներու վերաշինութիւնը: Ասոր համար անխուսափելի պարտականութիւն մը կը ծանրանայ Հայրենակցական Միութիւններուն վրայ, ինչպէս շեշտեցինք աղէտին առաջին օրը: Անոնք աւելի քան երբեք տրամադրուած են մէկդի դնել խոշոր ծրագիրները կամ տեղական պահանջները, եւ նուիրուիլ այս գործին:

Հսկայական ճիգի կը կարօտի 30-40 հազարնոց անպատսպար բազմութեան մը տեղաւորումը:

Գերագոյն ճիգի ժամն է, բոլորին, եւ ամէն տեղի համար:

Ո՛չ ոք մեկուսի: Ոչ մէկն անտարբեր: Ամէնէն տկար գաղութն ալ կրնայ իր լուման կցել բախտաւորներու խոշոր գումարներուն: Ֆիզիքական եւ նիւթական կորուստին հետ, արկածահար ժողովուրդը ենթակայ է նաեւ բարոյական բեկման: Անոր կորովը բարձրացնելու համար, անհրաժեշտ է ապացուցանել, թէ շարժէն ազատ, բայց այլապէս դժբախտ արտասահմանը իրեն հետ է սրտով եւ գործքով:

Ըսել չտանք, — «Աչքէ հեռու, մտքէ հեռու»:

Շ.

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Անլուր ձիւնամրրիկ. — 7 յղի կիներ մեռած. — 28 մանուկներ ծնած վրանի տակ. — 120 որբեր փոսեր կը փորեն գիւղացիներու համար.

Մերձաւոր Արեւելքի Ամերիկեան Նպաստամատոյց ընկերութեան Հայաստանի ներկայացուցիչ Պ. Պիչ երէկ առաւօտ հասած հեռագրով մը կը հաղորդէ նոր աղէտ մը.—

«Հոկտեմբեր 29ի առաւօտուն նոր եւ ծանր երկրաշարժ մը տեղի ունեցաւ Լենինականի մէջ: Երէկ գիշեր ժամը 4էն սկսեալ ահռելի ձիւնի փոթորիկ մը սկսաւ ամբողջ շրջանին մէջ:

Աղէտեալները սարսափելի կացութեան ենթարկուած են: Հարիւր յիսուն տարի առաջ Ամերիկեան յեղափոխութեան ատեն ամերիկացի զինուորներու կրած տառապանքը բան մը չէ այն ահաւոր թշուառութեան քով, որուն մատնուած են Հայերը երկրաշարժի շրջանին մէջ: Մերձաւոր Արեւելքի ընկերութիւնը գերմարդկային ճիգեր կ'ընէ: Ամէն կողմ շարժուն հիւանդանոցներ հաստատուած են, բժիշկներ եւ դեղօրայք կը ղրկուին:

Ամէնէն աւելի կը տառապին յղի կիները: Ասոնցմէ եօթը հոգի սեռան վերջին քանի չորս ժամուան մէջ: Քսանեւութը երախաներ ծնան վրան-հիւանդանոցներու մէջ: Բնակութիւնը գիւղերու մէջ կացութիւնը ահռելի է: Հարիւր քսան չափահաս որբեր ցաճարլուի մէջ գետինը կը փորեն, նկուղներու մէջ ապաստան պատրաստելու համար աղէտեալ գիւղացիներուն:»

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն Հոկտեմբեր 27 թուականով.— Վերջին օրերու երկրաշարժէն ամէնէն շատ վնասուած Լենինականէն ուղղակի առնուած առաջին տեղեկագիր մը ցոյց կուտայ թէ մեռելներու թիւը եւ նիւթական կորուստները շատ աւելի մեծ են քան կը կարծուէր նախապէս: Տասներկու գիւղեր ամբողջովին քարուքանդ եղած են: 26 գիւղեր մեծապէս վնասուած են. 350 հոգի մեռած, 400 ծանրապէս վիրաւորուած են:

Հազարաւոր մարդիկ լեռներու լերկ կողերուն վրայ կը բանակին: Որբանոցներու պզտիկ տղաներէն շատեր սաստիկ կը տառապին ցուրտէն:

Ամբողջ գիշերը Ամերիկացիները օգնեցին վիրաւորներուն, անդամահատութիւններ կատարելով եւ վէրքեր կապելով, հակառակ խիստ ցուրտին:

Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

Հ. Հ. Պատուիրակութեան նախաձեռնութեամբ, Ուրբաթ օր խորհրդակցութեան հրաւիրուած էին 25ի չափ ծանօթ դէմքեր, Հայրենակցական Միութեանց ներկայացուցիչներ եւն. Հայաստանի երկրաշարժին առթիւ օժանդակութիւն կազմակերպելու համար:

Պ. Ա. Խատիսեան տուաւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններ կացութեան մասին եւ պարզեց խորհրդակցութեան նպատակը: Մտքերու փոխանակութենէն ետք, ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց.

Ա.— Նկատի առնելով աղէտին մեծութիւնը, դիմել հնարաւոր բոլոր միջոցներուն, կազմելու համար մէկ ընդհանուր կեդրոնական մարմին, կազմուած բոլոր մարմիններէն եւ հոսանքներէն:

Բ.— Կազմել յանձնախումբ մը, առաջին կէտին շուրջ շփման մէջ մտնելու այդ հարցով շահագրգռուած մարմիններու հետ:

Գ.— Եթէ հնարաւոր չըլլայ ընդհանուր համազգային մարմին մը կազմել, Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը իր համակիրներու եւ բարեկամներու օժանդակութեամբ պիտի կազմէ առանձին մարմին, միեւնոյն նպատակին համար:

Ժողովը պաշտօն յանձնեց Պ. Պ. Ա. Խատիսեանին, Տօքթ. Վ. Թորգոմեանին, Արշակ Խան Գօրոյեանին եւ Փրօֆ. Ադոնցին, անմիջապէս ձեռնարկներ կատարել այս որոշումներու հիման վրայ:

ՉԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉԸ

Օրուան աղէտին առթիւ, Որբերու Միութիւնն ալ կոչ մը ուղղած է «իր բազմիցս հարուածուած բախտակիցներուն» իր մասնաճիւղերուն, անհատ որբերուն ու հայ և օտար հաստատութիւններուն մէջ պատսպարուած բախտակիցներու, որպէսզի անմիջական օգնութեան ձեռք կարկառեն:

1.— Պէտք է մօտ ժամանակուայ մէջ բոլոր մասնաճիւղերը կազմեն տեղւոյն վրայ յանձնախումբեր, հանգանակութեան սկսելու համար եւ ոչ մէկ ջանք չխնայել սոյն նպատակին առթիւ ըլլալիք ձեռնարկներուն, այլ հանրային մարմիններու հետ միասնաբար գործել:

2.— Բոլոր ինքնապահ որբերը պէտք է առնուազն իրենց մէկ օրականը յատկացնեն այս նպատակին:

3.— Պէտք է բոլոր հայ եւ օտար հաստատութիւններուն մէջ սնանող ու դաստիարակուող որբերը իրենց մէկ ճաշադինը յատկացնեն իրենց բաց երդիքի տակ աղէտահար ու տուայտող որբեղբայրներուն օգնութեան գործին:

Ուրեմն, եղբայր, դէպի գործ, քանի դեռ ուշ չէ:

Դրամներն ու գրքերը ղրկել խնդրի Չափահաս Որբերու Միութեան Կեդր. Յանձնախումբի գանձապահ Պ. Յակոբ Մոմճեանին, 107, Route Choisy - Petit Ivry, Seine.ի վերջայ յանձնուելու համար գերագոյն մարմինի մը:

*** Բարձր Հայքի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը տեխնողաբար վարչական ժողովի կը հրաւիրուի, օգնութիւն փութացնելու համար Հայաստանի աղէտեալներուն, այսօր, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ռոստոմի սրահը, իսկ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին բոլոր անդամներն ու ոչ-անդամները, շօշափելի նիւթական օգնութիւն մը ցոյց տալու համար Հայաստանի աղէտեալներուն, Երկուշաբթի, 1 Նոյեմբերին «Ռոստոմ»ի սրահը, 131 Fbg. du Temple, Métro Belleville.—

*** Հայաստանի աղէտեալներուն ի նպաստ Հ. Մ. Ը. Մ.ի նորակազմ վարչութեան առաջին գործերէն մին եղած է կազմակերպել մեծ մրցում մը Փարիզի մեծագոյն մարզարաններէն մէկուն մէջ, Փարիզեան «սէլէքսիօն» խումբի մը դէմ:

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Պ. Պօղոս Նուպար անձնապէս հինգ հարիւր անգլ. ոսկի ղրկեց երկրաշարժի զոհերուն, իսկ Բարեգործականը առջի օրուան նիստին մէջ որոշեց անմիջապէս 2000 անգլ. ոսկի փոխադրել Հայաստան, նոյն նպատակով:

*** Փարիզի մէջ հանգամանակից մեծ յանձնախումբ մը կազմուելու վրայ է, որուն կը մասնակցին Բարեգործականը, Հօկը. Տիկնանց Միութիւնը, Կարմիր Խաչը: Պատուոյ նախագահութիւնը ընդունած է Պ. Պօղոս Նուպար, իսկ գանձապետութիւնը՝ Պ. Պօղոս Էսմէրեան:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ,,Ի ՄԻՋՈՑԱՒ

Փավիյյօն-Սու-Պուայէն հայրենակից մը, Պ. Ս. Տէր Մատթէոսեան խմբագրատուն գալով 325 ֆր. յանձնեց մեզի, զոր հաւաքած է երեք ընտանիքներու մէջ: Վիրօֆլէյէն Թագըմճեան ընտանիքէն ստացանք 70 ֆր.: Ուրիշ հայրենակիցներու արձանագրութեամբ համագումար 905 ֆրանք: Մանրամասնութիւնները կը հրատարակենք Չորեքշաբթի օր:

Մեզի յանձնուած գումարները օրը օրին հրատարակելով, պարբերաբար պիտի յանձնենք Ամերիկեան Նպաստամատոյցի Փարիզի կեդրոնին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ ԿՐՆԱՆ ԱՄՈՒՍՆԱՆԱԼ ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Պոլիսէն կը հեռագրեն Հոկտ. 28 թուականով.—

Դատական Նախարարը մամուլին հաղորդուած պաշտօնական յայտարարութիւնով մը կը ծանուցանէ թէ Թուրքիա բնակող քրիստոնեաներն ու օտարահպատակները ազատ են ամուսնանալու իսլամուհիներու հետ:

Ռուսիոյ դաւերը Արեւելքի մէջ

«Թայմզ» կը գրէ թէ Մոսկուա մտադիր է կազմել ասիական Ազգերու Դաշնակցութիւն մը, որուն մէջ պիտի մտնեն Չինաստան, Թուրքիա, Պարսկաստան, Աֆղանիստան, Թուրքաստան եւն.: Թուրքիա միշտ բարեկամ է Ռուսիոյ, Աֆղանիստան բանակի եւ օդանաւի կազմակերպութիւնը յանձնած է ռուս սպաներու, Չինաստանի մէջ համայնավարները մեծ յաջողութիւններ ձեռք բերին վերջերս:

Իսլամական համագումար մը

Պարսկաստանի Շահ Րիզա Փէհլէվի հրաւէր ղրկած է բոլոր իսլամ երկիրներուն, Թէհրանի մէջ գումարուելիք իսլամական համաժողովի մը համար: Ժողովը պիտի զբաղի Հիճազի թագաւորութեան եւ սրբավայրերու վիճակով: Մէքքէի վերջին համաժողովէն վերադարձող պարսիկ պատգամաւորները կը յայտնեն թէ իսլամ կրօնքին համար կացութիւնը ծանր է եւ թէ ո՛չ մէկ բան կարելի է որոշել, եթէ ժողովը չգումարուի Հիճազի վայրենի թագաւոր Իպն Սուուտի ազդեցութեան շրջանակէն դուրս:

Պոլշեւիկեան համագումարը

Համագումարի պատգամաւորները վիճաբանութեան ենթարկեցին Պուխարինի տեղեկագիրը միջազգային կացութեան մասին: Յետոյ ընդունուեցաւ բանաձեւ մը, որուն համաձայն Կոմկուսը պիտի շարունակէ գաղափարական գետնի վրայ պայքար մղել հակալենինական ձգտումներուն, մանաւորաբար ընդդիմադիրներուն դէմ, որոնց շարժումներուն պէտք է միանգամ ընդ միշտ վերջ տալ:

Հոկտ. 28ի նիստին Ռիքօֆ տեղեկագիր ներկայացուց տնտեսական կացութեան մասին եւ ցոյց տուաւ ճարտարարուեստի եւ գիւղատնտեսութեան մէջ ձեռք բերուած յաջողութիւնները: Վերջին տարուան ընթացքին կարեւոր յառաջդիմութիւններ եղած են ելեկտրականացման մէջ: Իսկ Տօնէցի շրջանի ածուխի արտադրութիւնը 17 միլիոն թօնօ աւելցած է վերջին երկու տարուան մէջ:

Սուրիա կը խաղաղի

Հայֆայէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի.—

Տիւրզիներու պետ Ապտիւլ Ղաֆֆար էլ Աթրաշ, որ քանի մը օր առաջ Սուէյտայի մէջ տեսնուեցաւ Պ. Փօնսօի հետ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՆՈՐ ԱՐՀԱՒԻՐՔ

Վերստին մեր ժանիքաւոր բախտի առջեւ ենք ճակատ առ ճակատ։ Բնութի՞ւնն էլ մեր դէմ. երէկ գթառատ մայր անուշ ու բեղուն. այսօր իր զաւակները լափող ժանտ կռուոտ։

Ժամ է, Հայոց աշխարհի զուլում ժամը։

Ո՞ւմ դէմ բողոքել. ո՞ւմ մեջքը խորտակել, ո՞ր ոճրագործ գանկի վրայ բրօնզէ վիթխարի բռունցքն իջեցնել։

Անծայրածիր մշուշի միջից գալուկ ու յաւիտենապէս անխռով ուրուականն է շշնչում՝

«Պնդեա՛ իբր այր զմէջ քո, հարցից եւ տո՛ւր ինձ պատասխանի»։ Ոգովեալ հարցում, որ մեր լեռների ճակտին է կախուած որպէս մի թանձր զարզանդ։

*
**

Ժամ է Հայոց աշխարհում։

Երեսո՜ւն հազար են անտուն, անապաստան թշուառները, խաւարչտին խորքերի մրրիկն է շարժուել, մի անդնդային ու խեղկատակ աստուած, որ կրակէ սահանքներն է բացել այս թշուառ հողագնդի, եւ մեր հայրենի աշխարհն է օրօրել մահու օրորով։

Երեսո՜ւն հազար են նրանք, եւ մե՛րն են, մեր միս ու արիւնը, մեր հոգու կտորը ու մի անհուն կրակով մեր սրտի երակներին կպած։

Ժա՜մ է... եւ կրակ ու թոնիր, յարկ ու ծուխ, կեանք ու ապրուստ, ժպիտ ու խինդ, երգ ու քրքիջ, վաստակ ու քրտինք մի ակնթարթում երկրի պատառուած արգանդում սուզուեց։

Հէ՜յ, ո՞վ է այնտեղ, այն զաւազիր անդունդներում, ասես թէ Դէր - Զօրի անապատների մարդախոշոշ վիշա՞պն է իջել ու մեր հայրենիքի հիմքերը կրծում։

Ականջ դրէ՛ք, հեռուները, Արաքսից անդին, ի՜նչ ցնծութիւն, ի՜նչ խնդայեղ քրքիջ, ի՜նչ գովիւն, ի՜նչ կայթռումն վայրենի կռունկների մեր թշուառութեան շուրջը։

Մեռնո՞ւմ է հայ ցեղը։

Ո՛չ, հազար անգամ ո՛չ։

Աստուածների դէմ իսկ կը ծառանանք ապրելու համար։

Կանգուն է Մասիսը. նա մահ չունի։

*
**

Մեր մրրկածուփ ծովի իններորդ ալիքն իջաւ, պնդի՛ր մէջքդ, ազգիմ, պատմութիւնն է կանգնած հարցաքննիչ, ահարկու դատաւոր։

Կա՛մ կանք կա՛մ չկանք. կամ ազգ ենք, կամ հող ու մոխիր։

Երեսուն հազար մեր արիւնակիցները՝ մեր ու մանուկ, ծեր ու երիտասարդ, վաստակաւոր, արդար ժողովուրդ, տերեւաթափ ծառերի անտառ՝ սրթսրթում է պաղ հողմերի մտրակների տակ։

Եւ ձմեռն է գալիս, անագորոյն ոսոխը բոլոր թշուառների։

Ա՜հ, ես գիտեմ մեր աշխարհի ձմեռը, կիսամերկ, ոտաբոբիկ մանուկների այն թափօրը ձիւնի մէջ, ցրտից կապտած ու սովալլուկ՝ գառների պէս բառաչում են ամայի խոպան դաշտերում, ու այն ծերերը որ իրենց օրերի տրտում մնացորդի հետ իրենց փտիտ, պարտասուն թիկունքներին դողդողացող թոռները բարձած, տնքալով սողում են ցեխոտ ճամբաներով։

Ու մայրերը սառած ստինքները կախ՝ խեղդուած աղաւնիների պէս, ի զուր են փորձում քաղցած փոքրիկների մրմունջը մեղմել իրենց ցուրտ կրծքին։

Ու այս յոգնաբեկ աղիտաւոր շինականների ուշակորոյս բազմութիւնը, բնաւեր մրջիւնների պէս իր հիւղակն ու օջաղն է փնտռում խելագար վազքով ու ապա նոյն աւերակների առջեւ ծունկի գալիս, ի՛նչպէս իր մեռնող աստծու առջեւ։

Եւ վաթսուն հազար արցունքոտ, պղտոր աչքեր մռայլ հորիզոնն են ծւատում, մի յոյս, մի լոյս պրպտելով։

Ու պատմութիւնն է կանգնած հարցաքննիչ, ահարկու դատաւոր։

Պատասխանը տուր, հայ ժողովուրդ, տառապանքիդ վեհութեանը արժանի պատասխան. ՓՐԿԻ՛Ր Հայաստանը։

Կամ ազգ ենք, կամ հող ու մոխիր օտարների ոտների տակ։

*
**

Նոր արհաւիրք է։

Աստծու կատաղութիւնից մեր հայրենի զանգակների ձայնն է պապանձուել։

Եւ այժմ հնչւում է ահազանգը ահեղ ելեւէջներով։

Հաւար է։

Ո՛չ «Տէր ողորմեա», ո՛չ յուսաբեկութիւն, ո՛չ լաց ու կական, ո՛չ կագ ու կռիւ, ո՛չ քէն ու ոչ վէճ։

Մեծ լռութեան ժամն է հասած ազգային նոր արահաւիրքի առջեւ։

Դադա՜ր, դադա՛ր բոլոր կրքոտ խօսք ու վէճի. դադա՛ր եղբայրասէր կատաղութեան. դադար ոխի ու թշնամանքի։

Վա՜յ մեզ, եթէ երեսուն հազար մեր արիւնակիցներին սպառնացող մահու առջեւ մենք արդարութեան, քաղաքական իմաստութեան, ցեղային զգաստութեան ձայնը խեղդենք։

Օտարի փշոտ կարեկցութիւնը տեսանք, նրա թունաւոր ժպիտը ճաշակեցինք, անհիւրընկալ հորիզոնների բոլոր հողմերը մեր գլուխներին փոշի ցանեցին, տրորւող կաւ դարձանք ազգերի անգութ գարշապարներին։

Եղբայրական դադար ու լռութիւն. խոհական, ստեղծագործող, կարեկից լռութիւն. առամնելս թաղենք մեր շրթունքների մէջ եւ մեր արիւնը կուլ տանք պառակտում ինդովուած խօսքը չարտասանելու համար, այս գերագոյն ժամին։ Շիրակայ դաշտերի աղէտեալ մեր եղբայրներին մեր յետին պատառ հացը տանք, մեր վերջին շապիկը, մեր արիւնը, մեր հոգին իսկ, թէ հնար է։

Դե՜հ, իմ արի, իմ արդար ցեղ, էլի մի անգամ ձգձգիր կամքիդ երասանակները, կքե՛ր ջիղերդ. ոսոխներիդ դէմ ծառացար երէկ հոյակապ բախումների մէջ, ծառացիր եւ խելագար, անագորոյն բնութեան դէմ։

Վաթսուն հազար սգւոր աչքեր քո ձեռքին են նայում ո՛վ եւ լինիս դու — բանւոր, արհեստաւոր, ուսուցիչ, գրագէտ, ուսանող, աշակերտ — մտքի, խօսքի, կամքի, բազուկի մարդիկ։

Եւ դո՛ւք, եւ դուք ճոխացած մեծատուններ, մի՛ թողէք վերստին ձեռք մեկնենք օտարին։

Ազգովին վերաշինենք մեր Հայրենի տունը։

Ա՜հ, մենք շա՛տ ենք տառապել «Բարեկական գետերի ափերին»։ Թո՛ղ գէթ մեր զաւակներն իրենց հայրենի բոյնն ունենան մեզ յիշողկերու համար։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

"ՌՈՒՍԱՀԱՅՈՑ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ,,

IV

"ՀԻՆ ՊԱՏԳԱՄԸ,,

Դ. Անանուն անարդար է ու դաժան Հ. Յ. Դաշնակցութեան հանդէպ։ «Գթասիրտ» չէ եւ միւս կուսակցութիւններու հանդէպ։ Ան արագ ու վճռական դատաստան կ՚ընէ եւ Հնչակեաններու ու Ժողովրդականներու գլխուն։ Եւ, հասկնալի է, որ քաղցր խօսքեր չունի դէպի այդ «Նացիոնալիստական» ու «բուրժուական» հոսանքները։

Մէկ կուսակցութիւն միայն Դ. Անանունի համար եւ խելացի է, եւ հեռատես, եւ գիտականօրէն հիմնաւորուած ծրագրի տէր, եւ գոյութեան իրաւունք ունեցող — այդ Հայ Սոցիալ-Դեմոկրատիան է։ Ու իր գիրքը ծայրէ ծայր ներբողական մըն է այդ կուսակցութեան։ Այդ նպատակով Անանուն բազմաթիւ էջեր կ՚արտագրէ իր եւ ընկերներու հին յօդուածներէն, վկայութեան կը բերէ սոցիալ-դեմոկրատական կարճատեւ կեանք ու սահմանափակ ընթերցողներ ունեցող թերթերը, կը պատմէ բազմաթիւ պատմութիւններ հայ սոցիալ-դեմոկրատներու անցեալ վէճերէն, Դաշնակցութեան դէմ վարած պայքարներէն, երկար էջեր կը նուիրէ հին ու անհամ բանակռիւներու։ Հին վէճն ու կուսակցական պայքարը Դ. Անանունի համար կը ստանայ կենդանի, առօրեայ նշանակութիւն։ Այսօրուայ դէպքերն ու երեւոյթները կը լուսաբանէ ու կը մեկնէ երէկուայ փաստարկութիւններով ու փաստաբանութիւններով։ Ու մարդ զարմացած կը մնայ ի տես այն եռանդին, որ կը թափէ այդքան մանր-մունր նիւթեր հաւաքելու, մգլոտած յօդուածներ արտագրելու եւ գիրքը աւելորդ էջերով ծանրաբեռնելու համար։ Պատմաբան Անանունը, երբ խօսքը կը վերաբերի Հայ-Սոցիալ Դեմոկրատիային, որի հիմնադիրներէն մէկն է ինք, բոլորովին կը մոռնայ իր դերը եւ կը դառնայ քարոզիչ իր կուսակցութեան, կը ջատագովէ քսան տարի առաջ արտասանուած եւ ոչ մէկ հետք թողած խօսքերը, կը փառաբանէ այն ատեն շարադրուած լրագրական յօդուածները։ Հայ Սոցիալ-Դեմոկրատիային վերաբերւող ամենաչնչին դէպքերն անգամ Անանունի աչքին կը դառնան նշանաւոր պատմական երեւոյթներ. այս կամ այն հայ սոցիալ-դեմոկրատ անհատի կամ թերթի գրած մէկ յօդուածը կը դառնայ պատգամ, որին պարտաւոր էին լսել ամէնքը ու չեն լսած։ Եւ Անանուն անգամ մըն ալ կը զայրանայ, թէ ինչո՞ւ հայ ժողովուրդը չէ հետեւած հայ սոցիալ-դեմոկրատներու իմաստուն քաղաքականութեան։

Մարդ ուղղակի անյարմար վիճակի մէջ կը զգայ ինքզինքը այդքան յաւակնոտութեան առջեւ։ Ո՞ր օրուընէ է, որ հայ իրականութեան մէջ սոցիալ դեմոկրատիան կատարած է ուեւէ դեր, որ — չենք ըսեր ամբողջ հատոր մը — այլ Հայոց պատմութեան մէջ գէթ առանձին գլուխ կարելի ըլլար նուիրել անոր։ Եթէ Դաշնակցութիւնը ընդունինք ջրառատ գետ մը — ըսենք Եփրատ մը — հայ սոցիալ-դեմոկրատ կուսակցութիւնը պէտք է նկատել ամեհշտը ամառուայ անձրեւներէն գոյացած վտակ մը, որ պահ մը հոսելէ ետք կը ցամքի։ Եւ ահա այդ անձրեւաջուրէն գոյացած վտակը Անանունի գրչին տակ կը դառնայ հսկայ գետ մը, առնուազն Դանուբ մը, որուն քով Դաշնակցութիւնը գարնան ձիւնհալքէն ստեղծուած գետակ մըն է, ոչ աւելի։ Անհեթեթութիւնը այնքան ակներեւ է ու արտառոց, որ կարծեմ, հերքելու պէտք չկայ։ Միայն տարօրինակ կուսակցամոլութեամբ ու նեղ հակադաշնակցութեամբ կարելի է բացատրել այն պարագան, որ Անանունի գրքին մէջ հայ սոցիալ-դեմոկրատիան կը դառնայ ռուսահայ կեանքի ամենակարկառուն մէկ գործօնը եւ միակ հասուն ու առողջ գաղափարներ ունեցող քաղաքական հոսանքը...։

Հասկնալի է, նման ըմբռնումի մը դէմ մենք չենք կրնար վիճիլ։ Ի՞նչ վէճ, երբ խօսողը պատմական առարկայականութիւնը չէ, այլ կուսակցական նախասիրութիւնը։ Խափշիկ մօր համար աշխարհիս ամենագեղեցիկ երախան իր զաւակն է. Դ. Անանունի համար՝ ամէնէն կատարեալ կուսակցութիւնը իր կուսակցութիւնն է։ Այս կարգի հասկացողութեան հետ չեն վիճիր. կ՚ընդունին կամ կը մերժեն, կը գովեն կամ կ՚արգահատին։

Արգահատինք ու անցնինք։

*
**

Իր ամբողջութեան մէջ Դ. Անանունի աշխատութիւնը, դժբախտաբար, կարելի չէ նկատել յաջողած, բայց անունի արժէքաւոր մասեր եւ տեղ-տեղ ներշընչուած է բարձր հայրենասիրութեամբ ու խորունկ հաւատքով դէպի հայ ժողովրդի փայլուն ապագան։ Եօթներորդ գլուխը, ուր կը խօսուի «յեղափոխութեան եւ ինքնապաշտպանութեան» մասին եւ ուր հեւքոտ շունչով մը կը շարայարուին 1917-18 թուականներու ողբերգական դէպքերն ու Հայաստանի անկախութեան հռչակման պարագաները, մասնաւորապէս հետաքրքրական է։ Համեմատաբար քիչ վրիպումներով՝ ան կուտայ ամբողջական, թէեւ հակիրճ, պատկերը այդ օրերու իրադարձութեանց, եւ ընթերցողը չի կրնար չհամակուիլ հիացումի զգացումով հանդէպ հայ ժողովուրդի դիմադրական կորովին ու ստեղծագործական կարողութեան, որ այդ ահաւոր փոթորիկներէն դուրս եկաւ կենդանի եւ հակառակ կրած զարհուրելի հարուածներու՝ կարճ ժամանակի մը մէջ բուժեց իր վէրքերը եւ առաջ քալեց կեանքի մեծ ողողտայէն։

Բնորոշ է Անանունի համար այն փաստը, որ քանի կը մօտենայ դէպի մեր օրերը, այնքա՛ն կը դառնայ աւելի զգաստ ու իրատես եւ պակաս հակադաշնակցական։ Ընդհակառակն, առանց խոստովանելու, թերեւս իրեն համար ալ աննկատելի ձեւով, հետզհետէ կը ծծէ Դաշնակցութեան հիմնական գաղափարները «Հայրենաշինութեան» մասին։ Այս երեւոյթի խտացումն է գիրքին վերջին գլուխը — «Հին Պատգամը» ուր քիչ մը մանուածապատ արտայայտութիւններով Դ. Անանուն կը փառաբանէ Հայաստանի անկախութիւնը. «Դարերի խորհուրդը, հին պատգամն իրականացաւ 1918 թ.։ Հայաստանի անկախութեան կործանումից յետոյ մոխիրների տակ ապրում էր նրա քաղաքական ազատութեան կայծը։ Այդ կայծից հայ մելիքներն ու հոգեւորականները կամեցան ջերմացնող օջախ վառել եւ չյաջողեցին։ Նրանց ձեռնտու եղաւ գաղութի հայ վաճառականութիւնը՝ դարձեալ անյաջող։ Հայ օջախի ծրագիրը շուրջ եւրոպական հոգեւոր եւ աշխարհիկ արքունիքները եւ վերջի վերջոյ Ռուսաստանի ոտը փաթաթուեց։ Ցարական Ռուսաստանն այն օգտագործեց իր պատկերի եւ նմանութեան համեմատ եւ բոլոր միջոցները գործադրեց ներքինացնելու նրա կրակող համգամանքը։ Հայը քաղաքականապէս ռուս հռչակուեց, որ գոնէ փրկէ իր հոգու անկախութիւնը։ Նա դարձաւ խաղաղ կուլտուրական զարգացման ջատագով։ Հոգեւոր զէնքին պաշտպան կանչուեց նիւթական հզօրութիւնը, բայց նկատուեց, որ գիրն ու գրամը անզօր են մի ուրոյն նկարագիր հովանելու համար։ Եւ նորից Հայը դիմեց հին մոխրի շեղջին ու լոյս աշխարհ հանեց քաղաքական ծրագրի կայծը։ Քաղաքական հալածանքի, փոքրոգութեան ու դիմադըրկութեան մռայլ շրջանները՝ այդ կայծը առաջնորդող փարոս հանդիսացաւ։ Մեծ ուսուցչի (Կարլ Մարքսի) ասածը կատարուեց մեր կեանքում. «Իւրաքանչիւր ժողովրդի ոգի աճում եւ ամրանում է համընթաց նրա արտաքին լծից ազատագրուելուն»։ Հայ ժողովրդի ոգին աճեց ու ամրացաւ։ Այդ ոգին մաքրուեց մահմետական տիրապետութեան յոռի ժառանգութիւնից։ Եւ նա անզուսպ մղումն ունեցաւ խարսխուելու հայրենի երկրում եւ այն արգասաւորելու իր շինարարական հնարաւորութիւններով։ Սուլթանական մուրճը եւ ցարական սալը կաշկանդեցին մեր ձեռքն ու ոտքը։ Նրանք խուզեցին մեր հոգու թեւերը եւ կամեցան այն վերջնականապէս գերեզման իջեցնել։ Հայը դարձաւ արեւ-այրած եւ անձրեւ-ծեծած խեցի, բայց անօթ նոր ոգորման ու նոր աշխատանքի։ Իր այս վիճակում նրան թիկունք կանգնեց ռուսական մեծ յեղափոխութիւնը»։

Ի՞նչ է այս, եթէ ոչ յաղթանակը Դաշնակցական գաղափարներու։ Անանունի այս կարգի մտքերն են պատճառ, անշուշտ, որ իր աշխատասիրութիւնը հրատարակուած է ոչ թէ Երեւանի մէջ, այլ Վենետիկ։ Պոլշեւիկները, ի հարկէ, թոյլ չէին տար, որ նման «հակայեղափոխական» մտքեր լոյս տեսնեն իրենց մարգպանութեան սահմաններուն մէջ, այն եւս՜ հին ուղղագրութեամբ։

Անանուն վերջին գլուխին մէջ ունի եւ հետեւեալ տողերը, որոնք առանձնապէս կը յանձնենք գաղութահայ հակադաշնակցականներու ուշադրութեան։ Մեր հակառակորդներու մէջ ընդհանրացած է այն միտքը, որ եթէ 1918ին մենք չըլլայինք Վրաստանի եւ Ատրբէջանի հետ ու չանջատուէինք Ռուսաստանէն, շատ մը աղէտներէ խնայած պիտի ըլլայինք հայ ժողովուրդը։ «Սխալ է ոմանց այն կարծիքը, կ՚ըսէ Անանուն, թէ կարելի էր Ռուսաստանից քաղաքականօրէն չանջատուիլ եւ ռուսական պետականութիւնը այսպիսով պատուար շինել Թիւրքիայի դէմ։ Վերջինս այն խմորից չէր կազմուած, որ ոտնակոխ չանէր ծիր ու սահման։ Ռուսական պետականութեան դրօշը՝ առանց ռուսական շօշափելի ուժի՝ չէր կարող կանգնեցնել նուաճողի արշաւանքը։ Եթէ Հայերը հրաժարէին իրանց ազգի անունից՝ պաշտպան կանգնել հայրենի գաւառներին, համոզուած եղէք, որ նրանք կամ կը կցէին Թուրքիային, կամ պարգեւ կը տուէին Վրաստանին եւ Ատրբէջանին։ Հայաստանը մարած ժառանգութիւն չէր, քանի ողջ էր հայ ժողովուրդը, եւ նա տէր կանգնեց իր երկ[…] կցորդելով նրան յեղափոխութ[…] պարգեւ՝ ազգային քաղաքակ[…] ազատութիւնը»։

Այս կէտին մէջ ալ Անան[…] իւրացուցած է Դաշնակցութ[…] տեսակէտը...։

Այսքան։ Ցաւալին շատ […] կարելի է գրել Դ. Անանունի գի[…] քին մասին — մենք հազիւ […] մէկ մասը շօշափեցինք — […] լրագրական նեղ էջերը թոյլ չ[…] տար։ Մեր նպատակն էր այս[…] հանուր գաղափարը տալ եւ […] տի առնել ամէնէն աւելի […] տուն կողմերը։ Ամէն պարագա[…] տակ, Անանունի գիրքը ուշագր[…] երեւոյթ մըն է մեր գրակ[…] աղքատիկ անդաստանին մէջ։

Ս. ՄԱՍՈՒՐԵԱՆ

(ՎԵՐՋ)

ՔԵՄԱԼԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻՆ ԳԻՆՈՎՈՒԹԻ[…]

Մուսթաֆա Քէմալ անկա[…] ւոր մարդ մը չէ։ Այս ապստամ[…] որ կ՚ըմբոստանայ կործանար[…] հաշտութեան մը դէմ, այս[…] սապետը, որ չի վհատիր հա[…] նիքէն, որ երկրի սրտին մէջ կ[…] րանայ գաղափարակիցներու փ[…] րիկ կորիզով մը, որ գրեթ[…] զէնք ունէր, ոչ ալ դրամ, ու […] մեկնելով ասպարէզ կը կար[…] Եւրոպայի, զէնքերու բախու[…] շրջէ, պարտութիւնը կը ջնջէ, […] րուստ հողեր կը վերագրաւէ, […] կի փճացած Թուրքիոյ համա[…] հագին առաւելութիւններ […] կը բերէ եւ վերջապէս անոր […] վերադարձնէ այն վեհապետա[…] առանձնաշնորհները, զորս կո[…] ցուցած էր երկար ատենէ ի վեր[…]

Անշուշտ, պէտք է խոստով[…] նիլ որ անոր գործը դիւրացուց[…] Անգլիա, որ այնքան հաշտ[…] ի՞նչպէս եղաւ որ անոր ընծ[…] յաղթանակի մը պատեհութ[…] անոր դէմ հանելով 1922ի հ[…] բանակը, զայն ճզմելու ցնորա[…] յոյսով։ Ահա՛ այս բանն է […] կարելի չըլլար հասկնալ։

Ի՜նչ աղօտ որ էր հելլէն բ[…] կը կոստանդինի երկրորդ թա[…] ւորութեան օրով։ Զինուո[…] սպառած, յուսալքուած, գէշ […] րակրուած, գէշ հագուած, պ[…] նաւորման մարմին մը՝ կ[…] տուած շահագործողներուն կ[…] զինարաններուն մէջ աւազի […] կեր՝ փոխանակ ռազմանիւթի […] շատ սուղ կ՚արժէ՜։ (Անգլ[…] տուած դրամները իրարու […] բաժնած էին։) Ու ի՞նչ հր[…] նատարութիւն։ Աւելի լաւ է[…] ւանդ Հաճի Անէսթին իր անձ[…] մէջ պահել...

Այսպէս էին Մուսթաֆա[…] մալի հակառակորդները։ […] փոխարէն, ի՜նչ աջակցութի[…] Ֆրանսան անմիջապէս անոր կ[…] կը բանէ, անկապակից Ֆրա[…] որ Սան-Ռէմոյի համաձայ[…] թիւններով Անգլիոյ ֆ[…] ծրագիրներուն հակատակէ[…] յանկարծ կը գտնէր որ այդ […] գիրները ջուրը կ՚իյնան թրք[…] յաջողութիւններով։ Շնորհիւ […] քասիրական յամառ խորք[…] եւ շնորհիւ Փիէր Լօթիի […] մնաց Փիէր Լօթիս պիտի […] ուրուագիծերուն, կուրացանք […] ժամանակ միտք ունէինք […] լաւ խաղ մը խաղալ Ննգ[…] Ալպիոնէն։ Ու յետոյ Մուսթ[…] Քէմալ մեր վրէժը կ՚[…] կոստանդինէն, ու յետոյ

...ներ... բայց կը նախընտրեմ ...ել ղազին յաղթեց։

...իմա ան Թուրքիոյ տէրն է։ ...իր ընկերակիցներուն պզտիկ շըրջանակը անմիջապէս կ'օգտագործէ ...իր անհուն հմայքը։ Զանոնք «ցեղանիքներ» կը կոչեն, թէեւ 16—17 էին։ Այս գեղին մէջ ամէն տեսակէն կայ. մոլեռանդներ, փառամոլներ, շահագործողներ, ինչպէս նաեւ, քանի մը ազնիւ եւ բարենորոգումի ծարաւի միտքեր։

Արդարեւ բարենորոգումները անհրաժեշտ են։ Թուրքիոյ մէկ մեծ մասը այնքան նախնական եւ վայրենի վիճակի մէջ կ'ապրի, որ հազիւ թէ մարդկային կարելի է կոչել զայն։ Մարդիկ որջերու մէջ կ'ապրին, չգործուած մորթեր կը հագնին եւ կորեկով կը սնանին։ Իբրեւ ամբողջ քաղաքակրթութիւն, կրօնական մթին սովորութիւններ ունին, ծանրաբեռնուած խիստ այլանդակ նախապաշարումներով։ Իբրեւ ընտրանի, քանի մը փաշխաուններ, մեծ մասամբ Հայեր ու Յոյներ։ Չկայ ո՛չ բարեկեցութիւն, ո՛չ ալ նոյնիսկ պաշտպանութեան առաջին տարրը։ Ի՞նչպէս կարելի է մարդ կոչել այս թշուառական փոհմակները։ Ո՛չ. հպատակեցուցուած անասուններ են, վայրենօրէն ընտելացուած։

Ղազին խմբաւ կը պիտի փոխէ այս ամէնը։ Ի՞նչպէս կը կարծէք թէ պիտի ընէ այս բանը։ Ճամբաները պիտի բանայ, գիւղերն ու քաղաքները պիտի բարեզարդէ, հիւանդանոցները պիտի կանգնէ, պարինաւորումը պիտի ապահովէ, աշխատանքը պիտի կազմակերպէ, կարգը պիտի ստեղծէ, կրթութեան հիմերը պիտի դնէ։ Ո՛չ, ասոնք ռամիկ գործեր են, ա՛յնքան մեծ միտքերու չեն վայլեր։ Սահմանադրութիւն մը կը դարբնեն, պաշտօնական բարքեր կը յեղաշրջեն։ Ժողովուրդներու ամէնէն յետամնացն էին, մէկ հարուածով կ'ուզեն գլել անցնիլ սահմանը եւ կարաւանին գլուխն անցնիլ։ Աշխարհին օրինակ պիտի ըլլան։ Միջոցին մէջ ուրախութեամբ խօսող Թուրքիա մը կը տեսնեն, խանդավառ երազ մը ինքնած, ինչպէս Ալայէտտինի պալատ մը։

«Ի՜նչ հիանալի մարդեր են այս երիտասարդ Թուրքերը, կ'ըսէր ծերունի Անգլիացի մը։ Միայն թէ թեթեւ միտում մը ունին միշտ առաջին քայլը չառած երկրորդը առնելու։

Թուրք ցեղը շատ կրաւորական է — այդպէս են գոնէ Օսմանցի Թուրքերը, որոնք բնակչութեան կէսը կը կազմեն։ Քիւրդներուն համար խնդիրը տարբեր է, եւ շատ կը վախնամ որ Էնկիւրիի շուտով նկատէ ատիկա։ Բայց վերջապէս հապճեպ բարենորոգումներու այս հովը զէնքը խելայեղ կը դարձնէ, կը սարսափեցնէ, կը վիրաւորէ։ Վարանում մը կը նշմարուի, որ թերեւս երթալով աւելի պիտի զօրանայ։ Ատոր համար չկայ ուրիշ միջոց, եթէ ոչ պահել եւ աւելի եւս զօրացնել Ղազիին հմայքը։

Բայց քանի որ զինուորական յաղթանակներ չի կրնար տանիլ, անոր տեղը պիտի բռնեն քաղաքական յաղթանակներ։ Ուստի ամէն առաւօտ ազգային հպարտութիւնը շոյելու անհրաժեշտ մը պէտք է ստեղծել, անարգելով օտարականները։ Օր մը, Պոլսոյ կեդրոնին մէջ, կը փակեն Առեւտրական յենակները։ Ուրիշ օր մը ֆրանսացի նաւապետ մը կը ձերբակալեն։ Օտար նաւերուն պարտադիր կը դարձնեն թրքական դրօշ պարզել, նոյնիսկ ստիպողաբար կը դրկեն նաւերուն վրայ՝ հաստատելու համար թէ ստորը մահիկին առջեւ ճիշդ գրուա՞ծ է։

Խաղաղ դրօսաշրջիկներուն հազար տեսակ նեղութիւններ կու տան։ Մէկ քաղաքէն միւսը երթալու մասնաւոր արտօնագիր կը պահանջեն, բացի անցագրէ։ Ամէն քայլափոխի, դէզ մը լուսանկարներ պէտք է տալ ոստիկաններուն։ Ամէն երկրէ խստագոյն միջոցները կ'ընդօրինակեն եւ սպառնական կազմած մը կը սարքեն։

Ու յետոյ կ'ուզեն ալ պարծենալ թէ ո՛րքան արագ կ'ընթանան յառաջդիմութեան ճամբուն մէջ։ Զուիցերական քաղաքային օրէնքը, իտալական պատժական օրէնքը կ'ընդունին։ Կը ջնջեն բազմակնութիւնը եւ տեղը կը դնեն պոռնկութիւնը։ Կիները առանց քօղի դուրս կ'ելլեն։ Մազերը կը կտրեն եւ ծունկերը կը բանան։ Ֆութպոլ կը խաղան, պարասրահ կը խուժեն։ Արեւմուտքի բոլոր ուրախութիւնները իրենցն են։

Մուսթաֆա Քէմալ պաշտօնական փիրման է։ Կուռքերը շատ բան կը շահին սրբավայրերու մէջ մնալով։ Զայն չեն ցուցներ։ Ուրիշներ կը գործեն իր անունով։ Անոնք իրենց գրպանները կը լեցնեն, անոնք բնակչութիւնը կը փորձեն, ուրիշներ իրենց ցնորքը կը հետապնդեն։ Գալով Ղազիին, անիկա իմաստութեամբ քաշուած է առօրեայ կեանքէն եւ անձնատուր եղած գիւրին հաճոյքներու։ Միայն շողոքորթութիւնները չէ որ զինքը կը գինովցնեն։ Մուհամմէտ արգիլած է ալքոլը, բայց վերածնած Թուրք մը կը խնդայ Քուրանին վրայ։

Էնկիւրիի հիշտութեանց մէջ, Մուսթաֆա Քէմալ ինքզինքը կը սպառէ, մինչ միւսները, իր ժողովրդականութեան ծածկոցին տակ երկիրը կը վարեն ազատօրէն։ Ու ինք, որուն լուրերը կը հաղորդեն իրենց ուզածին պէս, յոգնած, ջղայնոտած, կիսովին միայն գիտակից այն դերին, որուն մէջ դրած են զինքը, երբեմն կը բաղձայ վրայէն թօթուել իր փառքին մակաբոյծները, բայց շուտով կ'իյնայ, ընկճուած արցունքներու տագնապէ մը, յաջորդ օրուան ձգելով գործերը։

Այս բոլորը կ'երեւայ. այս բոլորը ծանօթ է։ Նոյնիսկ երեսփոխանները, որոնք ընտրական խիստ մաղէ անցած են, կը մտահոգուին, կը մռլտան, եւ կը պահանջեն բարենորոգել բարենորոգիչները։

Այն ատեն, արբանեակները կը սկսին վախնալ։ Ու այսպէս է որ անլուսնակ գիշերով մը կախաղանէ մը կը կախեն խե՜ղճ Ճավիտ պէյը։

(3)
[illegible]

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ Հոկտեմբեր 29ին մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Թուրք հանրապետութեան հռչակման տարեդարձը։

ՅՈՒՍԱԲԵՐ
— ՕՐԱԹԵՐԹ —
Հասցէ.— B. P. 868, Le Caire (Egypte).

ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ՅԱՌԱՋ»ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

95.— ԳՐԷՄԻԷՕ (ԻԶԷՐ)

Գրէմիէօ Իզէրի նահանգին ամենահին գիւղաքաղաքներէն մէկն է, հին ցօփիններուն երբեմնի բերդաքաղաքը, որ ֆրանսական յեղափոխութեան ժամանակ ապաստան եղած է ապստամբներուն։ Ունի շատ մը հնութիւններ։ Քաղաքը շրջապատուած է երկու կողմէն ամրոցներով, որոնց լանջքերուն վրայ շինուած են այգիներ ու պարտէզներ։ Օտար շրջիկներուն համար ժամադրավայր մըն է։ Գեղեցիկ է օդով, ջուրով եւ տեսարաններով։

Հայ գաղութը ունի երկուքուկէս տարուան պատմութիւն... Նախապէս ոչ մէկ Հայ եկած է հոս։ Իր ամենամօտը կը գտնուի փօն տը Շերին (9 քիլօմեթր)։ Քանի մը ընտանիքներ բնակութեան համար կը հաստատուին եւ կ'աշխատէին Կրամօնի գործարանը, որ հոս ալ մասնաճիւղ ունի։ Մեր հայրենակիցները կը սկսին կամաց կամաց այս գործարանէն գործ առնել։ Այժմ գաղութս կը բաղկանայ 10-12 ընտանիքներէ եւ քանի մը ամուրիներէ, 4-5 ընտանիք «Հայաստան» կոչուած շէնքին մէջ կը բնակին, 40-50 ֆրանք վճարելով սենեակին։ 6-7 պզտիկներ ֆրանսական դպրոց կ'երթան։ Դեռ մայրենի լեզուն մոռցած չեն եւ առհասարակ իրարու հետ հայերէն կը խօսին։

Վերջերս մայր մը, որ աշխատելով իր երկու զաւակները կը պահէր (մէկը 5 եւ միւսը 7 տարեկան), տկարանալով հիւանդանոց կը փոխադրուի։ Զաւակները կը մնան մէջտեղ, ոչ ոք կը հետաքրքրուի։ Հիւանդանոցի քոյրերը կ'ուզեն պահել, պայմանաւ որ ֆրանսացի դառնան։ Այսպէսով երկու գժբախտները կը յանձնուին ֆրանսացիներուն։ Աղատուհին կ'ըլլայ Մարի Լուիզ, իսկ Մուրատը Մօրիս։ Յաճախ երկու որբերը պըտոյտի կ'ելլեն քոյրերուն հետ, մաքուր հագուած։ Արդէն իսկ հայերէնը մոռցած են։

Ո՛չ եւ է ազգային կազմակերպութիւն չունին։ Կան անհատ Դաշնակցականներ։ Կը ստանան «Յառաջ»։ Անգործ մարդ չունին, բոլորն ալ կ'աշխատին։ Մինչեւ հիմա երկու մահ պատահած է։ Կ'ուզեն քահանայ մը կուգայ հարսնիքի եւայլնի համար։ Պաշտօնական մարդիկ երբեք նկատի առած չեն այս գաղութը, չնայելով, որ յաճախ կ'այցելեն փօն տը Շերի։

Հետախոյզ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԻԶԱԴԷՊ ՄԸ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

Ականատես մը կը գրէ.—

Անցեալ շաբաթ օր, ցորեկէ վերջ, Ժան Կուժօնի եկեղեցիին խորհրդարանը ուր կը գտնուէր նաեւ Վռամշապուհ եպսկ. Քիպարեան, թատր մը եղաւ բուռն վիճաբանութեան մը։

Ժամը 2.30ին Դատաստանախորհուրդին հետ գործ ունեցող հայրենակիցներ կը սպասէին բակը, սպասելով ժողովի գումարման։ Երբ խորհրդարան մտաւ անդամ Պ. Չայլաք, սուր վիճաբանութիւն մը ծագեցաւ երկու հոգաբարձուներու միջեւ, (գոհաբավաճառի միջնորդ Պ.Պ. Գօնչէկեւլ եւ Պօյաճեան)։ Մէկը գոռոզաբար կը պոռար թէ ինքը ֆրանսահպատակ է, թէ եկեղեցին իր սեփականութիւնն է, եւ կ'արգիլէր Դատաստանական խորհրդոյ գումարումը, մինչ բաւական թուով հայրենակիցներ, իրենց գործերը ձգելով եկեր էին եկեղեցի։

Պ. Չայլաք Քաղաքավարութեան հրաւիրելով երկու աղաները, շեշտեց թէ քանի որ փարիզի եկեղեցին ազգին կը պատկանի, ոչ իրենք, ոչ ամբողջ հոգաբարձութիւնը, ոչ ալ վիճակային ընդհանուր ժողովը իրաւունք չունին արգելք ըլլալու Դատաստանական Խորհրդոյ նիստին։ Այս վիճաբանութիւնը տեւեց մինչեւ ժամը 4, որմէ վերջ Պ. Չայլաք, Վռամշապուհ եպսկ.ն ալ պատասխանատու նկատելով այս անկարգութեանց, հեռացաւ, յայտնելով թէ, Դատաստանական Խորհուրդի նիստերը դադրած են ցնոր տնօրինութիւն։

ԽՄԲ.— Սպասելով ամբաստանուած կողմին բացատրութեան, կ'ուզէինք այժմէն խորհուրդ տալ մութին մէջ որոմ ցանողներուն, որ մէկզի նետեն այդ բթացած զէնքերը, թէ իրենց եւ թէ այս ժողովուրդի բարիքին համար։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՎԱԼԱՆՍ.— Զափահաս Որբերու Միութեան մասնաճիւղի երեկոյթը տեղի ունեցաւ Շաբաթ երեկոյ։ Ներկայ էին 250 հանդիսականներ։ Հանդէսը բացուեցաւ «Բամ փորոտան»ով։ Միութեան քարտուղարը քանի մը խօսքով պարզեց իրենց նպատակը։ Յաջորդաբար եղան արտասանութիւններ, մեներգներ։ Միջանկեալ կը նուագէին միութեան ընկերները ջութակով։ Ներկայացուեցաւ «Պաշտօնս խամբալ է», «Դարբիններու գործադուլը» եւ «Վրէժի Ոգին»։ Թէեւ առաջին անգամն էր, բայց խիստ յաջող անցաւ հանդէսը, գոհ թողելով ներկաները։ Ժողովուրդը շատ գոհ մնալով փափաք յայտնեց որ կրկնուին այսպիսի պատեհութիւններ։

Քաղաքիս մասնաճիւղը ունի 25 անդամ եւ ընթերցարան մը։ Լիայոյս ենք որ գաղութի մէջ գտնուող որբերը ինքնաբերաբար պիտի մասնակցին միութեան։ Վալանսը երկու հազար հայութիւն ունի եւ կ'արժէ որ քաջալերէ Զափահաս Որբերու Միութիւնը, քանի որ անոնք պիտի ըլլան մեր ապագայ սերունդը։ Մօտերս պիտի կազմուի Երգչախումբ մը։

ԼԱ ՍԷՅՆ.— Այստեղ ալ ընկերներու եւ համակիրներու ներկայութեան տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ը, պարտէզի մը մէջ։

Բացման խօսք արտասանեց Ընկ. Յ. Ուզունեան, որ օրուայ տօնի նշանակութիւնը բացատրելէ վերջ առաջարկեց հանդիսականներուն մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յեղափոխութեան ճանապարհին ինկած նահատակ ընկերներու յիշատակը։ Երգուեցաւ «Մշակ Բանուոր»ը ու «Մեր Հայրենիք»ը։

Օրուան բանախօսը ընկ Յ. Պէպէեան քանի մը օրինակներով բացատրեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան դերը հայ իրականութեան մէջ։ Ըսաւ թէ ինչպէս Դաշնակցութիւնը ասպարէզ եկաւ եւ արթնցուց ազգային ու յեղափոխական զգացումը որ թմրած էր դարաւոր ստրկութեան մէջ։ Ան կրցաւ շարժման մէջ դնել իր մարտական ուժը՝ հարուածին հարուած տալու համար։

Ցետոյ երգուեցան մեներգներ ու խմբերգներ ընկերներու կողմէ։ Հանդէսը տեւեց մինչեւ ուշ ատեն, ներկաները ուրախ տրամադրութեամբ հեռացան։

ՊՕՌԹՕ.—«Դաշնակցութեան Օր»ը տօնուեցաւ հոս Հոկտ. 24ին։ Ըննախնթաց բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը, իբրեւ շառաչուն ապտակ մը կարգ մը մարդոց որ շատերուն արգելք հանդիսանալ ուզեցին։ Ընկ. Տ. Պագաեան ժողովը բացուած յայտարարեց «Մեր Հայրենիք»ով։ Յաջող արտասանութիւններ ըրին՝ օրիորդներ փայլուն Թումաճանեան, Զ. Ռուսեան, եւ փոքրիկ Խաթուն, որ լաւ ապագայ կը խոստանայ։ Առաջին անգամ խօսելու հրաւիրուեցաւ ընկ. Ս. Գոնեալեան, որ Դաշնակցութեան պատմականն ընելով, վեր հանեց մեր կուսակցութեան դերը հայ ազատագրական պայքարին մէջ։ Ցետոյ առաջարկեց մէկ վայրկեանի լռութիւն, ի յարգանս մեր նահատակներուն։ Երգչախումբի «Մշակ բանուոր»էն ետքը, եղան նոր արտասանութիւններ։ Վերջին խօսողն էր ընկ. Ա. Քէնտիրեան, որ պարզեց Դաշնակցութեան դերը հայկական անկախութեան մէջ եւ շեշտեց թէ պիտի շարունակենք պայքարը, մինչեւ որ իրականանայ Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանը։ Ցետոյ տեղի ունեցան պարեր։ Ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ, եւ փափաք յայտնուեցաւ որ յաճախ ըլլան այսպիսի հանդիպումներ։

ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Ցեղիս Հայ Երիտասարդներու Միութիւնը իր անդրանիկ ընտանեկան երեկոյթը կազմակերպած էր, անցեալ շաբաթ իրիկուն։ Ներկայ էր գաղութին գրեթէ մէկ երրորդը, ցոյց տալով մեծ համակրութիւն։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով։ Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Պ. Ֆրունճեան, որ յայտնելէ ետք միութեան կազմութեան ձեւը, անոր նպատակը եւ ապրելու իրաւունքը, շեշտեց մասնաւորապէս անոր զուտ ազգային հանգամանքը՝ «Հա՛յ ենք ծներ, Հայ պիտի ապրինք եւ պիտի մեռնինք Հա՛յ»։ Ցետոյ Պ. Գ. Կիւլիստանեան արտասանեց։ Մեծարենցի «Արեւին»ը եւ ժողովուրդին խնդրանքին վրայ Վարուժանի «Անկայծ ճրագ»ը։ Երգուեցաւ «Կռունկ»ը, մէջ ընդ մէջ դաշնակ նուագեցին Պ. Պ. Ջաքարեան, Արամեան եւ Օր. Ռօզա Աբեղեան, որ արտասանեց նաեւ Յ. Թումանեանի «Հայրենիքիս հետ»ը։

Դեռ երկրորդ մասը չսկսած, ծանօթ վաճառական Պ. Միհրդատ Համբարձումեան քսան մարքի նուիրատուութիւն մը ըրաւ միութեան, ինչ որ աւելի ոգեւորեց ներկաները։ Այս խաղամասին իր մասնակցութիւնը բերած էր գերման հռչակաւոր-արուեստագէտ Վալթեր Հայնձ։ Սեւաչունի կարդաց սիրուն «ֆանթէզի» մը։

Ամէնէն հետաքրքրականը երրորդ մասն էր։ Ներկայացուեցաւ Մոլիէռի «Բռնի ամուսնութիւնը»։ Մեր երիտասարդները սիրողնե՛ր միայն ըլլալով հանդերձ, ցոյց տուին դերասանական կիրթ կարողութիւն, մանաւանդ Պ. Գ. Կիւլիստանեան (փեսացու) եւ Պ. Սեւաչունի (փիլիսոփայ փառնակ Արիստոտէլեանը)։ Հակառակ տեղի եւ միջոցներու պակասին, պէ՛տք է ըսել որ ներկայացումը յաջող էր։ Թատերական ներկայացումէն վերջ, որմէ շատ գոհ մնաց հասարակութիւնը, եղան կովկասեան պարեր, զորս յաջողութեամբ պարեցին հայ երիտասարդներ։

Երեկոյթը շարունակուեցաւ հայկական երգերով մինչեւ ժամը 2էն վերջ։

Պերլին Թղթակից

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՅ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Հ.Մ.Ը.Մ.—Իւ.Ս. ՍԷԶԻԷՄ.— Փօրթ տը Սէն Քլուի մարզարանին մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին խումբը կը վերսկսի իր մրցումները, մրցելով Իւ. Ա. Սէզիէմի առաջին խումբին դէմ։

Սէզիէմ փրոմօսիօնի լաւագոյն խումբերէն է եւ լաւ համբաւ ունի իր դասակարգի ախոյեանութեան մէջ։ Հայկական խումբը ամուր հակառակորդի մըն է որ կը զարնուի եւ խաղն ալ դժուարին պիտի ըլլայ։ Խաղին արդիւնքը անորոշ է բայց այնքան վարժուած ենք Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին անակնկալներուն։

ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄ.— Արմէնիա Փ. Գ.ի առաջին խումբը, (Հ. Մ. Ը. Մ. Գօլօմպ) կը մասնակցի առաջին դասակարգի Ս. Օ. Էրմօն եւ Քէնզիէմի կողքին։ Ա. Թրանսփօրի կազմակերպած բաժակի մրցման, (Շալանժ պայի) որ տեղի կ'ունենայ այսօր Կիրակի 31 Հոկտ. եւ վաղը Բշ. 1 Նոյ. (տօն) փօրթ տը Լիլաի մարզարանին մէջ։

Այսօր ժամը մէկին կը սկսի «Թուրնուա»ն Թրանսբօրի եւ Հայ խումբին միջեւ։ Ժամը երեքին Էրմօն եւ Քէնզիէմ կը մրցին։

Յաջորդ օրը ժամը մէկին տեղի կ'ունենայ պարտուածներու միջեւ մրցումը, իսկ երեքին «Ֆինալ»ը որմէ յաղթականը կը ստանայ հազար ֆրանք արժէքով արձանիկ մը։

Հաւաքավայր՝ այսօր ճիշդ կէս օրին փօրթ տէ Լիլա մեթրօի ելքը։

ՓՈՔՐ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ.— Արմէնիայի պահեստին կը մրցի Ա. Ս. Ասիւրանսի առաջին խումբին դէմ։ Ժամը 2ին Ժընըվիլիէի մարզարանը։ Հաւաքավայր Գաթըր-Թուլթ՝ մէկին։

*** Հ. Մ. Ը. Մ.ի պահեստին կը մրցի Orestia ցուն. Ա. խումբին դէմ Սթատ Էլիզապէթի գեղեցիկ մարզադաշտին մէջ։ Ժամադրավայր փօրթ տ'Օրլէան ժամը 12ին։ Պահեստի խումբին անդամներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ։

Այս մրցումէն վերջ ժամը 2ուկէսին ռուսական խումբը կը մրցի Գլիւպ Ֆրանսէի դէմ ռուս. «Փօլեթնիա Նօվոստի» թերթի տրամադրած բաժակին համար։

*** Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը կը մրցի Իւ. Ս. Քէնզիէմի Գ. խումբին դէմ։ Հաւաքավայր փօրթ տը Վէրսայլ ճիշդ կէս օրին։

Հ. Թ.

*** Այսօր Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պէլվիլի մասնաճիւղի ֆութպօլի խառն խումբը կը մրցի, C. S. Garancieresի հետ։ Յիշեալ քաղաքը փարիզէն 60 քիլ. հեռու է եւ Պէլվիլի խումբը այս տարի առաջին անգամ ըլլալով պիտի երթայ գաւառ։ Ժամադրավայր կիրակի առաւօտ մէթրօ, Էնվալիտի ելքի դուռը ժամը ճիշդ 8ուկէսին։

Պէլվիլի պահեստին կը մրցի Պանք Դրէտի Լիօնէի Ա. խումբին դէմ։ Ժամադրավայր ժամը 1ին Porte de la Villette.

Բ. խումբը կը մրցի Հրեաներու (A. S. Juive) 1 Bին հետ, ժամադրավայր մէթրօ Իթալի, ժամը 12ուկէսին։

*** Տեղի կը հաղորդեն թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղի ֆութպօլի յանձնախումբը որ առժամապէս կը վարէ Միութեան բոլոր գործերը, կազմուած է հետեւեալ կերպով.— Ատենապետ՝ Պ. Ֆրէնկեան, ատենադպիր՝ Հ. Թօփաքեան, գանձապետ՝ Գարբինեան, անդամներ՝ Ա. Պաղտասարեան, Գ. Գասապեան։ Խորհրդատու անդամ՝ Բ. Շահմիրեան, խմբապետ Ը. խումբին։

մարզպանին ներկայացաւ ոչ միայն իբրեւ հպատակութիւն յայտնող ըմբոստ, այլ իբր պատգամաւոր եւ բանակցող: Իրեն կ՚ընկերանային ուրիշ ցեղախումբերու պետեր: Պէյրութի մէջ ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է որ շուտով վերջնական հաշտութիւն պիտի կնքուի ապստամբներուն հետ, և թէ Սուլթան էլ Աթրաշ ալ պիտի հպատակի:

*** Աքքեաշ եղբայրներու հրոսախումբը, որ ամիսներէ ի վեր Սուրիոյ գիւղերն ու ֆրանս. զինուորական պահականոցները անհանգիստ կ՚ընէր, Զորեքշաբթի օր յանկարծ երեւցաւ Համայի մէջ: Ժողովուրդին մէջ մեծ խուճապ տիրեց: Ոստիկանները կը վախնային ճակատիլ այս զինեալ հրոսակներուն հետ, որոնց անունին շուրջ արդէն առասպելներ հիւսուած են եւ կը ճանչցուին իբրեւ «Վրէժխնդիրներ»: Տեղեկութիւն տրուեցաւ մօտակայ ֆրանս. պահականոցի մը, եւ հեծելազօրքի ջոկատ մը ղրկուեցաւ Համա: Տեղի ունեցած ընդհարումին մէջ, հրոսակները պարտուեցան եւ թողուցին չորս մեռեալ, մէջն ըլլալով Աքքեաշ եղբայրներէն մէկը:

Օլիվըր Պօլտուինի կուսակցութիւնը

Անգլիոյ վարչապետին որդին, Պ. Օլիվըր Պօլտուին, երիտասարդ ընկերվարականներու խմբակցութիւն մը կազմեց, որ պիտի կոչուի «Աշխատաւորական Թեկնածուներու Ընկերակցութիւն»:

Նոր խմբակցութեան կ՚անդամակցին Ռամսէյ Մաքտօնալտի տղան եւ Արթըր Հէնտըրսընի երկու որդիները:

Թուրք պաշտօնեան օձիքը ձեռք կուտայ

Անցած օր Քէօլնէն Փարիզ եկող շքեղ կառախումբին մէջ մաքսատան պաշտօնեաներուն ուշադրութիւնը գրաւեցին տարօրինակ շարժուձեւերով այր եւ կին մը: Կինը, շքեղօրէն հագուած, գոհարներով եւ ադամանդներով զարդարուած էր: Իսկ ընկերը, թէեւ մաքուր հագուած, սակայն կնոջ հաւասար դիրք եւ հարստութիւն ունենալ չէր երեւեր:

Ցայտնած ըլլալով թէ մաքսի ենթակայ որեւէ առարկայ չունի, պաշտօնեաները խուզարկեցին վրան եւ գտան երկու մարգարիտ եւ ադամանդներ, որոնք առաջին ակնարկով 750,000 ֆրանք գնահատուեցան:

Մաքսանենգը այն ատեն յայտնեց թէ իր անունն է Ապտիւլրահման Շաֆի Էֆէնտի, եւ աւագ թարգմանն է Մոսկուայի Թուրք դեսպանատան: Աւելցուց որ կը ճամբորդէ իր կնոջ հետ որուն կը պատկանին վրայէն գտնուած ադամանդները: Փարիզ կը տանէր զանոնք, մաքրել տալու համար:

Ադամանդ եւ մարգարիտ գրաւուեցան մաքսատան պաշտօնեաներուն կողմէ: Ավէնի ընդհանուր դատախազը հարցաքննելէ վերջ, երաշխաւորութեան տակ առժամապէս ազատ ձգեց Ապտիւլրահման Շաֆին:

Կնոջ եւ իր թաքցուցած գոհարեղէնին արժէքը մէկ միլիոն ֆրանք կը գնահատուի:

Ֆաշիստներու տօնը

Ֆաշիսմի չորրորդ տարեդարձը մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ ամբողջ Իտալիոյ, մասնաւորաբար Հռոմի մէջ: Կեդրոնական Իտալիոյ զանազան քաղաքներէն տասնեակ հազարաւոր սեւ շապիկաւորներ եկած եւ համախմբուած էին Քօլիզէումի ներսն ու դուրսը: Մուսոլինի նախարարներու ընկերակցութեամբ Քօլիզէում եկաւ ժամը 11ին եւ բուռն ծափերու մէջ ճառ մը խօսելով ըսաւ թէ այս հաւաքման համար յատկապէս ընտրած էր այդ տեղը, որովհետեւ Քօլիզէումը Հռոմի անկործանելի յիշատակարանն է: Երիտասարդներուն մէջ ողջունեց վաղուան բանակը:

— Մեծ գործեր կը սպասուին, ըսաւ, նոր սերունդէն, որովհետեւ ֆաշիստ գործարանին մէջ տեղ, աշխատանք եւ փառք կայ կեանքի վերջալոյսին թէ արշալոյսին մէջ գտնուողներուն, մտաւորականներուն եւ բանուորներուն, զինուորներուն եւ գիւղացիներուն համար, բոլոր անոնց համար որոնք կ՚աշխատին կերտելու մեծ Իտալիան, զոր կը շինենք օր ըստ օրէ եւ քար առ քար:

Մուսոլինի այս առթիւ ժողովուրդին ուղղեց կոչ մը, որ հանդիսաւորապէս կարդացուեցաւ Իտալիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ: Կոչին մէջ դիկտատորը կը պանծացնէ ֆաշիսմի չորս տարուան մէջ գործած հրաշքը:

Պ. Մօրաս բանտարկութեան դատապարտուած

Ցայտնի գրագէտ եւ «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ի խմբագիր Պ. Շառլ Մօռաս անցած տարի Բաց-Նամակ մը հրատարակած էր Ներքին Նախարար Պ. Շրամէքի ուղղուած, որով կը սպառնար սպաննել զինքը, եթէ զինաթափ ընէր արքայական երիտասարդութիւնը: Դատարանը 1925 Յուլիս 17ին ի բացակայութեան երկու տարի բանտարկութեան եւ 2000 ֆրանք տուգանքի դատապարտած էր Մօրասը, որ վերաքննութեան դիմեց: Վերաքննիչ ատեանը առջի օր այս պատիժը կէս առ կէս զեղչեց, մեղմացուցիչ պարագաները նկատի առնելով:

Ֆրանսա եւ Եգիպտոս

Եգիպտոսի մարզպան լորտ Ճօրճ Լոյտ եւ արտաքին նախարար Զիվէր փաշա առջի օր ներկայացան Պ. Պրիանի: Խօսակցութեան առարկայ դարձած է նաեւ Սուրիական կոմիտէն, որուն կեդրոնն է Գահիրէ, ուսկից կը ղեկավարուի ապստամբական շարժումը:

Օտար նկարները 746,000 ֆրանք տուին

«Ֆրանքի սալօն»ին մէջ ցուցադրուած նկարները առջի օր աճուրդով ծախուեցան: Ընդհանուր հասոյթ գոյացաւ 746,000 ֆրանք: Անաթօլ Ֆրանսի նկարը — գործ Հոլանտացի Վան Տօնկէնի —ծախուեցաւ 95,000 ֆրանքի. ուրիշ նկարներ ալ խիստ բարձր գիներով ծախուեցան:

Ընկերվարականներու ժողովը

Այսօր Պէլվիլուազի սրահին մէջ կը բացուի ընկերվարական կուսակցութեան ազգային ժողովը եւ կը վերջանայ վաղը իրիկուն: Օրակարգի գլխաւոր հարցերն են, «Ընկերվարութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը», եւ կուսակցութեան դիրքը ծերակուտական ընտրութեանց մէջ: Ընդհանուր ձգտում կայ փօլ-Պօնքուրը պահել իբրեւ պատուիրակ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ "ՕՐ,,Ը

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7 ԻՆ

Exposition Foireի լայն սրահին մէջ, Parc Channot:
կը խօսին յայտնի ճառտորներ, ընկերներ Մ. Վարանդեան, Ա. Ջամալեան, Լեօն Փօն:
երգ, արտասանութիւն, նուագ, պար, կենդանի պատկեր:
կ՚երգէ Օր. Հ. Թորոսեան (փարիզի քօնսէրվաթուարէն):

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՕՌՎԻԼԻ ՆՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲ-ՍՐՃԱՐԱՆԻՆ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
136, Rue Etienne Dolet, Alfortville
Բանախօսութիւն, Արտասանութիւն, երգ, նուագ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՕՆԻ «Կայծակ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին, Չորեքշաբթի 3 Նոյեմբեր իրիկուան ժամը 8ին, նախկին զրադարանի սրահին մէջ: Անդամատետրները միասին բերել:

Հ. Յ. Դ. «Ազատամարտի սեւ-րունդ»ի անդամական ժողովը, այսօր Կիր. ժամը 3ին Ռոստոմի սրահը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանի միութեան զրադարանի բացման հանդէսը տեղի կ՚ունենայ Նոյեմ. 6ին Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին: Ներկայ պիտի ըլլան ընկերներ Մ. Վարանդեան եւ Ա. Ջամալեան:

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ հայրենակցական միութիւններու պատգամաւորական ժողովը այսօր կիրակի առտուան ժամը 10ին, «Ռոստոմ» լսարան:

ՋԱՓԱՀԱՍ Որբերու Միութեան Փարիզի Ընդհ. անդամական ժողովը՝ 4 Նոյ. Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Ֆլօրիս» ճաշարանը 61, Rue Mr. Le Prince, Métro: St. Michel: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամները, համակիրները եւ բոլոր որբերը:

«ՍԻՓԱՆ» Երկսեռ Երգչախումբի համերգը տեղի կ՚ունենայ Նոյեմբեր 28ին Կիրակի կէսօրէ վերջ Salle des Agriculteursի մէջ: Կը խնդրուի միւս կազմակերպութիւններէն նկատի առնել այդ թուականը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԽԱՂ

Հ. Մ. Ը. Մ. Ի նորընտիր Ֆութպօլի Յանձնախումբը շաբաթական հաւաքոյթներու համար վարձած է Ֆլօրիսյի վերնայարկը, ուր ամէն Երեքշաբթի տեղի կ՚ունենան ընկերային հանդիպումներ, գեղարուեստական լայն բաժինով մը եւ ֆութպօլի կարեւոր մրցումներու շարժանկարներ կը ցուցադրուին:

Հաւաքոյթները կը սկսին Երեքշաբթի Նոյ. 2էն սկսեալ, 61, Rue Mr. le Prince:

Կը հրաւիրուին բոլոր անդամներն ու համակիրները:

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ծախու է ՄԱՇՈՒՆԻ ՊԱՏՐԱՍՏ ԳՈՐԾ ՄԸ, ամբողջ կազմածով, atelier, triporteur, tri-moteur, Յսենեակ, խոհանոց, ջուր, կազ, ելեքտրականութիւն, օրական սպառում 600 խոշոր աման: Մատչելի գին:

Գրել «Յառաջ»ի, Կ. Մ. սկզբնատառերով:

ՆԱՄԱԿԱՑՈՒԻ

ՊՈՒԻԲՐԷՇ, ՃԳՆ.— Ստացանք հաշիւը եւ չէքը: Բարձրացուցինք քանակը: Գրիգոր Ջէփիւեանի հասցէն է 12, Rue Lesage, Paris.

ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳՈՐԾ.— Ստացանք 560 ֆրանք:

ՎԱԼԱՆՍ, Ս. Բ.— Ստացանք 205 ֆրանք:

ԺԱԼԻԷՕ, Ս. Ն.— Ստացանք բաժնեգինը:

ԿԱՐԴԱՑՈՒԱԾ ԱԺԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

Ծախու են՝ Ահարոնեանի, Շիրվանզադէի, Զօպանեանի, Վ. Փափազեանի, Թումանեանցի, Լէօի, Շանթի գործերը, հազուագիւտ ժողովածուներ, Ազատամարտ, Մուրճ, Յուշարար, Անահիտ, Ռազմիկ, Հայրենիք, եւ զանազան վէպեր եւ ազգային գիրքեր: Նաեւ ծախու կ՚առնուին: Դիմել նամակով՝ Vahram Sévouni, 5, Avenue Quihou, Saint-Mandé, (Seine).

Le Gérant: H. TEURNIER

Imp. MASSIS
208bis, Rue Lafayette Paris(10°